

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

AHSENÜ'L-HABER MİN-KELÂMİ SEYYİDİ'L-BEŞER
(ŞA'BÂN-ZÂDE ABDULLÂH VÂSİF EFENDİ)
[İNCELEME-METİN-SÖZLÜK]

Yüksek Lisans Tezi

Nükran ERBAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Nükran ERBAŞ tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER danışmanlığında hazırlanan “**AHSENÜ’L-HABER MİN-KELÂMİ SEYYİDİ’L-BEŞER**” (ŞA’BÂN-ZÂDE ABDULLÂH VÂSİF EFENDİ) [İNCELEME-METİN-SÖZLÜK] başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 11.8.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Mustafa Uğur KARADENİZ Samsun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☐

Hayır ☒

11 / 08 / 2023
Nükran ERBAŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : AHSENÜ'L-HABER MİN-KELÂMÎ SEYYİDİ'L-BEŞER
(ŞA'BÂN-ZÂDE ABDULLÂH VÂSİF EFENDİ) [İNCELEME-METİN-SÖZLÜK]

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 22.06.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 9

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

22 / 06 / 2023
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

ÖZET

AHSENÜ'L-HABER MİN-KELÂMÎ SEYYİDÎ'L-BEŞER
(ŞA'BÂN-ZÂDE ABDULLÂH VÂSİF EFENDİ)

[İNCELEME-METİN-SÖZLÜK]

Nükran ERBAŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Ağustos/2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

Kırk hadisler edebî, içtimaî ve dinî birçok özelliği bünyesinde barındırdığından dolayı zamanla Türk-İslâm edebiyatının temel taşlarından biri hâline gelmiştir. Her geçen yüzyıl daha olgun örnekler vererek gelişme gösteren bu tür, altın çağını 16, 17 ve 18. yüzyılda yaşamıştır. III. Ahmed devri (M. 1703-1730) başta olmak üzere 18. yüzyılın ilk yarısı, kırk hadis tercümeleri bakımından oldukça zengin bir dönem olmuş ve III. Ahmed'e ithafen birçok kırk hadis tercümesi kaleme alınmıştır. Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi tarafından yazılıp III. Ahmed'e tahta çıkışı esnasında (H. 1115 / M. 1703) sunulan *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı mensur kırk hadis tercümesi de bu edebî mahsullerdendir.

Çalışmanın içeriğini; kırk hadis tercüme geleneği, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği, *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eserin nüshaları ve ulaşılan üç nüshasının tavsîfi, nüshalara ait soyağacı, mevcut üç nüsha ile yapılan tenkitli metin neşrinin transkripsiyonlu yazımı, eserin muhteva ve imlâ hususiyetleri bakımından incelenmesi ve esere ait sözlük çalışması oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı ise tenkitli metin neşri yoluyla okuyucuya - mümkün olduğu kadar- müellifin kaleminden çıkmış metnin aynısı olan bir metin vermek (Ateş, 1942: 255) ve Osmanlı Türkçesi ile yazılan bu eseri Latin asıllı Türk alfabesine aktararak eserin okunmasını kolaylaştırmak ve eseri bilim dünyasının istifadesine sunmaktır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde kırk hadis tercüme geleneği, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği, *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in nüshaları, eserin mevcut üç nüshasının tavsîfi ve nüshalara ait soyağacı yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünü eserin incelemesi ve imlâ hususiyetleri açısından değerlendirmesi oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde eserin mevcut üç nüshası ile yapılan tenkitli metin neşrinin transkripsiyonlu hâli; dördüncü bölümde ise esere ait sözlük çalışması bulunmaktadır.

Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde eserin bir kırk hadis tercümesi olmasının yanı sıra hadis râvîlerinin hayat hikâyelerine ayrılan geniş kısımlardan ötürü bir biyografi hüviyeti de taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kırk hadis tercümesi, Nüsha, Tenkitli metin.

ABSTRACT

AHSENU'L-HABER MIN-KELÂMI SEYYIDI'L-BEŞER
(ŞA'BÂN-ZÂDE ABDULLÂH VÂSİF EFENDİ)

[REVIEW-TEXT-DICTIONARY]

Nükran ERBAŞ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Turkish Language and Literature

Master, August/2023

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Muhammed İkbâl GÜLER

Forty hadiths have become one of the cornerstones of Turkish-Islamic literature over time, as they contain many literary, social and religious features. This species, which developed by giving more mature examples with each passing century, lived its golden age in the 16th, 17th and 18th centuries. The first half of the 18th century, especially during the reign of III. Ahmed (1703-1730), was a very rich period in terms of forty hadith translations. Many forty hadith translations were written dedicated to III. Ahmed. Written by Şa'bân-zâde Abdullah Vâsîf Efendi and written by the prose translation of forty hadiths called *Ahsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*, which was presented to III. Ahmed during his accession to the throne (H. 1115 / M. 1703), is one of these literary products.

Content of the study; forty hadith translation tradition, life and literary personality of Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi, copies of *Ahsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* and description of three copies reached, pedigrees of copies, criticism made with three copies. The transcription of the text publication, the examination of the work in terms of its content and orthographic features, and the dictionary study of the work. The main purpose of the study is to provide the reader with a text that is the same as the text that came out of the author's pen (Ateş, 1942: 255) by means of critical text publication and to facilitate the reading of the work by transferring this work, which was written in Ottoman Turkish, to the Latin-origin Turkish alphabet, and to make the work available to the scientific world is to present.

In the first part of this four-part study, the tradition of translation of forty hadiths, the life and literary personality of Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi, the copies of *Ahsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*, the description of the existing three copies of the work, and the copies belonging to the copies pedigrees are included. The second part of the study consists of the examination of the work and its evaluation in terms of orthographic features. In the third part, the transcribed version of the critical text publication made with the existing three copies of the work; in the fourth section, there is a dictionary study of the work.

As a result of the studies on *Ahsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*, it has been concluded that the work, besides being a translation of forty hadith, also carries a biography identity due to the large sections devoted to the life stories of hadith narrators.

Keywords: Translation of forty hadith, Copy, Critical text.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Divan edebiyatında; manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan kırk hadis türündeki eserler önemli bir yer tutar. Bu türün ilk örneği Arap edebiyatında verilmiş ve daha çok didaktik bir amaca hizmet etmiştir. Zaman içerisinde İranlı ve Türk sanatçıların kaleminde yeniden şekillenen ve edebî bir kisveye bürünen kırk hadis eserleri, başarılı örneklerle dahil oldukları edebiyat muhitlerince büyük rağbet görmüşlerdir. Bu türün, Türk edebiyatında bilinen ilk örneği Kerderli Mahmud bin Ali tarafından yazılan *Nehcü'l-Ferâdis*'tir. Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nevaî, Hakânî gibi önde gelen pek çok şâir de kırk hadis tercümesi veya şerhi türünde eser vermiştir. Kırk hadis geleneğinin oluşmasında ve manzum bir forma evrilmesinde Abdurrahman Câmî ve Nevevî'nin etkisi büyüktür.

Osmanlı padişahlarının sanatı, sanatçıyı himaye etmesi ve pozitif ilimlerin yanında dinî ilimlere olan temâyülleri şüphesiz ki bu alanlara hizmet etme niyeti taşıyan âlim, şâir, nâsir ve benzeri birçok zümrenin daha nitelikli eser ortaya koymasına zemin hazırlamış ve onlar için bir teşvik unsuru olmuştur. Bu bağlamda kırk hadis tercümesi türündeki eserlerin nicelik bakımından en fazla olduğu dönemin III. Ahmed zamanına (M. 1703-1730) denk gelmesi bir tesadüf değildir. Zîrâ III. Ahmed'in hadis ilmine olan merakını, hem İstanbul'da kurdurduğu kütüphanenin bir bölümünü sadece hadis ilmine tahsis etmesi hem de yaşadığı devirde yazılan birçok kırk hadis eserinin kendisine ithaf edilmesi kanıtlar mahiyettedir. Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin 18. yüzyılın ilk yarısında kaleme aldığı ve III. Ahmed'in tahta çıkışı esnasında (H. 1115 / M. 1703) kendisine ithaf ettiği *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı mensur kırk hadis tercümesi de bu türdeki eserlere verilebilecek örneklerden biridir.

Bu çalışma, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği başta olmak üzere *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eserin ulaşılabilen üç nüshası ile yapılan tenkitli metin neşri üzerine inşa edilmiştir. Bu çalışmada; kırk hadis türünün Arap, Fars ve Türk edebiyatı içerisindeki tarihî gelişimine, eserin tanıtımına ve tespit edilebilen üç nüshasının tavsîfine, nüshalara ait soyağacına, eserin incelemesine ve imlâ hususiyetleri bakımından değerlendirilmesine, tenkitli metnin transkripsiyonlu hâline ve esere ait sözlük çalışmasına yer verilerek eseri, müellifin kaleminden çıkan orijinal hâline yaklaştırmak (Ateş, 1942: 255) amaçlanmıştır.

Çalışmanın her safhasında değerli görüşlerini ve maddî/manevî desteğini bir an olsun üzerimden eksik etmeyen, bu meşakkatli süreçte her türlü kolaylığı sağlayarak akademik bilgi, birikim, ahlak ve disiplin konusunda kendime rehber edindiğim kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER'e teşekkürü ifâ edilmesi gereken bir borç olarak telakki ediyorum. Okumakta güçlük çektiğim kelimelerin/kelime gruplarının okunmasında bilgilerine başvurduğum Prof. Dr. Mustafa IRMAK'a, Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER'e ve Dr. Öğr. Üyesi Muammer CENGİZ'e katkılarından ve ayırdıkları zamandan ötürü şükranlarımı sunuyorum. Beni bu günlere erıştiren ve tüm eğitim hayatım boyunca en büyük güç kaynağım olan ERBAŞ ailesine; bu kutlu yolda tek bir ruhmuşcasına çalıştığımız değerli kardeşim Rumeysa GÜLGÜN'e; ulaşamadığım kaynakları temin ederek ilgili kısımları benimle paylaşan sevgili dostlarım Betül TÜRÜT'e ve Orçun AYDOĞDU'ya; ellerindeki mevcut kaynağı hiç tereddüt etmeden bana ulaştıran Sanat Kitabevi/Sahhaf çalışanlarına payansız şükran ve minnetle...

Gayret bizden, tefvîk Hak'tan.

Nükran ERBAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Kırk Hadis Geleneği, Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin Hayatı, Ahsenü’l- Haber min-Kelâmi Seyyidi’l-Beşer’in Nüshaları	3
1.1.1. Kırk Hadis Geleneği	3
1.1.1.1. Kırk Hadislerin Telif Gerekçeleri	3
1.1.1.2. Tûrûn Adında Yer Alan “Kırk” Sayısının Önemi	4
1.1.1.3. Kırk Hadislerin Tasnifi	5
1.1.1.4. Arap Edebiyatında Kırk Hadis.....	7
1.1.1.5. Fars Edebiyatında Kırk Hadis.....	8
1.1.1.6. Türk Edebiyatında Kırk Hadis.....	9
1.1.2. Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin Hayatı.....	14
1.1.2.1. Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin Edebî Kişiliği	17
1.1.3. Ahsenü’l-Haber min-Kelâmi Seyyidi’l-Beşer’in Nüshaları.....	19
1.1.3.1. Nüsha Tavsîfi	19
1.1.3.1.1. 112-Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşîr Ağa Nüshası	19
1.1.3.1.2. 3762-Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi İsmail Saib Sencer Yazmaları Nüshası	23
1.1.3.1.3. 347-Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi Mustafa Con A 347 Nüshası	25
1.1.3.1.4. Tespit Edilen Nüshaların Soyağacı.....	29
2. İÇERİK İNCELEMESİ VE İMLÂ HUSUSİYETLERİ	30
2.1. İçerik İncelemesi	30
2.2. İmlâ Hususiyetleri	40
2.2.1. Ç Sesinin C Sesi ile Karşılanması	40
2.2.2. P Sesinin B Sesi ile Karşılanması	40
2.2.3. Birleşik Yazım Örnekleri	41
2.2.4. Telaffuzun İmlâya Yansıması.....	41
2.2.5. Hâ-i Resmîye ile Biten Kelimelere Gelen Belirtme Hâli Ekinin Yazımı	42
2.2.6. İç ve Son Sesinde Hemze Yer Alan Arapça Kelimelerin İmlâsı.....	43
2.2.7. Sonu Hemze ile Biten Arapça Kelimelerin Muzâf/Mevsûf Olma Durumları	45
2.2.8. Özel İsimlerin İmlâsında Görülen Yanlışlıklar	47
3. TENKİTLİ METİN	53
3.1. Metnin Kurulmasında Dikkat Edilen Hususlar	53
3.2. Transkripsiyon Alfabesi	58
3.3. Tenkitli Metin	59
4. SÖZLÜK.....	202
4.1. Sözlüğün Oluşturulmasında Dikkat Edilen Hususlar.....	202
4.2. Sözlük	203
SONUÇ	249
KAYNAKÇA.....	252
ÖZ GEÇMİŞ	258

SİMGELER VE KISALTMALAR

ATDCF	: Ankara Tarih Dil Coğrafya Fakültesi
D1	: DTCF İsmail Saib Sencer Nüshası
D2	: DTCF Mustafa Con A Nüshası
Far.	: Farsça kökenli kelime/kelime grubu
İbr.	: İbranice kökenli kelime/kelime grubu
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
İt.	: İtalyanca kökenli kelime/kelime grubu
S	: Süleymaniye Hacı Beşîr Ağa Nüshası
SOAS	: The School of Oriental and African Studies
T.	: Türkçe kökenli kelime/kelime grubu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer'in nüshalarının soyağacı.....29

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Ç sesinin c sesi ile karşılanmasına dair örnekler	40
Tablo 2.2. P sesinin b sesi ile karşılanmasına dair örnekler.....	41
Tablo 2.3. Birleşik yazıma dair örnekler	41
Tablo 2.4. Telaffuzun imlâya yansımalarına dair örnekler.....	42
Tablo 2.5. Hâ-i resmiyye ile biten kelimelere gelen belirtme hâli ekinin yazımına dair örnekler.....	42
Tablo 2.6. Hâ-i resmiyye ile biten kelimelere gelen yönelme hâli ekinin yazımına dair örnekler.....	43
Tablo 2.7. Son sesinde hemze yer alan Arapça kelimelerin imlâsındaki ikili kullanımlara dair örnekler.....	44
Tablo 2.8. İç sesinde hemze yer alan Arapça kelimelerin imlâsındaki ikili kullanımlara dair örnekler.....	44
Tablo 2.9. İç seste hemze yerine y harfi bulunduran kelimelere dair örnekler	44
Tablo 2.10. Sonu hemzesiz yazılan kelimelere dair örnekler	44
Tablo 2.11. İç seste hemzesiz yazılan kelimelere dair örnekler	45
Tablo 2.12. Sonu hemze ile biten Arapça kelimelerin muzâf/mevsûf olma durumlarına dair örnekler.....	46
Tablo 2.13. Sonu hemze ile biten Arapça kelimelerin muzâf/mevsûf olma durumlarına dair örnekler.....	46
Tablo 2.14. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	47
Tablo 2.15. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	47
Tablo 2.16. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	47
Tablo 2.17. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	48
Tablo 2.18. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	48
Tablo 2.19. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	48
Tablo 2.20. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	48
Tablo 2.21. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	49
Tablo 2.22. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	49
Tablo 2.23. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	49
Tablo 2.24. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	49
Tablo 2.25. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	50
Tablo 2.26. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	50
Tablo 2.27. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	50
Tablo 2.28. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	51
Tablo 2.29. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	51
Tablo 2.30. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	51
Tablo 2.31. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	51

Tablo 2.32. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek	52
Tablo 3.1. Transkripsiyon alfabesi	58

1. GİRİŞ

Divan edebiyatı içerisinde yer alan siyer, mevlit, hilye, maktel gibi dinî-tasavvufî türler içerisinde en çok işlenen tür, kırk hadis olmuştur. Kırk hadis türü, edebiyat tarihi boyunca her geçen yüzyıl daha olgun örnekler vererek ilerleme kaydederken türün edebiyatımızdaki en yüksek gelişme gösterdiği olgunlaşma çağı 16, 17 ve 18. yüzyıl olmuştur. Sanatın ve sanatçının hamisi konumunda olan Osmanlı padişahları da yaşadıkları devirde hadis ilmine ve edebiyatına destek vererek bu geleneği muhafaza etmeye çalışmışlardır. Özellikle III. Ahmed'in İstanbul'da kurduğu kütüphanenin bir bölümünü sadece hadis ilmine tahsis etmesi ve kırk hadis tercümelerinin nicelik bakımından zirvede olduğu devrin de kendi saltanat yıllarına (M. 1703-1730) tekabül etmesi bu durumu örnekler mahiyettedir. III. Ahmed devrine ait kırk hadis tercümelerinden biri de Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin kaleme aldığı ve III. Ahmed'in tahta çıkışı esnasında (H. 1115 / M. 1703) kendisine sunduğu *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı mensur kırk hadis tercümesidir. Bu çalışmanın konusunu da *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in mevcut üç nüshası ile yapılan tenkitli metin neşrinin transkripsiyonlu yazımı, eserin muhteva ve imlâ hususiyetleri bakımından incelenmesi ve son olarak sözlük çalışması oluşturmaktadır.

Bir kırk hadis tercümesi olmasının yanı sıra hadis râvîlerinin hayat hikâyelerine ayrılan geniş kısımlardan ötürü ayrıca bir biyografi kimliği de taşıyan *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in ulaşılabilen üç nüshası ile yapılan tenkitli metin neşrinin tez konusu olarak seçilmesindeki amaç; nüshalar arasındaki akrabalık ilişkilerini belirleyerek tenkitli metin neşri yoluyla müellifin ortaya koyduğu orijinal metne yaklaşabilmek (Ateş, 1942: 255), metnin anlam dünyasını eksiksiz olarak ortaya koyma çabasına (Açıl vd., 2022: 14) katkı sunmak, kurulan metnin kültür tarihi ve ait olduğu disiplin içinde yer edinmesine (Açıl vd., 2022: 20) yardımcı olmak, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan eseri Latin asıllı Türk alfabesine aktarıp okunur kılmak, *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'i Türk kamuoyunun ve ilim âleminin gündemine taşımaktır. Transkripsiyon çalışmasıyla birlikte metin üzerinde incelemelerin yapılması ve 18. yüzyıl Osmanlı Türkçesi ile yazılmış bu metni daha doğru anlayabilmek adına sözlüğünün oluşturulması bu çalışmanın alt amaçları arasındadır.

Çalışmada esas alınan yöntem, tenkitli metin neşridir. Bu yöntem, bir metnin bütün nüshalarını toplayıp nüshalar arasındaki akrabalık ilişkilerini belirledikten sonra seçilen nüshalardan hareketle müellifin kaleminden çıkmış olabilecek asıl ya da buna en yakın metni ortaya çıkarıp neşre hazırlama ameliyesidir. Ayrıca tenkitli neşir çalışması, bütün nüshaları tavsîf etmenin ve karşılaştırıp farklarını aparatta göstermenin yanı sıra müellife, esere, metne, nüshalara ve konuya dair araştırmalar yapıp gerekli yerlerde açıklayıcı notlar ilave etmeyi de kapsadığından (Açıl vd., 2022: 19) ötürü bu çalışmada *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in tespit edilebilen üç nüshası ile kurulan tenkitli metin neşrinin yanında bahsi geçen konulara dair bilgiler, çalışmanın ilgili bölümlerinde aktarılmıştır. Nüsha karşılaştırma işleminde metne müdahale oranına göre muhakkiklerin tâbi tutuldukları “muhafazakârlar” ve “seçmeciler” şeklindeki ikili tasnife (Yılmaz, 2020: 57) göre ise hem ana metinde hem de aparatta seçmecilerin görüş ve önerileri dikkate alınmıştır. Buradan hareketle karşılaştırma işlemine dahil edilen *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in ulaşılabilen mevcut nüshaları -S, D1, D2- asıl nüsha kabul edilip bu nüshalardan yararlanmak suretiyle müellifin metnine en yakın nüshayı inşa etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda nüshalar arasındaki ortak varyantlar korunup, farklı varyantlar söz konusu olduğunda tek bir nüshayı esas almaksızın müellifin metnine en yakın olduğu düşünülen doğru varyantı tercih etmek suretiyle asıl metin oluşturulmuştur. Yanlış olduğu tespit edilen varyantlar ise aparatta nüsha farkı olarak gösterilmiştir (Yılmaz, 2020: 58).

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde kırk hadis tercüme geleneğinin tarihî seyrine, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin hayatına ve edebî kişiliğine, *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in nüshalarına, tespit edilen üç nüshasının tavsîfine ve bu nüshalara ait soyağacına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde metin, içerik ve imlâ hususiyetleri bakımından incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde evvelâ metnin kurulmasında dikkat edilen hususlar belirtilmiş ardından eserin mevcut üç nüshası ile inşa edilen tenkitli metin neşrinin transkripsiyonlu hâli verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise öncelikle sözlüğün kurulmasında dikkat edilen hususlara, akabinde *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'e ait sözlüğe yer verilmiştir. Son olarak sonuç ve kaynakça bölümleriyle birlikte çalışma tamamlanmıştır.

1.1. Kırk Hadis Geleneği, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin Hayatı, Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer'in Nüshaları

1.1.1. Kırk Hadis Geleneği

1.1.1.1. Kırk Hadislerin Telif Gerekçeleri

Hadis, Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği vahyi açıklama görev ve yetkisinden tezahür etmiş, bu peygamber beyânının yazılı metinleri ile metinler üzerine inşa edilen ilim dalları da zaman içerisinde hadis literatürünün ve hadis edebiyatının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hadis edebiyatının oluşumu ise “hıfz, kitâbet, tedvîn ve tasnîf” olmak üzere dört aşamada tamamlanmıştır (Çakan, 2022: 26-27). Bu tarihî seyir içerisinde “kırk hadis”, “hadis-i erba'în”, “erba'în”, “erba'ûn”, “şerh-i hadis-i erba'în”, “çihl hadis” gibi adlarla anılan kırk hadis türü, çeşitli muhtevalarla ortaya konan birçok eser sayesinde Arap, Fars ve Türk edebiyatında bir hayli rağbet görmüş ve böylelikle zengin bir kırk hadis literatürü oluşmuştur. İslâmiyet'te Kur'an'dan sonra gelen ikinci şer'î delil, Hz. Muhammed'in hadisleri (Kılıç, 2001: 93) olduğundan ötürü müellifler, mütercimler ve müstensihler için hadis alanına hizmet etmek, derlenen hadislerin tercümesini, şerhini, istinsahını yapıp insanlığın istifadesine sunmak tarih boyunca büyük bir gaye hâline gelmiştir. Öyle ki divan edebiyatında yer alan siyer, hilye, mevlid, maktel gibi dinî-tasavvufî türler içerisinde en fazla işlenen tür, kırk hadisler olmuştur (Karahana, 2002: 470). Arapça'da “erba'în” veya “erba'ûn” hadis; Farsça'da “çihl” veya “çihil” hadis olarak adlandırılan bu tür, divan edebiyatında ise “kırk hadis” olarak karşımıza çıkmaktadır (Canım, 2016: 98).

Hz. Muhammed'in sözlerinden mürettep olan ve dinî, öğretici, ahlakî, sosyal ve edebî nitelikleri ile İslâmiyet'in hayat ve dünya görüşünü temsil eden (Pala, 2018: 270) hadislerden kırk tanesinin bir araya getirilmesiyle oluşan bu türün ortaya çıkışına dair birçok telif gerekçesi mevcuttur. Kırk hadislerin büyük bir çoğunluğunun esas telif gerekçesi, Hz. Muhammed'in “*Ümmetim içinde din emirlerine dair kırk hadis ezberleyeni Allahu Teâlâ kıyamet gününde âlimler ve fakihler zümresi arasında haşreder.*” (Aclûnî, 1162: 295) hadisinde verdiği müjdedir. Hadisin diğer rivâyetlerinde ise kırk hadis ezberleyenin cennetlik olacağı, şehitlerle dirileceği ve Hz. Muhammed'in kıyamet gününde kendisine şefaatçi olacağına işaret edilir. Bundan ötürü tarih boyunca bu müjdelere nâil olmak isteyen birçok âlim, şâir ve benzeri kişiler kendi bilgi ve birikimleri doğrultusunda bu türde eser vermeye çalışmışlardır

(Yıldırım, 2000: 20). Kırk hadis alanında çalışma yapan müelliflerin veya mütercimlerin büyük bir kısmı, eserlerinin mukaddime kısmında çalışmayı hangi amaçla yaptıklarına, beklentilerinin ne olduğuna dair bilgi vererek okuyucusunu eser hususunda hazır hâle getirmişlerdir. Bu bilgilerden yola çıkarak müelliflerin/mütercimlerin kırk hadis alanında telif veya tercüme eser ortaya koyma gerekçeleri Selahattin Yıldırım tarafından şu şekilde sıralanmaktadır:

1. “Ümmetim içinde din emirlerine dair kırk hadis ezberleyeni Allahu Teâlâ fakihler ve âlimler zümresi arasında haşreder.” şeklinde olan bu hadisin müjdesine nâil olmak.
2. Resulullâh Efendimizin şefâatine nâil olmak.
3. Daha önce kırk hadis yazanlara benzemek, onların geleneğini sürdürmek ve bu kervanda yer almak.
4. Okuyanların hayır duasını almak, hatalarına keffâret sayılmak ve amel edilmesini temin etmek.
5. Hocasının, bir arkadaşının veya dostlarının arzusunu yerine getirmek.
6. Bir konuyu aydınlatmak veya o konunun önemine dikkat çekmek.
7. Yönetimin ve yöneticinin önemine vurgu yapmak, devlet başkanı veya bir başkası tarafından görevlendirilmiş olmak.
8. Yöneticilere ve önde gelen devlet adamlarına ithaf edilmek.
9. İlgi duyulan bir konuda zevk için kırk hadis derlemek.
10. Hastalıktan kurtulmaya ve şifâyâb olmaya vesile olmak. (Yıldırım, 2000: 19-30)

Abdülkadir Karahan ise kırk hadis türünde eser ortaya konulmasının telif gerekçelerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Şefâat-i nebeviyyeye nâiliyyet, cehennem azabından korunma temâyülü.
2. Hayır dua almak, rahmetle yâde vesile kazanmak.
3. Peygamberin rûhâniyyetine tevessül, sıkıntıları unutmak, faydasız geçen zamanı telâfi etmek, din buyruklarına ve müslüman halka hizmet eylemek.
4. Eslâfa tebaiyet etmek, dost veya talebe recasını yerine getirmek, hadis ilminde ve edebiyatta behresi olduğunu göstermek, a'lâm-ı ümmetin, huffâz-ı İslâmın isrine uymak niyetini taşımak.
5. Ulemâ sınıfında rifatlı görünmek, ders takrîrlerinde istifade edebilmek, şahsî ve zamanî görüşleri tafsile imkân bulmak vs.
6. Maddî sebepler, ekâbire hoş görünmek. (Karahan, 1991: 12-17)

1.1.1.2. Türün Adında Yer Alan “Kırk” Sayısının Önemi

Derlenen hadislerin “kırk” sayısı ve çevresinde toplanmasıyla ilgili olarak birçok farklı görüş mevcuttur. “Kırk” sayısının gerek İslâm kültür ve medeniyeti gerekse Türk kültür ve medeniyeti bakımından önem arz ediyor olması temel nedenlerden biridir. Kur'an'da dört yerde geçen “kırk” ifadesi, hadislerde daha çok yer almaktadır (Karahan, 1991: 7-8). Ancak “kırk” sayısının sıklıkla geçtiği yer, çeşitli konuları

bünyesinde barındıran hadis derlemelerinden oluşan kırk hadis, çihil hadis ya da erba'în hadis adıyla bilinen eserlerdir (Kılıç, 2001: 94). İslâmiyet sahasında Allah'ın "kırk" ismiyle yazılan risâleler, Hz. Muhammed'e "kırk" yaşında nübüvvet verilmesi, İslâm'ı kabul eden müslümanların nicelik bakımından "kırk"a ulaşmaları ile İslâm'ı açık bir şekilde yayma faaliyetlerine başlamaları, dört halifenin -özellikle Hz. Ali'nin- sözlerinin birer risâle hâline getirilmesi, tasavvufta halvet süresinin "kırk" gün olması, İslâm inancında ve tasavvufunda üçler, beşler, yediler ve "kırk"lar motifinin yer alması, evliya zümresine "kırklar" adının verilmesi, İslâm inancına göre insan hamurunun yoğrulma süresinin "kırk" gün olduğuna dair mevcut inanç (Karahan, 1991: 95) Türk halk kültüründe ise yer alan "kırk" gün "kırk" gece düğün ifadesi, lohusalık süresinin "kırk" gün olması, yeni doğan bebeğin "kırk"ının çıkması, Hz. Musa'nın "kırk" gün beklemesi ve kavmi ile "kırk" yıl çölde kalması (Canım, 2016: 98), destan, masal, menkıbe ve Dede Korkut Hikâyelerinde karşımıza çıkan "kırk" peri kızı, "kırk" yiğit, "kırk" güzel, "kırk" cadı gibi motiflerin mevcudiyeti, ölen kimsenin ardından vefatının "kırk"ıncı gününde mevlit tertip edilmesi geleneği ve "kırk bir kere maşallah" sözünün Türk toplumu içerisindeki kabul buluşu, Türk-İslâm geleneğinde "kırk" sayısının yaygınlığını gösteren hususlardır.

Selahattin Yıldırım, Suûd bin Abdullâh El-Füneysân'ın *El-Erbaûn El-Büldâniyye* adlı eserinde "kırk" sayısının sınır olarak kabul edilmesine dair verdiği bilgileri şu şekilde özetleyerek "kırk" sayısının İslâm ahkâmında özel bir anlam ifade etmediğini, o vakitler Arapların "kırk" sayısını bazı hususların izâhında bir âdet olarak kullandıklarını ve "kırk" hadis derleme, ezberleme gerekçesi olarak gösterilen "*Ümmetimin içinde dinine dair kırk hadis ezberleyeni Allahu Teâlâ kıyamet gününde fakîhler ve âlimler zümresi arasında diriltir.*" hadisinde yer alan "kırk" sayısının Hz. Muhammed'in ağzından sıradan bir rakam olarak çıktığını ifade etmektedir (Yıldırım, 2000: 36).

1.1.1.3. Kırk Hadislerin Tasnifi

Kur'an'ın faziletlerini; İslâm'ın beş temel şartını oluşturan namaz, oruç, hac, zekat gibi konuları; Hz. Muhammed ve ashâbını, tasavvuf ve tarıkata dair konuları, zikir, dua, salât ve selâm, ziyaret ve benzeri hususları, ilim, siyaset, hukuk, cihat ve benzeri hayatın toplumsal ve ahlakî yönlerini, mizah, tıp, beldelerin faziletleri, toplanan hadislerin birer hüsn-i hat eseri olarak yeni bir kimlik kazanması gibi konuları, bazen de birkaçını içerisine alacak şekilde derlenmiş olan kırk hadislerin

(Kara, 1981: 11), manzum veya mensur bazen de manzum-mensur karışık bir şekilde tertip edildiği görülür. Kırk hadislerle ilgili genel geçer bir tasnif çalışması mevcut olmayıp konu üzerinde çalışma yapan araştırmacıların ortaya koydukları tasnif denemeleri bu alandaki boşluğu doldurur mahiyettedir.

Kırk hadisler; manzum veya mensur, alfabetik veya konulu, şerhli veya şerhsiz, kaynaklı veya kaynaksız, isnâdlı veya isnâdsız, belirli bir râvînin veya birden çok râvînin rivâyet ettiği, kırk sayısına riâyet edilerek oluşturulan veya böyle olmayan, bir soru/talep üzerine veya müellifin kendi rızasıyla yazılanlar olmak üzere birçok farklı şekilde hazırlanmıştır (Yıldız, 2013: 412). Kırk hadisleri şekil ve muhteva yönünden inceleyen Fahrettin Yıldız’a göre kırk hadisleri muhteva bakımından dörde; seçim prensibine göre ise daha çok alt başlığa ayırmak mümkündür. Yıldız’ın tasnifi şu şekildedir:

1. Muhteva bakımından kırk hadisler
 - 1.1. Sadece hadis metinlerinden oluşanlar
 - 1.2. Hadislerin tercümeleriyle birlikte verildiği
 - 1.3. Şerhli veya açıklamalı olan
 - 1.4. Âyet, hadis, mev’ize ve hikâyelerle çok daha geniş bir biçimde ele alınanlar
2. Seçim prensibine göre hazırlanan kırk hadis derlemeleri:
 - 2.1. Kudsî hadislerden seçilenler
 - 2.2. Hz. Muhammed’in zikirlerinden bir araya getirilenler
 - 2.3. Senedi sahîh hadislerden derlenenler
 - 2.4. “Kırk sahâbeden, kırk şeyhten, kırk kitaptan, kırk bâbdan, aynı isimdeki kırk kişiden olmak üzere” kırk sayısı üzerine bina edilenler
 - 2.5. Kolay ve kısa hadislerden seçilenler
 - 2.6. Cevâmiu’l-kelim nevinden olanlar
 - 2.7. Noktasız harflerden oluşanlar vb. (Yıldız, 2013: 412)

Abdülkadir Karahan tarafından “*Kırk Hadisleri Tasnif Denemesi*” başlığı altında yapılan sınıflandırma ise şu şekildedir:

1. Şekil bakımından erbaînler:
 - 1.1. Mensur olanlar
 - 1.2. Nazım-nesir karışık olanlar
 - 1.3. Manzumlar
2. Muhteva bakımından erbaînler:
 - 2.1. Muhtevanın şekli (umûmî görünüş)
 - 2.1.1. Yalnız hadis metinleri
 - 2.1.2. Kısa izâhlar veya tercüme ve izâhlarla hadis metinleri

- 2.1.3. Âyet ve hadisler veya mev'iza ve hikâyelerle takviye edilenler
- 2.2. Seçim prensibine göre:
 - 2.2.1. Hadis-i kudsîlerden seçilenler
 - 2.2.2. Peygamberin hutbelerinden seçilenler
 - 2.2.3. Bililtizam senedleri sahîh hadislerden seçilenler
 - 2.2.4. İsnadları mütebâyin veya 7 ve 10 ile alakalı veyahut isnadsız hadislerden seçilenler
 - 2.2.5. 40 rakamına dayanarak tertip edilen erbaînler
 - 2.2.6. Hıfzı kolay ve kısa hadislerden seçilenler
 - 2.2.7. Vecîz, câmiâlı hadislerden seçilenler
 - 2.2.8. Fasîh ve sahîh hadislerden seçilenler
 - 2.2.9. Noktasız harflerden seçilenler
- 2.3. Muhtevanın mahiyeti (mevzu):
 - 2.3.1. Kur'an'ın faziletleri
 - 2.3.2. İslâmın şartları
 - 2.3.3. Hz. Peygamber, âl ve ashâbı
 - 2.3.4. Tasavvuf ve tarikat hakkında
 - 2.3.5. Dünyevî meşgaleler ötesi
 - 2.3.6. İlim, âlim
 - 2.3.7. Siyaset ve hukuk
 - 2.3.8. Cihad
 - 2.3.9. İctimâî ve ahlakî hayat
 - 2.3.10. Bir kavmin, bir mıntika veya bir şehrin fazileti
 - 2.3.11. Tıp
 - 2.3.12. Mizah ve mutayebe
 - 2.3.13. Hüsn-i hat
 - 2.3. 14. Bir arada muhtelif mevzular (Karahana, 1991: 19-39)

1.1.1.4. Arap Edebiyatında Kırk Hadis

Hadis edebiyatının başlangıcı bizatihi Hz. Muhammed tarafından yazdırılmış ve kendi zamanında muhafaza edilmiş olan mektup, kanun ve risâlelere kadar gitse de sahabe ve tabi'în tarafından derlenen hadislerle başlatılabilir (Kavakçı, 1966: 77). Bundan ötürü erba'ûn hadis türündeki eserlerin ilk örnekleri Arap edebiyatında verilmiştir. 8. yüzyılda Abdullah bin Mübârek ile başlayan kırk hadis geleneği, kısa süre içerisinde rağbet görerek 13. yüzyılda zirveye ulaşmıştır (Karahana, 2002: 469). Bu yüzyılda Nevevî'nin *Erba'ûn Hadîs* adlı eseri, türün en şöhretli, en başarılı ve en çok şerhe, tercümeyle tabii tutulan kırk hadisi olmuştur (Karahana, 1991: 55). Abdülkadir Karahana'nın Arap edebiyatındaki erba'ûnleri kendi içerisinde tasnif ederek Nevevî'ye kadar, Nevevî dönemi ve Nevevî'den sonra olmak üzere üç kategoride

incelemesi Nevevî'nin yaşadığı yüzyıl ve dahil olduğu edebî saha bakımından ne kadar önemli ve etkili bir şahsiyet olduğunu kanıtlar mahiyettedir (Karahan, 1991: 43-89).

Abdullah bin Mübârek'in *Erba'ûn Hadîs*'iyle başlayan bu gelenek, Arap edebiyatı içerisinde uzun bir süre başladığı gibi mensur olarak kaleme alınmış, çok az örnekte ise manzum erba'ûnlara da rastlanılmıştır.¹ Bu durumun sebebi ise Arap edebiyatında ortaya konan kırk hadislerin şâirlerden ziyade ulemâlar tarafından kaleme alınması ve edebî bir maksattan ziyade ilmî bir gaye taşımasıdır (Karahan, 2002: 469).

1.1.1.5. Fars Edebiyatında Kırk Hadis

Fars edebiyatında çihil hadis olarak adlandırılan bu geleneğin başlangıcı, 12-13. yüzyıllara tekâbül eder. Bu türde ortaya konan ilk eserin kime ait olduğu, nerede ve ne zaman yazıldığı kesin olarak bilinmese de mevcut bilgiler ışığında ilk örneğin Farâvî'ye ait olduğu bilinmektedir (Karahan, 1991: 95). Fars edebiyatında bu türde eser kaleme alan en önemli kişi Abdurrahman Câmî'dir. Onun manzum kıt'alar hâlinde tercüme ettiği eseri, asırlar boyunca hem Fars hem de Türk sanatkârlarını etkilemiştir. Hatta Abdurrahman Câmî'nin bu eseri, kırk hadis edebiyatının manzum bir kisveye bürünmesine de zemin hazırlamıştır (Yıldız, 2013: 417). Abdurrahman Câmî'nin kırk hadis tercümesinden sonra bu türün en meşhur örnekleri arasında sayılan bir diğer eser ise Hüseyin Vâiz Kâşîfi'ye aittir. Kırk hadis tercüme ve şerhleri bakımından Fars edebiyatındaki altın devir, 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başları olmuştur (Karahan, 1991: 112-113).

Abdülkadir Karahan, Farsça kırk hadis tercümelerine ilişkin, iki hususa dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilki, başlangıçta bu türde yazılan eserlerin dinî hüviyet yanında edebî bir kimlik de taşıdığı ancak zaman içerisinde edebî kimliğin baskın geldiğidir. Karahan, bu durumu İran zekâsında şiir ve sanata yönelik hâlihazırda mevcut olan kabiliyet; âlimlerle birlikte şâir ve ediblerin de bu konuya rağbet göstermesi ve bahsi geçen türü kuru bir talimî sahadan kurtarma gayreti ile açıklar. İkincisi olarak, Şîi âlim ve ediblerin bu türde ortaya koydukları eserlerde daha çok Hz. Ali'nin faziletleri, imamet ve menkıbeleri hakkındaki hadisleri derleyip tercüme ya da şerh etmiş olması gösterilmiştir (Karahan, 1991: 93-94).

¹ Detaylı bilgi için bk. (Çakan, 2022)

1.1.1.6. Türk Edebiyatında Kırk Hadis

Kırk hadisler ahlakî, edebî, içtimaî ve dinî özellikleri bünyesinde barındırıp gündelik hayatta bireysel ve toplumsal açıdan bir kılavuz niteliği taşıdığından, zaman içerisinde Türk-İslâm edebiyatının ve Türk-İslâm düşünce sisteminin temel taşlarından biri hâline gelmiştir. Hatta İslâm toplulukları içinde edebî anlamda kırk hadis türüne en çok ilgi gösterip bu alanda en çok manzum risâleler meydana getiren Türkler olmuştur (Karahana, 1991: 139). Arap edebiyatında genellikle mensur; İran ve Türk edebiyatında önce nazım-nesir karışık daha sonraları ise manzum olarak yazılan kırk hadislerin ilk örneği, 8. yüzyılın sonunda Arap edebiyatında verilmiştir (Karahana, 2002: 469).

Kırk hadislerin Türk-İslâm edebiyatında gerçek mahiyette yaygınlık kazanmasında Nevevî'nin *Kitâbü'l-Erba'in fi'l-Hadîs* ve Abdurrahman Câmî'nin *Çihl Hadîs* adlı eserlerinin büyük payı vardır. Bu iki isme ait derlemeler, içerik itibarıyla kendinden sonrakileri etkilemenin yanı sıra üzerlerine yapılan tercüme ve şerhler aracılığıyla da kırk hadis türünde ortaya konan çalışmaların sınırlarını genişletmiştir (Yıldız, 2013: 414). Abdurrahman Câmî'nin kırk hadisine Nevâî, Fuzûlî, Nâbî, Rihletî ve Münîf tarafından yapılan tercümeler; Süleyman Fâzıl Efendi, Bursalı İsmail Hakkı, İsmail Müfid Efendi ve Babanzâde Ahmed Naîm gibi şahsiyetlerin kırk hadis eserlerinin ise Nevevî tercümesi veya şerhleri olması bu durumu kanıtlar niteliktedir (Karahana, 1991: 141). İlâveten, Abdurrahman Câmî'nin *Çihl Hadîs* adlı eseri bu tür üzerinde geniş bir yankı uyandırarak kırk hadis edebiyatının manzum bir biçime bürünmesine ve 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kırk hadis edebiyatının Türkler arasında sürekli bir uğraş hâline gelmesine yardımcı olmuştur. Hatta Abdurrahman Câmî'nin etkisi ile divan edebiyatına sirayet eden kırk hadis yazma geleneğinde manzum kırk hadisler için özel vezinler oluşturulması ve müellif kısmına adlar yerine mahlaslar yazılmış olması bu türün ne denli benimsendiği gösteren hususlardandır (Yıldız, 2013: 417). Manzum olarak yazılan kırk hadislerde genellikle kıt'a ve mesnevi nazım şekli tercih edilmiş olup çoğunlukla aruzun feilâtün / mefâilün / feilün, fâilâtün / fâilâtün / fâilât vezniyle müfteilün / müfteilün / feilün vezni kullanılmıştır (Karahana, 1991: 141).

Türk edebiyatında dinî türler içerisinde en çok işlenen tür, kırk hadis olmuş ve türe gösterilen büyük ilgi türün her yönden gelişme göstermesine katkı sunmuştur (Canım, 2016: 101). Bu ilgi, Osmanlı toplumunda her seviyedeki insana hitap eden

kırk hadislerin nicelik bakımından diğer milletlerden daha zengin oluşu ile açıklanabilir (Karahana, 2002: 470). Türklerin kırk hadis sahasındaki çalışmalarının bir kısmı sadece hadis metinlerinin derlenmesi şeklinde olmuş ve genellikle bu tür derlemeler din eğitim ve öğretiminde kullanılmıştır. Cemâleddin Aksarâyî, Kemâlpasazâde, Lûtfî Paşa, Taşkôprizâde, Bursalı İsmail Hakkı gibi âlimlerin mevcut kırk hadisleri bu derlemelere örnek verilebilir. Buna karşın Türk olduğu hâlde İdrîs-i Bitlisî, Uzun Firdevsî, Özbek Veliyyüddîn Abdülvelî gibi kişiler ise Farsça kırk hadis yazmayı tercih etmişlerdir (Karahana, 2002: 470).

Divan edebiyatında kaleme alınan doksandan fazla kırk hadis kitabı içerisinde dördü Nevevî'den, ikisi Muhammed bin Ebî Bekr'den, biri Kemâlpasazâde'den, biri de Birgivî Akkermanî'den olmak üzere Arapça'dan sekiz; altısı Abdurrahman Câmî'den, ikisi Kâşîfî'den olmak üzere Farsça'dan da sekiz tercümesi olan Türkçe kırk hadis tercümeleri yanında bu tür eserlerin Osmanlı medreselerinde birer yardımcı ders materyali hâline gelmesi, kırk hadis kitaplarının genellikle Arapça yazılmasına yol açmıştır (Canım, 2016: 101-102). Türkçe yazılan kırk hadis metinleri ise genellikle hadis metni, tercümesi ve gerekirse kısa bir izahı yapılarak tertip edilmiştir. Kırk hadisler ekseriyetle manzum olarak kaleme alınsa da tercüme ve izah bölümleri tamamen mensur olan örneklere de rastlamak mümkündür (Karahana, 2002: 470).

Türk edebiyatında yer alan kırk hadis tercümeleri arasında tek bir konu etrafında teşekkül eden örnekler mevcut olsa da genellikle bu türde oluşturulan eserlerde işlenen konu bakımından geniş bir yelpaze olduğu görülür. Cihat hakkında söylenmiş hadislerden toplanan kırk hadis tercümelerinin geniş bir yer tuttuğu Türk edebiyatında tıbbı, müdahil oldukları tarikatın savunmasını yapan kırk hadisleri toplayıp şerh edenlere, fakîrlik ve dervişliğin genel müdafaâsını yapanlara kadar hemen her konuda yazılmış örnekler mevcuttur. Ancak muhtelif konulardan mürettep kırk hadislerin çoğunlukta olduğu görülmektedir (Karahana, 1991: 142). Edebiyatın yaşanılan devrin aynası olduğu ve mevcut zihniyeti ortaya konan ürünler aracılığıyla yansıttığı ön bilgisinden hareketle bazen kırk hadis kitaplarında yazıldığı dönemin siyasî, ahlakî arka planını görmek de mümkündür. Son devir âlimlerinden Ömer Ziyâeddin Dağıstânî'nin *Hadîs-i Erba'în fî-Hukûki's-Selâtin* adlı eseri bu bağlamda örnek verilebilir. Dağıstânî'nin bu kırk hadisi derleme amacı her ne kadar Hz. Muhammed'in şefâatine nâil olabilme isteği olsa da kendisi özellikle devrinde yaşadığı II. Abdülhamid'e karşı gerçekleştirilen baş kaldırılarını yatıştırmayı ve idare, idarecilik gibi

konularda dikkat edilmesi gereken hususları vurgulamayı hedeflemiştir (Yıldırım, 2000: 28).

14. yüzyılın ikinci yarısında Harezmi Türkçesi ile yazılan *Nehcü'l-Ferâdis* edebiyatımızdaki ilk kırk hadis tercümesidir. Hadis, tefsir, fıkıh gibi ilimlere vukıfiyeti bilinen Kerderli Mahmud bin Ali tarafından yazılan bu eser, her biri on kısımdan oluşan dört bölümden ibarettir. Sanat gayesi gütmeyen dinin emir ve yasaklarını halka öğretme amacına hizmet eden müellif, eserin ilk iki bölümünde siyer konularına ağırlık verirken diğer bölümler de ise kültür tarihi ve dönemin zihniyeti bakımından bilgi verilebilecek önemli hususlar üzerinde durmuştur (Bilgin, 2006: 540). Eserde, birbiri ile ilişkili olan hadisler onar onar bir araya getirilmiş ve böylece dört bölümde kırk hadis metni ile onların tercüme ve şerhleri de kendisine yer bulmuştur (Karahan, 1991: 146). *Nehcü'l-Ferâdis*'te sadece ilgili hadisin Türkçe tercümesine yer verilmeyip İslâm âlimlerinin eserlerinden hadisin muhtevasına uygun olan hikâye ve menkıbeler de aktararak çerçeve genişletilmekte hatta zaman zaman başka âyet ve hadislerden de iktibas yapıldığı görülmektedir (Bilgin, 2006: 540).

16. yüzyılda Abdurrahman Câmî'nin nazm ettiği *Çihl Hadîs*, Türk edebiyatında yer alan kırk hadislerin biçimsel anlamda manzum bir forma dönüşmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Ayrıca Ali Şîr Nevâî'nin *Çihl Hadîs*'in manzum çevirisini yapması Osmanlı'da manzum kırk hadis geleneğinin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır (Yıldız, 2013: 423). 15. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan ve Türkçe ikinci kırk hadis tercümesi niteliği taşıyan eser ise Kemâl Ümmî'nin *Kırk Armağan*'ıdır. Fâilâtün / fâilâtün / fâilât vezni ve mesnevi nazım şekli kullanılarak yazılan bu eser, tertibi bakımından da orijinaldir (Karahan, 1991: 154-155). Bu asırda tercüme edilen bir diğer kırk hadis de Nevâî'ye aittir. Abdurrahman Câmî'nin aynı addaki eserinin kıt'alar hâlinde yapılmış tercümesi olan eser, Hüseyin Baykara'ya sunulmuştur (Kut, 1989: 452). Genellikle külliyatlarda yer alan eser, Necib Âsım tarafından "*Hadîs-i Erba'in Tercümeleri*" başlığı altında müstakil olarak yayımlanmıştır (Necib Âsım, 1331: 149-155).

15. yüzyıl Türk edebiyatının çeşitli sahalarında gelişerek yavaş yavaş gelenekselleşmeye başlayan kırk hadis tercümelerinin ilk örneklerinin Nevâî ve Kerderli Mahmud bin Ali gibi iki isme ait olması 16. yüzyılda mevcut olan kırk hadis tercümelerinin hem nicelik hem de nitelik bakımından daha zengin olmasına katkı sunmuştur (Karahan, 1991: 161). Bu yüzyıl, kaleme alınan kırk hadis tercümelerinin

sadece Türkçe değil Arapça ve Farsça olduğu bir yüzyıl olmuştur. Çünkü bu devirdeki temel maksat, hem halkın hem de aydın kesimin ilgisine ve iltifatına nâil olabilmektir (Karahana, 2002: 470). Bundan ötürü 16. yüzyılda bu amaca hizmet eden erba'ınların sayısı 15'i geçmektedir (Canım, 2016: 102). Bu dönemde Muhammed bin Ebû Bekr'in kırk hadis şerhini nazma çeken ve şerhlerin ardından türlü kıssalar ekleme geleneğini başlatan Hazîni (Karahana, 1991: 167) ile hadis, tefsir, fıkıh gibi dinî ilimler başta olmak üzere pozitif ilimlerle alakalı eser veren Kemâlpâşazâde iki önemli şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır (Turan, 2022: 238). Hazîni'nin manzum *Şerh-i Hadîs-i Erba'in*'i, Usûlî'nin dîvânında yer alan *Manzume-i Hadîs-i Erba'in* başlıklı şiiri, Fuzûlî'nin Abdurrahman Câmî'den tercüme ettiği *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*'i, Bâkî'nin *Hadîs-i Erba'in Tercümesi* Türkçe tercümeleler arasındaki en başarılı örneklerdendir. İlâveten Merdûmî'nin *Tuhfetü'l-İslâm*'ı, Nev'î'nin *Kırk Hadîs Tercümesi*, Abdülmecid bin Nasuh'un konuları hikâyelerle destekleyerek anlattığı *Arafâtü'l-Ârifin*'i; Selâmî Mustafa, Mecdî ve Âlî'nin *Çihil Hadîs* olarak adlandırdıkları iki eseri de türün diğer önemli örnekleri arasında yer almaktadır (Canım, 2016: 102).

Kırk hadis türü, edebiyat tarihi boyunca her geçen yüzyıl daha olgun örnekler vererek ilerleme kaydederken türün edebiyatımızdaki en yüksek gelişme gösterdiği olgunlaşma çağı 16, 17 ve 18. yüzyıl olmuştur. Hâkânî'nin bazı kaynaklarda *Miftâh-ı Fütühât* olarak adlandırılan manzum kırk hadisi, Kadri'nin *Tuhfe-i Atebe-i Aliyye*'si, Okçuzâde Mehmed Şâhî'nin *Ahsenü'l-Hadîs* adlı tercümesi, Ankaravî İsmail Rusûhî'nin kaleme aldığı kırk hadis tercümesi, türün bu yüzyılda ortaya konan başlıca eserlerindendir (Karahana, 2002: 471). Nâbî'nin, Abdurrahman Câmî'nin aynı adlı eserinden birer kıt'a hâlinde oldukça sade bir dille yaptığı manzum tercüme de devrin edebî açıdan önemli mahsulleri arasındadır (Karahana, 2006: 259).

III. Ahmed devri (M. 1703-1730) başta olmak üzere 18. yüzyılın ilk yarısı, kırk hadis tercümeleri bakımından oldukça zengindir (Karahana, 1991: 247). Bu zenginliğin oluşmasındaki temel etkenlerden biri de III. Ahmed'in sanat ve eğlenceye önem veren bir şahıs olduğu kadar ilim ve ulemâya da ilgi göstermesi, bu zümreyi himaye etmesidir (Özafşar, 2002: 360). Hatta III. Ahmed tarafından yazılan ve kurduğu kütüphanede yer alan manzum bir levhadan hareketle kütüphanede hadis okunması için tahsis edilmiş özel bir bölümün bulunduğu bilinmektedir (Eyice, 1989: 40). III. Ahmed tarafından kaleme alınan manzume şu şekildedir:

Eşhedu en lâ ilâhe illâllah
Yaptım bu makamı limerza-tillah
Okundukça tefâsir ü ehâdis
Şefâattir ümidim ya Resulallah² (Koçu ve Akbay, 1958: 292)

III. Ahmed'in hadis ilmine olan temâyülünü devrinde yazılan kırk hadis kitaplarının hem nicelik bakımından çokluğu hem de bu türdeki eserlerin birçoğunun kendisine ithafen yazılması kanıtlar niteliktedir. Enderun mensubu Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin tamamen mensur bir şekilde kaleme aldığı *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı kırk hadis tercümesi bu eserlerden biridir. H. 1115 / M. 1703 tarihinde yani cülûsu yılında III. Ahmed'e ithafen yazılan bu kırk hadis tercümesi, ayrıca bir biyografi hüviyeti de taşımaktadır.³ Lâle devrinin reîs-i şâirânı sayılan Osmanzâde Ahmed Tâib'in III. Ahmed'in hastalığı münasebetiyle sıhhat, ibadet ağırlıklı hadisleri derleyerek oluşturduğu *Sıhhat-Âbâd* adlı kırk hadis tercümesi (Özcan, 2007: 3); İshak Hocası Ahmed Efendi'nin tercüme ettiği *Şerh-i Hadis-i Erba'in*'i; Süleyman Efendi, İsmail Hakkı Bursevî, Vahdetî Osman Efendi ve Abdülgaaffâr Kırîmî gibi şahsiyetlerin kaleme aldığı kırk hadis tercümeleri de 18. yüzyılın edebî ürünlerindendir (Karahan, 2002: 471-472).

19. yüzyılda devlet işleyişinde ve sosyo-ekonomik düzende meydana gelen zayıflamayla doğru orantılı olacak şekilde, birkaç istisna dışında, ilmî ve edebî hayattaki gerileme kırk hadis geleneğini de etkilemiştir. Bu gerileme hem eser sayısı hem de içerik ile ilgilidir (Yıldız, 2013: 436). Bu asırda İbrahim Hanîf'in atıcılık; Abdullah bin İsmail'in ok ve yay; Doktor Miralay Hüseyin Remzi'nin tıp konulu hadislerden seçerek oluşturduğu derlemeler orijinal örneklerdendir (Canım, 2016: 103). Ayrıca Türkçe manzum kırk hadis tercümelerinin en başarılı örneklerinden biri de Köstendilli Şeyhî tarafından 19. yüzyılda yazılmıştır. İsmail Müfid Efendi, Hikmet, Sâdık Efendi gibi şahsiyetler de bu devrin kırk hadis türünde eser veren isimleridir (Karahan, 2002: 472).

19. yüzyılın sonlarından başlayıp 20. yüzyılın başlarında devam eden eski ve kıymetli kırk hadis tercümelerini yahut şerhlerini yayımlama eğilimi, 18. yüzyılın ikinci yarısında ve 19. yüzyılın tamamında büyük örneklerinin görülmediği bu türün halk nezdinde hâlâ rağbet gördüğünü ve kırk hadis geleneğinin devam ettiğini kanıtlar niteliktedir (Karahan, 1991: 281). Âlimcan Barudî'nin *Erba'îniyyât-ı Mütessesile*'si;

² Alıntının imlâsına müdahale edilmemiştir.

³ Bu hususa dair detaylı açıklama "*İçerik İncelemesi*" başlığı altında yapılmıştır.

Cebbarzâde Mehmed Ârif'in *Hadîs-i Erba'in Şerhi*; Kemâleddin'in *Hadîs-i Erba'in*'i; Hasan Basri Çantay'ın *Kırk Hadîs ve Meâlleri*; Ahmed Hamdi Akseki'nin *Peygamberimizin Vecizeleri* adlı eseri; Yusuf Tavaslı'nın *40 Hadîs-i Şerîf*'i; Abdülkadir Karahan'ın *Kırk Hadis*'i ve benzeri, bu türün son örnekleri arasındadır (Karahan, 2002: 472).

Türk edebiyatında kırk hadis tercümelerinin yanı sıra sayıca az olmasına karşın yüz hadis tercümelerine de rastlanılmaktadır. Aruzun feilâtün / mefâilün / feilün kalıbıyla Latîfî Abdüllatif Çelebi tarafından kaleme alınan *Subhatü'l-Uşşâk* adlı eser bu türdeki bir tercümedir. Türk edebiyatında yüz hadis tercüme ve şerhleri mevcut olduğu hâlde bin hadis türünün örneklerine rastlanmamaktadır (Karahan, 2002: 473).

1.1.2. Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi'nin Hayatı⁴

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi, Osmanlı coğrafyasında yaşayan, incelenen tezkirelerden (Abdülkerimoğlu, 1985: 645-646; Kurnaz ve Tatçı, 2001: 1128-1129; Çapan, 2005: 700-701; İnce, 2005: 689-690) ve Mehmed Süreyyâ'nın *Sicill-i Osmânî*'sinden (Akbayar, 1996: 1651) hareketle şiir ve inşâda maharetli olduğu tespit edilen bir kişidir. Vâsîf mahlasıyla şiirler yazdığı belirtilen şâirin asıl adı, Abdullâh bin Muhammed bin Şa'bân'dır (Rado, 1984: 129; Abdülkerimoğlu, 1985: 645; Kurnaz ve Tatçı, 2001: 1128; Yaman, 2003: 337; Çapan, 2005: 700; İnce, 2005: 689; Karatay, 2008: 456; Koç, 2014: 260; Ekinci, 2018: 2907). Ulaşılan mevcut kaynakların büyük bir kısmı, şâirin doğum yeri olarak İstanbul'u işaret etse de bazı kaynaklarda doğum yeri olarak Bursa zikredilmektedir (İsmail Belîğ, 1302: 417; Yıldırım, 2000: 142). Ancak Mehmed Süreyyâ'nın Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi'nin doğum yerini Ayasofya olarak belirtmesi (Akbayar, 1996: 1651) ve *Tuhfe-i Hattâtîn*'de de babası Şa'bân-zâde Mehmed Muhteşem Efendi'nin Ayasofya-yı Kebîr şadırvanı karşısında bir yerde ikâmet ettiği (Koç, 2014: 260) şeklinde bir bilginin yer alması Mehmed Süreyyâ'nın Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi için belirttiği "*Ayasofyalıdır.*" bilgisini kuvvetlendirmektedir. İlâveten, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi'nin *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*'da da "*Ayasofiyyalı Şa'bân-zâde Muhteşem Mehmed Efendi'nün mahdumudur.*" (Ekinci, 2018: 2907) şeklinde tanıtılması, bahsi geçen bilginin doğruluğunu teyit eder niteliktedir. Şa'bân-

⁴ Bu bölüm, "Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi ve Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer Adlı Kırk Hadis Tercümesine Dair" başlıklı çalışmadaki "*Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi'nin Hayatı*" başlıklı bölümün genişletilmiş hâlidir. Detaylı bilgi için bk. (Erbaş ve Güler, 2020: 201-213)

zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin Bursa'da doğup ilerleyen bir tarihte İstanbul'a göç etmiş olması da ihtimal dahilindedir.

Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar boyunca şikk-ı sâni defterdarlığı⁵ yapmış olan ve ilmiyye sınıfının önemli bir mensubu olan Şa'bân-zâde Mehmed Muhteşem Efendi'nin oğludur (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: 262; Rado, 1984: 129; Abdülkerimoğlu, 1985: 645; Akbayan, 1996: 1651; Kurnaz ve Tatçı, 2001: 1128; Çapan, 2005: 700; İnce, 2005: 689; Kınılı, 2007: 90; Karatay, 2008: 456; İsen, 2014; Kaplan, 2014; Koç, 2014: 260; Ekinci, 2018: 2907).

Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eserinin mukaddimesinde verdiği bilgiden yola çıkarak Enderûn mektebinde⁶ tahsil gördüğü bilinmektedir (Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 1b/10-11; No. 3762: 1b/10-11; No. 347: 1b/10-11). Genç yaşından itibaren ilim tahsiline başlayan ve iyi bir şekilde yetişen Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin (İsmail Belîğ, 1302: 417) ders aldığı hocalar hakkında mevcut bir bilgi yoktur. Öğrenim hayatını tamamlayıp hüsn-i hattın sülûs, nesh, rikâ, ta'lik ve diğer çeşitlerini babasından öğrendikten sonra Çerkez Mehmed Paşa gibi bazı devlet adamlarına divân kâtipliği yapmıştır (Rado, 1984: 129; Akbayan, 1996: 1651; Yaman, 2003: 337; Çapan, 2005: 700; İnce, 2005: 689; Karatay, 2008: 456; Koç, 2014: 260). Enderûn mensubu olan Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin birçok medresede uzun yıllar hocalık yaptığı bilinmektedir (İsmail Belîğ, 1302: 417; Yıldız, 2013: 431). İsmail Belîğ (1302: 417), Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin eğitimini bitirip mülâzım⁷ olduktan sonra H. 1089 / M. 1678 senesinden itibaren Bursa'da çeşitli medreselerde hocalık yaptığını nakleder. Sırasıyla H. 1089 / M. 1678'de Peri Peyker Medresesi'ne, H. 1096 / M. 1684'te Hamza Bey Medresesi'ne, H. 1101 / M. 1689'da Lâlâ Şahin Medresesi'ne, H. 1102 / M. 1690'da Molla Yeğen Medresesi'ne, H. 1114 / M. 1702'de Îsâ Bey Medresesi'ne, yine aynı yıl içinde Gâzî Hüdâvendigâr Medresesi'ne tayin edilir ve pek çok talebeye ders verir. İsmail Belîğ, bu eserinde Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin sadece görev yaptığı medreselerin isimlerini saymakla yetinmez.

⁵ Detaylı bilgi için bk. Şık, *Kubbealtı lugati*, Erişim: 9 Eylül 2023, <http://lugatim.com/s/%C5%9F%C4%B1k>

⁶ Detaylı bilgi için bk. Enderun mektebi, *Kubbealtı lugati*, Erişim: 9 Eylül 2023, <http://lugatim.com/s/ENDERUNMEKTEB%C4%B0>

⁷ Detaylı bilgi için bk. Mülâzım, *Kubbealtı lugati*, Erişim: 9 Eylül 2023, <http://lugatim.com/s/m%C3%BClaz%C4%B1m>

İlâveten Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin hangi kişinin yerine atandığı bilgisine de şu şekilde yer verir:

...‘İlminüñ birinden mülâzım ve kırkıdan ma‘zûl olduğdan sonra biñ seksan toğuz senesinde Ma‘âli-zâde Seyyid İbrâhîm Efendi yerine Perî Peyker müderrisi ve toğsan altı senesinde Hâmza Beg Medresesi’ne terfî ve toğsan toğuz cumâde’l-ülâsında Velîyyüddîn-zâde Aḥmed Paşa’ya revnaḡ-baḡşâ biñ yüz bir rebî’ü’l-evvelinde ‘Acem Ḥasan Efendi yerine Lâlâ Şâhîn Medresesi’ne cânîşîn olup biñ yüz ikide Manav-zâde Mehmed Efendi yerine Mollâ Yegân ile kâmrân oldu. Yüz on dört şevvâlinde Menteş-zâde ‘Abdu’r-Raḥmân Efendi maḥlûlünden ‘İsâ Beg Medresesi ile ihyâ, sene-i mezkûre şevvâlinde İṣṡaḡ Ḥâcesi Aḥmed Efendi yerine Ğâzî Ḥüdâvendigâr Medresesi ile beḡre-dâr oldu. (İsmail Belîğ, 1302: 417)

Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin yetişmesinde babası Şa‘bân-zâde Mehmed Muhteşem’in katkısı büyüktür. İyi bir öğrenim gören Şa‘bân-zâde Mehmed Muhteşem, ömrünü ilim tahsiliyle ve yazmakla geçirmiştir. Sanata ve şiire yatkın bir tabiatı olan Şa‘bân-zâde Mehmed Muhteşem, Arap, Fars, Türk dillerine ve edebiyatlarına vâkıf, âlim bir şahsiyet olup kalemi kuvvetli, güzel ve akıcı yazan bir edebî kişiliğe sahiptir (Özkan, 1999: 570). Hüsn-i hattın sülûs, nesh, rikâ, ta‘lîk ve diğer çeşitlerini babasından meşk eden Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, zaman içerisinde bu alanda mümtaz bir yer edinir ve 18. yüzyılda Dîvân-ı Hümâyûn’un nâmlı kâtiplerinden biri hâline gelir (Koçu ve Akbay, 1958: 54; Rado, 1984: 129; Yaman, 2003: 337; Kınılı, 2007: 90; Karatay, 2008: 456; Koç, 2014: 260). Hatta divânî hattında akranları arasında en üst derecede yer alır (Karatay, 2008: 456). Suyolcuzâde Mehmed Necîb’in hat sanatları konusunda başvuru kaynağı olan *Devhâtü’l-Küttâb* adlı eserinde Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin hat sanatındaki başarısı şu şekilde ifade edilmiştir:

...Asr-ı Sultân Ahmed-i Sâlis’te olan erbâb-ı ma‘âriften sâhib-i ilm ü irfân, şâ’ir-i hoş-edâ, münşî-i pâkîze-i bî-hemtâ olup, sülûs ve nesihte sâhib-i ketebe, zât-ı âlî-mertebe, ketebe-i aklâmın mümtâzı, ehl-i rakamın ser-efrâzı olmakla nice vüzerâ-yı izâmın dîvân efendiliği hizmetiyle evkât-güzâr olup, ba’dehu Çerkes Mehmed Paşa merhûmun hizmetinde iken 1130 târihinde terk-i âlâyîş-i kâinât buyurdular. Merhûm-i merkûm aklâm-ı sâire-i âsârından gayrı şikest ta‘lîk ile hatt-ı dîvânîleri meşhûr-i rûzgârdır. (Yaman, 2003: 337)

Söylenilen sözdeki mânâyı ve maksadı anlamada becerikli olan Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, çok çabuk kırılan ve en küçük şeyden dahi kendisine üzülmeye sebebi çıkartan biridir. Kızdığı zaman sağını solunu düşünmeyen, böyle vakitlerde otururken eski zamanlarda bir kimse ile arasında geçen bir hadiseyi düşünerek kendi kendine üzülen Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi için kısacası hiddeti bol, affı nadir denilmektedir (İnce, 2005: 689). Hatta fevkalâde hassasiyet ve asabiyetiyle meşhur olan Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin kızdığı zamanlarda, hıncını oturup

hüngür hüngür ağlamakla yendiği bilinmektedir (Koçu ve Akbay, 1958: 54; Rado, 1984: 129; Karatay, 2008: 457; Koç, 2014: 260).

Sara hastalığına yakalandıktan sonra devlet hizmetindeki mevkisi zedelenen (Karatay, 2008: 456) Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin ölüm tarihini Şemseddin Sâmî (1314: 4661), Mustafa Safâyî (Çapan, 2005: 700) ve Sâlim (İnce, 2005: 689) H. 1129 / M. 1716; Müstakîmzâde Süleyman Sa‘deddin (Koç, 2014: 260), Şevket Rado (1984: 129), İsmail Belîğ (Abdülkerimoğlu, 1985: 645), Mehmed Süreyyâ (Akbayar, 1996: 1651), Müstakîmzâde Süleyman Sa‘deddin (2000: 432), Suyolcuzâde Mehmed Necîb (Yaman, 2003: 337), Habîb Efendi (Kınlı, 2007: 90), Halit Karatay (2008: 456) ve Şeyhî Mehmed Efendi (Ekinci, 2018: 2907) H. 1130 / M. 1717 olarak göstermektedir. Hatta Şeyhî Mehmed Efendi *Vekâyi ‘u’l-Fuzalâ* adlı eserinde “*Bin yüz otuz cumâde’l-âhiresinde fevt oldı.*” (Ekinci, 2018: 2907) şeklinde bir bilgiye yer vererek Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin ölüm tarihini daha da netleştirmiştir. Ancak M. Nâil Tuman’a göre Mustafa Safâyî, Sâlim ve Şemseddin Sâmî’nin Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin ölüm tarihini H. 1129 / M. 1716 olarak göstermeleri yanlıştır. Çünkü şâir Lem‘î “*Vâsıf Abdu’llâh Efendi ide cennâtı makâm-1130*” (Rado, 1984: 129; Kurnaz ve Tatçı, 2001: 1128; Koç, 2014: 260) mısrasını ölümüne tarih olarak düşmüştür. Ulaşılan kaynaklardan hareketle Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin ölüm tarihine ilişkin mevcut ihtilafların genel itibarıyla iki tarih etrafında (H. 1129 / M. 1716- H. 1130 / M. 1717) toplandığı görülmektedir. Ancak bazı kaynaklarda bir üçüncü tarih ile karşılaşılmaktadır (İsmail Belîğ, 1302: 417; Yıldız, 2013: 431). İsmail Belîğ “*Yüz yigirmi şa‘bânında vedâ-ı ‘âlem-i fânî idüp mahlûlüne selef-i sâlihi Manav-zâde Mehmed Efendi nâ’il oldı.*” (İsmail Belîğ, 1302: 417) şeklinde verdiği bilgi ile Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin ölüm tarihine ilişkin yeni bir bilgi ortaya koymuştur. İsmail Belîğ’e göre Abdullah bin Mehmed, müderrislik hayatı devam ederken H. 1120 / M. 1708 tarihinde Bursa’da vefat etmiştir (İsmail Belîğ, 1302: 417).

1.1.2.1. Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin Edebî Kişiliği

Hat sanatı yanında edebiyat ile de meşgul olan Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, bu sahada da adından çokça söz ettirmiştir. Sâlim (İnce, 2005: 689), Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin eşi bulunmayan bir şâir olduğunu belirtirken Mustafa

Safâyî (Çapan, 2005: 700), şiir ve inşâda maharet sahibi olduğunu söyleyerek ondan övgüyle bahsetmiştir. Devrin şâirleri ve nâsirleri arasında şiir kabiliyeti ile ön plana çıkmayı başaran Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin tezkirelerden ve diğer kaynaklardan alınan aşağıdaki şiirleri bu yargıyı destekler niteliktedir:

I.

Hemtâ bulunmaz ey gül-i nâzik-beden saña
Oldum hezâr nağme-zen-i ‘ışık ben saña
Zülfinden olma dür çekersin firâkı
Vâsıf o kâr-hâne-i çîndür vağan saña
Kef-i hevâya virelden seri habâb gibi
Ayağda kaldı gönül cür’a-i şarâb gibi
Olur fütâde-i hâk-i mezellet ey mağûr
Serûn irerse ger çarha âfitâb gibi
Şihâb şanma dökilmekte nakş-ı zerrîni
Bu nüh kıbâb-ı felek gâlibâ harâb gibi
Nuğûş-ı zağm ile pür kıl şâhife-i cismûn
Duğûl-i sîne ise maşşaduñ kitâb gibi
Ğarağ vusûl-i ruğ-ı yâr ise bu bezm içre
Dökil saçıl niçe dem Vâsıfâ gül-âb gibi

II.

Feyz-i hüsnün ‘İsî-i Meryem bile bilmez
Engûr-ı lebiñ lezzetini Cem bile bilmez
Meryem olamaz zerre kadar la’lîne ağıyar
Ol gönca-i nâdîde-i şeb-nem bile bilmez
Haft-ı lebîdir hüccet-i tekmîl-i melâhat
Bu hâleti feyzâver-i mahrem bile bilmez
Bî-tâb sefer-i çetr-i melâhatda yatarken
Ol dil-ber-i hû‘âbîdeyi öpsem bile bilmez
Hicrân-ı sitem cismini zâr eyledi Vâsıf
Me’nûs iken görse eger gam bile bilmez

III.

...
Yâr çâh-ı zekanım ‘ayn-ı vefâ’dır dir ise
Aña ey ‘âşık-ı şûrîde inanma çenedir
...

(Abdülkerimoğlu, 1985: 645-646; Kurnaz ve Tatcı, 2001: 1128-1129; Çapan, 2005: 700; Kınılı, 2007: 90; Karatay, 2008: 456-457; Koç, 2014: 260; Ekinci, 2018: 2908)

Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin *Dîvân*’ının olup olmadığı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin varlığından haberdar olunan tek eseri -şimdilik- kırk hadis tercümesi

türünde yazılan ve her hadis râvîsinin tercüme-i hâllerinin nakledildiği mensur *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eseridir (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: 262; Yaltkaya ve Kilisli Rifat Bilge, 1972: 33; Karahan, 1991: 247; Yıldırım, 2000: 29, 143-144; Özafşar, 2002: 360-361; Muhammed M. El-Arnayud, 2010: 151; Keskiner, 2012: 52; Yıldız, 2013: 431; Altuntaş, 2018: 385).

1.1.3. Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer'in Nüshaları⁸

18. yüzyılın ilk yarısında Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi tarafından yazılan *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı kırk hadis tercümesi, tamamen mensur bir eserdir. III. Ahmed'in hadis ilmiyle olan münasebetinden ötürü kendisine takdim edilen eserde sadece hadislerin tercüme ve şerhlerine yer verilmeyip râvîlerin hayatlarına ilişkin bilgilerin de aktarılması, eserin biyografik bir nitelik taşıdığını da göstermektedir.

Abdülkadir Karahan (1991: 247), eserin sadece Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer Yazmaları No. 3762'de yer alan bir nüshasına ulaşabildiğini kaydederken, Feridun Hakan Özkan (1999: 571-572), bu nüshaya ilâveten iki nüshanın daha bulunduğunu tespit etmiştir. Özkan tarafından tespit edilen nüshalar şunlardır: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Mustafa Con A 347, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşîr Ağa No. 112. *Osmanlı Mü'ellifleri* (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: 262) ve *El-Cevheru'l-Esnâ fî Terâcimi Ulemâi ve Şuarâi Bosna* (Muhammed M. El-Arnayud, 2010: 151) adlı kaynaklarda *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eserin bir nüshasının da Esad Efendi Kütüphanesi'nde bulunduğu bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki ilgili birim ile iletişime geçildiğinde kütüphanedeki mevcut yazmalar arasında Hacı Beşîr Ağa No. 112'de Şa'bân-zâde Bosnevî adına kayıtlı tek bir nüshanın olduğu bilgisine erişilmiştir. Tüm bu bilgilerden hareketle eserin tespit edilebilen mevcut nüsha sayısı üçtür.

1.1.3.1. Nüsha Tavsîfi

1.1.3.1.1. 112-Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşîr Ağa Nüshası

⁸ Bu bölüm, “Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi ve Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer Adlı Kırk Hadis Tercümesine Dair” başlıklı çalışmadaki “*Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer ve Nüshaları*” başlıklı bölümün genişletilmiş hâlidir. Detaylı bilgi için bk. (Erbaş ve Güler, 2020: 201-213)

Mütercim / müstensih bilgisi: Mütercim ve müstensih belli değil.

Nüsha adı: Aḥsenu'l-Ḥaber min-Kelāmi Seyyidi'l-Beşer

Diğer nüsha adı: Şerḥ-i Ḥadīṣ-i Erbaʿīn

Telif / istinsah tarihi: Telif tarihi H. 1115 / M. 1703. İstinsah tarihi belli değil.

Dili: Mensur. Hadis, âyet ve duaların nakledildiği kısım Arapça, geri kalan kısım Osmanlı Türkçesi.

Nüsha başı: Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. El-ḥamdu li'llāhi'llezī ekreme benī ādeme bi-envā'i'l-ikrāmi ve ḥaṣṣe minhum men şā'e bi-eşnāfi'l-ʿaṭiyyeti ve'l-inʿami ve'-ş-şalātu ve'-s-selāmu ʿalā-nebiyyinā Muḥammedin seyyidi'l-enāmi ve ʿalā-ālihi'l-muḥaddiṣine bi'l-eḥādīṣi'l-ʿizāmi ve aşḥābihi'l-muḥbirīne bi'l-aḥbāri'l-fiḥāmi.

Türkçe kısım 2a/5'ten başlamaktadır: Ammā baʿdu bu ʿabd-i fakīr u ḥakīr ve bu bende-i keşirü't-takşir, er-Rāci lutfе Rabbihi'l-mennāni ʿAbdu'llāh bin Muḥammed bin Şaʿbān el-münseliki fī-silki ʿabīdi's-sultāndır ki neyyir-i vücūdı felek-i ʿālem-i ervāḥdan ṭālī ve kevkeb-i rūḥı ʿālem-i kevn u mekānda lāmi olup evān-ı şebābeti sarāy-ı Sultānī ve enderūn-ı Ḥākānī'de taḥşil-i ʿilm-i maʿrifet ve tekmil-i ādāb-ı ṭarīkatde sinn-i vuḳūfa yetiştirüp biñ yüz on beş senesinde...

Nüsha sonu: İlā-yevmi'l-ḥaşri ve'n-neşri ve'l-ḫarāri Allāhumme şalli ʿalā-Muḥammedin ellezī eḫame beyānuhu'l-bedīʿu kulle belīḡin ve ḫaṭibin ve ʿalā-ālihi ve evlādihi ve evzācihi ve aşḥābihi mā-nāḥe'l-ḫamāmu ve şāḫa'l-ʿandelību ve'l-ḫamdu li'llāhi rabbi'l-ʿālemīn.

Varak sayısı: 73 varak

Ölçüsü: 288x170 mm, 198x100 mm

Satır sayısı: 19

Hattın cinsi: Nesh

Cilt: Kahverengi deri cilt

Nüsha; zencirekli, kahverengi cilt ile kaplanmıştır. Cildin ön kapağında “Şerḥ-i Ḥadīṣ-i Erbaʿīn” başlığı yer almaktadır. Nüshanın 1a numaralı zahriyye kısmında şu

bilgiler mevcuttur: Sayfanın sol üst köşesinde sırasıyla “*Şerh-i Hadîs-i Erba‘în, nesh, satır 19*” ibaresi yer almaktadır. Bu ibarenin sağ alt köşesinde ise “*evrâk 73*” ifadesi bulunmaktadır. Bu kaydın altında -sayfanın ortasına denk gelecek biçimde- bir mühür mevcuttur. Hacı Beşîr Ağa’ya ait olan bu mührün üst kısmında “*Min-ekberi'l-hayrât*”; alt kısmında “*Va'llâhi yağfiri'z-zellât*”; sağ ve sol yanında “*Vakfun fî-sebîli'llâh*”; ortasında ise “*Yâ Beşîr 1130 (M. 1717-8)*” ibareleri yer almaktadır.⁹ Bu mühür, nüshanın 2a, 31a, 35a, 62a ve 73a numaralı sayfalarında da bulunmaktadır. Mührün tam altında Hacı Beşîr Ağa’ya ait bir temellük kaydı yer almaktadır. “*El-mulku li'llâhi dahale fî-hıfzî 'abdihi. el-Hacı Beşîr, ağa-yı dâru's-sâ'adeti's-şerîfeti li-seneti semânin ve hamsine ve mi'etin ve elfin.*” Bu kayda göre nüsha, H. 1158 / M. 1745-46'da Hacı Beşîr Ağa'nın mülkiyetine dahil olmuştur. Mührün sol tarafında ise “*Elem yurdike'r-Rahmânu fî-sûrati'd-Duhâ fe-hâşâke en terda ve fînâ mu'azzebu min-kitâbi'l-'abdi'r-râcîşefâ'ati seyyidu'l-kevineyn el-Hacı Beşîr nâziru'l-haremeyni's-şerîfeyn. Sene 1142.*” (H. 1142 / M. 1729-30) ibaresi yer almaktadır. İlk mührün altında Hacı Beşîr Ağa’ya ait ikinci bir mühür daha bulunmaktadır. Bu mühürde, “*Yâ hafıyye'l-elâf neccinî mimmâ ehâf 'abduhu Beşîr*”¹⁰ yazılıdır.¹¹ Aynı mühür, 34b numaralı sayfanın sağ alt köşesi ile 73a numaralı sayfada metni çevreleyen cetvelin orta sağ kısmında da yer almaktadır. Mührün alt kısmında ta'lik hattla yazılmış bir vakıf kaydı yer almaktadır. Vakıf kaydında ise şu yazmaktadır:

Hazihi'n-nuşhati'l-celîleti ve'l-mecelleti'l-cemîleti min-vakfi Hâzreti Mevlânâ şâhibi'l-hayrâti'l-hisâni ve şâhibi ve ibli'l-cûdi ve'l-ihsâni munevviri meşâbihi'l mekâşidi bi-envâri'l-inâyeti mufettihi me'âkidi'l merâşidi bi-miftâhi'l-kifâyeti câmî'u mehâsini'l-ilmî ve'l-'amelî câbiru mecâmî'i'l-birri'l-ekmeli alâ ve huve ağa-i dâru's-sâ'ade el-Hacı Beşîr vefkehu li'l-hayri'l-mezîdi ve'l-birri'l-kebîr men huve 'alâ-kulli şey'in kadîr. Harrarehu el-fakîru ileyhi subhânehu ve te'âlâ Muḥammed Emîn el-mufettiş bi-evkâfi'l-haremeyni'l-muhteremeyn. Ğufira lehu.

Bu kayıta adı geçen Haremeyn evkaf müfettişi Muhammed Emîn Efendi'nin eseri istinsah eden kişi değil, bahsi geçen kaydı düşen kişi olduğu düşünülmektedir. Bu cümlelerin alt kısmında diğer iki mühre nazaran daha küçük bir mühür bulunmaktadır. Mühürde “*Hasbiya'llâhu vahdehu Muḥammed Emîn*” ibaresi yer almaktadır. Bu mührün altında ise Hint rakamları ile “112” yazmaktadır. Bu numara,

⁹ Detaylı bilgi için bk. (Kut ve Bayraktar, 2021: 259-262)

¹⁰ Ey gizli ihsanları bulunan! Beni korktuğum şeyden kurtar. O'nun kulu Beşîr.

¹¹ Detaylı bilgi için bk. Erişim: 26 Ocak 2023, <https://l24.im/m856g>

eserin günümüzdeki arşiv numarasını ifade etmektedir. Sayfanın sol alt köşesinde ise “*Süleymaniye Kütüphanesi*” mührü bulunmaktadır.

Nüshanın numaralandırılmasında tek bir yöntem kullanılmıştır. 10a, 20a, 30a, 40a, 50a, 60a ve 70a numaralı sayfalarının sol üst köşesine kurşun kalem ile Hint rakamları kullanılarak -sırasıyla- 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70 yazılmıştır. Tenkitli metin neşrinde ise bu numaralandırma esas alınmıştır.

Nüshanın 1b numaralı sayfasındaki serlevha, tezhiblidir. Nüshanın sadece 1b-2a varağı tamamıyla harekeli olup altın yaldız cetvellidir. 1b-2a varağı dışındaki diğer tüm varaklar harekesiz ve kırmızı cetvellidir. Nüsha boyunca nakledilen kırk hadis otuz sekiz tanesi harekelendirilmiştir. Buna ek olarak nüsha içerisinde bazı kelimelerin de harekelendirildiği görülmektedir.

Sayfalardaki satır sayısı genellikle 19 olup sadece 73a numaralı sayfa 13 satırdan oluşmaktadır. Nüshanın tamamı reddâdelidir. Nüshanın bazı varaklarında reddâdeler - kuvvetle muhtemel- ciltlemeden kaynaklanan sebeplerden ötürü görülmemektedir veya bir kısmı görülmektedir.

Nüshanın yazımında kırmızı ve siyah olmak üzere iki farklı mürekkep kullanılmıştır. “*El-ḥadīṣu'l-evvel*”, “*El-ḥadīṣu's-ṣānī*” gibi bölüm başlıkları ile hadis râvîlerinin adlarından oluşan başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. “*El-ḥadīṣu'l-evvel*”, “*El-ḥadīṣu's-ṣānī*” ve benzeri başlıkların altında yer alan hadisler siyah mürekkeple yazılmıştır. Buna ek olarak “*Aḥmed*”, “*naḳldür ki*”, “*rivāyetdür ki*”, “*mervîdür ki*”, “*ḥilye*”, “*ve daḥı*” gibi bazı kelime ve kelime grupları da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Hadislere ait bölüm başlıkları ile hadis açıklaması yapıldıktan sonra râvînin hayatına geçiş yapılan bölüm başlıkları da kırmızı çerçeve içerisinde verilmiştir. Sadece 62a sayfasında yer alan “*El-ḥadīṣu'l-ḥādī ve's-ṣelāṣūn*” başlığı ile 66a sayfasında yer alan “*Fī-zikri ummi'l-mu'minîne Ummu Seleme radīya'llāhu 'anhā*” başlığı çerçeve içerisine alınmayıp bir önceki cümlemin ardından, diğer bölüm başlıklarında olduğu gibi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

10a, 11a, 18b ve 38a numaralı sayfalarda -sırasıyla- “*Erāmil: Ersüz ḥatuna dirler*”, “*Anīk: Āy-ı mu'cib*”, “*İdāre-i raḥā: Degirmen döndürenlere dirler*”, “*Şıffīn: Raḳqa ḳurbında bir yerdür*” şeklinde birer hâşiye yer almaktadır.

**1.1.3.1.2. 3762-Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi İsmail Saib Sencer
Yazmaları Nüshası**

Mütercim / müstensih bilgisi: Mütercim ve müstensih belli değil.

Nüsha adı: Aḥsenu'l-Ḥaber min-Kelāmi Seyyidi'l-Beşer

Telif / istinsah tarihi: Telif tarihi H. 1115 / M. 1703. İstinsah tarihi belli değil.

Dili: Mensur. Hadis, âyet ve duaların nakledildiği kısım Arapça, geri kalan kısım Osmanlı Türkçesi.

Nüsha başı: Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. El-ḥamdu li'llāhi'llezī ekreme benī ādeme bi-envā'i'l-ikrāmi ve ḥaṣṣe minhum men şā'e bi-eşnāfi'l-ʿaṭiyyeti ve'l-inʿāmi ve's-şalātu ve's-selāmu ʿalā-nebiyyinā Muḥammedin seyyidi'l-enāmi ve ʿalā-ālihi'l-muḥaddişine bi'l-eḥādîşi'l-ʿizāmi ve aşḥābihi'l-muḥbirîne bi'l-aḥbārî'l-fiḥāmi.

Türkçe kısım 1b/6'dan başlamaktadır: Ammā baʿdu bu ʿabd-i fakîr u ḥaḳîr ve bu bende-i keşîrû't-taḳşîr, er-Râcî luṭfe Rabbihi'l-mennāni ʿAbdu'llāh bin Muḥammed bin Şaʿbān el-münseliki fî-silki ʿabîdi's-sultāndır ki neyyir-i vücûdı felek-i ʿālem-i ervāḥdan ṭālîʿ ve kevkeb-i rûḥı ʿālem-i kevn u mekānda lâmiʿ olup evān-ı şebābeti sarāy-ı Sultānî ve enderûn-ı Ḥākānî'de taḥşîl-i ʿilm-i maʿrifet ve tekmîl-i âdâb-ı tarîkatde sinn-i vuḳûfa yetiştirüp biñ yüz on beş senesinde...

Nüsha sonu: Hicretten sonra muhâcirinden Medîne-i Münevvere'de andan evvel bir kimsenün evlâdı zuhûra gelmemişdür ve Zübeyr evâḥir-i ʿömrinde Medîne'den Başra'ya hicret idüp ve lâkin Esmâ imtināʿ itmegin, Zübeyr aña ṭalāk virüp ol daḥı ʿAbdu'llāh ile yine Mekke-i Mükەرreme'ye gelüp âḥir ʿömrine deg anda sâkin oldu ve târîḥ-i hicretün yetmiş beşinci senesinin şehr-i cemāzîyü'l-âḥiresi evâḥirinde Mekke-i Mükەرreme'de toḳsan toḳuz yaşında vefât idüp anda defn olındı raḍiya'llāhu teʿālā ʿanhumā ve ʿan-sāʿiri's-şahābeti mine'l-muhâcirîn ve't-tâbiʿîni'l-aḥyār ve'l-ebrâr. Temmet.

Varak sayısı: 83+VI varak

Ölçüsü: 226x145 mm

Satır sayısı: 23

Hattın cinsi: Nesh

Cilt: Şemseli, kahverengi deri kaplı cilt.

Nüşa; altın yaldız zencirekli, salbek şemseli, kahverengi deri kaplı cilt ile kaplanmıştır. Nüşada aharlı kâğıt kullanılmıştır. 1b numaralı sayfadaki serlevha tezhibli olup bütün varaklar yaldız cetvellidir. Varaklardaki satır sayısı genellikle 23 olsa da bazı varaklarda satır sayısının azaldığı görülmektedir.¹² Eserin sonunda altı vikâye varağı vardır. Vikâye varaklarının son sayfasında, alt orta kısımda “*DTCF Kütüphanesi*” mührü bulunmaktadır. Aynı mühür, 53b numaralı sayfanın alt kısmında da yer almaktadır. 1b, 2a, 64a, ve 83a numaralı sayfalarda ise “*H.İ.D*” yazan bir mühür bulunmaktadır.

Tamamı reddâdeli olan nüshanın numaralandırılmasında iki farklı yöntem kullanılmıştır. İlki, günümüz rakamları ile yapılmıştır ve 2a ile onu takip eden tüm ön yüzlerin sol üst köşesine kurşun kalem kullanılarak yazılmıştır. Numaralandırma, eserin 2a numaralı sayfasının sol üst köşesindeki “2” numarası ile başlayıp 88a numaralı sayfadaki “88” numarası ile son bulmuştur. İkinci numaralandırma ise, Hint rakamları ile yapılmış olup 2a ile onu takip eden tüm ön yüzlerin sol üst köşesinde kurşun kalem kullanılarak yazılmıştır. Numaralandırma, eserin 2a numaralı sayfasının sol üst köşesindeki “3” numarası ile başlayıp 88a numaralı sayfadaki “175” numarası ile son bulmuştur. 88a numaralı sayfada Hint rakamları ile ilkin “185” numarası yazılmış olup ardından “8” rakamının üzerine -doğrusu olan- “7” numarası yazılarak düzeltme işlemi yapılmıştır. 63a numaralı sayfada da önce “127” numarası yazılmış olup sonrasında “7” rakamının üzerine “5” numarası yazılarak doğrusu nakledilmiştir. Her iki numaralandırmada da sıra bakımından herhangi bir hata yapılmamıştır. Bu metin neşrinde ise günümüz rakamları ile yapılan numaralandırma esas alınmıştır.

Nüşa boyunca sadece kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. “*El-ḥadīṣu'l-evvel*”, “*El-ḥadīṣu's-ṣānī*” gibi bölüm başları ile hadis râvîlerinin adlarından oluşan “*Fî-zikri*”, “*Fî-zikri menâkıbı*” şeklindeki başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bölüm başlıkları dışında “*nakldür ki*”, “*rivâyet olunur ki*”, “*mervîdür ki*” gibi bazı kelime ve

¹² 83a numaralı sayfa 12; 80b numaralı sayfa 18; 27b, 34a, 46b, 56a, 61a, 67b, 68b, 74b ve 76a numaralı sayfalar 19; 23b, 65a ve 80a numaralı sayfalar 20; 2a, 6a, 7b, 12b, 13a, 18a, 20a, 23a, 25a, 25b, 29a, 29b, 30a, 30b, 32a, 32b, 36a, 36b, 38a, 41a, 41b, 42a, 42b, 44b, 45a, 48b, 49b, 50a, 51a, 51b, 53a, 53b, 57b, 58a, 59b, 60a, 63b, 64a, 66b, 67a, 69a, 69b, 72a, 72b, 73a, 73b, 77b, 78a, 78b, 79a, 79b, 81b ve 82a numaralı sayfalar 21; 2b, 7a, 13b, 19b, 37b, 48a, 50b numaralı sayfalar 22 ve geriye kalan tüm sayfalar ise 23 satırdan oluşmaktadır.

kelime gruplarının da kırmızı mürekkeple yazıldığı görülmektedir. Nüshanın genelinde kullanılan mürekkep rengi ise siyahtır. Hadislere ait bölüm başlıkları tezhibli serlevha içerisinde verilirken hadis açıklaması yapıldıktan sonra râvînin hayatına geçiş yapılan bölüm başlıkları da çerçeve içerisine alınmıştır.

Nüsha genel itibari ile harekesizdir. Harekeli yazımın tercih edildiği yerler ise çoğunlukla nakledilen hadislerdir. Nüsha boyunca nakledilen kırk hadis otuz üç tanesi tam harekelendirilmiştir. Metin içerisinde geçen Arapça dua ifadelerinin bir kısmı, Kur'an'dan iktibas yapılan âyetlerin bazıları ve ilgili kelimenin daha kolay okunabilmesini sağlamak amacıyla bazı kelimelerin harekeli yazımı tercih edilmiştir.

17a ve 40b numaralı sayfalarda yer alan sahh kayıtları nüshanın tashih gördüğünü göstermektedir. Tashihler gösterilirken işareti kullanılmıştır. Bu işaretler hem tashihin başına hem de ilgili ibarenin metin içerisinde gelmesi gereken yere eklenmiştir.¹³

1.1.3.1.3. 347-Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi Mustafa Con A 347 Nüshası

Mütercim / müstensih bilgisi: Müstensih Mustafa Hilmî Efendi'dir.¹⁴

Nüsha adı: Ahsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer

Telif / istinsah tarihi: Telif tarihi H. 1115 / M. 1703. İstinsah tarihi belli değil.

Dili: Mensur. Hadis, âyet ve duaların nakledildiği kısım Arapça, geri kalan kısım Osmanlı Türkçesi.

Nüsha başı: El-ḥamdu li'llâhi'llezî ekreme benî âdeme bi-envâ'i'l-ikrâmi ve ḥaṣṣe minhum men şâ'e bi-eṣnâfi'l-aṭiyyeti ve'l-in'âmi ve's-şalâtu ve's-selâmu 'alâ-nebiyyinâ Muḥammedin seyyidi'l-enâmi ve 'alâ-âlihi'l-muḥaddîşine bi'l-eḥādîş-i'l-izâmi ve aṣḥâbihi'l-muḥbirîne bi'l-aḥbâri'l-fiḥâmi.

Türkçe kısım 1b/6'dan başlamaktadır: Bu 'abd-i fakîr u ḥaḳîr ve bu bende-i keşîrû't-taḳşîr, er-Râcî luṭfe Rabbihi'l-mennâni 'Abdu'llâh bin Muḥammed bin Şa'bân el-münseliki fî-silki 'abîdi's-sulṭândır ki neyyir-i vücûdı felek-i 'âlem-i ervâḥdan ṭâlî' ve

¹³ Detaylı bilgi için bk. (Gacek, 2020: 325-326)

¹⁴ Müstensih hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

kevkeb-i rûhı ‘âlem-i kevn u mekânda lâmi‘ olup evân-ı şebâbeti sarây-ı Sulţânî ve enderûn-ı Hâkânî’de taşşîl-i ‘ilm-i ma‘rifet ve tekmîl-i âdâb-ı tarîkatde sinn-i vukûfa yetişdirüp biñ yüz on beş senesinde...

Nüsha sonu: Harrerehu el-fakîr ilâ-raḥmeti rabbihi'l-kadîr Muştafâ el-Hilmî ğufira lehu zenbuhu bi-‘inâyeti'l-meliki'l-hafî ve li-men de‘â li-kâtibihi ve li-ustâzihi ve ḥaşşaten li-ebeveyhimâ raḍiya'llâhu ‘anhumâ âmîn ve bi-ḥurmeti eşrefi cemî‘i ‘ibâdi'llâhi's-şâlihîn ve'l-enbiyâ‘i ve'l-murselîn bi-raḥmetike yâ erḥame'r-râhimîn. Temmet.

Varak sayısı: III+147+II varak

Ölçüsü: 168x105 mm, 117x60 mm

Satır sayısı: 15

Hattın cinsi: Nesh

Cilt: Miklepli, şemseli, vişneçürüğü deri kaplı cilt

Nüsha; altın yaldız zencirekli, gömme salbek şemseli ve mikleplidir. Vişneçürüğü deri kaplı bir cilt ile kaplanmıştır. 147b numaralı sayfada yer alan “*Harrerehu el-fakîr ilâ-raḥmeti rabbihi'l-kadîr Muştafâ el-Hilmî ğufira lehu zenbuhu bi-‘inâyeti'l-meliki'l-hafî ve li-men de‘â li-kâtibihi ve li-ustâzihi ve ḥaşşaten li-ebeveyhimâ raḍiya'llâhu ‘anhumâ âmîn ve bi-ḥurmeti eşrefi cemî‘i ‘ibâdi'llâhi's-şâlihîn ve'l-enbiyâ‘i ve'l-murselîn bi-raḥmetike yâ erḥame'r-râhimîn. Temmet*” ifadesinden hareketle nüshanın müstensihisi Mustafa Hilmî Efendi’dir.

1b numaralı sayfadaki serlevha, tezhibli olup bütün varaklar yaldız cetvellidir. Varaklardaki satır sayısı genellikle 15 olsa da bazı varaklarda bu sayının azaldığı görülmektedir.¹⁵ Eserin ön kısmında üç vikâye varağı, sonunda ise iki vikâye varağı bulunmaktadır. Ön kısımda bulunan vikâye varaklarından ikinci varağın sağ üst köşesinde “*ATDCF Kütüphanesi*” mührü bulunmaktadır. Bu mührün hemen altında günümüz rakamları ve Latin harfleri kullanılarak yazılmış “*A347*” ibaresi yer almaktadır. Bu bilgi, eserin günümüzdeki yer numarasına işaret etmektedir. Bu bilginin aşağısında ise Hint rakamları ile “*51*” sayısı yazılarak altı çizilmiştir. Varağın

¹⁵ 143b numaralı sayfa 13; 119b, 120a, 121b, 131a, 133a, 134b, 135b, 138a, 140b, 141b, 142a, 145a, 145b ve 147b numaralı sayfalar ise 14 satırdan oluşmaktadır.

sol üst köşesinde ise “*Muṣṭafā Nāzım Çonoğlu*” yazan bir mühür bulunmaktadır. Sağ orta kısımda ise günümüz rakamları ve Latin harfleri kullanılarak “293. S” ibaresi yazılmıştır. Alt orta kısımda ise tekrar “*ATDCF Kütüphanesi*” mührü yer almaktadır. 1b, 62b ve 147b numaralı sayfaların sağ alt köşelerinde “*DTCF Kütüphanesi*” mührü bulunmaktadır. 1b sayfasının sağ üst köşesinde “*Oṣmānlı Mü’ellifleri c.(ilt) 2, ş. 262, ğayr-ı maṭbū’dur.*” ifadesi yer almaktadır. Bu bilgidен hareketle ilgili kaynağın işaret ettiği kısma bakıldığında, Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin babası olan Şa‘bân-zâde Mehmed Muhteşem’in hayatına ve eserlerine dair tafsilatlı bilgi (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: 261-262) verildiği görülmektedir. Şa‘bân-zâde Mehmed Muhteşem’in biyografisine ayrılan bu bölümde ayrıca, oğlu Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi’nin Ahsenü’l-Haber min-Kelâmi Seyyidi’l-Beşer adlı eserine ve eserinin muhtevasına da değinilmiştir. Türkçe bir kırk hadis tercümesi olduğu belirtilen eserin bir nüshasının Esad Efendi Kütüphanesinde bulunduğu ve eserde her hadis râvîsinin tercüme-i hâllerine de yer verildiği nakledilmiştir.

Genel olarak reddâdeli olan eserin 2b, 3b, 4b, 5b, 26b, 41b ve 139b numaralı sayfalarında reddâde bulunmamaktadır. 9b numaralı sayfadaki reddâdenin 10a numaralı sayfada, cetvelin sağ üst köşesine ve 55b numaralı sayfada yer alan reddâdenin ise 56a numaralı sayfada, ilk satırın sağ tarafına denk gelecek şekilde tekrardan yazıldığı görülmektedir.

Nüshada üç farklı numaralandırma bulunmaktadır. İlki, günümüz rakamları ile yapılmıştır ve 2a ile onu takip eden tüm ön yüzlerin sol üst köşesine kurşun kalem kullanılarak yazılmıştır. Numaralandırma, eserin 2a numaralı sayfasının sol üst köşesindeki “2” numarası ile başlayıp 147a numaralı sayfada “147” numarası ile son bulmuştur. 147b numaralı sayfada ise günümüz rakamları kullanılarak herhangi bir numaralandırılma yapılmamıştır. İkinci numaralandırma ise, Hint rakamları ile yapılmış olup 2a ile onu takip eden tüm ön yüzlerin sol üst köşesinde bulunmaktadır. Kurşun kalem ile yapılan bu numaralandırma, günümüz rakamları ile yapılan numaralandırmanın altına denk gelecek şekilde konumlandırılmıştır. 147b sayfası hariç Hint rakamları ile yapılan tüm numaralandırmaların üzerleri çizilmiştir. Numaralandırma, eserin 2a numaralı sayfasının sol üst köşesindeki “2” numarası ile başlayıp 147b sayfasındaki “293” ile bitmektedir. Her iki numaralandırmada da herhangi bir hata yapılmamıştır. Üçüncü numaralandırma ise, nakledilen hadislerin sıra numaralarını göstermek amacıyla Hint rakamları kullanılarak yapılmıştır. Bu

numaralandırma biçiminde bölüm başlıklarının yer aldığı ilgili sayfaların genellikle sağ üst köşesine siyah mürekkep kullanılarak bölüm başlığında yer alan hadis numarası Hint rakamları ile yazılmıştır. 42a ile 114a numaralı sayfalarda yer alan hadislerin sıra numaraları, ilgili sayfaların sağ üst köşesine yazılmayıp kendilerinden sonraki 42b ile 114b numaralı sayfaların sağ üst köşesine yazılmıştır. Bu numaralandırma sistemi, 27. hadisın aktarıldığı 116b numaralı sayfaya kadar bölüm başlıklarındaki sıra numarası ile eş biçimde gitmiştir. Ancak 28. hadisın aktarıldığı 119b numaralı sayfa da dahil olmak üzere 145b numaralı sayfaya kadarki bölüm başlıklarının adlandırılmasında ve hadislerin sıra sayılarının aktarımında bir tutarsızlık söz konusudur. Bu metin neşrinde ise günümüz rakamları ile yapılan numaralandırma esas alınmıştır.

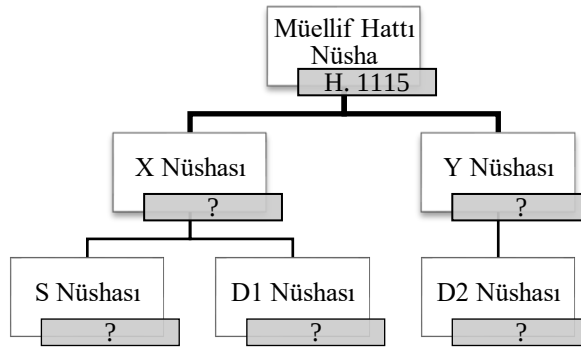
“*El-ḥadīsu'l-evvel*”, “*El-ḥadīsu's-şānī*” gibi bölüm başlıkları kahverengi bir çerçeve içerisine alınmışken hadis râvîlerinin adlarını içeren “*fī-zikri...*”, “*fī-zikri menâkıbı...*” şeklindeki başlıklar çerçeve içerisine alınmamıştır. Bölüm başlıkları genellikle harekesizdir. Râvîlerin biyografilerine geçmeden önce verilen bölüm başlıkları 120a, 121b, 131a, 133a, 135b, 140b, 142a, 143b ve 145b numaralı sayfalarda verilmeyip başlıklar için sadece boşluk bırakılmıştır. 124b numaralı sayfada da başlık bulunmadığı gibi başlık için boş bırakılan bir yer de yoktur. 123a numaralı sayfada ilgili hadis râvîsinin biyografisine geçildiğini temsil eden bölüm başlığı “*El-ḥadīsu's-şelâşün*” şeklinde yanlış yazılmıştır. Aynı durum 129b numaralı sayfadaki bölüm başlığında da geçerlidir. Hadis râvîsinin adının yazılması gereken başlıkta “*El-ḥadīsu's-şānī ve's-şelâşün*” ibaresi yer almaktadır.

Nüshanın 2b, 5b, 29a, 39a ve 135a numaralı sayfaların kenarlarına -sırasıyla- “*tercümesi 'akabinde mufaşşalaten zikr idüp*”, “*ismi*”, “*Ḥazret dahı fezâ'ili ziyâde beyân itdi*”, “*geldi. Ḥazret anı yanına aldı. 'Alī eyitdi: 'Yâ Resûla'llâh!*”, “*sekiz*” şeklinde yazılmış ibareler nüshanın tashih görmüş olabileceğini düşündürmektedir. 2b, 29a, 39a ve 135a numaralı sayfalarda yer alan tashihler, Latince “*ihtiyaç duyar*”, “*eksik*” anlamına gelen ∨ işareti (Gacek, 2020: 325) ve üç nokta ile gösterilmiştir. Bu işaretler hem tashihin başına hem de ilgili ibarenin metin içerisinde gelmesi gereken yere eklenmiştir.

Nüsha boyunca sadece kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. “*El-ḥadīṣu’l-evvel*”, “*El-ḥadīṣu’ṣ-ṣānī*” gibi bölüm başlıkları ile hadis râvîlerinin adlarını içeren başlıklar kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Buna ek olarak eser boyunca “*ve daḥī*”, “*pes*”, “*naḳldür ki*”, “*mervîdür ki*” gibi bazı kelime ve kelime grupları ile iktibas yapılan âyetler ve duaların da kırmızı mürekkeple yazıldığı görülmektedir. “*El-ḥadīṣu’l-evvel*”, “*El-ḥadīṣu’ṣ-ṣānī*” ve benzeri başlıkların altında yer alan hadisler siyah mürekkep ile yazılmışken metin içerisinde iktibas yapılan hadisler ise genellikle harekeli ve kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Hadislerin yazımında bazen harekeli kullanım bazen de harekesiz kullanım tercih edilmiştir. Nüsha boyunca nakledilen kırk hadisin yirmi iki tanesi tam harekelendirilmiştir. Alıntı yapılan bazı hadis ve âyetler ile metin içerisinde geçen bazı kelime ve cümlelerin de harekelendirildiği görülmektedir. Ancak nüsha içindeki bu tür kullanımlarda bir birlik yoktur.

1.1.3.1.4. Tespit Edilen Nüshaların Soyağacı

Ahsenü’l-Haber min-Kelâmi Seyyidi’l-Beşer’e ait Türkiye’nin iki farklı kütüphanesinde toplam üç ayrı el yazması tespit edilmiştir. Nüshaların metin ve imlâ özellikleri dikkate alındığında birbirlerinden istinsah edilmediği görülmektedir. Buna karşın, S ve D1 nüshalarının metin üzerinde büyük oranda birleşmeleri, bu iki nüshanın aynı nüshadan istinsah edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. S ve D1 nüshası müellif hattı nüshadan istinsah edilmiş olabileceği gibi müellif hattı nüshadan istinsah edilmiş bir başka nüshanın da istinsahı olabilir. D2 nüshasının metin ve imlâ özellikleri göz önünde bulundurulduğunda ise müellif hattı nüshadan istinsah edilmiş olma ihtimalinin yanı sıra S ve D1 nüshasına kaynaklık eden istinsah nüshası dışında farklı bir istinsah nüshasından çoğaltılmış olabileceği ihtimali de düşünülmektedir. Buradan hareketle mevcut üç nüsha arasındaki ilişkiyi şu şekilde göstermek mümkündür:

Şekil 1.1. Ahsenü’l-Haber min-Kelâmi Seyyidi’l-Beşer’in nüshalarının soyağacı

2. İÇERİK İNCELEMESİ VE İMLÂ HUSUSİYETLERİ

2.1. İçerik İncelemesi¹⁶

Mensur bir kırk hadis tercümesi olan *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eser, Enderûn-ı Hümâyûn mensuplarından Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi tarafından H. 1115 / M. 1703 tarihinde (yani cülûsu yılında) III. Ahmed'e ithafen yazılmıştır. Müellif, eserin mukaddime kısmında eserin kime, hangi tarihte ve niçin sunulduğuna (sebeb-i telif) dair şu şekilde bilgi vermektedir:

...Ammâ ba'du bu 'abd-i fakîr u haķîr ve bu bende-i keşîrî' t-taķşîr, er-Râcî luţfe Rabbihi'l-mennâni 'Abdu'llâh bin Muḥammed bin Şa'bân el-münseliki fî-silki 'abîdi's-sultândır ki neyyir-i vücûdi felek-i 'âlem-i ervâḥdan ṭâlî' ve kevkeb-i rûḥi 'âlem-i kevn ü mekânda lâmi' olup evân-ı şebâbeti sarây-ı Sultânî ve enderûn-ı Ḥâķânî'de taḥşîl ü 'ilm-i ma'rifet ve tekmi'l-i âdâb-ı ṭarîķatde sinn-i vukûfa yetiştirüp biñ yüz on beş senesinde efendimiz pâdişâh-ı cüvân-baht ve şehinşâh-ı felek-taht, semere-i kûlûb-i 'ibâdu's-Şamed ve gül-i gülbûn-i bâĝ-ı Muḥammed, sultân-ı emced ve ḥâķân-ı erşed a'ni bihi ebe'n-naşri es-sultân Ahmed ibni's-sultânü'l-gâzî Muḥammed. Allâhumme'rzuḳhu'l-'umru's-sermed ve's-sultânü'l-muḥalled ve'n-naşri'l-mü'ebbed ḥazretlerinüñ Ḥazret-i faḥr-i kâ'inât 'aleyhi efdâlü's-şalavât ve ekmelü't-taḥiyyâta keşret-i 'işķ u muḥabbetleri ve eḥâdiş-i şerîfesine vefret-i meyl ü raĝbetleri 'add ü taķrîrden efzûn ve ḥadd ü taḥrîrden bîrûn olmaĝın, bu ednâ kulları daḥı eḥâdiş-i risâlet-penâḥdan ve aḥbâr-ı sa'âdet-destgâḥdan kırķ eḥâdiş-i şaḥîḥa-ı müşkiyyetü'l-fevâyiḥ ve aḥbâr-ı faşîḥa-ı 'anberiyetü'r-revâyiḥ câmi'atü'l-mevâ'id ḥâviyetü'n-neşâyiḥ, kırķ aşḥâb-ı güzînden rivâyet olmaķ üzre ki onı aşere-i mübeşşere ve onı sâ'ir kibâr-ı muḥâcirîn ve onı kibâr-ı ensâr-ı güzîn ve onı daḥı şaḥâbiyyâtdan olan nisvândır. Cem' idüp lisân-ı Türkî ile tercüme eyledim ve her ḥadîs-i şerîf râvîsinin menâķıbını tercümesi 'aķabinde mufaşşalaten zıkr idüp bu tercümenin ismini *Aḥsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* diyü tesmiye eyledim. Bu ümîd ile ki şalâbetlü efendimiz pâdişâh-ı dîn-i mübeyyine sebeb-i ḥayr-du'â ve bâ'îs-i maĝfîret-i Ḥudâ ola...(Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi, No. 112: 1b-2a)

Eserin mukaddimesinde Sultan III. Ahmed'in, Hz. Muhammed'in hadislerine olan temâyülünü ve hürmetini görmesi sebebiyle bu eseri kaleme aldığını söyleyen Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi, eserin muhtevasını belirttikten sonra tertip ediliş biçimi hakkında da okuyucusuna bilgi vermektedir. Buna göre eserde; on aşare-i mübeşşere, on kibâr-ı muḥâcirîn, on kibâr-ı ensâr-ı güzîn ve on kadın sahabeden rivâyet olunan toplam kırk hadis dört bölüm hâlinde sunulmuştur. Her hadis tercümesinin ardından da o hadisi rivâyet eden râvînin tercüme-i hâllerine yer

¹⁶ Bu bölüm, “Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi ve Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer Adlı Kırk Hadis Tercümesine Dair” başlıklı çalışmadaki “*Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer ve Nüshaları*” başlıklı bölümün genişletilmiş hâlidir. Detaylı bilgi için bk. (Erbaş ve Güler, 2020: 201-213)

verilmiştir. Eserdeki sıralama esas alındığında tercüme edilen hadisler ile hayatları hakkında bilgi verilen hadis râvîlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:¹⁷

1. râvî Hz. Ebû Bekir: *Lâ-yehkumu ehadun beyne işneyni ve huve ğadbanu.*
2. râvî Hz. Ömer: *Yâ ibne'l-Haṭṭâbi elâ terzâ entekûne lene'l-âhiretu ve lehumu'd-dunyâ.*
3. râvî Hz. Osman: *İnne'l-ḳabre evvelu menzilin min-menâzili'l-âhireti fein necâ minhu femâ ba'dehu eyseru minhu vein lem-yencu femâ ba'dehu eşeddu minhu.*
4. râvî Hz. Ali: *Elâ uḥbiruki mâ huve ḥayrun leki minhu tusebbihîne'llâhe şelâşen ve şelâşîne ve tuḥammadîne'llâhe şelâşen ve şelâşîne ve tukebbirîna'llâhe erba'an ve şelâşîne.*
5. râvî Ebû Muhammed Talha bin Ubeydullâh: *İzâ ḥaddestukum bi-şey'in fe-ḥuzu bihi fe-inni lâ-ekzibu 'ala'llâhi.*
6. râvî Zübeyr bin Avvâm: *Ġayyiru'ş-şeybe ve lâ-teşebbehu bi'l-Yehûdi.*
7. râvî Sa'd bin Ebî Vakkâs: *Lâ-yehillu li-imri'en en-yehcere eḥâhu fevka şelâşin.*
8. râvî Sa'îd bin Zeyd: *El-kem'etu mine'l-menni ve mâ'uhâ şifâ'un li'l-'ayni.*
9. râvî Abdurrahmân bin Avf: *İzâ semi'tum bihi bi-arzin felâ-teḳaddemû ve izâ veḳa'a bi-arzin ve entum fihâ felâ-taḥrucû firâren minhu.*
10. râvî Ebû Ubeyde binü'l-Cerrâh: *Eş-şıyâmu cunnetun mâ lem-yehriḳhâ.*
11. râvî Abdullâh binü'l-Abbâs: *Et-tâ'ibu mine'z-zenbi kemen lâ-zenbe lehu ve'l-mustağfiru mine'z-zenbi ve huve muḳîmun 'aleyhi ke'l-mustehzi'u bi-rabbihî.*
12. râvî Abdullâh bin Ömer binü'l-Hattâb: *İnne fi'l-cenneti ğurfeten yurâ zâhiruhâ min-bâṭinuhâ, ve bâṭinuhâ min-zâhirihâ. Fe-ḳâle Ebû Mâlikî'l-Eş'ariyyu: Li-men yâ Resûla'llâhi? Ḳâle: Li-men eṭâbe'l-keḷâme, ve eṭame't-ta'âme, ve bâte ḳâ'imen ve'n-nâsu niyâmun.*
13. râvî Abdullâh bin Mes'ûd: *Le-yağfirann'ellâhu yevme'l-ḳıyâmeti mağfireten mâ ḥaṭarat ḳaṭṭu 'alâ-ḳalbi eḥadin ḥattâ inne iblîse le-yettâvelu recâ'en en-tuşîbehu.*
14. râvî Abdullâh bin Amrû'l-Âs: *Zeyyinu'l-Ḳurâne bi-ḥusni eşvâtikum.*

¹⁷ Bu bölümde geçen hadislerin Arap harfli yazımı, transkripsiyonlu yazımı ve açıklamaları tenkitli metin içerisindeki ilgili aparatlarda gösterilmiştir.

15. râvî Ebû Hüreyre Abdurrahmân: *İzâ mâte'l-insānu inkāta'a 'anhu 'ameluhu illā min-şelāsetin min-şadākatın cāriyetin ev 'ilmin yuntefe'u bihi ev veledin şālīhin yed'u lehu.*
16. râvî Ebû Mûsâ-i el-Eş'arî: *Lā-eḥade eşberu 'alā-ezen semî'ahu mine'llāhi innehu yuşreku bihi ve yuc'alu lehu'l-veledu şumme huve yu'āfihim ve yerzūkūhum.*
17. râvî Huzeyfe binü'l-Yemânî: *Lā-yedhulu'l-cennete kıttātun.*
18. râvî Ammâr bin Yâsir: *Men kâne lehu vechāni fi'd-dunyā kâne lehu lisānāni min-nārin yevme'l-kıyāmeti.*
19. râvî Amr binü'l-Âs: *Kad eflēha men esleme ve ruzika kifāfen ve ķenne'ahu'llāhu bimā ātāhu.*
20. râvî Mu'âviye bin Ebû Süfyân: *İnneke in tettebbe't 'avrāti'n-nāsi efsedethum evkidet tuḥsiduhum.*
21. râvî Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd: *Men ķāle lā-ilāhe illa'llāhu vaḥdehu lā-şerīke lehu lehu'l-mulku velehu'l-ḥamdu ve huve 'alā-kulli şey'in ķadīr 'aşere merrātin kâne kemen a'take erba'ate enfusin min-veledi İsmā'ile.*
22. râvî Cābirü'l-Medeniyyi'l-Ensârî: *Lā-yudhīlu eḥaden minkum 'ameluhu'l-cennete velā yucīruhu mine'n-nāri velā ene illā bi-raḥmeti'llāhi.*
23. râvî Zeyd bin Sâbit: *Lā-yezālu'llāhu fī-ḥāceti'l-'abdi mādāme'l-'abdu fī-ḥāceti aḥīhi.*
24. râvî Enes bin Mâlik: *Yeħrimu ibnu Ādem'e ve yuşebbu minhu işnāni el-ḥırşu 'ale'l-māli ve'l-ḥırşu 'alā-tūli'l-'umri.*
25. râvî Ebü'd-Derdâ Uveymir: *İnne'llāhe cezze'u'l-Ḳur'āne şelāsete eczā'in fecē'ale ķulhuva'llāhu eḥadun cuz'en mine'l-Ḳur'āni.*
26. râvî Übey bin Ka'b: *Yā Ebe'l-Munzirî! Etedrî eyye āyetin min-kitābi'llāhi te'ālā ma'ke 'azāmu? Ḳultu Allāhu lā-ilāhe illā huve'l-ḥayyu'l-ḳayyūmu fedarebe fī-şadrî ve ķāle li-yeħtinike'l-'ilmu henī'en leke yā Ebe'l-Munzirî.*
27. râvî Mu'âz bin Cebel: *Men eḫame mu'minen ḥattā yeşbe'ahu min-seḡebin edḫalehu'llāhu bâben min-ebvābi'l-cenneti lā-yudhīluhu illā men kâne mişluhu.*
28. râvî Ebû Sa'îdü'l-Hudrî: *Men re'ā minkum munkeren felyuḡayyirhu bi-yedihi veinlem yestetî febi-lisānihi veinlem yestetî febi-ḳalbihi vezālike ez'afu'l-īmāni.*

29. râvî Ebû Katâde: *Hafâzake'llâhu bimâ hafızte bihi nebiyyehu.*
30. râvî Sehl bin Sa'd: *Men kezame gayzan ve huve yesteṭīu en-yenfuzehu de'āhu'llāhu te'ālā yevme'l-ḳıyāmeti 'alā-ru'ūsī'l-ḥalāyiki ḥattā yuhayyirehu fī-eyyi'l-ḥūrī şā'e.*
31. râvî Hz. Âişe: *El-ḥummā min-feyḥi cehenneme fe ebredühā bi'l-mā'i.*
32. râvî Hafsa binti Ömer: *Ni'me'r-reculu 'Abdu'llāhi levkāne yuşallī mine'l-leylī.*
33. râvî Remle binti Ebû Süfyân: *Men şallā fī-yevmin şintey 'aşrete secdetin erba'an ḳable'z-ḳuhri ve rek'ateyni ba'dehā ve rek'ateyni ba'de'l-mağribi ve rek'ateyni ba'de'l-işā'e ve rek'ateyni ḳable'l-fecri teṭevvu'an buniye lehu beyten fi'l-cenneti.*
34. râvî Ümmü Seleme: *Mā neḳaşe mālun min-şadaḳatin velā 'afā reculun 'an-meḳlimetin illā zādehu'llāhu 'izzen.*
35. râvî Ümmü Hânî binti Ebû Tâlib: *Ḳad ecernā men ecerti ve āmennā men āmenti.*
36. râvî Cüveyriye: *Leḳad ḳultu ba'deke erba'a kelimātin şelāşin merrātin lev vuzinet bimā ḳulti munzu'l-yevmi levezenethunne subḥana'llāhi ve bi-ḥamdihī 'adede ḥalkihī ve rızā nefsihi vezinete 'arşihī ve midāde kelimātihi.*
37. râvî Havle binti Hakīm: *Men nezele menzilen şumme ḳāle e'ūzu bi-kelimāti'llāhi't-tāmmāti min-şerri mā ḥaleḳa lem-yedurruhu şey'un ḥattā yerteḥile min-menzilihī zālike.*
38. râvî Meymûne: *Lā-tezālu ummeti bi-ḥayrin mā lem-yefşi fihimu'z-zinā fe izā feşā fihimu'z-zinā feyüşiku an yu'emmehumu'llāhu bi-'azābin.*
39. râvî Zeyneb binti Ebû Seleme: *Lā-tuzekku enfusekumu'llāhu a'lemu bi-ehli'l-birri minkum.*
40. râvî Esmâ binti Ebû Bekir: *Lā-tū'īye fe-yū'īye'llāhu 'aleyke irdāḥī m'esteṭā tū lā-tūki fe-yūkiye'llāhu 'aleyki lā-tuḥşī fe-yuḥsiye'llāhu 'aleyki.*

Belirli bir düzen içerisinde hadislerin, ilgili hadislerle ilişkin açıklamaların ve hadis râvîlerinin biyografilerine dair tafsilatlı bilgilerin nakledildiği eser, bir kırk hadis tercümesi olmasının yanı sıra biyografi hüviyeti de taşımaktadır. Eserde, mukaddime kısmının ardından “*El-ḥadīsu'l-evvel*”, “*El-ḥadīsu's-şânī*” gibi hadislerin sıra numarasının ve “*fī-zikri Ebī Bekri's-Şiddīk radiya'llāhu te'ālā 'anhū*”, “*fī-zikri emīri'l-mu'minīne 'Umer bini'l-Ḥattāb radiya'llāhu 'anhū*” gibi hadis râvîlerinin tercüme-i hâllerine geçiş yapıldığını ifade eden başlıkların yer alması her bölümün kendi içerisinde anlamlı bir kompozisyon oluşturmaya yardımcı olmuştur.

Her fasılda ilk olarak hadis metnine, ardından genellikle “*şadağa Resûlu'llâh*”, “*şadağa en-nebiyyu'l-muhtâr*”, “*şadağa Resûlu'llâh ve şadağa Habîbu'llâh*” gibi ifadelerle yer verilmiştir. Akabinde tercümesi yapılacak olan hadisin hangi kaynaktan alındığı belirtilmiştir. Hatta Abdullâh bin Mes'ûd, Huzeyfetü'l-Yemânî, Ammâr bin Yâsir, Abdullâh bin Ömer ve Zeyd bin Sâbit'in rivâyet ettiği hadislerde sadece kaynak ismi verilmeyip ilgili hadisin yer aldığı kaynaktaki kim tarafından tahrîc edildiği¹⁸ bilgisi de verilmiştir. Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin tercümesinde yararlandığını belirttiği kaynaklar şunlardır: Hasan es-Sâgânî'nin *Meşâriku'l-Envâr*'ı¹⁹, İbni Melek'in *Mebâriku'l-Ezhâr*'ı²⁰, Ferrâ el-Begavî'nin *Mesâbîhü's-Sünne*'si²¹, İmâm Münzirî'nin *Kitâbü't-Tergîb ve't-Terhîb*'i²², İmâm Ebû Tirmizî'nin *El-Câmi'ü's-Sahîh*'i²³, İmâm Buhârî'nin *El-Câmi'ü's-Sahîh*'i²⁴, İmâm Müslim bin Haccâc-ı Nîşâbü'rî'nin *El-Câmi'ü's-Sahîh*'i²⁵, İmâm Beyhakî'nin *Es-Sünenü'l-Kübrâ*'sı²⁶, İmâm Taberânî'nin *Mu'cemü'l-Kebîr*'i²⁷, Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin *Es-Sünen*'i²⁸, Ebû Ya'lâ-i Mevslî'nin *El-Müsned*'i²⁹, Hâkimü'n-Nîşâbü'rî'nin *El-Müstedrek*'i³⁰, İmâm Taberânî ve İmâm Hâkim'in *Sahîh*'i³¹ ve Birgivî Mehmed Efendi'nin *Tarîkat-ı Muhammediyye*'si³². On dokuz hadis iktibasını ile eserde en çok bahsi geçen kaynak *Meşâriku'l-Envâr*'dır.

İstifade edilen eser ve müellif hakkında bilgi verildikten sonra “*ma'nâ-yı melfûzîsi...*”, “*ma'nâ-yı reşîk ü mefhum-i enîki budur ki*”, “*ma'nâ-yı şerîfi*” gibi kalıp ifadeler ile ilgili hadisin açıklaması yapılarak zaman zaman konu ile ilgili diğer âlim ve hadis bilginlerinin de görüşleri üzerinde durulmuştur. Bazen de hadiste işaret edilen âyet iktibaslarına ve aynı hadisin başka bir râvî tarafından yapılan rivâyetine de değinilmiştir. Sadece Hz. Ömer, Hz. Ali, Hafsa binti Ömer, Ümmü Hânî binti Ebû

¹⁸ Detaylı bilgi için bk. Tahrîc, *Kubbealtı lugati*, Erişim: 9 Eylül 2023, <http://lugatim.com/s/TAHR%C4%B0%C3%87%E2%80%93TAHR%C4%B0C>

¹⁹ Detaylı bilgi için bk. (Hatiboğlu, 2004b: 361-362)

²⁰ Detaylı bilgi için bk. (Baktır, 1999: 175-176)

²¹ Detaylı bilgi için bk. (Hatiboğlu, 2004a: 258-260)

²² Detaylı bilgi için bk. (Kandemir, 2006a: 35-37)

²³ Detaylı bilgi için bk. (Çakan, 1993: 129-132)

²⁴ Detaylı bilgi için bk. (Kandemir, 1993: 114-123)

²⁵ Detaylı bilgi için bk. (Kandemir, 2006b: 93-94)

²⁶ Detaylı bilgi için bk. (Efendioğlu, 2010: 148-150)

²⁷ Detaylı bilgi için bk. (Görmez, 2010: 310-312)

²⁸ Detaylı bilgi için bk. (Kandemir, 2010: 145-147)

²⁹ Detaylı bilgi için bk. (Uğur, 1994: 258-259)

³⁰ Detaylı bilgi için bk. (Hatiboğlu, 2006: 134-135)

³¹ Detaylı bilgi için bk. (Görmez, 2010: 310-312) ; (Kandemir, 1997b: 190-193)

³² Detaylı bilgi için bk. (Yüksel, 1992: 191-194)

Tâlib, Zeyneb binti Ebû Seleme ve Esmâ binti Ebû Bekir'den rivâyet edilen hadislerde, mânâdan evvel *“sebeb-i vürûd-ı hadîs-i şerîf”*, *“sebeb-i vürûd”* gibi ifadelerle bahsi geçen hadisin söylenmesine neden olan olay/olaylar nakledilmiştir. Ümmü Hânî'nin râvîsi olduğu hadisin söylenme gerekçesi ise hadise ayrılan bölümde değil biyografisine ayrılan bölümde ele alınmıştır. Bazı bölümlerde ise ayrıyeten *“sebeb-i vürûd-ı hadîs-i şerîf”*, *“sebeb-i vürûd”* gibi kullanımlara yer verilmeyip hadisin açıklandığı kısımda hadisin ortaya çıkma gerekçesi de ele alınmıştır. Hadis metinlerini senedsiz olarak veren müellif, yaptığı açıklamaların ardından *“yesserena'llâhu ve iyyâkum bi-ḥurmeti Ḥabîbihi ve şafîyyihi”*, *“enḳazana'llâhu ve iyyâkum ‘an-ḡafleti'l-hâlikîn”* gibi dua ifadelerine yer vererek hadis tercümesine ayrılan bölümü sonlandırmış ve râvîlerin hayat hikâyelerinin ele alındığı kısma geçmiştir.

Eserde nakledilen kırk hadis, müşterek bir konu yahut râvî etrafında toplanmamış, muhtelif konuları ihtiva edecek şekilde derlenmiştir. Tövbe, oruç, dua, cömertlik, namaz, tıp, sadaka, zinâ, şükür, konaklama, edeb, kıyafet, Allah'ın merhameti, Kur'an okuma âdâbı, Kur'an'ın faziletleri, kabir hayatı, faydalı ameller, iki yüzlü olan insanın ahiretteki ahvâli, öfkeyi kontrol edebilmenin mükâfâtı, ahiret hayatının ebedîliği ve benzeri hususlar, tercümesi verilen hadislerde ele alınan başlıca konulardandır.

Sünnetle eş anlamlı bir tarifte hadis, *“Hz. Peygamber'in söz, fiil, takriri (bir başkasının yanında işlediğini gördüğü hâlde, reddetmediği, bilakis kabul ettiği her türlü söz ve fiiller), aynı zamanda bedenî ve ahlâkının bir tavsifi, sireti, hatta kendisine nisbet edilen her türlü haber”* (Bayraktar, 1993: 71) şeklinde açıklanmıştır. Bu izaha örnek olacak şekilde eser içerisinde sadece Hz. Peygamber'in ağzından çıkan kırk hadis değil, bunun yanında Hz. Muhammed'in fiillerinden mürettep olan hadislerle de yer verilmiştir. Eserde, tercümesi verilen hadis sayısı kırk olsa da hem hadislerin tercümelerine hem de râvîlerin hayat hikâyelerine ayrılan kısımlarda çeşitli hadisler nakledilmiştir. Eserde, tercümesi verilen kırk hadisin dışında yüz on dokuz tane daha hadis yer almaktadır. Bu hadislerden bazıları şunlardır:

...Naḳldür ki Ḥazret-i risâlet-penâhıla şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem şaḥâbe-i kirâm u aşḥâb-ı 'izâm yevm-i Ḥudeybiyye'de taḥtû's-şecerde bî'atü'r-rıdvânıla mübâya'a eyledükleri zamânda Resûl ḥazretleri anı Mekke'ye Ḳureyş cemâ'atine risâlete göndürmüşler bulunmağın, ol daḥı bî'atü'r-rıdvânda dâḥil olsun diyü Ḥazret iki mübâreḳ ellerini birbirine zamm idüp: “Oṣmân, Allâhu Te'âlâ'nuñ ve Resûl'inüñ ḥizmetine gitmişdür. İşte sağ elüm benüm cânibümden ve şol elüm 'Oṣmân

câhibinden olsun.” diyü bî’at eyledi...(Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 13b/9-10-11-12-13-14-15)

...Rivâyet olunur ki Resûl-i Ekrem şalla'llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hazretleri bir gün ümmü'l-mü'minîn Hazret-i ‘Âyişe rağiya'llâhu te‘âlâ ‘anhânuñ menzilinde mübârek baldırlarını açup yaturlar idi. İttifâk Hazret-i Ebû Bekr gelüp içerü girmege icâzet taleb eyledi. İcâzet olup içerü girdi. Muşâhabet iderlerken Hazret-i ‘Ömer geldi. Aña dañı icâzet virüp ol dañı içerü girdi. Ba‘dehu ‘Osmân geldi. İcâzet taleb idicek, Hazret hemân yatdukları yirden kılçup etekleriyle mübârek ayakların örtüp ‘Osmân içerü girdi. Bir zamân muşâhabet itdiler ve gitdiler. Şofra ‘Âyişe rağiya'llâhu te‘âlâ ‘anhâ, Resûl hazretine su‘âl eyitdi: “Niçün Ebû Bekr’le ‘Ömer’de mübârek ayaklarınızı örtmediñüz, Hazret-i ‘Osmân geldükde kılçup mübârek ayaklarınızı örtdiñüz?” didi. Hazret eyitdi: “Ben bir kimseden hayâ etmeyim mi ki andan melekler hayâ iderler.” didi...(Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 15a/10-11-12-13-14-15-16-17-18-19, 15b/1-2)

...Naıldür ki ümmü'l-mü'minîn Ümmü Seleme rağiya'llâhu ‘anhâ eydür: “Bir gün Hazret-i ‘Alî, Resûlullah'a geldi. Hazret anı yanına aldı. ‘Alî eyitdi: ‘Yâ Resûlullah! Hic sizün yanunuzda benüm kıdr u miqdârum ve hayyiz u itibârum var mıdır?’ didi. Hazret aña teveccüh eyleyüp: ‘Yâ ‘Alî! Sen, benüm kıardaşum ve ‘emmüm oğlı ve ‘ilmüm vârişisün ve senün nûruñ benüm nûrumdandır.’ diyü cevâb virmegin, bu kelâm server-i encâm sebebiyle şadr-ı ‘Alî münşerih olup: ‘Yâ Resûlullah! Binti hûrâ-manşar duhteriniz Hazret-i Fâtîme’(y)i baña nikâh eyleyüp beni anuñ hizmet-i şerîfine kabûl eylemek ‘acabâ câ’iz olur mı diyü su‘âl eylemege geldüm.’ didi. Hazret-i Resûl dañı: ‘Yâ ‘Alî merhaban ve yâ ahî ehlen! Sen şafâ geldüñ ammâ kızum Fâtîme’nün tezvici Hâk Te‘âlâ emrindedür. Eger min-‘indi’llâh baña bir işâret ve vahy_ile beşâret olursa nola, vireyin.’ diyü va‘de eylerken, hemân ‘âlâmet-i vahy anı gâşy eyleyüp mübârek alnından gül ruhlarının üzerine dürr-i şehvâr gibi dürerler döküldi. Hattâ lihye-i şerîfe vü mehâsin-i lañfesinden aşığa rızân oldı. Bir zamândan şofra tebessüm iderek sa‘âdet_ile mübârek başların kıaldurdu ve Hazret-i ‘Alî’nün eline yeşil hañtıla yazılı bir beyâz kâğıd virüp: ‘Yâ ‘Alî, şu kâğıdı okı!’ diyü emr eyledi. Ol dañı nâzar idüp gördi ki yeşil nûr ile üstinde Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm. Kitâbun mine’r-rahmâni’r-rahîm ile’r-Resûli’l-kerîm. ‘Yâ Muhammed! Sen nûrı nûra tezvîc eyle tâ ki anlardan iki nûr vücûda gelüp cennet şebâbınun seyyidleri olalar.’ diyü yazılmış. Pes bu vech_ile kıra‘at idicek, hemân Resûl Fâtîme hazretlerini ‘Alî’ye tezvîc ü nikâh itdiler...(Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 20a/18-19, 20b/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18)

...Ve naıldür ki bir gice kendinün hâlesi olup harem-i Resûl-i Ekrem olan ümmü'l-mü'minîn Meymüne’nün menzilinde aşımlayup ittifâk kendü ile anda bir miqdâr ‘asel getürmiş idi. Pes ol baldan Hazret için hişşe-i mu‘ayyene alıkoyup ba‘dehu Resûl hazretleri menzil-i Meymüne’ye gelüp hemân Hazret-i Meymüne ol balı Resûl hazretlerinin huzûr-ı şerîflerine getürdi. Resûl hazretleri anı görüp: “Yâ Meymüne! Bu bal kıandan geldi?” diyü buyurdılar. Meymüne dañı: “Abdu’llâh getürüp bunu size hişşe alıkodu.” diyü cevâb virdi. Hazret anuñ hañkında “Yâ Rabb! Sen aña ‘ilm-i tevîli ta‘lîm ve tefsîr-i Qurân’ı tefhîm ve anı dîn-i kavîmde fakîh ü ‘alîm eyle.” diyü du‘â eyledi...(Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 32a/6-7-8-9-10-11-12-13-14)

...Naıldür ki Resûl-i Ekrem şalla'llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem aña ağaca çıkup mîve divşürmege emr eyledi. Ol dañı şıganup ağaca çıkarken aşhâb anuñ ayakları küçük ve baldırları inceliğini görüp bî-ihtiyâr gülüşdiler. Hemân Hazret-i nübüvvet-penâh aşhâb-ı kirâma hitâb idüp: “Siz ‘Abdu’llâh’uñ ayaklarına ne gülersiz? Ol kıyâmet güninde Uğud tağından ağır gelecekdür.” diyü buyurdılar ve Hazret’ün ekser esrârına vâkıf u muñtalî olup Hazret aña cennetde çok mevâ‘id

muştulamışdur...(Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 35b/11-12-13-14-15-16-17-18)

Eserde dikkat çeken bir husus da müellifin yer yer sarf bilgisi vererek kısa ve net açıklamalar yapmasıdır. Kelimelerin mânâlarına, vezinlerine, işaret ettikleri diğer cümle ögelerine ve imlâsına ilişkin bazı detaylara yer verilen eserde, bu tür izahlar metnin tamamına yayılmamış olup ihtiyaç duyulan noktalarda zikredilmiştir. Eserden alınan aşağıdaki örnekler de bu durumu destekler niteliktedir:

“...*Naẓm-ı hadîsde vâkı‘a olan necâ kelimesininüñ fâ‘ili tahtındaki zamîr-i gâ‘ibdür ki hükmen mezkûr olan nâzile yâhud maqbûre râci‘dür. Vefâ‘ evvelî, tafşîl içündür ve şâniye vü şâlişe kelime-i şarta cezâ içündür...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 13a/9-10-11)

“...*Naẓm-ı hadîs-i şerîfde olan ezâ, kelâm-ı müzî‘ ma‘nâsınadır ki sâmi‘e elem virici kelâm dimekdür lâkin Allâhu Subhâne ve Te‘âlâ hakkında elem tasavvur olunmadı ise pes kelâm-ı müzîden murâd, Allâhu Te‘âlâ‘nuñ rızâsına muhâlif olan kelâm üzre haml olındı...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 41a/3-4-5-6)

“...*Naẓm-ı hadîsdeki ubredûhâ ‘ibâreti, hemze-i vaşl u zamm-ı râ ile bâb-ı evvelden şıyğa-i emrdür. Gâh lâzım ve gâhice müte‘addî isti‘mâl olunur. Feth-i hemze(y)i kaṭ ile isti‘mâl olmak, ğalat u lügata muhâlifdür. Mezîdâtıdan isti‘mâli tefîl bâbına mahşûsdur...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 62a/8-9-10-11)

“...*Kem‘at, rahmet vezni üzerine gâhice hemze elife kalb olunup necât vezni üzerine kemât dahı dinilür...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 27a/6-7)

“...*Talhâ diyü lügatde büyük ağaçlara ve ‘Arabistân‘da muz didükleri mîveye dirler. Âhîrindeki tâ vahdet ü efrâdı müş‘iredür...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 22b/3-4)

“...*Bu hadîs-i şerîfî rivâyet eyleyen şâlihât u fâzılât ve kânitât-ı tayyibâtıdan şâhibetü‘n-nebiyyi‘l-kerîm, ümmü‘l-mü‘minîn, Havle bintü‘l-Hakîm Hâzret‘den on beş hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve ba‘zılar anuñ ismini şıyğa-i taşğîr üzre yâ ile Huveyle dirler...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 69b/18-19, 70a/1-2)

“...*Hudre, hâ'-i mu'cemenüñ zammesiyile ve dâl-ı mühmelenüñ fetħasıyla ve âhîrinde hâyile Yemen diyârında bir kabîledür...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 60a/14-15)

“...*Zîrâ ‘Avvâm, ‘ayn-ı mühmele vü vâv-ı müşeddedenüñ fetħalarıyla mübâlağa ile şuda yüzici dimekdür...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 24a/8-9)

“...*Lügatde niṭâḡ, kesr-i nûnıla kuşak u izâr gibi bir nev‘ uzun bezdür ki ‘Arabistân'da ḡatunlar anı libâs iderler...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 72b/9-10-11)

“...*Ḳattât, tâ-i müşeddede ile nemmâm ma’nâsınadır. Nemîne, ḡalkuñ ba’zısınun kelâmını ba’zısına ifsâd tarîkıyla naḡl eylemekdür...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 42a/16-17)

“...*Anuñçün Ḥazret-i ‘Ömer aña Küneyf diyü lakab koymışdı. Küneyf, lügatde çöbânların içinde süd ve ayran kudukları çanaḡun adıdır...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 35b/6-7-8)

“...*Lügatde ḡamza diyü yabanda biten bir nev‘e mancar otına dirler...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 53b/18-19)

“...*Mu‘âz, mîmüñ zammıyladır...*” (Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, No. 112: 58b/15)

“*Fî-zikri menâkıbı emîri'l-mu‘minîne ‘Alî kerreme'llâhu vechehu*”, “*Fî-zikri Esmâ' binti Ebî Bekri'-Şıddîḡ raḡiya'llâhu te‘âlâ ‘anhumā*” gibi bölüm başlıkları ile yeni bir fasla geçildiğine işaret edilen eserde, râvîlerin biyografilerine ayrılan kısmın hadislerin tercüme ve şerhine ayrılan kısımdan daha geniş yer tuttuḡu görölmektedir. Hilafet sıraları göz önünde bulundurularak ilk önce hulefâ-yi râşidînden nakledilen hadislere yer verilmiş, ardından râvîlerin yaşamlarına ilişkin tafsilatlı bilgiler nakledilmiştir. Eserde, diḡer sahabelere kıyasla dört halife hakkında daha detaylı bilgi verildiḡi görölmektedir. Öyle ki diḡer sahabelerin vefatlarına dair özel bir başlık açılmazken Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin şehâdetlerine ilişkin açıklama yapılan kısımlarda “*Fî-keyfiyyeti şehâdetihi raḡiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu*”, “*Fî-zikri intikâl min-dâri'l-fenâ ilâ-dâri'l beḡâ*” gibi başlıklara yer verilmiştir.

H. 1115 / M. 1703 yılında kaleme alınan bu eserde, râvîlerle ilgili bilgilerin naklinde kaynak ve sened yerine “*mervîdür ki*”, “*rivâyet olunur ki*”, “*nağldür ki*” gibi kalıp ifadelerle iktifa edinilmiştir. Bahsi geçen sahabelerin sıfatları övgü dolu çeşitli sözlerle secili bir şekilde sıralanmıştır. Ardından mezkûr râvînin nesebi, doğumu, varsa lakabı, aile hayatı, İslâm tarihinde ön plana çıkan faaliyetleri, Hz. Muhammed ile olan münasebeti, sahabeler arasındaki yeri, rivâyet ettiği hadis sayısı, vefatı gibi birçok konuda bilgi aktarılmıştır. Eserde, rivâyetlerine yer verilen otuz erkek râvîden yirmi bir tanesinin nesep yönünden Hz. Muhammed ile birleşiyor olması da dikkat çekici bir özelliktir. Özellikle “*hilye-i laîfî ve şekl-i münîfî*”, “*şîfat-ı şerîfe vü evşâf-ı laîfesi*” gibi kalıp ifadelerle, ilgili sahabenin fiziksel özelliklerinin yanı sıra mizacına ilişkin de teferruatlı açıklama yapılmıştır. Hayat hikâyelerine ayrılan bu bölümler ise genellikle “*Allâhumme şalli ‘alâ-seyyidinâ Muḥammedin ve âlihi ve aṣḥâbihi ve’ḥşurnâ fî-zumretihim bi-raḥmetike yâ erḥame'r-râḥimîn*”, “*Allâhumma’ḥşurnâ ve’rḥamnâ me’ahum bi-raḥmetike yâ erḥame'r-râḥimîn*” şeklinde Hz. Muhammed’e, ailesine ve ashâbına yapılan dualar ile son bulmuştur.

Eserde, derlenen toplam kırk hadis metninden on tanesinin kadın sahabeler tarafından rivâyet edilmiş olması Abdülkadir Karahan’a göre bu türün Türkçedeki ürünleri arasında küçük de olsa bir yenilik gibi kabul edilebilir (Karahan, 1991: 248). Nitekim oluşum ve yayılma safhasında kadınların erkeklerle birlikte müşterek çalıştıkları çok az ilim mevcuttur ve hadis ilmi de bu noktada önemli bir istisnadır. Kadın hadisçiler, -özellikle Hz. Muhammed’in hanımları- İslâmiyet’in ilk günlerinden itibaren hadisin muhafazası ve neşrinde etkin rol oynamışlardır (Kavakçı, 1966: 130). Bundan ötürü Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsîf Efendi’nin eserinde, altı tanesi Hz. Muhammed’in hanımları olmak üzere -Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Meymûne, Cüveyriye binti Hâris, Hafsa binti Ömer, Remle binti Ebu Süfyan- toplam on kadın râvîye yer vermesi önem arz etmektedir. Eserde, Hz. Âişe’ye ayrılan kısmın diğer kadın râvîlerden daha fazla olmasının sebebi, Hz. Âişe’nin çok sayıdaki hadisin ilk râvîlerinden ve bu hadislerin en dikkatli yorumlayanlarından biri olmasıdır (Kavakçı, 1966: 130).

Mensur bir şekilde kaleme alınan eserin mukaddime kısmında nâsir, inşâdaki kabiliyetini göstermek adına süslü, secili bir dil kullanmıştır. Mukaddimenin yanı sıra râvîlerin tercüme-i hâllerine ayrılan bölümde de secili anlatımın ön planda olduğu

görülmektedir. Hadisler şerh edilirken de Arap dilinin edebî inceliklerinin ihmal edilmediği dikkat çekmektedir (Yıldız, 2013: 431). Ancak müellifin, Arapça aslına sadık kalma fikri ile hadis tercümelerini küçük parçalar hâlinde Türk cümle yapısına ters bir şekilde tercüme etmesi, (Karahana, 1991: 248) ilgili kısımda genellikle devrik cümle yapısının tercih edilmesine neden olmuş bu da yer yer akıcılığı zedelemiştir. İlâveten, genellikle hadis şerhlerine ayrılan kısımları yorumları ile zenginleştiren müellifin, bazı hadis tercümelerinde ise doğrudan doğruya çeviri yolunu tercih ettiği görülmüştür.

2.2. İmlâ Hususiyetleri

Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer'in imlâ hususiyetleri bakımından incelendiği bu bölümde eser, geniş bir dil incelemesine tabii tutulmayıp dikkat çeken bazı hususlar gruplandırılarak değerlendirilmiştir.

2.2.1. Ç Sesinin C Sesi ile Karşılanması

Metinde ç (چ) harfi yerine ortada ve sonda bazen cim (ج) harfinin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu durumun nedeni ise Arap yazısının Türkçenin ses yapısını karşılamadaki yetersizliğidir (Güler, 2019: 159). Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere aynı nüsha içerisinde yer alan aynı kelimelerin bazen c harfi ile bazen de ç harfi ile yazılması imlâ bakımından bir ikilik oluşturmuştur. Bazı örneklerde ise bu ikiliğe rastlanmayıp ç harfi ile yazılması gereken bir kelimenin metin boyunca c harfi ile yazıldığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda yer alan örneklerde c ünsüzü ile karşılanan ç ünsüzleri, tenkitli metinde ç'ye dönüştürülmüştür.

Tablo 2.1. Ç sesinin c sesi ile karşılanmasına dair örnekler

اجلق	acılık	2b/11	قلى	kılıc	21b/12
قلى	kaç	6b/3	چالدىقا	çalduğa	36b/6
اؤچلىرى	ucları	12a/8	اچاق	ağac	48b/7
گۆكچك	gökcek	16b/15	بوقچاق	birkaç	56b/4

2.2.2. P Sesinin B Sesi ile Karşılanması

Metinde p ünsüzü genellikle başta, ortada ve sonda b ünsüzü ile karşılanmıştır. Bu durumun sebebi de Arap yazısının Türkçenin ses yapısını karşılamadaki yetersizliğidir (Güler, 2019: 161). Her ne kadar ilerleyen dönemlerde p ünsüzü için

ayrıca pe (پ) harfi kullanılsa da incelenen metinde başta *-ip*, *-ip*, *-up*, *-üp* zarf fiil ekleri olmak üzere bazı kelime köklerinde de *p* sesi yerine *b* sesinin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan ve *b* ünsüzü ile karşılanan *p* ünsüzleri, tenkitli metinde *p*'ye dönüştürülmüştür.

Tablo 2.2. P sesinin b sesi ile karşılanmasına dair örnekler

أُولُوب	olub	1b/9	سُورُوب	sürüb	3b/4
إِيدُوب	idüb	2a/13	إِيْتِمُوب	itmeyüb	4a/10
كُلُوب	gelüb	3a/16	يَايُوب	yaykayub	6b/11
بُوبَايُوب	boyayub	3b/3	يَاذُرُوب	yazdırub	8a/17
وَارُوب	varub	3b/3	طُوبُوب	toğub	13b/4

2.2.3. Birleşik Yazım Örnekleri

Metinde geçen bazı kelimelerin birleşik yazım imlâsı ile yazıldığı görülmektedir. Metin boyunca genellikle “*dağı*” ve “*soñra*” kelimeleri kendinden önceki kelimelerle bitişik yazılmıştır. Aşağıdaki tabloda yer alan birleşik yazım örnekleri tenkitli metinde “_” işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Birleşik yazıma dair örnekler

اَغْرَدَقْدَنْصَكْن	ağardıkdan_soñra	3a/15
وَفَاتَدَنْصَكْن	vefâtından_soñra	3b/5
أُولَدَا	ol_dağı	3b/11
بَنْدَا	ben_dağı	5b/16
وَارْدَقْدَنْصَكْن	vardukdan_soñra	6a/16
نَمَازَدَنْصَكْن	namâzından_soñra	6a/18
بَشِيُوزْ	beş_yüz	11b/13
هَرْ نَقْدَر	her_ne_kaðar	29a/12

2.2.4. Telaffuzun İmlâya Yansıması

Metinde telaffuzun imlâya yansımasının görüldüğü en bariz örnekler kökte te sesi (ت) ile biten ve akabinde dal (د) harfi ile başlayan bazı kelimelerin imlâ şeklidir. Mertol Tulum, doktora tezi olan *Tazarrunâme*'de metinde karşılaşılan bu tip örnekleri “*telaffuzun imlâya yansıması*” olarak yorumlamıştır (Tulum, 1968: 107-108). Te (ت) harfi üzerine konan şedde aracılığıyla telaffuzun olması gereken hâlini ortaya koyan

bu imlâ özelliği, metnin geneline yayılmamıştır. Bu tür örnekler, tenkitli metinde “đ” şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 2.4. Telaffuzun imlâya yansımalarına dair örnekler

طَرِيقَتَه	ṭarīqâtde	1b/11	وَأَخْرَجَتْ	ve âhîretde	7b/15
يَكُونُ	ḥükümetde	2b/10	جَاهِلِيَّتَه	câhiliyyetde	13b/6
زَمَانِ جَاهِلِيَّتَه	zamân-ı câhiliyyetde	4a/2	جَنَّتَدِن	cennetden	15a/4
مَيْتَدِن	meyyitden	6b/14	رَوَايَتَدِن	rivâyetde	18a/6

2.2.5. Hâ-i Resmîyye ile Biten Kelimelere Gelen Belirtme Hâli Ekinin Yazımı

Hâ-i resmîyye ile biten Arapça kökenli kelimelere gelen belirtme hâli eki, metinde hemze işaretine benzeyen bir harf ile gösterilmiştir. Bu imlâyı Ümit Tokatlı şu şekilde izah etmektedir:

Arapça ve Farsça kısa ünlüler hareketlerle gösterildiklerinden, kelime sonunda e (a) ünlüsünü, kelime sonunda yazıldığı şekliyle temsil edilmesinden dolayı, h harfine, yazıda olan, okunuşta olmayan anlamında hâ-i resmîyye adı verilmiştir. ... Hâ-i resmîyye ile biten isimlere eklenen Farsça tamlama ekinde önceki yardımcı y harfinin kelime sonunda yazıldığı şekli küçültülüp hemzeye benzetilerek, hâ-i resmîyye üzerinde yazılması, yanlış çeviri-yazılara yol açmış ve bu yanlış umûmileşmiştir. Ünlü ile biten isimlere eklenen Türkçe akkuzativ eki de bazen aynı imlâ ile yazılmıştır. Ama bu işaretin hemze ile karıştırılması sonucu, “...dîv bu kıziyye’i işitti...”, “...bu kıziyye’i anlara bildürdi...” gibi çeviri-yazılara rastlanmaktadır. (Tokatlı, 1996: IX)

Bu tespite göre hâ-i resmîyye ile biten kelimelere gelen belirtme hâli eki, hâ-i resmîyye üzerine y harfinin küçültülerek yazılması şeklinde belirtilmiştir. Bu tip imlâ özellikleri tenkitli metinde (y) şeklinde gösterilmiştir. Hâ-i resmîyye ile biten kelimelere gelen belirtme hâli ekinin yazımına ilişkin metinden alınan örnekler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 2.5. Hâ-i resmîyye ile biten kelimelere gelen belirtme hâli ekinin yazımına dair örnekler

شَهِيدَةُ	şahîha(y)ı	2a/9
يَكْسُهُ	kimse(y)i	8b/5
مَعَاوِيَةُ	Mu‘aviye’(y)i	10b/13
مِزْبُورَةُ	mezbûre(y)i	14a/5
حَفْصَةُ	Ḥafsa’(y)ı	14a/12

خطبة	ḥuṭbe(y)i	16b/5
إفريقية	İfriḳıyye'(y)i	16b/18
سورة	sûre(y)i	17a/3
فاطمة	Fâṭime'(y)i	20b/5
لحمة	loḫma(y)ı	26a/17
بردة	bürde(y)i	40a/1
دوة	deve(y)i	63a/10
واقعة	vâkı'a(y)ı	64b/3
حبيبة	Ḥabîbe'(y)i	66a/3
سفرة	sofra(y)ı	72b/16
قربة	ḳırba(y)ı	72b/17

Hâ-i resmiyye ile biten kelimelere hâ-i resmiyye üzerine y harfinin küçültülerek hemze şeklinde eklenmiş yardımcı sesleri sayesinde yönelme hâli ekinin de birleştiği görülmektedir. Bu imlâ, sadece iki örnekte karşımıza çıkmakta olup metnin tamamında hakim olan bir imlâ özelliği değildir.

Tablo 2.6. Hâ-i resmiyye ile biten kelimelere gelen yönelme hâli ekinin yazımına dair örnekler

جهري	cehri(y)e	21a/3
كيسة	kimesne(y)e	42b/6

2.2.6. İç ve Son Sesinde Hemze Yer Alan Arapça Kelimelerin İmlâsı

Kaynak dile göre iç ve son sesinde hemze bulunması gereken bazı kelimelerin metin içindeki yazımında standart bir imlâ biçimi görülmemektedir. Metin içindeki bazı kelimelerin hem hemzeli hem de hemzesiz olarak yazıldığı ikili kullanımlar da mevcuttur. Ayrıca iki ünlü arasında yer alan hemzeli kelimelerin bazılarında hemze yerine y sesi bulunmaktadır.

İç seste hemze yerine y harfi bulunduran kelimeler, tenkitli metinde y harfi ile yazılmıştır. Son seste hemzeli olmasına rağmen hemzesiz yazılan kelimelerin imlâsında ise üç nüshada da müstensihin imlâsına sadık kalınmıştır.

Tablo 2.7. Son sesinde hemze yer alan Arapça kelimelerin imlâsındaki ikili kullanımlara dair örnekler

اِثْنَا	eşnā	6a/2	اِثْنَا	eşnā'	11b/18
فُقَرَا	fuḡarā	9a/9	فُقَرَا	fuḡarā'	49a/19
شَيْ	şey	45a/8	شَيْكُهُ	şey'le	29b/18
اِبْوَالْدَرْدَا	Ebu'd-Derdā	55a/1	اِبْوَالْدَرْدَا	Ebu'd-Derdā'	53a/9
اِسْمَا	Esmā	72b/17	اِسْمَا	Esmā'	72a/17

Tablo 2.8. İç sesinde hemze yer alan Arapça kelimelerin imlâsındaki ikili kullanımlara dair örnekler

قِرَاتِلَه	ḡırāatıla	10b/9	قِرَاتِلَه	ḡırā'atıla	10b/8
جُزْدَه	cüzde	17a/9	جُزْدَه	cüz'e	54b/13
قِرَانِي	Ḥurān'ı	32a/17	جُزْدَةُ الْقُرْآنِ	cezze'u'l-Ḥur'âne	54b/10
اِمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ	emirü'l-müminîn	37a/3	اِمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ	emirü'l-mü'minîn	8a/1
تَاسُفُتْ	teessüf	58a/15	تَاسُفُتْ	te'essüfler	51a/1
مَالُوفَه	melüfe	64b/9	مَسْكَنُ مَا لُوفَدَن	mesken-i me'lüfindan	54a/16

Tablo 2.9. İç seste hemze yerine y harfi bulunduran kelimelere dair örnekler

هَلَايِقْ	ḡalāyık	20a/12
غَرَايِبْ	ḡarāyib	25a/16
اِلْزَاهِدُ النَّصَاحِ	ez-zāhidü'n-neşāyiḡ	30a/8
عَلَايِمِي	'alāyimi	50a/9
عَايِشَة	'Āyişe	62a/17
غَنَائِمَة	ḡanāyim	69b/1

Tablo 2.10. Sonu hemzesiz yazılan kelimelere dair örnekler

اِبْتِدَا	ibtidā	6a/1
اِثْنَا	eşnā	6a/2
فُقَرَا	fuḡarā	9a/9
اِجْرَا	icrā	9a/14

جزا	cezā	13a/11
عشا	ʿiṣā	18b/8
استهزا	istihzā	31b/3
شي	şey	45a/8
خلفا	ḥulefā	47b/1
اقتدا	iḳtidā	49b/4
ضمدا	zamm-ı rā	62a/8
افضلنا	efḍal-i nisā	64a/3
زنا	zinā	70a/14
اسما	Esmā	72b/17

Tablo 2.11. İç seste hemzesiz yazılan kelimelere dair örnekler

تائيد	teşîr	7b/8
قراآتله	ķırāatıla	10b/9
رايكه	reyüñe	11a/15
توأملى	tevemler	13b/4
قرآن	Ḳurān	17a/1
تاكيد	tekîd	17a/17
راى	rey	24a/2
مالوفى	melûfi	26b/13
تايد	teyîd	27a/19
تاويلي	tevîli	32a/13
امير المؤمنين	emîrû'l-müminîn	37a/3
كلود موزى	kelâm-ı müzî	41a/4
راى رشيقى	rey-i reşîķi	45b/16
تاسفت	teessüf	58a/15
تاخيرا	teḥîr	59a/18
مالوفه	melûfe	64b/9

2.2.7. Sonu Hemze ile Biten Arapça Kelimelerin Muzâf/Mevsûf Olma Durumları

Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin bir kısmı Farsçada bazı değişikliklere uğrayarak dilimize geçmiştir. Bu kelime türlerinden biri de son harfleri elifi izleyen hemzeli kelimelerdir. Bu kelimeler Farsçada hemzeleri düşürülerek Türkçeye geçmişlerdir. Bu tür kelimeler muzâf/mevsûf olarak kullanıldıkları zaman Farsça kelimeler gibi işlem görürler (Ünver, 2008: 26). Ayrıca bazı Türkçe eserlerde bu

kelimeler muzâf veya mevsûf durumda da Arapça yazılımları ile yer almışlardır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere bahsi geçen imlâ hususiyetinin metindeki kullanımı noktasında bir tutarlılık olmayıp bazı kelimelerin Farsçadan geçmiş hâllerine bazı kelimelerin de Arapçadaki yazımlarına yer verilmiştir. Metnin tamamında bu imlâyı örneklendiren mevcut 27 kelimenin 5 tanesi Farsçadan geçmiş hâlleri ile yani hemzenin düşmüş olduğu yazım şekilleri kullanılarak, 22 tanesi ise Arapçadaki imlâsına sadık kalınarak yazılmıştır. Tenkitli metinde de bu imlâ özelliği muhafaza edilmiştir. Aşağıdaki tabloların ilkinde yer alan örnekler, ilgili kelimelerin Farsçadan geçmiş hâllerini; ikinci tabloda yer alan örnekler ise ilgili kelimelerin Arapça imlâsına uygun olan hâllerini temsil etmektedir.

Tablo 2.12. Sonu hemze ile biten Arapça kelimelerin muzâf/mevsûf olma durumlarına dair örnekler

احکام شرعیہ	icrâ-yı aḥkâm-ı şer'îye	21a/12
رضای شریف	rızâ-yı şerîfleri	27b/13
اعلای دینہ	a'ḍâ-yı dîne	47a/16
قضای حاجتہ	ḳazâ-yı ḥâcete	56b/5

Tablo 2.13. Sonu hemze ile biten Arapça kelimelerin muzâf/mevsûf olma durumlarına dair örnekler

خلفاء راشدین	ḥulefâ'-i râşidîn	9b/6
مصلى قبلتين	muşallâ'-i kıbleteyn	13b/6
جزاء متفرقه	eczâ'-i müteferriḳa	17a/2
جیہ تائیدہ	ḥayâ'-i tāmminâ	17b/5
قضاء حاجتہ	ḳazâ'-i ḥâcete	17b/12
ابتداء اسلامہ	ibtidâ'-i İslâm'da	26a/8
امراء شام	ümerâ'-i Şâm	28a/18
اعطاء فراوان	i'ṭâ'-i firāvân	29b/1
اداء فرض	edâ'-i farz	55a/19
خامچہ نیک	ḥâ'-i mu'cemenüñ	60a/14
فقہاء ابرار	fuḳahâ'-i ebrâr	71b/14

2.2.8. Özel İsimlerin İmlâsında Görülen Yanlışlıklar

Metinde geçen bazı Arapça özel isimler harekelendirmeden veya seslerin yanlış yazımından dolayı yanlış bir imlâya sahiptir. Tenkitli metinde ise imlâsında yanlışlık bulunan özel isimlerin çeşitli kaynaklardan doğruları bulunarak asılları yazılmış ve üç nüshadaki varyant farklılıkları aparatta belirtilmiştir.

Ebû Mûsâ-i el-Eş‘arî’nin büyük dedelerinden biri olan Ğanm’ın ismi eserde “Ġayr” şeklinde geçmektedir. Bu şahsın tam künyesi “*Abdullah bin Kays bin Süleym bin Hezzâr bin Harb bin Âmir bin Ğanm bin Bekr bin Âmir bin Adiyy bin Vâil bin Nâciye bin Cümâhir binü’l-Eş‘ar (Nebt) bin Uded bin Zeyd bin Yeşcüb bin Arîb bin Zeyd bin Kehlân bin Sebe’ bin Yeşcüb bin Ya‘rub bin Kahtân bin Âbir bin Sâlih (Şâlih) bin Erfahşed bin Sâm bin Nûh*”dur (Altun, 2002: 23).

Tablo 2.14. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

غَيْر	Ġayr	41a/13
-------	------	--------

Hiz. Ömer devrinde Irak’ta uygulanacak yeni vergi sisteminin esaslarını belirlemekle görevlendirilen komisyonun başında bulunan *Osman bin Huneyf*’in (Efendioğlu, 2007: 470) ismi yazma eserde “*‘Oşmân bin halîfe*” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.15. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

عُثْمَانُ بْنُ خَلِيفَةَ	‘Oşmân bin halîfe	11b/3
--------------------------	----------------------	-------

Cüveyriye binti Hâris’in Hiz. Muhammed ile evlenmeden önce ilk evliliğini yaptığı *Musâfi bin Şafvânü’l-Muştalikî*’nin (Gülaç, 2013: 5) ismi yazma eserde “*Nâfi bin Şafvânü’l-Muştalikî*” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.16. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

نَافِعُ بْنُ صَفْوَانَ الْمُصْطَلِقِ	Nâfi‘ bin Şafvân el- Muştalikî	69a/18
--------------------------------------	--------------------------------------	--------

Yazma eserde, İslâm tarihindeki dört büyük halifenin ikincisi olan Hiz. Ömer’in büyük dedelerinden olan *Qurṭ*’un ismi “*Ferṭ*”; *Rezāḥ*’ın ismi ise “*Zirāḥ*” şeklinde geçmektedir. Hiz. Ömer’in nesebi “*Ömer bin Hattâb bin Nufeyl bin Abdü’l-Uzza bin*

Riyah bin Abdullah bin Kurt bin Rezah bin Adiy bin Ka‘b bin Lüeyy bin Galib bin Fihri bin Malik bin Nadr bin Kinane”dir (Kaya, 2013: 6).

Tablo 2.17. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

فَرْط	Ferṭ	8a/2
زِرَاح	Zirāḥ	8a/2

Yazma eserde, Hz. Ömer’in annesi *Hanteme binti Hāşim*’in (Fayda, 2007: 44) ismi “*Ḥayşüme binti Hişām*”; kızını *Ḥafşa*’nın (Kandemir, 1997a: 119) ismi ise “*Ḥafş*” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.18. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

حَيْثُمَةُ بِنْتُ هِشَامَ	Ḥayşüme binti Hişām	8a/4
حَفْص	Ḥafş	11b/18

Yazma eserde, İslâm tarihindeki dört büyük halifenin üçüncüsü olan Hz. Osman’ın annesi olan *Ervā binti Küreyz*’in ismi “*Ezvā binti Küriyz*”; annesinin annesi olan *Beyzā’ binti ‘Abdu’l-Muṭṭalib*’in ismi “*Beygā’ binti ‘Abdu’l-Muṭṭalib*” şeklinde geçmektedir. Hz. Osman’ın baba tarafından nesebi “*Osman bin Affân bin Ebî’l-As bin Ümeyye bin Abdüşems bin Abdümenâf bin Kusayy bin Kilâb bin Mürre bin Kâ‘b bin Lüey bin Gâlib bin Fihri bin Mâlik bin Nadr bin Kinâne*”; anne tarafından nesebi ise “*Ervā binti Küreyz bin Rebîa bin Habîb bin Abdüşems bin Abdümenâf bin Kusayy*”dır (Akarsu, 2001: 17-18).

Tablo 2.19. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

أَدْوَى بِنْتُ كُرَيْز	Ezvā binti Küriyz	13a/19
بَيْغَا بِنْتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ	Beygā’ binti ‘Abdu’l- Muṭṭalib	13b/2

Cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Talha bin Ubeydullah’ın annesi *Şa‘be binti ‘Abdu’llāh bin ‘İmādü’l-Ḥaḍramiyye*’nin (Önkal, 1989: 310; Erul, 2010: 504) ismi yazma eserde “*Şa‘bet binti ‘Abdu’llāh bin ‘İbādü’l-Ḥaḍramiyye*” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.20. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

صَبِيَّةُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَضْرَمِيِّ	Şa‘bet binti ‘Abdu’llāh bin ‘İbādü’l-Ḥaḍramiyye	22b/2-3
---	--	---------

Yazma eserde, Zübeyr bin Avvâm'ı namaz kıldığı esnada şehit eden *Benî Temîmli 'Ümeyr bin Cürmûz*'ün (Efendioğlu, 2013: 523) ismi “‘Ümeyr bin Cürmûz Teymî” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.21. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

تيمى	Teymî	25a/12
------	-------	--------

Yazma eserde, aşere-i mübeşşereden biri olan *Sa'îd bin Zeyd*'in ismi “*Sa'd bin Zeyd*”; annesi *Fâtime binti Ba'ce*'nin ismi ise “*Fâtime binti Bağce*” şeklinde geçmektedir (Efendioğlu, 2008: 580).

Tablo 2.22. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

سعد	Sa'd	27b/2
فاطمة بنت باجة	Fâtime binti Bağce	27b/8

Yazma eserde, birçok sahabinin ölümüne yol açtığı gibi Ebû Ubeyde bin Cerrâh'ın da ölüm sebebi olan (Önkal, 1994: 250) ve *tâ'ün-ı 'Amvās* (Fayda, 1991: 100) diye şöhret bulan vebanın ismi “عملوس” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.23. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

طاعون عملوس	عملوس	31a/12
-------------	-------	--------

Hız. Muhammed'den duyduğu hadisleri onun huzurunda yazmasına izin verilen sahâbi olarak bilinen Abdullah bin Amr bin Âs'ın (Kandemir, 1988: 85) büyük dedelerinden olan *Hâşim*'in ismi yazma eserde “*Hişâm*” olarak geçmektedir. Abdullah bin Amr bin Âs'ın nesebi şu şekildedir: “*Amr bin Âs bin Vâil bin Hâşim bin Sa'îd bin Sehm bin Amr bin Hüsays bin Ka'b bin Lüeyy*” (Çimen, 2017: 246).

Tablo 2.24. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

هشام	Hişâm	38a/1
------	-------	-------

Yazma eserde, Ebû Mûsâ-i el-Eş'arî'nin büyük dedelerinden olan *Nâciyetü'l-Cemâhir*'in (Altun, 2002: 23) ismi “*Nâhiyetü'l-Cemâhir*”; *Ebû Bürde* adlı ağabeyinin ismi ise “*Ebû Bezre*” şeklinde geçmektedir (Ayar, 2007: 11). Ebû Mûsâ-i el-Eş'arî'nin nesebi şu şekildedir: “*Abdullah bin Kays bin Süleym bin Hezzâr bin Harb bin Âmir bin Ğanm bin Bekr bin Âmir bin Adiyy bin Vâil bin Nâciye bin Cümâhir binü'l-Eş'ar*

(Nebt) bin Uded bin Zeyd bin Yeşcüb bin Arîb bin Zeyd bin Kehlân bin Sebe‘ bin Yeşcüb bin Ya‘rub bin Kahtân bin Âbir bin Sâlih (Şâlih) bin Erfahşed bin Sâm bin Nûh” (Altun, 2002: 23).

Tablo 2.25. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

ناحية الجماهر	Nāhiyetü'l-Cemâhir	41a/14
ابو بزر	Ebû Bezre	41b/1

Huzeyfe binü'l-Yemânî'nin mensubu olduğu 'Abs kabilesinin (Başaran, 1998: 434) ismi yazma eserde “‘Ans” şeklinde geçmektedir. “el-‘Ansiyyü'l-Yemâniyy”, “‘Ans”, “‘Ansi” gibi üç farklı şekilde karşımıza çıkan bu yanlış imlâ, bahsi geçen sahabinin biyografisi boyunca tekrarlanmıştır.

Tablo 2.26. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

الأنسي الياني	el-‘Ansiyyü'l-Yemâniyy	42b/5
عنس	‘Ans	42b/6
عنسي	‘Ansi	42b/7

Medine’nin güneydoğusunda bulunan bir vahanın adı olmakla birlikte hicretten beş veya altı yıl önce meydana gelen savaşı nitelendiren *Bu ‘āṣ vaḳ‘asının* (Çubukcu, 1992: 340) ismi yazma eserde “*Buḡāṣ*” şeklinde geçmektedir.

Tablo 2.27. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

بغات	Buḡāṣ	52a/14
------	-------	--------

Ebu’d-Derdâ Uveymir’in annesinin ismi *Mehabbe binti Vakıt* (Başaran, 2016: 7) olmasına karşın yazma eserde “*vālidesi Ḥayre binti Ebî Ḥudūd Bilāl bin Eslem’dür*” şeklinde bir bilgi nakledilmektedir. Ancak burada annesi olarak gösterilen *Ḥayre binti Ebî Ḥudūd Bilāl bin Eslem* aslında Ebu’d-Derdâ Uveymir’in hatunu olan “*Ḥayre binti Ebî Ḥadred Bilāl bin Eslem*”dir (Şahyar, 2012: 316). Bu kısımda zikredilen isimlerin hem akrabalık ilişkileri yanlış verilmiş olup hem de Ebu’d-Derdâ Uveymir’in hatunu *Ḥayre binti Ebî Ḥadred Bilāl bin Eslem*’in ismi yazma eserde “*Ḥayre binti Ebî Ḥudūd Bilāl bin Eslem*” şeklinde yanlış yazılmıştır.

Tablo 2.28. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

والدهى حبل	vâidesi Hâyre	55a/2
والدهى حبل بنت اجدود بال بن اسيلدر	vâidesi Hâyre binti Ebî Hudûd Bilâl bin Eslem'dür	55a/2-3

Mu‘âz bin Cebel’in büyük dedelerinden olan Cüşem’in ismi yazma eserde “حيشم” şeklinde geçmektedir. Bahsi geçen sahabinin nesebi şu şekildedir: “*Mu‘âz bin Cebel bin Amr bin Evs bin Âiz bin Adiy bin Ka‘b bin Amr bin Üdey bin Sa‘d bin Ali bin Esed bin Sâride bin Yezid bin Cüşem binü’l-Hazrec*” (Çiçekana, 2005: 3). İlâveten Mu‘âz bin Cebel’in annesi olan Hind binti Sehl’in (Kandemir, 2020: 336) ismi yazma eserde “*Hind binti Şehl*” şeklinde, annesinin mensubu olduğu Cüheyne kabilesinin ismi ise “جهنمه” şeklinde geçmektedir (Önkal, 1993: 107).

Tablo 2.29. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

حيشم	حيشم	58b/14
جهنمه	جهنمه	58b/14
هند بنت سهيلدر	Hind binti Şehl'dür	58b/15

Ümmü Seleme’nin babası olan Süheyl’in ismi yazma eserde “*Sehl*” şeklinde geçmektedir. Her ne kadar Ümmü Seleme’nin babasının ismi kaynaklarda Süheyl şeklinde zikredilse de doğrusu Huzeyfe’dir ve Ebû Ümeyye olarak künyelenmiştir (Yıldırım, 2006: 2). Ümmü Seleme’nin nesebi şu şekildedir: “*Ümmü Seleme Hind binti Ebû Ümeyye Süheyl (Huzeyfe) bin Mugîre bin Abdullah bin Ömer bin Mahzum bin Yakza bin Mürre bin Ka‘b bin Lüey bin Galib bin Kureysî*” (Yıldırım, 2006: 2-3; Kandemir, 2012: 328).

Tablo 2.30. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

سهل	Sehl	66a/18
-----	------	--------

Cüveyriye binti Hâris’in büyük dedelerinden olan Cezime’nin ismi yazma eserde “جذعت” şeklinde geçmektedir. Cüveyriye’nin nesebi şu şekildedir: “*Cüveyriye bintü’l-Hâris bin Ebî Dırar bin Habîb bin Âiz bin Malik bin Cezime bin Sa‘d bin Amr bin Rebia bin Hârise bin Amr*” (Gülaç, 2013: 3).

Tablo 2.31. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

جذعت	جذعت	69a/12
------	------	--------

Yazma eserde, Hz. Muhammed’in son evlendiği hanımı olan Meymûne’nin atalarından *Büceyr*’in ismi “*Hüceyr*” şeklinde, Mes‘ûd bin Amrû’s-Sekafi’den ayrılmasından sonra evlendiği *Ebû Rühm bin ‘Uzzâ*’nın ismi de “*Ebû Dühm bin ‘Uzzâ*” şeklinde geçmektedir (Kandemir, 2004: 506). Meymûne’nin nesebi ise şu şekildedir: “*Meymûne bintü’l-Hâris bin Hazn bin Büceyr binü’l-Hezm bin Ruveybe bin Abdullah bin Hilâl bin Âmir bin Sa’sa’atü’l-Hilâliyye*”³³

Tablo 2.32. Özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklara dair örnek

هَجِير	Hüceyr	70b/8
ابو دهم بن عزة	Ebû Dühm bin ‘Uzzâ	70b/12

³³ Detaylı bilgi için bk. Erişim: 10 Eylül 2023, <https://www.islamiokul.com/kitap/files/oth/SAHABE/M/MEYNUNE%20B.%20HAR%C4%B0S.htm>

3. TENKİTLİ METİN

3.1. Metnin Kurulmasında Dikkat Edilen Hususlar

1. Metin Adobe Garamond Pro yazı tipinde yazılmıştır. Sadece tenkitli metinde geçen âyet, hadis ve dua ifadelerinin aparattaki Arap harfli gösterimi ile sözlüklerde ve kaynaklarda örnek okuyuşu bulunamayıp anlamlandıralamayan bazı kelimelerin aparata alınan Arap harfli orijinal yazımında Traditional Naskh fontu kullanılmıştır.
2. Varak numaraları köşeli parantez içerisinde kalın punto ile **[1a]**, satır numaraları ise parantez içerisinde ve üst simge şeklinde ⁽¹⁾ yazılmıştır.
3. Tenkitli metin neşrini oluşturan üç nüsha için tez boyunca S, D1 ve D2 rumuzları kullanılmıştır. S, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşîr Ağa Koleksiyonu No. 112'deki nüshayı; D1, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi İsmail Saib Sencer Yazmaları No. 3762'deki nüshayı; D2 ise Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Mustafa Con A No. 347'de yer alan nüshayı temsil etmektedir.
4. Tenkitli metin kurulurken hem ana metinde hem de aparatta seçmecilerin (Yılmaz, 2020: 58) görüş ve önerileri dikkate alınmıştır. Seçmeci yöntem gereği, hazırlanan tenkitli metin neşrinde hiçbir nüsha tek başına metinde esas alınmayıp mevcut üç nüshadan da istifade edilerek müellif hattına en yakın metni ortaya koymak amaçlanmıştır (Ateş, 1942: 255). Sadece tenkitli metnin varak ve satır bilgileri S nüshası dikkate alınarak verilmiştir.
5. Her ne kadar metinde ve aparatta seçmeci yöntem kullanılmış olsa da mevcut nüshalar içerisinde en kâmil olan ve en çok doğru varyantı ihtiva eden nüsha, S nüshası olduğundan dolayı tenkitli metnin ana nüshası S nüshasıdır. Bundan ötürü çalışmada, imlâ özellikleri incelenen ve inceleme kısmında eserden doğrudan alıntı yapılan nüsha, S nüshasıdır.
6. En itibar edilen nüsha S nüshası olduğundan dolayı bu nüsha içerisinde kırmızı mürekkeple yazılmış bazı kelime ve kelime grupları ile bölüm başlıkları tenkitli metinde kalın punto ile yazılmıştır. D1 ve D2 nüshasında yer alan bu tür kullanımlar tenkitli metinde ayrıca gösterilmemiştir.

7. Nüshalardaki varyantlar arasında tercihte bulunulurken gözetilen kriterler ve bu kriterlerin sıralaması şu şekildedir: Anlam/muhteva, çokluk, dil ve imlâ özellikleri, müellifin üslûbu, seci (Köksal, 2012: 193-195). Varyant seçiminde dikkate alınan bu sıralamada her ne kadar “çokluk”, diğer unsurlardan önce gelse de çoğunluğun yanı sıra ittifak ettiği bazı varyantlarda, -yerine göre- “çokluk” kriteri haricindeki diğer kriterler esas alınmıştır.
8. Aparatlarda yer alan : (iki nokta üst üste) işaretinden önceki kısım tenkitli metindeki varyantı; sonraki kısım ise diğer nüshada/nüshalarda mevcut olan varyantı/varyantları ifade etmektedir.
9. Aparattaki : (iki nokta üst üste) işaretinden önce, ilk olarak ilgili varyantın yer bilgisine ardından da varyantın kendisine; ; (iki nokta üst üste) işaretinden sonra ise diğer nüshalardaki ilgili varyantlara ve yer bilgisine yer verilmiştir.
10. Aparatta varyantlara ait yer bilgisi verilirken öncelikle ilgili nüshanın rumuzu yazılmış, ardından da varyantın yer aldığı varak ve satır numarası / işareti ile birbirinden ayrılarak gösterilmiştir.
11. Tenkitli metni oluşturan mevcut nüshaların istinsah tarihleri bilinmediğinden dolayı varyantların aparattaki gösteriminde şöyle bir yol izlenmiştir: Aparatta ilk olarak, üç nüsha içerisinde en çok doğru varyanta yer veren nüsha olması nedeniyle S nüshasına; akabinde üç nüsha içerisinde S nüshası ile en uyumlu olan D1 nüshasına; onun ardından da D2 nüshasına ait varyanta yer verilmiştir. Varyantların gösteriminde : (iki nokta üst üste) işaretinden önce de sonra da bu sıralama gözetilmiştir.
12. Herhangi bir nüshada yer almayan varyant - işareti ile, tekrar yazılan varyant ise + işareti ile gösterilmiştir. İki nüshada yer almayıp metne bu hâli dahil edilen varyantın ise tenkitli metinde ait olduğu yere boş dipnot numarası verilmiştir.
13. Farklı nüshalarda aynı şekilde yer alan varyantlar aparatta gösterilirken iki kez yazılmayıp sadece bulundukları nüshaya ait yer bilgileri birbirlerinden virgül ile ayrılarak yazılmıştır.
14. Bazı uzun varyantların aparattaki gösteriminde kelime grubu içerisinde üç nüshada da ortak olan ibarelere üç nokta ile işaret edilip farklılık arz eden kısımlar doğrudan yazılmıştır.

15. Sözlüklerde ve kaynaklarda örnek okuyuşu bulunmayan ve anlamlandırılmayan bazı kelimelerin aparattaki gösteriminde ilgili ibare Arap harfleriyle yazılmıştır. Bazı kelimelerde ise yanlış yazıma bağlı olarak ortaya çıkan ve seçilemeyen harflerden oluşan ibareler, ekran görüntüsü aracılığıyla aparata alınmıştır.
16. Metin boyunca bütün dipnot numaraları ilgili ibarenin ardından verilmiş olup daima tüm noktalama işaretlerinden önce konulmuştur. Sadece tamlamayı oluşturan kelimelerden birinin aparata alınması hâlinde metnin bütünlüğünü bozmamak adına dipnot numarası tamlamanın sonuna konarak tamlamalar bölünmeden aparata alınmıştır. İstisna olarak, bir tamlamanın tamamı değil de tamlayan ya da tamlanan ögelerinden birinin tekrardan yazıldığı örneklerin aparattaki gösteriminde sadece tamlamanın ilgili ögesi + işaretinden sonra yazılarak tamlama bölünmüştür.
17. Aparatlarda kullanılan | işaretinden sonra ilgili varyanta dair açıklama yapılmıştır.
18. Hâşiyelerin aparattaki gösteriminde şu yol izlenmiştir: “*Hâşiye: İdāre-i rahā: Degirmen döndürenlere dirler S 18b/16.*” D1 ve D2 nüshalarında yer alan hâşiyeler ise ayrıca aparatta gösterilmeyip “*Nüsha Tavsiî*” başlığı altında toplanmıştır.
19. Tenkitli metinde harf, hece veya kelime düzeyinde eksik olan kısımlar metin tamiri yoluyla eklenip [] şeklinde bir köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir. Üç nüshada aynı şekilde yer alan ve tenkitli metinde tamire tabii tutulan ibareler ayrıca aparata alınmamıştır.
20. Üç nüshada yer alan sahh kayıtları ile satır üstüne veya sayfa kenarına eklenen metne ait ibarelerin aparattaki gösteriminde { } küme parantezi kullanılmıştır.
21. Cümle başları ve özel isimler, büyük harfle yazılmış ve özel isimlere gelen ekler ' şeklindeki dik kesme işareti ile ayrılmıştır. Varyantların aparattaki gösteriminde ise birlik oluşturabilmek için özel adlar dışındaki tüm varyantlar küçük harfle yazılmıştır.
22. Metinde geçen dua ve özdeyiş gibi Arapça kalıp ifadelerin tamamı italik yazılmıştır. Sadece “*Fî-zikri Ebî Bekri's-Sıddîk radiya'llāhu te'ālā 'anhu*” gibi

bölüm başlıklarında yer alan dua ifadeleri kalın punto ile yazıldığından dolayı ayrıca italik yapılmamıştır.

23. Arapça âyet ve hadislerin tenkitli metin içinde çeviriyazılı hâlleri, aparatta ise Süleyman Çaldak'ın (Çaldak, 2017: 116-120) önerisi üzerine Arapça hâlleri, çeviriyazılı şekilleri ve mealleri/tercümeleri aktarılmıştır. Arapça dua ve özdeyişlerin ise tenkitli metin içinde çeviriyazılı hâllerine, aparatta da Süleyman Çaldak'ın (Çaldak, 2017: 121-125) önerisinden farklı olarak çeviriyazılı şekillerine ve meallerine/açıklamalarına yer verilmiştir. Ayrıca metin içerisinde iktibas yapılan âyetlerin aparattaki gösteriminde âyetin tamamı değil, sure içerisinde iktibas yapılan kısmı da içine alan ilk secâvend³⁴ işaretine kadarki kısmı alınmıştır. İktibas yapılan âyet parçalarına denk gelen kısımların aparattaki gösteriminde ise kalın punto kullanılmıştır.
24. Metin içerisinde birleşik yazılan kelimeler tenkitli metinde “_” işareti kullanılarak “*vefâtından_sonra, ben_dahı*” şeklinde birleştirilmiştir.
25. Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsı başta olmak üzere tenkitli metinde imlâ birliği oluşturabilmek için İsmail Ünver'in (Ünver, 2008) ilgili makalesindeki önerileri esas alınmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelen ön ekler ve edatlar kısa çizgi ile ayrı; Farsça kelimelerin sonuna gelen yapım ekleri ise birleşik yazılmıştır. Arapça ve Farsça birleşik ad ve sıfatlar da kısa çizgi ile birbirinden ayrılarak yazılmıştır (Ünver, 2008: 8-25). İlâveten, İsmail Ünver'in (Ünver, 2008: 20) tavsiyesinden hareketle, metin içerisinde geçen Arapça eser adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılmıştır.
26. Arapçada “o, ö, ü, ı” sesleri bulunmadığından dolayı (Çaldak, 2017: 111) tenkitli metinde, tamamen Türkçe cümle yapısı içinde geçen Arapça kelimelerin Türkçe telaffuzlarına; tamamen Arapça cümle yapısı içinde geçen Arapça kelimelerin orijinal imlâlarına yer verilmiştir.
27. Ünlü türemesi yoluyla Türkçeleştirilen bazı Arapça kelimelerin metin boyunca orijinal imlâsına sadık kalınmıştır.

³⁴ Detaylı bilgi için bk. Secâvend, *Kubbealtı lugati*, Erişim: 10 Eylül 2023, <http://lugatim.com/s/SEC%C3%82VEND>

28. İç seste hemze yerine y harfi bulunan kelimeler, tenkitli metinde y harfi ile yazılmıştır.
29. Hâ-i resmiyye ile biten kelimelere gelen belirtme ve yönelme hâli eki **كسٲهٲ دوةٲ** örneklerde de görüleceğı üzere genellikle hâ-i resmiyyenin üzerine konulan küçük y harfi ile gösterildiğı için tenkitli metinde (y) şeklinde belirtilmiştir (Tokatlı, 1996: IX).
30. Telaffuzun imlâya yansıması durumunda, ana metinde müstensihin imlâsına sadık kalınmıştır. Bu tür örnekler, tenkitli metinde “đ” şeklinde gösterilmiştir. Bu konuda geniş açıklama, imlâ hususiyetlerinin “*Telaffuzun İmlâya Yansıması*” başlığı altında yapılmıştır.
31. Başta “-ıp, -ip, -up, -üp” zarf fiil ekleri olmak üzere bazı kelime köklerinde yer alan p sesinin b sesi ile karşılandığı örneklerde, tenkitli metinde b’ler p’ye çevrilmiştir. Bu konuda geniş açıklama, imlâ hususiyetlerinin “*P Sesinin B Sesi ile Karşılanması*” başlığı altında yapılmıştır.
32. Metinde geçen sadece Türkçe kelime ve eklerdeki c’ler ç’ye çevrilmiştir. Buna ilişkin açıklama, imlâ hususiyetlerinin “*Ç Sesinin C Sesi ile Karşılanması*” başlığı altında yapılmıştır.
33. Metin içerisinde geçen bazı özel adların doğru imlâsına üç nüshada da rastlanılmadığı durumlarda, bahsi geçen kişiler tarihî şahsiyetler olduğundan ötürü, tenkitli metne ismin doğru imlâsı alınıp varyant farklılıkları aparatta gösterilmiştir. Özel adların imlâsına ilişkin yapılan yanlışlıklar, imlâ hususiyetleri bölümündeki “*Özel İsimlerin İmlâsında Görülen Yanlışlıklar*” başlığı altında geniş bir şekilde izâh edilmiştir.

3.2. Transkripsiyon Alfabeti

Tablo 3.1. Transkripsiyon alfabesi

ا	a, ā, e, ı, i, o, ö, u, ü	ص	ş
ء	’	ض	đ, ž
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, ħ, g
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v / o, ö, u, ü, ū
ز	z	ه	h / a, e
س	s	ی	y / ı, i, ī
ش	ş	تَد	ḏ

3.3. Tenkitli Metin

[1b] ⁽¹⁾ Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm¹

⁽²⁾ El-ḥamdu li'llāhi'llezī ekreme benī ādeme bi-envā'i'l-ikrāmi ve ḥaṣṣe minhum ⁽³⁾ men ṣā'e bi-eṣnāfi'l-ʿaṭiyyeti ve'l-inʿāmi ve'ş-şalātu ve's-selāmu ⁽⁴⁾ ʿalā-nebiyyinā Muḥammedin seyyidi'l-enāmi ve ʿalā-ālihi'l-muḥaddiṣine bi'l-eḥādīṣi'l-izāmi ⁽⁵⁾ ve aṣḥābihi'l-muḥbirīne bi'l-aḥbārī'l-fihāmī². **Ammā ba'du** bu ʿabd-i faḳīr ⁽⁶⁾ u ḥaḳīr ve bu bende-i keṣīrū't-taḳṣīr, er-Rāci luṭfe Rabbihi'l-⁽⁷⁾mennāni ʿAbdu'llāh bin Muḥammed bin Şa'bān el-münseliki fī-silki ⁽⁸⁾ ʿabīdi's-sulṭāndır ki neyyir-i vücūdi³ felek-i ʿālem-i ervāḥdan ʿālī⁽⁹⁾ ve kevkeb-i rūḥi ʿālem-i kevn u mekānda lāmi⁴ olup evān-ı şebābeti ⁽¹⁰⁾ sarāy-ı Sulṭānī ve enderūn-ı Ḥāḳānī'de taḥṣīl-i ʿilm-i maʿrifet ⁽¹¹⁾ ve tekmi'l-i ādāb-ı ʿarīḳatde sinn-i vuḳūfa yetiṣdirüp biñ yüz ⁽¹²⁾ on beş senesinde efendimiz pādīşāh-ı cüvān-baḥt ve şehinşāh-ı ⁽¹³⁾ felek-taḥt, şemere-i ḳulūb-i ʿibādu'ş-Şamed ve gül-i gül-bün-i bâğ-ı Muḥammed, ⁽¹⁴⁾ [2a] ⁽¹⁾ sulṭān-ı emced ve ḥāḳān-ı erşed a'ni bihi ebe'n-naşri⁴ es-sulṭān ⁽²⁾ **Ahmed** ibni's-sulṭānū'l-gāzī Muḥammed. Allāhumme'rzukḥu'l-ʿumru's-⁽³⁾sermed ve's-sulṭānu'l-muḥalled ve'n-naşri'l-mü'ebbed ḥazretlerinūñ ⁽⁴⁾ Ḥazret-i faḥr-i kā'ināt ʿaleyhi efdālū'ş-şalavāt ve ekmelū't-taḥiyyāta ⁽⁵⁾ keşret-i ʿışḳ u muḥabbetleri ve eḥādīṣ-i şerīfesine vefret-i ⁽⁶⁾ meyl ü rağbetleri ʿadd ü taḳrīrdan efzūn ve ḥadd ü taḥrīrdan ⁽⁷⁾ bīrūn olmağın, bu ednā ḳulları daḥi eḥādīṣ-i risālet-⁽⁸⁾penāhdan ve aḥbār-ı saʿadet-destgāhdan kırḳ eḥādīṣ-i ⁽⁹⁾ şaḥīḥa-ı müşkiyyetü'l-fevāyiḥ⁵ ve aḥbār-ı faşīḥa-ı ʿanberiiyyetü'r-revāyiḥ ⁽¹⁰⁾ cāmiʿatü'l-mevāʿid ḥāviyetü'n-neşāyiḥ, kırḳ aṣḥāb-ı güzīnden ⁽¹¹⁾ rivāyet olmaḳ üzre ki onı ʿaşere-i mübeşşere ve onı sāʿir ⁽¹²⁾ kibār-ı muḥācirīn ve onı kibār-ı enşār-ı güzīn ve onı daḥi ⁽¹³⁾ şaḥābiyyātdan olan nisvāndır. Cemʿ idüp lisān-ı Türkī ile ⁽¹⁴⁾ tercüme eyledim ve her ḥadīṣ-i şerīf rāvisiniñ

¹ S 1b/1, D1 1b/1 bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm: - D2 1b/1.

² Hamd, Âdem oğluna her türlü ikramı yapan ve onlar içerisinde seçtiği bazı kullarına hâssaten çeşit çeşit nimetler veren Allah'a mahsustur. Salat ü selam, insanların efendisi olan nebimiz Muhammed'in, onun yüce sözler söyleyen âlinin ve büyük haberler getiren ashabının üzerine olsun.

³ S 1b/8, D2 1b/9 neyyir-i vücūdi: seyyir-i vücūdi D1 1b/8.

⁴ D1 1b/15, D2 2a/6 ebe'n-naşri: ebe'n-naşri S 2a/1.

⁵ S 2a/9, D1 2a/5 müşkiyyetü'l-fevāyiḥ: müşkiyyetü'l-fevāyiḥ D2 2a/15.

menâkıbını tercümesi ⁽¹⁵⁾ ‘aķabinde mufařřalaten zıkr idüp¹ bu tercümeniñ ismini ⁽¹⁶⁾ *Aķsenu'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beřer* diyü tesmiye eyledim. ⁽¹⁷⁾ Bu ümîd ile ki řalâbetlü efendimiz pâdiřâh-ı dîn-i mübeyyine² sebep-i ĥayr-du‘â ⁽¹⁸⁾ ve bâ‘iř-i mağfîret-i Hudâ ola *innehu veliyyu'l-icâbeti ve'l-‘inâyeti* ⁽¹⁹⁾ ve *minhu'l-bidâyeti ve'n-nihâyeti*³. [2b] ⁽¹⁾ El-ĥadiřu'l-evvel. ⁽²⁾ ﷲ Lâ-yehķumu eĥadun beyne iřneyi ve huve ģađbânu⁴. řadaķa Resûlu'llâh. ⁽³⁾ Bu ĥadiř-i řerîf-i nařîĥat-řî‘âr ve bu ĥaber-i laťîf-i vařiyyet-⁽⁴⁾diřâr *Mebâriķu'l-Ezhâr*, metni *Meřâriķu'l-Envâr*'dandur. Ma‘nâ-yı ⁽⁵⁾ řerîfi: “Bir kimse⁵ ĥükm eylesün iki kimsenün mâ-beyninde ĥâl bu ki ⁽⁶⁾ ol kimse ģazaba gelmiř ola.” Ya‘nî ĥâkimü'ř-řerî'ř-řerîf ve nâfîzü'l-⁽⁷⁾kelâm olan řâĥib-sa‘âdetler bir da‘vâda⁶ ĥükm ve bir ĥuřuřa ⁽⁸⁾ fermân eylesünler ĥâlet-i ģazablarında, tâ ol ģazab kendülerinden ⁽⁹⁾ zâ‘il olunca. Tâ ki ol ĥükm-i fermân eyledükleri řeylerde ĥaťâ ⁽¹⁰⁾ eylemeyeler ve ĥükümetde ĥaťâ vü ģalaťa bâ‘iř olan eřyânun ⁽¹¹⁾ küllîsi ģazab ĥükmindeğür. Ziyâde aĥlıķ ve ziyâde toķlıķ ⁽¹²⁾ ve ziyâde yorĥunluķ ve ziyâde uyķusuzluķ gibi ve bu eřyânun ⁽¹³⁾ iĥinde ģazabun taĥřîřün bi'z-zıkr olduĥunuñ sebebi⁷ ⁽¹⁴⁾ ģazabun nefse istîlâsı ředîd ve anuñıla muķâvemet ⁽¹⁵⁾ emr-i ba‘îd olduĥuyiĥündür *‘aşamena'llâhu ve iyyâkum min-řurûri enfusinâ*⁸. ⁽¹⁶⁾ **Fî-zıkrî Ebî Bekri'ř-řiddîķ rađiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu** ⁽¹⁷⁾ Bu ĥadiř-i řerîfün ve bu ĥaber-i münîfün Ĥazret-i Resûl-i Ekrem ⁽¹⁸⁾ ü nebiyy-i pür-kerem⁹ *řalla'llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellemden*¹⁰ râvîsi efdalu'l-umme ⁽¹⁹⁾ ve ĥayru'l-e‘immeti'l-celîsi'l-enîs fi'l-esfâr [3a] ⁽¹⁾ ve

¹ S 2a/14-15, D1 2a/11 tercümesi ‘aķabinde mufaşşalaten zıkr idüp: {tercümesi ‘aķabinde mufaşşalaten zıkr idüb} D2 2b/8.

² D1 2a/13-14, D2 2b/11 pâdişâh-ı dîn-i mübeyyine: pâdişâh-ı dîn-i mübîne S 2a/17.

³ İnnahu veliyyu'l-icâbeti ve'l-‘inâyeti ve minhu'l-bidâyeti ve'n-nihâyeti: O, dualara icabet etme ve kullarını gözetme gücüne sahiptir. Her şeyin ve işin, başı da sonu da O'ndandır.

⁴ لا يحکم احدٌ بین اثنين و هو غضبان: “Lâ-yehķumu eĥadun beyne işneyi ve huve ģađbânu: Hiĥbir kimse kendisi öfkeli iken iki kişi arasında ĥüküm vermesin.” (Baytan, 1971: 272)

⁵ S 2b/5, D1 2a/20 kimse: kimseye D2 3a/4.

⁶ S 2b/7, D2 3a/7 řâĥib-sa‘âdetler bir da‘vâda: řâĥib-sa‘âdetlerdür da‘vâya D1 2b/1-2.

⁷ S 2b/13, D1 2b/8-9 taĥřîřün bi'z-zıkr olduĥunuñ sebebi: - D2 3a/14.

⁸ ‘Aşamena'llâhu ve iyyâkum min-şurûri enfusinâ: Allah, bizi ve sizi nefislerimizin şerlerinden korusun.

⁹ S 2b/18, D2 3b/4 nebiyy-i pür-kerem: nebiyy-i muĥterem D1 2b/14.

¹⁰ şalla'llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem: Allahu Te‘âlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

﴿sāniyeşneyni iz humā fi'l-gāri﴾¹, eş-şāhibu's-şefiķi, eş-şādıķu's-şiddiķi, er-⁽²⁾refiķu², fi't-
tarıķi, el-imāmu, 'ale't-taḥķiķ, el-mulaķķabu bi'l-'Atiķ, a'nī Ebī ⁽³⁾ Bekri's-Şiddiķ
*rağiya'llāhu te'ālā 'anhu*³ ḥazretleridür. Neseb-i şerifleri: ⁽⁴⁾ Ebī Bekr 'Abdu'llāh bin Ebī
Kuhāfe 'Osmān ubni 'Āmir bin 'Amr bin Ka'b bin ⁽⁵⁾ Sa'd bin Teym⁴ bin Mürre bin Ka'b
bin Lü'eyy ibni Ġālibü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi't-⁽⁶⁾Teymī'dür⁵. Ebū Bekri's-Şiddiķ,
ṭā'ife-i Ḳureş'den olup ⁽⁷⁾ nesebi Resūl-i Ekrem *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*⁶
ḥazretleriyle merķūm ⁽⁸⁾ Mürre bin Ka'b'da cem' olur. Zīrā Ḥazret ⁷ *şalla'llāhu* ⁸ *'aleyhi ve*
*sellemün*⁹ ⁽⁹⁾ neseb-i şerifleri Muḥammed bin 'Abdu'llāh bin 'Abdu'l-Muṭṭalib Şeybe ⁽¹⁰⁾
bin Hāşim bin 'Abdi Menāf bin Ḳuşayy bin Kilāb bin Mürre bin Ka'b ⁽¹¹⁾ bin Lü'eyy bin
Ġālib bin Fihri¹⁰ bin Mālik bin Naḍr bin Kināne ⁽¹²⁾ bin Ḥuzeyme¹¹ bin Müdreke bin Elyās
bin Muḍarr bin Nizār bin Me'add¹² ⁽¹³⁾ bin 'Adnān'dur. Bu tezkirede müntehā-yı neseb
olan mezbūr 'Adnān'a ⁽¹⁴⁾ varınca 'ulemā'-i siyer beyninde kaṭ'ā ihtilāf yokdur. Ammā
andan ⁽¹⁵⁾ yukarıda ihtilāf vāķi' olmuştur ve Ḥazret-i Ebī Bekr'ün¹³ vāliidi ⁽¹⁶⁾ olan Ebū
Kuhāfe 'Osmān, pīr olup şaçı ve şakalı ağardukdan sonra ⁽¹⁷⁾ Mekke-i Mükerrreme fetḥ
olduğı gün İslām'a gelüp ba'dehu Medīne-i ⁽¹⁸⁾ Münevvere'ye hicret ve ol diyāra rihlet
eylemiştir. İslām'a geldiği ⁽¹⁹⁾ zamānda¹⁴ Ḥazret anuñ şağını ve şakalını ağarmış görüp:

¹ “İllā tenşurūhu feķad naşarahu'llāhu iz aḥracehu'llezīne keferū sāniyeşneyni iz humā fi'l-gāri iz yeķūlu lişāhibihi lā-taḥzen inna'llāhe me'anā: Siz peygambere yardımcı olmasanız da önemli değıl. Nitekim inkārcılar onu, **iki kişiden biri** olarak yurdundan çıkardıklarında Allah ona yardım etmişti: Hani onlar **mağaradaydılar**; arkadaşına ‘Tasalanma! Allah bizimle beraberdir’ diyordu. Derken Allah ona kendi katından bir güven duygusu indirdi, sizin göremediğiniz askerlerle onu destekledi ve inkārcıların sözünü değersiz hale getirdi. Allah'ın sözü ise en yücedir. Çünkü Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir.” (Tevbe, 9: 40)'tan. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://shortest.link/my5B>

² S 3a/1-2, D1 2b/17 eş-şāhibu's-şefiķi eş-şādıķu's-şiddiķi er-refiķu: eş-şāhibu's-şefiķi eş-şāhibu's-şiddiķi er-refiķu D2 3b/7-8.

³ Rağiya'llāhu te'ālā 'anhu: Allahu Teālā ondan razı olsun.

⁴ D1 2b/21, D2 3b/13 Teym: Teym S 3a/5.

⁵ D2 3b/14 Ġālibü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi't-Teymī'dür: Ġālibü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi't-Teymī'dür pes S 3a/6, Ġālibü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi't-Teymī'dür pes D1 2b/22.

⁶ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

⁷ S 3a/8, D1 3a/2 - : Resūlu'llāh D2 4a/3.

⁸ S 3a/8, D2 4a/3 - : te'ālā D1 3a/3.

⁹ Şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: Allah'ın selāmı onun üzerine olsun.

¹⁰ D2 4a/7 Fihri: Fihir S 3a/11, Ḳahr D1 3a/5.

¹¹ D1 3a/6, D2 4a/7 Ḥuzeyme: Ḥazıme S 3a/12.

¹² D1 3a/7 Nizār bin Me'add: Nizār bin Mu'add S 3a/12, Tizār bin Me'add D2 4a/8.

¹³ S 3a/15, D1 3a/10 Ḥazret-i Ebī Bekr'ün: Ḥazret-i Ebū Bekr'ün D2 4a/12.

¹⁴ S 3a/19, D2 4b/2 zamānda: zamān D1 3a/14.

“Şunu [3b] ⁽¹⁾ boya ile tağyîr eyleñüz!” didi¹. “Ammâ siyâhıla boyamağdan hâzer eyleñüz!” ⁽²⁾ diyü emr eyledi². Tañşîl-i hadîs-i şerîf, inşâa'llâhu te'âlâ aşağıda gelür. ⁽³⁾ Pes³ emr-i şerîfleri mücebince varup hînnâ ile boyayup tağyîr eylediler. ⁽⁴⁾ İslâm'da dahı 'ömr-i tavîl sürüp oğlı Ebû Bekr'ün zamân-ı hilâfetinde, ⁽⁵⁾ belki vefâtından soñra, bir müddet dahı hayâtda olup Ebû Bekr'ün ⁽⁶⁾ muhâlefâtından südüs mālını 'alâ-mâ-faraza'llâh haqq-ı mîrâs⁴ alup yine evlâdına ⁽⁷⁾ temlik eyledi ve târîh-i hicretün⁵ on dördünci senesinde oğlı ⁽⁸⁾ Ebû Bekr'ün vefâtından bir yıl soñra Hâzret-i 'Ömer'ün⁶ *radîya'llâhu te'âlâ 'anhû*⁷ ⁽⁹⁾ hilâfeti zamânında toğsan yidi yaşında Medîne-i Münevvere şerrefeha'llâhu ⁽¹⁰⁾ te'âlâda vefât eylemişdür ve vâlidesi Selmâ binti Şahr bin 'Amr bin ⁽¹¹⁾ Ka'b'dur ki Ebû Kuḥâfe'nün 'emmüsi kızıdır. Ol dahı İslâm'ı kabûl idüp ⁽¹²⁾ cümleten evlâd u aḥfâdî⁸ ve zevî'r-reşâdî ile 'umûmen sa'âdet-peñîr ⁽¹³⁾ olup kendüsi ve pederi Ebû Kuḥâfe'nün ve mâderi Selmâ ve kızı Esmâ ⁽¹⁴⁾ ve ğayrıları şeref-i şöhet-i Resûlu'llâh *şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem*¹⁰ ile ⁽¹⁵⁾ müşerrefler olup Hâzret'ün meclis-i şerîf ü maḥfil-i münîflerinde cem' olmuşlardur. ⁽¹⁶⁾ Bu sa'âdet, kibâr-ı aşḥâbdan bir ferde müyesser olmamışdur ve kendinün¹¹ ⁽¹⁷⁾ evlâd-ı şulbiyyesi Muḥammed ve 'Abdu'llâh ve 'Abdu'r-Raḥmân ve 'Âyişe-i Şiddîka ⁽¹⁸⁾ ve Esmâ'dur¹² *ridvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in*¹³. **Naḳldür ki** Hâzret-i Ebû Bekr ⁽¹⁹⁾ ve 'Osmân ve Talḥa ve Zübeyr bin 'Avvâm ve Sa'd bin Ebî Vaḳḳâş ve 'Abdu'r-Raḥmân [4a] ⁽¹⁾ bin 'Avf *radîya'llâhu te'âlâ 'anhum*¹⁴ 'amm-ı filden iki yıl üç ay soñra Mekke'de¹⁵ ⁽²⁾ vücûda gelmişlerdür ve Hâzret-i Ebû Bekr'ün ismi¹⁶ zamân-ı câhiliyyetde 'Abdu'l-Ka'be ⁽³⁾ idi. Evâ'il-i hâlinde ticâret ile muḳayyed olup, bir gice Şâm-ı şerîfde ⁽⁴⁾ vâkı'asında şems

¹ S 3b/1, D1 3a/15 eyleñüz didi: eyleyünüz dedi D2 4b/4.

² D2 4b/6 emr eyledi: eyledi S 3b/2, emr itdi D1 3a/16.

³ S 3b/3, D1 3a/17 pes: - D2 4b/7.

⁴ S 3b/6, D2 4b/13 haqq-ı mîrâs: mîrâs D1 3a/22.

⁵ S 3b/7, D2 4b/14 târîh-i hicretün: tevârîh-i hicretün D1 3a/22.

⁶ S 3b/8, D2 5a/1 Hâzret-i 'Ömer'ün: Hâzret-i 'Ömer D1 3b/1.

⁷ Radîya'llâhu te'âlâ 'anhû: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁸ S 3b/12 aḥfâdî: aḥkâdî D1 3b/5, aḥfâdî D2 5a/7.

⁹ S 3b/14, D2 5a/10 te'âlâ: - D1 3b/8.

¹⁰ Şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

¹¹ S 3b/16, D2 5a/14 kendinün: kendünün D1 3b/11.

¹² S 3b/18, D1 3b/12 Esmâ'dur: Esmâ D2 5b/1.

¹³ Ridvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in: Allahu Teâlâ onların hepsinden razı olsun.

¹⁴ Radîya'llâhu te'âlâ 'anhum: Allahu Teâlâ onlardan razı olsun.

¹⁵ S 4a/1, D2 5b/6 Mekke'de: Mekke-i Mükerrreme'de D1 3b/16.

¹⁶ S 4a/2, D1 3b/17 ismi: {ismi} D2 5b/7.

u kamer anuñ koyunına girüp şafâ vü sürür ile ⁽⁵⁾ uyandı. Ol diyârda bir hâzık mu‘abbir rāhib var idi. ‘Ale’ş-şabāh ⁽⁶⁾ aña varup vākı‘asını takrîr idicek, rāhib-i mezbûr Hâzret’ün ⁽⁷⁾ nübüvvetini ve kendinün şıdık u İmānıla münevver olacağını aña iş‘ar eylemegin, ⁽⁸⁾ vağan-ı aşliyyesi olan Kā‘be’ye geldükde Hâzret dahı min-‘indi’llāhi te‘ālā ⁽⁹⁾ ve bi-emrihi’l-‘alā da‘vā-yı nübüvvet ve izhār-ı şerī‘ata şurū‘ eyledükleri gibi¹ ⁽¹⁰⁾ işāret-i ruhban aña hücet ü burhān olmağıla, bir lahza tevaḥḥuf itmeyüp ⁽¹¹⁾ dil ü cān ve şafā-yı cenāndan İslām’ı kabûl idüp Hâzret anuñ ⁽¹²⁾ ismini ‘Abdu’llāh koymışdur. Ricâlde andan evvel kimse İmāna gelmiş degüldür. ⁽¹³⁾ Bir laḳabı ‘Atîk ve bir laḳabı Şıddîk’dür². İkisi dahı vaz‘-ı Resûl-i Ekrem ü ta‘yîn-i ⁽¹⁴⁾ ḥabîb-i mükerrermdür. Laḳab-ı ‘Atîk’ün vechi ‘Atîk, lügatde cemîle³ dirler. ⁽¹⁵⁾ Anuñ ḥüsn ü cemāl-i pür-envārı gâyet mertebede olduğundan aña ‘Atîk ⁽¹⁶⁾ buyurulmuş ola veyāhud Hâzret aña ḥiṭāben “*Ente ‘atîk mine’n-nār.*”⁴ buyurduğı ⁽¹⁷⁾ ola ve laḳab-ı Şıddîk’ün sebebi, ḥaber-i mi‘râcî bilâ-tereddüd kabûl eyledügidür. ⁽¹⁸⁾ Şıfat-ı şerīfesi ve ḥilye-i laṭīfesi: Boyı uzun ve yüzi gökçek, ⁽¹⁹⁾ levni şaruya mā’il beyāz, cisminde⁵ laḥmı ḳalîl ve alnı refī‘ ve saçı müca‘ad, [4b] ⁽¹⁾ ‘arızında liḥyesi ḥaffif ve beden-i şerīfî nazîf, naḳıyyü’l-‘ayb⁶, taḳıyyü’l-ceyb idi. ⁽²⁾ İslām’dan⁷ muḳaddem keşret-i māl ü menāl ve vefret-i eşḳāl ü ecmāl⁸ ⁽³⁾ ile şāḥib-i ‘izz ü riyāset iken dīn-i İslām şerefine fī-sebīli’llāh ⁽⁴⁾ nefsinı ve mālını bezl eyleyüp kendüsine bir ḥabbe ve bedenine geyecek⁹ bir cübbe ⁽⁵⁾ alıḳomadı. Pes ṭā‘at u ‘ibādet ve setr-i ‘avret için ḳara ḳıldan ⁽⁶⁾ bir şāl bürinüp kendüsine sūtre eyledi. Ol köhne palās anuñ¹⁰ ⁽⁷⁾ cism-i laṭīfine olıcaḳ, bi-emri’llāhi te‘ālā Cebra’îl ‘aleyhi’s-selām¹¹ dahı ⁽⁸⁾ üslûb-ı mezbûr üzre bir siyāh şāl¹² bürinüp Resûl ‘aleyhi’s-şalātu ⁽⁹⁾

¹ S 4a/9, D1 4a/3 gibi: - D2 6a/3.

² S 4a/13, D1 4a/7 Şıddîk’dür: Şıddîka’dür D2 6a/8.

³ S 4a/14, D1 4a/8 cemîle: cemîliyye D2 6a/11.

⁴ Ente ‘atîk mine’n-nār: Sen, Allah’ın cehennemden azat ettiğı kimsesin. | Güzel, soylu, eski, azat edilmiş gibi anlamlara gelen bu lakabın ona, annesi tarafından verildiğı veya çok eskiden beri hayır yaptığı, yüzü ve ahlâkı güzel olduğu yahut da soyunda ayıplanacak bir husus bulunmadığı için Atik diye anıldığı rivayet edilmekle birlikte Hz. Peygamber’in, “Sen, Allah’ın cehennemden azat ettiğı kimsesin.” şeklindeki iltifatına mazhar olduktan sonra bu lakapla anılmaya başlandığı bilinmektedir (Fayda, 1994: 101).

⁵ S 4a/19, D1 4a/14 cisminde: çisminde D2 6b/3.

⁶ S 4b/1, D1 4a/15 naḳıyyü’l-‘ayb: naḳıyyü’l-ğayb D2 6b/5.

⁷ S 4b/2, D1 4a/16 İslām’dan: İslām’ından D2 6b/6.

⁸ S 4b/2, D1 4a/17 ecmāl: cemāl D2 6b/7.

⁹ S 4b/4, D1 4a/19 geyecek: geyecek D2 6b/9.

¹⁰ S 4b/6, D2 6b/11-12-13 bir şāl bürinüp kendüsine sūtre eyledi ol köhne palās anuñ: - D1 4a/21.

¹¹ ‘Aleyhi’s-selām: Allah’ın selâmı üzerine olsun.

¹² S 4b/8, D1 4a/22 şāl: şāla D2 6b/15.

ve's-selām¹ hâzretine geldi. Hâzret² *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*³ anı⁽¹⁰⁾ ol vech_ile görüp: “Yâ karındaşum Cebrâ'îl! Bu ne hâldür ki seni⁽¹¹⁾ böyle gördüğim yogıdı?” diyü su'âl itdükde⁴, “Yâ Resûla'llāh! Yalınuz⁽¹²⁾ ben degül, gün yüzine nazar eyle ki cümle melâ'ike Ebû Bekr'e mutâba'at⁽¹³⁾ idüp palâs geymişlerdür⁵.” diyü cevâb virdükde, Resûl hâzretleri⁽¹⁴⁾ dağı⁶ semâ cānibine nazar eyleyüp cemî' melâ'ike vü kerrübiyyîn ve cümle-i⁽¹⁵⁾ 'arş u muḳarrebîn vech-i meşrûh⁷ üzre görmegin, sa'âdet ile⁽¹⁶⁾ Ebû Bekr'ün menziline gelüp fi'l-vâkı' anı dağı ol hâl ile gördükde,⁽¹⁷⁾ aña vâkı' hâli i'lâm idüp muḳâbeled ecr-i cezîl ile beşâret⁽¹⁸⁾ eylediler ve kütüb-i eḥādîşde Hâzret-i Resûl'den mervîdür ki: “Enbiyyâ vü mürselîn⁽¹⁹⁾den soñra Ebû Bekr'den efdal kimsenün üzerine güneş toğmadı [5a]⁽¹⁾ ve tûlunmadı.” buyurdılar ve bir ḥadîş-i şerîf de dağı aña ḥiṭâb idüp: ⁽²⁾ “Yâ Ebâ Bekr! Allāhu Te'ālâ baña Âdem peygām-ber ḥalk olaldan berü Allāhu Te'ālâ'ya îmân⁽³⁾ getürenlerün şevâbını virüp, beni ba's idelden berü kıyâmete dek benüm risâletüme⁽⁴⁾ îmân getürenlerün şevâbını saña⁸ virdi.” diyü buyurdılar ve Hâzret-i Ebû Bekr⁽⁵⁾ *radîya'llāhu te'ālā 'anhu*⁹, Resûlu'llāh *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellemden*¹⁰ ⁽⁶⁾ yüz kırk iki ḥadîş-i şerîf rivâyet eylemişdür ve Hâzret-i risâlet-⁽⁷⁾penâh *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*¹¹ maraz-ı mevtlerinde imâmete Hâzret-i⁽⁸⁾ Ebû Bekr'i ta'yîn idüp kendüler dağı aña iktidâ eylemişlerdür. Pes⁽⁹⁾ Hâzret-i Ebû Bekr *radîya'llāhu te'ālā 'anhu*¹² târîḥ-i hicretün on¹³ birinci sâinde⁽¹⁰⁾ şehr-i rebî'ü'l-evvelün evâsıtında Resûl-i Ekrem¹⁴ hâzretlerinin vefâtlarından⁽¹¹⁾ soñra icmâ'-ı aşḥâb-ı kirâm ü ittifâk-ı aḥbâb-ı fiḥâm¹⁵ ile ḥalîfe olup⁽¹²⁾ Hâzret-i risâlet-penâhdan kalan ḥilâfet hâtemini kabz u hıfz⁽¹³⁾ eylediler. Bu ḥuşûşda şaḥâbe-i kirâmdan bir kimse muḥâlefet ve ehl-i⁽¹⁴⁾ İslâm'dan bir kişi 'adem-i itâ'at

¹ 'Aleyhi'-ş-şalātu ve's-selām: Salât ve selām onun üzerine olsun.

² S 4b/9, D1 4b/1 Hâzret: Hâzret-i Resûlu'llāh D2 7a/1-2.

³ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

⁴ S 4b/11, D1 4b/3 itdükde: eyledükde D2 7a/5.

⁵ S 4b/13, D1 4b/5 geymişlerdür: geymişler D2 7a/7.

⁶ S 4b/13-14, D1 4b/6 Resûl hâzretleri dağı: Resûlu'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem hâzretleri D2 7a/8-9.

⁷ S 4b/15, D1 4b/7-8 vech-i meşrûh: vech-i meşrûh D2 7a/10.

⁸ D2 7b/6 saña: - S 5a/4, D1 4b/17.

⁹ Radîya'llāhu te'ālā 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹⁰ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

¹¹ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

¹² Radîya'llāhu te'ālā 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹³ D1 5a/1, D2 7b/14 on: o S 5a/9.

¹⁴ S 5a/10, D1 5a/2 - : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D2 7b/15, 8a/1.

¹⁵ S 5a/11, D2 8a/2 ittifâk-ı aḥbâb-ı fiḥâm: ittifâk-ı aḥbâb-ı fiḥâm D1 5a/3.

eylemediler ve Hâzret-i 'Osmân'ı vezîr ⁽¹⁵⁾ idindi ve Hâzret-i 'Ömer'i Medîne'ye kâzî ve kendüye nâ'ib naşb ⁽¹⁶⁾ eyledi ve Mekke'ye 'Attâb bin Esîd'i¹ ve Tâ'îf'e 'Osmân bin Ebi'l-'Âş'ı ⁽¹⁷⁾ ve Şan'â'ya Muhâcir bin Ümeyye'yi² ve Hâdramût'a³ Ziyâd bin Ümeyye'yi⁴ ve Zebîd'e⁵ ⁽¹⁸⁾ Ebû Mûşâ-i Eş'arî'yi vâlî ve kâzî naşb idüp ve 'Amr binü'l-'Âş'ı ⁽¹⁹⁾ Filistîn cānibine emîr ü hâkim eyledi. **Naıldür ki** Resûl ⁶ hâzretleri dünyâdan [5b] ⁽¹⁾ naql eyledüklerinde Mekke ve Medîne ve Kûfe'den gayrı bilâduñ ekser 'Arabı ⁽²⁾ mürtedd ü münâfıkları küfrde müştedd olup, Hâzret-i Resûl'ün⁷ zekât ⁽³⁾ cem'ine göndürdüğü âdemleri katl idüp zekâtların virmediler. Bu haber, ⁽⁴⁾ Hâzret-i Ebû Bekr'e yetişüp 'Ömer⁸ binü'l-Hatîb ve sâ'ir aşhâb-ı güzîn ⁽⁵⁾ ile tâ'ife-i mezbûre üzerine 'asker göndürüp muķâtele itdürmegi ⁽⁶⁾ müşâvere itdükde, Hâzret-i 'Ömer ma'kûl görmeyüp: "Peyğam-ber 'aleyhi's-selâm⁹ ⁽⁷⁾ 'Lâ-ilâhe illa'llâh Muhammedun Resûlu'llâh¹⁰ diyen kimseler mâllarını ve kıanlarını ⁽⁸⁾ bizden ve kılıcımızdan kıurtardı.' buyurmuş iken mücerred men'î zekât ve katl-i nefis ⁽⁹⁾ için küfr ü irtidâdlarına hükm idüp anlarıñıla muķârebeye nice cā'iz¹¹ ⁽¹⁰⁾ olur?" didi. "Muķâbeledde Hâzret-i Ebû Bekr dahı şe'â'ir-i dîn-i güzîn tamâm ⁽¹¹⁾ olup ve emr-i vahy encâm¹² bulup yevmen-fe-yevmen teraķķide olacağiken benüm ⁽¹²⁾ zamānumda noķşān üzre mi olsun? Va'llâhi'l-'azîm, ben zekât ile ⁽¹³⁾ şalât mā-beynini fark idenler ile ve Hâzret-i Resûl zamānında vieregeldükleri¹³ ⁽¹⁴⁾ zekâtdan bir habbe naķş¹⁴ eyleyenler ile muķâtele eylerin." didükde, Hâzret-i ⁽¹⁵⁾ 'Ömer ¹⁵ tekrâr fıkır idüp: "Allâh haķķıyıcün Haķ Te'âlâ, Ebû Bekr'ün şadrını şerh ⁽¹⁶⁾ eyledi. Taķķıķ şimdi ben dahı

¹ D2 8a/9 Esîd'i: Useyd'i S 5a/16, D1 5a/8-9.

² D2 8a/10 Ümeyye'yi: Ümmiyye'yi S 5a/17, D1 5a/9-10.

³ S 5a/17, D1 5a/10 Hâdramût'a: Hâdramût'a D2 8a/10.

⁴ D2 8a/11 Ümeyye'yi: Ümmiyye'yi S 5a/17, Ümmiyye'yi D1 5a/10.

⁵ D1 5a/10, D2 8a/11 Zebîd'e: Zübeyd'e S 5a/17.

⁶ S 5a/19, D2 8a/13 Resûl: Resûlu'llâh şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem D1 5a/13.

⁷ S 5b/2, D2 8b/1 Hâzret-i Resûl'ün: Hâzret-i Resûl-i Ekrem'ün D1 5a/16.

⁸ S 5b/4, D2 8b/4 'Ömer: 'Amr D1 5a/18.

⁹ 'Aleyhi's-selâm: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

¹⁰ Lâ-ilâhe illa'llâh Muhammedun Resûlu'llâh: Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed, Allah'ın elçisidir.

¹¹ S 5b/9, D1 5b/1 nice cā'iz: niçe cā'iz D2 8b/12.

¹² S 5b/11, D1 5b/3 emr-i vahy-i encâm: emr-i vahy-i ençâm D2 8b/14-15.

¹³ S 5b/13 Hâzret-i Resûl zamānında vieregeldükleri: Hâzret-i Resûl zamānında vieregeldikleri D1 5b/6, Hâzret-i Resûlu'llâh zamānında vieregeldükleri D2 9a/3-4.

¹⁴ S 5b/14, D1 5b/7 naķş: naķz D2 9a/4.

¹⁵ S 5b/15, D2 9a/5 - : rağiya'llâhu te'âlâ 'anhu D1 5b/7-8.

bildüm ki Hakk budur.” diyü kelâmını kabûl eyledi. ⁽¹⁷⁾ Pes¹ Hâzret-i Ebû Bekr, ² delâ’il-i kavîyye ve icmâ’-ı aşhâbıla vüçüb-ı muşkâteleyi ⁽¹⁸⁾ işbât idüp Hâlid binü'l-Velîd'i³ on bin mişkâdârî asker ile ⁽¹⁹⁾ üzerlerine göndürüp ‘umûmen katl itdürdi. Peyğam-ber *şalla'llâhu* ⁴ ‘aleyhi ve sellem⁵ [6a] ⁽¹⁾ âhirete intikâl itdükden sonra İslâm'da ibtidâ-yı gâzâ bu vâkı‘ olmuşdur. ⁽²⁾ Ebû Recâ’-i ‘Uṭaridî eydür ki: “Ol eṣnâda bir gün Medîne'ye vardum. Gördüm ki ⁽³⁾ bir mecma‘da ḥalâyık cem‘ olmuşlar. Bir kişi, bir kimsenün⁶ envâ‘-ı taẓîm ile başını ⁽⁴⁾ öpüp eydür ki: ‘Ben saña ḫurbân olayım. Eger sen olmasayduñ⁷ biz helâk ⁽⁵⁾ olurduk.’ diyü ḫasem eyler. Ol ṭâ’ifeden birisine: ‘Bunlar kimlerdür ve bunuñ ⁽⁶⁾ aşlı nedür?’ diyü su’âl eyledüm. Ol daḫı eyitdi: ‘İşbu⁸ kişi, ‘Ömer binü'l-Haṭṭâb'dur ki ⁽⁷⁾ ehl-i irtidâd ü mâni‘ü’z-zekât olanları katl itdürdügiyiçün Hâzret-i Ebû ⁽⁸⁾ Bekr'ün başını öpüp aña du‘â eyler.’ diyü cevâb virdi.” ve Yemâme velayeti, ⁽⁹⁾ Hâzret-i Ebû Bekr'ün ḫilâfeti zamânında feth olup⁹ ḥâşâ nübüvvet da‘vâsı ⁽¹⁰⁾ idüp yüz bin kâfir ile ḫurûc eyleyen Müseylimetü'l-Kezzâbı üzerine ‘asâkir-i ⁽¹¹⁾ İslâm ile¹⁰ Hâlid bin Velîd'i göndürüp katl itdürmüşdür ve Şâm ⁽¹²⁾ u ‘Irâk câniblerine daḫı gâzâ için ‘asker-i manşûr göndürmüşdür. ⁽¹³⁾ Fî-zikri intikâl min-dâri'l-fenâ’ ilâ-dâri'l beḳâ’ ⁽¹⁴⁾ Pes iki yıl üç ay sekiz gün ḫaḳ u ‘adl ile aşhâb-ı kirâm mâ-beyninde ⁽¹⁵⁾ ḫilâfet idüp emr-i dîni iḳâmet ü iḫkâm idüp Hâzret-i risâlet-⁽¹⁶⁾ penâh ile bir mertebe muvâfaḳat eylemişdi ki¹¹ dünyâda ‘ömrleri daḫı müsâvât ⁽¹⁷⁾ üzre olup altmış üç yaşına varduḳdan sonra hicretün on üçüncü ⁽¹⁸⁾ senesinde şehir-i cemâzîyü'l-uḫrâda¹² ve şühür-ı Rûmiyye'den¹³ kânûn-ı şâninün ⁽¹⁹⁾ on altıncı işneyn

¹ S 5b/17, D1 5b/10 pes: - D2 9a/9.

² S 5b/17, D2 9a/9 - : raḳiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu D1 5b/10-11.

³ S 5b/18, D1 5b/12 Hâlid binü'l-Velîd: Hâlid bin Velîd D2 9a/10-11.

⁴ S 5b/19, D2 9a/13 - : te‘âlâ D1 5b/14.

⁵ Şalla'llâhu ‘aleyhi ve sellem: Allah’ın selâmı onun üzerine olsun.

⁶ S 6a/3, D1 5b/17 kimsenün: kimesnenün D2 9b/3.

⁷ S 6a/4, D2 9b/5 olmasayduñ: olmasan idün D1 5b/19.

⁸ D1 5b/21, D2 9b/8 işbu: işpu S 6a/6.

⁹ S 6a/9, D1 6a/2 olup: oldı D2 9b/13.

¹⁰ S 6a/11 ile: - D1 6a/4, D2 10a/1.

¹¹ S 6a/16 eylemişdi ki: eylemişdi kim D1 6a/11, eylemişdür ki D2 10a/7.

¹² S 6a/18, D1 6a/13 cemâzîyü'l-uḫrâda: cemâzîyü'l-uḫrâda D2 10a/10.

¹³ Osmanlı Devleti, Celâli takvimin ardından resmî olarak yeniden hicri takvimi kullanmaya başlamıştır. Ancak öşür denilen ziraî gelir vergisinin güneş yılına göre mevsimden mevsime alınmasına karşın devletin maaş, ücret ve diğer giderleri ay yılına göre ödemesi devletin gelir-gider dengesi arasında bozulmaya sebep olduğu gibi devletin sürekli, gereğinden fazla ödeme yapmasına da yol açmıştır. Bütçedeki açığı kapamak, mali dengeyi sağlamak ve Avrupa ile uyum sağlanabilmesi amacıyla resmî işlerde kullanılmak üzere yeni bir takvime ihtiyaç duyulmuştur. Başdefterdar Hasan Paşa’nın önerisiyle 1677 yılında “Rumi takvim” adıyla yeni bir sistem geliştirilmiştir. Sadece ekonomik işlerin yürütülmesinde kullanıldığından dolayı

gicesinde ahşam namâzından sonra Medîne-i Münevvere'de [6b] ⁽¹⁾ dâr-ı beḳâyâ intikâl eyledi. Ve **naḳıldür ki** kendinün kıızı Ḥazret-i 'Âyişe-i Şiddîḳa ⁽²⁾ *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā*¹ marâz-ı mevtime anuñ 'iyâdetine vardı. Ḥazret-i Ebû Bekr aña ⁽³⁾ eyitdi: "Yâ kızum² 'Âyişe! Resûlu'llāh ḥazretlerini³ kaç şevb_ile kefenledinüz?" Eyitdi: "Üç ⁽⁴⁾ şevb_ile kefenledük. Üçü daḥı aḳ bezler idi, ḳamış u 'imâme yoḡıdı." diyü cevâb ⁽⁵⁾ eyledi. Yine eyitdi: "Yâ kızum⁴! Ḥazret ne günde vefât eyledi?" Ol daḥı: "İşneyn ⁽⁶⁾ günü vefât eyledi." Ebû Bekr eyitdi: "Ya bugün ne gündür?" 'Âyişe daḥı: "Bugün ⁽⁷⁾ işneyn günidür." diyü cevâb eyledi. Ebû Bekr ⁵ daḥı: "Rabbu'l-'izzetden ricâ iderüm ki ⁽⁸⁾ benüm⁶, Ḥazret'ün ḥâk-i pây-i şerîflerine vuşûlümün beyninde⁷ bugün ile ⁽⁹⁾ bu giceden ḡayrı zamân olmaya." diyü du'â eyleyüp arḳasında geydügi ⁽¹⁰⁾ gönleḡe nazar eyledi ve bir yirinde za'ferân lekesi görüp eyitdi: ⁽¹¹⁾ "Bunı yayḳayup pâk eyleñüz ve iki şevb daḥı ziyâde eyleyüp beni daḥı ⁽¹²⁾ Ḥazret gibi üç şevb_ile kefenleyinüz!" didi. Ḥazret-i 'Âyişe bunı işidüp: ⁽¹³⁾ "Yâ ata⁸! Bu gönlek geyilmişdür, üç kıṭ'a yinice şevb_ile kefenleyelüm." didi. Ḥazret-i ⁽¹⁴⁾ Ebû Bekr daḥı: "Bu yeter, yinî geymeḡe ḡayâtda olanlar meyyitden ziyâde müstaḥḳkıldur." **Pes** ⁽¹⁵⁾ ol gicenün evvelinde vefât eyledi. "Ta'cîli müsteḡabdur." diyüp hemân yine ol ⁽¹⁶⁾ gicede Ḥazret-i 'Âyişe'nün menzilinde olan Resûlu'llāh *şalla'llāhu 'aleyhi* ⁽¹⁷⁾ *ve sellemün*⁹ dâr-ı dünyâda üstinde yatduḡları serîrün¹⁰ üzerinde techîz ü tekfîn ⁽¹⁸⁾ olunup Ḥazret-i 'Ömer namâzını ḳılıp ḡalâ Ravza-i Muṭahhara olan Ḥazret-i ⁽¹⁹⁾ 'Âyişe'nün evinde, Ḥazret-i risâlet-penâhuñ ḳabr-i şerîflerinin şol [7a] ⁽¹⁾ cânibinde başını Resûl *'aleyhi's-selâmun*¹¹ mübârek başlarına ber-â-ber ḳomayup, ⁽²⁾ belki edeb_ile¹² Ebû Bekr'ün başını Ḥazret'ün

"mali takvim" olarak da adlandırılan bu takvim 1677 yılından itibaren kısmen, 1840 yılından itibaren ise resmen kullanılmaya başlamıştır. Takvime ilişkin son deḡişiklik 10 Ocak 1945'te bazı ad aylarının Türkçeleştirilmesiyle yapılmıştır. 1925'te miladi takvimin kabul edilmesiyle birlikte Rumi takvim terk edilmiştir (Tezcan Aksu, 2018: 395-396).

¹ Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

² S 6b/3, D1 6a/18 kızum: kıyım D2 10b/2.

³ S 6b/3, D2 10b/2-3 Resûlu'llāh ḥazretlerini: Resûl-i Ekrem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥazretlerini D1 6a/19.

⁴ S 6b/5, D1 6b/1 kızum: kıyım D2 10b/6.

⁵ S 6b/7, D2 10b/10 - : raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu D1 6b/4.

⁶ S 6b/7-8, D1 6b/5 iderüm ki benüm: iderün ki D2 10b/10.

⁷ D1 6b/6, D2 10b/12 beyninde: mâ-beyninde S 6b/8.

⁸ S 6b/13, D1 6b/11 ata: ebâ D2 11a/3.

⁹ Şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun.

¹⁰ S 6b/17, D1 6b/17 serîrün: şehriñ D2 11a/11.

¹¹ 'Aleyhi's-selâm: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

¹² S 7a/2 edeb_ile: âdâbıla D1 6b/22, edeb ile D2 11b/2.

mübârek ketefleri ber-â-berinde koyup ⁽³⁾ gice ile defn eylediler. Cesed-i şerîfini kabrinün içine Hâzret-i ‘Ömer ve ‘Osmân ⁽⁴⁾ ve Talha ve kendinün¹ oğlu ‘Abdu’r-Rahmân indürdiler. Câbir-i Enşârî² *radîya’llâhu* ⁽⁵⁾ *te’âlâ ‘anhu*³ rivâyet eyler ki: “Hâzret-i Ebû Bekr *radîya’llâhu* ⁽⁴⁾ *‘anhu*⁵ marâz-ı mevtinde ⁽⁶⁾ vaşîyyet eyledi ki ‘Ben vefât idicek, aşhâb u aḥbâb benüm cenâzemi ⁽⁷⁾ Ravza-i Şerîfe’nün kapısı önine iletüp koyalar, şöyle tura. Eger bi-izni’llâhi ⁽⁸⁾ *te’âlâ* kapu kendüden açılursa edeb_ile içerü iletüp defn eyleyeler⁶ ve eger ⁽⁹⁾ kapu açılmazsa terk-i edeb eylemeyüp⁷ sâ’ir müslümânların meḳâbirine alup gideler.” ⁽¹⁰⁾ Pes râvî-i mezbûr rivâyet eyler ki: “Vaşîyyet-i mezbûre mücebince aşhâbıla⁸ ⁽¹¹⁾ anuñ cenâzesini getürüp Ravza-i Muṭahhara’nuñ öninde koyup: ⁽¹²⁾ ‘Yâ Resûla’llâh! İşbu gelen yâr-i ğarıñuz Ebû Bekr’dür⁹. Civar-ı sa’âdet medâriñuza ⁽¹³⁾ defn olunmaḳ ricâ ider.’ diyü taşradan nidâ eyledük, nâ-gâh, kudret-i Rabbânî ile ⁽¹⁴⁾ kapu kendüliginden açılıp ‘Getürün anı, içerü defn eyleñüz!’ diyü şadâ ⁽¹⁵⁾ geldi. İçerü girüp aḫlâ bir kimse görmeyüp ¹⁰ gördüler ki Hâzret’ün ⁽¹⁶⁾ kabr-i şerîfinün şol cānibinde vech-i meşrûḥ üzre bir kabr kazılıp ⁽¹⁷⁾ ḥâzır¹¹ olmuş tûrur. Hemân anda defn eylediler.” *Allāhumme ṣalli ‘alâ-seyyidina* ⁽¹⁸⁾ *Muḥammedin ve âlihi ve aşhâbihi ve’ḥşurnâ fî-zumretihim bi-raḥmetike yâ erḥame’r-rāḫimîn*¹². ⁽¹⁹⁾ **El-ḥadîsu’s-sânî. [7b]** ⁽¹⁾ *Yâ ibne’l-Ḥaṭṭâbi elâ terzâ enteküne lene’l-âḫiretu ve lehumu’d-dunyâ*¹³. ⁽²⁾ Bu ḥadîs-i şerîf-i naṣîḥat-şi’âr ve bu haber-i laṭîf-i vaşîyyet-dişâr ⁽³⁾ daḫı *Meşâriḳu’l-Envâr*’dandur. Râvîsi, Hâzret-i ‘Ömerü’l-Fârûḳ’dur. Sebeb-i ⁽⁴⁾ vürüd-ı ḥadîs-i şerîf bu oldı ki, râvî-i ḥadîs-i şerîf olan Hâzret-i ⁽⁵⁾ ‘Ömer

¹ S 7a/4, D2 11b/6 kendinün: kendünün D1 7a/2.

² S 7a/4, D1 7a/2 Câbir-i Enşârî: Çâbir-i Enşârî D2 11b/7.

³ *Radîya’llâhu te’âlâ ‘anhu*: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁴ S 7a/5, D2 11b/8 - : *te’âlâ* D1 7a/4.

⁵ *Radîya’llâhu ‘anhu*: Allah ondan razı olsun.

⁶ S 7a/8, D2 11b/14 eyleyeler: eyleye D1 7a/8.

⁷ S 7a/9 eylemeyüp: eyleyüp D1 7a/9, D2 11b/14.

⁸ S 7a/10, D1 7a/11 mücebince aşhâbıla: mücebince aşhâb D2 12a/2.

⁹ S 7a/12 Bekr’dür: Bekr D1 7a/13, D2 12a/5.

¹⁰ S 7a/15, D2 12a/9 kimse görmeyüp: kimseyi görmeyüp anı D1 7a/16-17.

¹¹ S 7a/17, D1 7a/19 ḥâzır: ḥâzır D2 12a/12.

¹² *Allāhumme ṣalli ‘alâ-seyyidina Muḥammedin ve âlihi ve aşhâbihi ve’ḥşurnâ fî-zumretihim bi-raḥmetike yâ erḥame’r-rāḫimîn*: Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım! Peygamberimize, ailesine ve aḫşabına salât ve selâm eyle. Bizi, onlarla birlikte ḥaşret, dirilt.

¹³ *Yâ ibne’l-Ḥaṭṭâbi elâ terzâ enteküne lene’l-âḫiretu ve lehumu’d-dunyâ*: Ey Hattâb oğlu! Ahiretin saadetine bizim, dünyanın nimetlerinin de onların olmasına razı olmaz mısın? (Baytan, 1971: 389)

*radiya'llāhu te'ālā 'anhu*¹ buyururlar ki: “Bir gün Resūlu'llāh *şalla'llāhu te'ālā*² (6) ‘*aleyhi ve sellemün*³ hāne-i şerīfleriñe dāhil olup, Hāzret-i Hābīb-i Ekrem'i (7) gördüm ki bir kuru haşır üzerinde yaturlar ve şiddet-i haşır mübārek (8) cesed-i şerīfine⁴ teşir eylemiş ve hizāne-i şerīfelerine nazar eyledüm. Bir şā (9) miḳdārı arpadan ğayrı bir nesne görmedüm. Ol hālde baña bükā ‘arız (10) olup ağladum. Hāzret-i faḥr-i kā'ināt ‘aleyhi efḍalü'ş-şalavāt benüm ağladuğım⁵ (11) gördükte: ‘Yā ‘Ömer! Ne şeydür seni ağladan?’ diyü su’āl itdükde, ‘Yā Resūla'llāh! (12) Ḳayşer ü Kisrā'nuñ ferrāş[ı] harīr üzerine yatup ve cenāb-ı şerīfñüzde (13) gördüğim hāldür⁶.’ didüğimde bu ḥadīs-i şerīfī buyurdılar.” Ma’nā-yı laṭīfī (14) budur ki: “Yā Ḥaṭṭāb oğlı! Sen rāzī olmaz mısın āhiret bizüm olup (15) dünyā anlaruñ olmaḳlıġa?” Ya’nī dünyāda⁷ ziyāde⁸ şafā vü sürür anlaruñ ve āhiretde (16) ni’am-ı bākiye bizimdür. Pes bu zahmetden bize ne ğam dimekdür. (17) **Fī-zikri emīri'l-mu’minīne ‘Umer binu'l-Ḥaṭṭāb radiya'llāhu** ⁹ ‘*anhu* (18) Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi envā‘-ı fezā’il ü fevāziluñ hāvisi, (19) aşlebü'l-aşhāb, fī-ḥaḳḳi'l-mübīn ü aḥṭābü'l-aḥbāb fī'd-dīni'l-metīn, [8a] (1) ilā nuṭḳi bi’ş-şıdkı ve’ş-şevāb, emīrū'l-mu’minīn, Ebī Ḥaḫş¹⁰, ‘Ömer binü'l-Ḥaṭṭāb (2) bin Nüfeyl bin ‘Abdu'l-‘Uzzā bin Riyāḥ¹¹ bin ‘Abdu'llāh ibni Ḳurṭ bin Rezāḥ bin ‘Adiyy¹² (3) bin Ka’bü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureyşiiyl-‘Adevī’dür. Neseb¹³, Hāzret-i risālet-penāhıla merḳūm (4) Ka’b’da cem’ olur. Vālidesi Hanteme binti Hāşim¹⁴ bin Muğire’dür. Ol daḫı (5) Ḳureyş’den olup Ebū Cehl-i la’inüñ kız ıarındaşıdır. Ebū Cehl’ün ismi ‘Amr’dur ki (6) merḳūm Hişām’uñ¹⁵ oğlıdır. Pes Ebū Cehl-i merdūd, Hāzret-i ‘Ömer’ün ḥālı ya’nī (7) ṭayısı olur.

¹ Radiya'llāhu te'ālā 'anhu: Allahu Teālā ondan razı olsun.

² S 7b/5, D1 7b/6 te'ālā: - D2 12b/9.

³ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

⁴ S 7b/8, D1 7b/9 cesed-i şerīfine: çesed-i şerīfine D2 12b/13.

⁵ S 7b/10 efḍalü'ş-şalavāt benüm ağladuğım: efḍalü'ş-şalavāt benüm ağladuğım D1 7b/12-13, efḍalü'ş-şalāt benüm ağladuğım D2 13a/2.

⁶ S 7b/13 hāldür: hālde D1 7b/16, hāli D2 13a/6.

⁷ S 7b/15, D1 7b/18 olmaḳlıġa ya'nī dünyāda: olmaḳıla ya'nī D2 13a/9.

⁸ D2 13a/9 ziyāde: - S 7b/15, D1 7b/18.

⁹ S 7b/17, D2 13a/12 - : te'ālā D1 7b/21.

¹⁰ S 8a/1, D1 8a/4 Ḥaḫş: Ḥaḫş D2 13b/2.

¹¹ D1 8a/5 Riyāḥ: Rübāḥ S 8a/2, - D2 13b/3.

¹² 8a/2 Ḳurṭ bin Rezāḥ bin ‘Adiyy: Ferṭ bin Zirāḥ bin ‘Adiyy S 8a/2, D1 8a/5, - D2 13b/3.

¹³ S 8a/3 neseb: pes D1 8a/6, D2 13b/4.

¹⁴ 8a/4 Hanteme binti Hāşim: Ḥayşüme binti Hişām S 8a/4, D1 8a/7-8, D2 13b/5-6.

¹⁵ S 8a/6, D2 13b/9 Hişām'uñ: Hişām'uñ D1 8a/10.

Nakıldür ki Hâzret-i Ebû Bekr ¹ maraz-ı mevtinde iken aşhâb-ı ⁽⁸⁾ kibâr-ı muhâcirîn ü enşâr anuñ ıyâdetine varup: “Bi-emri’llâhi te’âlâ siz dâr-ı ⁽⁹⁾ beķāya rihlet eyledükden soñra bizüm mâ-beynimüze² hâlîfe kim olur?” diyü su’âl ⁽¹⁰⁾ eylediler. Hâzret-i Ebû Bekr dahı: “Taḥḳıķan ben, ‘Ömer binü'l-Ḥaṭṭâb’ı kendü yirime ⁽¹¹⁾ hâlîfe iderüm. Eger ḥaḳḳ u ‘adl üzre icrâ’-i aḥkâm-ı şer’iyye iderse³, ⁽¹²⁾ benüm zannum dahı oldur, işâbet idüp ‘inda’llâh me’cûr olur ve eger ⁽¹³⁾ ‘adl u dâd eylemezse dâr-ı âhirete gelecekdür ve her kişı bunda ne işlediyse ⁽¹⁴⁾ bulacaḳdur⁴. Ben ḥayr murâd idüp anı ta’yîn eyledüm. Ğaybdan nesne bilmezem. ⁽¹⁵⁾ Zûlm eyleyenler nereye münḳalib olacaḳlarını⁵ yakın zamânda bulurlar.” diyü ⁽¹⁶⁾ cevâb virüp, Hâzret-i ‘Osmân’a vech-i meşrûḥ⁶ üzre bir vaşiyyet-⁽¹⁷⁾nâme yazdırup anda ḥâzır⁷ olmayan aşhâb-ı kirâma söyledi ve göndürdi. ⁽¹⁸⁾ Cümlesi⁸ safâ-yı ḥaṭır ile ḳabûl idüp hemân ol gün, işneyn günü, ⁽¹⁹⁾ Hâzret-i ‘Ömer’le mubâya’a eylediler. **Pes** ol vaşiyyet-nâme(y)i⁹ Hâzret-i [8b] ⁽¹⁾ ‘Alî’ye¹⁰ *kerreme’llâhu vecchehu*^{11 12} getürdükleri gibi dahı açup oḳumadın, “Bu¹³ nâmede ta’yîn ⁽²⁾ olan kimesne ile mubâya’a eyledüm ve ḥilâfetine¹⁴ rızâ virdüm, egerçi kim ‘Ömer binü'l-⁽³⁾Ḥaṭṭâb¹⁵ dahı olursa da.” **Rivâyet olunur ki** nâme-i mezbûre yazıldıḡı ⁽⁴⁾ zamânda ol meclisde ḥâzır¹⁶ olanlardan bir kimse Hâzret-i Ebû Bekr’e i’tirâz ⁽⁵⁾ şûretinde olup: “Bizüm üzerimüze böyle şedîd ü ġazabnâk kimse(y)i¹⁷ hâlîfe ⁽⁶⁾ idersin. Ḥîn-i su’âlde Allâhu Te’âlâ ḥazretine ne cevâb virürsin?” dedi. ⁽⁷⁾ Ol dahı: “Ben anlaruñ içinden ḥayırlusın hâlîfe eyledüm diyü cevâb virdüm.” ⁽⁸⁾ didi.

¹ S 8a/7, D2 13b/11 Bekr: Bekrüş-Şiddîḳ raḳiya’llâhu te’âlâ ‘anhu D1 8a/12.

² S 8a/9 eyledükden soñra bizüm mâ-beynimüze: itdükden bizüm mâ-beynimüze D1 8a/15, eyledükden soñra bizüm mâ-beynimüzde D2 13b/14.

³ D2 14a/3 iderse: idersem S 8a/11, D1 8a/18.

⁴ S 8a/14, D1 8a/21 bulacaḳdur: bulaçaḳdur D2 14a/7.

⁵ S 8a/15, D1 8a/22 olacaḳlarını: olaçaḳlarını D2 14a/9.

⁶ S 8a/16, D1 8a/23 vech-i meşrûḥ: veḥ-i meşrûḥ D2 14a/10-11.

⁷ S 8a/17 yazdırup anda ḥâzır: yazup anda ḥâzır D1 8b/1, yazup anda ḥâzır D2 14a/11-12.

⁸ S 8a/18, D2 14a/13 cümlesi: cümle D1 8b/2.

⁹ S 8a/19, D1 8b/4 vaşiyyet-nâme(y)i: vaşiyyet-nâme D2 14a/15.

¹⁰ S 8a/19, D1 8b/5 Hâzret-i ‘Alî’ye: Hâzret-i ‘Alî D2 14b/1.

¹¹ S 8b/1, D1 8b/5 vecchehu: veccheyu D2 14b/1. | Kerreme’llâhu vecchehu: Allah yüzünü ak etsin.

¹² S 8b/1, D2 14b/1 - : ḥazretlerine D1 8b/5.

¹³ D1 8b/6, D2 14b/2 bu: ben S 8b/1.

¹⁴ S 8b/2, D1 8b/7 mubâya’a eyledüm ve ḥilâfetine: mubâya’a(y)ı eyledüm ve ḥilâfete D2 14b/3-4.

¹⁵ S 8b/2-3 egerçi kim ‘Ömer binü'l-Ḥaṭṭâb: egerçi kim Hâzret-i ‘Ömer D1 8b/7-8, egerçi ‘Ömer binü'l-Ḥaṭṭâb D2 14b/4-5.

¹⁶ S 8b/4 ol meclisde ḥâzır: evvel meclisde ḥâzır D1 8b/10, evvel meclisde ḥâzır D2 14b/6-7.

¹⁷ S 8b/5, D1 8b/12 kimse(y)i: kimse D2 14b/10.

Mervîdûr ki Hâzret-i ‘Ömer’üñ *radîya’llâhu te‘âlâ ‘anhu*¹ hilâfetinden halka⁽⁹⁾ ‘azîm, heybet ve kalblerine ziyâde havf u haşyet düşüp nicesi² terk-i⁽¹⁰⁾ diyâr ve ba‘z-ı etrâf şehrden firâr eylediler. Hâzret-i ‘Ömer bu ma’nâya ‘arif⁽¹¹⁾ ve huşûş-ı mezbûre vâkıf olıcak, bi’l-küllîyye halkı mescide cem‘ idüp ve kendüsi⁽¹²⁾ menbere çıkup bir hutbe-i belîğa ile Allâhu Te‘âlâ’ya hamd ü şenâ ve Resûl ‘aleyhi’s-selâma³ ⁽¹³⁾ medh ü du‘â eyledükden sonra anlara hitâb idüp: “Yâ ma‘şer-i kabâ’il!⁽¹⁴⁾ İştîdüm⁴ ki benüm hilâfetüm ve bu emr-i haîre-i velâyetümden size havf u hirâs⁵ ⁽¹⁵⁾ gelüp bundan aqdem Ebû Bekr hâzretleri bize teşdîd eylemezdi ve Hâzret-i risâlet-⁽¹⁶⁾ penâh *şalla’llâhu* ⁶ ‘aleyhi ve sellem⁷ dahı bizüm_ile lutfıla⁸ mu‘amele iderler idi. Hâliyâ ⁽¹⁷⁾ siz benüm için ‘Kimesne ile müdârâ⁹ ve müdâhene eylemez¹⁰. Hâlimüz müşkil oldı.’ ⁽¹⁸⁾ dirmişsiz. İmdi tahkîk biliñüz kim kavliñüz¹¹ haq ve kelâmiñüz şahîhdür. ⁽¹⁹⁾ Resûl ‘aleyhi’s-selâm¹² hâzretlerinüñ zamân-ı sa‘adetlerinde ben, cenâb-ı [9a] ⁽¹⁾ şerîflerinüñ kulu ve hâdimi idüm. Hamdu li’llâhi te‘âlâ benden râzî ve şükran ⁽²⁾ üzre âhirete gitdiler. Bu sa‘adet baña kifâyet ider. Ba‘dehu Ebû Bekr’ün¹³ ⁽³⁾ *radîya’llâhu* ¹⁴ ‘anhu¹⁵ zamân-ı şerîfinde¹⁶ anuñ dahı hâdimi ve mu‘îni idüm. Benüm şiddetüm ⁽⁴⁾ anuñ mülâyemetiyle ihtilâf ü imtizâc idüp benüm hiddetüm kılıcı¹⁷ hareket ü zühür ⁽⁵⁾ eyledükçe ol kendinüñ lutfı ve hilmi ile anı def ü men‘ eyler idi. Bu hâl ⁽⁶⁾ ile¹⁸ mu‘âşeret eyleyüp el-hamdu li’llâhi te‘âlâ¹⁹ ol dahı benden rızâ ile âhirete ⁽⁷⁾ gitdi. Bu dahı benüm sa‘adetümdür. El-hâletu hâzihi, işbu emr-i ‘azîme ben mübtelâ oldum. ⁽⁸⁾ Ol şiddetüm dahı ziyâde olup gâzab u hiddetüm terakkî bulmuşdur velâkin ⁽⁹⁾ ehl-i haq

¹ Radîya’llâhu te‘âlâ ‘anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

² D1 8b/17 haşyet düşüp nicesi: haşyet düşüp niçesi S 8b/9, haşyyet düşüp niçeler D2 15a/1.

³ ‘Aleyhi’s-selâm: Allah’ın selâmı üzerine olsun.

⁴ S 8b/14, D1 8b/23 iştîdüm: işiddüm D2 15a/9.

⁵ S 8b/14, D1 9a/1 hirâs: hîrâs D2 15a/11.

⁶ S 8b/16, D2 15a/13 - : te‘âlâ D1 9a/3.

⁷ Şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem: Allah’ın selâmı onun üzerine olsun.

⁸ S 8b/16, D1 9a/3 lutfıla: laţîfe D2 15a/14.

⁹ S 8b/17, D2 15a/15 kimesne ile müdârâ: medâr D1 9a/4.

¹⁰ S 8b/17, D1 9a/4 eylemez: - D2 15b/1.

¹¹ S 8b/18, D1 9a/5 kavliñüz: kavliñiz D2 15b/2.

¹² ‘Aleyhi’s-selâm: Allah’ın selâmı üzerine olsun.

¹³ S 9a/2, D1 9a/9 Bekr’ün: Bekr D2 15b/8.

¹⁴ S 9a/3, D2 15b/8 - : te‘âlâ D1 9a/10.

¹⁵ Radîya’llâhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁶ S 9a/3, D1 9a/10 zamân-ı şerîfinde: zamânında D2 15b/8.

¹⁷ S 9a/4, D1 9a/12 hiddetüm kılıcı: hiddetim kılıcı D2 15b/11.

¹⁸ S 9a/6, D1 9a/14 ile: üzre D2 15b/13.

¹⁹ S 9a/6, D2 15b/14 te‘âlâ: - D1 9a/14.

üzerine degül, belki müslümānlara zulm u ta‘addī ve fuḳarā vu zu‘afāya ⁽¹⁰⁾ cefā vü te‘ezzī eyleyenler üzerinedür. Ammā ehl-i ‘adl u inşāf olup, ⁽¹¹⁾ sünnet-i seniyye-i Muḥammediyye ve şerī‘at-ı muṭahhāre-i Aḥmediyye üzre olanlara luṭf ⁽¹²⁾ u mülāyemet ve merḥamet ü mülāṭafet üzerineyem. Şol kişi kim bir kimesneye ⁽¹³⁾ nā-ḥaḳ yire zulm u ta‘addī eyleye. Ayaḡumıla anuñ bir yüzünñ üstüne başup ⁽¹⁴⁾ öbür yüzini yire sürüp ḥaḳḳı icrā itmeyince fāriḡ olmazum ve şol kimse ki ⁽¹⁵⁾ Ḥaḳḳ'a ḳā'il ve şerh-i şerīfe tābī'dür. Anı cānum gibi tutup meşālihini nefsüme ⁽¹⁶⁾ taḳdīm idüp anuñıla mu‘āmelede¹ sizünñ birbiriñüz ile eyledüğünñüz mülāṭafeden ⁽¹⁷⁾ ziyāde mülāyemet² iderüm. Aña göre başiret ü intibāh üzre olıñuz.” diyü ⁽¹⁸⁾ naşīḥat eyledi ve andan sonra yine ḥaḳḳa ḥiṭāb idüp eyitdi: “Bundan ⁽¹⁹⁾ muḳaddem Ebū Bekr ḥazretlerine ḥalīfe-i Resūlu'llāh dirdiñüz. Şimden sonra [9b] ⁽¹⁾ baña ne dirsiz ve beni mā-beyniñüzde³ ne vaşfila tavşīf idersiñüz ve mükālemeñüzde ⁽²⁾ ne laḳabıla ta‘rīf idersiñüz⁴?” didi. Muḳābeledede ḥaḳḳı daḥı: “Size ḥalīfe-i Resūlu'llāh dirüz.” ⁽³⁾ diyü cevāb virdiler. Ḥazret-i ‘Ömer eyitdi: “Bu kelām şaḳıldür ve eger benden sonra ⁽⁴⁾ gelecek⁵ ḥalīfelere birer kelime daḥı ziyāde olunur ise ḡāyet_ile eşḳal olur. Çün ⁽⁵⁾ siz mü'minlersiz, ben ḥālā sizün begünñüzüm. Pes baña emīrū'l-mü'minīñ diyinüz.” ⁽⁶⁾ diyü ḥaḳḳ içinde emīrū'l-mü'minīñ dimeḳ_ile meşhūr oldu. Ḥulefā'-i rāşidīñ ⁽⁷⁾ ü e'imme-i mehdiyyīnden emīrū'l-mü'minīñ diyü evvel⁶ aña ḥiṭāb olup andan ⁽⁸⁾ evvel kimse⁷ bu vaşfila mevşūf ve bu laḳabıla meşhūr u ma'rūf olmamışdur. ⁽⁹⁾ Pes Ḥazret-i Ebū Bekr'ün ta'yīn ü vaşıyyet-i mezbūresi üzre tārīḥ-i hicretün ⁽¹⁰⁾ on üçüncisinde⁸ şehir-i cemāzīyü'l-uḥrāda işneyn günü ḥalīfe olup ⁽¹¹⁾ Ḥazret-i Resūl-i Ekrem *ṣalla'llāhu te'ālā' aleyhi ve sellemden*¹⁰ ḳalan ḥilāfet ḥātemini ⁽¹²⁾ parmaḡına geçirüp ol zamānda elli iki yaşından¹¹ elli üçe ḳadem başmış ⁽¹³⁾ idi. Zamān-ı ḥilāfetinde aḥsen niḡāmıla umūr-i dīn-i müstaḳīm ve

¹ S 9a/16, D1 9b/3 mu‘āmelede: mu‘āmele D2 16a/15.

² S 9a/16-17 mülāṭafeden ziyāde mülāyemet: mülāṭafet ziyāde mülāyemet D1 9b/4, mülāṭafetden ziyāde mülāyemet D2 16b/1-2.

³ S 9b/1, D2 16b/7 mā-beyniñüzde: mā-beynlerinde D1 9b/8.

⁴ S 9b/2, D2 16b/9 idersiñüz: idersiz D1 9b/9.

⁵ S 9b/4, D1 9b/12 gelecek: gelecek D2 16b/12.

⁶ S 9b/7, D2 17a/3 evvel: ol D1 9b/17.

⁷ S 9b/8, D2 17a/4 kimse: kimesne D1 9b/17.

⁸ S 9b/10, D1 9b/20 üçüncisinde: üçünç senesinde D2 17a/7.

⁹ D1 9b/22, D2 17a/9 te'ālā: - S 9b/11.

¹⁰ Şalla'llāhu te'ālā aleyhi ve sellem: Allahu Teālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

¹¹ S 9b/12 yaşından: yaşında D1 9b/23, D2 17a/11.

aķvām-ı kıyāmıla ⁽¹⁴⁾ iķāmet-i şer^ç-i ķavīm idüp ħarāc ü cizye¹ taķdīrini ve defter-i dīvān ⁽¹⁵⁾ tertībini ve muĥāfaẓa-i beytü'l-mālī ibtidā-yı İslām'da ol vaẓ^ç eyledi ⁽¹⁶⁾ ve yine kendüsini² taġyīr-i vaẓ^ç eylemeyüp şevb-i muraķķa^ç üzerinde ħubz-ı şa'īr ⁽¹⁷⁾ ile cānına cebr eyleyüp, libāsda ve sā'ir evzā^ç u eṭvārda ve ehl-i ⁽¹⁸⁾ İslām'a tevāzu^ç ve yine³ ĥāl-i ķadīmesi üzre olup seferde ve ĥazarda⁴ ⁽¹⁹⁾ ĥuddām u ĥuccāb ve şāĥib-i şūrṭa vu nevvāb⁵ ṭutmadı ve mescide⁶ ve sā'ir meşālihine [10a] ⁽¹⁾ yalıñuz giderdi ve eytām u erāmilün⁷ ve zu'afā vu mesākīnün⁸ ħapularına varup: ⁽²⁾ “Hīc ĥavāyicīñüz⁸ var mıdur? Baña söyleñ anı size getirivireyüm. Tā ki benüm zamānumda ⁽³⁾ bey^ç u şirāda sizi aldayup ġadr itmesünler.” diyü maşlahatlarını görī⁽⁴⁾virürdi. **Ve hicret-i nebeviyyenün⁹** on altıncı senesinde tārīḡ-i 'āmm-ı filī ibṭāl ⁽⁵⁾ idüp tārīḡi hicreti vaẓ^ç eyledi ve ehl-i İslām'ın nefslerini ve māllarını ⁽⁶⁾ ĥıfẓ için gice ile 'as'as gezmege daḡı İslām'da ibtidā ol peydā ⁽⁷⁾ idüp, ekşeriyyā bi'z-zāt kendüsü¹⁰ gezerdi ve Ziyād ibni Müslim'i kendüye ⁽⁸⁾ vezīr ü vekīl naşb eyledi. **Naķıldür ki** Mısr ve Şām ve 'Irāķ'ın ekşer memāliki ⁽⁹⁾ anuñ ĥilāfeti zamānında feth oldu ve tārīḡ-i hicreti vaẓ^ç eyledüġi¹¹ senede ⁽¹⁰⁾ Beytü'l-Muķaddes'i¹² şulḡıla feth idüp ve yine sene-i mezbūrede Sa'd bin Ebī ⁽¹¹⁾ Vaķķāş[ı] Kūfe'ye ĥākim idüp Kūfe şehrini yapıdırup¹³ ma'mūr itdürdi ⁽¹²⁾ ve selāṭīn-i Fārisiyye'nün devleti anuñ zamānında münķariẓa oldu. Nüşervān ⁽¹³⁾ evlādından olan Medāin sulṭānı¹⁴ Yezdicerd¹⁵ Şehriyār, İslām'ı ve ĥarācı¹⁶ ⁽¹⁴⁾ ħabūl eylemedüġiyiçün Ḥazret-i 'Alī'ye *kerreme'llāhu vechehu*¹⁷ yigirmi biñ miķdārı ⁽¹⁵⁾ 'asker-i İslām ħoşulup üzerine göndürilüp kendüsini ħatl ⁽¹⁶⁾ ve ĥān-mānını¹⁸ yaġma ve bir oġlı ile

¹ S 9b/14, D1 10a/3 cizye: ceziyye D2 17a/15.

² S 9b/16, D2 17b/2 kendüsini: kendüsü D1 10a/5.

³ S 9b/18, D2 17b/5 yine: yirine D1 10a/7.

⁴ S 9b/18, D1 10a/8 ĥazarda: ĥazretde D2 17b/7.

⁵ S 9b/19, D1 10a/9 nevvāb: tevvāb D2 17b/8.

⁶ S 9b/19, D1 10a/9 mescide: meşçide D2 17b/8.

⁷ Ḥāşiye: Erāmil: Ersüz ĥatuna dirler S 10a/1.

⁸ S 10a/2, D1 10a/11 ĥavāyicīñüz: ĥavāyicīñüz D2 17b/10.

⁹ S 10a/3-4, D1 10a/13-14 görivirürdi ve hicret-i nebeviyyenün: görivirdi ve hicret-i nebeviyye D2 17b/14.

¹⁰ S 10a/7, D1 10a/18 kendüsü: kendisi D2 18a/4.

¹¹ S 10a/9, D1 10a/20 eyledüġi: eyledüġi D2 18a/8.

¹² S 10a/10, D2 18a/8 Beytü'l-Muķaddes'i: Beytü'l-Muķaddes D1 10a/20-21.

¹³ S 10a/11, D2 18a/11 yapıdırup: yapıdırup D1 10a/23.

¹⁴ S 10a/13, D1 10b/2-3 olan Medāin sulṭānı: - D2 18a/13.

¹⁵ D2 18a/13 Yezdicerd: Yezdecürd S 10a/13, Yezdecüd D1 10b/3.

¹⁶ S 10a/13, D1 10b/3 ĥarācı: ĥarācı D2 18a/14.

¹⁷ Kerreme'llāhu vechehu: Allah yüzünü ak etsin.

¹⁸ S 10a/16, D1 10b/6 ĥān-mānını: ĥānını D2 18b/2.

Şehri Bânû ve Maryus¹ iki kızını esîr eyleyüp ⁽¹⁷⁾ ğanîmet-i keşîre ile Medîne-i Münevvere'ye geldüklerinde² oğluna İslâm teklîf ⁽¹⁸⁾ olunup 'inâd u muhâlefet eyledükde anı dahı katl itdürüp ol nesilden ⁽¹⁹⁾ saltanat münkaṭı'ı oldu. **Ve ba'dehu** zıkr olunan kızları ümmü'l-mü'minîn [10b] ⁽¹⁾ Ümmü Seleme *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā*³ terbiyyet idüp, envâr-ı îmânıla tenevvürlerinden sonra ⁽²⁾ Şehri Bânû'yı İmâm Hüseyn *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhū*⁴ hâzretlerine nikâh eyleyüp ⁽³⁾ ve Maryus'ı Muhammed ibni Ebî Bekr *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhumāya*⁵ tezvîc eylediler. ⁽⁴⁾ **Mervîdür ki** Hâzret-i 'Ömer⁶ zamân-ı hilâfetlerinde on kez hacc eyleyüp hic⁽⁵⁾ bir sene haccdan⁷ hâlî olmadı ve ramazân-ı şerîfde terâviḥün hey'et-i ⁽⁶⁾ maḥşûşa üzre cemâ'at ile kılınmasını ol vaz' eyledi. Sebebi bu oldu ki, ⁽⁷⁾ ramazân-ı şerîf gicesi gördi ki halk mescide bölük bölük, başka ⁸ ⁽⁸⁾ kıra'atla terâviḥ kılarlar. Eyitdi: "Bunlara imâm ta'yîn olunup cümlesi⁹ ⁽⁹⁾ bir kıra'atla kılsalar bundan yigrek idi¹⁰." diyüp şabâh olduğda ittifâk-ı ⁽¹⁰⁾ aşhâb u icmâ'-ı ümmet ile Übeyy bin Ka'b'ı terâviḥ¹¹ kılmağa imâm naşb idüp ⁽¹¹⁾ her gice vech-i meşrûḥ¹² üzre Übeyy bin Ka'b'ın kıra'atıyla kılar oldılar. ⁽¹²⁾ **Rivâyet olunur ki** zamân-ı hilâfetlerinde 'Amr¹³ binü'l-Âş'la Şâm-ı şerîf ⁽¹³⁾ üstine 'asker-i İslâm göndürüp fetḥ itdürdi ve Hâzret-i Mu'aviye'(y)i ⁽¹⁴⁾ Şâm'a¹⁴ hâkim naşb idüp göndürdükden sonra bir gün şahâbe-i kibârdan ⁽¹⁵⁾ 'Abdu'r-Raḥmân bin 'Avf'la Medîne-i Münevvere'den kalkup Şâm-ı şerîfe teveccüh ⁽¹⁶⁾ eylediler. Hâzret-i 'Ömer'ün bir merkebi var idi. Kuluyla aña nevbet ile ⁽¹⁷⁾ binerlerdi. İttifâkan şehre girecekleri¹⁵ gün nevbet kûluna gelmiş idi. ⁽¹⁸⁾ Ol gün kûl tekerrüm idüp nevbetini Hâzret-i 'Ömer'e hibe

¹ Mauricius: 582-602 döneminde Doğu Roma/Bizans İmparatorluğu imparatorudur. Detaylı bilgi için bk. Erişim: 1 Haziran 2023, <https://l24.im/L4iCub8>

² S 10a/17, D1 10b/8 geldüklerinde: geldi D2 18b/5.

³ Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁴ Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhū: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁵ S 10b/3, D2 18b/13 'anhumāya: 'anhuya D1 10b/15. | Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhumā: Allahu Teâlâ ikisinden de razı olsun.

⁶ S 10b/4, D2 18b/14 - : raḍiya'llāhu 'anhū D1 10b/15-16.

⁷ S 10b/5, D1 10b/17 haccdan: haççdan D2 19a/1.

⁸ S 10b/7, D1 10b/20 - : başka D2 19a/5.

⁹ S 10b/8, D2 19a/7 cümlesi: cümle D1 10b/21.

¹⁰ S 10b/9, D1 10b/22 bundan yigrek idi: bunlara yigrek eyledi D2 19a/8.

¹¹ S 10b/10, D1 10b/23 terâviḥ: terâviḥ D2 19a/10.

¹² S 10b/11, D1 11a/1 gice vech-i meşrûḥ: giçe vech-i meşrûḥ D2 19a/10-11.

¹³ S 10b/12, D1 11a/3 'Amr: 'Ömer D2 19a/13.

¹⁴ S 10b/13-14 Hâzret-i Mu'aviye'(y)i Şâm'a: Hâzret-i Mu'aviye'(y)i Şâm-ı şerîfe D1 11a/4-5, Hâzret-i Mu'aviye Şâm'a D2 19a/15.

¹⁵ S 10b/17, D1 11a/9 girecekleri: girecekleri D2 19b/5-6.

eylemegin, ⁽¹⁹⁾ ol daḥı tefadḍulen li-vechī'llāhī te'ālā anı mālından āzād eyledi ve ol [11a]

⁽¹⁾ merkebe süvār oldı. Şehre yakın geldüklerinde¹ Ḥazret-i Mu'āviye, Şām halkı ⁽²⁾ ile 'azīm şevket ü ḥaşmet² ile ta'zīmīen istikbāle çıkdılar. Pes ⁽³⁾ Ḥazret-i 'Ömer bu tekliḥi görüp Mu'āviye'den i'rāz idüp iltifāt ⁽⁴⁾ eylemedi. Mu'āviye daḥı bunı görüp hemān atından aşığa inüp Ḥazret-i ⁽⁵⁾ 'Ömer'ün pāyine düşüp bir zamān şöyle yayan gitdi. 'Abdu'r-Raḥmān, ⁽⁶⁾ Ḥazret-i 'Ömer'e eyitdi: “³ Yā emīre'l-mü'minīn! Mu'āviye ḥizmetünde yayan ⁽⁷⁾ yürür, nazar eyle!” diyicek, Ḥazret-i 'Ömer⁴ dönüp Mu'āviye'ye⁵ iltifāt eyleyüp: ⁽⁸⁾ “Yā Mu'āviye! Ne 'acep⁶ şāhib-ḥaşmet olmışsun⁷. Tapuñda bu keşret nedür?” ⁽⁹⁾ diyü su'āl idüp ol daḥı: “Yā emīre'l-mü'minīn! Bu diyārda etrāf ⁽¹⁰⁾ u eknāfdan gelen ve giden çokdur ve düşmen cānibinden cāsūsar⁸ ⁽¹¹⁾ eksük degüldür. Anlara heybet göstermek içün bu tertibi va'z eyledüm. ⁽¹²⁾ Eger emr iderseñüz bu ḥāl⁹ üzerine olurum ve eger rızā-yı şerīfün ⁽¹³⁾ yoḡısa terk iderüm.” diyü cevāb virdi. Ḥazret-i 'Ömer eyitdi: “Eger kelāmuñ ⁽¹⁴⁾ ḥaḳ¹⁰ ve ḳavlün şāḥiḥ ise zihī fikr-i reşīḳ ve eger sözün bāṭıl ve niyyetün ⁽¹⁵⁾ fāsīd ise 'acep ḥile-i anīḳ¹¹. Bu ḥuşūşda seni yine kendi rāyuña¹² ḳodum. ⁽¹⁶⁾ Ne emr iderüm ve ne ḥod men' iderüm.” diyü yine ḥizmeti ve ḥükümeti¹³ üzre muḳarrer ⁽¹⁷⁾ eyledi. **Ve daḥı** Medīne-i Münevvere'ye 'Amr¹⁴ binü'l-Āş'ı ḳāzī ve Kūfe'ye ⁽¹⁸⁾ bir nevbet Sa'd bin Ebī Vaḳḳāş'ı vālī idüp ve bir zamān 'Abdu'llāh bin ⁽¹⁹⁾ Mes'ūd'a ḥükümet ü ḳazāsını virüp zamānında 'Ammār bin Yāsir'i emir [11b] ⁽¹⁾ naşb eyledi ve Başra ḳāzisi Muḡire'yi¹⁵ 'azl idüp yirine Ebū Mūsā-i ⁽²⁾ Eş'arī'(y)i naşb eyleyüp¹⁶ Enes bin Mālik'i ve 'İmrān binü'l-Ḥuşayn'ı¹⁷ aña mu'īn ⁽³⁾ ḳoşup

¹ S 11a/1, D1 11a/13 geldüklerinde: geldükde D2 19b/10.

² S 11a/2, D1 11a/14 ḥaşmet: ḥaşmet D2 19b/11.

³ D1 11a/19, D2 20a/3 - : yā 'Ömer S 11a/6.

⁴ S 11a/7, D1 11a/20 Ḥazret-i 'Ömer: Ḥazret-i 'Ömer D2 20a/4.

⁵ S 11a/7, D2 20a/5 Mu'āviye'ye: Mu'āviye ḥazretlerine D1 11a/20-21.

⁶ S 11a/8, D1 11a/21 'acep: 'acep D2 20a/5.

⁷ S 11a/8, D2 20a/6 olmışsun: olmışsun D1 11a/22.

⁸ S 11a/10, D1 11b/1 cāsūsar: cāsūsar D2 20a/9.

⁹ D1 11b/3 ḥāl: ḥālün S 11a/12, D2 20a/11.

¹⁰ S 11a/14, D1 11b/5 ḥaḳ: - D2 20a/14.

¹¹ Ḥāşiye: Anīḳ: Āy-ı mu'cib S 11a/15.

¹² S 11a/15 yine kendi rāyuña: kendi re'yüne D1 11b/8, kendi rāyuña D2 20b/2.

¹³ S 11a/16, D1 11b/9 ḥizmeti ve ḥükümeti: ḥizmetini ve ḥükümetini D2 20b/3.

¹⁴ S 11a/17, D1 11b/10 'Amr: 'Ömer D2 20b/5.

¹⁵ S 11b/1, D1 11b/14 Muḡire: Muḡirre D2 20b/9.

¹⁶ S 11b/2, D1 11b/14-15 naşb eyleyüp: naşb eyledi D2 20b/10.

¹⁷ S 11b/2, D1 11b/15 'İmrān binü'l-Ḥuşayn': 'İmrān binü'l-Ḥuşayn'ı D2 20b/11.

göndürdi ve 'İrāk'ı feth itdürdüğü zamānda 'Osmān bin Huneyle¹ (4) Huzeyfetü'l-Yemān'ı² hükümet_ile ol diyāra göndürüp taşhīl³ itdürdi. (5) Ve zamān-ı hılāfetinde bir mertebe 'adl u dādı var idi ki şahrāda koyun (6) kurd ile yürüyüp ülfet bağlar idi. **Naıldür ki** bir gice bir kurd, bir çöbānuñ (7) sürisine⁴ hücum idüp bir koyun kapdı. Hemān çöbān feryād idüp: (8) "Vā 'Umerā! Taḥkīkan Ḥazret-i 'Ömer dünyādan gitmişdür. Eger ol hayātda olaydı (9) bu kurd benüm koyunuma kaşd eylemez idi." diyü ağladı. Ba'dehu şehre gelüp (10) gördi ki fi'l-vāki' dünyādan gitmişdür. **Ve dahı** kendinün evlād-ı şulbiyyesi (11) 'Āşım ve 'Abdu'llāh ve Zeyd ve Cemīle⁵ ve ümmü'l-mü'minīn Ḥafşa'dur *riḍvānu'llāhi* (12) *te'ālā 'aleyhim ecma'in*⁶. **Menıldür ki** Ḥazret-i Resül-i muhterem⁷ *şalla'llāhu te'ālā* (13) *'aleyhi ve sellemden*⁸ beş yüz otuz yidi ḥadīs-i şerīf naql u rivāyet (14) eylemişdür ve Resül ḥazretleri anuñ ḥaqqında şehādet eyleyüp⁹: "Taḥkīkan Allāhu (15) Te'ālā, ḥaqq-ı şarīhi anuñ dilinde ve qalbinde¹⁰ kıldı." diyü buyurdı ve bir dahı: "Ol Fārūk-ı (16) a'zamdur. Ḥaqqıla bātılı fark idicidir." demişlerdür¹¹ ve eḥādīs-i şerīfe (17) ve aḥbār-ı münīfede vārid olmuşdur ki Ḥazret aña ḥiṭāb idüp: "Yā 'Ömer, (18) yā benüm karındaşum, yā Ebā Ḥafşa¹²! Beni eṣnā'-i du'ānda unutma!" ve bir dahı aña ḥiṭāb (19) idüp: "Yā ibne'l-Ḥaṭṭābi! Benüm ümmetüm üzerine bereketsin." diyü buyurmuşdur [12a] (1) ve yine anuñ ḥaqqında "Taḥkīkan ḥaqq, 'Ömer'ün lisānı üzerine nāṭıkdur." ve "Taḥkīkan (2) şeyṭān andan kaçır." diyü buyurmuşlardır. **Naıldür ki** Ḥazret-i 'Ömer 'āmm-ı filden (3) üç yıl sonra Mekke-i Mükerrreme'de dünyāya gelüp bi'set-i nebīnün¹³ altıncı senesinde (4) ve bir rivāyetde beşinci senesinde şeref-i İslām'la müşerref olup ol zamāna (5) degin¹⁴ İslām'a gelenlerin kırkıncısıdır. Sebeb-i İslām'ı, kütüb-i siyerde mufaşşalen (6) meştūr ve elsine-i ricālde

¹ 11b/3 Huneyle: ḥalīfe S 11b/3, D1 11b/17, el-Ḥaneff D2 20b/13.

² S 11b/4, D1 11b/17 Huzeyfetü'l-Yemān'ı: Huzeyfetü'l-Yemānī'(y)i D2 20b/13.

³ S 11b/4, D1 11b/18 taşhīl: taşīl D2 20b/14.

⁴ D1 11b/21, D2 21a/3 sürisine: sürüsüne S 11b/7.

⁵ S 11b/11, D1 12a/3 Cemīle: Çemīle D2 21a/10.

⁶ Riḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhim ecma'in: Allahu Teālā onların hepsinden razı olsun.

⁷ S 11b/12, D2 21a/12 Resül-i muhterem: Resül-i Ekrem ü nebīyy-i muhterem D1 12a/5.

⁸ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

⁹ D1 12a/8, D2 21a/15 eyleyüp: idüp S 11b/14.

¹⁰ S 11b/15, D1 12a/8-9 ḥaqq-ı şarīhi anuñ dilinde ve qalbinde: ḥaqq-ı şarīhi anuñ dilinden ve qalbinden D2 21b/1.

¹¹ S 11b/16, D1 12a/10 demişlerdür: demişler D2 21b/3.

¹² 11b/18 Ḥafşa: Ḥafş S 11b/18, D1 12a/13, Ḥafz D2 21b/6.

¹³ S 12a/3, D1 12a/18 bi'set-i nebīnün: bi'set-i nebīyyün D2 21b/12.

¹⁴ S 12a/4-5, D1 12a/19-20 şeref-i İslām'la müşerref olup ol zamāna degin: - D2 21b/14.

mezkûrdur. **Ve vaşf-ı laṭîfî**¹: Boyı uzun, ⁽⁷⁾ cismi ḳavî u laṭîf², levni kırmızıya mâ'il, yüzi ak, gökçek, ⁽⁸⁾ gözleri kızıl, bıyıkları uzun ve uçları kırmızı kızıl idi³. ⁽⁹⁾ **Fî-keyfiyyeti şehâdetihi raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu**⁽¹⁰⁾ Pes cumhūr-ı aşḫâb-ı kirām u 'umûm-ı şaḫâbe-i pür-ihtirâm mâ-beyninde ḥaḳḳ u 'adl⁽¹¹⁾ ile on yıl ve altı ay ve on yidi gün ḥilâfet idüp sinn-i şerîfî⁽¹²⁾ altmış üç sene olduğdan sonra bu daḫı Ḥazret-i Ebû Bekr gibi 'Ömer de⁴ ⁽¹³⁾ Resûlu'llāh *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*⁵ ile istivâ' üzre ölüp, ⁽¹⁴⁾ hicretün yigirmi üçüncü⁶ senesinin şehir-i zi'l-ḥiccesi evâhîrinde erba'a günü ⁽¹⁵⁾ Muğîre⁷ bin Şu'be'nun *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu*⁸ Ebû Lü'lü'-i Fîrûz nâm ḳulunun ⁽¹⁶⁾ elinde şehîd oldu. **Sebeb-i şehâdeti**⁹ bu oldu ki, bir gün mezkûr¹⁰ Muğîre, ⁽¹⁷⁾ merḳûm Fîrûz'ı Ḥazret-i 'Ömer'ün meclis-i şerîfine getürüp: “Bu ḳul benim 'abd-i ⁽¹⁸⁾ memlûkumdur. Degirmencilik işleyüp kesb eyledügi meblaḡı baña virmez.” diyü ⁽¹⁹⁾ şikâyet eyledi. Ḥazret-i 'Ömer daḫı *el-'abdu ve mâ-yemlikuhu kâne li-mevlâhi*¹¹ [12b] ⁽¹⁾ mücebince cümle kesbini¹² efendisine ḥükm idüp: “Eger bu ḥükme rızâ virmeyüp¹³ ⁽²⁾ mevlâña, kesbiñden bir daḫı noḡşân getürürseñ maḥkûm-ı ḍarb u let¹⁴ eylerüm!” diyü ⁽³⁾ taḫvîf eylemegin, 'abd-i merḳûmun dîn u îmandan¹⁵ behresi olmayup gönlünden ⁽⁴⁾ kîn u ğaraḡ bağlamışdı. İttifâḳ bir gün Ḥazret-i 'Ömer *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu*¹⁶ şabâḥ ⁽⁵⁾ namâzına giderken o zâlim, bir ḳarañuluk yirde ṭurup mübârek ḳarnına bıçaḡıla ⁽⁶⁾ urup şehîd eyledi. **Menḳûldür ki** vech-i meşrûḥ¹⁷ üzre mazrûb u mecrûḥ ⁽⁷⁾ olduğda kendü de şehâdet eşerin yakın idinüp, Ravza-i Muṭahhara'da

¹ S 12a/6, D1 12a/22 vaşf-ı laṭîfî: şıfat-ı laṭîfî D2 22a/1.

² S 12a/7, D1 12a/23 laṭîf: - D2 22a/2.

³ S 12a/8, D1 12b/1 idi: ider D2 22a/4.

⁴ S 12a/12, D1 12b/6 'Ömer de: - D2 22a/10.

⁵ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

⁶ S 12a/14, D1 12b/8 üçüncü: üçüncü D2 22a/12.

⁷ S 12a/15, D1 12b/9 Muğîre: Muğîrre D2 22a/14.

⁸ Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁹ S 12a/16, D1 12b/10 sebeb-i şehâdeti: sebeb-i denî D2 22b/1.

¹⁰ D1 12b/11, D2 22b/2 mezkûr: mezbûr S 12a/16.

¹¹ El-'abdu ve mâ-yemlikuhu kâne li-mevlâhi: Kul ve sahip olduğu şeyler efendisine aittir.” anlamında kullanılan bir Arap atasözü. Detaylı bilgi için bk. (Yazar, 2008: 1786)

¹² S 12b/1, D2 22b/7 kesbini: kesbi D1 12b/15.

¹³ S 12b/1, D1 12b/16 virmeyüp: olmayup D2 22b/8.

¹⁴ S 12b/2, D2 22b/10 let: - D1 12b/17.

¹⁵ S 12b/3, D1 12b/18 îmandan: îmânında D2 22b/11.

¹⁶ Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹⁷ S 12b/6, D1 13a/1 vech-i meşrûḥ: veḡ-i meşrûḥ D2 23a/1.

(8) defn olunmağıçün ümmü'l-mü'minîn Hâzret-i 'Âyişe *radîya'llâhu te'âlâ 'anhâ*¹ (9) haber göndürüp icâzet taleb eyledi. Hâzret-i 'Âyişe dağı: "Ravza-i (10) şerîfede² bir kabır yirinden ziyâde yir yokdur. Anı dağı³ kendüm içün alıkomış (11) idüm. Hâzret-i 'Ömer'ün hâtırı içün aña virdüm." diyüp icâzet gösterdi (12) **ve dağı** bir gün bir gice dağı sağ olup cân-ı 'azîzini cenâb-ı Rabbu'l-(13)'izzete⁴ teslîm eyleyüp oğı 'Abdu'llâh gısl idüp üç şevb_ile (14) kefenleyüp mescidde namâzını kılup anı dağı Hâzret-i Ebû Bekr gibi Ravza-i (15) Muṭahhara'da başını Ebû Bekr'ün ketefi ber-â-berinde kıyup anuñ yanında defn (16) eylediler ve Hâzret-i Ebû Bekr'ün şıfat-ı defninde rivâyet olınan kıavl, (17) bunda dağı mervîdür ve cesed-i şerîfini⁵ ve beden-i laṭîfini kabrinün içine (18) Hâzret-i 'Osmân ve kendinün oğı 'Abdu'llâh ve Sa'îd bin Zeyd ve 'Abdu'r-Raḥmân (19) bin Avf indürdiler *rıḍvânu'llâhi* ⁶ *'aleyhim ecma'in*⁷, *Allâhumma ḥşurnâ me'ahum* [13a] (1) *bi-raḥmetike ve luṭfike yâ erḥame'r-raḥimîn veyâ ekrame'l-ekramîn*⁸. (2) **El-ḥadıṣu's-sâlis**. (3) **İnne'l-kabre** evvelu menzilin min-menâzili'l-âḥireti fein necâ minhu femâ ba'dehu eyseru minhu (4) vein lem-yencu femâ ba'dehu eşeddu minhu⁹. Bu ḥadıṣ-i şerîf-i faşîḥ *Kitâb-ı Müsteṭâb-ı* (5) *Meṣâbîḥ*'dendür. Ma'nâ-yı melfûzîsi¹⁰: "Taḥkîkan kabır, cinsi âḥiret menzillerinden (6) evvelki menzildür. Pes anda kıonan kimesne¹¹ ol menzilden ya'nî anda olan (7) su'âl u cevâb ve 'azâb u 'ikâbından kıurtılırsa andan şofraki andan (8) kıolaydur. Eger andan kıurtılmazsa andan şofrası¹² andan gücrekdür." dimekdür. (9) Naẓm-ı ḥadıṣde¹³ vâkı'a olan necâ kelimesinün fâ'ili taḥtındaki zamîr-i gâ'ibdür ki (10) hükmen mezkûr olan nâzile yâḥud

¹ Radîya'llâhu te'âlâ 'anhâ: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

² S 12b/9-10, D2 23a/6-7 Ravza-i şerîfede: Ravza-i şerîfde D1 13a/5.

³ S 12b/10, D2 23a/7 dağı: - D1 13a/6.

⁴ S 12b/12-13 cenâb-ı Rabbu'l-'izzete: Rabbu'l-'izzete D1 13a/8-9, cenâb-ı Rabbu'l-'âlemîne D2 23a/11.

⁵ S 12b/17, D2 23b/3 cesed-i şerîfini: cesed-i şerîfin D1 13a/14.

⁶ S 12b/19, D2 23b/6 - : te'âlâ D1 13a/16.

⁷ Rıḍvânu'llâhi 'aleyhim ecma'in: Allah onların hepsinden razı olsun.

⁸ Allâhumma ḥşurnâ me'ahum bi-raḥmetike ve luṭfike yâ erḥame'r-raḥimîn veyâ ekrame'l-ekramîn: Ey merhametlilerin en merhametlisi ve cömertlerin en cömerti olan Allahım! Bizi onlarla ḥaşret, dirilt.

⁹ İnne'l-kabre evvelu menzilin min-menâzili'l-âḥireti fein necâ minhu femâ ba'dehu eyseru minhu vein lem-yencu minhu femâ ba'dehu eşeddu minhu: Kabir, ahirete giden yoldaki menzillerden ilkidir. Kışı, o menzildeki sorulardan ve azablardan sağ salım kıurtulursa sonrası daha kıolay olur. Eger kıutulamazsa ondan sonrası daha zor olur." Erişim: 19 Ocak 2023, <https://l24.im/5Rp>

¹⁰ S 13a/5, D2 23b/13 ma'nâ-yı melfûzîsi: ma'nâ-yı melfûzîsi D1 13b/2.

¹¹ S 13a/6, D1 13b/3 kimesne: kimsenün D2 23b/15.

¹² S 13a/8, D2 24a/4 şofrası: şofra D1 13b/6.

¹³ S 13a/9, D1 13b/7 naẓm-ı ḥadıṣde: naẓm-ı ḥadıṣ-i şerîfde D2 24a/5.

maḳbûre râci'dür. Vefâ' evvelî, tafşîl ⁽¹¹⁾ içündür ve şâniye ü şâlişe kelime-i şarta cezâ içündür. ⁽¹²⁾ **Fî-menâkıbı 'Osmân-ı zî'n-nüreyni'z-zekî' raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhu** ⁽¹³⁾ Bu ḥadîş-i şerîf-i va'd-medâr ve bu ḥaber-i münîf-i va'îd-şî'âruñ râvîsi ⁽¹⁴⁾ enîs-i Resûlu'llâh u celîs-i risâlet-penâh, eṭ-ṭâhir mine'l-uyûb, el-maḡfûr mine'z-zünûb, ⁽¹⁵⁾ emîrû'l-mü'minîn, mücehhizu cüyûşî'l-müslimîn, câmi'û'l-Ḳur'ân, Ebû 'Abdu'llâh 'Osmân ⁽¹⁶⁾ bin 'Affân bin Ebi'l-'Âş bin Ümeyye² bin 'Abdu's-Şems bin 'Abdi Menâf bin Ḳuşayyü'l-⁽¹⁷⁾Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'l-Emeviyy³ *raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhu*⁴ ḥazretleridür. Nesebleri, Resûl-i ⁽¹⁸⁾ Ekrem *şalla'llâhu te'âlâ⁵ 'aleyhi ve sellem*⁶ ḥazretleriyle merḳûm 'Abdi Menâf da cem' olup, ⁽¹⁹⁾ ḳavm-i Ḳureş'de dâhildür ve vâlidesi Ervâ binti Küreyz⁷ bin Rabî'a bin [13b] ⁽¹⁾ Ḥabîb⁸ bin 'Abdu's-Şems bin 'Abdi⁹ Menâf dur ki ol daḥı İslâm üzerine ⁽²⁾ fevt olmışdur ve vâlidesinüñ vâlidesi Beyzâ¹⁰ binti 'Abdu'l-Muṭṭalib'dür ki ⁽³⁾ Ḥazret-i risâlet-penâhuñ *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem*¹¹ ataları olan 'Abdu'llâh ⁽⁴⁾ ile¹² bir batında tev'emler¹³ toḡup, Ḥazret'ün 'ammesidür ve Ḥazret-i 'Osmân ⁽⁵⁾ 'amm-ı filde Mekke-i Mükerreme'de dünyâya geldi. İslâm'da daḥı sâbıḳîn-i evvelînden ⁽⁶⁾ olup muşallî-i ḳibleteyn ve muhâcireteyndür¹⁴. Câhiliyyetde künyeti Ebû 'Amr idi. ⁽⁷⁾ Şoñra bint-i nebî olan Ruḳıyye ¹⁵ *raḍiya'llâhu* ¹⁶ *'anhâdan*¹⁷ 'Abdu'llâh nâm oğlu olmaḡıla¹⁸, ⁽⁸⁾ künyeti Ebû 'Abdu'llâh olmışdur. Evlâd-ı şulbiyyesi 'Abdu'llâh ve Sa'îd ve Ebân ⁽⁹⁾ ve 'Amr'dur. **Naḳldür ki**

¹ S 13a/12, D2 24a/10 'Osmân-ı zî'n-nüreyni'z-zekî: 'Osmân-ı zî'n-nüreyni'z-zekiyy D1 13b/11.

² D1 13b/16, D2 24b/1 Ümeyye: Ümiyye S 13a/16.

³ D1 13b/17, D2 24b/2 Ḳuşayyü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'l-Emeviyy: Ḳuşayyü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'l-Emeviyy S 13a/16.

⁴ Raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁵ D1 13b/19, D2 24b/4 te'âlâ: - S 13a/18.

⁶ Şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

⁷ 13a/19 Ervâ binti Küreyz: Ezvâ binti Küriyz S 13a/19, Ezvâ binti Küzeyn D1 13b/21, Ezvâ binti Küreyz D2 24b/6-7.

⁸ S 13a/19, 13b/1, D2 24b/7 bin Ḥabîb: {bin Ḥabîb} D1 13b/21.

⁹ S 13b/1, D1 13b/22 'Abdi: - D2 24b/8.

¹⁰ 13b/2 Beyzâ: Beyḡâ S 13b/2, D1 14a/1, Peyḡâ D2 24b/10.

¹¹ Şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun.

¹² S 13b/4, D2 24b/12 ile: - D1 14a/3.

¹³ D1 14a/3 tev'emler: tevemler S 13b/4, D2 24b/12.

¹⁴ S 13b/6, D1 14a/6 muhâcireteyndür: muhâcirin D2 25a/1.

¹⁵ S 13b/7, D1 14a/7 - : olan D2 25a/2.

¹⁶ S 13b/7, D2 25a/2 - : te'âlâ D1 14a/7.

¹⁷ Raḍiya'llâhu 'anhâ: Allah ondan razı olsun.

¹⁸ D1 14a/8, D2 25a/3 olmaḡıla: olmaḡıyıla S 13b/7.

Ḥazret-i risālet-penāhıla *ṣalla'llāhu te'ālā*¹ 'aleyhi ve sellem² (10) ṣaḥābe-i kirām u aṣḥāb-ı 'izām yevm-i Ḥudeybiyye'de taḥtū'ş-şecerde³ Bī'atü'r-(11) rıdvanıla mübāya'a eyledükleri zamānda Resül ḥazretleri anı Mekke'ye (12) Kureyş cemā'atine risālete göndürmüşler bulunmağın, ol daḥı bī'atü'r-rıdvānda (13) dāḥil olsun diyü Ḥazret iki mübāreḳ ellerini birbirine zamm idüp: (14) “Osmān, Allāhu Te'ālā'nuñ ve Resül'inüñ ḥizmetine gitmişdir. İşte sağ elüm (15) benüm cānibümden ve şol elüm 'Osmān cānibinden olsun.” diyü bī'at eyledi. (16) Derḥāl «Leḳad raḍiya'llāhu 'ani'l-mu'minīne iz yubāyi'üneke taḥte'ş-şecereti»⁴ āyet-i (17) kerīmesi nāzile oldu. **Rivāyet olunur ki** Resül-i Ekrem *ṣalla'llāhu* (18) *te'ālā* 'aleyhi ve sellem⁵ ḥazretlerinüñ Ruḳıyye-nām şulbiyye kızlarını ḳable'd-duḥūl (19) 'Utbe bin Ebī Leheb taṭlīḳ eyledükden soñra Ḥazret, anı⁶ 'Osmān'a tezvīc [14a] (1) idüp niçe zamān⁷ mu'aşeretleri olup⁸, ba'dehu tāriḥ-i hicretüñ ikinci senesinde (2) ehl-i İslām Bedr ḡazāsına giderler iken Ruḳıyye maraḫ-ı mevtde olmağın, (3) Resül ḥazretleri 'Osmān'ı ḡazādan döndürüp zevcesi Ruḳıyye'nüñ *raḍiya'llāhu*⁹ (4) 'anhā¹⁰ techīz ü tekfīn ile meşḡul olmağıla, Bedr ḡazāsından¹¹ taḥallūf vāḳi' (5) olup ḥizmet-i mezbūre(y)i edā eyledükden soñra yine ḡazāya teveccūh eyleyüp (6) ehl-i İslām ḡazāyı tamām idüp¹² gelürlerken anlara yolda buluşup (7) Ḥazret-i risālet-penāha mülākī olduğu¹³ gibi Ḥazret aña ta'ziye idüp: (8) “Yā 'Osmān! Allāhu Te'ālā bu ḡazānuñ ecrinden bize virdüğü ḳadar saña daḥı (9) ecr ü şevāb virdi.” diyü muştulayup aña daḥı sā'iri gibi¹⁴ māl-ı ḡanīmetden (10) bir ḥişşe virdiler.

¹ D1 14a/11, D2 25a/6 te'ālā: - S 13b/9.

² Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allāhu Te'ālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

³ S 13b/10, D2 25a/8 taḥtū'ş-şecerde: taḥtū'ş-şecerde D1 14a/12.

⁴ “Leḳad raḍiya'llāhu 'ani'l-mu'minīne iz yubāyi'üneke taḥte'ş-şecereti” fe'alime mā fi-ḳulūbihim fe-enzele's-seḳīnete 'aleyhim ve eṣābehum fetḥan ḳarīban: **O ağacın altında sana bağılılık sözü verdikleri sırada o müminlerden Allah razı olmuştur**; gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur ve güven vermiş, pek yakın bir fetihle ve elde edecekleri birçok ganimetle de kendilerini ödüllendirmiştir. Allah, izzet ve hikmet sahibidir.” (Fetih, 48: 18-19)'dan. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/shlHZQ>

⁵ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allāhu Te'ālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

⁶ S 13b/19, D2 25b/6 anı: - D1 15b/1.

⁷ D1 14b/2, D2 25b/7 - : böyle S 14a/1.

⁸ D1 14b/2, D2 25b/8 olup: - S 14a/1.

⁹ S 14a/3, D2 25b/12 - : te'ālā D1 14b/5.

¹⁰ Raḍiya'llāhu 'anhā: Allah ondan razı olsun.

¹¹ S 14a/4 ḡazāsından: ḡazāsında D1 14b/6, D2 25b/13.

¹² S 14a/5-6 eyledükden soñra yine ḡazāya teveccūh eyleyüp ehl-i İslām ḡazāyı tamām idüp: - D1 14b/7, eyledükden soñra yine ḡazāya teveccūh idüp ehl-i İslām ḡazāyı tamām idüp D2 25b/14-15.

¹³ D1 14b/9, D2 26a/1 olduğu: olduğu S 14a/7.

¹⁴ S 14a/9, D2 26a/6 sā'iri gibi: {sā'iri gibi} D1 14b/12.

Nakıldür ki Hâzret-i ‘Ömer *radîya'llâhu te‘âlâ ‘anhû*¹ aña zevcesi⁽¹¹⁾ Ruqıyye için ta‘ziye idüp: “Yâ ‘Osmân! Seni² zevceñ huşuşında gâyet⁽¹²⁾ maḥzûn³ gördüm. Eviñ daḥı ḥâlîdür. Bârî⁴ kızum Hâfşa'(y)ı saña tezvîc⁽¹³⁾ ideyüm.” didi. Hâzret-i ‘Osmân hîc cevâb virmeyüp sükût eyledi.⁽¹⁴⁾ Hâzret-i ‘Ömer'ün ḥâtırı münkesir oldı. Bu ḥâlî, Hâzret-i Resûl'e⁵ haber⁽¹⁵⁾ virdi. Hâzret-i Resûl⁶ daḥı aña: “Yâ ‘Ömer! Saña⁷, Allâhu Te‘âlâ ‘Osmân'dan yigrek güyegü⁽¹⁶⁾ ve ‘Osmân'a senün kızuñdan yigrek ḥatun naşîb eyleye.” diyü du‘â ile cevâb⁽¹⁷⁾ virdi. Fi'l-vâkı‘ sonra Hâzret-i ‘Ömer'ün kızı ümmü'l-mü'minîn Hâfşa⁸⁽¹⁸⁾ *radîya'llâhu te‘âlâ ‘anhâyr*⁹ Hâzret-i Resûl¹⁰ kendüye tezvîc idüp aldı⁽¹⁹⁾ ve ‘Osmân ḥazretine kendü kızları Ümmü Külşüm¹¹ *radîya'llâhu te‘âlâ ‘anhâyr*¹² virdi. [14b]⁽¹⁾ ‘Osmân'a¹³ zî'n-nüreyñ dinmege¹⁴ sebeb daḥı Hâzret-i Resûl'ün iki kızın⁽²⁾ nikâḥlanduḡıyıcıñ¹⁵ ve niçe müddetden sonra Ümmü Külşüm daḥı vefât eyledi.⁽³⁾ Hâzret aña: “Yâ ‘Osmân! Bir kızum daḥı olaydı saña virürdüm.” didi¹⁶. **Mervîdür ki**⁽⁴⁾ bir gün Hâzret-i Resûl'e¹⁷ bir cenâze namâzını kıılmaḡa ‘arz itdiler. Hâzret-i⁽⁵⁾ Resûl¹⁸ namâzını kılmayup andan i‘râz eyledi. Aşḥâb¹⁹ anuñ ḥikmetinden²⁰⁽⁶⁾ su‘âl itdükde: “Ol kimse ‘Osmân'a buḡz u ‘adâvet üzre idi.⁽⁷⁾ Hâḡ Te‘âlâ aña²¹ daḥı buḡz itsün.” diyü cevâb virdiler. **Menḡöldür ki** yevm-i⁽⁸⁾ hicretde muḥâcirîn Medîne-i Münevvere'ye gelüp anda şu az olmaḡıla, muḡtaribü'l-⁽⁹⁾aḥvâl oldılar. İttifâḡan bi'r-i Rûme dimek_ile meşḥûr bir kuyı²² var idi.⁽¹⁰⁾ Ammâ Yehûdîlerün mülkleri

¹ Radîya'llâhu te‘âlâ ‘anhû: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

² S 14a/11, D2 26a/9 seni: sen D1 14b/14.

³ S 14a/12, D1 14b/15 maḥzûn: maḥzûn D2 26a/10.

⁴ D1 14b/15, D2 26a/10 - : benüm S 14a/12.

⁵ S 14a/14, D1 14b/18 Hâzret-i Resûl'e: Hâzret-i Resûlu'llâh'a D2 26a/14.

⁶ S 14a/15, D1 14b/19 - : ‘aleyhi's-selâm D2 26a/15.

⁷ D2 26b/1 saña: - S 14a/15, D1 14b/19.

⁸ S 14a/17, D1 14b/22 Hâfşa: Hâfza D2 26b/5.

⁹ Radîya'llâhu te‘âlâ ‘anhâ: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹⁰ S 14a/18, D1 14b/23 Hâzret-i Resûl: ḥazretine Resûlu'llâh D2 26b/6.

¹¹ S 14a/19 kızları Ümmü Külşüm: kızı Ümmü Külşüm D1 15a/1, kızları Ümmü Külşün D2 26b/7.

¹² Radîya'llâhu te‘âlâ ‘anhâ: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹³ S 14b/1 ‘Osmân'a: ‘Osmân D1 15a/2, D2 26b/8.

¹⁴ S 14b/1, D1 15a/3 dinmege: dimege D2 26b/9.

¹⁵ S 14b/1-2, D1 15a/3 kızın nikâḥlanduḡıyıcıñ: kızını nikâḥlanduḡıyıcıñdır D2 26b/10.

¹⁶ S 14b/3, D2 26b/12-13 virürdüm didi: virürdim {didi} D1 15a/5.

¹⁷ S 14b/4, D1 15a/6 Hâzret-i Resûl'e: Hâzret-i Resûlu'llâh'a D2 26b/13.

¹⁸ S 14b/4-5, D1 15a/7 Hâzret-i Resûl: Hâzret D2 26b/14.

¹⁹ S 14b/5, D1 15a/8 aşḥâb: + D2 27a/1.

²⁰ S 14b/5, D1 15a/8 ḥikmetinden: ḥikmetinde D2 27a/1.

²¹ S 14b/7, D2 27a/3 aña: - D1 15a/10.

²² S 14b/9, D1 15a/13 dimek_ile meşḥûr bir kuyı: dimege bir meşḥûr kuy D2 27a/6-7.

idi. Bir gün Hâzret aşhâba hitâb idüp: ⁽¹¹⁾ “Bi’r-i Rûme’yi Yehûdîlerden kim şatun alup müslümânlara fi-sebîli’llâh ⁽¹²⁾ vakf eyler ki Hâk Te’âlâ aña şarâb-ı cennet naşib eyleye.” diyicek¹, hemân ⁽¹³⁾ ‘Osmân ² altmış biñ dirheme Yehûdîlerden şatun alup müslümânlara vakf ⁽¹⁴⁾ eyledi. Ba’dehu³ Medîne’de ehl-i İslâm ziyâde olup mescid-i şerîf ⁽¹⁵⁾ küçük olmağın, Hâzret aşhâba hitâb idüp: “Sizden kim vardır ki ⁽¹⁶⁾ bu mescidün taşrasından bir mikdâr yir şatun alup mescidün şahnını ⁽¹⁷⁾ ziyâde eyleye?” diyicek⁴, hemân ‘Osmân yüz elli deveye bir mikdâr yir iştirâ eyleyüp ⁽¹⁸⁾ mescidi büyüldi. Pes Resûl ‘aleyhi’s-selâm⁵ aña nazar idüp: “Allâhu Te’âlâ ⁽¹⁹⁾ saña, yâ⁶ ‘Osmân, cennetde bir kaçır⁷ yaratdı ve dağı saña muhabbet idenler için [15a] ⁽¹⁾ dağı kaçırılar yaratdı ve ol kaçırın içinde senünçün akarşular⁸ yaratdı ⁽²⁾ ve benüm cennetde sen refîkumsın ve senün şefâ’atün_ile Muḍar u Rabî’a kabîleleri ⁽³⁾ kadar kimseler cennete girerler⁹.” diyü beşâret eyledi ve Cebrâîl ‘aleyhi’s-selâm¹⁰ nâzil ⁽⁴⁾ olup Hâzrete cennetden bir ayva getürdi. Pes Hâzret ol ayvayı mübârek ⁽⁵⁾ eline alup ‘Osmân’ı¹¹ yanına da’vet eyledi. Ol dağı: “Lebbeyk yâ Resûla’llâh!” diyüp ⁽⁶⁾ önüne geldi. Hâzret anuñ iki gözlerinin arasını öpüp: “Yâ ‘Osmân! Bu ayva ⁽⁷⁾ Hâk Te’âlâ’dan saña hediye’dür¹².” diyü eline virdi. Hemân ol ayva iki pâre ⁽⁸⁾ olup içinden bir yeşil varağa düşdi ki üzerine¹³ “‘Osmân’a muhabbet iden ⁽⁹⁾ kişilerin kıyâmetde cehennemden necâtları için Allâhu Te’âlâ hâzretlerinden berâtdur.” ⁽¹⁰⁾ diyü nûrıla yazılmış. Rivâyet olunur ki Resûl-i Ekrem *ṣalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi* ⁽¹¹⁾ *ve sellem*¹⁴ hâzretleri bir gün ümmü’l-mü’minîn Hâzret-i Âyişe *radîya’llâhu te’âlâ ‘anhânuñ*¹⁵ ⁽¹²⁾ menzilinde mübârek baldırlarını açup yaturlar idi. İttifâk Hâzret-i Ebû Bekr ⁽¹³⁾ gelüp

¹ S 14b/12, D1 15a/17 diyicek: diycek D2 27a/11.

² S 14b/13, D2 27a/11 - : radîya’llâhu ‘anhu D1 15a/18.

³ S 14b/14, D1 15a/19 ba’dehu: - D2 27a/13.

⁴ S 14b/17, D1 15a/23 diyicek: diycek D2 27b/3.

⁵ S 14b/18, D2 27b/5 ‘aleyhi’s-selâm: ‘aleyhi’s-şalâtu ve’s-selâm D1 15b/2. | ‘Aleyhi’s-selâm: Allah’ın selâmı üzerine olsun.

⁶ S 14b/19, D2 27b/6 yâ: - D1 15b/3.

⁷ D2 27b/6 cennetde bir kaçır: cennetd bir kaçır S 14b/19, cennetde bir kaçır D1 15b/3.

⁸ S 15a/1, D2 27b/8 akarşular: ak şular D1 15b/5.

⁹ S 15a/3, D1 15b/7 girerler: girdiler D2 27b/11.

¹⁰ ‘Aleyhi’s-selâm: Allah’ın selâmı üzerine olsun.

¹¹ S 15a/5, D2 27b/14 ‘Osmân’ı: ‘Osmân D1 15b/10.

¹² S 15a/7, D1 15b/13 hediye’dür: hedayedür D2 28a/3.

¹³ S 15a/8 varağa düşdi ki üzerine: varağa düşdi üzerinde D1 15b/14-15, varağ düşdi ki üzerine D2 28a/5.

¹⁴ Şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ’nın selâmı onun üzerine olsun.

¹⁵ Radîya’llâhu te’âlâ ‘anhâ: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

içerü girmege¹ icâzet taleb eyledi. İcâzet olup içerü girdi. ⁽¹⁴⁾ Muşâhabet iderlerken Hâzret-i 'Ömer geldi. Aña dahı icâzet virüp² ol dahı ⁽¹⁵⁾ içerü girdi. Ba' dehu 'Osmân geldi. İcâzet taleb idicek, Hâzret hemân ⁽¹⁶⁾ yatdukları yirden kalkup etekleriyle mübârek ayakların örtüp 'Osmân³ ⁽¹⁷⁾ içerü girdi. Bir zamân muşâhabet itdiler ve gitdiler. Şoñra 'Âyişe ⁽¹⁸⁾ *radîya'llâhu te'âlâ⁴ 'anhâ⁵*, Resûl hâzretine su'âl eyitdi: “Niçün Ebû Bekr'le ⁽¹⁹⁾ 'Ömer'de⁶ mübârek ayaklarınıızı örtmediñüz, Hâzret-i 'Osmân⁷ geldükde kalkup [15b] ⁽¹⁾ mübârek ayaklarınıızı örtdiñüz?” didi. Hâzret eyitdi: “Ben bir kimseden ⁽²⁾ hayâ etmeyim⁸ mi ki andan melekler hayâ iderler.” didi ve bir rivâyetde: “Taḥḳīḳan ⁽³⁾ 'Osmân bir edebli kişidür. Şâyed beni ol hâlde görüp ḥicâbından ⁽⁴⁾ baña murâdını ve ḥâcetini 'arz idemeye, murâdı ḥâşıl olmadan ⁽⁵⁾ yine dönüp gide diyü ḥavf itdüm⁹.” diyü cevâb virdi. **Naḳldür ki** ⁽⁶⁾ Resûl¹⁰ 'aleyhi's-selâm¹¹ menbere çıkup ceyş-i 'usret dimek_ile meşhûr ⁽⁷⁾ olan Tebûk ğazâsına mühimmâtı içün aşḥâb-ı kirâmı ḥayrâta terġīb ⁽⁸⁾ idüp ğazâyâ mu'âvenetün feẓâ'ilini beyân iderlerken Hâzret-i 'Osmân ⁽⁹⁾ yirinden kalkup: “Yâ Resûla'llâh! Ben bu ğazâyâ cümle esbâbı mükemmel yüz deve ⁽¹⁰⁾ vireyin.” didi. Resûl hâzretleri qabûl eyledükden şoñra yine sâ'ir ⁽¹¹⁾ aşḥâbı¹² taḥrîk içün ol ḥuşûşda ziyâde feẓâ'il naql itdi. ⁽¹²⁾ Hemân yine 'Osmân ayağ üzre kalkup: “Yâ Resûla'llâh! Ben vech-i meşrûḥ ⁽¹³⁾ üzre iki yüz deve vireyüm.” didi. Hâzret dahı feẓâ'ili ziyâde beyân itdi¹³. ⁽¹⁴⁾ Hâzret-i 'Osmân dahı: “Üç yüz deve vireyüm.” didi ve bir rivâyetde ol ⁽¹⁵⁾ ğazâ içün Hâzret-i 'Osmân biñ deve ve biñ altun getürüp Hâzret'e ⁽¹⁶⁾ teslîm itdi cümle mühimmâtıyla ve Hâzret dahı¹⁴: “'Osmân'a

¹ S 15a/13, D1 15b/22 girmege: girmekde D2 28a/14.

² S 15a/14, D1 16a/1 virüp: virdi D2 28b/1.

³ S 15a/16, D2 28b/4 'Osmân: Hâzret D1 16a/4.

⁴ D1 16a/6, D2 28b/6 te'âlâ: - S 15a/18.

⁵ Raḍîya'llâhu te'âlâ 'anhâ: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁶ S 15a/19 'Ömer'de: 'Ömer'e D1 16a/7, D2 28b/7.

⁷ D1 16a/7-8 örtmediñüz Hâzret-i 'Osmân: örtmediñüz 'Osmân hâzreti S 15a/19, uzatmadıñuz Hâzret-i 'Osmân D2 28b/8.

⁸ D1 16a/9, D2 28b/10 etmeyim: etmeyin S 15b/2.

⁹ S 15b/5, D1 16a/13-14 diyü ḥavf itdüm: - D2 28b/15.

¹⁰ S 15b/6, D1 16a/14 Resûl: Resûlu'llâh D2 29a/1.

¹¹ S 15b/6 'aleyhi's-selâm: 'aleyhi's-şalavatu ve's-selâm D1 16a/15, şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem D2 29a/1-2. | 'Aleyhi's-selâm: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

¹² S 15b/11, D1 16a/21 aşḥâbı: aşḥâb D2 29a/9.

¹³ S 15b/13 Hâzret dahı feẓâ'ili ziyâde beyân itdi: Hâzret dahı feẓâ'il ziyâde beyân itdi D1 16b/2-3, {Hâzret dahı feẓâ'ili ziyâde beyân itdi} D2 29a/13.

¹⁴ S 15b/16, D2 29b/2 dahı: - D1 16b/6.

bu kifâyet eyler¹.” diyerek ⁽¹⁷⁾ menberden aşağı indi ve Hâzret'ün bu kelâm-ı münîflerinden murâd-ı şerîfleri, ⁽¹⁸⁾ “Bugünden sonra anuñ ‘amel-i hayra ihtiyacı yokdur veyâhud a‘mâl-i seyyi’esi ⁽¹⁹⁾ mahv olup aña zarar eylemez demek olur.” diyü tahkîk eylemişler². **Mervîdür ki [16a]** ⁽¹⁾ Hâzret, mi‘râcda cenneti seyr idüp gezerken kerkes şüretinde bir ferîşte ⁽²⁾ gördi ki arkasında beyâz incüden bir kâşr yapılmış. “İşbu kâşr kimüñdür?” diyü ⁽³⁾ ol melege su‘âl eyitdükde ol dağı: “Osmân bin ‘Affân' uñdur.” didi³. Ba‘dehu ⁽⁴⁾ ‘arşa nazar itdi. Bir kırmızılık gördi. “Ya bu humret nedür?” diyü cümle-i ‘arşa ⁽⁵⁾ su‘âl itdükde: “Osmân bin ‘Affân' uñ şehâdeti kanınuñ eşeridür.” diyü cevâb ⁽⁶⁾ virdiler. Pes Hâzret, anuñ şehâdetini ve mu‘âbelesinde aña virilecek şevâbı ⁽⁷⁾ muştuladı. **Naıldür ki** Hâzret-i ‘Ömer' uñ vefâtından sonra emr-i hilâfette ⁽⁸⁾ üç gün aşhâb mâ-beyninde ihtilâf vâkı‘ olmağın, ehl-i İslâm üç ⁽⁹⁾ gün halîfesiz kaldılar. Zîrâ Hâzret-i ‘Ömer teslim-i rûh eylemeden hilâfete bir kimse(yi) ⁽¹⁰⁾ ta‘yîn ü vaşyyet eylemeyüp belki Hâzret-i ‘Osmân ve Hâzret-i ‘Alî ve Talha ve Zübeyr ⁽¹¹⁾ bin ‘Avvâm ve Sa‘d bin Ebî Vakkaş ve ‘Abdu'r-Rahmân bin ‘Avf⁴, bu altı nefer-i muhâcirînüñ ⁽¹²⁾ mâ-beyninde mücmel koyup: “Üç gün müşâvere eyleñüz⁵. Andan bu altı nefer kimseler ⁽¹³⁾ iki fırka olup ‘Abdu'r-Rahmân herkanķı cânibde bulunur⁶ ise ol fırkanuñ ⁽¹⁴⁾ birisini ihtiyâr eyleñüz.” didi. “Ol üç gün içinde size Şuheyb-i Rûmî ⁽¹⁵⁾ imâmet⁷ eylesün. Ba‘dehu yine hilâfete ta‘yîn olınan kimse eylesün.” diyü ⁽¹⁶⁾ vaşyyet eylemiş idi. Pes vech-i meşrûh üzere üç gün ihtilâfdan ⁽¹⁷⁾ sonra altı nefer kişi iki fırka olup, ittifâķ ‘Osmân hâzreti⁸ ‘Abdu'r-Rahmân ⁽¹⁸⁾ olduğı fırkada bulunmağın, kendi nefsinî⁹ meşveretden ‘azl ve mâ-beynlerinden ⁽¹⁰⁾ ⁽¹⁹⁾ isķât u ihrâc eyleyüp: “Ben, Hâzret-i ‘Osmân' ı¹¹ hilâfete qabûl eyledüm.” didi. **[16b]** ⁽¹⁾ Hemân aşhâb-ı güzîn: “Umümen biz dağı qabûl eyledük.” diyü hilâfetine¹² icmâ‘-ı ümmet ⁽²⁾ mün‘aķid

¹ S 15b/16, D1 16b/6-7 kifâyet eyler: yeter D2 29b/2.

² S 15b/19, D1 16b/11 diyü tahkîk eylemişler: - D2 29b/6.

³ S 16a/3, D1 16b/15 didi: diyü D2 29b/11.

⁴ S 16a/11, D2 30a/9 - : rağiya'llâhu te‘âlâ ‘anhum D1 17a/4.

⁵ S 16a/12, D1 17a/5 eyleñüz: eyleñün D2 30a/11.

⁶ S 16a/13, D1 17a/6-7 herkanķı cânibde bulunur: herkanģı cânibde bulındı D2 30a/12.

⁷ S 16a/14-15, D1 17a/8-9 Şuheyb-i Rûmî imâmet: Şuheyb-i Rûmî ikâmet D2 30a/14.

⁸ S 16a/17 hâzreti: hâzret D1 17a/12, D2 30b/4.

⁹ S 16a/18, D2 30b/5 nefsinî: nefsi D1 17a/13.

¹⁰ S 16a/18 mâ-beynlerinden: mâ-beynlerinde D1 17a/14, meyânlarından D2 30b/6.

¹¹ S 16a/19, D1 17a/14-15 Hâzret-i ‘Osmân' ı: Hâzret-i ‘Osmân D2 30b/7.

¹² S 16b/1 hilâfetine: hilâfete D1 17a/16, D2 30b/9.

olmağıla, tārīḥ-i hicretün yigirmi dördüncü senesinde mäh-ı muḥarremü'l-⁽³⁾ḥarāmda ḥilāfet ḥātemini parmağına geçirüp, iḳāmet-i aḥkām-ı dīn ve iḥkām-ı ⁽⁴⁾ şe‘ā’ir-i şer‘-i mübīne şurū‘ eyledi. **Mervīdür ki** Ḥazret[in] ḥuṭbe okudukları ⁽⁵⁾ menberün ancak¹ üç pāyesi var idi. Ḥuṭbe(y)i üçüncü² pāyeye çıkup okurlardı³. ⁽⁶⁾ Ebū Bekr bir ḳademe aṣāğada okurdu. Ḥazret-i ‘Ömer⁴ iki ḳademe aṣāğada ⁽⁷⁾ okurdu. Ḥazret-i ‘Oṣmān, Resūl’ün⁵ okuduğı pāyede okudı ve eyitdi: ⁽⁸⁾ “Murādum Ebū Bekr’le⁶ ‘Ömer’den tefāzzul degüldür. Anlar benüm ser-tāclarumdur⁷ ammā ⁽⁹⁾ menberün ancak⁸ üç pāyesi var. Anlar⁹ birer¹⁰ pāyeye inicek, ben yirde okumaḳ ⁽¹⁰⁾ lāzım gelür ve benden soñra gelenler daḥı yirde okumaḳ lāzım gelür. Ekşer ḥalk ⁽¹¹⁾ ḥuṭbe istimā‘ından maḥrūm ḳalurlar¹¹. El-ḥamdu li’llāhi te‘ālā bu zamānda¹² ehl-i İslām ⁽¹²⁾ ziyāde keşretde olmağıla, cümlesi ḥuṭbe¹³ istimā‘ eylesünler diyü küstāhlığı¹⁴ ⁽¹³⁾ eyledüm.” diyü bir ḥuṭbe-i belīga okudı ve Ḥazret-i ‘Oṣmān ibtidā-yı ḥilāfeti zamānında ⁽¹⁴⁾ yetmiş yidi yaşına dāḥil olmuş idi. **Şıfat-ı şerīfe** ve evşāf-ı laṭīfesi: ⁽¹⁵⁾ Orta boylu, beyāza mā’il buğday eñlü, gökçek yüzlü ve yumuşak, mülāyim tenlü¹⁵ ⁽¹⁶⁾ ve kıvırcık saçlu ve ḳaba saçallu ve Ḥazret’den yüz ḳırk altı ḥadīs¹⁶ rivāyet ⁽¹⁷⁾ eylemişdür ve zamān-ı ḥilāfetinde ibtidā Ebū Mūsā-i Eş‘arī’(y)i¹⁷ ser-‘asker idüp ⁽¹⁸⁾ Rey şehrine göndürüp ḡazā itdürmişdür. Andan İskenderiyye ve İfrīkıyye’(y)i ⁽¹⁹⁾ feth idüp¹⁸ cezīre-i Kıbrıs ve İştāḥr-ı Fāris¹⁹ ve Ṭaberistān ve Kirmān [17a] ⁽¹⁾ ve Secistān daḥı anuñ

¹ S 16b/5, D1 17a/21 ancak: ancak D2 30b/14.

² S 16b/5 ḥuṭbe(y)i üçüncü: {ḥuṭbe(y)i üçüncü} D1 17a/21, ḥuṭbe üçünçü D2 30b/15.

³ D2 30b/15 pāyeye çıkup okurlardı: pāye çıkup okurlardı S 16b/5, {pāyeye çıkup} D1 17a/21.

⁴ S 16b/6, D2 31a/2 Ḥazret-i ‘Ömer: {Ḥazret-i ‘Ömer’ün} D1 17a/21.

⁵ S 16b/7 Resūl’ün: {Resūl’ün} D1 17a/21, Resūl ‘aleyhi’s-selāmuñ D2 31a/3.

⁶ S 16b/8, D2 31a/5 Ebū Bekr’le: {Ebū Bekr ile} D1 17a/21.

⁷ S 16b/8 ser-tāclarumdur: {ser-tāclarumdur} D1 17a/21, ser-tāclarlarumdur D2 31a/6.

⁸ S 16b/9 ancak: {ancak} D1 17a/21, ancak D2 31a/6.

⁹ S 16b/9 anlar: {anlar} D1 17a/21, - D2 31a/7.

¹⁰ D1 17a/21 {idi. Ḥuṭbe(y)i üçüncü pāyeye çıkup Ebū Bekr bir ḳademe aṣāğada okurdu. Ḥazret-i ‘Ömer’ün iki ḳademe aṣāğada okurdu. Ḥazret-i ‘Oṣmān Resūl’ün okuduğı pāyede okudı ve eyitdi: “Murādum Ebū Bekr ile ‘Ömer’den tefāzzul degüldür. Anlar benüm ser-tāclarumdur ammā menberün ancak üç pāyesi var. Anlar birer}.

¹¹ S 16b/11, D1 17b/1 ḳalurlar: ḳalur D2 31a/10.

¹² S 16b/11, D1 17b/1 zamānda: zamānede D2 31a/10.

¹³ S 16b/12 cümlesi ḥuṭbe: ḥuṭbe(y)i D1 17b/2, D2 31a/11.

¹⁴ S 16b/12, D1 17b/3 küstāhlığı: küstāhlık D2 31a/12.

¹⁵ S 16b/15, D1 17b/7 tenlü: - D2 31b/2.

¹⁶ S 16b/16, D1 17b/8 ḥadīs: ḥadīs-i şerīf D2 31b/4.

¹⁷ S 16b/17, D1 17b/9 Mūsā-i Eş‘arī’(y)i: Mūsā-i Eş‘arī D2 31b/5.

¹⁸ S 16b/18-19, D2 31b/7-8 İfrīkıyye’(y)i feth idüp: İfrīkıyye D1 17b/11.

¹⁹ S 16b/19, D1 17b/11 İştāḥr-ı Fāris: İştāḥr-ı Fāris D2 31b/8.

zamân-ı hilâfetine feth u zabt olunmuşdur ve **Kurân**-ı ‘azîmün⁽²⁾ andan¹ evvel ekşer sûreleri eczâ²-i müteferrika olmağıla zâyî‘ olmağdan havf eylemegin,⁽³⁾ icmâ⁴-ı aşhâbıla her bir sûre(y)i işbu tertîb üzre cem‘ idüp cümle âyât-ı ‘izâmı⁽⁴⁾ ve süver-i kirâmı² biribirine rabt ve cümlesini bir cild içinde zabt eyledi. Andan⁽⁵⁾ muḳaddem Kurân-ı ‘azîm ü Furḳân-ı kerîm mecmû‘an biribirine merbûṭ ve cemî‘ sûreleri⁽⁶⁾ bir yire cem‘ olup mazbûṭ³ degüldi. Zîrâ Ḥazret'ün zamânında her bir âyetün⁽⁷⁾ nüzûli vaktinde evrâḳ-ı müteferriḳaya yazılıp, aşhâb u aḥbâb biribirinden⁴ hıfz⁽⁸⁾ iderlerdi. Şoñra Ebû Bekr hilâfetine icmâ⁴-ı aşhâbıla sûre sûre cem‘ olunup⁽⁹⁾ her bir sûre birer cüzde ḳılınışıdı. **Pes** bu cem‘ üçünci cem‘dür ki ilâ-inḳırâzi'z-⁽¹⁰⁾zamân bâḳîdür *Allâhumme'r-zuḳnâ tilâveten ânâ'e'l-leyli ve eṭrâfe'n-nehâri ve ce'alehu lenâ şâfi'an yâ Kerîm yâ Ğaffâr*⁵.⁽¹¹⁾ **Fî-keyfiyyeti şehâdetihi**⁶ ‘Osmân⁷ raḍiya'llâhu te‘âlâ⁸ ‘anhu⁽¹²⁾ Kütüb-i siyerde mezkûr ve defâtir-i tevâriḥde mezbûrdur⁹ ki Ḥazret-i risâlet-⁽¹³⁾penâhuñ ‘aşrında Ḥazret-i ‘Osmân'ın ‘emmisi olan Benî Ümeyye'den¹⁰ Ḥakem bin Ebi'l-⁽¹⁴⁾Âş¹¹, İslâm'a gelüp ve lâkin ahlâḳ-ı ḥamîde ü eṭvâr-ı pesendîdesi⁽¹⁵⁾ olmamağın, ba‘z-ı şaḥâbe ile cüz‘i nesne içün birkaç def‘a mücâdele vü ğavġâ⁽¹⁶⁾ idüp ve havşalası olmamağıla Ḥazret'ün ba‘z-ı esrârına vâḳıf olduḳda⁽¹⁷⁾ münâfiḳlara ifşâ eylemegin, Ḥazret aña tenbîh ü tekîd eyledükden şoñra yine bir gün⁽¹⁸⁾ Muḥammed bin Ebî Bekr-i Şiddîḳ'le¹² bir ḥuşuşda mâ-beynlerine¹³ niza‘ düşüp küllî⁽¹⁹⁾ ḥuşûmet vâḳi‘ olmağıla, Ḥazret anı Medîne-i Münevvere'den ṭard¹⁴ [ve] te’dîben nefy-i beled [17b]⁽¹⁾ eylemişler idi. **Pes** Ḥazret-i Ebû Bekr'ün hilâfeti zamânında şehre gelmege icâzet⁽²⁾ isteyüp Ebû Bekr daḥı: “Ben, Ḥazret'ün merdûdını nice¹⁵ ḳabûl ideyin?”

¹ S 17a/2, D1 17b/13 andan: an D2 31b/11.

² S 17a/4, D1 17b/16 süver-i kirâmı: süvel-i kirâmı D2 31b/15.

³ S 17a/6, D1 17b/19 mazbûṭ: mazbûṭ D2 32a/4.

⁴ D2 32a/6 biribirinden: biribirinde S 17a/7, D1 17b/21.

⁵ Allâhumme'r-zuḳnâ tilâveten ânâ'e'l-leyli ve eṭrâfe'n-nehâri ve ce'alehu lenâ şâfi'an yâ Kerîm yâ Ğaffâr: Ey Kerîm ve Ğaffâr olan Rabbimiz! Bize onu (Kur'an'ı) gece ve gündüz okumayı nasip eyle (rızk olarak ver) ve onu (Kur'an'ı) bizim için şefaâtçi kıl.

⁶ S 17a/11, D1 18a/4 - : emîri'l-mü'minîne D2 32a/13

⁷ D2 32a/13 ‘Osmân: - S 17a/11, D1 18a/4.

⁸ S 17a/11, D1 18a/4 te‘âlâ: - D2 32a/13.

⁹ S 17a/12, D2 32a/15 mezbûrdur: mezkûrdur D1 18a/5.

¹⁰ D2 32b/2 Ümeyye'den: Ümiyye'den S 17a/13, Ümmiyye'den D1 18a/7.

¹¹ D1 18a/7, D2 32b/2 Ebi'l-‘Âş: Ebi'l-‘Âz S 17a/13-14.

¹² S 17a/18, D1 18a/13 Bekr-i Şiddîḳ'le: Bekrî'ş-Şiddîḳ ile D2 32b/9-10.

¹³ S 17a/18, D2 32b/10 mâ-beynlerine: mâ-beynlerinde D1 18a/13-14.

¹⁴ D1 18a/15 ṭard: merdû S 17a/19, merdûd D2 32b/12.

¹⁵ S 17b/2, D1 18a/18 nice: niçe D2 32b/15.

diyü bir miqdâr dahı ⁽³⁾ öte göndürdi ve Hâzret-i 'Ömer'ün zamân-ı hilâfetine icâzet isteyüp ol dahı ⁽⁴⁾ bir menzil ırak redd eyledi¹. Pes Hâzret-i 'Osmân halîfe olduğda aşlâ icâzet ⁽⁵⁾ istemeyüp anuñ luṭf-ı 'ammına ve ḥayâ-i tâmmına i'timâd eyleyüp ḥuzûrına geldi ⁽⁶⁾ ve envâ'-ı tazarru'ıla şüret-i şalâḥ ü şekl-i tövbe vü felâḥ gösterüp sâkin ⁽⁷⁾ oldu. Hâzret-i 'Osmân dahı kemâl-i luṭf u ḥayâsından bed'ân bî-vech men' ⁽⁸⁾ ü redd idemeyüp: “Eger bir dahı qabâḥat iderse nefy² ideyin³!” diyü ihmâl belki te'ḥîre-i ⁽⁹⁾ emhâl⁴ vâdisinde oldu. Mezbûr Hâkem ve oğlu Mervân, Hâzret-i 'Osmân'a bir mertebe ⁽¹⁰⁾ rüşd ü şalâḥ ve ziyâde edeb ü felâḥ ile ḥizmet eylediler ki Hâzret-i 'Osmân'a⁵ ⁽¹¹⁾ tamâm i'tikâd geldi. Hâkem'ün⁶ oğlu Mervân'ı kendüye vezîr idindi ve ekser ⁽¹²⁾ umûrın⁷ aña sipâriş idüp hattâ qazâ-i ḥâcete gitdükde hilâfet hâtemini ⁽¹³⁾ hıfz için aña teslîm iderdi. İttifâkan ol eşnâda Muḥammed bin Ebî Bekr, Mısr ⁽¹⁴⁾ hükûmetinden ma'zûl olup Medîne-i Münnevver'e geldükde Hâzret-i 'Osmân ⁽¹⁵⁾ aña bir defa dahı Mısr hükûmetini tefvîz eyleyüp berâtını yazup mühürleyüp⁸ ⁽¹⁶⁾ göndürdükden soñra qazâ-i ḥâcete gidüp hâtem-i mezbûrî 'âdet-i kadîmesi ⁽¹⁷⁾ üzre Mervân'a viricek, mezbûr Mervân hemân “Vaḳt-i furşatdur.” diyü velâyet-i ⁽¹⁸⁾ Mısr'ın a'yânına ḥiṭâben⁹ “Muḥammedî hükûmet vechiyile ol cânibe göndürdük. ⁽¹⁹⁾ Anda varup vâsıl olduğda anı katl eyleyesiz.” diyü Hâzret-i 'Osmân'ın [18a] ⁽¹⁾ ağzından bir mektûb yazup mühürleyüp “Bu, bir emr-i mühimmdür.” diyü 'ale'l-acele ⁽²⁾ Mısr'a göndürdi. İttifâkan Muḥammed'ün tevâbî'inden bir kimse, ḥarîfe yolda râst ⁽³⁾ gelüp kelâmından gönlüne şübhe tārî¹⁰ olmağıla, ḥarîfi tutup Muḥammed'ün ⁽⁴⁾ katına götürdi. Harîf, ḥalt-ı kelâm¹¹ eylemegin arayup kâğıdı buldılar. Hemân ⁽⁵⁾ ol yirden dönüp yine Medîne'ye gelüp Muḥammed'ün tevâbî'i Hâzret-i 'Osmân'ın ⁽⁶⁾ evini muḥâşara idüp âhirü'l-emr Mısrılulardan Yahyâ adlu ve bir rivâyetde ⁽⁷⁾ gök gözlü ve kışsa¹²

¹ S 17b/4, D1 18a/20 redd eyledi: göndürdi D2 33a/3.

² D1 18b/6 nefy: - S 17b/8, D2 33a/11.

³ S 17b/8, D2 33a/11 ideyin: iderin D1 18b/6.

⁴ S 17b/8-9 te'ḥîre-i emhâl: teḥîre-i emhâl D1 18b/6, teḥîr-i emhâl D2 33a/11.

⁵ S 17b/10, D1 18b/10 Hâzret-i 'Osmân'a: Hâzret-i 'Osmân D2 33a/15.

⁶ D1 18b/10, D2 33a/15 Hâkem'ün: Hâkem'in S 17b/11.

⁷ S 17b/12, D1 18b/11 umûrın: umûrını D2 33b/2.

⁸ D1 18b/16, D2 33b/8 mühürleyüp: mühreleyüp S 17b/15.

⁹ D1 18b/20, D2 33b/12 ḥiṭâben: ḥiṭâbına S 17b/18.

¹⁰ D2 34a/4 tārî: tārî S 18a/3, D1 19a/3.

¹¹ S 18a/4 ḥalt-ı kelâm: ḥalt-ı kelâm D2 34a/6, ḥalt D1 19a/4.

¹² S 18a/7, D1 19a/8 kışsa: kışsa D2 34a/10.

boyly Sevād bin Rūmān nām bir siyāh ‘Arab, elinde ⁽⁸⁾ bir demürlü¹ gürz ile içeri girüp gördi ki Hāzret-i ‘Osmān muşhafı² öñine ⁽⁹⁾ alup Kūrān-ı ‘azīm³ tilāvet eyler. Hemān elinde olan gürz ile şol ⁽¹⁰⁾ şakağına urup kan, muşhaf-ı şerīf üzerine revān olup şehīd ⁽¹¹⁾ oldu ﴿innā li’llāhi ve innā ileyhi rāci’ūn﴾⁴. **Naḳldür ki** ol gice⁵ Hāzret-i ‘Osmān ⁽¹²⁾ *raḍiya’llāhu ‘anhū*⁶ Resūl-i Ekrem *şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem*⁷ hāzretlerini vāḳı’asında ⁽¹³⁾ görüp: “Yā ‘Osmān! Yarın gel bizüm yanımızda iftār eyle!” diyü buyurmağın, ol ⁽¹⁴⁾ gün şā’im olup tilāvet iderdi. **Pes** bu beliyye-i ‘azīme ve bu vaḳ’a-i ⁽¹⁵⁾ elīme tārīḥ-i hicretūn otuz beşinci⁸ senesinūn evāḥirinde şehir-i zi’l-ḥiccenūn ⁽¹⁶⁾ yigirmi ikinci günü cum’a günü ikindüden şoñra vāḳı’a⁹ oldu. Fe’l-emru li’llāh ⁽¹⁷⁾ ﴿yef’alu mā yeşā’u ve yaḥtāru﴾¹⁰. **Pes** ol gün Hāzret-i ‘Osmān seksen¹¹ toḳuz yaşından ⁽¹⁸⁾ birkaç gün eksük olup müddet-i ḥilāfeti on iki yıldan toḳuz gün ⁽¹⁹⁾ nokşān üzre oldu ve bir rivāyetde “Seksan iki yaşında şehīd oldu.” [18b] ⁽¹⁾ dirler. Ol taḳdīrce, velādeti ‘āmm-ı filūn altıncı senesinde olur ve Allāhu a’lem ⁽²⁾ taḥḳīḳü’l-ḥāl¹². **Pes** bu muşībet-i ‘azīmeden şoñra aşḥāb-ı ‘izām ü aḥbāb-ı kirām ⁽³⁾ mā-beyninde ihtilāf vāḳı’ olmağıla, beden-i laṭīfi ve cesed-i naḫīfi iki gün ⁽⁴⁾ miḳdārı defn olunmayup ba’dehu¹³ bī-günāh idüğü ma’lūm olmağıla, şehādetine ⁽⁵⁾ ḥükm olup şaḥābe-i kibārdan Cübeyr bin Muṭ’im *raḍiya’llāhu te’ālā ‘anhū*¹⁴ ve bir rivāyetde ⁽⁶⁾ ‘Abdu’llāh bin ‘Ömer *raḍiya’llāhu te’ālā ‘anhū*¹⁵ namāzını kılup kaniyıla ve libāsıyla¹⁶

¹ S 18a/8, D2 34a/12 demürlü: demürlü D1 19a/9.

² S 18a/8, D2 34a/13 muşhafı: muşhaf-ı şerīfi D1 19a/10.

³ S 18a/9, D1 19a/11 Kūrān-ı ‘azīm: Kūrān-ı ‘azīmü’ş-şān D2 34a/13-14.

⁴ Ellezīne izā eşābethum muşībetun ḳālū innā li’llāhi ve innā ileyhi rāci’ūn: “Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, ‘Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz’” derler.” (Bakara, 2: 156)’dan. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/EYpl>

⁵ S 18a/11, D2 34b/3 gice: gicede D1 19a/15.

⁶ Raḍiya’llāhu ‘anhū: Allah ondan razı olsun.

⁷ Şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem: Allahu Teālā’nın selāmı onun üzerine olsun.

⁸ S 18a/15, D1 19a/20 beşinci: beşinç D2 34b/9.

⁹ S 18a/16 günü ikindüden şoñra vāḳı’a: gün ikindüden şoñra vāḳı’ D1 19a/21-22, günü ikindiden şoñra vāḳı’a D2 34b/11-12.

¹⁰ و ربك يخلق ما يشاء ويختار: “Ve Rabbuke yaḥluku mā yeşā’u ve yaḥtāru: Rabbin, dilediğini yaratır ve tercih eder. (O’nun seçme ve yaratmasında) onların tercih hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve şānı yücedir.” (Kasas, 28: 68)’den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/EwX>

¹¹ S 18a/17, D2 34b/14 seksen: seksan D1 19a/23.

¹² D2 35a/5 taḥḳīḳü’l-ḥāl: caḳīḳatü’l-ḥāl S 18b/2, D1 19b/5.

¹³ S 18b/4, D2 35a/9 ba’dehu: - D1 19b/8.

¹⁴ Raḍiya’llāhu te’ālā ‘anhū: Allahu Teālā ondan razı olsun.

¹⁵ Raḍiya’llāhu te’ālā ‘anhū: Allahu Teālā ikisinden de razı olsun.

¹⁶ S 18b/6, D2 35a/13 libāsıyla: libāsıla D1 19b/12.

(7) mezbûr Cübeyr ve Hâkîm bin Hizâm ve Ebû Cehm¹ bin Huzeyfe² *rıdvanu'llâhi* ³ *'aleyhim* (8) *ecma'in*⁴ cenâzesini ehad gicesi işâ ile mağrib mâ-beyninde götürüp (9) Medîne-i Münevvere'de mekâbir-i müslimîn olan Baķî-nâm mevzî'de defn eylediler (10) *Allâhumma'ḥşurnâ ve'rḥamnâ me'ahum bi-raḥmetike yâ erḥame'r-râḥimîn*⁵. (11) **El-ḥadişu'r-râbi**⁶. (12) Elâ uḥbiruki mâ huve ḥayrun leki minhu tusebbihîne'llâhe şelâşen ve şelâşine⁶ ve tuḥammadîne'llâhe (13) şelâşen ve şelâşine ve tukebbirîna'llâhe erba'an ve şelâşine⁷. Bu ḥadiş-i şerîf-i beşâret-(14) şî'âr ve bu ḥaber-i münîf-i behcet-medâr *Meşâriku'l-Envâr*'dandur. Sebeb-i vürüd-ı (15) ḥadiş-i şerîf bu oldu ki, ciger-güşe-i ḥabîb-i Hudâ Fâṭimetü'z-Zehrâ⁸ (16) *radîya'llâhu te'âlâ 'anhâ*⁹ ḥazretlerinüñ ḥizmet-i beytten ve idâre-i raḥâdan¹⁰ (17) mübârek elleri kıbarup bî-tâb oldılar. Bu eşnâda peygâm-ber *şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi* (18) *ve sellem*¹¹ ḥazretlerine bir nice esîr¹² seby olinup Fâṭime'nün mesmû-i şerîfleri (19) olduķda peder-i büzürgvârlarınun ḥuzûr-ı izzetlerine gelüp: “Yâ ebî, yâ Resûla'llâh! [19a] (1) Ben ciger-güşeñe bir cârîye¹³ iḥsân eyle ki ḥizmet-i beytde baña i'ânet eylesün.” (2) didükde, Ḥazret daḥı Fâṭime'ye ḥiṭâben bu ḥadiş-i şerîfi buyurdılar. Ma'nâ-yı (3) melfûzîsi budur ki: “Yâ kızum! Saña ḥaber vireyüm, senün taleb eyledüġiñ şeyden (4) ḥayrlu ile ol¹⁴ ki otuz üç kerre¹⁵ *subḥâna'llâh*¹⁶ dimeñdür ve otuz (5) üç kerre *el-*

¹ D2 35a/14 Cehm: Cühüm S 18b/7, D1 19b/13.

² S 18b/7 Huzeyfe: Huzeyfe D1 19b/13, Huzeyfe D2 35a/15.

³ S 18b/7, D2 35a/15 - : te'âlâ D1 19b/13.

⁴ Rıdvanu'llâhi 'aleyhim ecma'in: Allah onların hepsinden razı olsun.

⁵ Allâhumma'ḥşurnâ ve'rḥamnâ me'ahum bi-raḥmetike yâ erḥame'r-râḥimîn: Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah! Bizi onlarla ḥaşret, dirilt ve bize merhamet et.

⁶ S 18b/12, D1 19b/19-20 şelâşen ve şelâşine: - D2 35b/7.

⁷ لا اخبرك ما هو خير لك منه تسبحين الله ثلاثاً وثلاثين و تحمدين الله ثلاثاً وثلاثين و تكبرين الله اربعاً وثلاثين: “Elâ uḥbiruki mâ huve ḥayrun leki minhu tusebbihîne'llâhe şelâşen ve şelâşine ve tuḥammadîne'llâhe şelâşen ve şelâşine ve tukebbirîna'llâhe erba'an ve şelâşine: Yâ Fatuma! Senin için o istemiş olduġundan hayırlı bir şeyi sana haber vereyim mi? Otuz üç defa subhana'llâh diyerek Allah'a tesbih edersin. Otuz üç defa el-hamdu li'llâh diyerek Allah'a hamd edersin. Otuz üç defa Allahu ekber diyerek Allah'a tekbir edersin.” (Baytan, 1971: 565)

⁸ D1 20a/2, D2 35b/12-13 Fâṭimetü'z-Zehrâ: Ḥazret-i Fâṭimetü'z-Zehrâ S 18b/15.

⁹ Radîya'llâhu te'âlâ 'anhâ: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹⁰ Ḥâşiye: İdâre-i raḥâ: Degirmen döndürenlere dirler S 18b/16.

¹¹ Şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

¹² D2 36a/2 nice esîr: niçe esîr S 18b/18, nice esîre D1 20a/6.

¹³ S 19a/1, D1 20a/8 cârîye: cârîye D2 36a/5.

¹⁴ S 19a/4, D1 20a/13 ile ol: öyle ola D2 36a/10.

¹⁵ D1 20a/13, D2 36a/11 - : seniñ S 19a/4.

¹⁶ Subḥâna'llâh: Allah noksanlardan münezzehtir.

*hamdu li'llāh*¹ dimeñdür ve otuz dört kerre *Allāhu ekber*² dimeñdür.” **Pes** ⁽⁶⁾ peygām-ber *şalla'llāhu* ³ ‘*aleyhi ve sellem*⁴ kendüleri fakr u fākayı⁵ ihtiyār eyledükleri gibi ⁽⁷⁾ ciger-güşelerini dağı ol tārīke terğib ü hilāfından teb‘id eylerdi. ⁽⁸⁾ **Fī-zikri menākıbı emīri'l-mu'minīne ‘Alī kerreme'llāhu vechehu** ⁽⁹⁾ Bu hadīs-i şerīf-i şaḥīḥūn ve bu haber-i laṭīf-i faṣīḥūn rāvisi enīs ü celīs-i ⁽¹⁰⁾ Resūl, zevc-i Fāṭimetü'l-betül, ya‘subü'l-milleti⁶ ve'd-dīn, Esedu'llāhi fi'l-‘ālemīn, ⁽¹¹⁾ ḥātemü'l-ḥulefā'i'r-rāşidīn⁷, kuṭbü'l-aḳṭābi'l-muḥaḳḳikīn, Ebu'l-Ḥasan ‘Alī bin Ebī ⁽¹²⁾ Ṭālib ‘Abdi Menāf bin ‘Abdu'l-Muṭṭalib bin Hāşim bin ‘Abdi Menāfū'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'l-⁽¹³⁾ Hāşimiyyi'l-Muṭṭallibī⁸ *radīya'llāhu te‘ālā ‘anhu*⁹ ve *kerreme'llāhu vechehu*¹⁰ ḥazretleridür ki ⁽¹⁴⁾ Ḥazret-i risālet-penāhuñ¹¹ *şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem*¹² ‘emmizādeleridür¹³ ve vālidī ⁽¹⁵⁾ ‘Abdi Menāf bin ‘Abdu'l-Muṭṭalib bin Hāşim'dür ki muḳaddemā Ṭālib nām bir oğlu ⁽¹⁶⁾ olmağıla, Ebū Ṭālib künyeti ile¹⁴ meşhūr olup küfr üzerine fevt olmışdur ⁽¹⁷⁾ ve vālidesi Fāṭime binti Esed bin Hāşim'dür ki Medīne-i Münevvere'ye bile hicret ⁽¹⁸⁾ idüp anda İslām üzerine fevt olmışdur. **Naḳldür ki** Ḥazret-i ‘Alī, anasınuñ ⁽¹⁹⁾ ḳarnında iken vālidesi hergāḥ şaneme secde eylemek istedikçe yūregini tutup **[19b]** ⁽¹⁾ şıḳup anı secde¹⁵ itdürmege ḳomadığından mā‘adā kendü dağı aşlā Ḥaḳ'dan ⁽²⁾ ḡayrıya secde ve ‘ibādet itdürmege¹⁶ belki ḳaṭ‘ā teveccüh ve iltifāt eylemediği eelden *kerreme'llāhu* ⁽³⁾ *vechehu*¹⁷ diyü zıkr olunur ve erbāb-ı beyān¹⁸ lisānlarında mezkūr

¹ El-ḥamdu li'llāh: Hamd Allah’a mahsustur. Allah’a hamdolsun.

² Allāhu ekber: Allah en büyüktür, her şeyden büyüktür, üstündür, uludur.

³ S 19a/6, D2 36a/13 - : te‘ālā D1 20a/15.

⁴ Şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem: Allah’ın selāmı onun üzerine olsun.

⁵ S 19a/6, D2 36a/14 fākayı: fāḳa D1 20a/16.

⁶ S 19a/10, D1 20b/1 ya‘subü'l-milleti: ya‘subü'l-milleti D2 36b/5.

⁷ S 19a/11, D2 36b/6 ḥātemü'l-ḥulefā'i'r-rāşidīn: ḥātem-i ḥulefā'ü'r-rāşidīn D1 20b/1-2.

⁸ S 19a/12-13 ‘Abdi Menāfū'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'l-Hāşimiyyi'l-Muṭṭallibī: ‘Abdi Menāfū'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'l-Hāşimiyyi'l-Muṭṭallibī D1 20b/4-5, D2 36b/9.

⁹ S 19a/13, D2 36b/10 ‘anhu: ‘anhum D1 20b/5. | Raḍīya'llāhu te‘ālā ‘anhu: Allahu Teālā ondan razı olsun.

¹⁰ Kerreme'llāhu vechehu: Allah yüzünü ak etsin.

¹¹ S 19a/14, D2 36b/11 Ḥazret-i risālet-penāhuñ: Ḥazret-i Resūl-penāhuñ D1 20b/6.

¹² S 19a/14, D1 20b/6-7 şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: - D2 36b/11. | Şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: Allahu Teālā’nın selāmı onun üzerine olsun.

¹³ S 19a/14, D1 20b/7 ‘emmizādeleridür: ‘ammizādeleridür D2 36b/11.

¹⁴ S 19a/16, D1 20b/9 ile: - D2 36b/14.

¹⁵ S 19b/1, D1 20b/15 secde: - D2 37a/5.

¹⁶ D1 20b/17 itdürmege: - S 19b/2, D2 37a/7.

¹⁷ Kerreme'llāhu vechehu: Allah yüzünü ak etsin.

¹⁸ S 19b/3, D1 20b/18-19 erbāb-ı beyān: urbān-ı beyān D2 37a/9-10.

ve aşhâb-ı tibyân ⁽⁴⁾ zebânlarında meşhûrdur ki “Hergiz ‘avretine nazar ve bir kez¹ sütine nükr eylememişdür.” ⁽⁵⁾ Bu naklün şihhatini ‘aql, her vech_ile tecvîz eylemek câ’izdür. Fe-emmâ istihdâd ya’nî ⁽⁶⁾ kasık tırâş eylemek huşûşında eşkâlden hâlî degüldür. Pes Hâzret-i ‘Alî ⁽⁷⁾ *kerreme’llâhu vecchehu*³ ‘amm-ı filûn yigirmi toközuncu senesinde bi’şet-i nebîden⁴ on ⁽⁸⁾ bir yıl evvel Mekke-i Mükerreme’de dünyâya gelüp on bir yaşına dâhil olduğda, ⁽⁹⁾ Hâzret-i risâlet-penâh şehr-i cemâziyü’l-uhrânun⁵ gürresinde işneyn günü şeref-i ⁽¹⁰⁾ nübüvvet_ile müşerref olduğda, ol dahı ertesi⁶ se-şenbih günü İslâm’a gelmişdür ⁽¹¹⁾ ve bir rivâyetde “Yidi yaşında İslâm’a geldi.” dirler⁷. Ammâ “Kavl-i evvel eşahh’dur.” ⁽¹²⁾ demişler⁸. Şabîlerde andan evvel İslâm’a gelmiş bir kimse yokdur ve Resûlu’llâh ⁹ ⁽¹³⁾ kabri muhtefî olacağını işâret idüp aña Ebû Tûrâb diyü künyet kıomışlardur¹⁰ ⁽¹⁴⁾ ve bu künyet¹¹ hakkında birkaç vech dahı vardır. Kütüb-i mufaşşalât’da¹² meşhûrdur ⁽¹⁵⁾ ve lakab-ı şerîfi Haydar¹³ ve telkîbi eşherdür. Hattâ ba’zılar Hâzret-i ‘Alî vücûda ⁽¹⁶⁾ geldükde pederi Mekke’de hâzır¹⁴ olmamağıla, vâlidesi adını Haydar koyup ⁽¹⁷⁾ pederi geldiği zamânda anı kabûl itmeyüp ‘Alî nâmı ile tesmiye eylemişdür. ⁽¹⁸⁾ Bu nakl, “*Ene’llezî semmetnî ummî el-Haydarun*”¹⁵ kavline evfak’dur. Hilye-i laîfî ⁽¹⁹⁾ ve şekl-i münîfi: Buğday enlû, iri gözlü, gövdesi kıllu, degirmi şakallu [20a] ⁽¹⁾ olup başınuñ öninde aslâ saç bitmezdi ve mübârek karnı büyük ⁽²⁾ idi. **Nakldür ki** dahı yigirmi yaşını tamâm eylemeden, tâzeliginde, Hâzret anı ⁽³⁾ ‘aql u ferâset ve ‘ilm u diyânetine binâ’en Yemen diyârına kâzî naşb idüp ⁽⁴⁾ göndürmüşlerdür¹⁶ ve cemî’ gazâlarda Hâzret’le bile mevcût

¹ S 19b/4, D2 37a/12 kez: kerre D1 20b/20.

² S 19b/4, D2 37a/12 eylememişdür: eylememiş D1 20b/21.

³ Kerreme’llâhu vecchehu: Allah yüzünü ak etsin.

⁴ S 19b/7, D2 37b/1-2 bi’şet-i nebîden: bi’şe-i nebîden D1 21a/2.

⁵ S 19b/9, D2 37b/4 şehr-i cemâziyü’l-uhrânun: şehr-i cemâziyü’l-âhîrûn D1 21a/4.

⁶ S 19b/10 olduğda ol dahı ertesi: olduğda ol dahı irtesi D1 21a/5, olduklarında ol dahı ertesi D2 37b/6.

⁷ S 19b/11, D1 21a/7 dirler: - D2 37b/8.

⁸ S 19b/12, D1 21a/8 demişler: demişlerdür D2 37b/9.

⁹ S 19b/12, D2 37b/10 - : şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem D1 21a/9.

¹⁰ S 19b/13 künyet kıomışlardur: küniyyet kıomışlar D1 21a/10, künye kıomışlardur D2 37b/12.

¹¹ S 19b/14 künyet: küniyyet D1 21a/11, künye D2 37b/12.

¹² S 19b/14, D2 37b/13 kütüb-i mufaşşalât’da: kütüb-i mufaşşalâtlarda D1 21a/11.

¹³ S 19b/15, D2 37b/14 Haydar: Haydar’dur D1 21a/12.

¹⁴ S 19b/16, D1 21a/14 hâzır: hâzır D2 38a/1.

¹⁵ Hayber’in fethi sırasında Arapların bin cengâvere bedel dedikleri meşhur Yahudi kumandanı Merhab ile yapılan mübâreze sırasında Hz. Ali’nin: “Ben öyle bir kimseyim ki, sabâvetimde bile benden zuhûra gelen etvâr-ı merdâne ve ahvâl-i secî’âneye mebnî, vâlidem Haydar nâmıyla beni tesmiye etmiştir.” anlamında söyledikleri “*Ene’llezî semmetnî ummî Haydarun*” şeklindeki meşhur şiidir (Meral, 2012: 128).

¹⁶ S 20a/4, D2 38a/12 göndürmüşlerdür: göndürmüşler D1 21a/21.

olup, lâkin ceyşü'l-⁽⁵⁾usret demek_ile meşhûr olan Tebûk ğazâsında Hâzret'ün Medîne-i Münevvere'de ⁽⁶⁾ehl-i beytlerinün mühimmâtı hizmetine ta'yîn olunmağıla, hemân anda bile hâzır¹ degül ⁽⁷⁾idi ve evlâd-ı şulbiyyesi Hâsan ve Hüseyn ve Muhsin ve 'Abdu'llâh ve 'Avn² ⁽⁸⁾ve 'Abbâs ve 'Ömer ve Muḥammedü'l-ekber ve Muḥammedü'l-aşğar ve Muḥammed bin Hânefiyye ve Ebû Bekr ⁽⁹⁾ve Yahyâ ve 'Osmân ve Ca'fer'dür³. **Naḳl olunur ki** bir gün Hâzret aña ḥiṭâb ⁽¹⁰⁾idüp: “Yâ 'Alî! Sen İslâm-ı tāmmla müslümân olanlaruñ evveli ve İmân-ı kâmil ⁽¹¹⁾ile mü'min olanlaruñ evvelisün ve sen, benüm yanumda Mûsâ yanında Hârûn⁴ ⁽¹²⁾menzilesindesün. Yâ 'Alî! Sen Ka'be gibisün ki cümle ḥalâyık aña gelürler ⁽¹³⁾ve ol hîc⁵ kimseye varmaz. Eger bu kavm saña mürâca'at iderlerse bu emri ⁽¹⁴⁾ya'nî ḥilâfeti qabûl eyle. Eger gelmezler ise sen daḥı taqayyüd eyleme!” diyü buyurdılar ⁽¹⁵⁾ve yine bir gün aşhâba nazar idüp: “Yâqın zamânda bir fitne zuhûr eyleyecekdür. ⁽¹⁶⁾Ol zamân olduḡda 'Alî ibni Ebî Tâlib'e mülâzemet eyleñüz. Tahkîḳan kıyâmet ⁽¹⁷⁾güninde beni evvelen ol görüp ve benüm_ile evvel ol⁶ muşâfaḡa idecekdür.” ⁽¹⁸⁾diyü buyurmuşlardır. **Naḳldür ki** ümmü'l-mü'minîn Ümmü Seleme *radîya'llâhu* ⁷'*anhâ*⁸ eydür: “Bir ⁽¹⁹⁾gün Hâzret-i 'Alî, Resûlu'llâh'a geldi. Hâzret anı yanına aldı. 'Alî eyitdi: [20b] ⁽¹⁾'Yâ Resûla'llâh! Hîc⁹ sizün yanunızda benüm qadr u miqdârum ve ¹⁰ḡayyiz u i'tibârum ⁽²⁾var mıdır?’ didi. Hâzret aña teveccüh eyleyüp: ‘Yâ 'Alî! Sen, benüm qarındaşum ve 'emmüm ⁽³⁾oḡlı ve 'ilmüm¹¹ vârişisün ve senün nûruñ benüm nûrumdandır.’ diyü cevâb virmegin, ⁽⁴⁾bu kelâm server-i encâm sebebiyle şadr-ı 'Alî münşerih olup: ‘Yâ Resûla'llâh! ⁽⁵⁾Binti ḡurâ-manzar duḡteriñiz Hâzret-i Fâṭime'(y)i baña nikâḡ eyleyüp beni anuñ ⁽⁶⁾hizmet-i şerîfine qabûl eylemek 'acabâ câ'iz olur mı diyü su'al

¹ S 20a/6, D1 21b/2 hâzır: hâzır D2 38b/2.

² S 20a/7, D2 38b/4 'Avn: 'Adn D1 21b/3.

³ “Ca'fer'dür” ifadesinin altında Hint rakamları kullanılarak sürhile yazılan 14 sayısı, Hz. Ali'nin çocuklarının niceliğini ifade etmektedir. Hz. Ali'nin çocukları konusunda değişik rivayetler bulunmakla birlikte genel olarak on dört oḡlu ile on yedi kızı bulunduḡu belirtilmiştir. Detaylı bilgi için bk. (Öz, 1989: 392-393)

⁴ S 20a/11, D1 21b/8 Hârûn: Harûn D2 38b/11.

⁵ S 20a/13, D1 21b/9 hîc: - D2 38b/13.

⁶ S 20a/17, D1 21b/15 ol: - D2 39a/5.

⁷ S 20a/18, D2 39a/7 - : te'âlâ D1 21b/17.

⁸ Raḡiya'llâhu 'anhâ: Allah ondan razı olsun.

⁹ S 20a/19, 20b/1, D1 21b/17-18 Resûlu'llâh'a geldi Hâzret anı yanına aldı 'Alî eyitdi yâ Resûla'llâh hîc: Resûlu'llâh {geldi Hâzret anı yanına aldı 'Alî eyitdi yâ Resûla'llâh} D2 39a/8.

¹⁰ S 20b/1, D1 21b/19 - : hîc D2 39a/9.

¹¹ S 20b/3, D2 39a/11 'ilmüm: 'ilmim D1 21b/21.

eylemege ⁽⁷⁾ geldüm.’ didi¹. Hâzret-i Resûl dahı: ‘Yâ ‘Alî merhaban ve yâ ahî ehlen! Sen şafâ ⁽⁸⁾ geldün ammâ kızum Fâtıme'nün tezvîci Hâk Te‘âlâ² emrindedür. Eger min-‘indi’llâh ⁽⁹⁾ baña bir işâret ve vahy_ile ³ beşâret olursa nola, vireyin.’ diyü va‘de ⁽¹⁰⁾ eylerken, hemân ‘alâmet-i vahy anı ğaşy eyleyüp mübârek alnından gül ruhlarınınu ⁽¹¹⁾ üzerine dürr-i şehvâr⁴ gibi dürerler döküldi. Hattâ lihye-i şerîfe vü mehâsin-i ⁽¹²⁾ laîfesinden aşğa rîzân oldı. Bir zamândan sonra tebessüm iderek ⁽¹³⁾ sa‘âdet_ile mübârek başların⁵ kaldurdı ve Hâzret-i ‘Alî’nün eline yeşil hatıla ⁽¹⁴⁾ yazılı bir beyâz kâğıd virüp: ‘Yâ ‘Alî, şu kâğıdı okı!’ diyü emr eyledi. ⁽¹⁵⁾ Ol dahı nâzar idüp gördi ki yeşil nûr ile üstinde *Bi’smi’llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Kitâbun mine'r-rahmâni'r-rahîm ile'r-Resûli'l-kerîm*⁶. ⁽¹⁷⁾ ‘Yâ Muhammed! Sen ⁷ nûrî nûra tezvîc eyle tâ ki anlardan iki nûr vücûda gelüp ⁽¹⁸⁾ cennet şebâbınuñ⁸ seyyidleri olalar.’ diyü yazılmış. **Pes** bu vech_ile kırâ‘at ⁽¹⁹⁾ idicek, hemân Resûl ⁹ Fâtıme hâzretlerini ‘Alî’ye tezvîc ü nikâh itdiler. [21a] ⁽¹⁾ Hâzret-i ‘Alî’nün fazâ‘ili hâdden bîrûn olup ğâyet_ile çokdur ve menâkıb-ı kerîmesine ⁽²⁾ ğâyet ü nihâyet yokdur. Hâzret anuñ hakkında “Ben ‘ilmüñ şehriyüm ve ‘Alî anuñ kapusıdır.” ⁽³⁾ diyü buyurmuşlardur ve tarîk-i ahfâ¹⁰ [vü] ‘ilm-i ledünne anı irşâd ve tarîk-i zıkr-i cehrî(y)i¹¹ aña isnâd ⁽⁴⁾ eylemişlerdür ve tarîk-i ahfâ¹² vü meşâyiḥ-i Nakşbendiyye'nün silsileleri, zıkrleri¹³ Hâzret-i ⁽⁵⁾ Ebû Bekr'e muttaşıl olduğı gibi tarîkat-ı Cehriyye¹⁴ ve şüyûḥ-i Halvetiyye'nün ‘an‘aneleri ⁽⁶⁾ Hâzret-i ‘Alî’ye¹⁵ vâşıl olur ve peygâmb-ber¹⁶ şalla’llâhu te‘âlâ¹⁷ ‘aleyhi ve

¹ S 20b/7, D1 22a/3 didi: - D2 39b/3.

² S 20b/8, D2 39b/5 te‘âlâ: te‘âlâ’nun D1 22a/4.

³ S 20b/9, D2 39b/6 - : bir D1 22a/5.

⁴ S 20b/11, D2 39b/10 dürr-i şehvâr: şehvâr D1 22a/8.

⁵ S 20b/13, D2 39b/13 başların: başlarından D1 22a/10.

⁶ Bi’smi’llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Kitâbun mine'r-rahmâni'r-rahîm ile'r-Resûli'l-kerîm: Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla. Rahmân ve rahîm olandan Resûl-i kerîme bir kitaptır.

⁷ S 20b/17, D2 40a/4 - : bu D1 22a/15.

⁸ S 20b/18 şebâbınuñ: ğiyâbınuñ D1 22a/16, şebâblarınun D2 40a/5.

⁹ S 20b/19, D2 40a/7 - : ‘aleyhi’s-selâm D1 22a/1.

¹⁰ D2 40a/13 tarîk-i ahfâ: - S 21a/3, D1 22a/22.

¹¹ S 21a/3 tarîk-i zıkr-i cehrî(y)i: tarîk-i zıkr-i cehrî D1 22a/23, tarîk-i zıkr-i cehre(y)i D2 40a/14.

¹² S 21a/4, D1 22b/1 tarîk-i ahfâ: - D2 40a/15.

¹³ D1 22b/1-2 meşâyiḥ-i Nakşbendiyye'nün silsileleri zıkrleri: meşâyiḥ-i Nakşbendiyye'nün silsileleri S 21a/4, meşâyiḥ-i Nakşbendiyye silsileleri D2 40a/15.

¹⁴ S 21a/5, D1 22b/3 tarîkat-ı Cehriyye: tarîk-i Cehriyye D2 40b/1-2.

¹⁵ S 21a/6, D2 40b/3 Hâzret-i ‘Alî’ye: ‘Aliyyü'l-Murtażâ hâzretlerine D1 22b/4.

¹⁶ D1 22b/4 peygâmb-ber: peygâmb-berden S 21a/6, D2 40b/4.

¹⁷ S 21a/6, D2 40b/4 şalla’llâhu te‘âlâ: - D1 22b/4.

sellemden^{1 2} beş yüz⁽⁷⁾ otuz yidi ve bir rivāyetde³ beş yüz seksan⁴ altı ḥadīs-i şerīf rivāyet⁽⁸⁾ eylemişdür. Pes Ḥazret-i ‘Osmān *raḍiya’llāhu ‘anhu*⁵ şehīd olduğdan sonra aşhāb-ı⁽⁹⁾ kibār ü muḥācirīn ü enşār *riḍvānu’llāhi te’ālā ‘aleyhim ecma’in*⁶ Ḥazret-i ‘Alī’ye⁽¹⁰⁾ gelüp emr-i ḥilāfetde anuñıla bī’at eylemegin, tāriḥ-i hicretüñ otuz beşinci⁽¹¹⁾ senesinüñ şehir-i zīl-ḥiccesi evāḥirinde icmā’-ı ümmet_ile ḥalīfe olup⁽¹²⁾ icrā-yı aḥkām-ı şer’iye⁷ şurū’ eyledi. **Naḳldür ki** Ḥazret-i ‘Alī, ol zamān⁽¹³⁾ elli sekiz yaşında idi ve bir rivāyetde elli üç yaşında idi. Ammā vech-i⁽¹⁴⁾ evvel mu’teberdür ve Ḥazret-i ‘Alī ile evvelen Ṭalḥa bī’at idüp muḥācirīn ü enşār⁽¹⁵⁾ ‘umūmen ḳabūl eylediler velākin Şām-ı şerīf ḥākimi olan Ḥazret-i Mu’aviye⁸⁽¹⁶⁾ ve tevābī’i taḥallūf idüp anuñıla bī’at eylemediler. Taḥṣīl-i vāḳı’a, tevāriḥ kitāblarında⁽¹⁷⁾ merḳūmdur. Ḥazret-i Resūl *‘aleyhi’s-ṣalātu ve’s-selām*⁹ *İzā zükire eşḫābi fe-emsiku*¹⁰⁽¹⁸⁾ ve bir def’a daḥı *İttekū’llāhe fi-aşḫābi*¹¹ diyü¹² buyurmuş iken aḥkām-ı ḡāmīza-i⁽¹⁹⁾ Rabbānī’ye ve esrār-ı ḥafīyye-i Şamedāniyye muḳtezāsınca anlaruñ mā-beyninde vāḳı’a¹³ olan [21b]⁽¹⁾ veḳāyi’i zikr ve bu maḳūle ḥikmetu’llāha dā’ir olan ḥuṣūşları fikr-i ehl-i İslām’uñ⁽²⁾ yanında maḳūl ve Ḥaḳḳ’a tābi’ olanlaruñ ḳatında maḳbūl olmayup belki zikrinde⁽³⁾ zarar mülāḥaza olunduḡı¹⁴ eclden biz daḥı terk eyledük

¹ D2 40b/4 ‘aleyhi ve sellemden: ‘aleyhi ve sellem S 21a/6, ‘aleyhi’s-selām D1 22b/4-5. | Şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem: Allahu Teālā’nın selāmı onun üzerine olsun.

² S 21a/6, D2 40b/4 - : ḥazretlerinden D1 22b/5.

³ S 21a/6-7, D1 22b/5 beş yüz otuz yidi ve bir rivāyetde: - D2 40b/4.

⁴ D1 22b/6, D2 40b/5 seksan: seksan S 21a/7.

⁵ S 21a/8, D2 40b/6 raḍiya’llāhu ‘anhu: - D1 22b/7. | Raḍiya’llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

⁶ Riḍvānu’llāhi te’ālā ‘aleyhim ecma’in: Allahu Teālā onların hepsinden razı olsun.

⁷ S 21a/12, D2 40b/12 icrā-yı aḥkām-ı şer’iye: icrā-yı aḥkām-ı şer’iyyeye D1 22b/11-12.

⁸ S 21a/15, D2 41a/3 Ḥazret-i Mu’aviye: Mu’aviye D1 22b/16.

⁹ ‘Aleyhi’s-ṣalātu ve’s-selām: Salāt ve selām onun üzerine olsun.

¹⁰ *İzā zükire eşḫābi fe-emsiku ve izā zükireti en-nucūmu fe-emsiku ve izā zükire’l-ḳaderu fe-emsiku*: Üç şeyden bahsetmeyin: Yıldızların ilminden, kaderden ve ahabım hakkında aralarında olan ihtilafları kötü görerek onların aleyhlerinde söz söylemekten.” Erişim: 01 Mayıs 2023, <https://l24.im/y0q>

¹¹ *اتقوا الله في أصحابي لا تتخذوهم غرضاً من أحبهم فبحبي أحبهم ومن أبغضهم فببغضي ومن اذاهم فقد اذاني ومن اذاني فقد أذى الله*: “İttekū’llāhe fi-aşḫābi lā-tetteḥizuhum ḡaraḍan men eḥabbehum febi-ḥubbi eḥabbehum ve men ebḡaḍahum febi-buḡḍi ve men āzāhum feḳad āzāni ve men āzāni feḳad eze’llāhe ve men eze’llāhe yūşiku en-ye’ḥuzehu: Ahabım hakkında Allah’tan korkun, onları hedef edinmeyin. Onları seven benim sevgimden dolayı sevmiş olur. Onlara buḡz eden benden nefret etmiş olur ve kim onları incitirse beni incitmiş olur.” Erişim: 01 Mayıs 2023, <https://l24.im/KBbe>

¹² S 21a/18, D2 41a/8 diyü: - D1 22b/20.

¹³ S 21a/19, D1 22b/22 vāḳı’a: vāḳı’ D2 41a/11.

¹⁴ S 21b/3, D2 41a/15 olunduḡı: olunduḡı D1 23a/2.

Allāhumme⁽⁴⁾ *r̥hemnā ve'ḥṣurnā fī-zumretihim āmin, yā mu'īn*⁽⁵⁾ **Fī-keyfiyyeti şehādetihī**² **‘Alī**³ *raḍiya'llāhu te‘ālā ‘anhu*⁽⁶⁾ Pes Hāzret-i ‘Alī *kerreme'llāhu vechehu*⁴ aşhāb-ı kirām içinde dört yıl *çoğuz*⁽⁷⁾ ay *ḥaḳ* u *‘adl* ile *ḥilāfet* ve *icrā*-yı aḥkām eyleyüp evāḥir-i ‘ömrinde Kūfe'ye⁽⁸⁾ *rıḥlet*⁵ idüp bir müddet anda *ikāmet* eyledi. Ekşer rivāyet üzerine dünyāda⁽⁹⁾ altmış üç yıl ‘ömr sürüp āḥirü'l-emr *tārīḥ*-i *hicretün* kırkınıcı senesinde⁽¹⁰⁾ *māh*-ı ramazānū'l-mübāregün on⁶ yidinci cum'a günü *işrāk* vaktinde mescid-i Kūfe'de⁽¹¹⁾ *miḥrāb* muḳābelesinde ‘ibādet eylerken, ‘Abdu'r-Raḥmān bin Mülcemī'l-Murādī nām bir⁷ bed-⁽¹²⁾baḥt ardından *ḳılıç* ile urup *mübārek* başını *mecrūḥ* eyledi. Andan iki⁽¹³⁾ gün dahı *ḥayāt*da olup ol zaḥm sebebiyle *ḥad* gicesi *teslīm*-i *rūḥ* idüp⁽¹⁴⁾ *raḥmet*-i *Ḥaḳḳ*'a vāṣıl oldu. Hemān oğulları Ḥasan ve Ḥüseyn ve Muḥammedü'l-Ḥanefiyye⁽¹⁵⁾ ve birāderi⁸ oğlu ‘Abdu'llāh bin Ca‘fer anı üç *şevb* ile *kefenleyüp* eṣaḥḥ aḳvāde⁽¹⁶⁾ dört *tekbīr* ile ve bir rivāyetde *çoğuz* *tekbīr* ile⁹ *kendinün* büyük oğlu⁽¹⁷⁾ İmām Ḥasan *namāz*ını *ḳılıp* mescid-i *mezbūruḥ* *ḳapısı* yanında *gice* ile *defn*⁽¹⁸⁾ eylediler. Ehl-i *ḥilāf*, *ḥavfindan* *ḳabrini* belürsüz idüp *kendiler* ve *ba‘zılar*⁽¹⁹⁾ “Bu *vaḳ‘a*, *Medīne-i Münevvere*'de *vāḳi*⁽¹⁰⁾ olup *ḳabr-i şerīfi* *Baḳī*'dedür.” dirler [22a]⁽¹⁾ ve *ba‘zılar* “Kūfe'de *ḳaṣr*-ı *emāretde*...” ve *ba‘zılar* “Ḥālā üzerine *ḳubbe-i ‘aẓīme*⁽²⁾ *binā* olunup *ziyāretgāh*-ı *enām* ve *merci*'-i *ḥāṣṣ* ü ‘āmm olan *yirdedür*¹¹.” dirler.⁽³⁾ *Va'llāhi te‘ālā a‘lem-i bi-ḥaḳīḳati'l-ḥāl* ve *ileyhi'l-merci*‘ ve *l-māl*.⁽⁴⁾ **El-ḥadīṣu'l-ḥāmīs**.⁽⁵⁾ **İzā** *ḥaddeṣtukum bi-şey'in fe-ḥuẓu bihi fe-inni lā-ekzibu ‘ala'llāhi*¹². Bu *ḥadīṣ*-i şerīf,⁽⁶⁾ *naṣīḥat-üslüb*¹³ yine *Kitāb-ı Meṣāriḳ*'de mektūbdur. *Ma'nā*-yı *reṣīḳ* ü *mefhūm*-i⁽⁷⁾ *enīḳi* budur ki: “Ḳaçan size bir şey' haber virsem siz ol şey'i

¹ S 21b/4, D1 23a/4 *āmin yā mu'īn* - D2 41b/1. | *Allāhumme'r̥hemnā ve'ḥṣurnā fī-zumretihim āmin, yā mu'īn*: Ya mu'īn olan Allahım! Bizi, onlarla beraber ḥaşret ve bize merhamet et, āmin.

² S 21b/5, D1 23a/5 *şehādetihī*: *şehādet* D2 41b/2.

³ D2 41b/2 *‘Alī*: - S 21b/5, D1 23a/5.

⁴ *Kerreme'llāhu vechehu*: Allah yüzünü ak etsin.

⁵ S 21b/8, D1 23a/8 *rıḥlet*: *rıḥlet* D2 41b/6.

⁶ D1 23a/11, D2 41b/10 on: o S 21b/10.

⁷ S 21b/11, D1 23a/13 *nām bir*: - D2 41b/12.

⁸ D1 23a/17, D2 42a/3 *birāderi*: *bürāderi* S 21b/15.

⁹ S 21b/16, D1 23a/19 ve bir rivāyetde *çoğuz* *tekbīr* ile: - D2 42a/5.

¹⁰ D1 23b/2, D2 42a/9 *vāḳi*‘: *vāḳi*‘a S 21b/19.

¹¹ D1 23b/5, D2 42a/13 *yirdedür*: *yirdedir* S 22a/2.

¹² *İzā ḥaddeṣtukum ‘ani'llāhi bi-şey'in fe-ḥuẓu bihi fe-inni lā-ekzibu ‘ala'llāhi*: Size Allah tarafından bir şey haber verdiğim zaman hemen onu alın, çünkü ben Allah'a karşı katiyyen yalan söylemem.” (Baytan, 1971: 309)

¹³ S 22a/6, D2 42b/2 *naṣīḥat-üslüb*: {*naṣīḥat*} D1 23b/9.

âhiz eyleñüz. Zîrâ ⁽⁸⁾ elbette ben Allâhu Te‘âlâ'ya kizb eylemem.” demekdür. Pes bu hadîs-i i şerîf¹ ve bu haber-i ⁽⁹⁾ laîfde ﴿Ve mā yenṭıku ‘ani'l-hevâ in huve illâ vahyun yūhâ﴾ ² âyet-i kerîmesine ⁽¹⁰⁾ işâret vardur ve her mü'mine lâzımdur ki peygâm-ber ‘aleyhi's-şalâtu ve's-selâmdan³ ⁽¹¹⁾ vârid olan şeyde iştibâh itmeyüp cân ü dilden kabûl eyleyüp ⁽¹²⁾ muḳtezâ-yı hadîs-i şerîf ile ‘âmil ola. ⁽¹³⁾ **Fî-zikri Ṭalḫatî'l-mubeşşere⁴ bi'l-cennetihi raḍiya'llâhu te‘âlâ⁵ ‘anhu** ⁽¹⁴⁾ Bu hadîs-i şerîf-i feşâḫat-i âyât ve bu haber-i münîf-i belâğat-ı ğâyâtun ⁽¹⁵⁾ râvîsi vechi şabîḫ ve ḳalbi şaḫîḫ ve ḳavli faşîḫ ve fî'li melîḫ, Ḥazret'ün ⁽¹⁶⁾ mu‘în⁶ u zahîri ve dîn u milletün mu‘âvin ü naşîri Ebû Muhammed Ṭalḫa bin ⁽¹⁷⁾ ‘Ubeydu'llâh bin ‘Osmân bin ‘Amr bin Ka‘b bin Sa‘d bin Teym bin Mürre bin Ka‘b ⁽¹⁸⁾ bin Lü‘eyyü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureyyiyyi't-Teymî'dür *raḍiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu*⁷ ki evlâd-ı Teym'den ⁽¹⁹⁾ olup ḳavm-i Ḳureyş'de⁸ dâḫil ve nesebi Mürre bin Ka‘b'da neseb-i Resûl'e⁹ vâsıl olur. [22b] ⁽¹⁾ Pes Ṭalḫa, Ebû Bekr-i Şiddîḳ ḫazretlerinün vâlid-i mâcidi¹⁰ olan Ebû Ḳuḫâfe ‘Osmân'ın¹¹ ⁽²⁾ *raḍiya'llâhu ‘anhumâ*¹² yine ‘Osmân nâm ‘emminün oğlunuñ¹³ oğlıdur ve vâlidesi¹⁴ Şa‘be ⁽³⁾ binti ‘Abdu'llâh bin ‘İmâdü'l-Ḥaḍramiyye'dür¹⁵. Ṭalḫa diyü lûğatde büyük ağaçlara ve ‘Arabistân'da ⁽⁴⁾ muz¹⁶ didükleri mîveye dirler. Âhîrindeki *tâ* vahdet ü efrâdı müş‘iredür. **Naḳldür ki** ⁽⁵⁾ Resûl ḫazretleri Uhud ğazâsında aña Ṭalḫatü'l-ḫayr ve ceşşü zâtî'l-‘usre¹⁷

¹ S 22a/8, D1 23b/12 hadîs-i şerîf: hadîs-i şerîfde D2 42b/6.

² “و ما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى” “Ve mā yenṭıku ‘ani'l-hevâ in huve illâ vahyun yūhâ: Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O (size okuduğu), kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm, 53: 3-4)’ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/jY9ERX>

³ ‘Aleyhi's-şalâtu ve's-selâm: Salât ve selâm onun üzerine olsun.

⁴ S 22a/13, D1 23b/17 Ṭalḫatî'l-mubeşşere: Ṭalḫatî'l-Ḥaḍramiyye-i mubeşşere D2 42b/13.

⁵ S 22a/13, D1 23b/17 te‘âlâ: - D2 42b/13.

⁶ S 22a/16, D2 43a/2 mu‘în: mu‘îni D1 23b/20.

⁷ Raḍiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

⁸ S 22a/19, D1 24a/3-4 ḳavm-i Ḳureyş'de: ḳavm-i Ḳureyş'den D2 43a/6-7.

⁹ S 22a/19 neseb-i Resûl'e: neseb-i Resûlu'llâh'a D1 24a/4, neseb-i Resûl D2 43a/7-8.

¹⁰ S 22b/1 Ebû Bekr-i Şiddîḳ ḫazretlerinün vâlid-i mâcidi: Ebû Bekr-i Şiddîḳ ḫazretlerinün vâlid-i mâcid D1 24a/5-6, Ebû Bekr ḫazretinin vâlid-i mâcid D2 43a/8-9.

¹¹ S 22b/1 Ḳuḫâfe ‘Osmân'ın: Ḳuḫâfe ‘Osmân D1 24a/6, Ḳuḫâfe ‘Osmân D2 43a/9.

¹² Raḍiya'llâhu ‘anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

¹³ S 22b/2, D2 43a/10 oğlunuñ: oğlundan D1 24a/7.

¹⁴ S 22b/2, D1 24a/7 vâlidesi: - D2 43a/10.

¹⁵ 22b/2-3 Şa‘be binti ‘Abdu'llâh bin ‘İmâdü'l-Ḥaḍramiyye'dür: Şa‘bet binti ‘Abdu'llâh bin ‘İbâdü'l-Ḥaḍramiyye'dür S 22b/2-3, Şa‘bet binti ‘Abdu'llâh bin ‘İbâdü'l-Ḥaḍramiyye'dür D1 24a/7-8, - D2 43a/10.

¹⁶ S 22b/4, D2 43a/12 muz: mu‘z D1 24a/9.

¹⁷ S 22b/5 ceşşü zâtî'l-‘usre: ceşşü zâtî'l-‘usret D1 24a/11-12, celîsü zâtî'l-‘usre D2 43a/14-15.

didükleri ⁽⁶⁾ Tebük gâzâsında Talhatü'l-feyyâz ve Huneyn gâzâsında Talhatü'l-cüd diyü lakab ⁽⁷⁾ koyup dağı şabîh ü melîh ü faşîh diyü anı vaşf eylemişlerdür¹. **Hilye-i şerîfesi** ⁽⁸⁾ ve şîfat-ı laţîfesi: Buğday enlü ve çok kıllu ve güzel yüzlü ve şîrîn² ⁽⁹⁾ sözlü olup aşhâb-ı kirâmdan ve ahhâb-ı 'izâmdan Hâzret-i 'Ömer'ün kendüden ⁽¹⁰⁾ sonra “Hilâfete müsteahkamlardur.” diyü vaşîyyet ü ta'yîn eyledüğü altı nefer kimselerden ⁽¹¹⁾ ve 'aşere-i mübeşşeredendür ve sâbıkîn ü evvelîndendür ve muhâcirînün sâbıkîninden ⁽¹²⁾ olup muḳaddemâ Mekke-i Mükerrreme'den Şâm-ı şerîfe hicret ba'dehu Hâzret³, Bedr ⁽¹³⁾ gâzâsında iken cenâb-ı şerîflerine rıhlet idüp Resûl hâzretleri ⁽¹⁴⁾ 'umûmen gûzâta⁴ virdükleri gibi aña dağı mâl-ı ğanîmetden hisse virdiler. **Naḳldür ki** ⁽¹⁵⁾ Uhud gâzâsında 'asâkir-i İslâm⁵ ü aşhâb-ı kirâm mâ-beynine⁶ tefriḳa düşüp ⁽¹⁶⁾ biribirlerinden cüdâ düşdükleri zamânda Hâzret'ün huzûr-ı şerîflerinde ⁽¹⁷⁾ yine⁷ 'aşere-i mübeşşereden olan Zübeyr bin 'Avvâm ile mezbûr Talha'dan ğayrı ⁽¹⁸⁾ bir⁸ kimse ḳalmayup ol hînde anlar cân ü dilden Hâzret'e hizmetler⁹ eylediler. ⁽¹⁹⁾ Hattâ Talha *raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhu*¹⁰, küffâr-ı hâk-sâruñ Resûl hâzretleri¹¹ üzerine [23a] ⁽¹⁾ havâle eyledükleri âlât-ı ḫarbe¹² ellerini ḳarşu tutup Hâzret'ün zât-ı şerîflerin¹³ ⁽²⁾ ve vücûd-ı laţîflerün ḳorumağıla¹⁴, elleri pâre pâre ve ḳolları yâre yâre olup ⁽³⁾ a'zâsı mecrûḫ ve şadrı meşrûḫ oldu. **Pes** Hâzret, anuñ bu mertebeye ⁽⁴⁾ mücâhedesini müşâhede idüp: “Talha'ya cennet vâcib oldu.” diyü beşâret ⁽⁵⁾ eylediler. **Naḳldür ki** Ebû Bekr-i Şiddîḳ *raḍiya'llâhu*¹⁵ 'anhu¹⁶ eydür: “Bir gâzâda¹⁷ Talha'yı gördüm

¹ S 22b/7, D1 24a/14 eylemişlerdür: eylemişdür D2 43b/3.

² S 22b/8, D2 43b/5 şîrîn: şîrîn D1 24a/16.

³ S 22b/12 Hâzret: - D1 24a/21, D2 43b/11.

⁴ S 22b/14, D1 24a/22 ğuzâta: ğazavâta D2 43b/13.

⁵ S 22b/15, D1 24b/1 'asâkir-i İslâm: + 'asâkir D2 44a/1.

⁶ S 22b/15, D1 24b/1 mâ-beynine: mâ-beyninde D2 44a/1.

⁷ S 22b/17, D1 24b/3 yine: - D2 44a/3.

⁸ S 22b/18, D1 24b/4 bir: - D2 44a/5.

⁹ S 22b/18, D2 44a/6 hizmetler: hizmet D1 24b/5.

¹⁰ Raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹¹ S 22b/19, D2 44a/8 hâzretleri: hâzreti D1 24b/7.

¹² S 23a/1, D1 24b/7 âlât-ı ḫarbe: âlet-i ḫarbe D2 44a/9.

¹³ S 23a/1 zât-ı şerîflerin: zât-ı şerîflerîn D1 24b/8, zât-ı şerîflerînün D2 44a/10.

¹⁴ D2 44a/10-11 vücûd-ı laţîflerün ḳorumağıla: vücûd-ı laţîflerin ḳorumağıla S 23a/2, vücûd-ı laţîflerün ḳorumağıla D1 24b/8-9.

¹⁵ S 23a/5, D2 44b/1 - : te'âlâ D1 24b/13.

¹⁶ Raḍiya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁷ S 23a/5, D1 24b/13 bir gâzâda: - D2 44b/1.

ki ⁽⁶⁾ seksan¹ toksan yirde bedeninde ok u kılıç u sünnü yâresi olup yine küffâr ile ⁽⁷⁾ merdâne muķâtele vü dilîrâne muķârebe iderdi.” ve fuķahâ²-i aşhâb² u ‘ulemâ³-i aķbâbdan ⁽⁸⁾ olup Hâzret-i risâlet-penâhdan otuz sekiz hadîş-i şerîf rivâyet eylemişdür. ⁽⁹⁾ **Naķldür ki** kendinüñ ferzend-i ercmendi olan Mûsâ bin Tâlha dir ki: “Benüm vâlidim³ ⁽¹⁰⁾ olan Tâlha’nuñ her gün biñ aķçe ‘â’idesi ve daķlı var idi ve şervet-i ‘azîmeye⁴ ⁽¹¹⁾ mâlik olup ġâyet_ile⁵ mâldâr idi. Ammâ yine ĥarcı⁶ ve meşârifî çok idi ⁽¹²⁾ ve ‘aķa u şehâsinuñ nihâyeti yoġıdı.” **Naķldür ki** evâķir-i ‘ömrinde Başra’ya ⁽¹³⁾ rihlet⁷ eyledi ve altmış dört yıl ‘ömr sürüp târîķ-i hicretüñ otuz altıncı⁸ ⁽¹⁴⁾ senesinde şeh-r-i recebde Başra nâhiyesinde⁹ Şâfvân nâm maķhalde Cemel ⁽¹⁵⁾ muķârebesinde ķazâ²-i Rabbânî ile bir okıla boġazından urılup mecruh⁽¹⁶⁾ oldu. Hemân ol ĥâlî göricek, kendü de şehâdeti taķķîķ idüp: ⁽¹⁷⁾ ﴿Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm. Ve kâne emru’llâhi ķaderan maķdûran﴾¹⁰ diyüp cân-ı ⁽¹⁸⁾ ‘azîzini cenâb-ı Rabbu’l-‘izzete teslîm ve maķarrını cennât-ı na’îm eyledi ve Başra’da ⁽¹⁹⁾ defn olup ĥâlâ ķabr-i şerîfî meşhûr ziyâretġâhdur. **Rivâyet olunur ki [23b]** ⁽¹⁾ mezbûr Tâlha, Hâzret-i Ebû Bekr’üñ *rağiya’llâhu te’âlâ*¹¹ ‘*anhumâ*¹² aķrabâsından olmaġın, ol ⁽²⁾ okı Hâzret-i ‘Osmân’uñ *rağiya’llâhu*¹³ ‘*anhu*¹⁴ aķrabâsından olan Mervân bin Hâkem¹⁵ ⁽³⁾ ittifâķan ol

¹ D1 24b/14, D2 44b/2 seksan: seksen S 23a/6.

² S 23a/7 fuķahâ²-i aşhâb: fuķahâ u aşhâb D1 24b/16, fuķahâ² u aşhâb D2 44b/5.

³ S 23a/9, D1 24b/19 vâlidim: vâlidüm D2 44b/9.

⁴ S 23a/10 şervet-i ‘azîmeye: reşe-i ‘azîmeye D1 24b/21, şervet-i ‘azîme D2 44b/12.

⁵ S 23a/11, D2 44b/12 ġâyet_ile: ġâyetde D1 24b/21.

⁶ S 23a/11, D1 24b/22 ĥarcı: ĥarĥı D2 44b/11.

⁷ S 23a/13, D1 25a/1 rihlet: ‘avdet D2 44b/15.

⁸ S 23a/13, D1 25a/2 altıncı: altıncı D2 45a/1.

⁹ S 23a/14, D1 25a/2 nâhiyesinde: nâhiyyesinde D2 45a/2.

¹⁰ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرْجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا
“Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm. Mâ kâne ‘alâ-en-nebiyyi min-ĥaracın fî-mâ ferağa’llâhu lehu sunneta’llâhi fî’llezîne ĥalev min-ķablu **ve kâne emru’llâhi ķaderan maķdûran: Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla.** Allah’ın, kendisi için takdir ve emrettiġi bir şeyi yerine getirme hususunda peygamber için bir sıkıntı ve sakınca olamaz. **Allah’ın hükmü deġişmez kaderdir.** Daha önce gelip geķen, Allah’ın vahyini insanlara ulaştıran, O’ndan çekinen, Allah’tan başka hiçbir kimseden çekinmeyen peygamberler hakkında da Allah’ın kanunu böyledir. Hesap sorucu olarak Allah kâfidir.” (Ahzâb, 33: 38) den. Erişim:

9 Ocak 2023, <https://l24.im/hWQXO>

¹¹ D1 25a/10, D2 45a/12 te’âlâ: - S 23a/1.

¹² S 23b/1, D2 45a/12 ‘anhumâ: ‘anhu D1 25a/10. | Rağiya’llâhu te’âlâ ‘anhumâ: Allahu Teâlâ ikisinden de razı olsun.

¹³ S 23b/2, D2 45a/13 - : te’âlâ D1 25a/11.

¹⁴ Rağiya’llâhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁵ S 23b/2, D2 45a/14 Hâkem: Hâkem D1 25a/12.

h̄inde anda h̄azır¹ bulunup ‘Osm̄an’uñ kanını almak² 3 4 urmuşdur. Zīrā H̄azret-i ‘Osm̄an’uñ şehīd olmasına H̄azret-i Ebū Bekr’üñ⁵ oğlu Muḥammed sebep olmuşdur. Ve zamān-ı cāhiliyyetden berü bir maḳtülün t̄a’ifesi⁶ k̄atil cemā’atinden bir kimseye fırsat bulsalar “Bunuñ cemā’ati bizüm k̄atilimüzdür.”⁷ diyü bī-günāh anı k̄atıl itmek ‘Arab mā-beyninde ‘ādet-i k̄adīmedür. Tafṣil-i⁸ veḳāyi’, H̄azret-i ‘Osm̄an’uñ zikri eşnāsında geçdi.⁹ **El-ḥadīsu’s-sādis.**¹⁰ ʔĠayyiru’ş-şeybe ve lā-teşebbehu bi’l-Yehūdī⁴. Şadaḳa Resūlu’llāh. Bu ḥadīs-i¹¹ şerīf İmām Ebū İṣā-i Tirmizī müsnedine isnād ve anuñ *Kitāb-ı Şaḥīḥ*’inde¹² yād olmuşdur⁶. Ma’nā-yı laṭifi: “Siz saç u şaḳaluñ ağarmasını siyāhdan¹³ ğayrı renk_ile boyayup taġyir eyleñüz daḳı Yehūd t̄a’ifesine beñzemeñüz.”¹⁴ dimekdür. Zīrā⁷ Yehūd u Neşārā, saç u şaḳallarını aṣlā renk_ile boyamazlar.¹⁵ Pes anlara muḥālefet müsteḥabbdur. Ammā siyāhıla boyamaḳdan men’ ü nehy eyledi⁸. *Kitāb-ı*¹⁶ *Meşāriḳ*’de Cābir-i Enşārī⁹ *raḳīya’llāhu*¹⁰ ‘*anhu*¹¹ rivāyetiyile ʔĠayyiru h̄azā ve’ctenibu’s-¹⁷sevād¹² ḥadīs-i şerīfiyile sābitdür ve ammā zikr olunan emr, nedb¹³ ü istiḥbāb¹⁸ için ve nehy [ü] taḥrīm içündür¹⁴ ve ba’z-ı e’imme ğazā yüzinde¹⁹ mehābet için ḳaraya boyamaġı¹⁵ daḳı cā’iz görmişlerdür¹⁶. [24a]¹ **Fī-zikri Zubeyr bini’l-‘Avvām**¹⁷ *raḳīya’llāhu te’ālā ‘anhu*² Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi şāḥib-i ray-ı ḥazim, ḳārib-i seyfi-i şārim,³ bāzilü’l-emvāl¹⁸, k̄atilü’l-eḳṭāl, ḥabīb-i Resūlü’l-meliki’l-‘allām Ebū

¹ S 23b/3, D1 25a/13 h̄azır: h̄azır D2 45a/15.

² S 23b/3, D2 45b/1 - : için D1 25a/13.

³ D2 45b/1 ḳaşdıyla atup: ḳaşdına atup S 23b/3, ḳaşd idüp D1 25a/13.

⁴ غيروا الشيب ولا تشبهوا باليهود: “Ġayyiru’ş-şeybe ve lā-teşebbehu bi’l-Yehūdī: Saḳlarıñızdaki aklıkların rengini deġiştirin, Yahudilere benzemeyin.” (Sandıkçı ve Koḳak, 2008: 472)

⁵ S 23b/10-11, D1 25b/1 ḥadīs-i şerīf: ḥadīş D2 45b/11.

⁶ D1 25b/2, D2 45b/12 olmuşdur: olınmışdur S 23b/12.

⁷ S 23b/13-14, D1 25b/4-5 Yehūd t̄a’ifesine beñzemeñüz dimekdür zīrā: - D2 45b/15.

⁸ D2 46a/3 eyledi: - S 23b/15, D1 25b/7.

⁹ S 23b/15-16, D1 25b/7 Kitāb-ı Meşāriḳ’de Cābir-i Enşārī: Kitāb-ı Meşāriḳ’de Cābire-i Enşārī D2 46a/4.

¹⁰ S 23b/16, D2 46a/4 - : te’ālā D1 25b/8.

¹¹ Raḳīya’llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹² غيروا هذا بشي واجتنبوا السواد: “Ġayyiru h̄azā ve’ctenibu’s-sevād: Bu ak saḳları boya ile deġiştiriniz ve siyah boyadan sakınınız.” (Baytan, 1971: 850)

¹³ D1 25b/9, D2 46a/7 nedb: nedeb S 23b/17.

¹⁴ S 23b/18, D2 46a/7-8 içündür: için deġıldür D1 25b/10.

¹⁵ S 23b/19, D2 46a/9 boyamaġı: boyatmaġı D1 25b/11.

¹⁶ S 23b/19, D1 25b/12 görmişlerdür: görmişler D2 46a/9.

¹⁷ S 24a/1, D1 25b/13 - : mubeşşiri bi’l-cennetihi D2 46a/10.

¹⁸ S 24a/3 bāzālū’l-emvāl: bāzālī el-emvāl D1 25b/15, bāzālū’l-emr D2 46a/12.

‘Abdu’llāh⁽⁴⁾ Zübeyr binü'l-‘Avvām bin Huveylid bin Esed bin ‘Abdu'l-‘Uzzā bin Kuşayy¹ bin Kilāb bin⁽⁵⁾ Mürretü'l-Kureşsiyyi'l-Esediyyi'l-Mekkî'dür² *rağiya'llāhu te'ālā* ‘*anhumā*³. Nesebleri, Hāzret'le⁽⁶⁾ merķūm Kuşayy⁴ bin Kilāb'da cem' olup eşref-i Kureyş'dendür ve ümmü'l-mü'minîn⁽⁷⁾ Hādīcetü'l-Kübrā⁵ *rağiya'llāhu te'ālā* ‘*anhā*⁶ hāzretleri Zübeyr-i mezbūruñ ‘ammesi⁷ (8) ve Zübeyr anlaruñ qarındaşı oğlıdur. Zīrā ‘Avvām, ‘*ayn*-ı mühmele vü *vāv*-ı müşeddedenüñ⁽⁹⁾ fetħalarıyla⁸ mübālağa ile şuda yüzici dimekdür. Hāzret-i Hādīce'nün⁹ li-ebin⁽¹⁰⁾ ve ümmün birāderidür ki Bedr ğazāsında daħı ‘ālem-i cāhiliyyetde olup sefere müşrikler⁽¹¹⁾ ile bile gelmiş idi ve lākin yoldaşları gibi қatl u esīr daħı olunmayup⁽¹²⁾ ħalāş olmağıla, қalbine ilhām-ı Rabbānī düşüp İslām'a gelmişdür. İslām-ı⁽¹³⁾ cemīl ü ħüsn ve tarīķ-i Hāķ'da sülūk-ı müstaḥsen olup aşḫāb-ı kirām⁽¹⁴⁾ ü aḥbāb-ı fihām zümresine¹⁰ dāḥil ve sa‘adet-i ebediyyeye vāşıl olmışdur⁽¹⁵⁾ ve mezbūr ‘Avvām'uñ ‘adet-i kerīmesi kaçan bir emr-i ‘azīme yemīn eylemek lāzım gelse⁽¹⁶⁾ “Beni, Bedr vaķ‘asından¹¹ ħalāş iden Teñri ħaķķıyıçün...” diyü қasem eyler idi.⁽¹⁷⁾ Āḫirü'l-emr Benī Neccār¹² vaķ‘asında şehīd olmuşdur ve ‘Avvām'uñ vālidī⁽¹⁸⁾ olan Huveylid zamān-ı cāhiliyyetde küfr üzerine¹³ gitmişdür ve ‘Avvām'uñ ve Hādīce'nün⁽¹⁹⁾ *rağiya'llāhu*¹⁴ ‘*anhumā*¹⁵ vālideleri Fātime binti Zā‘ide'dür ki Huveylid'üñ ḫatunıdur. [24b]⁽¹⁾ Ammā Zübeyr'üñ vālidesi Şafıyye binti ‘Abdu'l-Muṭṭalib'dür ki Resül hāzretlerinüñ⁽²⁾ ‘ammeleridür. Pes Zübeyr *rağiya'llāhu te'ālā* ‘*anhu*¹⁶ daħı tāze iken İslām'a gelüp⁽³⁾ sābıķīn-i evvelīnden olmağıla, muşallā‘-i қibleteyn ve muḫācir-i hicreteyndür. Ya‘nī

¹ S 24a/4, D2 46a/15 Kuşayy: Kuşayy D1 25b/17.

² S 24a/5, D2 46b/1 Mürretü'l-Kureşsiyyi'l-Esediyyi'l-Mekkî'dür: Mürretü'l-Kureşsiyyi'l-Esediyyi'l-Mekkî D1 25b/17-18.

³ S 24a/5, D1 25b/18 ‘anhumā: ‘anhu D2 46b/2. | Rağiya'llāhu te'ālā ‘anhumā: Allahu Teālā ikisinden de razı olsun.

⁴ S 24a/6, D2 46b/3 Kuşayy: Kuşayr D1 25b/19.

⁵ S 24a/7, D1 25b/20 Hādīcetü'l-Kübrā: Hādīcetü'l-Kübrā D2 46b/4.

⁶ D1 25b/20, D2 46b/5 ‘anhā: ‘anhumā S 24a/7. | Rağiya'llāhu te'ālā ‘anhā: Allahu Teālā ondan razı olsun.

⁷ S 24a/7, D1 25b/21 ‘ammesi: ‘ammesidür D2 46b/5-6.

⁸ S 24a/9 fetħalarıyla: fetħaları D1 26a/1, fetħaları ile D2 46b/8.

⁹ S 24a/9 Hāzret-i Hādīce'nün: Hāzret-i Hādīce'nün D1 26a/2, Hādīce'nün D2 46b/9.

¹⁰ S 24a/14, D1 26a/8 zümresine: zümresinde D2 47a/1.

¹¹ S 24a/16, D1 26a/11 vaķ‘asından: vaķ‘asında D2 47a/4.

¹² S 24a/17, D1 26a/12 Neccār: Neccā D2 47a/6.

¹³ S 24a/18, D1 26a/14 üzerine: üzre D2 47a/8.

¹⁴ S 24a/19, D2 47a/9 - : te'ālā D1 26a/15.

¹⁵ Rağiya'llāhu ‘anhumā: Allah ikisinden de razı olsun.

¹⁶ Rağiya'llāhu te'ālā ‘anhu: Allahu Teālā ondan razı olsun.

muḳaddemā⁽⁴⁾ Ḥabeşe¹ diyârına hicret ba‘dehu Medīne-i Münevvere'ye rihlet eylemişdür. **Naḳldür ki** Ḥabeşe'ye² ⁽⁵⁾ iki nevbet rihlet ü muhâceret³ eyleyüp ibtidâ gıtdüğü zamânda on sekiz yaşında⁴ ⁽⁶⁾ idi. Andan rücu⁵ idüp Ḥazret'e mülâkî olduğdan⁵ sonra cümle ⁽⁷⁾ ğazâlarda hâzır⁶ olup küffâr-ı hâk-sârı tu‘me-i şimşîr-i âbdâr eylerdi ve Ḥazret ⁽⁸⁾ hâzır⁷ oldukları ğazâların birinden eksük olmamışdur. Fî-sebîli'llâh küffâra ⁽⁹⁾ ibtidâ⁸ kılıç urmuşdur ve Uḥud ğazâsında ‘asâkir-i İslâm nev‘en şüret-i inhizâmda ⁽¹⁰⁾ olmağıla, aşhâb-ı kirâm mâ-beyninde teferruḳa⁹ düşüp kimsenün kimseye dermânı¹⁰ ⁽¹¹⁾ olmaduğı zamânda Talḥa ile Zübeyr, Ḥazret'ün¹¹ hizmet-i ‘aliyyelerinden cidden cüdâ ⁽¹²⁾ vü dūr ve bir an ba‘îd ü mehcūr olmayup vücūd-ı naẓîflerin zarar-ı a‘dâdan ⁽¹³⁾ muḥâfazat ve zât-ı laṭîf ü şerîflerine mu‘âvenet ü muzâheret¹² eyledükleri ⁽¹⁴⁾ eelden Ḥazret anları cennet_ile tebşîr idüp daḥı: “Zübeyr benüm havâriyyetümdendür.” ⁽¹⁵⁾ diyü¹³ buyurmağıla, ‘aşere-i mübeşşerede¹⁴ dâhil olmuşdur ve Ḥazret'ün dehân-ı ⁽¹⁶⁾ kehribâr ü zebân-ı dürer-i neşşârlarından otuz sekiz ḥadîs-i şerîf rivâyet ⁽¹⁷⁾ eylemişdür. **Şıfat-ı şerîfesi** ve ḥilye-i laṭîfesi: Ġâyet_ile uzun boylu olup ⁽¹⁸⁾ ata bindüğü zamânda ayakları yire degmege az ḳalurdı ve rengi beyâz ⁽¹⁹⁾ ve gövdesi ḥafîf ve gözleri¹⁵ gök ve bedeni kıllu ve saçı¹⁶ uzun [25a] ⁽¹⁾ ve çok idi. Ve kendinün oğlu ‘Amr¹⁷ bin Zübeyr rivâyet eyler ki: “Ben daḥı ⁽²⁾ şağîr iken gâhî¹⁸ yirümden ḳalkmak istedüğimde babam Zübeyr'ün omuzındaki ⁽³⁾ kıllara

¹ S 24b/4, D1 26a/20 Ḥabeşe: جشه D2 47b/1.

² S 24b/4, D1 26a/21 Ḥabeşe'ye: جلشه به D2 47b/2.

³ S 24b/5, D1 26a/22 muhâceret: muhâcîrîn D2 47b/3.

⁴ D1 26a/23, D2 47b/4 yaşında: - S 24b/5.

⁵ S 24b/6, D1 26b/1 olduğdan: oldan D2 47b/5-6.

⁶ S 24b/7, D1 26b/1 hâzır: hâzır D2 47b/6.

⁷ S 24b/8, D1 26b/3 hâzır: hâzır D2 47b/8.

⁸ S 24b/8-9, D1 26b/4 küffâra ibtidâ: ibtidâ küffâra D2 47b/9.

⁹ D1 26b/6, D2 47b/12 mâ-beyninde teferruḳa: mâ-beynine tefriḳa S 24b/10.

¹⁰ S 24b/10, D1 26b/7 dermânı: dermân D2 47b/13.

¹¹ S 24b/11, D1 26b/7 Ḥazret'ün: Ḥazret'in D2 47b/14.

¹² S 24b/13, D2 48a/2 muzâheret: muzâhîret D1 26b/10.

¹³ S 24b/14-15 havâriyyetümdendür diyü: civâriyyetümdendür diyü D1 26b/12, civâriyyetimdendir deyü D2 48a/4.

¹⁴ S 24b/15, D2 48a/5 ‘aşere-i mübeşşerede: mübeşşere-i ‘aşere D1 26b/12-13.

¹⁵ S 24b/19, D1 26b/18 gözleri: gözi D2 48a/11.

¹⁶ S 24b/19, D1 26b/18 saç: saç D2 48a/12.

¹⁷ D1 26b/19, D2 48a/13 ‘Amr: عمرو S 25a/1.

¹⁸ S 25a/2, D2 48a/14 gâhî: gâhîce D1 26b/20.

yapışup kalkar idüm.” dir idi. **Naıldür ki** Zübeyr'ün *rağiya'llāhu*¹ ‘*anhu*² biñ⁽⁴⁾ nefer ‘abd-i memlûkı var idi. Her gün hâlka ücret_ile hizmet eyleyüp aḥşam olduḡda⁽⁵⁾ cümlesi ücretlerini aña getürüp teslīm iderler idi. Ol daḡı hemān⁽⁶⁾ cemī’sini eytāma ve fuḡarāya³ ve erāmil ü ġurebāya bezl idüp kendüsine bir ḡabbe⁽⁷⁾ alıḡomaz idi ve fuḡahā’-i ṣaḡābeden olup aṣḡāb-ı kibāruñ ehl-i fetvāsınuñ⁽⁸⁾ mutavassıtlarından idi ve Ḥazret-i ‘Ömer⁴ kendüden soñra “Ḥilāfete müsteḡaklardır.”⁽⁹⁾ diyü ta’yin ü vaṣıyyet eyledüġi altı nefer ṣaḡābenüñ birisidür ve āḡir-i ‘ömrinde⁵ (10) Başra'ya rıḡlet eyleyüp altmış dört⁶ yıl ‘ömr sürüp ve tārīḡ-i⁽¹¹⁾ hicretüñ otuz altıncı senesinde ṣehr-i recebü'l-müreccebde⁷ Başra ḡurbında⁽¹²⁾ Ṣafvān nām mevzī’de vāḡi’ Cemel muḡārebesinde ‘Ümeyr bin Cürmüz⁸ Temīm⁹ (13) ḡarbından ṣehīd oldu. Pes ol eṣnāda anı Başra'dan ṡaṣra vādī-i⁽¹⁴⁾ Sibā’ nām maḡallde defn idüp ol vāḡ’a def’ olınuḡdan soñra ḡabrini⁽¹⁵⁾ ḡazup ḡıḡarup ḡālā Başra'da¹⁰ meṣḡūr ziyāretġāḡ olan yirde defn⁽¹⁶⁾ eylediler. Ġarāyib ittifāḡātdandur¹¹ ki Zübeyr *rağiya'llāhu*¹² ‘*anhu*¹³, sālifu’z-zıkr olan⁽¹⁷⁾ ṡalḡa ile bir senede dünyāya gelüp ve Uḡud ġazāsında Ḥazret'e ma’an⁽¹⁸⁾ mu’āvenet eyleyüp ve ikisi bile altı nefer aṣḡāb-ı ṣūrādan olup ve on⁽¹⁹⁾ üç nefer mutavassıṡın olan ehl-i fetvādan olup ve ikisi bile¹⁴ bir zamānda [25b]⁽¹⁾ cennet_ile muṡtulayup ve evāḡir-i ‘ömrlerinde¹⁵ ikisi daḡı Başra'ya hicret idüp⁽²⁾ ve ikisi bile dünyāda altmış dörder¹⁶ yıl ‘ömr sürüp ve ikisi daḡı Cemel¹⁷ (3) vāḡ’asında ṣehīd olup yine biribirine ḡarīb yirde defn olınmışlardır¹⁸ (4) *rıḡvānu'llāhi*¹⁹

¹ S 25a/3, D2 48b/2 - : te’ālā D1 26b/22.

² Rağiya’llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

³ D2 48b/6-7 cemī’sini eytāma ve fuḡarāya: cemī’sini eytāma ve fuḡarā S 25a/6, cemī’sin eytāma ve fuḡarā D1 27a/2.

⁴ S 25a/8, D2 48b/10-11 idi ve Ḥazret-i ‘Ömer: ve Ḥazret D1 27a/5.

⁵ D1 27a/7, D2 48b/13 ve āḡir-i ‘ömrinde: evāḡir-i ‘ömrinde S 25a/9.

⁶ S 25a/10, D1 27a/8 dört: döt D2 48b/14.

⁷ S 25a/11, D2 48b/15 ṣehr-i recebü'l-müreccebde: recebü'l-müreccebde D1 27a/9.

⁸ S 25a/12, D1 27a/11 Cürmüz: Cürmüz’iñ D2 49a/2.

⁹ 25a/12 Temīm: Teymī S 25a/12, D1 27a/11, - D2 49a/2.

¹⁰ D2 49a/6 Başra'da: Başra S 25a/15, D1 27a/14.

¹¹ S 25a/16, D1 27a/15 ittifāḡātdandur: ittifāḡātdandur D2 49a/8.

¹² S 25a/16, D2 49a/9 - : te’ālā D1 27a/16.

¹³ Rağiya’llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁴ D1 27a/20, D2 49a/14 bile: ile S 25a/19.

¹⁵ S 25b/1, D1 27a/20-21 muṡtulayup ve evāḡir-i ‘ömrlerinde: muṡtulanup ve āḡir-i ‘ömrlerinde D2 49a/19.

¹⁶ S 25b/2, D1 27a/22 dörder: dört D2 49b/2.

¹⁷ D2 49b/3 daḡı Cemel: Cümel S 25b/2, Cemel D1 27a/23.

¹⁸ S 25b/3, D1 27b/1 olınmışlardır: olmışlardır D2 49b/5.

¹⁹ S 25b/4, D2 49b/5 - : te’ālā D1 27b/1.

'aleyhimā ve 'alā-sā'iri's-şahābeti ecma'īn, Allāhumma'hşurnā me'ahum¹. ⁽⁵⁾ El-ḥadīsu's-sābi'. ⁽⁶⁾ ﷻLā-yehillu li-imri'en en-yehcere eḥāhu fevka şelāsin². Şadaḳa en-nebiyyu'l-muḥtār. Bu ḥadīs-i ⁽⁷⁾ şerīf-i nehy-i mefhūm³ *Kitāb-ı Meşārik'* de merḳūmdur. Ma'nā-yı melfūzisi: ⁽⁸⁾ "Helāl degüldür bir kimse için kendi dīn ıarındaşını üç günden yuḳaru ⁽⁹⁾ hecr idüp küsmek." Ammā üç güne deg küsmek ibāḥatı, mefhūm-ı muḥālifi ⁽¹⁰⁾ i'tibār idenlerün ıatında ḥadīs-i şerīfden mefhūmdur⁴. Ammā bu nehy-i emr, dünyevī ⁽¹¹⁾ için olan hecre göredür. Fe-emmā āhiret emriçün hicrān meşrū'dur⁵ ⁽¹²⁾ aşlā zamān taḳdīr olmaḳsızıñ⁶. Nitekim peygām-ber *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*⁷ ⁽¹³⁾ ğazve-i Tebūk'den⁸ taḥallūf iden üç kimse(y)i elli gün miḳdārı hecr ⁽¹⁴⁾ idüp ve nāsa daḫı ol üç neferün hicrānıyıla emr eylemişdür. ⁽¹⁵⁾ **Fī-menāḳıbı Sa'd bin Ebī Vaḳḳāş** ⁹ *raḍiya'llāhu te'ālā*¹⁰ 'anhu ⁽¹⁶⁾ Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi şiddīḳ-i Resūl-i emīn ü refīḳ-i nebiyy-i güzīn, ⁽¹⁷⁾ şāhib-i şıḳḳ u iḥlāş Ebū İşḫāḳ¹¹ Sa'd bin Ebī Vaḳḳāş Mālik bin ⁽¹⁸⁾ Uheyb bin 'Abdi Menāf bin Zühre bin Kilāb bin Mürretü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureşsiyyi'z-Zühri'dür ki ⁽¹⁹⁾ nesebleri, Resūl ḥazretleriyle babaları¹² cānibinden merḳūm Kilāb bin Mürre'de cem' olur [26a] ⁽¹⁾ ve Ḥazret'ün vālideleri cānibinden Sa'd'ın ceddinün vālidı olan mezbūr ⁽²⁾ 'Abdi Menāf'da cem' olurlar. Zīrā Ḥazret'ün vālideleri Āmine binti Vehb bin ⁽³⁾ 'Abdi Menāf bin Zühre bin Kilāb bin Mürretü'z-Zühriyye'dür. Pes Sa'd, Ḥazret'ün ⁽⁴⁾ vālidesinün¹³ 'emmüsi oğlınuñ oğlı olup ana cānibinden ıarābeti aḳreb ⁽⁵⁾ olmağıla, Ḥazret'ün ḥālı ya'nī ṭayısı olur ve Sa'd'ın vālidesi cānibinden ⁽⁶⁾ daḫı ıarābetleri vardır. Zīrā Sa'd'ın anası Ḥamne

¹ Rıḍvānu'llāhi 'aleyhimā ve 'alā-sā'iri's-şahābeti ecma'īn. Allāhumma'hşurnā me'ahum: Allahu Teālā onlardan ve tüm sahabelerden razı olsun. Allahım bizi onlarla beraber ḥaşret, dirilt.

² لا يحل لامرئ ان يهجر اخاه فوق ثلاث: "Lā-yehillu li-imri'en en-yehcere eḥāhu fevka şelāsin: Bir müslüman kişiye dīn kardeşini üç günden fazla bırakması, küs durması helāl olmaz." (Baytan, 1971: 274-275)

³ S 25b/6-7, D1 27b/5 ḥadīs-i şerīf-i nehy-i mefhūm: ḥadīs-i nehy-i mefhūm D2 49b/9.

⁴ S 25b/9-10, D1 27b/8-9 ... mefhūm-ı muḥālifi i'tibār idenlerün ıatında ḥadīs-i şerīfden mefhūmdur: ... mefhūmdur D2 49b/13.

⁵ S 25b/11 ... emriçün ...: ... emri için ... D1 27b/10-11, muḥālifi i'tibār idenlerün ıatında ḥadīs-i şerīfden ... emriçün ... D2 49b/15.

⁶ D1 27b/12, D2 50a/2 olmaḳsızıñ: olmaḳsızın S 25b/12.

⁷ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

⁸ S 25b/13, D1 27b/12-13 ğazve-i Tebūk'den: ğazve-i Tebūk'de D2 50a/3-4.

⁹ S 25b/15, D1 27b/15 - : mübeşşiri bi'l-cenneṭihi D2 50a/7.

¹⁰ S 25b/15, D1 27b/15 te'ālā: - D2 50a/7.

¹¹ S 25b/17, D2 50a/10 İşḫāḳ: İşḫāḳ D1 27b/17.

¹² D2 50a/13 ḥazretleriyle babaları: ḥazretleriyle babalar S 25b/19, ḥazretiyle babaları D1 27b/19, 28a/1.

¹³ S 26a/4, D1 28a/5 vālidesinün: - D2 50b/5.

binti Ebî Süfyan Şahr bin ⁽⁷⁾ Ümeyye bin ‘Abdi Şems bin ‘Abdi Menâf bin Kuşayy bin Kilâb'dur. Râvî-yi hadîs-i şerîf ⁽⁸⁾ olan Sa‘d bin Ebî Vakķāş, ibtidâ’-i İslâm'da Mekke'de on toķuz yaşında ⁽⁹⁾ yâhud on yidi yaşında Hâzret-i Ebû Bekr-i Şiddîķ’uñ elinde İslâm'a gelüp ⁽¹⁰⁾ ibtidâ müslümân olanlaruñ üçüncisidür² ve ‘aşere-i mübeşşereden olup du‘ası ⁽¹¹⁾ maķbûl olanlardandır ve ehl-i İslâm arasında ğazâ niyyetine oķ atanlaruñ ⁽¹²⁾ yigregidür³ ve Hâzret⁴ anuñ haķķında “Yâ Rabb! Sen⁵ anuñ du‘asını kabûl eyle ve oķ ⁽¹³⁾ atmasına ve ķolına ķuvvet vir.” diyü du‘â eylemişlerdür⁶ daķı Uķud ğazâsında ⁽¹⁴⁾ aña hıķâb idüp: “Yâ Sa‘d! Oķ at ki anam babam saña fedâ olsun!” ⁽¹⁵⁾ dimişdür ve bir daķı: “Bu, benüm řayumdur⁷. Her ķişı şayılarını getürsünler.” diyü anuñla⁸ ⁽¹⁶⁾ iftiķâr ü mübâhât eylemişlerdür⁹. **Naķıldür ki** bir ğün Hâzret¹⁰ aña vaşıyyet idüp: “Yâ ⁽¹⁷⁾ Sa‘d! Yidüĝiñ şa‘âmı ve yutduĝiñ loķma(y)ı şayyib ü řâhir¹¹ eyle ki du‘ân ⁽¹⁸⁾ müstecâb ola. Ol Allâh haķķıķiñ¹² ki benüm nefesüm¹³ anuñ yed-i ķudretindedür. Bir ķul, ⁽¹⁹⁾ bir şarâm loķma yise¹⁴ taķķıķan kırķ ğün anuñ du‘ası kabûl olmaz.” diyü buyurmuşlar. [26b] ⁽¹⁾ Pes Sa‘d’uñ¹⁵ du‘ası¹⁶ dâ’imâ kabûlü’-d-du‘â olduĝunuñ sebebi şarâm yimedüĝindendir ⁽²⁾ ve Hâzret’den iki yüz yetmiş bir hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür. **Hilye-i şerîfesi:** ⁽³⁾ Kısa¹⁷ boylu ve ķavî tenlü ve yaşı alınlı ve buĝday enlü ve yaşı burunlu¹⁸ ve çok ⁽⁴⁾ kıllu idi ve Hâzret-i ‘Ömer hıķâfeti zamânında anı Kûfe’ye vâlî vü hâkim naşb ⁽⁵⁾ eyleyüp ba‘dehu ehl-i Kûfe andan şikâyet eylemegin¹⁹, yine ‘azl eyledi ve Hâzret-i ⁽⁶⁾ ‘Osmân hıķâfetine yine manşûb olup

¹ S 26a/7, D1 28a/10 râvî-yi hadîs-i şerîf: râvî-i hadîs-i şerîf D2 50b/11.

² S 26a/10, D1 28a/14 üçüncisidür: üçüncisidür D2 50b/15.

³ S 26a/12, D1 28a/16 yigregidür: yigregidir D2 51a/3.

⁴ S 26a/12, D1 28a/16 Hâzret: Hâzret-i Resûl D2 51a/3.

⁵ S 26a/12, D1 28a/16 sen: - D2 51a/4.

⁶ S 26a/13, D1 28a/18 eylemişlerdür: eylemişdir D2 51a/6.

⁷ S 26a/15 benüm şayumdur: benüm dayumdur D1 28a/20, benim şayumdur D2 51a/8-9.

⁸ S 26a/15, D1 28a/21 anuñla: - D2 51a/10.

⁹ S 26a/16, D1 28a/21 eylemişlerdür: eylemişdür D2 51a/10.

¹⁰ D2 51a/11 Hâzret: - S 26a/16, D1 28a/21.

¹¹ S 26a/17, D2 51a/13 şâhir: - D1 28a/23.

¹² S 26a/18, D2 51a/14 haķķıķiñ: haķķıķıķiñ D1 28a/23.

¹³ S 26a/18, D1 28b/1 benüm nefesüm: benim nefesim D2 51a/14.

¹⁴ D1 28b/1, D2 51a/15 yise: yese S 26a/19.

¹⁵ S 26b/1, D1 28b/3 Sa‘d’uñ: Hâzret-i Sa‘d’ıñ D2 51b/2.

¹⁶ D2 51b/2 du‘ası: - S 26b/1, D1 28b/3.

¹⁷ S 26b/3, D1 28b/5 kısa: kıssa D2 51b/5.

¹⁸ S 26b/3, D1 28b/6 burunlu: yüzlü D2 51b/7.

¹⁹ S 26b/5, D2 51b/10 eylemegin: {eylemegin} D1 28b/8.

bir zamāndan sonra ol daḥı ma'zül¹ (7) idüp yirine Velīd bin 'Uḫbe'yi naşb eyledi. Pes Velīd, Kūfe'ye varup (8) aña mülākī olduğda Sa'd eyitdi: "Yā Velīd! Bizden² sonra sen 'aḳıllu mı olduñ³ (9) yoḥsa senden sonra biz aḥmaḳ mı olduḳ?" didi. Velīd eyitdi: "Ne biz 'aḳıllu (10) olduḳ ve ne siz aḥmaḳ olduñuz velākin bu ḥaḳḳ böyle olmaḳlıḡı ihtiyār (11) eylediler." diyü⁴ cevāb virdi. Sa'd daḥı velāyeti aña teslīm idüp, (12) Kūfe'den ḳaḳdı ve Medīne'den⁵ yidi mīl miḳdārı ba'īd⁶ olan 'Aḳīḳ (13) nām kendinün mesken-i me'lūfı⁷ ve menzil-i ma'rūfı olan yirde āḫir-i 'ömrine deḡin (14) kendinün ḳaşırında sākin oldı. Āḫirü'l-emr tārīḫ-i hicretün elli beşinci senesinde (15) yine anda vefāt idüp ḥaḳḳ anuñ cenāzesini boyunlarına alup götürdiler. (16) Medīne'de ḥākim olan Mervān bin Ḥakem namāzını ḳılıp Medīne'de Baḳī' didükleri (17) mevzi'de defn itdiler. Ol zamān Ḥazret'ün ḥatunları ḥücre içinde Mervān'a (18) iḳtidā idüp namāzını bile ḳıldılar. Seksen⁸ yidi yāḥud seksen beş yaşında (19) fevt oldı. Muhācirīnden⁹ ve 'aşere-i mübeşşereden Medīne'de¹⁰ eñ sonra ol [27a] (1) vefāt eyleyüp ba'dehu Medīne'de muḥācir ü mübeşşer-i bi'l-cennet kimse ḳalmadı. ¹¹. (2) **El-ḥadīsu's-sāmin.** (3) **EL-kem'etu mine'l-menni ve mā'uhā şifā'un li'l-'ayni**¹². Şadaḳa Resūlu'llāh. Bu ḥadīs-i (4) şerīf ve bu ḥaber-i laṭīf daḥı *Meşāriḳu'l-Envār*'dandur. Ma'nāsı: "Tomalan mantarı, (5) Allāhu Te'ālā ḳullarına virmesi üzerine minnet eyledüḡi nesnelerdendir ve anuñ (6) şuyı göze şifadır." dimekdür. Kem'et, rahmet vezni üzerine gāḥice *hemze elife* (7) ḳalb olunup¹³ necāt vezni üzerine kemāt daḥı dinilür. Bir nev' kızıla mā'il (8) aḳ mantardur. Başı yumrı olur¹⁴. Yapaḡı ve sāḳı olmaz. Yaz

¹ S 26b/6 ol daḥı ma'zül: ma'zül D1 28b/10, ol daḥı 'azl D2 51b/12.

² S 26b/8, D2 52a/1 bizden: benden D1 28b/12.

³ S 26b/8, D1 28b/13 olduñ: oldun D2 52a/1.

⁴ S 26b/11, D1 28b/16 diyü: diyüp D2 52a/5.

⁵ S 26b/12, D2 52a/7 - : yaña D1 28b/17.

⁶ S 26b/12, D2 52a/8 ba'īd: **بَعِيد** D1 28b/18.

⁷ D1 28b/19, D2 52a/9 me'lūfı: melūfı S 26b/13.

⁸ S 26b/18, D2 52b/3-4 bile ḳıldılar seksen: ḳıldılar seksan D1 29a/3.

⁹ S 26b/19, D1 29a/4 muḥācirīnden: muḥācirīn D2 52b/5.

¹⁰ S 26b/19, D2 52b/6 Medīne'de: - D1 29a/5.

¹¹ S 27a/1, D1 29a/6 - : rıdvānu'llāhi 'aleyhimā ecma'in Allāhumma'ḥşurnā me'ahum D2 52b/8.

¹² **الكَمَاءُ مِنَ الْمَنْ وَمَا وَهَاشَفَاءُ لِلْعَيْنِ**: "El-kem'etu mine'l-menni ve mā'uhā şifā'un li'l-'ayni: Kızılımtarak beyaz mantar, kudret helvası gibi Allah'ın külfetsiz nimetleri nev'inden bir rızıktır. Suyu da göz ağrısına şifadır." (Baytan, 1971: 537)

¹³ S 27a/6-7, D2 53a/2 elife ḳalb olunup: elif ḳalb olunur D1 29a/13.

¹⁴ S 27a/8, D2 53a/4 olur: olup D1 29a/15.

eyyâmında nemnāk⁽⁹⁾ ve şuya qarīb olan yerlerde çok olur ve ta‘mı gāyet_ile lezīz¹ olur ve menāfi‘i⁽¹⁰⁾ gāyet çokdur. Ba‘z-ı etibbā “Anuñ hakkında beyân olunan nef‘ mücerred kendüsünde⁽¹¹⁾ degüldür. Belki ba‘z-ı eczâ ile maḥlūt olmağıladur.” ve ba‘zılar² “Ancak remed-i hārre⁽¹²⁾ nāfi‘dür ve remed-i barda³ mücerred anuñ nef‘i yokdur. Sā’ir eczâ ile ḥalt gerekdür.”⁽¹³⁾ demişler. Ammā Ebū Hüreyre *raḍiya’llāhu*⁴ ‘*anhudan*⁵ mervīdür ki: “Üç dāne kemātı⁽¹⁴⁾ şıkdum ve şuyını bir şişe içine koyup gözleri ağır bir cāriyyenün⁶ ⁽¹⁵⁾ gözlerine sürme gibi çekdüm. Bi-izni’llāhi te‘ālā şıḥḥat buldı.” ve İmām Nevevī⁽¹⁶⁾ *raḥmetu’llāhi ‘aleyh*⁷ eydür: “Ben gördüm bir a‘mā mücerred anuñ şuyını çekdi. Hemān anuñıla⁽¹⁷⁾ şifā bulup gözleri yine evvelki gibi görür oldu.” Pes⁸ anı sā’ir eczāya⁽¹⁸⁾ qarışdurmak lāzım olmayup ıtlāk-ı ḥadīs⁹ üzre mücerred anuñ şuyı⁽¹⁹⁾ devā olduğunu bu kelāmlar daḥı teyīd ider¹⁰. “Eczâ ile ḥalt şartdur.” diyenlerün [27b]⁽¹⁾ kavlleri fāsīd ve sözleri kāsiddür¹¹. Ḥaḥ-ı ḥavli; menāfi‘-i mücerred, kemātun¹² kendide olmağıdur. ⁽²⁾ **Fİ-zikri Sa‘īd¹³ bin Zeyd¹⁴ raḍiya’llāhu te‘ālā¹⁵ ‘anhu**⁽³⁾ Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi şāḥib-i nebiyy-i maḥbūb¹⁶ ü ḥādīm-i ṭabīb-i ḫulūb, ⁽⁴⁾ celīs-i devā’-i derd-i bī-dermān ü enīs-i şifā’-i emrāz-ı cenān Ebu’l-A‘ver Sa‘īd bin ⁽⁵⁾ Zeyd bin ‘Amr bin Nüfeyl bin ‘Abdu’l-‘Uzzā bin Ribāḥ binü’l-Mekkiyyi’l-Ḳureşsiyyi’l-‘Adevī’dür¹⁷. ⁽⁶⁾ Nesebleri¹⁸, emīrū’l-mü’mīnīn Ḥazret-i ‘Ömer ile merḫūm Nüfeyl’de cem‘ olup ⁽⁷⁾ merḫūm Ḳureys’de dāḥıldür. Pes Sa‘īd, ‘Ömer’ün ‘emmisi oğlunun oğlıdur ve İslām’ı ⁽⁸⁾ ‘Ömer’ün İslām’ından evvelce vāḳi‘

¹ S 27a/9, D1 29a/17 lezīz: lezīz D2 53a/7.

² S 27a/11, D2 53a/10 ve ba‘zılar: {ve ba‘zılar} D1 29a/19.

³ S 27a/12, D2 53a/11 remed-i barda: remed-i bārre D1 29a/20.

⁴ S 27a/13, D2 53a/14 - : te‘ālā D1 29b/1.

⁵ Raḍiya’llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

⁶ D1 29b/2 ağır bir cāriyyenün: ağır bir cāriyyenün S 27a/14, ağır bir cāriyyenün D2 53b/1.

⁷ Raḥmetu’llāhi ‘aleyh: Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun.

⁸ S 27a/17, D1 29b/6 pes: - D2 53b/7.

⁹ S 27a/18, D1 29b/7 ḥadīs: ḥadīs-i şerīf D2 53b/8.

¹⁰ S 27a/19 daḥı teyīd ider: teyīd D1 29b/8, daḥı te’yīd ider D2 53b/10.

¹¹ S 27b/1, D1 29b/9 kāsiddür: kāsiddir D2 53b/12.

¹² S 27b/1, D1 29b/10 kemātun: kemātın D2 53b/12.

¹³ 27b/2 Sa‘īd: Sa‘īd S 27b/2, D1 29b/11, D2 53b/14.

¹⁴ S 27b/2, D1 29b/11 - : mubeşşeri bi’l-cennetihi D2 53b/14.

¹⁵ S 27b/2, D1 29b/11 te‘ālā: - D2 53b/14.

¹⁶ S 27b/3, D1 29b/12 şāḥib-i nebiyy-i maḥbūb: şāḥib-i nebī-yi maḥbūb D2 53b/15.

¹⁷ S 27b/5 binü’l-Mekkiyyi’l-Ḳureşsiyyi’l-‘Adevī’dür: el-Mekkiyyü’l-Ḳureşsiyyi’l-‘Adevī’dür D1 29b/15, D2 54a/4.

¹⁸ D1 29b/16, D2 54a/5 nesebleri: nisbetleri S 27b/6.

olmuşdur. Vâlidəsi Fâṭime binti Ba‘ce bin⁽⁹⁾ Ümeyye¹ bin² Huzā‘a’dur³. **Naḳldür ki Sa‘îd radiya’llâhu**⁴ ‘anhu⁵, bi‘set-i nebîden⁶ altı⁽¹⁰⁾ yıl muḳaddem ‘amm-ı filûn otuz dördünci senesinde Mekke-i Mükerrreme’de⁷ dünyāya⁽¹¹⁾ gelüp evā’il-i İslâm’da şeref-i İslâm’la müşerref olup sābıķın-i evvelîndendür.⁽¹²⁾ **Hilye-i şerîfesi:** Buğday enlû ve uzun boylu ve çok kıllu idi ve cemî‘⁽¹³⁾ ğazâlarda Hâzret’ün hizmet-i ‘aliyyelerinde hâzır⁸ ve dâ’imâ rızâ-yı şerîfleri⁽¹⁴⁾ üzre olup emirlerine imtişâl için işâret-i celiyyelerine nâzır idi⁽¹⁵⁾ velâkin ğazve-i Bedr’de Mekke halkından olan⁹ Ebû Süfyân’uñ kârbânı ol⁽¹⁶⁾ semtlere qarîb yire uğraduĝını Resûl hâzretleri istimâ‘ idüp,⁽¹⁷⁾ anı bir iki nefer kimse ile bile¹⁰ ol kârbânıñ cāsûsluĝı hizmetine göndürdükleri⁽¹⁸⁾ sebebdan ancak ol ğazâda hâzır olamadılar¹¹ ve Hâzret’den ancak dört hadîs-i⁽¹⁹⁾ şerîf rivâyet eylemişdür ve Hâzret aña daḥı¹² cennet_ile muştulayup ‘aşere-i mübeşşere [28a]⁽¹⁾ zümresine dâḥil ve murâd-ı aṣlîye¹³ ve maḳşûd-ı küllîye¹⁴ vâsıl olmuşdur⁽²⁾ ve dünyâda yetmiş yıl ve birkaç ay ‘ömr sürüp târîḥ-i hicretüñ elli birinci senesinde⁽³⁾ ‘Aķîḳ nâm mevzî’de vefât idüp Medîne-i Münevvere’de¹⁵ defn olındı.⁽⁴⁾ **El-ḥadîsu’t-tâsi’.**⁽⁵⁾ **İzâ semi‘tum bihi**¹⁶ bi-arzin felâ-teḳaddemû ve izâ veḳa‘a bi-arzin ve entum fiḥâ felâ-taḥrucû⁽⁶⁾ firâren minhu¹⁷. Bu hadîs-i şerîf ve bu ḥaber-i münîf ‘uyûn-ı muḥaddişînüñ ziyâ vü nûrı⁽⁷⁾ İmâm Buḥârî ve İmâm Müslim-i Nîşâbüri¹⁸ *Şaḥîḥ*’lerindendür. Ma‘nâ-yı laṭîfî: “Ḳaçan⁽⁸⁾ siz işitseñüz bir beldede ṭa‘ûn vukû‘nı ol

¹ 27b/8-9 Ba‘ce bin Ümeyye: Bağce bin Ümeyye S 27b/8-9, D2 54a/10, Bağce bin Ümmeyye D1 29b/19-20.

² S 27b/9 + : bin D1 29b/20, D2 54a/10.

³ S 27b/9, D1 29b/20 Huzā‘a’dur: Huzā‘a’dur D2 54a/10-11.

⁴ S 27b/9, D2 54a/11 - : te‘âlâ D1 29b/20.

⁵ Radiya’llâhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

⁶ S 27b/9, D2 54a/11-12 bi‘set-i nebîden: bi‘se-i nebîden D1 29b/21.

⁷ S 27b/10, D2 54a/13 Mekke-i Mükerrreme’de: Mekke-i Mükerrreme D1 30a/1.

⁸ S 27b/13, D1 30a/5 hâzır: hâzır D2 54b/4.

⁹ S 27b/15 olan: - D1 30a/7, D2 54b/7.

¹⁰ S 27b/17, D1 30a/9 bile: - D2 54b/10.

¹¹ S 27b/18, D1 30a/11 hâzır olamadılar: hâzır olmadılar D2 54b/12.

¹² S 27b/19 daḥı: - D1 30a/12, D2 54b/14.

¹³ S 28a/1, D1 30a/13 murâd-ı aṣlîye: murâd-ı aṣlîyyeye D2 55a/1.

¹⁴ S 28a/1, D1 30a/13-14 maḳşûd-ı küllîye: maḳşûd-ı küllîyyeye D2 55a/1.

¹⁵ S 28a/3 Medîne-i Münevvere’de: Medîne’de D1 30a/16, Medîne-i Münevvere D2 55a/5.

¹⁶ S 28a/5, D2 55a/7 bihi: - D1 30a/18.

¹⁷ **İzâ semi‘tum bihi bi-arzin felâ-teḳaddimû** aleyhi ve **izâ veḳa‘a bi-arzin ve entum biḥâ felâ-taḥrucû** firâren minhu: Bir yerde veba hastalığının olduğunu işitirseniz oraya girmeyin. Bulunduğunuz yerde de veba hastalığı varsa ondan kaçarak oradan çıkmayın.” (Özaṣar vd., 2020: 437)

¹⁸ S 28a/7, D1 30a/21 Müslim-i Nîşâbüri: Müslim-i Nîşâbüdi D2 55a/11.

maḥalle dāḥil olmañuz⁽⁹⁾ ve kaçan bir yirde tã'un vâkı' olsa ve siz ol maḥallde bulınsañuz ol⁽¹⁰⁾ tã'undan firār, ol maḥallden çıkmayunuz¹." dimekdür. Ba'z-ı 'ulemā bu² nehy-i⁽¹¹⁾ şıyānet-i'tikād³ üzerine ḥaml eylediler⁴. Ya'nı şol kimsenün ki⁵ tã'un⁽¹²⁾ olan maḥalle duḥūl ile⁶ ve tã'un vâkı' olduğu yirden ḥurūc ile⁽¹³⁾ i'tikādı müteğayyir olmaya. Belki bir şey'e⁷ mübtelā olduğda "Taḳdīr böyle⁽¹⁴⁾ imiş." diyü ašlā kendüde ıztırāb ḥāşıl olmaya. Böyle olan⁽¹⁵⁾ kimesnelerün duḥūlında ve ḥurūcında be's⁸ yokdur ve bu i'tikād üzre⁽¹⁶⁾ olmayup kendüde teğayyür bulunan kimseler için duḥūl ü ḥurūc cā'iz⁽¹⁷⁾ degüldür dimişler. Ammā böyle diyenlerün kelāmı redd olındı ki Ḥazret-i 'Ömer⁽¹⁸⁾ raḍiya'llāhu⁹ 'anhu¹⁰ Şām-ı şerīfe geldüklerinde ümerā'-i Şām ḥaber virdiler ki⁽¹⁹⁾ "Şām-ı şerīf¹¹ içinde tã'un vardır." diyü. Pes Ḥazret-i 'Ömer ašḥāb ile [28b]⁽¹⁾ müşāvere idüp ba'dehu Şām'a¹² duḥūl eylemediler. İmdi ḥadīs-i şerīfi⁽²⁾ zāhirī üzerine terk idüp nehyi, i'tikādı muğayyer olan ve olmayana⁽³⁾ ta'mīm¹³ itmek şaḥīḥdür. Ba'zılara "Taḥşīş-i ğayr¹⁴ şaḥīḥdür." dimişler.⁽⁴⁾ **Fİ-zikri 'Abdi'r-Raḥmān bin 'Avf¹⁵ raḍiya'llāhu te'ālā¹⁶ 'anhu⁽⁵⁾** Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi şāḥibü'n-nebi¹⁷ vü vākıfū'l-esrār, el-bāzıl¹⁸ 'alā⁽⁶⁾fuḳarā'i'l-muhācirin¹⁹ ve'l-enşār, kerīmü's-şiyem ve'l-aḥlāk, zü'l-kerem ve'l-aṭā'i⁽⁷⁾ ve'l-infāk²⁰, el-mübeşşer-i bi'l-cinān Ebū Muḥammed 'Abdu'r-Raḥmān bin 'Avf binü'l-Ḥārīs⁽⁸⁾ bin Zühre bin Kilāb bin Mürre bin Ka'bü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureyşiyi'z-Zühri'dür. Nesebleri,⁽⁹⁾ Resül-i Ekrem²¹

¹ S 28a/10, D2 55b/1 çıkmayunuz: çıkmāñuz D1 30b/4.

² S 28a/10, D1 30b/4 bu: - D2 55b/2.

³ S 28a/11, D1 30b/5 şıyānet-i i'tikād: şıyānet-i i'tikādı D2 55b/2.

⁴ S 28a/11, D1 30b/5 eylediler: itdiler D2 55b/3.

⁵ S 28a/11, D2 55b/3 ki: - D1 30b/6.

⁶ S 28a/12, D2 55b/4 ile: eyleye D1 30b/6.

⁷ S 28a/13, D2 55b/6 şey'e: şey' D1 30b/8.

⁸ S 28a/15, D2 55b/9 be's: bes D1 30b/10.

⁹ S 28a/18, D2 55b/14 - : te'ālā D1 30b/14.

¹⁰ Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹¹ S 28a/19, D1 30b/15 Şām-ı şerīf: Şām-ı {şerīf} D2 56a/1.

¹² S 28b/1, D1 30b/17 ba'dehu Şām'a: ba'd Şām D2 56a/2-3.

¹³ S 28b/3, D1 30b/19 ta'mīm: ta'lim D2 56a/5.

¹⁴ S 28b/3 taḥşīş-i ğayr: taḥşīş D1 30b/20, taḥşīş D2 56a/6.

¹⁵ S 28b/4, D1 30b/21 - : mubeşşeri bi'l-cennetihi D2 56a/7.

¹⁶ S 28b/4, D1 30b/21 te'ālā: - D2 56a/7.

¹⁷ S 28b/5, D1 31a/1 şāḥibü'n-nebi: şāḥibü'n-nebiyy D2 56a/8.

¹⁸ S 28b/5, D2 56a/9 el-bāzil: el-bāzili D1 31a/2.

¹⁹ D1 31a/2, D2 56a/9 fuḳarā'i'l-muhācirin: fuḳarā'i'l-muhācir S 28b/6.

²⁰ S 28b/7, D1 31a/3 ve'l-infāk: ve'l-inḳāk D2 56a/11.

²¹ S 28b/9, D1 31a/5 - : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D2 56a/14-15.

h azretleriyle mer   m Kil  b bin M  rre'de cem   olup mer   m   urey  'de⁽¹⁰⁾ d  hild  r ve v  lidesi   if  ² binti 'Avf bin Z  hre bin Kil  b  'l-Mekkiyyeti'l-  urey  yyeti'z-⁽¹¹⁾Z  hriyye'd  r ki pederi³ 'Avf u  n 'ammz  desid  r⁴ ve   sl  m   zerine⁵ fevt ⁽¹²⁾ olmu  sdur *ra  iya'll  hu*⁶ 'anh  ⁷. **Na  ld  r ki** r  v  -i h  di  -i   er  f⁸ olan 'Abdu'r-Ra  m  n, ⁽¹³⁾ '  mm-   fil  n onuncu senesinde Mekke-i M  kerreme'de d  ny  ya gel  p zam  n-   ⁽¹⁴⁾ c  hiliyyet  de ismi 'Abdu'l-H  ri  ⁹ ve bir riv  yetde 'Abdu   -  ems idi.   eref-i ⁽¹⁵⁾   sl  m'la te  err  fden¹⁰   onra H  zret, anu  n ismini 'Abdu'r-Ra  m  n   od  . Ek  ser ⁽¹⁶⁾   az  larda H  zret ile bile idi. S  b  k  n- i evvel  nden olup ve H  be  se'ye ⁽¹⁷⁾ iki kerre hicret eylemi  sd  r¹¹ ve 'a  sere-i m  be    ereden olup H  zret anı cennet_ile ⁽¹⁸⁾ mu  tulamı  sdur ve H  zret'  n zeb  n-     er  flerinden¹² altmı   altı h  di  -i   er  f⁽¹⁹⁾ riv  yet eylemi  sd  r ve H  zret-i '  mer kendiden   onra h  l  fet h      n  da [29a] ⁽¹⁾ me  verete ta'y  n eyled  gi altı nefer a    b-      r  nu  n birisid  r ve   ervet-i ⁽²⁾ 'a   ime- i v  fire¹³ ve emv  l    eml  k-i m  tek   sire   a  ı olup m  l  nu  n p  y  n   ⁽³⁾ ve e    l    a  m  lin  n¹⁴ evz  n   yo  ıd  . Ziy  de 'ar  z-   va    ra     dir ve d  'im   ⁽⁴⁾ geyd  gi lib  sları f    ir idi. **Na  ld  r ki** H  zret a  n  a h  t  b id  p: ⁽⁵⁾ "Y     bne 'Avf! Sen, ben  m a    bum  n a  niy  sındansun¹⁵.   or  arım¹⁶ ki ayaklaru  nda¹⁷ s  'ir   ⁽⁶⁾ gibi   uvvet-i ref  t  r ve ol yolda sen da  ı anlar gibi c  st    rehvar¹⁸ olmayup ⁽⁷⁾ belki t  fl-   kehvar   v     abiyy-i    re-h  re gibi imekleterek gides  n. Pes¹⁹ All  hu ⁽⁸⁾ Te'  l  'ya   ar  z-     asen vir ki ol zam  nda aya  ı  r²⁰   ayddan   tl  k ve seni ⁽⁹⁾      r  bdan i't  k eyleye." diy   buyurdılar. Ol da  ı: "Y   Res  la'll  h! Ben ⁽¹⁰⁾ H     Te'  l  'ya

¹ D1 31a/6-7, D2 56b/1 mer   m   urey  'de:   avm-i   urey  'de S 28b/9.

² S 28b/10   if  :      ar D1 31a/7, D2 56b/2.

³ S 28b/11, D2 56b/3 pederi: peder D1 31a/8.

⁴ S 28b/11, D1 31a/8-9 'ammz  desid  r: 'ammz  desid  r D2 56b/4.

⁵ S 28b/11, D1 31a/9   zerine:   zre D2 56b/4.

⁶ S 28b/12, D2 56b/5 ra  iya'll  hu: - D1 31a/9.

⁷ S 28b/12 'anh  : - D1 31a/9, 'anh  m   D2 56b/5. | Ra  iya'll  hu 'anh  : Allah ondan razı olsun.

⁸ S 28b/12, D2 56b/5-6 r  v  -i h  di  -i   er  f: r  v  -yi h  di  -i   er  f D1 31a/10.

⁹ S 28b/14, D2 56b/8 'Abdu'l-H  ri  : Ebu'l-H  ri   D1 31a/12.

¹⁰ S 28b/15, D1 31a/13 te  err  fden: m    errefden D2 56b/10.

¹¹ S 28b/17, D2 56b/13 eylemi  sd  r: itmi  sd  r D1 31a/15.

¹² S 28b/18, D1 31a/16-17 zeb  n-     er  flerinden: zeb  n D2 56b/15.

¹³ S 29a/1-2   ervet-i 'a   ime-i v  fire: s  re-i 'a   ime-i v  fire D1 31a/20, D2 57a/4-5.

¹⁴ S 29a/3, D2 57a/7 a  m  lin  n: icm  lin  n D1 31a/21.

¹⁵ S 29a/5, D1 31b/1 a  niy  sındansun: a  niy  sındansın D2 57a/10-11.

¹⁶ D1 31b/1, D2 57a/11   or  arım:   or  arum S 29a/5.

¹⁷ S 29a/5 ayaklaru  nda: ayaklarından D1 31b/1, D2 57a/11.

¹⁸ S 29a/6, D1 31b/2 c  st    rehvar:    r  hvar D2 57a/13.

¹⁹ D1 31b/4 gides  n pes: gides  n S 29a/7, gidesin D2 57a/14.

²⁰ S 29a/8, D1 31b/5 aya  ı  r: aya  ı  n   D2 57b/1.

nice¹ karz vireyin?” didi. Hâzret daḥı²: “İşbu gün arkañda⁽¹¹⁾ geydüğñ³ libâsını taşadduk eyle.” diyüp ol daḥı hemân: “Bu geydüğim degül,⁽¹²⁾ belki cümle mülkümi⁴ şadağa ideyin.” didi. Hâzret daḥı: “İşbu gün her ne kadar⁽¹³⁾ ziyâde iderseñ ol kadar ecre müstaḥakḳ olursun.” diyü⁵ anı ḥayra taḥriş⁶ (14) eylediler. ‘Abdu'r-Raḥmân daḥı bu ‘azîmet niyyetiyle⁷ ḳalḳup cümle mālını zu‘afâya⁽¹⁵⁾ ve fuḳarâya bezl eylemege giderken hemân Cibrîl-i emîn⁸ Hâzret'e nâzil olup: (16) “Yâ Resûla'llâh! ‘Abdu'r-Raḥmân cümle mālını bir uğurdan şadağa idüp⁽¹⁷⁾ kendüsi yalın u aç u zillet_ile sâ'ire muḥtâc olmasun. Belki ekşeriyyâ ziyâfet⁽¹⁸⁾ idüp miskînlere⁹ ta‘âm virsün ve fuḳarâ vu zu‘afâya ve sâ'illere¹⁰ nesne (19) virüp ḥayra girsün.” didi. Hâzret bu ma‘nâyı aña i‘lâm idüp [29b] (1) ol daḥı dâ'imâ ḥayrıla iḥsân ve fuḳarâ vu mesâkîne i‘tâ-i firāvân iderdi. (2) **Naḳl olunur ki bir günde**¹¹ otuz nefer ḳul âzâd eyledi ve yine bir ḳıṭ'a mālın⁽³⁾ yirini Hâzret-i ‘Osmân'a¹² kırḳ biñ dīnâra bey‘ idüp¹³ meblağ-ı merḳûmı bi't-tamâm⁽⁴⁾ fuḳarâya bezl eyledi ve yetmiş beş yıl ‘ömr sürüp târîḥ-i hicretün otuz ikinci¹⁴ (5) senesinde Medīne-i Münevvere'de ḥaste olup mālından fî-sebîlî'llâh fuḳarâya elli biñ flori⁽⁶⁾ taşadduk eyleyüp¹⁵ ve “Namâzumı Hâzret-i ‘Osmân ḳılsun.” diyü vaşîyyet eyledi ve rûḥ-ı şerîflerini⁽⁷⁾ Ḥaḳḳ'a teslîm eyledi. Pes vaşîyyet-i mezbûre üzre Hâzret-i ‘Osmân namâzını¹⁶ ḳılup Baḳî'de defn eylediler⁽⁸⁾ ve meblağ-ı merḳûmı çıkarup maḥalline şarf eylediler. Ba‘dehu vereşesi talebiyle muḥallefâtı ḥesâb⁽⁹⁾ olunup aḳçe vü altun vü emtî‘a-i gün-â-gündan ḡayrı biñ deve, üç biñ ḳoyun ve yüz⁽¹⁰⁾ bidevî at mevcûd olup vârişleri¹⁷ mâ-beyninde ‘alâ-mâ-faraza'llâh taḳsîm olındı. (11)

¹ S 29a/9-10, D1 31b/6 ben Ḥaḳ Te‘âlâ'ya nice: Allâhu Te‘âlâ'ya niçe D2 57b/3.

² S 29a/10, D2 57b/4 daḥı: - D1 31b/7.

³ S 29a/10-11, D1 31b/7 arkañda geydüğñ: arḳada geydüğñ D2 57b/5.

⁴ S 29a/12, D1 31b/9 mülkümi: mülki D2 57b/7.

⁵ S 29a/12, D1 31b/11 diyü: deyü D2 57b/10.

⁶ S 29a/12, D1 31b/11 taḥriş: taḥriş D2 57b/10.

⁷ D1 31b/12, D2 57b/11 niyyetiyle: niyyet_ile S 29a/14.

⁸ S 29a/15 Cibrîl-i emîn: Cebrâ'îl ‘aleyhi's-selâm D1 31b/13, Cebrâ'îl-i emîn D2 57b/13.

⁹ S 29a/18, D2 58a/2 miskînlere: miskinlere D1 31b/16.

¹⁰ S 29a/18, D1 31b/17 sâ'illere: sâ'irlere D2 58a/3.

¹¹ S 29b/2, D1 31b/20 naḳl olunur ki bir günde: naḳldür ki bir gün D2 58a/7.

¹² S 29b/3, D1 31b/21 Hâzret-i ‘Osmân'a: Hâzret-i ‘Osmân D2 58a/9.

¹³ S 29b/3, D1 31b/22 idüp: eyledi D2 58a/10.

¹⁴ D2 58a/12 ikinci: iki S 29b/4, D1 31b/23.

¹⁵ D1 32a/2, D2 58a/15 eyleyüp: idüp S 29b/6.

¹⁶ D1 32a/5 namâzını: - S 29b/7, D2 58b/3.

¹⁷ S 29b/10, D1 32a/8 vârişleri: vârişler D2 58b/9.

İttifâkan dört hatunı olup şümünü ihrâc olunup her bir hatuna seksener¹ biñ aķçe⁽¹²⁾ virildi *rağiya'llāhu te'ālā 'anhu ve 'an-sā'iri'ş-şahābeti ecma'in*.⁽¹³⁾ **El-ḥadīsu'l-āşir.**⁽¹⁴⁾ **Eş-**şiyāmu cunnetun mā lem-yehriķhā³. Şadaķa Resūlu'llāh. Bu ḥadīs-i şerīf-i⁽¹⁵⁾ beşāret-i maşḥūb İmām Münzirī'nün *Kitābü't-Terğīb ve't-Terhīb*'inde mektūbdur.⁽¹⁶⁾ Ma'nā-yı meľfūzīsi: “Şā'im olmaķ ķalkandır. Şā'im ol ķalkanı yırtmaduķķa⁴.” Ba'z-ı⁽¹⁷⁾ rivāyetde zıķr olındı ki: “Aşḥāb-ı güzīn su'āl eylediler ki: ‘Yā Resūla'llāh! Ne⁽¹⁸⁾ şey' ile şavm yırtılır?’ Pes⁵ Ḥazret buyurdılar ki: ‘Yalan söylemek veyāḥud ğıybet ile⁽¹⁹⁾ ola ki bir mü'minün mekrūh görüp rāzī olmaduķı şey'ini ardından söylemekdür [30a]⁽¹⁾ eger ol kimse muḥāṭab ķatında ma'lūm u müte'ayyin olursa.” Ḥattā Ḳāđīḥān⁽²⁾ *Fetāwā*'sında zıķr eyledi ki: “Bir ādem bir ķariyye⁶ ehlinün mesāvisin zıķr⁽³⁾ eylese bu zıķr, ğıybet olmaz. Zīrā ol kimse ehl-i ķaryenün⁷ ba'zısını⁽⁴⁾ murād eyler. Ol ba'z ise müte'ayyin degüldür.”⁽⁵⁾ **Fī-zıķri Ebī 'Ubeyde bini'l-Cerrāḥ**⁸ *rağiya'llāhu te'ālā 'anhu*⁽⁶⁾ Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi şāḥib-i Ḥazret-i risālet-penāḥ⁹ ü ḥādim-i ḥizmet-i⁽⁷⁾ nübüvvet-i destgāḥ, şāḥibü'l-emāneti ve'd-diyāneti'l-berī¹⁰-i mine'l-fesādi ve'l-ḥıyāneti⁽⁸⁾ el-ālimü'l-fāzıl, ez-zāhidü'n-neşāyiḥ Ebū 'Ubeyde bin 'Āmir binü'l-Cerrāḥ bin Hilāl⁽⁹⁾ bin Uheyb bin Ḍabbe binü'l-Ḥāriş¹⁰ bin Fihri bin Mālik bin Nađrū'l-Fihriyyi'l-Ḳureşşiyi'l-⁽¹⁰⁾Mekkī'dür *rağiya'llāhu*¹¹ *'anhu*¹². Silsile-i nesebi, Resūl ḥazretiyle¹³ merķūm Fihri bin⁽¹¹⁾ Mālik'de cem' olur ve vālidesi Ğanm bin Cābir bin 'Abdu'l-'Uzzā bin 'Āmir bin⁽¹²⁾ 'Ümeyre bin Vedī'a bin Ḥāriş bin Fihri bin Mālikü'l-Fihriyyeti'l-Ḳureşşiyeti'l-Mekkiyye'dür.⁽¹³⁾ Anuñ daḥı nesebi,

¹ S 29b/11, D2 58b/11 seksener: seksan D1 32a/10.

² Rağiya'llāhu te'ālā 'anhu ve 'an-sā'iri'ş-şahābeti ecma'in: Allahu Teālā, ondan ve diğer saḥabelerin hepsinden razı olsun.

³ الصيام جنّة ما لم يخرقها: “Eş-şiyāmu cunnetun mā lem-yehriķhā: Oruç, onu kırmamak şartıyla bir kalkandır.” Erişim: 19 Ocak 2023, <https://l24.im/HX7s>

⁴ S 29b/16, D2 58b/4-5 yırtmaduķķa: yırtmadıķķa D1 32a/17.

⁵ S 29b/18, D1 32a/19 pes: - D2 59a/7.

⁶ S 30a/2, D2 59a/13 ķariyye: ķarye D1 32b/3.

⁷ S 30a/3, D1 32b/4 ehl-i ķaryenün: ķariyyenün D2 59a/15.

⁸ S 30a/5 Ebī 'Ubeyde bini'l-Cerrāḥ: Ebī 'Ubeydeti bini'l-Cerrāḥ D1 32b/6, 'Ubeydeti'l-Cerrāḥ mübeşşeri bi'l-cennetihi D2 59b/2.

⁹ S 30a/6, D2 59b/3-4 şāḥib-i Ḥazret-i risālet-penāḥ: Ḥazret-i risālet-penāḥ D1 32b/7.

¹⁰ S 30a/9, D1 32b/11 binü'l-Ḥāriş: binü'l-Ḥāris D2 59b/8.

¹¹ S 30a/10, D2 59b/9 - : te'ālā D1 32b/12.

¹² Rağiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹³ S 30a/10, D1 32b/13 Resūl ḥazretiyle: Ḥazret-i Resūlu'llāh ile D2 59b/10.

Hazret'le mezbür Fihri'de cem' olup li-ebin ve ümmün Kureyş'dendür¹. ⁽¹⁴⁾ **Naıldür ki** Ebü 'Ubeyde *radıya'llāhu*² 'anhu³ dağı şabı iken cediti Cerrāh anı oğul⁽¹⁵⁾ idinüp anuñ hucrında perverde olmağıla, halk anı⁴ ceddine nisbet ile ⁽¹⁶⁾ Ebü 'Ubeyde binü'l-Cerrāh dirler ve evā'il-i İslām'da Mekke-i Mükerrreme'de İslām'a ⁽¹⁷⁾ gelmek ile sâbıkın-i evvelinden olup iki kıblede⁵ dağı 'ibâdet ve ba'dehu ⁽¹⁸⁾ Medîne-i Münevvere'ye hicret eylemişdür ve Hazret anuñ hakkında "Ebü 'Ubeyde bu ⁽¹⁹⁾ ümmetün emînidür." diyü buyurmuşlardur⁶ ve cemi' gazâlarda hâzır olup küffâr ile [30b] ⁽¹⁾ merdâne kıtâl ve dilîrâne cenk ü cidâl eylemek_ile⁷ 'aşere-i mübeşşere zümresinde ⁽²⁾ dâhil olmuşdur. **Naıldür ki** ehl-i İslām Uhud gazâsında nev'en inhizâm şüretinde ⁽³⁾ olup ve Hazret'ün dağı⁹ cism-i şerîf ü cesed-i laîflerine zahm irişüp ⁽⁴⁾ mübarek başlarına geydükleri cebelü tuğulğanuñ iki halkası¹⁰ ol darbıla ⁽⁵⁾ mübarek yüzlerine batdı. İttifâkan Ebü 'Ubeyde anı gördi¹¹. Hemân segirdüp ⁽⁶⁾ Hazret'ün yanlarına geldi ve ol halkaları¹² dişleriyle çıkardı. Hattâ ol zürdan¹³ ⁽⁷⁾ kendinüñ dağı ön dişlerinden iki dişi çıkup düşdi¹⁴. **Pes** Hazret ⁽⁸⁾ aña niçe şenâlar ve lâ-yu'add du'âlar eyleyüp cennet_ile muştuladılar ve Bedr gazâsında ⁽⁹⁾ kırk bir yaşında olup ehl-i İslām'a haylî mu'âveneti olup aşhâb-ı güzîne¹⁵ ⁽¹⁰⁾ küllî müzâhereti olmuşdur¹⁶. **Naıldür ki** babası 'Abdu'llâh gazve-i Bedr'de aña râst ⁽¹¹⁾ gelüp hemân kılıç ¹⁷ çeküp katle¹⁸ kaşd eyledi. Ebü 'Ubeyde dağı anuñ elinden ⁽¹²⁾ halâş olmağıçün çok sa'y eyledi. Çäre idemeyüp¹⁹ ne Ebü 'Ubeyde anuñ ⁽¹³⁾ öninden²⁰ kaçmağa kudret buldı ve ne

¹ S 30a/13, D2 60a/1 Kureyş'dendür: Kureyş'dendir D1 32b/17.

² S 30a/14, D2 60a/2 - : te'âlâ D1 32b/18.

³ Radıya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

⁴ S 30a/15, D1 32b/19 anı: - D2 60a/4.

⁵ S 30a/17, D1 33a/1 kıblede: kabîlede D2 60a/7.

⁶ S 30a/19 buyurmuşlardur: buyurmuşlar D1 33a/3, buyurmuşlardud D2 60a/10.

⁷ S 30b/1, D1 33a/4 eylemek_ile: eylemege D2 60a/12.

⁸ S 30b/2, D1 33a/5 naıldür ki: naıl olunur ki D2 60a/13-14.

⁹ S 30b/3, D1 33a/7 dağı: - D2 60b/1.

¹⁰ S 30b/4 cebelü tuğulğanuñ iki halkası: cebelü tuğulğanuñ iki halkası D1 33a/8-9, cebelü tuğulğanuñ iki halkası D2 60b/3.

¹¹ S 30b/5, D1 33a/10 gördi: görüp D2 60b/5.

¹² S 30b/6 geldi ve ol halkaları: geldi ve ol halkaları D1 33a/11, gelüp ve ol halkaları D2 60b/6-7.

¹³ S 30b/6, D1 33a/12 zürdan: zürdan D2 60b/7.

¹⁴ S 30b/7, D1 33a/13 düşdi: düşüp D2 60b/9.

¹⁵ S 30b/9, D2 60b/13 aşhâb-ı güzîne: aşhâb D1 33a/16.

¹⁶ S 30b/10, D1 33a/16 olmuşdur: oldı D2 60b/13.

¹⁷ D1 33a/18, D2 60b/15 - : ile S 30b/11.

¹⁸ S 30b/11, D1 33a/18 katle: katline D2 60b/15.

¹⁹ S 30b/12, D1 33a/20 idemeyüp: eylemeyüp D2 61a/2-3.

²⁰ S 30b/13, D1 33a/21 öninden: öninde D2 61a/3.

babasının kalbine şefkat gelüp anuñ ⁽¹⁴⁾ kaçından fâriğ¹ oldu. Âhirü'l-emr muẓtarib olup ğazâ niyyetine² aña bir kılıç ⁽¹⁵⁾ urup cânını cehenneme göndürdi. Hemân Cebraîl ‘aleyhi's-selâm³ Resûl hâzretlerine ﴿Lâ-tecidu ⁽¹⁶⁾ kavmen yu'minûne bi'llâhi ve'l-yevmi'l-âhiri﴾⁴ âyet-i kerîmesini getürdi. **Hilye-i şerîfesi:** ⁽¹⁷⁾ Vechi cemîl ve kıaddi tavîl ve şakalı hafîf ve cemâli laţîf idi ve Hâzret'ün ⁽¹⁸⁾ hizmet-i şerîfelerinde⁵ kâ'im ve meclislerine mülâzım olup Hâzret'ün⁶ dehân-ı ⁽¹⁹⁾ şerîflerinden on dört hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve Hâzret [31a] ⁽¹⁾ hicretten sonra Medîne-i Münevvere'de muhâcirîn ü enşârı birbiriyle⁷ kardaş ⁽²⁾ itdükleri⁸ zamânda anı dağı Ebû Talha-i Enşârî ile kardaş idüp ⁽³⁾ ve anuñ emânet⁹ ü diyânetine i'timâd ile Necrân nâhiyesinde¹⁰ olan halkuñ ⁽⁴⁾ ‘öşr ü zekâtlarını hıfz için “Va'llâhi ben, size bir kavî emîn kimesne ⁽⁵⁾ bulup göndürürüm.” diyü ol huşûşa anı emîn naşb eyleyüp göndürmüşlerdür ⁽⁶⁾ ve Hâzret'den sonra Ebû Bekr'ün enîsi ve ‘Ömer'ün celîsi olup zamân-ı ⁽⁷⁾ hilâfetinde hizmetlerinde¹¹ hâzır ve işâret-i ‘aliyyelerinde nâzır idi ve cân ⁽⁸⁾ u dilden anlar¹² ile bî'at ve hizmetlerinde kemâl-i mertebe-i istikâmet idenlerden ⁽⁹⁾ idi ve evâhîr-i ‘ömrinde olan¹³ ‘asâkir-i İslâm üzerine emîr naşb ⁽¹⁰⁾ olınmağıla, anda vaţan u maķarr u mesken idinüp târiḫ-i hicretün on ⁽¹¹⁾ sekizinci senesinde elli sekiz yaşında iken velâyet-i Şâm'da nehr-i ⁽¹²⁾ Ürdün¹⁴ nâhiyesinde¹⁵ tâu'n-ı

¹ S 30b/14, D1 33a/22 fâriğ: fâri' D2 61a/5.

² S 30b/14, D1 33a/22 niyyetine: niyyetinde D2 61a/6.

³ D1 33a/23, D2 61a/8 ‘aleyhi's-selâm: - S 30b/15. | ‘Aleyhi's-selâm: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

⁴ “Lâ-tecidu kavmen yu'minûne bi'llâhi ve'l-yevmi'l-âhiri yuvâddûne men ḥadda'llâhe ve rasûlehu ve lev kânû âbâ'ehum ev ebnâ'ehum ev ihvânehum ev aşîratehum: Allah'a ve âhîret gününe iman eden bir topluluğun, Allah'a ve peygamberine düşmanlık eden kimselere -babaları, oğulları, kardeşleri yahut diğer akrabaları da olsa- sevgiyle bağlandıklarını **göremezsin**. İşte Allah bu müminlerin kalplerine imanı nakşetmiş ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları -orada ebedî kalmak üzere- altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'tan yanadırlar; iyi bilinmeli ki kurtuluşa erecek olanlar da Allah'tan yana olanlardır!” (Mücâdele, 58: 22)'den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/DjYm>

⁵ S 30b/18, D1 33b/4 hizmet-i şerîfelerinde: hizmet-i şerîflerinde D2 61a/12-13.

⁶ S 30b/18, D1 33b/5 Hâzret'ün: Hâzret D2 61a/14.

⁷ D1 33b/8, D2 61b/2 birbiriyle: biribiriyle S 31a/1.

⁸ S 31a/2, D1 33b/8 itdükleri: idüp ol D2 61b/3.

⁹ S 31a/3, D2 61b/5 emânet: imâmet D1 33b/9.

¹⁰ S 31a/3, D1 33b/10 nâhiyesinde: nâhiyyesinde D2 61b/5-6.

¹¹ D1 33b/14, D2 61b/12 hizmetlerinde: hizmetlerinde S 31a/7.

¹² S 31a/8, D2 61b/14 anlar: eyler D1 33b/16.

¹³ S 31a/9, D1 33b/17 olan: - D2 62a/1.

¹⁴ D2 62a/4-5 nehr-i Ürdün: nehr-i Erdün S 31a/11-12, D1 33b/20.

¹⁵ S 31a/12, D1 33b/20 nâhiyesinde: nâhiyyesinde D2 62a/5.

‘Amvās¹ eşnāsında fevt oldu ve Mu‘āz⁽¹³⁾ bin Cebel hāzretleri namāzını kılup envā‘-ı i‘zāz ü ikrām ile defn eylediler⁽¹⁴⁾ *Allāhumme'rzuknā merci'ahu ve'hşurnā me'ahu bi-rahmetike yā erḥame'r-rāḥimīn*².⁽¹⁵⁾ **El-ḥadīsu'l-ḥādī ‘aşer.**⁽¹⁶⁾ Et-tā’ibu mine'z-zenbi kemen lā-zenbe lehu ve'l-mustağfiru mine'z-zenbi ve huve muḫīmun⁽¹⁷⁾ ‘aleyhi ke'l-mustehzi’u bi-rabbihī³. Bu ḥadīs-i şerīf ve bu ḥaber-i münīf İmām⁽¹⁸⁾ Beyḥakī'nün *Şaḥīḥ*'indendir. Ma'nā-yı mantūḫīsi: “Günāhdan tā’ib olan kimse⁽¹⁹⁾ günāhı olmayan kimse gibidir. Ya’nī Allāhu Subḥāne ve Te‘ālā ol kimseden ol [31b]⁽¹⁾ günāhı ancılayın ‘afv ider ki gūyā ol kimse ol günāhı ašlā işlemedi⁽²⁾ ve günāhdan istiğfār iden kişi ḥāl bu ki ol günāhuñ üzerinde muḫīm⁽³⁾ ola, Rabbisini istihzā idici gibidir.” Pes bu eelden ‘ulemā’-i ‘izām *raḥimehumu'llāhu*⁴⁽⁴⁾ tövbenün şıḥḥatinde üç şart zıkr eylediler: Ol ḥâlde günāhı işlememek, biri⁽⁵⁾ daḥı⁵ ol günāhı muḫaddemā işledüğine nādım olmaḥ, üçüncisi bir daḥı itmemege ‘azīmet itmekdür.⁽⁶⁾ **Fī-zikri**⁶ ‘Abdi'llāh bin ‘Abbās raḍiya'llāhu te‘ālā⁷ ‘anhu⁽⁷⁾ Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi Ebu'l-‘Abbās⁸ ‘Abdu'llāh bin⁹ ‘Abbās bin ‘Abdu'l-Muṭṭalib⁽⁸⁾ bin Hāşimü'l-Mekkiyyi'l-Ḳureysiyyi'l-Hāşimī'dür *raḍiya'llāhu te‘ālā* ‘anhu¹⁰. Vālidı olan⁽⁹⁾ ‘Abbās daḥı şeref-i İslām'la müşerref olup niçe zamān Ḥāzret'le şoḥbet⁽¹⁰⁾ eylemişdür. Taḫṣīl-i aḥvālī, kütüb-i siyerde meşṭurdur. Vālidesi Lübbābe bintü'l-Ḥāriş'dür¹¹ ki Lübbābetü'l-Kübrā dimeḥ_ile ma'rūfedür¹² ve Ümmü'l-Fazl künyeti⁽¹²⁾ ile mevşūfdur. Zīrā Ebū¹³ ‘Abdu'llāh'dan muḫaddem olan oḡlınun ismi⁽¹³⁾ Fazlu'llāh idi ve mezbūre Lübbābe,

¹ 31a/12 ṭā‘ūn-ı ‘Amvās: عملوس S 31a/12, D1 33b/21, D2 62a/5.

² S 31a/14, D2 62a/8-9 ...urzuḳnā merci'ahu ve'hşurnā me'ahu...: ...uḥşurnā fī-zumretihi... D1 33b/23. | Allāhumme'rzuknā merci'ahu ve'hşurnā me'ahu bi-rahmetike yā erḥame'r-rāḥimīn: Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım! O'na dönebilmeyi bize rızık olarak ver.

³ التائب من الذنب كمن لا ذنب له والمستغفر من الذنب وهو مقيم عليه كالمستغفر بربه و من اذى مسلما كان عليه من الذنوب مثل منابت النخل: “Et-tā’ibu mine'z-zenbi kemen lā-zenbe lehu ve'l-mustağfiru mine'z-zenbi ve huve muḫīmun ‘aleyhi ke'l-mustehzi’u bi-rabbihī ve men āzā muslimen kāne ‘aleyhi mine'z-zunūbi mişlu menābiti'n-naḥli: Günahlarından tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir. Günahtan istiğfār edip tekrar işleyen Rabbiyle alay etmiş gibidir ve kim bir müslümanı incitirse onun günahı hurma ağaçları kadardır.” Erişim: 19 Ocak 2023, <https://l24.im/hmaFVb>

⁴ Raḥimehumu'llāhu: Allah onlara merhamet etsin.

⁵ S 31b/4-5, D1 34a/12 eylediler ol ḥâlde günāhı işlememek biri daḥı: - D2 62b/7.

⁶ S 31b/6, D1 34a/15 fī-zikri: fī-menākıbı D2 62b/10.

⁷ S 31b/6, D1 34a/15 te‘ālā: - D2 62b/10.

⁸ S 31b/7, D1 34a/16 - : bin D2 62b/11.

⁹ S 31b/7, D1 34a/16 ‘Abdu'llāh bin: - D2 62b/12.

¹⁰ Raḍiya'llāhu te‘ālā ‘anhu: Allahu Teālā ondan razı olsun.

¹¹ S 31b/10-11, D1 34b/2 bintü'l-Ḥāriş'dür: bint-i Ḥāriş'dür D2 63a/2.

¹² S 31b/11, D2 63a/3 ma'rūfedür: ma'rūfdur D1 34b/2.

¹³ D1 34b/3 Ebū: bu S 31b/12, - D2 63a/4.

ümmü'l-mü'minîn Hadîce¹ *radîya'llāhu*² *'anhādan*³ ⁽¹⁴⁾ birkaç gün sonra İslâm'a gelüp hatunlardan İslâm'a gelenlerin ikincisidir ⁽¹⁵⁾ ve müddet-i 'ömrlerinde Resûl hazretinden otuz hadîş-i şerîf rivâyet eylemişdür ⁽¹⁶⁾ ve Hazret'ün evzâc-ı tâhîrâtından olan ümmü'l-mü'minîn Meymüne bintü'l-Hâriş'ün ⁽¹⁷⁾ li-ebin ve ümmîn hemşiresidir⁴ ve bir hemşireleri dahı şâhâbiyâtdan olan Esmâ ⁽¹⁸⁾ binti 'Umeyys'dür⁵ ve bu üçünün dahı vâlidesi Hind binti 'Avf'dur. **Pes** mezbûr ⁽¹⁹⁾ 'Abdu'llâh bin 'Abbâs, târîh-i hicretten üç yıl ⁶ muḳaddem Mekke-i Mükerrreme'de mütevellid [32a] ⁽¹⁾ olup anı kımâṭıla getürüp Hazret-i Resûl'ün⁷ kucağına virdiler. ⁽²⁾ **Pes** Hazret ⁸ mübârek ağzı yarını anuñ ağzına sürdi⁹. “Yâ Rabb! Sen bunu ⁽³⁾ mübârek eyle ve bundan ḥalka 'ilm müyesser eyle ve buña ḥikmet ta'lim ¹⁰ eyle.” diyü du'â ⁽⁴⁾ idüp adını 'Abdu'llâh ḳodı ve Tercümânü'l-Ḳurân diyü laḳab ḳodı ve anuñ ⁽⁵⁾ vefret-i 'akl u fehmi ve keşret-i faẓl u 'ilmi sebebinden bir laḳabı¹¹ dahı¹² Ḥibr'dür. ⁽⁶⁾ **Ve naḳldür ki** bir gice kendinün ḥâlesi olup ḥarem-i Resûl-i Ekrem olan ⁽⁷⁾ ümmü'l-mü'minîn Meymüne'nün menzilinde aḥşamlayup ittifâḳ¹³ kendü ile anda¹⁴ ⁽⁸⁾ bir miḳdâr 'asel getürmiş idi. **Pes** ol baldan Hazret için ḥişse-i ⁽⁹⁾ mu'ayyene¹⁵ alıḳoyup ba'dehu Resûl hazretleri menzil-i Meymüne'ye gelüp¹⁶ hemân ⁽¹⁰⁾ Hazret-i Meymüne¹⁷ ol balı Resûl hazretlerinin ḥuzûr-ı şerîflerine getürdi. ⁽¹¹⁾ Resûl hazretleri anı görüp: “Yâ Meymüne! Bu bal ḳandan¹⁸ geldi?” diyü buyurdılar. ⁽¹²⁾ Meymüne dahı: “'Abdu'llâh getürüp bunu size ḥişse alıḳodu.” diyü cevâb ⁽¹³⁾ virdi. Hazret anuñ ḥaḳḳında “Yâ Rabb!

¹ S 31b/13 Hadîce: Hadîcetü'l-Kübrâ D1 34b/5, Hadîce D2 63a/6.

² S 31b/13, D2 63a/7 - : te'âlâ D1 34b/5.

³ Radîya'llāhu 'anhâ: Allah ondan razı olsun.

⁴ S 31b/17, D2 63a/13 hemşiresidir: hemşireleridir D1 34b/10.

⁵ S 31b/18, D2 63a/15 'Umeyys'dür: 'Umeyyis'dür D1 34b/11.

⁶ S 31b/19, D2 63b/2 - : miḳdârı D1 34b/13.

⁷ S 32a/1, D1 34b/14-15 Hazret-i Resûl'ün: Hazret-i Resûlü'llâh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemün D2 63b/4-5.

⁸ S 32a/2, D2 63b/6 - : dahı D1 34b/15.

⁹ S 32a/2, D1 34b/16 sürdi: sürüp D2 63b/7.

¹⁰ S 32a/3, D1 34b/18 - : müyesser D2 63b/9.

¹¹ D2 63b/12 laḳabı: laḳab S 32a/5, D1 34b/20.

¹² S 32a/5, D1 34b/20 dahı: - D2 63b/12.

¹³ S 32a/7, D2 63b/15 ittifâḳ: ittifâḳan D1 34b/23.

¹⁴ S 32a/7, D1 34b/23 anda: + D2 64a/1.

¹⁵ S 32a/9, D1 35a/1-2 ḥişse-i mu'ayyene: ḥişse-i mu'ayyene D2 64a/2.

¹⁶ S 32a/9 menzil-i Meymüne'ye gelüp: menzil-i Meymüne'ye D1 35a/2, menzile-i Meymüne'ye teşriflerinde D2 64a/3-4.

¹⁷ S 32a/10, D1 35a/3 Hazret-i Meymüne: Meymüne D2 64a/4.

¹⁸ S 32a/11, D1 35a/5 ḳandan: ḳanda D2 64a/7.

Sen aña ‘ilm-i tevîlî¹ ta‘lîm ve tefsîr-i Kûrân’ı⁽¹⁴⁾ tefhîm ve anı dîn-i kavîmde faḳîh ü ‘alîm eyle.” diyü du‘â² eyledi ve bir rivâyetde⁽¹⁵⁾ ‘Abdu’llâh, Resûlu’llâh içün âb-dest şuyı getürdivirdüğü³ zamânda⁽¹⁶⁾ du‘â eylemişdür⁴. **Naḳldür ki** peygâm-ber ‘aleyhi’s-selâmdan⁵ biñ altı yüz altmış ḥadîs⁶ naḳl eylemişdür.⁽¹⁷⁾ **Naḳldür ki** ve Kûrân’ı, Übeyy ibni Ka‘b’dan kıra‘at⁷ idüp Kûrân-ı ‘azîmi tecvîd ile⁽¹⁸⁾ tebcîl⁸ iderlerdi ve sâ‘ir-i ‘ulûm u fîkh u me‘ânî ve nice⁹ ma‘ârifi çoğıdı⁽¹⁹⁾ ve anuñ fevti¹⁰ zamânında andan a‘lem bir kimse¹¹ yoğıdı ve kibâr-ı tâbi‘inden [32b]⁽¹⁾ Ebu'l-Haccâc-ı Mücâhid¹² *rahmetu’llâhi ‘aleyhi*¹³ “Bizüm ‘Abdu’llâh bin ‘Abbâs gibi faḳîhimüz¹⁴ (2) vardır.” diyü anuñla iftiḥâr eylerdi¹⁵. **Naḳldür ki** bir gün Ḥazret-i ‘Osmân hilâfeti⁽³⁾ zamânında bir ḥatunı recm eylemek istedi. İttifâkan İbni ‘Abbâs anda ḥâzır bulındı.⁽⁴⁾ “Ol veled-i zinâdan degüldür. Belki kendi¹⁶ zevcindendür. Altı ayda vaz‘-i ḥamlı⁽⁵⁾ câ‘izdür. Zîrâ Ḥaḳ Te‘âlâ¹⁷ kelâm-ı mecîdinde ﴿Ve ḥamluhu ve fişâluhu şelâsüne şehran﴾¹⁸ diyü⁽⁶⁾ buyurdı ve bir maḥallde daḥı ﴿Ve fişâluhu

¹ S 32a/13 aña ‘ilm-i tevîlî: ‘ilm-i tevîlî D1 35a/7, aña ‘ilm-i te’vîlî D2 64a/10-11.

² D1 35a/9, D2 64a/12 du‘â: عا S 32a/14.

³ D1 35a/10, D2 64a/14 getürdivirdüğü: getürivirdüğü S 32a/15.

⁴ D1 35a/11 du‘â eylemişdür: eylemişlerdür S 32a/16, eylemişdür D2 64a/15.

⁵ D1 35a/11 peygâm-ber ‘aleyhi’s-selâmdan: peygâm-berden S 32a/16, peygâm-ber şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellemden D2 64a/15, 64b/1. | ‘Aleyhi’s-selâm: Allah’ın selâmı üzerine olsun.

⁶ S 32a/16, D2 64b/1 ḥadîs: ḥadîs-i şerîf D1 35a/12.

⁷ S 32a/17, D2 64b/3 kıra‘at: kıra‘at D1 35a/13.

⁸ S 32a/18, D1 35a/14 tebcîl: tecîl D2 64b/4.

⁹ D1 35a/15, D2 64b/5 nice: niçe S 32a/18.

¹⁰ S 32a/19, D2 64b/6 fevti: fevt D1 35a/15.

¹¹ D1 35a/16, D2 64b/6 - : daḥı S 32a/19.

¹² S 32b/1, D1 35a/17 Mücâhid: Mücâhidd D2 64b/7.

¹³ Raḥmetu’llâhi ‘aleyhi: Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun.

¹⁴ S 32b/1, D1 35a/17 faḳîhimüz: faḳîhüm D2 64b/8.

¹⁵ D1 35a/18 anuñla iftiḥâr eylerdi: anuñla iftiḥâr eylerd S 32b/2, iftiḥâr iderdi D2 64b/9.

¹⁶ S 32b/4, D2 64b/13 kendi: kendü D1 35a/21.

¹⁷ S 32b/5, D1 35a/22 - : ḥazretleri D2 64b/14.

¹⁸ ووصينا الانسان بوالديه احساناً حملته امه كرهاً ووضعته كرهاً وحمله وفصاله ثلثون شهراً “Ve vaşşaynâ’l-insâne bi-vâlideyhi iḥsânen ḥamelethu ummuḥu kurhen ve vaḍa’athu kurhen ve ḥamluhu ve fişâluhu şelâsüne şehran: İnsana, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu zahmete katlanarak taşıdı ve zorluk çekerek doğurdu. Karnında taşıması ve sütten kesmesinin süresi otuz aydır. Nihayet çocuk olgunluğuna ulaşp kırk yaşına girince şöyle yakarır: ‘Rabbim! Bana ve anne babama lutfettiğin nimete şükretmeye, razı olacağın işleri yapmaya beni muvaffak kıl. Benden gelecek nesli hayırlı eyle. Dönüp kapına başvurdum ve ben şüphesiz sana boyun eğenlerdenim!’” (Ahkâf, 46: 15)’ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/Wha1x>

fi-‘ameyni¹ diyü buyurdi. Ya’nî veledün ana⁽⁷⁾ rahminde yatduğı ile süd emmekden kesildüğünü otuz aya² ve müddet-i fişâlini⁽⁸⁾ iki yıla ta’yîn ü taşrih eylemişlerdür³. Otuz aydan iki yıl olan yigirmi⁽⁹⁾ dört ay ayrılıp müddet-i fişâle müte‘ayyin olıcak, müddet-i hamlı altı ay kalur⁴.⁽¹⁰⁾ Bu taqdîrce hamlün eḡall-i müddeti altı ay olur⁵.” diyü ictihād ile hüküm eyledi⁽¹¹⁾ ve fetvā viridi. Hāzret-i ‘Osmān daḡı bununı fetvāsıyla ‘amel idüp ol⁽¹²⁾ hatununı recminden fāriḡ olup: “Veledinün nesebi kendü zevcindendür.” diyü⁽¹³⁾ hüküm eyledi ve birkaç günden sonra zevci daḡı: “Bu veled hemān şüretde baḡa⁽¹⁴⁾ beñzer.” diyü⁷ “Şaḡih benüm oḡlumdur.” diyü übüvvetini⁸ ikrār eyledi. Eṣaḡḡ aḡvāl budur ki,⁽¹⁵⁾ ‘Abdu’llāh bin ‘Abbās yetmiş yıl ‘ömr sürüp evāḡir-i ‘ömrinde gözlerinin⁽¹⁶⁾ nūrına za‘f gelüp tāriḡ-i hicretün altmış sekizinci senesinde Tā’if de⁽¹⁷⁾ vefāt⁹ idüp Hāzret-i ‘Alī’nün¹⁰ şulbī oḡlı olan Muḡammed bin Hāvetü'l-Hānefiyye⁽¹⁸⁾ namāzını kılıp: “Diriḡa ki bugün Rabbāniyyü'l-‘ilm fevt oldu.” diyü te’essüf¹¹⁽¹⁹⁾ çekdi ve yine Tā’if de defn olındı ve bir rivāyetde “Yetmişinci¹² senede [33a]⁽¹⁾ fevt oldu.” dirler. Ol taqdîrce, yetmiş iki yıl ‘ömr sürmüş olur⁽²⁾ ve kibār-ı tābi‘inden Meymūn bin Mihrān naḡl ider ki: “Ben anuñ vefātı güninde⁽³⁾ Tā’if de bulınp anuñ cenāzesine ḡāzır oldum. Hemān cenāzesini¹³⁽⁴⁾ getürüp muṣallā üzerine ḡoduḡları¹⁴ gibi havādan bir beyāz ḡuş gelüp⁽⁵⁾ kefeninün¹⁵ arasına girüp ḡā’ib oldu. Her ne ḡadar ki aradılar ise¹⁶ bulamadılar.⁽⁶⁾ Āḡirü'l-emr namāzını

¹ ووصينا الانسان بوالديه حملته امه وهنأ على وهن وفصاله في عامين ان اشكر لى ولوالديك “Ve vaṣṣaynā'l-insāne bi-vālideyhi ḡamelethu ummuḡu vehnen ‘alā-vehnin ve fiṣāluḡu fi-‘ameyni enişkur lī-velivālideyke: Biz insana anne babasıyla ilgili öḡütler verdik. Annesi, ḡüçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; **çocuḡun sütnen kesilmesi iki yıl içinde olur.** Bunun için (ey insan), hem bana hem anne babana minnet duymalısn; sonunda dönüṣ yalnız banadır.” (Lokmān, 31: 14)’ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/tQBE>

² S 32b/7, D2 65a/4 aya: ay D1 35b/3.

³ S 32b/8 taşriḡ eylemişlerdür: tazarru‘ eylemişlerdür D1 35b/3-4, tazarru‘ eylemişdür D2 65a/5.

⁴ S 32b/9, D1 35b/6 altı ay kalur: ay ḡalıp D2 65a/7.

⁵ S 32b/10, D1 35b/7 olur: ḡalıp D2 65a/8.

⁶ S 32b/13, D1 35b/11 zevci daḡı: zevci D2 65a/13.

⁷ D1 35b/11, D2 65a/14 diyü: bu S 32b/14.

⁸ S 32b/14 diyü übüvvetini: diyü ابو بنى D1 35b/12, diyüp ebeviyyeti D2 65a/15.

⁹ S 32b/17, D2 65b/5 vefāt: + D1 35b/15-16.

¹⁰ S 32b/17, D2 65b/5 - : raḡiya’llāḡu te’ālā ‘anhu D1 35b/16.

¹¹ S 32b/18, D2 65b/8 te’essüf: teessüf D1 35b/19.

¹² S 32b/19, D1 35b/20 yetmişinci: yetmişinḡi D2 65b/9.

¹³ S 33a/3, D2 65b/14 cenāzesini: cenāzesin D1 36a/1.

¹⁴ D1 36a/1 üzerine ḡoduḡları: üzre ḡoduḡları S 33a/4, üzerine ḡoduḡlar D2 65b/15.

¹⁵ S 33a/5, D1 36a/2 kefeninün: kefenin D2 66a/1.

¹⁶ D1 36a/3 ise: - S 33a/5, D2 66a/2.

kılup anda¹ defn eyledükleri gibi hâtifden ² nidâ geldi ki ⁽⁷⁾ ﴿Yâ eyyetuha'n-nefsu'l-muṭme'innetu³ irci'î ilâ-Rabbiki rāḍiyeten marḍiyyeten﴾ ⁴ didi. Hâzır ⁽⁸⁾ olanlar hep işitdiler lâkin kimdür kimse kı'îlini bilmedi.” *Allāhumme⁽⁹⁾ rḥemnā ve'ḥṣurnā fī-zumretihim bi-raḥmetike yā erḥame'r-rāḥimîn⁵*. ⁽¹⁰⁾ El-ḥadīsu's-sānī 'aşer. ⁽¹¹⁾ ﴿İnne fī'l-cenneti ğurfeten yurā zāhiruhā min-bāṭinihā, ve bāṭinuhā min-zāhirihā. ⁽¹²⁾ Fe-kāle Ebū Mālīkī'l-Eş'ariyyu: Li-men yā Resūla'llāhi? Kāle: Li-men eṭābe'l-keḷāme, ⁽¹³⁾ ve eṭ'ame't-ṭa'āme, ve bāte kâ'imēn ve'n-nāsu niyāmūn﴾ ⁶. Bu ḥadīs-i şerīf ve bu ḥaber-i ⁽¹⁴⁾ münīfi İmām Ṭaberānī⁷ ve Hâkim, Şaḥīḥ'lerinden⁸ tahric eylemişlerdür. Ma'nâ-yı laṭīfī⁹: “Taḥkīlkan ⁽¹⁵⁾ cennetde yüksek köşkler ve sarâylar vardır ki kemâl-i leṭâfet ⁽¹⁶⁾ ü şefâfetinden içerüsinden taşrası¹⁰ ve taşrasından içerüsi ⁽¹⁷⁾ görünür. Pes aşḥâb-ı güzînden Ebū Mālīk-i Eş'arî su'âl eyitdi ki: ‘Yâ Resūla'llāhi! ⁽¹⁸⁾ Ol maḳâmlar kimün içündür? Ya'nî kimler için ḥazırlanmışdır?’ Peyğam-ber ‘aleyhi's-selām¹¹ ⁽¹⁹⁾ dahı buyurdılar ki: ‘Kelâmlarını pāk idenler ya'nî ḥalk ile mükāleme itdükde [33b] ⁽¹⁾ leyyin ile ve ḥüsn-i kelâm ile mükāleme idüp ḥuşūnet ü kabīḥ-i kelâmdan¹² ⁽²⁾ ihtirâz idenler içündür ve dahı ḥalka ṭa'ām yidirenler içündür ve dahı ⁽³⁾ gice ile ḥalk nâ'im iken Allāhu Te'ālâ'nuñ

¹ S 33a/6, D2 66a/3 anda; andan D1 36a/4.

² S 33a/6, D2 66a/4 - : bir D1 36a/5.

³ S 33a/7, D1 36a/5-6 en-nefsu'l-muṭme'innetu: en-nefsu'l-muṭme'innetu D2 66a/5.

⁴ راضية مرضية: “Yâ eyyetuha'n-nefsu'l-muṭme'innetu irci'î ilâ-rabbiki rāḍiyeten marḍiyyeten: Ey imanın huzuruna kavuşmuş insan! Sen, O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak rabbine dön.” (Fecr, 89: 27-28)'den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/N1IH38>

⁵ Allāhumme'rḥemnā ve'ḥṣurnā fī-zumretihim bi-raḥmetike yā erḥame'r-rāḥimîn: Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım! Bizi onlarla haşret, dirilt ve bize merhamet et.

⁶ إن في الجنة غرفاً يرى ظاهرها من باطنها و باطنها من ظاهرها فقال ابو مالك الاشعري لمن هي يا رسول الله قال لمن اطاب الكلام و بات قاءماً و الناس نيام و اطعم الطعام و zāhirihā. Fe-kāle Ebū Mālīkī'l-Eş'ariyyu: Li-men hayi yā Resūla'llāhi? Kāle: Li-men eṭābe'l-keḷāme, ve eṭ'ame't-ṭa'āme, ve bāte kâ'imēn ve'n-nāsu niyāmūn: ‘Cennette içeriden dışı, dışarıdan da içi görünen odalar vardır.’ deyince Ebu Mālīk el-Eş'arî: ‘Kime ey Allah'ın Resulü?’ dedi. Resûlullāh da: ‘Güzel konuşana, yemek yedirene ve insanlar uyurken geceyi ayakta geçirenedir.’ diye buyurdu.” Erişim: 20 Ocak 2023, <https://l24.im/146SCfa>

⁷ S 33a/13-14 ḥaber-i münīfi İmām Ṭaberānī: ḥaber-i münīfi İmām-ı Ṭaberānī D1 36a/13-14, ḥaber-i laṭīf İmām Ṭaberānī D2 66a/15.

⁸ D1 36a/14, D2 66a/15 Şaḥīḥ'lerinden: Şaḥīḥ'lerinde S 33a/14.

⁹ S 33a/14 eylemişlerdür ma'nâ-yı laṭīfī: eylemişdür ma'nâ-yı laṭīf D1 36a/14, eylemişlerdür ki ma'nâ-yı laṭīfī D2 66b/1.

¹⁰ S 33a/16, D2 66b/4 taşrası: - D1 36a/16.

¹¹ S 33a/18, D2 66b/8 ‘aleyhi's-selām: ‘aleyhi's-salavatu ve's-selām D1 36a/20. | ‘Aleyhi's-selām: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

¹² D1 36b/1-2, D2 66b/11 kabīḥ-i kelâmdan: ḳubḥ-ı kelâmdan S 33b/1.

‘atinde kâ’im olup¹ ya’nî⁽⁴⁾ teheccüd namâzın kılanlar içündür.’ dimekdür.²”⁽⁵⁾ **Fî-zikri**
‘Abdi’llâh bin ‘Umer bini’l-Ḥaṭṭâb raḍiya’llâhu ‘anhu³ (6) Bu ḥadîs-i şerîf ve bu ḥaber-i
laṭîfün râvisi zâhidü’z-zühhâd⁴ ü a’bidü’l-⁽⁷⁾‘ubbâd, şâhibü’t-taḳvâ vu ‘âlimü’l-fetvâ,
necmü’l-hüdâ ve’l-ḳamrâ Ebû ‘Abdu’r-Raḥmân⁽⁸⁾ 5 ‘Abdu’llâh bin ‘Ömer binü’l-Ḥaṭṭâb
bin Nüfeyl bin ‘Abdu’l-‘Uzzâ-i el-Mekkiyyü’l-Ḳureşsiyyi’l-⁽⁹⁾‘Adeviyyi’l-Muhâciri’dür⁶
raḍiya’llâhu te’âlâ⁷ ‘anhu ve ‘an-vâlidihî⁸. Bi’şet-i nebîden iki⁽¹⁰⁾ yıl geçdükden sonra târîḥ-
i hicretten on bir yıl muḳaddem Mekke-i Mükەرreme’de⁽¹¹⁾ vücûda gelüp ve pederi
emîrü’l-mü’mînîn Ḥazret-i ‘Ömer’ün İslâm’ı⁹ vaktinde⁽¹²⁾ şaḡîr olup dört yaşında
olmaḡıla, İslâm’ı babasının İslâm’ına⁽¹³⁾ teba’iyyet_ile olmuştur ve hicreti daḡı babasıyla
bile eylemişdür ve ḥarem-i Resûl-i⁽¹⁴⁾ Ekrem ümmü’l-mü’mînîn Ḥafṣa¹⁰ binti ‘Ömer’ün
li-ebin ve ümmîn ḳarındaşıdır ve vâlideleri⁽¹⁵⁾ Zeyneb binti Maz’ûn’dur ve İbni ‘Ömer
ḥazretleri ekşer ḡazâvâtda¹¹ Resûl⁽¹⁶⁾ ḥazretleriyle bile olup şaḡîr olmaḡıla, ancak Bedr ve
Uḡud ḡazâlarında⁽¹⁷⁾ bile degül¹² idi ve lâkin Ḥandaḳ ḡazâsında on beş yaşında olmaḡın,
⁽¹⁸⁾ “Şimden sonra bu daḡı cenge ḳâdirdür¹³.” diyü Resûl ḥazretleri anı daḡı¹⁴ ⁽¹⁹⁾ bile
götürmüşdür ve ba’dehu yanından ayırmayup cümle ḡazâlara¹⁵ bile alup gitmişdür. [34a]
⁽¹⁾ **Naḳldür ki** râvî-yi ḥadîs-i şerîf¹⁶ İbni ‘Ömer ḥazretleri, Resûl-i Ekrem’den iki⁽²⁾ bin altı
yüz otuz ḥadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve Ḥazret-i risâlet-⁽³⁾penâh anuñ ḥaḳḳında
“Taḥḳîḳan ‘Abdu’llâh bir şâlih kimsedür daḡı mü’mînlerün ḡâlidur.”⁽⁴⁾ diyü
buyurmuşlardır ve anuñ ‘âdet-i ḳadîme¹⁷ vü sîret-i kerîmesi böyle idi ki⁽⁵⁾ mâlından ve

¹ S 33b/3, D1 36b/4 olup: olur D2 66b/15.

² S 33b/4, D2 66b/15 dimekdür: - D1 36b/5.

³ S 33b/5 ‘anhu: te’âlâ ‘anhu D1 36b/6, ‘anhâ D2 67a/1.

⁴ 33b/6 zâhidü’z-zühhâd: ezhede S 33b/6, D1 36b/7-8, ezhede ez-zühhâd D2 67a/3.

⁵ D2 67a/5 - : bin S 33b/8, D1 36b/9.

⁶ S 33b/8-9, D1 36b/10-11 ‘Abdu’l-‘Uzzâ-i el-Mekkiyyü’l-Ḳureşsiyyi’l-‘Adeviyyi’l-Muhâciri’dür: ‘Abdu’l-
‘Uzzâ-i el-Mekkiyyü’l-Ḳureşsiyyi’l-‘Adeviyyi’l-Muhâciri’n dendür D2 67a/6-7.

⁷ D1 36b/11, D2 67a/7 te’âlâ: - S 33b/9.

⁸ Raḍiya’llâhu te’âlâ ‘anhu ve ‘an-vâlidihî: Allahu Teâlâ, ondan ve anasından razı olsun.

⁹ S 33b/11, D2 67a/11 İslâm’ı: İslâm D1 36b/14.

¹⁰ D1 36b/18 Ḥafṣa: Ḥafṣa S 33b/14, D2 67a/14.

¹¹ S 33b/15, D1 36b/19 ḡazâvâtda: ḡazâvâtda D2 67b/2.

¹² S 33b/17, D1 36b/21 degül: degil D2 67b/4.

¹³ S 33b/18, D2 67b/6 ḳâdirdür: ḳâdir D1 37a/2.

¹⁴ S 33b/18, D1 37a/2 daḡı: - D2 67b/7.

¹⁵ S 33b/19, D2 67b/8 ḡazâlara: ḡazâlarda D1 37a/3.

¹⁶ S 34a/1 râvî-yi ḥadîs-i şerîf: râvî-yi ḥadîs D1 37a/4, râvî-i ḥadîs-i şerîf D2 67b/9.

¹⁷ S 34a/4, D1 37a/8 ‘âdet-i ḳadîme: ‘âdet-i ḳadîmesi D2 67b/15.

emlakinden bir nesne gönlüne hoş gelüp begense fi'l-hâl anı fi⁽⁶⁾sebîli'llâh taşadduk eyleyüp min-ba'd şüret-i mülkinde nesne kıomazdı. ⁽⁷⁾ Mâlî ve rızkı gâyet_ile çok olup müddet-i 'ömrinde¹ bînden ziyâde kıl âzâd ⁽⁸⁾ eylemişdür ve 'ilm-i Kırân'da şüyüh-ı seb'adan olan Şeyh Nâfi' dağı anuñ mu'taklarındandır. ⁽⁹⁾ 'İtkından muqaddem 'Abdu'llâh bin Ca'fer bin Ebî Tâlib anı almağa talib olup on iki ⁽¹⁰⁾ bîñ dînâra iştirâ eyledi. Bey'leri mün'aqid olduğdan sonra Nâfi', İbni 'Ömer'e ⁽¹¹⁾ hitâb idüp: "Hayf² saña kim atañuñ³ 'ilmini on iki bîñ altuna şatduñ⁴!" didi. ⁽¹²⁾ Hemân İbni 'Ömer bu sözden münfa'il olup bey'-i mezbûrî ikâle eyledi ve meblağ-ı ⁽¹³⁾ merķûmı bi't-tamâm yine İbni Ca'fer⁵ redd eyleyüp 'ilmi şerefine li-vechi'llâh anı âzâd eyledi ⁽¹⁴⁾ ve bunuñ gibi bezl ü 'atâsı çoğıdı ve 'ilm u takvâsına nihâyet ⁽¹⁵⁾ yoğıdı. Âhirü'l-emr seksen⁶ üç yıl 'ömr sürüp Benî Ümeyye'den⁷ 'Abdu'l-Melik ⁽¹⁶⁾ bin Mervân'ın hükûmeti⁸ zamânında târîh-i hicretüñ⁹ yetmiş üçünci senesinde yine¹⁰ Mekke-i ⁽¹⁷⁾ Mukerreme'de vefât eyledi. Sebeb-i vefâtında menķıldur ki¹¹: "Haccâc bin Yûsuf, mezbûr ⁽¹⁸⁾ 'Abdu'l-Melik cânibinden Mekke emîri¹² olup anda geldükde bir kimse(y)i bir tarîķ_ile ⁽¹⁹⁾ anuñ kıatline göndürdi. Pes ol kişı dağı cıdasınuñ¹³ dibindeki demüre zehr kıatup¹⁴ [34b] ⁽¹⁾ ve semm-i helâhil sürüp 'Abdu'llâh bin 'Ömer'ün ekseriyyâ yolu olan müzâhame¹⁵ yiri ⁽²⁾ bir dar soķaķda anı bekleyüp hemân geçdügi gibi anuñ ardınca halk arasında ⁽³⁾ yol açar gibi olup elindeki cıdanuñ zehrlü demüri¹⁶ ile arķasına dürtüp¹⁷ ⁽⁴⁾ ol zehri bedenine teşîr itdürdi. Andan İbni 'Ömer menziline gelüp ol đarbdan ⁽⁵⁾ firâşa düşdi. Ba'dehu Haccâc, dostluk şüretiyle anı görmege

¹ S 34a/7, D1 37a/12 müddet-i 'ömrinde: müddet-i 'ömrlerinde D2 68a/5-6.

² S 34a/11, D1 37a/18 hayf: hayf D2 68a/12.

³ S 34a/11, D1 37a/18 atañuñ: atanuñ D2 68a/13.

⁴ D1 37a/18 altuna şatduñ: dînâra şatduñ S 34a/11, altuna şatdun D2 68a/13-14.

⁵ S 34a/13 Ca'fer: Ca'fer'e D1 37a/20, D2 68b/1.

⁶ S 34a/15, D2 68b/5 seksen: seksan D1 36b/23.

⁷ S 34a/15, D2 68b/6 Ümeyye'den: Ümmeyye'den D1 37b/1.

⁸ S 34a/16, D2 68b/6 hükûmeti: hükûmeti D1 37b/1.

⁹ D2 68b/7 târîh-i hicretüñ: târîh-i hicretten S 34a/16, D1 37b/2

¹⁰ S 34a/16, D1 37b/2 yine: - D2 68b/8.

¹¹ D2 68b/9 sebeb-i vefâtında menķıldur ki: sebeb-i vefâtında menķıldur S 34a/17, sebeb-i vefâtından menķıldur D1 37b/3.

¹² S 34a/18, D1 37b/4 Mekke emîri: Mekke'ye emîr D2 68b/10.

¹³ S 34a/19, D1 37b/6 cıdasınuñ: cıdasınuñ D2 68b/13.

¹⁴ S 34a/19, D1 37b/7 zehr kıatup: zehri kıatun D2 68b/13.

¹⁵ S 34b/1, D1 37b/8 müzâhame: müzâhame D2 68b/15.

¹⁶ D1 37b/10 zehrlü demüri: zehrlü demüri S 34b/3, zehrlü dimüri D2 69a/3.

¹⁷ S 34b/3, D1 37b/11 dürtüp: dürtüdi D2 69a/4.

gelüp: ‘Yâ ‘Abdu’llâh! ⁽⁶⁾ Seni böyle kim eyledi?’ didi. ‘Abdu’llâh daî aña: ‘Sen eyledün.’ diyü cevâb virdi. ⁽⁷⁾ Haccâc eyitdi: ‘Yâ ‘Abdu’llâh! Niçün böyle dırsün?’ didi. ‘Abdu’llâh eyitdi: ‘Zîrâ sen ⁽⁸⁾ şehre gelmezden muḳaddem şehır içinde bir kimse âlet-i ḥarbıla yürimezdi. Ḥaḳîkatde ⁽⁹⁾ buña sen sebep olduñ.’ didi. **Pes** Haccâc gitdükden soñra çok zamân geçmeyüp ⁽¹⁰⁾ ol zehrnâk demrenün zehri kâr idüp vefât eyledi *raḍiya’llâhu ‘anhū*.¹ ⁽¹¹⁾ **El-ḥadîsu’s-sâlis ‘aşer.** ⁽¹²⁾ **Le-yağfirann’ellâhu yevme’l-kıyâmeti mağfireten mā ḥaṭarat kaṭṭu ‘alâ-ḳalbi eḥadin ḥattâ inne iblîse ⁽¹³⁾ le-yettâvelu recâ’en en-tuṣîbehu**². Bu hadîs-i şerîf-i beşâret-maṣḥûb *Tarîkat-ı* ⁽¹⁴⁾ *Muḥammediyye* nâm kitâb-ı maḳbûl ü mergûbda İbni Ebi’d-Dünyâ taḥrîciyle mektûbdur. ⁽¹⁵⁾ Ma’nâ-yı laṭîfî: “Va’llâhi kıyâmet güninde Allâhu Subḥâne ve Te’âlâ bir mertebe³ mağfiret ⁽¹⁶⁾ ider ki ol mertebede⁴ mağfiret, ‘aḳl şâhiblerinden bir kimsenün aṣlâ ḥâtırına ⁽¹⁷⁾ ḥuṭûr eylemez idi. Ḥattâ iblîs bile boyun uzadur ol raḥmet kendüye de⁵ işâbet itmek ümîdi ile⁶.” ⁽¹⁸⁾ **Fî-zikri ‘Abdi’llâh bin Mes’ûd raḍiya’llâhu te’âlâ’ ‘anhū** ⁽¹⁹⁾ Bu ḥadîs-i şerîf-i sa’âdet-‘unvân ve bu ḥaber-i münîf-i beşâret-nişânuñ [35a] ⁽¹⁾ râvîsi şâhib-i Resûl-güzîn ü ḥâcib-i seyyidü’l-mürselîn⁸, ḥâdim-i şeff’-i ‘uşâd-ı ⁽²⁾ ümmet ü mülâzımü’n-nebiyyi⁹ fî’l-keşreti ve’l-vaḥdet, ‘âlim u ‘âmil-i aşḫâb ve ‘ârif ⁽³⁾ u kâmil-i aḥbâb Ebû ‘Abdu’r-Raḥmân ¹⁰ ‘Abdu’llâh bin Mes’ûd bin Ğâfil bin Şemḥ bin ⁽⁴⁾ Maḥzûm bin Şâhile¹¹ bin Kâhel binü’l-Ḥâriş bin Temîm bin Sa’d bin Huzeyl’dür¹² ⁽⁵⁾ *raḍiya’llâhu* ¹³ ‘anhū¹⁴. Vâlidî Mes’ûd, ‘âlem-i câhiliyyetde¹⁵ Benî Zühre

¹ S 34b/10, D2 69b/1 raḍiya’llâhu ‘anhū: raḍiya’llâhu te’âlâ ‘anhū D1 37b/20. | Raḍiya’llâhu ‘anhū: Allah ondan razı olsun.

² ليغفرن الله تعالى يوم القيامة مغفرة ما خطرت قط على قلب أحد حتى إن إبليس ليتناول لها رجاء أن تصيبه: “Le-yağfirann’ellâhu te’âlâ yevme’l-kıyâmeti mağfireten mā ḥaṭarat kaṭṭu ‘alâ-ḳalbi eḥadin ḥattâ inne iblîse le-yettâvelu lehâ recâ’en en-tuṣîbehu: Kıyamet gününde Allah’ın rahmeti o kadar geniş olacaktır ki şeytan dahi ümitlenecektir.” Erişim: 26 Şubat 2023, <https://l24.im/yKEou>

³ S 34b/15, D1 38a/6 mertebe: mertebede D2 69b/9.

⁴ S 34b/16, D1 38a/6 ider ki ol mertebede: - D2 69b/10.

⁵ D1 38a/9 de: - S 34b/17, D2 69b/13.

⁶ D2 69b/13 ümîdi ile: ümmîdi ile S 34b/17, ümîdiyle D1 38a/9.

⁷ S 34b/18, D1 38a/10 te’âlâ: - D2 69b/14.

⁸ S 35a/1, D1 38a/13 ḥâcib-i seyyidü’l-mürselîn: şâhib-i seyyidü’l-mürselîn D2 70a/2.

⁹ S 35a/2, D1 38a/14 mülâzımü’n-nebiyyi: mülâzım-ı nebiyyi D2 70a/3.

¹⁰ D1 38a/15, D2 70a/5 - : bin S 35a/3.

¹¹ S 35a/4 Şâhile: Şâhil D1 38a/16, D2 70a/7.

¹² S 35a/4 Huzeyl’dür: Huzeyl’dür D1 38a/17, Huzeyle’dür D2 70a/8.

¹³ S 35a/5, D2 70a/8 - : te’âlâ D1 38a/17.

¹⁴ D1 38a/18, D2 70a/9 ‘anhū: ‘anhudur S 35a/5. | Raḍiya’llâhu ‘anhū: Allah ondan razı olsun.

¹⁵ D1 38a/18, D2 70a/9 ‘âlem-i câhiliyyetde: ‘âlem-i câhiliyyetde S 35a/5.

ķabīlesinüñ ⁽⁶⁾ ulusu idi ve kendüsü Ĥazret-i Resül-i Ekrem *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*¹ ⁽⁷⁾ 'unvān-ı nübüvvet_ile² mu'anven ve burhān-ı risālet_ile müberhen olduklarında yigirmi dört ⁽⁸⁾ yıl muķaddem ve tārīķ-i hicretten otuz yidi yıl³ aķdem Mekke-i Mükerreme'de dünyāya ⁽⁹⁾ gelüp, ibtidā'-i da'vetde şeref-i İslām'la müşerref olanlaruñ altıncısıdır. ⁽¹⁰⁾ **Pes** sābıkūn-i evvelūndan olup iki hicret de bile muhāceret ve iki kıblede ⁽¹¹⁾ daķı 'ibādet eylemişdür ve cümle ġazālarda hāzır olmuşdur ve seferlerde Ĥazret-i ⁽¹²⁾ risālet-penāhuñ döşegi ve yaşadığı ve misvākı⁴ ve ṭahāret ibriķi ⁽¹³⁾ ve na'leyni ĥizmetine maķşüş⁵ u mu'ayyen olup ekşer evķātde hāzarda bile ⁽¹⁴⁾ ķapularından daķı ĥizmetinden⁶ hālī olmaz idi. Kendinüñ ve vālidesinüñ ⁽¹⁵⁾ Resūlu'llāh'uñ hāne-i şerīfelerine keşret-i duķūli var idi ve duķūl ⁽¹⁶⁾ u ĥurūclarından⁷ ba'z-ı ĥalk anları ehl-i beyt-i nebīden zann iderlerdi⁸ ⁽¹⁷⁾ ve Ĥazret daķı aşķāb mā-beyninde anı ġāyet_ile ta'zīm u tevķīr eylerdi⁹. ⁽¹⁸⁾ **Naķıldür ki** Resül ĥazretlerinüñ mübārek lisānlarından yetmiş miķdārı ⁽¹⁹⁾ Ķurān-ı 'azīmden¹⁰ cem' u ĥıfz idüp mecālis-i şerīfede tilāvet ve maķāfil-i [35b] ⁽¹⁾ münīfede kırā'at¹¹ idenlerüñ e'āzımındandır ve yine Ĥazret'den sekiz yüz kırķ ⁽²⁾ sekiz ĥadīs-i şerīf rivāyet eylemişdür. **Şıfat-ı şerīfesi:** Buġday eñlü, arık ⁽³⁾ tenlü, ġāyet_ile kısa boylu, bedeniniñ ķoķusu atıyeb ü elṭaf ve geydügi libās¹² ⁽⁴⁾ pākīze vü enṣaf idi. **Naķıldür ki** nihāyet mertebede za'īfū'l-bünye ve ġāyet ⁽⁵⁾ derecede ĥıyyefū'l-hey'e¹³ olup ba'z-ı mecālisde ve cem'ıyyetlerde oturduğu ⁽⁶⁾ zamānda ĥalk arasında görünmezdi. Anuñķün Ĥazret-i 'Ömer aña Küneyf diyü laķab ⁽⁷⁾ koymışdı. Küneyf, lüġatde ķōbānlaruñ içinde süd¹⁴ ve ayran ķodukları ķanaġuñ ⁽⁸⁾ adıdır.

¹ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teālā'nın selāmı onun üzerine olsun.

² S 35a/7, D2 70a/12 'unvān-ı nübüvvet_ile: مُعَنَّوَان D1 38a/20.

³ S 35a/8, D1 38b/1 yıl: sene D2 70a/14.

⁴ S 35a/12 yaşadığı ve misvākı: yaşadığı ve misvāk D1 38b/6, yaşadığı ve misvākı D2 70b/6-7.

⁵ S 35a/13 na'leyni ĥizmetine maķşüş: na'lın ĥizmetine maķşüş D1 38b/7, na'lını ĥizmetine maķşüş D2 70b/7-8.

⁶ D1 38b/8 bile ķapularından daķı ĥizmetinden: bile ķapularından daķı ĥizmetden S 35a/13-14, ķapularında daķı ĥizmetinden D2 70b/9.

⁷ S 35a/16, D1 38b/11 ĥurūclarından: ĥurūclarında D2 70b/12.

⁸ S 35a/16, D1 38b/11-12 zann iderlerdi: - D2 70b/13.

⁹ S 35a/17, D1 38b/13 eylerdi: eyledi D2 70b/15.

¹⁰ S 35a/19, D2 71a/1-2 Ķurān-ı 'azīmden: Ķurān D1 38b/14.

¹¹ S 35b/1, D2 71a/3 kırā'at: kırāat D1 38b/16.

¹² D1 38b/19, D2 71a/8 libās: libāsı S 35b/3.

¹³ S 35b/5, D1 38b/21 ĥıyyefū'l-hey'e: ĥıyyefū'l-hey'e D2 71a/10.

¹⁴ S 35b/7, D1 39a/1 süd: südi D2 71a/15.

Nakıldür ki bir gün¹ İbni Mes'ud, Hâzret-i 'Ömer'ün meclisine varup⁽⁹⁾ bî-teklîf² feth-i kelâm idüp muşâhabet-i 'ilmiyye eylediler. Hâzret-i 'Ömer anuñ⁽¹⁰⁾ şoḥbetinden gâyet_ile ḥazz idüp izhâr-ı sürûr eyledi ve kâlkup gitdükden⁽¹¹⁾ sonra “Bu bir küneyfdür³ ki 'ilm u ma'rifet_ile⁴ toptolucadır.” didi. **Nakıldür ki**⁽¹²⁾ Resûl-i Ekrem *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem*⁵ aña ağaca çıkup mîve divşürmege⁽¹³⁾ emr eyledi. Ol daḥı şıḡanup ağaca çıkarken aşḡāb anuñ ayakları küçük⁶⁽¹⁴⁾ ve baldırları incelüğünü görüp bî-iḥtiyār gülüşdiler. Hemân Hâzret-i nübüvvet-⁽¹⁵⁾penāḥ aşḡāb-ı kirāma ḥiṭāb idüp: “Siz 'Abdu'llāh'ın ayaklarına ne gülersiz?⁽¹⁶⁾ Ol kıyāmet gününde Uhud taḡından ağır gelecekdür⁷.” diyü buyurdılar ve Hâzret'ün⁽¹⁷⁾ ekşer esrārına vāḳıf u muṭṭalî' olup Hâzret aña cennetde çok mevā'id⁸⁽¹⁸⁾ muştulamışdur ve semt⁹ ü sîret ve 'âdet ü tarîḳatde Resûl ḥazretlerine⁽¹⁹⁾ müşābeheti sâ'irden ziyāde idi ve zamānında olan kibār-ı tâbî'in, 'ilm-i dîn [36a]⁽¹⁾ u ma'rifet-i yakīnde¹⁰ bir kimse(y)i anuñ üzerine tafḍîl eylemezler idi. Hattâ aşḡāb-ı⁽²⁾ kirāmdan Ebū Mūsā-i Eş'arî *radīya'llāhu*¹¹ 'anhu¹² “Bir meclisde ki İbni Mes'ud ḥāzır⁽³⁾ ü mevcûd ola, benüm ḳatumda ol yirde oturmaḡuñ¹³ şevābı bir yıllık 'ibâdetümnden artuḡ¹⁴⁽⁴⁾ olmaḡ ümîdi üzreyüm.” dir idi. Pes fıkḥda 'Abādile¹⁵ diyü 'Abdu'llāh bin⁽⁵⁾ 'Abbās ve 'Abdu'llāh bin 'Ömer ve işbu 'Abdu'llāh bin Mes'ud'a dinür. Ammā 'indü'l-⁽⁶⁾muḥaddişin 'Abādile-i şelāşe diyü 'Abdu'llāh bin 'Abbās ve 'Abdu'llāh bin 'Ömer ve 'Abdu'llāh⁽⁷⁾ bin Zübeyr'e¹⁶ dirler ve gāḥ ehl-i ḥadîş 'Abādile-i erba'a(y)ı zıkr idüp 'Abdu'llāh bin⁽⁸⁾ 'Amr binü'l-⁽⁹⁾Āş'ı¹⁷

¹ S 35b/8, D2 71b/1 bir gün: - D1 39a/2.

² S 35b/9, D1 39a/3 bî-teklîf: bî-teklîf D2 71b/2.

³ S 35b/11, D1 39a/5 bu bir küneyfdür: u bir küneyfdür D2 71b/5.

⁴ S 35b/11, D2 71b/6 ma'rifet_ile: ma'rifet D1 39a/6.

⁵ Şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

⁶ S 35b/13, D2 71b/10 küçük: küçük D1 39a/9.

⁷ S 35b/16, D1 39a/12-13 taḡından ağır gelecekdür: taḡında ağır gelecekdür D2 71b/14.

⁸ S 35b/17, D1 39a/14 mevā'id: mevā'id D2 72a/2.

⁹ S 35b/18, D1 39a/15 semt: semmet D2 72a/2.

¹⁰ S 36a/1, D1 39a/17 ma'rifet-i yakīnde: تَقْنَدَ D2 72a/5.

¹¹ S 36a/2, D2 72a/8 - : te'ālā D1 39a/19.

¹² Radīya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹³ S 36a/3, D1 39a/20 oturmaḡuñ: oturmaḡın D2 72a/10.

¹⁴ D2 72a/10 artuḡ: - S 36a/3, D1 39a/21.

¹⁵ S 36a/4 pes fıkḥda 'Abādile: pes fıkḥda 'Abādile-i şelāşe D1 39a/22, fıkḥda 'Abādile D2 72a/11.

¹⁶ S 36a/7, D2 72b/1 Zübeyr'e: Zübeyr D1 39b/2.

¹⁷ S 36a/8, D2 72b/2 binü'l-⁽⁹⁾Āş'ı: binü'l-⁽⁹⁾Āş'ı D1 39b/3-4.

dağı ilhāk iderler *riḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhim ecma'in*¹. Pes² (9) mezbūr 'Abdu'llāh bin³ Mes'ūd, muḥaddiṣin⁴ katında 'Abādile'de dāhıl degüldür. Zīrā (10) İbni Mes'ūd ehl-i ḥadīṣün ictimā' u muḥaddeseleri 'aşrından muḥaddem vefāt (11) itmegin, anları ile teḥādüsü vāki' olmamışdır. Büzürgvār-ı şāhib-i mezheb⁵, muḥtār-ı (12) muḥtedā-yı Ekrem ya'nī efendimüz, İmām-ı A'zam ekseriyyā İbni Mes'ūd rivāyetine (13) istinād ve anuñ rivāyeti olan eḥādīs-i şerīfe mücebince⁶ ictihād idüp (14) ṭarīk-i 'ilmde silsilesi⁷ anuñ vāsıtasıyla Ḥazret-i risālet-penāha (15) vāsil olur. Zīrā İmām-ı A'zam⁸ ḥazretleri 'ilm-i şerī'ati Ḥammād'dan aḥz (16) u telemmüz eylemişdür⁹. Ḥammād dağı İbrāhim Neḥa'ī'den¹⁰ ol dağı Ḥazret-i Resül'den¹¹ aḥz (17) eylemişdür. Pes imdi böyle olmağın, İbni Mes'ūd fuḫahā'-i Ḥanefiyye¹² katında (18) 'Abādile'de dāhıldür. Kudret-i ḥazret-i perverdigār bu ḥikāyet-i ḥikmet-medār (19) ve bu rivāyet-i 'ibret-dişārdan hüveydā vü aşikārdur ki Bedr ğazāsında küffār-ı [36b] (1) ḥāk-sāruñ inhizāmı eşnāsında İbni Mes'ūd *raḍiya'llāhu*¹³ 'anhu¹⁴, Ebū Cehl-i mel'ūnı (2) yatur düşmüş¹⁵ gördi. Anı ölmüş şanup üzerine vardı. Gördi ki kemā-kān (3) ḥayātda olup ve elinde bir a'lā kılıç¹⁶ var. Ammā yatduğı yirden ḳalkmağa kudreti (4) yok. Hemān¹⁷ ğazā-yı ekber niyyetine tekḃir getürüp¹⁸ bir kılıç ḳaldı lākin küçük (5) olmağıla ve kılıcı dağı¹⁹ kesmez olmağıla teşir itdüremedi. Birḳaç kerre dağı ḳaldı. (6) Her ḳalduḳça Ebū Cehl²⁰ yatduğı yirden elindeki kılıcı ḳarşu virürdi²¹. Āḫirü'l-emr (7) İbni

¹ Riḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhim ecma'in: Allahu Teālā onların hepsinden razı olsun.

² S 36a/8, D1 39b/5 pes: - D2 72b/4.

³ S 36a/9, D1 39b/5 bin: - D2 72b/4.

⁴ S 36a/9, D1 39b/5 muḥaddiṣin: muḥaddiṣin D2 72b/4.

⁵ S 36a/11, D1 39b/8-9 büzürgvār-ı şāhib-i mezheb: büzürgvār-ı şāhib-i mezheb D2 72b/8.

⁶ S 36a/13, D1 39b/11 eḥādīs-i şerīfe mücebince: eḥādīs-i şerīf mücebince D2 72b/11.

⁷ S 36a/14, D1 39b/11-12 ṭarīk-i 'ilmde silsilesi: ṭarīk-i 'amelde سلسله سی D2 72b/12.

⁸ S 36a/15, D2 72b/14 İmām-ı A'zam: İmām D1 39b/13.

⁹ S 36a/16 telemmüz eylemişdür: tilmiz eylemişdür D1 39b/14, telemmüz eylemişlerdür D2 72b/15.

¹⁰ S 36a/16, D1 39b/15 Neḥa'ī'den: Neḥa'ī'den D2 73a/1.

¹¹ S 36a/16, D2 73a/1-2 Ḥazret-i Resül'den: Ḥazret-i Resül-i Ekrem'den D1 39b/15.

¹² S 36a/17, D1 39b/16 fuḫahā'-i Ḥanefiyye: fuḫahā'-i Ḥanefiyye D2 73a/3.

¹³ S 36b/1, D2 73a/8 - : te'ālā D1 39b/20.

¹⁴ Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁵ S 36b/2, D1 39b/21 düşmüş: imiş D2 73a/8.

¹⁶ D1 39b/23, D2 73a/11 kılıç: kılıcı S 36b/3.

¹⁷ S 36b/4, D1 40a/1 hemān: - D2 73a/12.

¹⁸ S 36b/4, D2 73a/12 getürüp: getürdi D1 40a/1.

¹⁹ S 36b/5 kılıcı dağı: kılıcı D1 40a/2, kılıç dağı D2 73a/13-14.

²⁰ S 36b/6, D1 40a/4 Cehl: Cehl-i la'in D2 73b/1.

²¹ S 36b/6, D1 40a/5 virürdi: viridi D2 73b/2.

Mes'ūd¹ Ebū Cehl'ün elini kılıç ile çaldı. Elindeki kılıç yire düştü.⁽⁸⁾ Hemān ol seyf-i şārimi² eline alup başını kesmek kaçına üzerine⁽⁹⁾ geldi. Ebū Cehl aña nazar idüp eyitdi: “Yā fetā! Çün ki benüm başımı kesersin, tā³ ⁽¹⁰⁾ göğsüme yakın yirden kes ki başım Muhammed'ün ve aşhābınun gözlerine heybetlü gözüksün⁴.” ⁽¹¹⁾ didi. Pes İbni Mes'ūd aña⁵ mültefit olmayup aña kendi kılıcı⁶ ile boğazlayup ⁽¹²⁾ helāk itdi. Gelüp vāķi'-i hālî Resül-i Ekrem'e haber virdi. Hāzret⁷ ⁽¹³⁾ gāyet_ile şād u handān olup üç kerre tekbīr ü tahmīd eyledi ve eyitdi: ⁽¹⁴⁾ “Yā ‘Abdu'llāh! Gel imdi ol yiri baña göster!” diyü buyurdi. Ol daḥı ⁽¹⁵⁾ Hāzret'i maḥall-i mezbūre götürdi. Hāzret⁸ gördi ki ol la'īn-i bī-dīn ⁽¹⁶⁾ ve ol kāfir-i bed-āyīn anda cānını teslīm ve maḥarrını⁹ қа'r-ı caḥīm eylemiş yatur. ⁽¹⁷⁾ Hāzret¹⁰, tekrār ḥamd ü sipās ve şükr-i bī-ḳiyās idüp: “Her bir¹¹ ümemün bir Fir'avn'ı¹² ⁽¹⁸⁾ var idi. Benüm ümmetümün Fir'avn'ı işbu idi.” didi. *Kitāb-ı Meşāriḳ* de mezkūr¹³ ⁽¹⁹⁾ olan ḥadīs-i şerīfde ¹⁴ Ebū Cehl'i enşārdan tāze yaşlu iki oḡlan [37a] ⁽¹⁾ ḳatl eyledükleri¹⁵ rivāyet_ile bu ḥikāyet meyānında münāfāt yokdur. Zīrā anlar ⁽²⁾ evvelā¹⁶ ol ḍarbıla anı ölüm ḥaddine iletüp düşürdükden soñra başını İbni ⁽³⁾ Mes'ūd kesmek cā'izdür. **Naḳldür ki** emīrū'l-mü'minīn¹⁷ Hāzret-i ‘Ömer ḥilāfeti zamānında¹⁸ ⁽⁴⁾ İbni Mes'ūd'ı Kūfe'ye ḳāzī idüp beytū'l-māl emānetini daḥı aña işmarladı¹⁹. Ba'dehu ⁽⁵⁾ Hāzret-i ‘Osmān daḥı ḥalīfe olduḡda vech-i meşrūḥ üzre muḳarrer eylediler²⁰. ⁽⁶⁾ **Naḳldür ki** İbni Mes'ūd, Kūfe'de

¹ S 36b/7, D2 73b/2 - : raḍiya'llāhu ‘anhu D1 40a/5.

² S 36b/8, D2 73b/4 seyf-i şārimi: seyf-i şārı D1 40a/7.

³ D2 73b/7 kesersin tā: kesersen bārī S 36b/9, kesersen tā D1 40a/9.

⁴ S 36b/10, D2 73b/9 gözüksün: gözüksin D1 40a/11.

⁵ S 36b/11, D1 40a/11 aña: - D2 73b/10.

⁶ S 36b/11, D1 40a/12 kılıcı: kılıcı D2 73b/10.

⁷ S 36b/12, D2 73b/13 Hāzret: Hāzret-i Resül ‘aleyhi's-selām D1 40a/13-14.

⁸ S 36b/12, D2 74a/2 Hāzret: - D1 40a/17.

⁹ S 36b/16, D1 40a/18 maḥarrını: maḥarrını D2 74a/4.

¹⁰ S 36b/17, D2 74a/4 Hāzret: Hāzret-i Resül-i Ekrem D1 40a/19.

¹¹ S 36b/17, D1 40a/20 bir: - D2 74a/6.

¹² S 36b/17, D1 40a/21 Fir'avn'ı: Fir'avn D2 74a/6.

¹³ S 36b/18, D1 40a/22 mezkūr: - D2 74a/8.

¹⁴ S 36b/19, D1 40a/22 - : mezkūr D2 74a/8.

¹⁵ S 37a/1, D1 40b/1 eyledükleri: eyledüḡi D2 74a/10.

¹⁶ S 37a/2, D1 40b/2 evvelā: - D2 74a/11.

¹⁷ D1 40b/4, D2 74a/13 emīrū'l-mü'minīn: emīrū'l-mü'minīn S 37a/3.

¹⁸ S 37a/3, D1 40b/4-5 ḥilāfeti zamānında: ḥilāfetinde D2 74a/14.

¹⁹ S 37a/4 emānetini daḥı aña işmarladı: netini daḥı aña işmarlayup D1 40b/6, emānetini aña işmarladı D2 74a/15, 74b/1.

²⁰ S 37a/5, D1 40b/7 eylediler: eyledi D2 74b/2.

menziline taşra bir yire çıkup gitmeğe müteveccih ⁽⁷⁾ oldu. Halk anı yalınız kırmayup ta'zimen anuñla bile müteveccih oldılar. Hemân ⁽⁸⁾ anlara dönüp: “Benüm_ile gitmekde bir hâcetünüz veyâhud ol yirde bir maşlahatuñuz ⁽⁹⁾ var mıdur?” didi. Anlar eyitdiler: “Meşâlihümüz ve hâcetimüz yokdur lâkin sizi ta'zimen ⁽¹⁰⁾ giderüz.” didiler¹. “Pes bu teklîf, sizün gibi tâbi'lere mezellet-i elîme² ve benüm gibi ⁽¹¹⁾ metbû'lara fitne-i 'azîmedür.” diyü³ anları yine gerü⁴ döndürdi. **Naıldür ki** ⁽¹²⁾ vâriş u 'ilm u yakîn ve ya'sübü'l-milleti⁵ ve'd-dîn Hâzret-i 'Alî anuñ kâzılığ⁽¹³⁾ ve hükümeti zamânında Kûfe'ye varup gördi ki dört yüz nefer kimesne⁶ aña ⁽¹⁴⁾ aşhâb u şâkird olmuşlar, andan 'ilm-i dîn ahz iderler. Anlara hayr du'â ⁽¹⁵⁾ idüp: “Taḥkîḳan bu şehr 'ilm u fikhla ṭolmuş.” didi⁷ ve anuñ zamânından ⁽¹⁶⁾ sonra bir def'â daḥı Kûfe'ye varup gördi ki anuñ⁸ şâkirdleri halka 'ilm ⁽¹⁷⁾ u fikh ta'lîm idüp mescid-i kebîrde⁹ dört yüz yirde devât ü qalem kırmışlar, tâlib¹⁰ ⁽¹⁸⁾ olanlara fetvâ virürler ve “İbni 'Abbâs *radîya'llâhu* ¹¹ 'anhumâ¹² bir huşûşda ⁽¹⁹⁾ anuñ şâkirdlerinden fetvâ taleb eylemişdür.” dirler¹³. Pes evâhir-i 'ömrinde [37b] ⁽¹⁾ Kûfe şehrinden Medîne-i Münevvere'ye gelüp altmış ṭoḳuz yıl 'ömr sürdükden ⁽²⁾ sonra¹⁴ Hâzret-i 'Osmân'ın ḥilâfeti zamânında târiḥ-i hicretün otuz ikinci¹⁵ senesinün ⁽³⁾ evâhîrinde vefât idüp Zübeyr bin 'Avvâm *radîya'llâhu* ¹⁶ 'anhu¹⁷ namâzını kılup ⁽⁴⁾ Baḳî'de defn eylediler. İbni¹⁸ Mes'ûd'un ḥatunına, Zeyneb binti 'Abdu'llâh bin Mu'âviye'dür ki¹⁹, ⁽⁵⁾ şâhibât-ı şâlihât ve

¹ S 37a/10, D1 40b/13 didiler: - D2 74b/9.

² S 37a/10, D1 40b/14 mezellet-i elîme: mezellet-i eyleme D2 74b/10.

³ D1 40b/15, D2 74b/11 diyü: diyüp S 37a/11.

⁴ S 37a/11, D1 40b/15 gerü: gerüye D2 74b/11.

⁵ S 37a/11, D1 40b/16 ya'sübü'l-milleti: ya'sübü'l-milleti D2 74b/12.

⁶ S 37a/13 kimesne: {kimesne} D1 40b/18, kimse D2 74b/15.

⁷ S 37a/15 ṭolmuş didi: {ṭolmuş didi} D1 40b/18, ṭolmuşdı di D2 75a/2-3.

⁸ D1 40b/18 {dört yüz nefer kimesne aña aşhâb u şâkird olmuşlar, andan 'ilm-i dîn ahz iderler. Anlara hayr du'â idüp: “Taḥkîḳan bu şehr 'ilm u fikhla ṭolmuş.” didi ve anuñ zamânından sonra bir def'â daḥı Kûfe'ye varup gördi ki anuñ}.

⁹ S 37a/17, D1 40b/19 mescid-i kebîrde: mescid-i kebîrde D2 75a/5.

¹⁰ S 37a/17, D2 75a/6 tâlib: zâlim D1 40b/20.

¹¹ S 37a/18, D2 75a/7 - : te'âlâ D1 40b/21.

¹² Raḍîya'llâhu 'anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

¹³ S 37a/19 eylemişdür dirler: eylemiş dirler D1 40b/22, eylemişdür D2 75a/9.

¹⁴ S 37b/1-2, D1 40b/23, 41a/1 sürdükden sonra: sürüp ba'dehu D2 75a/11.

¹⁵ S 37b/2, D1 41a/2 ikinci: ikinçi D2 75a/12.

¹⁶ S 37b/3, D2 75a/13 - : te'âlâ D1 41a/3.

¹⁷ Raḍîya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁸ D1 41a/4, D2 75a/14 İbni: Bin S 37b/4.

¹⁹ S 37b/4, D1 41a/5 Mu'âviye'dür ki: Mu'âviye de D2 75b/1.

hâdimât-ı sâbıkâtdan olup Hâzret'den ⁽⁶⁾ sekiz hadîs-i şerîf¹ rivâyet eylemişdir. ^{2 3}. ⁽⁷⁾ **El-hadîsu'r-râbi' 'aşer**⁴. ⁽⁸⁾ Zeyyinu'l-Kurâne bi-husni eşvâtikum⁵. Şadağa Resûlu'llâh. Bu hadîs-i şerîf ⁽⁹⁾ ve bu⁶ haber-i münîf dakâyık u haķâyıkun vâşılı İmâm Ebû Ya'lâ-i Mevşilî *Sünen*'indendir. ⁽¹⁰⁾ Ma'nâ-yı melfûzîsi: "Siz Kurân'ı zînetlendirün âvâzlarıñuzuñ⁷ gökçekligi ile ⁽¹¹⁾ dimekdir." Ya'nî Kurân-ı 'azîmi âdâb-ı tecvîd üzerine te'enni⁸ vü tertîl ile güzel ⁽¹²⁾ şadâyıla okuyun dimekdir. Yoħsa 'ilm-i mûsîķî muķtezâsı üzre⁹ ⁽¹³⁾ elhân u tegännî tarîķiyıla zamâne¹⁰ ķarîleri gibi ya'nî nağme içün elfâz-ı Kurân'ı ⁽¹⁴⁾ tağyîr ve maħall-i meddi ķaşr¹¹ ve maħall-i ķaşrı medd ve buña beñzer şeyden ihtirâz ⁽¹⁵⁾ gerekdir. Naẓm-ı hadîsün aña aşlâ¹² delâleti yokdur. Hattâ efďalü'l-müteahħirîn¹³ ⁽¹⁶⁾ u ĥitâmü'l-muctehidîn Ebû's-Su'ud Efendi, vech-i meşrûh üzerine kıraat¹⁴ ⁽¹⁷⁾ idenlere "Aħsente!" diyen kimesnelere¹⁵ "Kâfir olurlar." diyü fetvâ virmişler. ⁽¹⁸⁾ **Fî-zikri 'Abdi'llâh bin 'Amr bini'l-Āş raďiya'llâhu te'âlâ 'anhu**¹⁶ ⁽¹⁹⁾ Bu hadîs-i şerîfün râvisi Ebû Muhammed 'Abdu'llâh bin 'Amr binü'l-Āş [38a] ⁽¹⁾ bin Vâ'il bin Hâşim¹⁷ bin Su'ayd bin ¹⁸ Sehm bin 'Amr¹⁹ bin Huşayş²⁰ ⁽²⁾ bin Ka'b bin Lü'eyy bin Ġâlibü'l-Mekkiyyi'l-Kureyşiiyi's-Sehmî'dür. Nesebi, Resûl-i Ekrem'le Ka'b ⁽³⁾ bin Lü'eyy'de cem' olup kibâr-

¹ S 37b/5-6 Hâzret'den sekiz hadîs-i şerîf: Hâzret-i Resûl'den sekiz hadîs-i şerîf D1 41a/6-7, Hâzret'den sekiz hadîs D2 75b/2.

² D1 41a/7, D2 75b/3 - : raďiya'llâhu 'anhâ S 37b/6.

³ S 37b/6, D1 41a/7 - : rıďvânü'llâhi te'âlâ 'aleyhimâ ve 'aleyhim ecma'in D2 75b/3.

⁴ S 37b/7, D1 41a/8 el-hadîsu'r-râbi' 'aşer: الحدالزاع D2 75b/4.

⁵ زينوا القرآن بأصواتكم "Zeyyinu'l-Kurâne bi-eşvâtikum: Sesinle, Kur'an'ı güzelleştir." Erişim: 20 Ocak 2023, <https://l24.im/3MU67Be>

⁶ S 37b/9, D1 41a/10 bu: - D2 75b/6.

⁷ D1 41a/12 zînetlendirün âvâzlarıñuzuñ: zînetlendirün âvâzlarıñuzuñ S 37b/10, zînetlendirün âvâzlarıñuzuñ D2 75b/9.

⁸ S 37b/11 te'enni: teenni D1 41a/14, teenni ile D2 75b/11.

⁹ S 37b/12 yoħsa 'ilm-i mûsîķî muķtezâsı üzre: yoħsa 'ilm-i mûsîķî muķtezâsınca D1 41a/15, yoħsa 'ilm-i mûsîķî muķtezâsı üzre D2 75b/12.

¹⁰ S 37b/13, D1 41a/16 zamâne: zamân D2 75b/13.

¹¹ S 37b/14, D2 75b/15 ķaşr: ķaşrı D1 41a/17.

¹² S 37b/15, D2 76a/1 aşlâ: aşlen D1 41a/18.

¹³ D1 41a/19, D2 76a/2 efďalü'l-müteahħirîn: efďalü'l-müte'ahħirîn S 37b/15.

¹⁴ D1 41a/20, D2 76a/4 kıraat: kıra'at S 37b/16.

¹⁵ S 37b/17, D1 41a/21 kimesnelere: kimselere D2 76a/4-5.

¹⁶ S 37b/18, D1 41b/1 te'âlâ 'anhu: 'anhumâ D2 76a/6.

¹⁷ 38a/1 Hâşim: Hişâm S 38a/1, D2 76a/8, Hişâm D1 41b/3.

¹⁸ D1 41b/3, D2 76a/9 - : Sa'd bin S 38a/1.

¹⁹ S 38a/1, D1 41b/4 'Amr: 'Ömer D2 76a/9.

²⁰ 38a/1 Huşayş: Huşayz S 38a/1, D1 41b/4, D2 76a/9.

ı Kureyş'dendür. Aşhâb-ı kirâm¹ mâ-beyninde 'âlim u² 'âmil⁽⁴⁾ ve hâfız u kâmil, 'âbid u zâhid ve müctehid ü mücâhid olduğundan gayrı⁽⁵⁾ Hâzret'le ekser gazâvât³ bile hâzır idi ve gâyet_ile bahâdur olup cenk⁽⁶⁾ ü harb mahallinde küffârı iki kılıç ile darb iderdi ve vâlidî olan⁽⁷⁾ 'Amr⁴ binü'l-'Âş'dan on iki yaş küçük olup ammâ İslâm'ı yine andan⁽⁸⁾ muḳaddem vâḳi' olmuşdur. Ol 'aşrda anuñ babasından gayrı⁵ kimsenüñ on⁽⁹⁾ iki yaşında iken veledi zuhûra gelmemişdür⁶ ve 'Abdu'llâh *radîya'llāhu*⁷ 'anhu⁸ Hâzret'den⁽¹⁰⁾ yidi yüz ḥadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve Hâzret'den sonra Mekke'de sâkin⁽¹¹⁾ olup bir zamândan sonra Şâm'a irtihâl idüp anda tavaṭṭun eyleyüp⁽¹²⁾ ve Hâzret-i 'Alî, Mu'âviye ile *radîya'llāhu*⁹ 'anhumâ¹⁰ hilâfet ḥuşuşında Şıffîn¹¹ nâm⁽¹³⁾ mevzi'de cenk eyledükleri zamânda işbu 'Abdu'llâh ve pederi 'Amr binü'l-'Âş ol vaḳ'ada bile hâzır¹² olmağın, mezbûr 'Amr, Mu'âviye⁽¹⁵⁾ tarafından olup ve lâkin oğlu 'Abdu'llâh iki cānibden bile¹³ 'uzlet ihtiyâr⁽¹⁶⁾ eyledi. Pes bu 'Abdu'llâh daḥı aşhâbuñ¹⁴ kibârından ve müftülerinden¹⁵ olup⁽¹⁷⁾ muḥaddişin ḳatında 'Abâdile-i erba'adan¹⁶ dâhildür. Taşîlî mürûr eyledi¹⁷⁽¹⁸⁾ ve daḥı bu 'Abdu'llâh bin¹⁸ 'Amr binü'l-'Âş, zamân-ı medîd ü 'ahd-i ba'îd⁽¹⁹⁾ Şâm'da sâkin olup Yezîd bin Mu'âviye fevt olduğdan sonra Mekke-i [38b]⁽¹⁾ Mükerra'ye gelüp târîḥ-i hicretüñ altmış beşinci¹⁹ senesinde yetmiş iki⁽²⁾ yaşında fevt oldu. Bir rivâyetde Mısr'da kendinüñ dâr-ı şaḡiresinde⁽³⁾ fevt oldu *radîya'llāhu*²⁰ 'anhu ve 'an-sâ'iri's-şahâbeti ecma'in²¹.

¹ S 38a/3, D1 41b/6 kibâr-ı Kureyş'dendür aşhâb-ı kirâm: kibâr-ı Kureyş'ün aşhâb-ı kirâmuñ D2 76a/12.

² S 38a/3, D2 76a/13 - : fâzıl D1 41b/7.

³ S 38a/5, D2 76a/15 gazâvât: gazâvât D1 41b/9.

⁴ S 38a/7, D1 41b/11 'Amr: 'Ömer D2 76b/3.

⁵ D1 41b/13-14 babasından gayrı: babasınun gayrı S 38a/8, babasından gayr D2 76b/6.

⁶ S 38a/9, D2 76b/7 zuhûra gelmemişdür: zuhûr gelmişdür D1 41b/14-15.

⁷ S 38a/9, D2 76b/8 - : te'âlâ D1 41b/15.

⁸ Raḍîya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

⁹ S 38a/12, D2 76b/12 - : te'âlâ D1 41b/19.

¹⁰ Raḍîya'llāhu 'anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

¹¹ Hâşiye: Şıffîn: Raḳḳa ḳurbında bir yirdür S 38a/12.

¹² D2 76b/15, 77a/1 vaḳ'ada bile hâzır: vâḳi'ada bile hâzırlar S 38a/14, vaḳ'ada bile hâzırlar D1 41b/20, 42a/1.

¹³ S 38a/15, D1 42a/2 bile: - D2 77a/3.

¹⁴ D1 42a/3, D2 77a/4 aşhâbuñ: aşhâbın S 38a/16.

¹⁵ 38a/16 müftülerinden: مغتبلرندن S 38a/16, مغتبلرندن D1 42a/4, D2 77a/4.

¹⁶ S 38a/17, D1 42a/4 'Abâdile-i erba'adan: 'Abâdile-i erba'ada D2 77a/5.

¹⁷ D1 42a/5 eyledi: eyitdi S 38a/17, D2 77a/6.

¹⁸ S 38a/18 bu 'Abdu'llâh bin: bu 'Abdu'llâh D1 42a/5, 'Abdu'llâh bin D2 77a/6.

¹⁹ S 38b/1, D1 42a/8 beşinci: beşinçî D2 77a/10.

²⁰ S 38b/3, D2 77a/12 - : te'âlâ D1 42a/10.

²¹ Raḍîya'llāhu 'anhu ve 'an-sâ'iri's-şahâbeti ecma'in: Allah, ondan ve diğcr sahabelerin hepsinden razı olsun.

(4) El-ḥadīṣu'l-ḥāmis 'aṣer. (5) İzā mâte'l-insānu inḳaṭa'a 'anhu 'ameluhu illā min-şelāsetin min-şadaḳatin cāriyetin (6) ev 'ilmin yuntefe'u bihi ev veledin şāliḥin yed'u lehu¹. Şadaḳa Resūlu'llāh. Bu ḥadīṣ-i şerīf-i (7) naşīḥat-şi'ār² ve bu ḥaber-i laṭīf-i vaşīyyet-dişār *Kitāb-ı Meşāriḳu'l-Envār*'dandur. Ma'nāsı: "Kaçan insān ölse kendiden 'ameli münḳaṭı' olup³ (9) ya'nī defter-i a'māli ḳapanup aṣlā bir şevāb⁴ yazılmaz. İllā üç şeyden (10) defter-i a'māli ḳapanmaz, dā'imā defterine şevāb yazılır: Biri⁵ şadaḳāt-ı cāriyyeden (11) ya'nī kendiden şoñraya ḥayrātı ḳalanların cāmi' u 'imāret u çeşme vü köpriler⁶ (12) gibi. Mādām ki bu ḥayrāt-ı cāriyye ola, şāhibü'l-ḥayrātuñ defteri⁷ ḳapanmayup (13) şevābı yazılır yāḥud⁸ anuñla intifā' olunur. 'İlmi ḳala ya'nī kendiden (14) şoñraya 'ulūm-ı şer'iyyede⁹ taşnīf yāḥud 'ālim şākird alıḳoya. Pes¹⁰ böyle (15) olan 'ālimüñ daḥı defteri ḳapanmayup¹¹ 'ilmiyile ve taşnīfiyile intifā' (16) oldukça defter-i a'māline şevāb yazılır yāḥud veled-i şāliḥi ḳala ki kendine (17) ḥayr du'ā eyleye¹². Pes ol veled-i şāliḥ ve ol veled-i şāliḥüñ veledi ilā- (18) ḡayri'n-nihāye ḥayātda olup "Ve li-ābā'ina¹³." diyü du'ā itdükçe bunların defter-i a'māllerine (19) şevāb yazılıp kendilerden¹⁴ ecr-i cezīl münḳaṭı' olmaz." [39a] (1) **Fī-zikri Ebī Hureyre 'Abdi'r-Raḥmān raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu** (2) Bu ḥadīṣ-i şerīfün rāvisi ḥādīm-i risālet-penāh ü mülāzım-ı ḥizmet-i (3) Resūlu'llāh¹⁵, ḥāfız-ı eḥādīs-i Nebeviyye vü zābiṭ-i aḥbār-ı Muşṭafaviyye (4) Ebū Hureyre 'Abdu'r-Raḥmān bin Şaḥrū'l-Ezdiyyi'd-

¹ إذا مات الانسان انقطع عنه عمله الا من ثلثه الا من صدقة جارية او علم ينتفع به او ولد صالح يدع له "İzā mâte'l-insānu inḳaṭa'a 'anhu 'ameluhu illā min-şelāsetin illā min-şadaḳatin cāriyetin ev 'ilmin yuntefe'u bihi ev veledin şāliḥin yed'u lehu: Bir insan öldüğü zaman kendisinden amelinin sevabı kesilir, artık amel defteri kapanır. Ancak üç kişiden kesilmez. Onlar da yalnız sadaka-i cariyeye, kendisiyle faydalanan ilim, kendisine arkasından dua edecek hayırlı ve salih bir evlattan ibarettir." (Baytan, 1971: 334)

² S 38b/6-7, D1 42a/15 ḥadīṣ-i şerīf-i naşīḥat-şi'ār: ḥadīṣ-i naşīḥat-şi'ār D2 77b/2-3.

³ D1 42a/17, D2 77b/5 olup: olur S 38b/8.

⁴ S 38b/9, D1 42a/18 şevāb: şevāb D2 77b/6.

⁵ S 38b/10 biri: bir D1 42a/20, D2 77b/8.

⁶ S 38b/11, D1 42a/21 köpriler: köprüler D2 77b/10.

⁷ S 38b/12, D2 77b/12 defteri: defter-i a'māli D1 42b/1.

⁸ S 38b/13, D2 77b/13 yāḥud: veyāḥud D1 42b/2.

⁹ S 38b/14, D2 77b/14 'ulūm-ı şer'iyyede: 'ulūm-ı şer'iyyeden D1 42b/3.

¹⁰ S 38b/14, D1 42b/4 pes: - D2 77b/15.

¹¹ S 38b/15, D1 42b/5 ḳapanmayup: ḳapanmaz D2 78a/1.

¹² S 38b/17, D1 42b/7 eyleye: - D2 78a/3.

¹³ Ve li-ābā'ina: Allah babalarımızı, atalarımızı korusun.

¹⁴ S 38b/19, D1 42b/10 yazılıp kendilerden: yazılır kendilerinden D2 78a/7.

¹⁵ S 39a/2-3, D1 42b/14 mülāzım-ı ḥizmet-i Resūlu'llāh: ḥādīm-i ḥizmet-i Resūlu'llāh D2 78a/10.

Devsî¹ *rağiya'llāhu*² *'anhu*³ hâzretleridür. ⁽⁵⁾ **Nağldür ki** 'âlem-i câhiliyyetde ismi 'Abdu's-Şems, bir rivâyetde 'Âmir bin 'Abdu's-Şems⁴ ⁽⁶⁾ idi. Târîh-i hicretüñ yidinci⁵ senesinde Yemen diyârından, Ezd⁶ kabîlesinden ⁽⁷⁾ dîn-i İslâm ârzüsiyla⁷ Medîne-i Münevvere'ye gelüp Resûl hâzretini ⁽⁸⁾ Hayber gâzâsına gitmiş bulmağın⁸, Hayber'e varup anda İslâm'a geldükden ⁽⁹⁾ sonra cümle gâzîler ile bile⁹ Medîne'ye ¹⁰ gelüp Hâzret'ün hizmet-i şerîfelerine ⁽¹⁰⁾ mülâzım ve rûz [u] şeb kapularında hâdim olup Hâzret, anuñ ismini ⁽¹¹⁾ 'Abdu'r-Raḥmân koymışdur ve vâlidesi daḥı¹¹ müslümân olmuşdur. Ammâ İslâm'a ⁽¹²⁾ gelmedin, oğlı Ebû Hüreyre da'imâ anı¹² İslâm'a da'vet itdükde aşlâ bir ⁽¹³⁾ vech_ile rizâ göstermezdi. İttifâk bir gün yine da'vet eyleyüp ibrâm ⁽¹⁴⁾ ü ilhâh idicek, gâyet_ile elem çeküp ḥaşâ-fe-ḥaşâ Resûl *'aleyhi's-selâma*¹³ ⁽¹⁵⁾ şetm ü kazf eyledi. Pes¹⁴ Ebû Hüreyre, şabr idemeyüp ağlayarak ⁽¹⁶⁾ Resûl hâzretine¹⁵ gelüp vâlidesi ḥaḳḳında bir du'â ricâ eyledi. Hâzret¹⁶ ⁽¹⁷⁾ daḥı: “Yâ Rabb! Sen Ebû Hüreyre'nüñ anasına hidâyet eyle.” didi. Ebû Hüreyre ⁽¹⁸⁾ bu sürür ile anasına gelüp gördi ki ḡusl eyler. Hemân vâlidesi anı ⁽¹⁹⁾ göricek, 'acele ile libâsını¹⁷ egnine aldı daḥı tamâm geyinmege şabr idemeyüp [39b] ⁽¹⁾ kapuyı açdı ve imân getürdi. Ol du'â berekâtından¹⁸ cân u dilden müslümân ⁽²⁾ oldu. Ebû Hüreyre bu kerre şafâsından ağlayarak Resûl'e¹⁹ gelüp vâki' ⁽³⁾ ḥâli haber virdi. Hâzret daḥı Ḥaḳḳ'a

¹ D1 42b/15-16 bin Şaḥrû'l-Ezdiyyi'd-Devsî: Şaḥrû'l-Ezdiyyi'd-Devsî S 39a/4, bin Žaḥrû'l-Ezdiyyi'd-Devsî D2 78a/12.

² S 39a/4, D2 78a/12 - : te'âlâ D1 42b/16.

³ Rağiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

⁴ S 39a/5, D1 42b/17-18 bir rivâyetde 'Âmir bin 'Abdu's-Şems: - D2 78a/14.

⁵ S 39a/6, D1 42b/19 yidinci: yidinçi D2 78a/14.

⁶ S 39a/6, D1 42b/19 diyârından Ezd: diyârında Ezâd D2 78a/15.

⁷ S 39a/7, D1 42b/20 ârzüsiyla: ârzüsiyla D2 78b/1.

⁸ S 39a/8, D1 42b/21 bulmağın: bulunmağın D2 78b/2.

⁹ D1 43a/1, D2 78b/4 bile: - S 39a/9.

¹⁰ D1 43a/2, D2 78b/4 - : bile S 39a/9.

¹¹ S 39a/11, D1 43a/4 daḥı: - D2 78b/7.

¹² S 39a/12, D1 43a/6 anı: - D2 78b/9.

¹³ S 39a/14 ḥaşâ-fe-ḥaşâ Resûl *'aleyhi's-selâma*: - D1 43a/8, ḥaşâ-fe-ḥaşâ Resûlu'llāh şalla'llāhu 'aleyhi ve selleme D2 78b/12-13. | *'Aleyhi's-selâm*: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

¹⁴ S 39a/15 şetm ü kazf eyledi pes: - D1 43a/8, şem ü kazf eyledi pes D2 78b/13-14.

¹⁵ S 39a/16, D1 43a/9 Resûl hâzretine: Resûl *'aleyhi's-selâma* D2 78b/15.

¹⁶ S 39a/16, D2 79a/1 Hâzret: Hâzret-i Resûl D1 43a/10.

¹⁷ S 39a/19, D2 79a/5 libâsını: libâsın D1 43a/13.

¹⁸ S 39b/1, D1 43a/15 berekâtından: berekâtıyla D2 79a/7.

¹⁹ S 39b/2, D1 43a/16 Resûl'e: Resûl *'aleyhi's-selâma* D2 79a/9.

hamd ü şenâlar itdi ve yine bir gün anlarıñ ⁽⁴⁾ haqlarında “Yâ Rabb! Kuluñ¹ Ebü Hüreyre² ve anasına, mü'minleri muhibbler eyleyüp ⁽⁵⁾ anlarıñ dağı qalblerine mü'minlerüñ muhabbetlerini³ ilkâ eyle.” diyü du'â eyledi. **Naıldür ki** ⁽⁶⁾ Resül hazreti otururken gördi ki etegine bir nesne koymış getürür. ⁽⁷⁾ Resül hazreti: “Eteğündeki⁴ nedür?” didi. Eyitdi: “Hüreyredür. Ya'nî kedicikdür yâ Resüla'llâh!” ⁽⁸⁾ didi. Resül⁵ eyitdi: “Çün ki kediciklere⁶ şefkat eylesün senüñ aduñ ⁽⁹⁾ Ebü Hüreyre olsun.” didi. Sebebi bu oldu, ⁷ bu künyet_ile iştihâr bulup ⁽¹⁰⁾ kendüsi dağı anuñla teberrük ü teyemmün idinmegin, 'Abdu'r-Rahmân didüklerinden ⁽¹¹⁾ Ebü Hüreyre⁸ didüklerini ziyâdece severdi ve dâ'imâ Hazret'ün âstân-ı sa'âdet ⁽¹²⁾ 'unvânlarına mülâzım olup dünyâya ve zînete aşı meyli ve iltifatı ⁽¹³⁾ yoğıdı ve aşhâb-ı şuffeden olup fakr u fâka ile geçinürdi. **Naıldür ki** ⁽¹⁴⁾ bir gün Hazret aña teveccüh idüp: “Yâ Ebâ Hüreyre! Şahâbe-i sâ'ire⁹ mâl-ı ğanîmetden ⁽¹⁵⁾ birer hisse istedikleri gibi sen dağı niçün bir hisse taleb eylemezsün?” didiler. ⁽¹⁶⁾ Ol dağı eyitdi: “Yâ Resüla'llâh! Baña dünyâ görüñmez. Ben ancak¹⁰ Allâhu Te'âlâ'nuñ saña ⁽¹⁷⁾ ta'lim eylediği nesnelerden öğrenmegi isterüm.” diyü 'ilm-i ledünni ve 'ilm-i dîni ve hadîs-i ⁽¹⁸⁾ mübîni ğanîmet bilmegin, dünyâ vü metâ'-ı dünyâ üzerine ihtiyâr eyledi. **Pes** ⁽¹⁹⁾ Allâhu Subhâne Te'âlâ¹¹ dağı¹² anı 'ilm ü hadîs_ile ekşer aşhâbdan ziyâde müşerref eyledi [40a] ⁽¹⁾ dağı bir gün Hazret'ün işaretiyle kendü arkasında geydüğü bürde(y)i çıkarup ⁽²⁾ döşedi. Hazret dağı luğfıla bir hayr du'â idüp anuñ üzerine ⁽³⁾ üfürdi¹³. Hemân Ebü Hüreyre ol bürde(y)i divşürüp¹⁴ şafa ile göğsünün ⁽⁴⁾ üstüne koyup bağına bağıdı ve ekşeriyyâ mübâhât tarîkıyla “Muhammed'i ⁽⁵⁾ haq üzerine göndüren¹⁵ Teñri haqkıyıçün ol günden berü Hazret-i

¹ S 39b/4, D1 43a/18 kuluñ: kulun D2 79a/12.

² D2 79a/12 Hüreyre: Hüreyre anları S 39b/4, Hüreyre'yi D1 43a/18-19.

³ S 39b/5 mü'minlerüñ muhabbetlerini: mü'minlerüñ muhabbetlerin D1 43a/20, mü'minleri muhabbetlerini D2 79a/13-14.

⁴ D1 43a/22 hazreti etegündeki: etegündeki S 39b/7, hazreti etegündeki D2 79b/1-2.

⁵ S 39b/8, D1 43b/1 Resül: Resül 'aleyhi's-selâm D2 79b/3-4.

⁶ S 39b/8, D1 43b/1 çün ki kediciklere: kediciklerin D2 79b/4.

⁷ S 39b/9, D1 43b/2 - : ki D2 79b/6.

⁸ S 39b/10-11, D2 79b/8 didüklerinden Ebü Hüreyre: - D1 43b/4.

⁹ S 39b/14, D1 43b/9 şahâbe-i sâ'ire: şahâbe-i sâ'ire D2 79b/15.

¹⁰ S 39b/16, D1 43b/12 ancak: ançak D2 80a/3.

¹¹ D1 43b/15 subhâne te'âlâ: subhâne S 39b/19, te'âlâ D2 80a/7.

¹² S 39b/19, D2 80a/7 dağı: - D1 43b/15.

¹³ S 40a/2-3, D2 80a/12 anuñ üzerine üfürdi: üzerine üfüdi D1 43b/19.

¹⁴ S 40a/3, D2 80a/13 divşürüp: divşürüp D1 43b/20.

¹⁵ S 40a/5, D1 43b/22 göndüren: göndürün D2 80b/1.

risālet-⁽⁶⁾penāhdan her ne işitdüm¹ ise hâtırımda mahfûz olup hıcbir nesne ⁽⁷⁾ unutmazam².” diyü kâsem ü yemîn iderdi ve Resûl hazretlerinden beş biñ ⁽⁸⁾ üç yüz otuz dört hadîs-i şerîf rivāyet eylemişdür ve Hazret-i ⁽⁹⁾ ‘Osmān’uñ vefātından soñra Medīne-i Münevvere’de fetvā viren beş nefer kimsenüñ ⁽¹⁰⁾ birisidür ve kendiden sekiz yüz miqdârı kimesne ‘ilm aḥz idüp ⁽¹¹⁾ andan hadîs-i şerîf rivāyet ve aşḥāb-ı güzîn ü kibār-ı tâbi’inden çok ⁽¹²⁾ kimesne aña mülāzemet eylemişlerdür³. **Naḳldür ki** ba‘z-ı kimesneler anuñ bu kadar ⁽¹³⁾ hadîs-i şerîfi hâtırında tutduğundan nev‘en şübhe idüp bir gün ⁽¹⁴⁾ aña: “Sen ne çok eḥādîs-i şerîfe rivāyet idersün.” didiler. Ol daḥı ⁽¹⁵⁾ eyitdi: “Benüm şıdkum ve kizbum yevmü’l-va’dde ya’nî kıyāmet güninde ma’lûm olur⁴. ⁽¹⁶⁾ Ammā aşlı budur ki Hazret⁵ güninde, muhācirîn qarındaşlarımız bağ u ‘aḳār ile ⁽¹⁷⁾ muḳayyedler olup ben faḳîr u miskîn olmağın, ḳaydum olmayup ancaḳ ⁽¹⁸⁾ eḥādîs⁶ hıfzına meşḡul idüm.” diyü cevāp virdi ve ḥadd-i zātında ahlāḳ-ı ⁽¹⁹⁾ haseneye mālîk olup hāşî‘ u hāzî‘, evā’il-i ḥālinde faḳr u fāḳa [40b] ⁽¹⁾ üzre ‘ayş idüp ba‘dehu Hazret-i ‘Ömer’üñ ḥilāfeti zamânında ba‘z-ı ⁽²⁾ diyāruñ ḥükümetinde ve ḳazāsı⁷ ḥizmetlerinde ḥaḳ u ‘adl_ile olmağın, Ḥaḳ ⁽³⁾ Te‘ālā aña bereket virüp mālında ve ḳuvvet [u] rızḳında keşret ḥāşıl oldu ⁽⁴⁾ ve Hazret-i Mu‘āviye kendi zamânında Medīne’nüñ emāretini⁸ ve ḥükümetini aña ⁽⁵⁾ tefvîz⁹ eylemişdi. Kendüden¹⁰ menḳıldur ki: “Yetimlik_ile neşv [ü] nemā buldum ve daḥı ⁽⁶⁾ vaṭanumdan miskînlîk_ile¹¹ muhāceret itdüm ve ḥālā¹² ḥatunum olan Basra binti ⁽⁷⁾ Ğazvān’uñ ecîri ve ḥizmetkârı idüm. Her gün ḳarnum ṭoyunca yimege aña ⁽⁸⁾ ḥizmet eylerdüm. Ḥamd ü sipās ve şükr-i bî-ḳıyās ol Teñri’ye kim dîn-i ⁽⁹⁾ metîni ḳıvām ve Ebū Hüreyre’(y)i ḥalka imām ve anı beynü’l-nās tervîc¹³ ve ol ḥatunı ⁽¹⁰⁾ baña tezvîc eyledi.” dirdi ve Mervān bin Ḥakem zamânında daḥı Medīne-i Münevvere’nüñ ⁽¹¹⁾ ḥākimi oldu. Ammā yine ‘ādet-i ḳadîmesi

¹ S 40a/6, D1 43b/23 işitdüm: istedüm D2 80b/2-3.

² S 40a/7 unutmazam: unutmadum D1 44a/1, D2 80b/4.

³ S 40a/12, D1 44a/7 mülāzemet eylemişlerdür: melāmet eylemişdür D2 80b/12-13.

⁴ S 40a/15, D2 81a/4 olur: - D1 44a/12.

⁵ S 40a/16, D2 81a/4 Hazret: Hazret-i Resûl D1 44a/13.

⁶ S 40a/18, D1 44a/15 eḥādîs: eḥādîs-i şerîf D2 81a/7.

⁷ S 40b/2, D1 44a/19 ḳazāsı: ḳāzāsı D2 81a/12.

⁸ S 40b/4, D1 44a/22 emāretini: ‘imāretini D2 81b/1.

⁹ S 40b/5, D1 44a/23 tefvîz: tevfiż D2 81b/1.

¹⁰ D1 44a/23, D2 81b/2 kendüden: kendiden S 40b/5.

¹¹ S 40b/6, D1 44b/1 miskînlîk_ile: miskinlik_ile D2 81b/3.

¹² S 40b/6, D1 44b/2 ḥālā: ḥālā D2 81b/4.

¹³ S 40b/9, D2 81b/8 tervîc: tezvîc D1 44b/6.

üzre libās-ı zühhād¹ ü ziyy-i şulehā² (12) vü ‘ubbādda olup ve gāhī mizāh³ ü laṭīfe idüp ḥande-rüy u leṭāfet-(13)güy idi ve tāriḥ-i hicretün elli sekizinci senesinde Medīne-i Münevvere'de (14) fevt olup anda defn olındı ve bir rivāyetde “Elli yidinci senesinde (15) Medīne⁴ kurbında ‘Aķīķ nām mevzi’de⁵ vefāt itdi.” dirler *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu*⁶. (16) **El-ḥadīsu's-sādis ‘aşer.** (17) **La-ḥade eşberu ‘alā-ezen semī'ahu mine'llāhi innehu yuşreku bihi ve yuc'alu lehu'l-veledu** (18) **şumme huve yu'āfihim ve yerzuḥum**⁷. Bu ḥadīs-i şerīf ve bu ḥaber-i münīf daḥı (19) *Meşāriķu'l-Envār*'dandur. Ma'nā-yı laṭīfi: “Bir kimse yokdur ki ezā işide [41a] (1) ve ol ezā üzerine şabrı, Allāhu Te'ālā'dan ziyāde ola. Zīrā Allāhu Te'ālā'ya (2) şerīk қоşınulur ve veled işnāt olınulur. Bundan sonra⁸ Allāhu Te'ālā (3) ‘iķāb itmeyüp ānen-fe-ānen rızklarını kesmeyüp göndürür.” Naẓm-ı ḥadīs-i şerīfde⁹ (4) olan ezā, kelām-ı müzī¹⁰ ma'nāsınadur ki sāmī'e elem virici kelām dimekdür (5) lākin Allāhu Subḥāne ve Te'ālā ḥaķķında elem taşavvur olınmadı ise pes kelām-ı müzīden¹¹ murād, (6) Allāhu Te'ālā'nuñ rızāsına muḥālif olan kelām¹² üzre ḥaml olındı. (7) **Fī-zikri Ebū Mūsā-i el-Eş'arī¹³ raḍiya'llāhu te'ālā¹⁴ 'anhu** (8) Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi Ḥazret'ün şāḥib-i maḥbūbı ve cenāb-ı şāḥib-i (9) nübüvvetün ḥādım ü mergūbı, aşḥāb-ı kibāruñ ḥüsn şavtıla eşheri Ebū Mūsā (10) ‘Abdu'llāh¹⁵ Ḳays bin Süleymü'l-Eş'arī'dür. Eş'ar¹⁶, cedd-i a'lāsınuñ

¹ D1 44b/9, D2 81b/12 libās-ı zühhād: libāsı S 40b/11.

² D1 44b/9 ziyy-i şulehā: ziyyi S 40b/11, ziyy D2 81b/12.

³ S 40b/12 gāhī mizāḥ: gāhī mizāḥ D1 44b/10, gāḥ mizāḥ D2 81b/13.

⁴ S 40b/15, D1 44b/13 Medīne: Medīne-i Münevvere D2 82a/2.

⁵ S 40b/15, D2 82a/3 mevzi'de: mevzi'nde D1 44b/14.

⁶ Raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu: Allāhu Te'ālā ondan razı olsun.

⁷ لا احد اصبر على اذى سمعه من الله انه يشرك به ويجعل له الولد ثم هويما فيهم ويرزقهم: “Lā-ḥade eşberu ‘alā-ezen semī'ahu mine'llāhi innehu yuşreku bihi ve yuc'alu lehu'l-veledu şumme huve yu'āfihim ve yerzuḥum: Hiçbir kimse kendisi hakkında duyduğu ezā verici isnad ve iftiraya Allāh'tan çok sabırlı değildir. Hakikat, birtakım müşrikler ve kâfirler tarafından Allāh'ın kendisine şirk қоşulur ve ona isnad olunur da sonra O, yine onlara sıhhat ve afiyet verir. Yine onları illet ve afetlerden masûn kılarak türlü nimetlerle besler, yaşatır.” (Baytan, 1971: 228)

⁸ S 41a/1-2 te'ālā'ya şerīk қоşınulur ve veled işnāt olınulur bundan sonra: te'ālā'ya şerīk қоşınulur ve veled işpāt olınur bundan sonra D1 45a/1-2, te'ālā D2 82a/10.

⁹ S 41a/3, D1 45a/4 naẓm-ı ḥadīs-i şerīfde: naẓım-i ḥadīs-i şerīfde D2 82a/11-12.

¹⁰ S 41a/4, D1 45a/4 kelām-ı müzī: kelām-ı müzī D2 82a/12.

¹¹ S 41a/5, D1 45a/7 kelām-ı müzīden: kelām-ı müzīden D2 82a/15.

¹² S 41a/6, D2 82b/1 kelām: kelām-ı elem D1 45a/8.

¹³ D1 45a/9, D2 82b/3 Ebū Mūsā-i el-Eş'arī: Ebū Mūsā-i el-Eş'ariyy S 41a/7.

¹⁴ S 41a/7, D1 45a/9 te'ālā: - D2 82b/3.

¹⁵ D2 82b/7 - : bin S 41a/10, D1 45a/12.

¹⁶ S 41a/10, D1 45a/13 Eş'ar: Eş'arī D2 82b/7.

ismidür ki ⁽¹¹⁾ anuñ evlâdı Yemen diyârında bir kabîledür. Pes Ebû Mûsâ ol kabîleden ⁽¹²⁾ olmağıla, aña nisbet olunur. Nesebi, cedd-i şahîhî olan mezbûr Süleym'den ⁽¹³⁾ sonra merķûm Eş'ar'a Süleym bin Hezzâr bin Harb¹ bin 'Âmir bin Ğanm² bin Bekir³ bin ⁽¹⁴⁾ 'Azr bin Vâ'il bin Nâciyetü'l-Cümâhir⁴ bin Eş'ar silsilesi⁵ üzre muttaşıl ⁽¹⁵⁾ olur ve vâlidesi Tufye'dür⁶. İslâm üzerine Medîne-i Münevvere'de fevt ⁽¹⁶⁾ olmışdur. **Naķldür ki** Ebû Mûsâ kendü kabîlesinden birkaç kimesne ile ⁽¹⁷⁾ kadîmen Mekke-i Mükerreme'ye gelüp müslümân olup evvel-i hicret de bile aşhâbıla ⁽¹⁸⁾ Habeşe velâyetine hicret idüp ba'dehu vaţan-ı aşlîsinde⁷ sâkin iken ⁽¹⁹⁾ Hâzret⁸, Mekke'den Medîne'ye hicret kılduķda andan⁹ Hayber ğazâsına girdüklerini [41b] ⁽¹⁾ istimâ' eylemegin, Ebû Bürde¹⁰ ve Ebû Rühm¹¹ nâm kendiden büyük karındaşları ve yine ⁽²⁾ kabîle-i mezbûre halkından birkaç kimesne ile gemiye girüp yine Habeşe'ye¹² geldiler. ⁽³⁾ İttifâķan¹³ Resûl-i Ekrem'ün şâhibi ve 'ammzâdesi olan Ca'fer ibni Ebî Tâlib'i¹⁴ anda ⁽⁴⁾ bulup cümlesi Hayber ķal'ası üzre Resûl ğazretlerinün¹⁵ hizmetlerine gelüp ⁽⁵⁾ Ebû Mûsâ'nuñ¹⁶ karındaşları ve yoldaşları daķı 'umûmen İslâm'a geldiler ⁽⁶⁾ ve ķal'a-i mezbûre feth olduķdan sonra Hâzret anlaruñ her birisine mâl-ı ⁽⁷⁾ ğanîmetden birer hisse virdiler. Andan aşhâbıla Medîne-i Münevvere'ye gelüp sâkin ⁽⁸⁾ oldılar. **Naķldür ki** Ebû Mûsâ *radîya'llâhu* ¹⁷ 'anhu¹⁸, Medîne-i Münevvere'ye geldükden ⁽⁹⁾ sonra¹⁹ 'ilm-i dîn_ile muķayyed olup bedî' u beyânda 'ibâreti²⁰

¹ S 41a/13 bin Hezzâr bin Harb: Harb D1 45a/17, bin Hezzâr bin Harb D2 82b/11-12.

² 41a/13 Ğanm: Ğayr S 41a/13, D1 45a/17, Hayr D2 82b/12.

³ D1 45a/17, D2 82b/12 Bekir: Bekr S 41a/13.

⁴ 41a/14 Nâciyetü'l-Cümâhir: Nâhiyyetü'l-Cümâhir S 41a/14, D1 45a/18, Nâhiyyetü'l-Cümâhir D2 82b/13.

⁵ S 41a/14 Eş'ar silsilesi: Eş'ar silsile D1 45a/18, Eş'ar'dur silsilesi D2 82b/13.

⁶ S 41a/15 olur ve vâlidesi Tufye'dür: olup ve vâlidesi Şafîyye'dür D1 45a/19, olur ve vâlide طغیر D2 82b/14.

⁷ S 41a/18, D1 45b/3 vaţan-ı aşlîsinde: vaţan-ı aşlîsinden D2 83a/4.

⁸ S 41a/19, D2 83a/5 Hâzret: Hâzret-i Resûl 'aleyhi's-selâm D1 45b/3.

⁹ S 41a/19, D1 45b/4 andan: + D2 83a/6.

¹⁰ 41b/1 Bürde: Bezre S 41b/1, D1 45b/5, Bezde D2 83a/7.

¹¹ D1 45b/5 Rühem: Dühem S 41b/1, D2 83a/7.

¹² S 41b/2, D1 45b/7 Habeşe'ye: Habeşe'yeye D2 83a/9.

¹³ S 41b/3, D1 45b/8 ittifâķan: ittifâķ D2 83a/10.

¹⁴ S 41b/3 Ca'fer ibni Ebî Tâlib'i: Ca'fer ibni Ebî Tâlib D1 45b/9, Ca'fel ibni Ebî Tâlib'i D2 83a/11.

¹⁵ D1 45b/10, D2 83a/12 ğazretlerinün: ğazretinün S 41b/4.

¹⁶ S 41b/5, D1 45b/11 Mûsâ'nuñ: Mûsâ'nuñ D2 83a/13.

¹⁷ S 41b/8, D2 83b/4 - : te'âlâ D1 45b/16.

¹⁸ Radîya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁹ S 41b/8-9, D1 45b/16 geldükden sonra: gelüp D2 83b/4.

²⁰ S 41b/9 beyânda 'ibâreti: beyânda 'ibâdeti D1 45b/17, beyândan 'ibâreti D2 83b/5.

faşih ve fikh⁽¹⁰⁾ u Kurân'da rivâyeti şahihâ idi ve her zamân nâzil olan Kurân-ı 'azîmi mecâlis-i⁽¹¹⁾ şerîfede kıra'at iderdi¹ ve Allâhu Te'âlâ aña bir mertebede hûb-âvâz virmişti ki⁽¹²⁾ her kim işidürse derûnına kâr iderdi ve bî-ihtiyâr vâle vü zâr² iderdi⁽¹³⁾ ve Hâzret bir gün anuñ şadâsını işidüp: "Senüñ âvâzuñ Dâvûd peygâm-berüñ⁽¹⁴⁾ nağamât-ı tayyibesinden ve anuñ mizmârlarından bir mizmârdur." diyü buyurdılar⁽¹⁵⁾ ve Hâzret anuñçün³ istiğfâr idüp aña hayr du'â eylemişdür⁴ ve kemâl-i⁽¹⁶⁾ 'adl ve keşret-i fazlına i'timâd idüp zamân-ı sa'âdetlerinde anı⁵ Zebîd⁽¹⁷⁾ ve 'Aden velâyetlerine vâlî u hâkim ve kâzî u mül[te]zim⁶ naşb idüp göndürmişlerdür⁽¹⁸⁾ ve kendüsi Hâzret'ün lisân-ı şerîflerinden⁷ üç yüz altmış hadîs-i şerîf⁽¹⁹⁾ rivâyet eylemişlerdür⁸. **Naql olunur ki** Hâzret-i 'Ömer *rağiya'llâhu te'âlâ' 'anhu*¹⁰ [42a]⁽¹⁾ eyyâm-ı hilâfetine Muğîre¹¹ bin Şu'be'yi Başra velâyetinden ma'zûl idüp⁽²⁾ yirine Ebû Mûsâ'yı naşb idüp pes Ebû Mûsâ anda iken 'Irâk halkı⁽³⁾ ekşer havâdisde aña ve Huzeyfetü'l-Yemânî'ye¹² mürâca'at idüp anlardan fetvâ⁽⁴⁾ taleb eylerlerdi ve yine Başra hâkimi iken Ahvâz kal'asını feth idüp⁽⁵⁾ ve İsfahân'ı¹³ alup zabı eyledi ve Hâzret-i 'Osmân hilâfeti zamânında anı⁽⁶⁾ Başra hükûmetinden 'azl idüp ba'dehu Kûfe emâretine¹⁴ naşb eyledi⁽⁷⁾ ve Ebû Mûsâ *rağiya'llâhu*¹⁵ 'anhu¹⁶ dünyâda altmış yıldan ziyâde 'ömr sürüp⁽⁸⁾ eşahh rivâyet üzre târîh-i hicretüñ kırk dördüncü¹⁷ senesinde şehr-i⁽⁹⁾ zi'l-hiccede Kûfe'de vefât eyleyüp şehrden¹⁸ iki mîl miqdârı ba'id⁽¹⁰⁾ yirde defn olunmışdur ve ba'zılar "Ellinci..." ve bir kavle "Elli ikinci senede¹⁹ Mekke-i

¹ S 41b/10-11 mecâlis-i şerîfede kıra'at iderdi: mecâlis-i şerîfe kıraat iderdi D1 45b/19-20, meclis-i şerîfede kıra'at idüp D2 83b/7-8.

² S 41b/12 vâle vü zâr: âh u zâr D1 45b/22, vâle vü az D2 83b/10.

³ S 41b/15, D2 83b/14 anuñçün: anuñçün D1 46a/2.

⁴ D1 46a/3, D2 83b/15 eylemişdür: eylemişlerdür S 41b/15.

⁵ D1 46a/4, D2 84a/2 anı: - S 41b/16.

⁶ 41b/17 mül[te]zim: mülzim S 41b/17, D1 46a/5, D2 84a/3.

⁷ S 41b/18, D1 46a/6 lisân-ı şerîflerinden: lişân-ı şerîflerinden D2 84a/4.

⁸ S 41b/19, D2 84a/6 eylemişlerdür: eylemişdür D1 46a/7.

⁹ D1 46a/8 rağiya'llâhu te'âlâ: rağiya'llâhu S 41b/19, rağiye te'âlâ D2 84a/6-7.

¹⁰ Rağiya'llâhu te'âlâ 'anhu: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹¹ S 42a/1, D1 46a/8-9 eyyâm-ı hilâfetine Muğîre: eyyâm-ı hilâfetlerinde Muğîr D2 84a/7.

¹² D1 46a/12, D2 84a/10 Huzeyfetü'l-Yemânî'ye: Huzeyfetü'l-Yemânî S 42a/3.

¹³ S 42a/5, D1 46a/14 İsfahân'ı: إصفهان D2 84a/13.

¹⁴ S 42a/6 emâretine: 'imâretine D1 46a/16, D2 84a/15.

¹⁵ S 42a/7, D2 84b/1 - : te'âlâ D1 46a/17.

¹⁶ Rağiya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁷ S 42a/8, D1 46a/19 dördüncü: dördünçi D2 84b/3.

¹⁸ S 42a/9, D2 84b/5 şehrden: şehre D1 46a/20.

¹⁹ S 42a/10, D1 46a/21-22 ikinci senede: ikinci senesinde D2 84b/7.

(11) Mükerrerme'de fevt oldu." dirler *riḍvānu'llāhi te'ālā* 'aleyhim ve 'alā-cemī'i's-ṣaḥābeti² *ecma'in*³. (12) El-ḥadīsu's-sābi' 'aṣer. (13) ⚡Lā-yedhulu'l-cennete ḳattātun⚡⁴. Şadaḳa Resūlu'llāh ve şadaḳa Ḥabību'llāh⁵. (14) Bu ḥadīs-i şerīf ve 'īd-i maṣḥūb⁶ *Tarīḳat-ı Muḥammediyye*'de İmām Buḥārī¹⁵ ve İmām Müslim tahrīciyle mektūbdur. Ma'nası: "Cennete giremez ḳattāt olan." (16) Ḳattāt, *tā*-i müşeddede ile nemmām ma'nāsınadır. Nemīme⁷, ḥalḳu'n ba'zısınu'n¹⁷ kelāmını ba'zısına ifsād tarīḳıyıla naḳl eylemekdür. Ḥaşıl-ı ma'nā: (18) "Fa'izin ile bile cennete dāḥil olmaz yāḥud istiḥlāl iderse ebedī⁸ (19) cennete dāḥil olmaz ḥalḳı biribirine ḳaḳışduran." dimekdür. [42b] (1) **Fī-zikri Ḥuḳeyfe bini'l-Yemānī**⁹ *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu* (2) Bu ḥadīs-i şaḥīḥ ve bu ḥaber-i faṣīḥūn¹⁰ rāvisi şāḥibü'l-'ilm ve'l-Furḳān¹¹, (3) ḥāfızü'l-eḥādīs bi'l-itḳān¹² Ebū 'Abdu'llāh Ḥuḳeyfe¹³ bin Cābir bin Rabī'a bin (4) 'Amr¹⁴ bin Cırve binü'l-Hāriş bin Ḳuṭey'a bin Zeyd bin Mālik bin Evdedü'l-⁽⁵⁾Absiyyi'l-Yemāniyy'dür¹⁵ *raḍiya'llāhu* ¹⁶ 'anhu¹⁷. Merḳūm Zeyd bin Mālik, Yemen'de bir ḳabīlenü'n (6) ulusıdur ki laḳabı 'Abs¹⁸ olmaḡın, ol ḳabīleden olan kimesne(y)e¹⁹ aña (7) nisbet ile 'Absī²⁰ dirler. **Pes** rāvi-i mezkūr²¹ daḡı aña mensūbdur.

¹ D1 46a/23, D2 84b/8 te'ālā: - S 42a/11.

² S 42a/11, D1 46a/23 cemī'i's-ṣaḥābeti: cemī'i's-ṣaḥābeti D2 84b/8-9.

³ Riḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhim ve 'alā-cemī'i's-ṣaḥābeti ecma'in: Allahu Teālā onlardan ve tüm saḥabelerden razı olsun.

⁴ لا يدخل الجنة قتات: "Lā-yedhulu'l-cennete ḳattātun: Koḡucu cennete giremez." (Sandıkçı ve Koçak, 2008: 404)

⁵ S 42a/13, D1 46b/3 Ḥabību'llāh: Ḥabīb D2 84b/12.

⁶ S 42a/14, D1 46b/3 maṣḥūb: maṣḥūf D2 84b/13.

⁷ S 42a/16 nemīme: nemiyye D1 46b/6, - D2 85a/1.

⁸ S 42a/18, D1 46b/9 ebedī: - D2 85a/3.

⁹ S 42b/1, D2 85a/6 Ḥuḳeyfe bini'l-Yemānī: Ḥuḳeyfeti'l-Yemānī D1 46b/11.

¹⁰ S 42b/2 bu ḥaber-i faṣīḥūn: bu ḥaber-i naṣīḥūn D1 46b/12, ḥaber-i faṣīḥūn D2 85a/7.

¹¹ S 42b/2, D1 46b/12-13 şāḥibü'l-'ilm ve'l-Furḳān: şāḥibü'l-'ilm ve'l-Ḳurān D2 85a/7-8.

¹² S 42b/3, D1 46b/13 ḥāfızü'l-eḥādīs bi'l-itḳān: ḥāfızü'l-eḥādīs bi'l-itḳān D2 85a/8.

¹³ S 42b/3 Ḥuḳeyfe: Ḥuḳeyfe D1 46b/14, Ḥuḳeyfet D2 85a/9.

¹⁴ S 42b/4 'Amr: 'Ömer D1 46b/14, D2 85a/10.

¹⁵ 42b/5 Evdedü'l-'Absiyyi'l-Yemāniyy'dür: Evdedü'l-'Ansiyyi'l-Yemāniyy'dür S 42b/4-5, Evdedü'l-'Ansiyyi'l-Yemānī D1 46b/15-16, Evdere-i 'Ansiyyü'l-Yemānī D2 85a/11.

¹⁶ S 42b/5, D2 85a/11 - : te'ālā D1 46b/16.

¹⁷ S 42b/5, D2 85a/11 'anhu: - D1 46b/16. | Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁸ 42b/6 'Abs: 'Ans S 42b/6, D1 46b/17, D2 85a/13.

¹⁹ S 42b/6 kimesne(y)e: kimesne D1 46b/18, D2 85a/14.

²⁰ 42b/7 'Absī: 'Ansī S 42b/7, 'Ans D1 46b/18, D2 85a/14.

²¹ S 42b/7 rāvi-i mezkūr: rāvi-yi mezkūr D1 46b/19, rāvi-i ḥadīs D2 85a/15.

Kendisi¹ (8) ve babası Yemānī vaşfiyila mevşūflardur ve nisbet-i mezbūre² ile ma'rūflardur. (9) **Naḳldür ki** Hūzeyfe³ raḍiya'llāhu⁴ 'anhu⁵, pederi ile Yemen diyārından ḳalkup (10) Medīne-i Münevvere'ye geldükde Hāzret⁶ aña: “Muhācirine mi tābi' olursun yoḥsa (11) enşār zümresinden mi olmağı ihtiyār idersün?” diyü buyurduklarında ol (12) daḥı enşārı ihtiyār idüp anlara intisāb eyledi. Ba'dehu pederi ile (13) bile Uḥud ğazāsına gidüp ammā aşḥāb arasında yakın zamānda gelmişler (14) olmağın, cenk içinde fark idemedükleri ecden ehl-i İslām anuñ pederi (15) Yemānī'(y)i ḳatl eylediler. **Pes** Hāzret, aña ta'ziyet idüp pederinüñ⁷ şehādetini (16) muştuladukları sebebeden vālidinüñ diyeti⁸ da'vāsından fāriğ olup (17) ehl-i İslām'a bağışladı ve Hāzret anı 'ilmüñ sırlarına ve fehmiñ daḳāyıkına (18) ve yakīnün maḥfi olan ḥaḳāyıkına vāḳıf eylemişdür ve münāfıklar sâ'irden (19) ziyāde bilürdi. Sebebi bu oldu ki, Hāzret-i Resül⁹ Tebūk ğazāsından¹⁰ rücū' [43a] (1) idüp gelürken bir gice¹¹ Resül Hāzretleri, 'Ammār bin Yāsir ve Hūzeyfe¹² ile 'asker-i (2) İslām'ın gitdükleri dere yolundan ayrılıp üçü bir tenhā yola gitdiler. **Pes** (3) 'asker-i İslām'da olan münāfıklar bunları görüp “Hemān fırsatdur.” diyü ḥāşā (4) Hāzret'ün ḳatli ḳaşdına ardlarına düşüp gelürlerken¹³ ittifaḳan Hāzret (5) anlarıñ ayakları āvāzın işidüp: “Şol gelenler kimlerdür? Vargör!” diyü Hūzeyfe'(y)i (6) göndürdiler. Hūzeyfe¹⁴ daḥı varup gördi ki on iki nefer kimesne yüzlerini (7) şarmışlar gelürler. Hemān Hūzeyfe'(y)i¹⁵ gördükleri gibi Allāhu Te'ālā ḳalblerine ḥavf (8) düşürüp girü ḳaçdılar. **Pes** Hūzeyfe gelüp Hāzret'e¹⁶ gördüğü gibi ḥaber (9) virdi. “Lākin kimler idügin teşḫiṣ idüp bilemedüm¹⁷.” didi. Hāzret eyitdi: (10) “Yā

¹ S 42b/7, D1 46b/19 kendisi: kendüsi D2 85a/15.

² S 42b/8, D1 47a/1 nisbet-i mezbūre: neseb-i mezbūre D2 85b/2.

³ S 42b/9, D2 85b/2 Hūzeyfe: Hūzeyfe D1 47a/2.

⁴ S 42b/9, D2 85b/3 - : te'ālā D1 47a/2.

⁵ Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

⁶ S 42b/10, D2 85b/4 Hāzret: Hāzret-i Resül D1 47a/4.

⁷ S 42b/15, D2 85b/13 pederinüñ: - D1 47a/11.

⁸ S 42b/16 vālidinüñ diyeti: vālideyninüñ diyyeti D1 47a/12, vālidinüñ diyyetini D2 85b/14.

⁹ S 42b/19, D1 47a/16 Hāzret-i Resül: Hāzret-i Resül-i Ekrem D2 86a/4.

¹⁰ S 42b/19, D1 47a/16 ğazāsından: ğazāsında D2 86a/5.

¹¹ D1 47a/16-17 gelürken bir gice: gelürlerken bir gice S 43a/1, gelürken bir gice D2 86a/5.

¹² S 43a/1, D2 86a/6 Hūzeyfe: Hūzeyfe D1 47a/17.

¹³ S 43a/4, D2 86a/11 gelürlerken: gelürken D1 47a/21.

¹⁴ S 43a/5-6, D2 86a/13-14 Hūzeyfe'(y)i göndürdiler Hūzeyfe: Hūzeyfe {göndürdiler Hūzeyfe} D1 47a/22.

¹⁵ S 43a/7, D2 86b/1 Hūzeyfe'(y)i: Hūzeyfe'(y)i D1 47b/1.

¹⁶ S 43a/8 pes Hūzeyfe gelüp Hāzret'e: Hūzeyfe gelüp Hāzret'e D1 47b/2, pes Hūzeyfe gelüp D2 86b/3.

¹⁷ D1 47b/4 bilemedüm: bilemedi S 43a/9, bildüm D2 86b/4.

Huzeyfe¹! Allāhu Te‘ālā anları baña ism ü resmleriyle bildürdi. Ben dağı saña ⁽¹¹⁾ bildüreyüm.” diyü cümlesini bildürdi ve Huzeyfe², Hâzret'ün dehân-ı dürrerbâr³ ⁽¹²⁾ u zebân-ı gevher-nişârlarından⁴ [iki yüz yirmi beş]⁵ hadîş-i şerîf rivâyet eylemişdür. Aşhâb-ı ⁽¹³⁾ güzîn ü ahvâr-ı tâbî‘în *riḍvānu'llāhi te‘ālā*⁶ ‘aleyhim ecma‘⁷ mecālisinde da‘imā esrâr-ı haḳâyık ⁽¹⁴⁾ u hafâyâ-yı daḳâyık söyledüğü için aña şâhibü's-sır dir⁸ idi. **Naḳldür ki** ⁽¹⁵⁾ aña su‘âl idüp: “Yâ Huzeyfe⁹! Senden esrâr-ı ‘ilmine müte‘allık ba‘z-ı sözler ⁽¹⁶⁾ işidürüz ki anı ‘umerân¹⁰ ğayrı kimseden işitmemişüzdür. Pes¹¹ sen anları ⁽¹⁷⁾ kıandan öğrendün¹²?” didiler. Huzeyfe eyitdi¹³: “Cemî‘-i aşhâb u ‘umûm-ı aḥbâb, Resûl-i ⁽¹⁸⁾ ‘âlî-cenâb hâzretlerine şalâḥ u menâfi¹⁴ ve fevâ'idinden su‘âl idüp ‘Falan ⁽¹⁹⁾ ‘amelde ne kıadar ḥayr vardır?’ dirler idi. Ammâ ben, zaḥmet çeküp işledüğim a‘mâlûn [43b] ⁽¹⁾ zarar u fesâdın bilüp anlardan ḥazer ü ictinâb eylemek¹⁵ için muttaşıl Hâzret'e ⁽²⁾ a‘mâlûn fesâd u zararından¹⁶ su‘âl eyleyüp ‘Falan ‘amel ne ile fâsid olur ⁽³⁾ ve zarar u şerr ne maḳûle fi‘lden nâşî olur?’ diyü istifşâr iderdüm¹⁷. Çün ki ⁽⁴⁾ Hâzret, beni bu meşrebde gördiler. Bu ‘ilm-i şerîfi baña ta‘lîm eylediler¹⁸.” diyü cevâb ⁽⁵⁾ virdi. Pes ol dağı ‘ilm-i mezbûrî seyyidü't-tâbî‘în Ḥasan Başrî'ye ta‘lîm ⁽⁶⁾ eyledi. **Naḳldür ki** Hâzret, aña bu ‘ilm-i esrârdan ğayrı aşhâb arasında ne kıadar ⁽⁷⁾ münâfiḳ var ise ism ü resmleriyle ḥaber virdi lâkin ḥaḳka ifşâ

¹ S 43a/10, D2 86b/5 Huzeyfe: Huzeyfe D1 47b/4.

² S 43a/11, D2 86b/7 Huzeyfe: Huzeyfe D1 47b/6.

³ S 43a/11, D1 47b/6-7 dehân-ı dürrerbâr: dürrerbâ D2 86b/8.

⁴ S 43a/12, D1 47b/7 zebân-ı gevher-nişârlarından: zebân-ı gevher-nişârlarından D2 86b/8.

⁵ Hadis kitaplarında Huzeyfe bin Yemân'ın rivâyet ettiğı iki yüz yirmi beş hadis bulunmaktadır. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde on iki, yalnız Sahih-i Buhârî'de sekiz, yalnız Sahih-i Müslim'de on yedi rivâyeti yer almaktadır (Başaran, 1998: 435).

⁶ D1 47b/9, D2 86b/10 te‘ālā: - S 43a/13.

⁷ Riḍvānu'llāhi te‘ālā ‘aleyhim ecma‘în: Allahu Teâlâ onların hepsinden razı olsun.

⁸ S 43a/14, D1 47b/11 dir: dirler D2 86b/13.

⁹ S 43a/15 Huzeyfe: Huzeyfe D1 47b/12, D2 86b/14.

¹⁰ 43a/16 ‘umerân: عمر S 43a/16, عمر D1 47b/13, D2 86b/15.

¹¹ S 43a/16, D1 47b/14 pes: - D2 87a/1.

¹² S 43a/17 öğrendün: öğrendün D1 47b/14, D2 87a/2.

¹³ S 43a/17, D2 87a/2 Huzeyfe eyitdi: Huzeyfe eyitdi ki D1 47b/14.

¹⁴ S 43a/18, D2 87a/4 menâfi: nâfi‘ D1 47b/16.

¹⁵ S 43b/1, D1 47b/19 eylemek: itmek D2 87a/8.

¹⁶ S 43b/2, D1 47b/19 zararından: zararından D2 87a/9.

¹⁷ S 43b/3 iderdüm: eyler idüm D1 47b/22, eylerdüm D2 87a/11.

¹⁸ S 43b/4, D2 87a/12-13 bu ‘ilm-i şerîfi baña ta‘lîm eylediler: {bu ‘ilm-i şerîfi baña ta‘lîm eylediler} D1 47b/22.

vu izhâr eylemege ⁽⁸⁾ izn¹ virmedükleri eelden Hâzret-i ‘Ömer ve ‘Osmân *radîya'llâhu* ² ‘*anhumâ*³ zamân-ı hilâfetlerinde ⁽⁹⁾ “Hâlâ bizüm aramızda bâkî kalmış münâfık var mıdır?” diyü su’âl eyledüklerinde ismleriyle ⁽¹⁰⁾ ta’yîn eylemeyüp ammâ ‘adedleriyle “Bu kadar münâfık kalmışdur.” diyü cevâb virür idi ⁽¹¹⁾ ve Hâzret-i ‘Ömer bir cenâze namâzını kılmağa varup, Huzeyfe'(y)i⁴ anda görürse bilürdi ki⁵ ⁽¹²⁾ ol kimesne münâfıkından degüldür. Hemân cân u dil ve şafâ-yı hâtır ile teveccüh ⁽¹³⁾ buyurup anuñ namâzını kılurdi ve Hâzret-i ‘Ömer zamân-ı hilâfetlerinde⁶ ‘Irâk-ı ⁽¹⁴⁾ ‘Arab'ı feth itdürüp ol velâyetün ahvâlini taşhîh için ‘Osmân ibni Huneŷfi ⁽¹⁵⁾ ve Huzeyfe binü'l-Yemânî'(y)i⁷ anda göndürüp ıslâh itdürdi ve ‘Irâk halkı⁸ ⁽¹⁶⁾ vâkı‘ olan ekşer havâdişde⁹ Ebû Mûsâ-yı sâlifü'z-zıkr ile işbu Huzeyfe'den¹⁰ ⁽¹⁷⁾ fetvâ ahz iderlerdi ve Huzeyfe¹¹ târîh-i hicretün otuz altıncı¹² senesinde¹³ Hâzret-i ⁽¹⁸⁾ ‘Osmân'ın şehâdeti gününden¹⁴ kırk gün soñra Hâzret-i ‘Alî'nün hilâfeti evâ'ilinde ⁽¹⁹⁾ Kûfe'de vefât idüp anda defn olındı *rıdvânu'llâhi te'âlâ*¹⁵ ‘*aleyhim ecma'in*¹⁶. [44a] ⁽¹⁾ El-**hadîsu's-sâmin** ‘aşer. ⁽²⁾ Men kâne lehu vechâni fi'd-dunyâ kâne lehu lisânâni min-nârin yevme'l-kıyâmeti¹⁷. Bu hadîs-i ⁽³⁾ şerîf ve ‘id-i maşhûb dañı *Tarîkat-ı Muḥammediyye*'de İmâm Buḥârî ve İmâm Ebû Dâvûd ⁽⁴⁾ taḥriciyle mektûbdur. Ma'nâ-yı lafzîsi¹⁸: “Bir kimse ki dünyâda iki yüzlü olsa ⁽⁵⁾ kıyâmet gününde¹⁹ âteşden ol

¹ S 43b/8, D1 48a/4 izn: izin D2 87b/3.

² S 43b/8, D2 87b/4 - : te'âlâ D1 48a/5.

³ Radîya'llâhu ‘anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

⁴ S 43b/11 Huzeyfe'(y)i: Huzeyfe'(y)i D1 48a/9, D2 87b/9.

⁵ S 43b/11, D1 48a/10 ki: - D2 87b/10.

⁶ S 43b/13, D1 48a/12 zamân-ı hilâfetlerinde: zamân-ı hilâfetinde D2 87b/13.

⁷ S 43b/15 Huzeyfe binü'l-Yemânî'(y)i: Huzeyfe binü'l-Yemânî D1 48a/14, Huzeyfe binü'l-Yemânî'(y)i D2 87b/15.

⁸ S 43b/15, D1 48a/15 halkı: halkını D2 88a/1.

⁹ S 43b/16, D2 88a/2 havâdişde: havâdişden D1 48a/16.

¹⁰ S 43b/16 Huzeyfe'den: Huzeyfe'den D1 48a/16, D2 88a/3.

¹¹ S 43b/17 Huzeyfe: Huzeyfe D1 48a/17, D2 88a/3.

¹² S 43b/17 altıncı: altı D1 48a/18, altıncı D2 88a/4.

¹³ D1 48a/18, D2 88a/4 senesinde: senede S 43b/17.

¹⁴ S 43b/18, D1 48a/18 gününden: gününde D2 88a/5.

¹⁵ D1 48a/21, D2 88a/7 te'âlâ: - S 43b/19.

¹⁶ Rıdvânu'llâhi te'âlâ ‘aleyhim ecma'in: Allahu Teâlâ onların hepsinden razı olsun.

¹⁷ “Men kâne lehu vechâni fi'd-dunyâ kâne lehu yevme'l-kıyâmeti lisânâni min-nârin: Dünyada iki yüzlü olanın kıyâmet gününde ateşten iki dili olur.” (Sandıkçı ve Koçak, 2008: 126)

¹⁸ S 44a/4, D1 48b/4 ma'nâ-yı lafzîsi: ma'nâlı lafzîsi D2 88a/12.

¹⁹ S 44a/5, D1 48b/5 kıyâmet gününde: kıyâmetde D2 88a/13.

kimsenüñ iki dili olup ol hey'etde ⁽⁶⁾ 'azāb olunur." 'İyāzen-bi'llāhi¹ te'ālā iki yüz lü şol kimsedür ki bir mü'min ⁽⁷⁾ qarındaşına mülākī olup güler yüz gösterüp ve muḥabbet ü ḳabül-i 'arz idüp ⁽⁸⁾ ba'dehu² ḡiyābında ol yüzine itdügi mu'āmelenüñ ḥilāfını izhār idüp ⁽⁹⁾ belki 'adem-i muḥabbet³ vü ḳabül_ile⁴ tekellüm eyleye 'aşamena'llāhu⁵ ve iyyākum⁶. ⁽¹⁰⁾ **Fī-zikri 'Ammār bin Yāsir⁷ raḍiya'llāhu te'ālā 'anhumā⁸** ⁽¹¹⁾ Bu ḥadīs-i şāḥiḥ ve bu ḥaber-i faṣīḥüñ⁹ rāvisi şāḥib-i risālet-penāh ü mülāzım-ı ⁽¹²⁾ ḥizmet-i nübüvvet-destgāh¹⁰, rażiyy-i şākir ü şābir 'Ammār bin Yāsir bin 'Āmirü'l-'Ansī'dür ⁽¹³⁾ raḍiya'llāhu¹¹ 'anhumā¹². Aşlında Yemen diyārından¹³ sālifü'z-zikr 'Ans ḳabīlesinden ⁽¹⁴⁾ olup¹⁴ pederi Yāsir ve Sümeyye nām vālidesiyle seby olunup¹⁵ Mekke-i Mükerrreme'de ⁽¹⁵⁾ Benī Maḥzüm¹⁶ elinde esīrlər olup ḳalmışlar idi. Evā'il-i İslām'da üç ⁽¹⁶⁾ bile derün-ı dilden müslümānlar olup, ḥizmet-i Ḥazret'e¹⁷ mülāzemet eyledükleri ⁽¹⁷⁾ eclden mālikleri olan bī-inşāf, sâ'ir müşrikler ile ittifāḳ idüp ⁽¹⁸⁾ Baḥḥā'da bir 'azīm āteş yaḳup anları ol āteşe ḳarşu bağlayup: "Dīnünüzden ⁽¹⁹⁾ rücū' eyleñüz!" diyü envā'-ı 'azāb¹⁸ u eşnāf-ı 'iḳāb iderlerdi. Bunlar ise [44b] ⁽¹⁾ ašlā müteḡayyir olmaduḡından¹⁹ ḡayrı ol ḥāletde "El-ḥamdu li'llāhi te'ālā biz dīnimüzi²⁰ bulduḳ. ⁽²⁾ Siz daḡı ḳalbünüzi küfr ü şirkden pāk idüp ĩmāna geliñüz." diyü ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a ⁽³⁾ da'vet eylerlerdi. İttifāḳ Resül-i Ekrem ḥazretleri anları ol ḥāletde görüp ⁽⁴⁾ ol zamānda ehl-i İslām²¹ ü aşḥāb-ı kirām ḳalīl olmaḡıla, taḥlīs-i maḥall olmaḡın anlara

¹ S 44a/6, D1 48b/7 'İyāzen-bi'llāhi: el-'İyāzen-bi'llāhi D2 88a/15.

² S 44a/8, D1 48b/9 ba'dehu: - D2 88b/3.

³ S 44a/9, D1 48b/11 - : ile D2 88b/5.

⁴ S 44a/9, D1 48b/11 ḳabül_ile: - D2 88b/5.

⁵ S 44a/9, D1 48b/12 'aşamena'llāhu: عصمائه D2 88b/5.

⁶ 'Aşamena'llāhu ve iyyākum: Allah, bizi ve sizi korusun.

⁷ S 44a/10, D2 88b/6 Yāsir: Yāser D1 48b/13.

⁸ S 44a/10, D2 88b/6 'anhumā: 'anhu D1 48b/13.

⁹ S 44a/11, D1 48b/14 ḥaber-i faṣīḥüñ: ḥaber-i laṭīf-i faṣīḥüñ D2 88b/7.

¹⁰ S 44a/11-12, D2 88b/8-9 mülāzım-ı ḥizmet-i nübüvvet-destgāh: mülāzım-ı ḥizmet-i bende-i destgāh D1 48b/15.

¹¹ S 44a/13, D2 88b/10 - : te'ālā D1 48b/17.

¹² Raḍiya'llāhu 'anhumā: Allah ikisinden de razı olsun.

¹³ S 44a/13 diyārından: diyārında D1 48b/17, D2 88b/11.

¹⁴ S 44a/13-14, D1 48b/18 ḳabīlesinden olup: ḳabīlesinde olur D2 88b/11.

¹⁵ S 44a/14 vālidesiyle seby olunup: vālidesiyle seby olup D1 48b/19, vālide sebiy olunup D2 88b/12.

¹⁶ S 44a/15, D1 48b/20 Maḥzüm: Maḥzüm D2 88b/13.

¹⁷ D1 49a/1, D2 88b/15 ḥizmet-i Ḥazret'e: ḥizmet-i Ḥazret'e S 44a/16.

¹⁸ S 44a/19, D1 49a/5 envā'-ı 'azāb: envā'-ı 'azāb D2 89a/4.

¹⁹ S 44b/1, D1 49a/6 olmaduḡından: olmaduḡundan D2 89a/6.

²⁰ S 44b/1, D1 49a/7 dīnimüzi: dīnimüz D2 89a/7.

²¹ D2 89a/10-11 ehl-i İslām: ehl S 44b/4, D1 49a/10.

(5) hitâb eyleyüp: “Bu ‘azâb-ı fânîye şabr eyleñüz¹ ki tahkîkan sizün mekânınız⁽⁶⁾ cennetdedür².” diyü buyurdılar. Pederi Yâsir ve vâlidese Sümeyye *radîya'llâhu*³ ‘*anhumâ*⁴ ol (7) ‘azâba⁵ tākāt getüremeyüp cân-ı ‘azîzlerin cenâb-ı Rabbu'l-‘izzete teslîm ve mekânlarını⁽⁸⁾ ravza-i cennet-i na‘îm eylediler. Dîn-i İslâm yolunda şehâdet-i ibtidâ anlara müyesser oldı. (9) Pes Hâzret, bu hâli görüp: “Yâ Rabb! Sen ‘Ammâr'ın üzerine âteşi şovuk⁶ eyle.” (10) diyü du‘â eyledükleri⁷ sebebdan âteş ‘Ammâr'a kâr eylemeyüp halâş buldı. Pes⁸ (11) ‘Ammâr *radîya'llâhu*⁹ ‘*anhu*¹⁰, sâbîkîn-i evvelînden olup iki kıblede ‘ibâdet ve iki (12) hicreti bile muhâceret eylemişdür ve Hâzret'ün lisân-ı şerîflerinden altmış iki (13) hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve dünyâda miḥnet¹¹ ü belâ üzerine şabr ve fakr⁽¹⁴⁾ u fâķa ile cânına cebr idüp Hâzret zamânında kâfirler ile kıtâl ve hulefâ'-i (15) râşidîn ‘aşrlarında fâcirler¹² ile cidâl üzre hâzır idi ve Hâzret-i (16) ‘Ömer Kûfe'ye emîr u hâkim naşb eyleyüp berâtında refîķ-i necîb ü şiddîķ-i (17) lebîb ‘ibâretleri ile vaşf eyler idi ve Hâzret, “Ammâr îmânıla toptoludur.” (18) diyü buyurdılar ve toķsan üç yıl ‘ömr sürüp âḫir-i kâr târîķ-i hicretün otuz yidinci¹³ (19) senesinde Raķķa kurbında Şıffîn nâm mevzî‘de Mu‘âviye muḫârebesinde Hâzret-i ‘Alî [45a] (1) *kerreme'llâhu vecchehu*¹⁴ ile bile fevt¹⁵ olup anda¹⁶ şehîd oldı. Hâzret-i ‘Alî anı (2) ğusl itdürmeyüp kınyıla namâzın¹⁷ kılup ol maḫallde defn eylediler. (3) El-ḫadîsu't-tâsi‘ ‘aşer. (4) ⚡Kad efleḫa men esleme ve ruzîķa kifâfen ve ķenne‘ahu'llâhu bimâ âtâhu⚡¹⁸. Bu hadîs-i şerîf-i (5) pür-ibtihâc İmâm Müslim bin Haccâc *Şaḫîḫ*'indendür.

¹ S 44b/5, D1 49a/12 eyleñüz: eyleyñüz D2 89a/13.

² D1 49a/13, D2 89a/14 cennetdedür: cennetdür S 44b/6.

³ S 44b/6, D2 89a/15 - : te‘âlâ D1 49a/14.

⁴ Rağiya'llâhu ‘anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

⁵ S 44b/7, D1 49a/14 ‘azâba: ‘azâba D2 89a/15.

⁶ S 44b/9, D2 89b/5 şovuk: şovuk D1 49a/18.

⁷ S 44b/10, D1 49a/19 eyledükleri: eyledi ol D2 89b/6.

⁸ S 44b/10 pes: - D1 49a/20, D2 89b/7.

⁹ S 44b/11, D2 89b/7 - : te‘âlâ D1 49a/20.

¹⁰ Rağiya'llâhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹¹ S 44b/13, D1 49a/23 miḥnet: miḥnet D2 89b/11.

¹² S 44b/15, D2 89b/14 fâcirler: fâcir D1 49b/3.

¹³ S 44b/18, D1 49b/8 yidinci: yidinçi D2 90a/5.

¹⁴ Kerreme'llâhu vecchehu: Allah yüzünü ak etsin.

¹⁵ D2 90a/8 fevt: - S 45a/1, D1 49b/10.

¹⁶ S 45a/1, D1 49b/10 anda: - D2 90a/8.

¹⁷ S 45a/2, D2 90a/9 namâzın: namâzını D1 49b/11.

¹⁸ ⚡Kad efleḫa men esleme ve ruzîķa kifâfen ve ķenne‘ahu'llâhu bimâ âtâhu: Kim İslâm'a girdiyse ve kendisine yeteri kadar rızık verildiyse kurtuluşa ermiştir ve Allah, kendisine verdiğiyle onu razı etmiştir.” Erişim: 20 Ocak 2023, <https://l24.im/zeKGTmO>

Ma'nā-yı laṭīfī: "Taḥḫīḳān felāḥ⁽⁶⁾ buldı ya'nī dūnyā vü āḫiret belālarından ıktutulup emīn oldu şol¹ kimse ki⁽⁷⁾ müslim ola daḫı kifāfen rızqlana." Ya'nī Allāhu Te'ālā aña ḥāceti miḳdārı rızq vire⁽⁸⁾ daḫı Allāhu Te'ālā ol kimse(yi) i ḳanā'atlandura² aña virdüğü şey ile."⁽⁹⁾ **Fī-zikri 'Amr³ bini'l-Āş raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu**⁽¹⁰⁾ Bu ḥadīş-i şerīf-i leṭāfet-üslūb ve bu ḥaber-i münīf-i beşāret-maşḥūb⁽¹¹⁾ rāvisi şāḫib-sa'ādet-i risālet-penāḥ⁴ ü ḥādim-i cenāb-ı nübūvvet-destgāh,⁽¹²⁾ zü's-şıdk⁵ ve'l-iḫlāş Ebū 'Abdu'llāh 'Amr binü'l-Āş es-Sehmiyyü'l-Mekkiyyi'l-⁽¹³⁾Ḳureyşī'dür *raḍiya'llāhu*⁶ 'anhu⁷ ki⁸ nesebleri, Resūl-i Ekrem⁹ ḥāzretleriyle Ka'b bin⁽¹⁴⁾ Lü'eyy'de cem' olup ḳavm-i Ḳureyş'de dāḫıldür. Tafşīli, oğlu 'Abdu'llāh bin⁽¹⁵⁾ 'Amr menāḳıbında zıkr olınmışdır. Kendüsi on iki yaşında iken⁽¹⁶⁾ 'ālem-i cāhiliyyetde oğlu 'Abdu'llāh dūnyāya gelüp İslām'ı daḫı¹⁰ babasından⁽¹⁷⁾ muḳaddem vāḳi' olmuşdur ve mezbūr 'Amr, Ḥāzret'den otuz toḳuz ḥadīş-i⁽¹⁸⁾ şerīf rivāyet eylemişdür. **Naḳldür ki** Ḥāzret-i Ebū Bekr zamān-ı ḫilāfetinde⁽¹⁹⁾ 'Amr¹¹ bin 'Āş'ı Şām diyārında Filistīn nām mevzi' üzerine emīr ü ḥākim [45b]⁽¹⁾ naşb idüp göndürdi. Ba'dehu Ḥāzret-i 'Ömer daḫı ḫilāfeti zamānında yine anı⁽²⁾ 'asker-i İslām'a ser-dār ta'yīn idüp Mısr üstine¹² göndürdi. Ol daḫı⁽³⁾ 'asker ile Mısr üzerine varup fetḥ ü zabṭ eyledi ve emīrū'l-mü'minīn⁽⁴⁾ Ḥāzret-i 'Osmān'ın¹³ ḫilāfeti zamānında Şām-ı şerīfe irtihāl idüp ba'dehu⁽⁵⁾ Ḥāzret-i 'Alī zamānında Ḥāzret-i Mu'āviye Şām 'askeri ile Raḳḳa ḳurbında⁽⁶⁾ Fūrāt kenārında Şıffīn nām mevzi'de ḫilāfet niza'ıyıcūn Ḥāzret-i 'Alī'nün⁽⁷⁾ üzerine geldüğü zamānda mezbūr 'Amr bin 'Āş¹⁴ anuñıla bile gelmişdi.⁽⁸⁾ Mā-beynlerinde vāḳi'a u meşḥūre olan muḫārebe-

¹ S 45a/6, D1 49b/18 şol: şu D2 90b/1.

² S 45a/8, D2 90b/4 ḳanā'atlandura: ḳanā'at göndüre D1 49b/20.

³ S 45a/9, D1 50a/1 'Amr: 'Ömer D2 90b/5.

⁴ D1 50a/3-4, D2 90b/7-8 şāḫib-i sa'ādet-i risālet-penāḥ: şāḫib-i Ḥāzret-i risālet-penāḥ S 45a/11.

⁵ S 45a/12 zü's-şıdk: ذوالصدق D1 50a/4, وفالصدق D2 90b/9.

⁶ S 45a/13, D2 90b/10 - : te'ālā D1 50a/6.

⁷ Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

⁸ S 45a/13, D1 50a/6 ki: - D2 90b/11.

⁹ S 45a/13, D2 90b/11 - : nebiyy-i muḫterem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D1 50a/7.

¹⁰ S 45a/16, D1 50a/11 daḫı: - D2 90b/15.

¹¹ S 45a/18-19 Ḥāzret-i Ebū Bekr zamān-ı ḫilāfetinde 'Amr: Ḥāzret-i Ebū Bekr zamānında 'Amr D1 50a/14, Ḥāzret-i Ebū Bekr'ün zamān-ı ḫilāfetinde 'Ömer D2 91a/3-4.

¹² S 45b/2, D1 50a/18 üstine: üzerine D2 91a/8.

¹³ S 45b/4, D1 50a/19-20 Ḥāzret-i 'Osmān'ın: 'Osmān'ın D2 91a/11.

¹⁴ S 45b/7, D1 50b/3 'Amr bin 'Āş: 'Ömer binü'l-Āş D2 91b/1.

i şedide ve muḳātele-i ekideden¹ (9) sonra iki cānibūn re'y² ü tedbīrleri bunuñ üzerine müncerr oldu ki (10) iki taraftan birer mu'temedün-‘aleyh kimesneler vekīl ü ḥakem³ naşb eyleyüp anların (11) ittifākları ne vech_ile ḳarār tutarsa⁴ ol emri muḳarrer ḳılıp ḳabūl eylemek (12) üzre müşālaḥa eyleyeler. Bu vāḳı‘a, tāriḥ-i hicretūñ otuz sekizinci⁵ senesinūñ (13) ramazān-ı şerīfinde idi. **Pes** Ḥazret-i ‘Alī cānibinden sālifü'z-zıkr Ebū (14) Mūsā-i Eş‘arī ve Ḥazret-i Mu‘āviye tarafından ‘Amr bin ‘Āş Dūmetü'l-Cendel⁶ (15) nām mevzi‘de bir yire gelüp mu‘arazāt-ı mütekāşire vü müşāverāt-ı mütevāfireden (16) bu rāy-ı reşīḳi⁷ maḳūl ve bu tedbīr-i anīḳi maḳbūl gördiler ki ikisini daḥı (17) ḥilāfetden iḥrāc idüp bī-ḡarez müslümānlar ve ehl-i ḥaḳ kimseler⁸ lāyīḳ u müstaḥsen (18) gördükleri bir kimse(y)i⁹ ḥükm-i ḥilāfete mañşūb¹⁰ ve icrā-yı aḥkām¹¹ emrine mensūb eyleyeler. (19) Hemān Ebū Mūsā bu söz_ile¹² maḡrūr ve bu ittifāḳ üzerine memkūr olup: [46a] (1) “Ben ‘Alī'(y)i¹³ ḥilāfetden şöyle ḳıḳardum.” diyü¹⁴ parmaḡından yüzüğünü ḳıḳardı. Meger (2) ‘Amr¹⁵ binü'l-‘Āş bundan muḳaddem yüzüğünü ḳıḳarup elinde ḥāzır tutardı¹⁶. (3) Ebū Mūsā'nuñ bu kelāmını işidüp: “Ben daḥı¹⁷ ḥilāfeti Mu‘āviye'ye şöyle muḳarrer (4) eyledüm.” diyü ḥātemini parmaḡına¹⁸ geçürüp: ﴿Ve men ḳutile mazlūmen feḳad ce‘alnā li-veliiyyihi (5) sulṭānen﴾¹⁹ āyet-i

¹ S 45b/8, D1 50b/5 muḳātele-i ekideden: muḳātele-i ikideden D2 91b/3.

² D1 50b/5, D2 91b/3 re'y: rāy S 45b/9.

³ S 45b/10 ḥakem: ḥākim D1 50b/7, D2 91b/5.

⁴ S 45b/11, D1 50b/8 vech_ile ḳarār tutarsa: vechl ḳarār dutarsa D2 91b/6-7.

⁵ S 45b/12, D1 50b/10 sekizinci: sekizinci D2 91b/9.

⁶ S 45b/14 ‘Āş Dūmetü'l-Cendel: ‘Āş Rūmetü'l-Cendel D1 50b/12-13, el-‘Āş Dūmetü'l-Cendel D2 91b/12.

⁷ S 45b/16, D2 91b/14 rāy-ı reşīḳi: re'y-i reşīḳi D1 50b/14.

⁸ S 45b/17, D1 50b/16 kimseler: kimesneler D2 92a/1-2.

⁹ S 45b/18 kimse(y)i: kimse D1 50b/17, D2 92a/2.

¹⁰ S 45b/18, D1 50b/17-18 ḥükm-i ḥilāfete mañşūb: ḥilāfete mañşūb olup D2 92a/2-3.

¹¹ D1 50b/18, D2 92a/3 icrā-yı aḥkām: icrā-yı aḥkā S 45b/18.

¹² S 45b/19, D2 92a/4 söz_ile: sözleri D1 50b/19.

¹³ S 46a/1, D1 50b/20 ‘Alī'(y)i: ‘Alī D2 92a/5.

¹⁴ S 46a/1, D1 50b/21 diyü: diyüp D2 92a/6.

¹⁵ S 46a/2, D1 50b/21 ‘Amr: ‘Ömer D2 92a/7.

¹⁶ S 46a/2, D1 51a/1 tutardı: dutardı D2 92a/8.

¹⁷ S 46a/3 daḥı: - D1 51a/1, D2 92a/9.

¹⁸ S 46a/4 ḥātemini parmaḡına: ḥātemi parmaḡına D1 51a/2, ḥātemini parmaḡa D2 92a/10-11.

¹⁹ لا تقتلوا النفس التي حرم الله الا بالحق ومن قتل مظلوماً فقد جعلنا لوليه سلطاناً فلا يسرف في القتل “Ve lâ-taḳtulū'n-nefselleṭi ḥarrama'llāhu illā bi'l-ḥaḳḳi ve men ḳutile mazlūmen feḳad ce‘alnā li-veliiyyihi sulṭānen felā yusrif fi'l-ḳatli: Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. **Bir kimse haksızlıkla öldürülürse velisine yetki verdik;** ancak o da öldürme hususunda sınırı aşmasın; çünkü o, yeterince yardıma mazhar olmuştur.” (İsrâ, 17: 33)'ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://124.im/xPUN>

kerîmesini kırâ't¹ eyledi. Ya'nî "Bir kimse katl olınsa mazlûm ⁽⁶⁾ olduğı hâlde, hemân tahkîkan biz kıloruz salţanatı ol kimsenün velîsi² ⁽⁷⁾ için." diyü buyurulmuş³ ve Mu'aviye, Hâzret-i 'Osmân'ın akrabâsından olup ⁽⁸⁾ velîsidür. Pes öyle olunca⁴ "Emr-i hilâfet ü hükmi salţanat Mu'aviye'nüñdür⁵." ⁽⁹⁾ diyü tahkîk eyledi. Veķâyî', kütüb-i tevârihde mezkûrdur⁶. Va'llâhi a'lem bi's-şavâb⁷. ⁽¹⁰⁾ **El-ḥadîsu'l-işrûn.** ⁽¹¹⁾ İnneke in tettebbe't 'avrâti'n-nâsi efsedethum evkidet tufsiduhum⁸. ⁽¹²⁾ Bu ḥadîs-i şerîf-i naşîḥat-intimâ ve bu ḥaber-i laţîf-i vaşîyyet-ihtivâ⁹ İmâm ⁽¹³⁾ Ebû Dâvûd-ı Sicistânî *Sünen*'dendür¹⁰. Ma'nâ-yı münîfi¹¹: Hâzret-i Resûl-i Ekrem *şalla'llâhu* ⁽¹⁴⁾ *te'âlâ 'aleyhi ve sellem*¹² râvî-yi ḥadîs-i şerîfe¹³ ḥiṭâben buyururlar¹⁴ ki: "Tahkîkan sen ⁽¹⁵⁾ eger nâsuñ 'uyübünü ararsañ nâsi ifsâd eylesün yâhud¹⁵ karîb olursun ki ⁽¹⁶⁾ nâsi ifsâd eylesün." Ya'nî eger sen nâsuñ 'uyübünü ararsañ nâsi¹⁶ ⁽¹⁷⁾ fesâd itmege sebeb olursun¹⁷. Zîrâ sen, nâsuñ 'uyüb-ı mestûresine ⁽¹⁸⁾ muṭṭalî' olduğı gibi nâs¹⁸ dahı 'uyüb u saķatâtını ihfâ iderken ⁽¹⁹⁾ izhâr itmege başlayup fâsid olurlar. Kezâ fî-şerḥi't-ṭarîkat. [46b] ⁽¹⁾ **Fî-zikri Mu'aviye**¹⁹ bin Ebî Sufyân **raḍiya'llâhu te'âlâ**²⁰ 'anhu²¹ ⁽²⁾ Bu ḥadîs-i şerîfün ve bu ḥaber-i laţîfün râvîsi şâḥib-i

¹ S 46a/5, D2 92a/12 kırâ't: kırâat D1 51a/4.

² S 46a/6, D1 51a/6 velîsi: vâlîsi D2 92a/15.

³ S 46a/7 buyurulmuşdur: buyurulmuş D1 51a/6, D2 92a/15.

⁴ S 46a/8, D1 51a/8 olunca: olunmasa D2 92b/2.

⁵ S 46a/8, D2 92b/3 Mu'aviye'nüñdür: Mu'aviye ḥazretlerininüñdür D1 51a/9.

⁶ S 46a/9 kütüb-i tevârihde mezkûrdur: kütüb-i târihde mezkûrdur D1 51a/9-10, kütüb-i târicde mezkûrde D2 92b/4.

⁷ S 46a/9 bi's-şavâb: - D1 51a/10, D2 92b/4.

⁸ إنك ان اتبع عورات الناس أفسدتهم أوكدت أن تفسدهم: "İnneke in tettebbe't 'avrâti'n-nâsi efsedethum evkidet en-tufsiduhum: Eger insanların kusurlarının peşine düşersen, onları ifsâd edersin veya ifsâda ramak kalırsın." Erişim: 20 Ocak 2023, <https://l24.im/aAPg>

⁹ S 46a/12, D1 51a/13-14 ḥaber-i laţîf-i vaşîyyet-ihtivâ: ḥaber-i laţîf-i vaşîyyet D2 92b/8.

¹⁰ S 46a/13, D1 51a/14 Dâvûd-ı Sicistânî Sünen'dendür: Dâvûd-ı Sicistân سنينندر D2 92b/9.

¹¹ S 46a/13, D2 92b/10 ma'nâ-yı münîfi: ma'nâ-yı münîf D1 51a/14-15.

¹² Şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

¹³ S 46a/14, D1 51a/16 râvî-yi ḥadîs-i şerîfe: râvî-i ḥadîs-i şerîfe D2 92b/11.

¹⁴ D1 51a/16, D2 92b/12 buyururlar: buyurdular S 46a/14.

¹⁵ S 46a/15 eylesün yâhud: eylesün yâhud D1 51a/17-18, - D2 92b/13.

¹⁶ S 46a/15-16, D1 51a/18-19 karîb olursun ki nâsi ifsâd eylesün ya'nî eger sen nâsuñ 'uyübünü ararsañ nâsi: - D2 92b/13.

¹⁷ D1 51a/20, D2 92b/14 olursun: olursun S 46a/17.

¹⁸ S 46a/18 olduğı gibi nâs: olduğı gibi nâsi D1 51a/21, olduğı gibi nâsi D2 92b/15.

¹⁹ S 46b/1, D2 93a/3 Mu'aviye: Ma'aviye D1 51b/3.

²⁰ S 46b/1, D1 51b/3 te'âlâ: - D2 93a/3.

²¹ S 46b/1, D1 51b/3 'anhu: 'anhumâ D2 93a/3.

Resûlullâh ⁽³⁾ ü kâtib-i vahy-i ilâh Mu'âviye bin Ebî Süfyân Şahr bin Ümeyye¹ bin 'Abdu's-Şems ⁽⁴⁾ bin 'Abdi Menâf bin Kûşayy bin Kilâbü'l-Ümeviyyi'l-Kureşsiyyi'l-Mekkî'dür² *radîya'llâhu* ³ 'anhu⁴. ⁽⁵⁾ Nesebleri, Hâzret-i Hâbîb-i Ekrem'le vâlideyni⁵ cānibinden ma'an merķūm 'Abdi ⁽⁶⁾ Menâf'da cem' olur. Zîrâ vâlidesi Hind binti 'Utbe bin Rabî'a bin 'Abdu's-Şems ⁽⁷⁾ bin 'Abdi Menâf'dur. Pes Mu'âviye, Hudeybiyye ğazası vâkı' olduğu⁶ senede ⁽⁸⁾ İslâm'a gelüp aşhâb-ı kirâmdan olmağıla, Hâzret anı vahy kâtiblerinden ⁽⁹⁾ eylemişdi ve Hâzret'den⁷ yüz altmış üç hadîs-i şerîf rivâyet⁸ eylemişdir. ⁽¹⁰⁾ **Naıldür ki** bir gün Hâzret-i Resûl'ün huzûrında kitâbet idüp besmele yazmak ⁽¹¹⁾ şadedinde iken Hâzret aña hitâb idüp: "Yâ Mu'âviye! Devâtı pâk ⁽¹²⁾ ve içindeki mürekkebi tâbnâk⁹ eyle dahı kâlemi muharrif kııl, *bâ* harfini dik yukaru ⁽¹³⁾ eyle ve *smûn* dişlerini birbirinden ayruca¹⁰ ve 'ayân eyle ve dahı ⁽¹⁴⁾ *mîmûn* gözlerini tutuk eyle dahı lafza-yı Allâh'ı gökçek¹¹ yaz ve Rahmân'ı ⁽¹⁵⁾ medd idüp çek ve Rahîm'i eyüce yaz!" diyü ta'lim buyurdılar. **Naıldür ki** ⁽¹⁶⁾ Hâzret-i Ebû Bekr'den sonra¹² emîrû'l-mü'minîn¹³ Hâzret-i 'Ömer *radîya'llâhu* ¹⁴ 'anhu¹⁵ kendi ⁽¹⁷⁾ hilâfeti zamânında anı Şâm diyârına vâlî u hâkim naşb idüp yigirmi yıl ⁽¹⁸⁾ ol hizmet üzre sâbit kadem oldu. Ba'de-zamân Hâzret-i 'Alî hilâfete ⁽¹⁹⁾ geçdükde halk iki fırka olup Hicâz ve 'Irâk ahâlisi Hâzret-i 'Alî¹⁶ ile bî'at [47a] ⁽¹⁾ ve Şâm halkı Mu'âviye'ye mütâba'at eylediler. Âhirü'l-emr münâza'a-i şedîde vü muhârebe-i ⁽²⁾ ekîdeden sonra tafşîli mürûr eyleyen yevm-i tahkîmde ehl-i Şâm ittifâk idüp

¹ S 46b/3 Şahr bin Ümeyye: Şahr bin Ümmeyye D1 51b/6, Zahr bin Ümeyye D2 93a/6.

² S 46b/4, D2 93a/7-8 Kilâbü'l-Ümeviyyi'l-Kureşsiyyi'l-Mekkî'dür: Kilâbü'l-Ümeviyyi'l-Kurâşsiyyi'l-Mekkî'dür D1 51b/7.

³ S 46b/4, D2 93a/8 - : te'âlâ D1 51b/7.

⁴ Rağiya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

⁵ S 46b/5, D2 93a/8-9 Hâzret-i Hâbîb-i Ekrem'le vâlideyni: Hâbîb-i Ekrem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem_ile vâlidesi D1 51b/8-9.

⁶ S 46b/7, D1 51b/12 olduğu: olduğu D2 93a/13.

⁷ S 46b/9, D1 51b/13-14 eylemişdi ve Hâzret'den: - D2 93a/14.

⁸ S 46b/9, D1 51b/14 üç hadîs-i şerîf rivâyet: - D2 93a/15.

⁹ S 46b/12, D1 51b/18 mürekkebi tâbnâk: مَرَكْر تَابْنَاك D2 93b/3-4.

¹⁰ S 46b/13, D1 51b/19 ayruca: ayırup D2 93b/6.

¹¹ S 46b/14, D1 51b/21 gökçek: göklücek D2 93b/8.

¹² D2 93b/10 Hâzret-i Ebû Bekr'den sonra: Hâzret'den sonra S 46b/16, - D1 52a/1.

¹³ S 46b/16 emîrû'l-mü'minîn: Hâzret-i emîrû'l-mü'minîn D1 52a/1-2, emîrû'l-müminîn D2 93b/10.

¹⁴ S 46b/16, D2 93b/11 - : te'âlâ D1 52a/2.

¹⁵ Rağiya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁶ S 46b/19, D1 52a/6 Hâzret: + D2 94a/1.

(3) Resûl hazretleri bir zamânda Mu'aviye'ye "Yâ Şâm halîfesi!" diyü hıfâb (4) itmişlerdi². Pes "Hâzret'ün kelâm-ı şerîfleri hâkdur." diyü cemî'an anuñıla³ tekrâr (5) bî'at eylediler ve Hâzret-i 'Alî'den şoñra oğlu İmâm Hasan, târîh-i hicretün (6) kırk birinci senesinde hüsn rızasıyla emr-i hilâfeti Mu'aviye'ye teslim idüp⁴ (7) huşûş-ı hilâfet aña muqarrer u müte'ayyin olmağıla, 'umûmen ehl-i İslâm anuñıla (8) bî'at idüp bir halîfe üzerine ittifâk u ictimâ' ve ümmet mâ-beyninde bir (9) huşûşa⁵ icmâ'-ı mün'aqid oldı ve anuñ 'âdet-i kerîmesi halk arasında (10) vâkı' olan da'vâları hak u 'adl_ile bi'z-zât kendüsü⁶ faşl idüp vekîl (11) ü nâ'ib tutmazdı. Cismi ve şanı 'azîm, zâtı ve tab'ı⁷ halîm, şekli melîh (12) ve vechi şabîh, fehmi⁸ şabîh ve kavli faşîh, heybet ü haşmeti vâfire⁹ ve geydügi (13) şiyâbı fâhire¹⁰ olup bezl ü 'a'fâ ve lutf u sebhâsı çoğıdı ve dâ'imâ (14) re'âyâya ri'âyet¹¹ ve zu'afâya himâyet üzre olup ammâ kendüsü (15) ekşeriyyâ tamğalı atlara biner ve önince teberlü¹² şâtırlar giderdi lâkin¹³ "Bundan (16) murâdum ru'ûnet ve ğarâzum zînet ü şöhret olmayup belki a'dâ-yı dîne (17) heybet göstermek içündür." diyü tevcîh iderdi. Tafşîli, Hâzret-i 'Ömer'ün (18) zikri eşnâsında mürûr eyledi ve erkân-ı salţanat u âyîn-i riyâsetden (19) İslâm'da dîvânĥaneleri ve¹⁴ kaşları ibtidâ ol yapup ve kapucıları¹⁵ [47b] (1) ve huddâm-ı dîvânı ve hulefâ vu selâtin önlerince teber ü harbe ile yûriyen (2) şâtırları ve peyki ol vaz' eyledi ve 'Amr binü'l-Âş'ı¹⁶ Mısr'a ve Mervân (3) binü'l-Hakem'i Medîne-i Münevvere'ye hâkim naşb idüp sa'ir bilâd-ı İslâmiyye'ye¹⁷ dahı (4) birer vâlî göndürdi. Ba'dehu on toköz yıl, on bir ay dahı müstakillen hilâfet (5) idüp cümle kırk yıl hükûmet üzre olmışdur. **Naıldür ki** seksen¹⁸ iki

¹ S 47a/3, D1 52a/10 Mu'aviye'ye yâ: - D2 94a/5.

² S 47a/4 itmişlerdi: itmişlerdür D1 52a/11, eylemişdür D2 94a/6.

³ S 47a/4, D1 52a/12 anuñıla: - D2 94a/7.

⁴ S 47a/6, D1 52a/15 idüp: eyleyüp D2 94a/11.

⁵ S 47a/9, D1 52a/18 huşûşa: huşûşda D2 94a/14.

⁶ D2 94b/1-2 bi'z-zât kendüsü: bi'z-zât kendisi S 47a/10, {bi'z-zât kendüsü} D1 52a/19-20.

⁷ S 47a/11, D1 52a/21 tab'ı: صعی D2 94b/3.

⁸ S 47a/12 fehmi: + D1 52a/22, فهی D2 94b/4.

⁹ S 47a/12, D1 52a/22 heybet ü haşmeti vâfire: heybeb ü hışmı vâfir D2 94b/4-5.

¹⁰ S 47a/13, D1 52a/23 fâhire: fâhir D2 94b/5.

¹¹ S 47a/14 re'âyâya ri'âyet: re'âyâ D1 52b/1, re'âyâya D2 94b/7.

¹² S 47a/15, D1 52b/2 önince teberlü: önince teberlerü D2 94b/9.

¹³ S 47a/15, D1 52b/3 lâkin: lîkin D2 94b/9.

¹⁴ S 47a/19, D1 52b/7 ve: + D2 95a/1.

¹⁵ S 47a/19, D1 52b/8 kapucıları: kapucılar D2 95a/1.

¹⁶ S 47b/2, D2 95a/4 binü'l-Âş'ı: binü'l-Âş D1 52b/10.

¹⁷ S 47b/3, D1 52b/11-12 hâkim naşb idüp sa'ir bilâd-ı İslâmiyye'ye: - D2 95a/5.

¹⁸ S 47b/5, D2 95a/8 seksen: seksan D1 52b/14.

(6) yıl ‘ömr sürüp bir gün haste olup¹ kendi nefsinde mevt ‘alâmetleri (7) müşâhede eyledi² ve ehl-i beytini yanına cem‘ idüp anlarıyla helâlleşdi ve başın (8) bağlatdırup ve gözlerini sürmelendirüp³ ve yüzini yağla berrâklandırıp (9) ve kendüsini⁴ bir mesnede yaşdandırıp⁵ halâyıķı gelüp görmege destür virdi. (10) **Pes** cümle Şâm halkı gelüp aña selâm virüp hâtırın şordılar ve âhiret (11) haķķını helâlleşdiler ve vedâ‘ eylediler. Ba‘dehu bir şandük getürdüp içinden⁶ (12) bir şevb ve bir bez pâresi içinden biraz nesne çıkardı ve yanında hâzır⁷ (13) olanlara gösterüp: “Bu şevb, Resûl hazretlerinün libâslarıdır⁸ ve bu nesneler, (14) Hazret'ün⁹ mübârek tırnaķlarını kesindüleridir. Bunları teberrük içün şaķlardum. (15) Pes beni bu¹⁰ şevb_ile kefenleyüp ve bu tırnaķları gözlerüm ve aķzum ve burnum üstüne (16) koyup benüm_ile bile defn idesiz¹¹.” diyü vaşiiyet eyleyüp âhiret cânibine¹² müteveccih (17) oldu. Âhirü'l-emr ol marâzdan ifâķat bulamayup¹³ târiķ-i hicretün altmışıncı¹⁴ (18) senesinde Şâm-ı şerîfde vefât itdi. Vaşiiyet-i mezbûresi¹⁵ üzre techîz (19) ü tekfînleyüp oğlu Yezîd beytü'l-muķaddesde bulunmaķın, namâzını Dâhḥâķü'l-Fihri [48a] (1) kılup anda defn eylediler. Ba‘dehu oğlu Yezîd işidüp fi'l-hâl Şâm'a gelüp (2) geçüp¹⁶ İmâm Hüseyn ile ‘Abdu'llâh bin Zübeyr'den ğayrı halk¹⁷ ‘umûmen anuñıla bî‘at (3) eylediler¹⁸. Bâķî-i veķâyî‘, kütüb-i tevâriķde mufaşşalen mezkûrdur. (4) **El-ḥadîsu'l-ḥadî ve'l-işrûn.** (5) **Men ķâle lâ-ilâhe illa'llâhu vaḥdehu lâ-şerike lehu**¹⁹ lehu'l-mulku velehu'l-ḥamdu ve huve ‘alâ-kulli

¹ S 47b/6, D2 95a/9 olup: oldu D1 52b/15.

² S 47b/7, D1 52b/16 eyledi: - D2 95a/10.

³ S 47b/8, D2 95a/12-13 sürmelendirüp: sürmelendürüp D1 52b/18.

⁴ S 47b/9, D1 52b/19 kendüsini: kendüsi D2 95a/14.

⁵ S 47b/9 yaşdandırıp: yaşlandırıp D1 52b/19, yaşdandırıp D2 95a/14.

⁶ S 47b/11, D1 52b/22 getürdüp içinden: getürüp D2 95b/3-4.

⁷ S 47b/12, D1 53a/1 hâzır: hâzır D2 95b/5.

⁸ S 47b/13, D1 53a/2 libâslarıdır: libâsları D2 95b/7.

⁹ S 47b/14, D1 53a/2 Hazret'ün: Resûl-i Hazret'ün D2 95b/7.

¹⁰ S 47b/15, D1 53a/3-4 pes beni bu: - D2 95b/9.

¹¹ S 47b/16, D2 95b/12 idesiz: ide D1 53a/5.

¹² S 47b/16, D2 95b/13 âhiret cânibine: âhirete intikâl D1 53a/6.

¹³ S 47b/17, D1 53a/7 bulamayup: bulmayup D2 95b/14.

¹⁴ S 47b/17, D1 53a/7 altmışıncı: altmışıncı D2 95b/15.

¹⁵ S 47b/18, D2 96a/1 vaşiiyet-i mezbûresi: vaşiiyet-i mezbûre D1 53a/8-9.

¹⁶ S 48a/2, D1 53a/12 -: oturup D2 96a/5.

¹⁷ S 48a/2, D1 53a/13 halk: - D2 96a/6.

¹⁸ S 48a/3, D1 53a/13 eylediler: - D2 96a/7.

¹⁹ D1 53a/16, D2 96a/10 lehu: - S 48a/5.

(6) şey'in kâdîrun 'aşere merrâtin kâne kemen a'taçe erba'ate enfusin min-veledi İsmâ'ile¹.
 (7) Bu hadîs-i şerîf-i sa'âdet-medâr ve bu haber-i laţîf-i beşâret-şî'âr *Mebârik[u'l-Ezhâr]*, (8)
 metni² *Meşâriku'l-Envâr*'dandur. Ma'nâ-yı mantûkîsi: "Bir kimse on kerre *Lâ-ilâhe* (9)
illa'llâhu vahdehu lâ-şerike lehu³ lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve 'alâ-kulli şey'in
*kâdîrun*⁴ dise, (10) ol kimse Hâzret-i İsmâ'îl 'aleyhi's-selâm⁵ evlâdından⁶ dört nefer (11)
 kimseyi âzâd itmiş kimse gibi olur." Ya'nî ol âzâd iden kimseye virdügi (12) ecr kadar buña
 dağı ecr virür *nî'me'l-vicâze nî'me't-ticâreti*⁷. Ve Hâzret-i Resûl-i (13) Ekrem'ün veled-i
 İsmâ'îl'i⁸ taşîşün bi'z-zîkr eyledükleri anlaruñ şerefine (14) binâ'en ve Hâzret-i İsmâ'îl,
 ebu'l-'Arap olduğına⁹ binâ'endür. (15) **Fî-zîkri Ebî Eyyûb Hâlid bin Zeydi'l-Enşârî**
radîya'llâhu 'anhū¹⁰ (16) Bu hadîs-i şerîfün râvîsi şâhib-i Resûl-i Ekrem ü hâdim-i nebiyy-
 i muhterem (17) Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd'ü'l-Enşâriyyi'l-Hazreciyyi'n-Neccârî'dür
*radîya'llâhu*¹¹ 'anhū¹². (18) Künyeti isminün üzerine gâlib olup Ebû Eyyûb demek_ile iştihâr
 bulmuşdur (19) lâkin fî-zemâninâ 'avâmuñ Hâzret-i Eyyûb didükleri haţâdur. Şavâb olan
 [48b] (1) Ebû Eyyûb dimekdür ve Eyyûb dağı kendinün şulbî oğı degüldür. Belki
 hatununuñ (2) andan muqaddem zevci olan Zeyd bin Küleyb bin Şa'leb bin 'Abdi 'Avf'ün
 oğıdur (3) ammâ mezbûr Hâlid'ün hıcrında ve terbiyesinde hâşıl olmağıla, halk aña İbni

¹ من قال لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير عشر مرات كان كمن اعتق اربعة انفس من ولد اسمعيل
 "Men kâle lâ-ilâhe illa'llâhu vahdehu lâ-şerike lehu lehu'l-mulku velehu'l-hamdu ve huve 'alâ-kulli şey'in kâdîrun 'aşere merrâtin kâne kemen a'taçe erba'ate enfusin min-veledi İsmâ'ile: Bir kimse on defa
 'Bir Allah'tan başka ilah yoktur. Ona şerik de yoktur, mülk onundur. Hamd ona mahsusdur. O, her şeye kadirdir.' manasında olan lâ ilâhe illa'llâhu vahdehu lâ şerike lehu lehu'l-mulku velehu'l-hamdu ve huve 'alâ kulli şey'in kâdir derse, İsmail (a.s) evladından dört zatı hürriyete kavuşturan kimse gibi sevaba erişmiştir." (Baytan, 1971: 65)

² S 48a/8, D1 53a/19 metni: metn D2 96a/15.

³ D1 53a/21, D2 96b/2 lehu: - S 48a/9.

⁴ Lâ-ilâhe illa'llâhu vahdehu lâ-şerike lehu lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve 'alâ-kulli şey'in kâdîrun: Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir, onun ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd ona aittir. O, her şeye kadirdir.

⁵ 'Aleyhi's-selâm: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

⁶ S 48a/10, D1 53b/2 evlâdından: evlâdlarından D2 96b/5.

⁷ Nî'me'l-vicâze nî'me't-ticâreti: Ne güzel vecize/özet, ne güzel ticaret.

⁸ S 48a/12-13 Hâzret-i Resûl-i Ekrem'ün veled-i İsmâ'îl'i: Hâzret-i Resûl-i Ekrem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellemün veled-i İsmâ'îl D1 53b/4-5, Hâzret-i Resûl-i Ekrem'ün veled-i İsmâ'îl D2 96b/8-9.

⁹ S 48a/14, D2 96b/11 olduğına: oldığına D1 53b/7.

¹⁰ D1 53b/8, D2 96b/12 Zeydi'l-Enşârî radîya'llâhu 'anhū: Zeydi'l-Enşâriyy radîya'llâhu te'âlâ 'anhū S 48a/15.

¹¹ S 48a/17, D2 97a/1 - : te'âlâ D1 53b/11.

¹² Radîya'llâhu 'anhū: Allah ondan razı olsun.

Hâlid ⁽⁴⁾ ve Hâlid'e¹, Ebî Eyyüb diyü künyet kodılar. Pes Hâlid hicretten iki yıl, birkaç ay muḳaddem ⁽⁵⁾ İslâm'a gelüp ve Hâzret'le² Hicâz'da mübâyâ'a eylemişdür. Zîrâ ol zamândaki ⁽⁶⁾ mevsim-i hacca yetmiş üç nefer enşârî gelüp 'akabe-i şâlişe gicesinde Mina'da ⁽⁷⁾ bir ağaç altında Hâzret'le bî'at idüp İslâm'a gelmişlerdi³. Mezbûr Ebû ⁽⁸⁾ Eyyüb, anlaruñ içinde idi. Ba'dehu anlar ile dönüp yine Medîne-i Münevvere'ye varup ⁽⁹⁾ İslâmını izhâr itmeg_ile⁴ hatunı daḥî cân u dilden İslâm'a gelüp Hâzret'ün ⁽¹⁰⁾ hicret_ile Medîne'ye gelmesini⁵ intizâr çekerlerdi tâ ki Hâzret anda gele ve kendi ⁽¹¹⁾ hânelerine ḳondurup⁶ envâ'-ı i'zâz ile hizmetler eyleyeler⁷. Zîrâ Hâzret ol gice ⁽¹²⁾ taḥt-ı şecerde⁸ vahy muḳteżâsınca Medîne'ye hicret ideceklerin⁹ nev'en iş'âr ⁽¹³⁾ eylemişlerdi. Ba'de-zamânin Ḳureyş tâ'ifesi¹⁰ Mekke'de olan ehl-i İslâm'a¹¹ ezâ u cefâyı ⁽¹⁴⁾ ziyâde eylemege başladıkları ecden Hâzret, aşḫâb-ı kirâma ¹² Medîne'ye hicret ⁽¹⁵⁾ itmege icâzet verdiler. Kendülerden muḳaddem aşḫâb-ı kirâmdan¹³ niçe kimseler hicret ⁽¹⁶⁾ eylediler ve cenâb-ı Rabbu'l-'izzetden destûr olduğı gibi Hâzret daḥî Ebû Bekr-i ⁽¹⁷⁾ Şiddîḳ¹⁴ ile hafıyyeten bir gice çıkup Medîne'ye¹⁵ teveccüh eylediler. Pes¹⁶ ehl-i Medîne, ⁽¹⁸⁾ bu haberi işidüp envâ'-ı zîb ü zîver ile ta'zîmen Hâzret'e ḳarşu çıkup ⁽¹⁹⁾ her biri evlerine teklîf eylediler. Fahr-i âlem anlara¹⁷ teveccüh idüp: "Benüm devam Hâḳ Te'âlâ [49a] ⁽¹⁾ ḳilinden me'mûrdur¹⁸. Her ḳanda çöker ise benüm menzilüm oldur. Hele ḳoñ yolına ⁽²⁾ gitsün. Görelüm ḳanda varur." didi. Hâşılı 'Addî binü'n-Neccâr¹⁹ cemâ'ati ki enşâr²⁰ ⁽³⁾ ḳavminuñ eşrefidür ve

¹ D1 53b/18, D2 97a/9-10 Hâlid ve Hâlide: Hâlid ve Hâlide S 48b/3-4.

² S 48b/5, D2 97a/12 Hâzret'le: Hâzret'e D1 53b/20.

³ S 48b/7, D1 54a/2 gelmişlerdi: gelmişdür D2 97b/1.

⁴ S 48b/9, D1 54a/4 itmeg_ile: itmege D2 97b/3.

⁵ D2 97b/5 gelmesini: gelmişdür S 48b/10, D1 54a/5.

⁶ S 48b/11, D2 97b/7 ḳondurup: ḳonup D1 54a/6.

⁷ S 48b/11, D1 54a/7 hizmetler eyleyeler: hürmetler eyleye D2 97b/8.

⁸ D1 54a/8, D2 97b/8 taḥt-ı şecerde: taḥt-ı şecerde S 48b/12.

⁹ S 48b/12, D1 54a/8-9 ideceklerin: ideceklerini D2 97b/9.

¹⁰ S 48b/13, D1 54a/9-10 ba'de-zamânin Ḳureyş tâ'ifesi: ba'de-zamân Ḳureyş tâ'yifesi D2 97b/10-11.

¹¹ S 48b/13, D1 54a/10 ehl-i İslâm'a: ehl-i İslâm'ı D2 97b/11.

¹² S 48b/14, D1 54a/11 - : yine D2 97b/13.

¹³ S 48b/15, D2 97b/14-15 aşḫâb-ı kirâmdan: - D1 54a/13.

¹⁴ S 48b/16-17, D2 98a/2 Bekr-i Şiddîḳ: Bekrî-ş-Şiddîḳ D1 54a/14.

¹⁵ S 48b/17, D1 54a/15 Medîne'ye: Medîne-i Münevvere'ye D2 98a/3.

¹⁶ S 48b/17, D1 54a/15 pes: - D2 98a/3.

¹⁷ S 48b/19, D1 54a/18 anlara: anlar D2 98a/6.

¹⁸ S 49a/1, D1 54a/19 ḳilinden me'mûrdur: ḳalilinden memûrdur D2 98a/7.

¹⁹ S 49a/2 binü'n-Neccâr: binü'n-Neccârî D1 54a/21, D2 98a/10.

²⁰ S 49a/2, D1 54a/21 enşâr: enşârî D2 98a/10.

Ḥazret'ün cediti 'Abdu'l-Muṭṭalib'ün anası Selmā¹ binti 'Amr⁽⁴⁾ cānibinden Resūl ḥazretlerine hısmalar olmağıla, faḥr-i kā'inātuñ ṭayılarıdır.⁽⁵⁾ Yolları² anlaruñ içine uğraduğı gibi deve, Ebū Eyyūb Ḥalid'ün ḳapusu öninde⁽⁶⁾ çökdi. Ḥazret daḥı üzerinden inmeden yine ḳalkup bir āḥir yire³ çökdi.⁽⁷⁾ Anda daḥı ḳarār itmeyüp ḳalkdı yine Ebū Eyyūb'ün ḳapusu öninde evvelki yirine⁽⁸⁾ çökdi. Andan faḥr-i 'ālem⁴ sa'ādet_ile nüzül idüp Ebū Eyyūb, Ḥazret'ün⁽⁹⁾ esbābını getürdüp⁵ içeri evine iletdürdi⁶ ve Resūl ḥazretini kendü⁷⁽¹⁰⁾ menziline ḳondurdi. Ḥazret daḥı mescid-i şerīfi binā idüp ve ehl-i beytün⁽¹¹⁾ ḥücerātını itmām idince⁸ Ebū Eyyūb'ün ḥānesinde sākin oldılar. Ba'zılar⁽¹²⁾ keyfiyyet-i nüzülde birkaç vech daḥı zıkr eylemişlerdür. Ammā rivāyet-i mezbūre⁽¹³⁾ vü ḥikāyet-i mezkūre mu'teberdür⁹ ve bir rivāyetde nāḳa-i Resūl, Cābir-i Enşārī'nün⁽¹⁴⁾ ḳapuları öninde daḥı çöküp bir miḳdār anda daḥıistirāḥat eylemişler⁽¹⁵⁾ ve anlara luṭfıla iltifāt¹⁰ ü du'alar eylemişler. Taḫşīli, in-şāa'llāh¹¹ yakında gelür.⁽¹⁶⁾ **Naḳıldür ki** Ebū Eyyūb'ün ol beyt-i şerīfi ve ol ḥāne-i münīfi kendüden şoñra⁽¹⁷⁾ Eflaḥ nām kimseye intikāl idüp andan Muğīre bin 'Abdu'r-Raḥmān binü'l-Ḥāriş⁽¹⁸⁾ ibni Hişām¹² anı biñ dīnāra şatun alup lāzım olan yerlerini ıslāḥ⁽¹⁹⁾ itdükden şoñra Medīne'de olan fuḳarā'-i ehl-i beyte bağışladı ve Ebū Eyyūb'ün [49b]⁽¹⁾ İslām'da cümle āşarından biri Medīne-i Münevver'e de ḳazduğı ḳuyıdır ki aña⁽²⁾ birkaç ayak nerdubān ile inilür. Nitekim ol diyāruñ ḳuyılarında¹³ öyle olmaḳ⁽³⁾ mu'tāddur. Ḥālā ol ḳuyı¹⁴ mevcūd ü ma'rūfdur ve cümle-i feżā'ilinden biri⁽⁴⁾ budur ki ol Ḥazret'ün cemī' sünnetine iḳtidā eylemege sa'y eylerdi. Ḥattā Resūl⁽⁵⁾ ḥazretleri şoğan şarımşaḳ¹⁵ yimedükleri eelden ol daḥı anları kendüye⁽⁶⁾ ḥarām itmişti.

¹ S 49a/3, D2 98a/12 Selmā: Selma D1 54a/22.

² S 49a/5, D2 98a/14 yolları: yollar D1 54b/1.

³ S 49a/6, D1 54b/3 yire: yirde D2 98b/3.

⁴ S 49a/8, D2 98b/5 - : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D1 54b/6.

⁵ S 49a/9, D1 54b/7 getürdüp: getirüp D2 98b/7.

⁶ S 49a/9, D2 98b/7 iletdürdi: iletdi D1 54b/8.

⁷ D1 54b/8, D2 98b/8 kendü: kendi S 49a/9.

⁸ S 49a/11, D1 54b/9-10 ḥücerātını itmām idince: ḥücerātu itmām idince D2 98b/10.

⁹ S 49a/13, D1 54b/12 mu'teberdür: mu'abberedür D2 98b/13.

¹⁰ S 49a/15, D1 54b/15 iltifāt: elṭāf D2 99a/2.

¹¹ S 49a/15 in-şāa'llāh: in-şāa'llāhu te'ālā D1 54b/16, in-şāa'llāh D2 99a/2.

¹² S 49a/17-18 binü'l-Ḥāriş ibni Hişām: binü'l-Ḥāriş ibni Hişşām D1 54b/19, el-Ḥāriş ibni Hişām D2 99a/5-6.

¹³ S 49b/2 ḳuyılarında: ḳuyularında D1 55a/1, ḳuyılarından D2 99a/12.

¹⁴ S 49b/3, D1 55a/2 ḳuyı: ḳuyuyu D2 99a/13.

¹⁵ S 49b/5, D1 55a/5 şarımşaḳ: şarımşaḳ D2 99b/2.

Belki ittibâ⁶ bulunsun diyü pişmişini¹ bile yimezdi ve müddet-i ⁽⁷⁾ ‘ömründe yüz elli beş hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve ba‘zılar yüz altmış ⁽⁸⁾ ve ba‘zılar iki yüz on hadîs² rivâyet eylemişdür. Her birisi kendüler³ bulup ⁽⁹⁾ mu‘tâlî⁶ olduklarına göre söylemişdür. **Hâzret-i ‘Alî** hilâfeti zamânında ⁽¹⁰⁾ ‘Irâk cānibine teveccüh idüp anı kendi yirine hâlifeye naşb eyledi. Andan ⁽¹¹⁾ sonra lâzım gelüp yine ardından varup yetişdi ve Havâric⁴ kıtālinde ⁽¹²⁾ anuñla bile ⁵ hâzır oldı⁶. **Pes** cemî‘ ğazâlarda Hâzret-i Resûl-i Ekrem'ün ⁽¹³⁾ rikâb-ı şerîflerinde mülâzım idi. Huşûşen Bedr ve Uhud ve Ahzâb⁷ ğazâlarında ⁽¹⁴⁾ hep bile idi ve Hâzret ekşeriyyâ anuñ hānesini⁸ teşrîf buyururlardı. ⁽¹⁵⁾ Ol dağı dā'imā ta‘ām şaklayup geldükleri zamānda nażar-ı şerîflerine⁹ ⁽¹⁶⁾ getürürdi. **Naıldür ki** Ebū Eyyüb tamām-ı ‘ömründe bir ğazâdan hālî olmadı. İttifâk ⁽¹⁷⁾ târîh-i hicretün ellinci senesinde ehl-i İslâm diyâr-ı Rûm'a ğazâyâ gitdiler ⁽¹⁸⁾ ve bir rivâyetde elli ikinci senede¹⁰ vâkı‘ olmuşdı. Hâzret-i Mu‘âviye zamānı ⁽¹⁹⁾ olup ol ‘askerün ser-dârı Yezîd bin Mu‘âviye idi. Ebū Eyyüb dağı [50a] ⁽¹⁾ ‘âdet-i kâdimesi üzre¹¹ ol ğazâda hâzır olup ‘asâkir-i İslâm ile ⁽²⁾ tâ ki Kostañtiniyye'ye vardılar. **Pes** Ebū Eyyüb anda vefât idüp Yezîd bin Mu‘âviye ⁽³⁾ namâzını kılup hâric-i sūrda hâlâ meşhûr olan mevzi‘de defn eylediler ⁽⁴⁾ ve ba‘zılar “Egriķapu ile Ebī Eyyüb ķapusu mâbeyninde iki dîvâruñ arasında ⁽⁵⁾ aşl sūrda medfûndur.” dirler¹². Hâlâ anda dağı bir ķabr yapılmışdur. Ziyâretgâh-ı ⁽⁶⁾ müslimîn'dür¹³. **Naıldür ki** Sulţân Muħammed Hân, İstanbul'ı feth eyledügi zamân¹⁴ ⁽⁷⁾ ķutb-ı zamân Şeyh¹⁵ Akşemse'd-dîn *ķuddise sırruhu*¹⁶

¹ S 49b/6, D2 99b/4 pişmişini: pişmiş D1 55a/6.

² S 49b/8, D1 55a/9 hadîs: hadîs-i şerîf D2 99b/7.

³ S 49b/8, D1 55a/9 kendüler: kendüleri D2 99b/8.

⁴ S 49b/11, D1 55a/13 Havâric: خواجه D2 99b/13.

⁵ S 49b/12, D1 55a/14 - : idi D2 99b/13.

⁶ S 49b/12, D1 55a/14 hâzır oldı: - D2 99b/13.

⁷ S 49b/13, D1 55a/16 Ahzâb: Ahzâb D2 100a/1.

⁸ S 49b/14 hānesini: hānesine D1 55a/17, hānesini D2 100a/2.

⁹ S 49b/15 geldükleri zamānda nażar-ı şerîflerine: geldükleri zamân nażar-ı şerîflerine D1 55a/18-19, geldükde nażar-ı şerîflerine D2 100a/4.

¹⁰ S 49b/17-18 ehl-i İslâm diyâr-ı Rûm'a ğazâyâ gitdiler ve bir rivâyetde elli ikinci senede: ehl-i İslâm diyâr-ı Rûm'a ğazâyâ gitdiler ve bir rivâyetde elli ikinci sene D1 55a/21-22, - D2 100a/6.

¹¹ D1 55b/1, D2 100a/9 üzre: üzerine S 50a/1.

¹² S 50a/5, D1 55b/7 dirler: - D2 100b/2.

¹³ S 50a/5-6, D1 55b/8 ziyâretgâh-ı müslimîn'dür: زيارتگاه D2 100b/3.

¹⁴ S 50a/6, D2 100b/4 zamân: vaķtde D1 55b/9.

¹⁵ S 50a/7, D2 100b/5 Şeyh: - D1 55b/9.

¹⁶ S 50a/7, D2 100b/5 ķuddise sırruhu: ķuddise sırruhü'l-‘azîz D1 55b/10. | Ķuddise sırruhu: Allah onun sırrını mukaddes etsin, kutlu kulsın.

ta'yîn itdügi vech-i evvele¹ (8) muvâfiğdur. Hattâ şeyh-i mezburuñ ta'yîni² üzre mağall-i mezkûrı bir miğdâr (9) kazduklarında beyân eyledügi 'alâyimi belki cesed-i şerîfi zuhûr eyledükde (10) merhûm u mağfûrıla Sulţân Muğammed'e³ ve sâ'ir erkân-ı devletine⁴ yağîn ü tağkîğ (11) mertebesi hâşıl olduğdan soñra Sulţân Muğammed⁵ ol mağallde anuñ qabrini (12) izhâr itdürüp üzerinde bir qubbe-i 'âliye ve qurbında bir cāmi'-i şerîf (13) ve bir medrese binâ itdürmişdür ve eṭrāfi⁶ bir qaşaba-i ma'mûre olmışdur. İlā- (14) mā-şā'a'llāh⁷ bir 'azīm ziyāretgāhdur ve bu fağîrûñ⁸, 'ulemā-yı 'izāmdan⁹ mesmû'um (15) oldur ki: "Rûm ilinde¹⁰ Hazret-i Ebû Eyyüb'ün merğad-i şerîfi olduğı (16) mevzi' ile hırka-i fahr-i kâ'inât hıfz olınan beytden eşref ü efḍal (17) bir mağall dağı yoğdur. Bu iki mevzi'de olınan 'ibâdet, sâ'ir mevzi'lerde (18) olan¹¹ 'ibâdetden şevâbludur." diyü beyân eylediler *metta'na'llāhi te'ālā bi-berekātihimā ilā-yevmi'd-dîn*¹². (19) **El-ğadîşu's-şānî ve'l-'işrûn. [50b]** (1) **✽**Lā-yudhîlu eḡaden minkum 'ameluhu'l-cennete velâ yucîruhu mine'n-nâri velâ ene illâ bi-rağmeti'llāhi¹³. (2) Bu ġadîş-i şerîf-i şadîğ *Kitāb-ı Şağîḡ-i Meşāriğ* dendir. Ma'nā-yı lafzîsi: (3) "Sizden biriñüzi 'ameli cennete idğāl eylemez dağı cehennem âteşinden ġalâş (4) eylemez ve beni dağı 'amelüm ve sa'yum cennete idğāl eylemez lâkin¹⁴ Allāhu Te'ālā'nuñ rağmeti (5) idğāl eyler." dimekdür ve murād-ı Resûlu'llāh, "Amel lâzım degüldür¹⁵." demek degül¹⁶, belki 'ameli (6) işledükden soñra 'amele¹⁷ mağrûr olmayup Allāhu

¹ S 50a/7, D2 100b/6 vech-i evvele: vech-i evvel D1 55b/10-11.

² S 50a/8, D2 100b/7 ta'yîni: ta'yîn D1 55b/11.

³ S 50a/10, D1 55b/13 Muğammed'e: Muğammed D2 100b/10.

⁴ S 50a/10, D2 100b/10-11 erkân-ı devletine: erkân-ı devlete D1 55b/14.

⁵ S 50a/11, D1 55b/15 Muğammed: Meğmed D2 100b/12.

⁶ S 50a/13, D2 100b/15 eṭrāfi: eṭrāf D1 55b/17.

⁷ S 50a/14, D1 55b/18 mā-şā'a'llāh: mā-şā'a'llāh D2 101a/1.

⁸ S 50a/14, D2 101a/2 fağîrûñ: fağîr D1 55b/19.

⁹ S 50a/14 'ulemā-yı 'izāmdan: 'ulemā'-i 'izāmdan D1 55b/19, D2 101a/2.

¹⁰ S 50a/15, D1 55b/19 ilinde: elinde D2 101a/3.

¹¹ S 50a/17-18, D1 55b/22-23 'ibâdet sâ'ir mevzi'lerde olan: - D2 101a/7.

¹² Metta'na'llāhi te'ālā bi-berekātihimā ilā-yevmi'd-dîn: Allah, o ikisinin bereketinden kıyamet gününe kadar bizi faydalandırsın.

¹³ لا يدخل احدكم عمله الجنة ولا يجيره من النار ولا انا ابرحمة الله: "Lā-yudhîlu eḡaden minkum 'ameluhu'l-cennete velâ yucîruhu mine'n-nâri velâ ene illâ bi-rağmeti'llāhi: İçinizden herhangi bir kimseyi sırf kendi ameli cennete sokmaz, onu cehennem ateşinden emîn de kılmaz. Ben de kendi amelikle cennete girecek değılim. Lâkin Allah'ın rahmeti sizi ve beni cennete sokarsa sokacaktır." (Baytan, 1971: 275)

¹⁴ S 50b/4, D1 56a/7 lâkin: - D2 101b/1.

¹⁵ S 50b/5, D1 56a/8 murād-ı Resûlu'llāh 'amel lâzım degüldür: - D2 101b/1.

¹⁶ D1 56a/9 demek degül: - S 50b/5, D2 101b/1.

¹⁷ S 50b/6, D1 56a/9 işledükden soñra 'amele: işledüğünden soñra 'amel D2 101b/2.

Te‘ālā’nuñ fazlına ⁽⁷⁾ i‘timād eylemekdür. Zîrâ Allāhu Te‘ālā, bu ‘ālem-i fānide bize ol kadar ni‘met ⁽⁸⁾ ihsān eyledi ki eger işledüğümüz¹ ‘ibādâtı ol ni‘mete² muķābil tutsak ⁽⁹⁾ Allāhu Te‘ālā’nuñ ni‘metlerinin yüz biñinde³ birine muķābil olmaya. Pes⁴ emr böyle ⁽¹⁰⁾ oldıysa kalmaduķ illā, Allāh Subhāne ve Te‘ālā’nuñ fazl u luṭfına kalduķ. ⁽¹¹⁾ **Fī-zikri Cābiri'l-Medeniyyi'l-Enşāriyy⁵ raḍiya'llāhu te‘ālā⁶ ‘anhu** ⁽¹²⁾ Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi nāşır u mu‘īn-i nebī ve ḥādīm-i Muḥammed-i ‘Arabī ⁽¹³⁾ Ebū ‘Abdu'llāh Cābir bin ‘Abdu'llāh bin⁷ ‘Amr⁸ bin Ḥuzeyfetü's-Selemiyyi'l-Enşārī’dür⁹ ⁽¹⁴⁾ *raḍiya'llāhu* ¹⁰ *‘anhu ve ‘an-vālidihī*¹¹. Ḥazret-i Resūl¹², Mekke-i Mükerrreme'den hicret ⁽¹⁵⁾ idüp Medīne-i Münevvere'ye geldüklerinde¹³ evvelā anlarıñ menziline nüzül eylemişlerdür¹⁴. ⁽¹⁶⁾ Taşşīli, kütüb-i siyerde meşṭurdur. Yazıldığı üzre Ḥazret'ün sa‘adet_ile ⁽¹⁷⁾ bindükleri deve, anlarıñ kapısı öninde çöküp Ḥazret daḥı bir miķdār ⁽¹⁸⁾ anda ārām ü qarār eylediler. İttifāķ ol zamānda anuñ vālidesinün ⁽¹⁹⁾ gözleri pīrlükden min-ba‘d görmez olmışdı¹⁵. Pes envā‘-ı sürūr u ḥubūr ile [51a] ⁽¹⁾ gelüp Ḥazret'ün ḥāk-i pāylarına yüz sürdi ve te‘essüfler¹⁶ idüp: “Nolaydı ⁽²⁾ benüm daḥı gözüm şağ olup ol cemāl-i pā-kemālī müşāhede ideydüm¹⁷.” didi. Ḥazret, ⁽³⁾ anı işidüp du‘ā eyledi. Fi'l-ḥāl anuñ gözlerinin nūrı gelüp ⁽⁴⁾ evvelkiden ziyāde görür oldı ve Ḥazret'ün cemālīne nazar eyleyüp Ḥaķ ⁽⁵⁾ Te‘ālā'ya şükrlr eyledi. Andan soñra deve yine kalkup bir miķdār yir gidüp ⁽⁶⁾ Ebū Eyyüb'ün kapısı öninde çöküp

¹ S 50b/8, D1 56a/12 işledüğümüz: işledüğüm D2 101b/5.

² S 50b/8, D1 56a/12 ni‘mete: ni‘met D2 101b/6.

³ S 50b/9 biñinde: biñde D1 56a/13, biniñde D2 101b/7.

⁴ S 50b/9, D1 56a/14 pes: - D2 101b/8.

⁵ S 50b/11, D1 56a/16 Cābiri'l-Medeniyyi'l-Enşāriyy: Cābiri'l-Medeniyyi'l-Enşārī D2 101b/10.

⁶ S 50b/11, D1 56a/16 te‘ālā: - D2 101b/10.

⁷ S 50b/13, D1 56a/18 Cābir bin ‘Abdu'llāh bin: - D2 101b/12.

⁸ 50b/13 ‘Amr: ‘Ömer S 50b/13, D1 56a/18, D2 101b/12.

⁹ S 50b/13, D2 101b/13 Ḥuzeyfetü's-Selemiyyi'l-Enşārī’dür: Ḥuzeyfetü's-Selemiyyi'l-Enşārī’dür D1 56a/18-19.

¹⁰ S 50b/14, D2 101b/13 - : te‘ālā D1 56a/19.

¹¹ Raḍiya'llāhu te‘ālā ‘anhu ve ‘an-vālidihī: Allah, ondan ve anasından razı olsun.

¹² S 50b/14, D2 101b/14 Ḥazret-i Resūl: Ḥazret-i ‘aleyhi's-selām D1 56b/1.

¹³ S 50b/15, D1 56b/2 geldüklerinde: geldüklerinde D2 101b/15.

¹⁴ S 50b/15, D1 56b/2 eylemişlerdür: eylemişdür D2 102a/1.

¹⁵ S 50b/19 görmez olmışdı: görmezdi D1 56b/7, görmez oldı D2 102a/6.

¹⁶ S 51a/1 ḥāk-i pāylarına yüz sürdi ve te‘essüfler: ḥāk-i pāy-ı şerīflerine yüz sürerdi ve teessüfler D1 56b/8-9, ḥāk-i pāylarına yüz süzdü ve teessüfler D2 102a/8.

¹⁷ D1 56b/10, D2 102a/9-10 cemāl-i pā-kemālī müşāhede ideydüm: cemāl-i bā-kemālī göreydüm S 51a/2.

Hzret, anuñ evinde ikâmet eylediler. ⁽⁷⁾ **Naıldür ki Câbir *rağiya'llâhu*** ¹ *'anhu*², bi'set-i nebiden üç yıl muqaddem Medîne'de ⁽⁸⁾ vücûda gelüp³ hicret zamânında menzilleri şeref-i Resûl'le müşerref oldukda⁴ ⁽⁹⁾ on altı yaşını tamâm eylemişdi⁵ ve Hzret'le on toköz gazâ eyledi ve lâkin ⁽¹⁰⁾ Bedr ve Uğud gazâlarında bile degüldi ve bir rivâyetde “Bedr de dahı bile idi.” ⁽¹¹⁾ dirler ve Hzret'den biñ beş yüz hadîs-i şerîf naql eylemişdür ve Resûl-i ⁽¹²⁾ Ekrem anuñçün⁶ bir gicede yigirmi yidi kez istiğfâr idüp Hâk Te'âlâ hazretlerinden ⁽¹³⁾ rahmet ü mağfîret taleb eylemişlerdür ve Hzret-i 'Osmân'ın vefâtından şoñra ⁽¹⁴⁾ Medîne-i Münevvere'ye⁷ fetvâ viren beş nefer kimsenün birisidür. Evâhîr-i 'ömrinde ⁽¹⁵⁾ pîrlükden gözlerinün nûrına za'f'arız olmağıla, teşhîs-i eşhâşdan ⁽¹⁶⁾ kalup toközsan dört⁸ yıl 'ömr sürdükden şoñra târîh-i hicretün ⁽¹⁷⁾ yetmiş toközuncı⁹ ve bir rivâyetde yetmiş sekizinci¹⁰ senesinde Medîne'de ⁽¹⁸⁾ fevt olup ol¹¹ 'aşrda Medîne hâkimi olan Ebân bin 'Osmân anuñ namâzını ⁽¹⁹⁾ kılup Bağı'de defn eylediler. Aşhâb-ı Resûl'den Medîne-i Münevvere'de en şoñra [51b] ⁽¹⁾ ol vefât eylemişdür ve babası 'Abdu'llâh ibni 'Amr, Uğud gazâsında şehîd ⁽²⁾ olmuşdur. Oğlı Câbir'den rivâyet olunur ki: “Merhûm¹² babam 'Abdu'llâh şehîd ⁽³⁾ olduğdan şoñra ben şöyle mağzûn tûrurdum¹³. Resûl hazretleri baña naçar idüp: ⁽⁴⁾ ‘Seni perîşânü'l-hâl ü münkesirü'l-bâl görürüm¹⁴. Aşlı nedür?’ didi. Ben dahı: ‘Yâ Resûla'llâh! ⁽⁵⁾ Babam 'Abdu'llâh'ın deyni¹⁵ ve 'iyâli vardır, ¹⁶ anlarıñ fikrindeyüm.’ didüm¹⁷. Hzret buyurdılar¹⁸ ki: ⁽⁶⁾ ‘Yâ Câbir! Babanıñ¹⁹ hâlinden saña haber vireyin mi?’ didiler. Ben dahı: ‘Belî, yâ Resûla'llâh!’ ⁽⁷⁾ didüm. Hzret eyitdi: ‘Senün

¹ S 51a/7, D2 102b/2 - : te'âlâ D1 56b/16.

² Rağiya'llâhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

³ S 51a/8, D1 56b/17 gelüp: geldi D2 102b/4.

⁴ S 51a/8, D1 56b/18 oldukda: olduklarında D2 102b/5.

⁵ S 51a/9, D1 56b/19 eylemişdi: eylemişdür D2 102b/5.

⁶ S 51a/12, D2 102b/10 anuñçün: anuñçün D1 56b/23.

⁷ S 51a/14, D1 57a/2 Medîne-i Münevvere'ye: Medîne-i Münevvede D2 102b/13.

⁸ S 51a/16, D1 57a/5 dört: dört D2 103a/2.

⁹ S 51a/17, D1 57a/6 toközuncı: toközünçü D2 103a/3.

¹⁰ S 51a/17, D1 57a/6 sekizinci: sekizinçü D2 103a/4.

¹¹ S 51a/18, D1 57a/7 olup ol: o D2 103a/5.

¹² S 51b/2, D1 57a/12 merhûm: - D2 103a/10.

¹³ S 51b/3, D1 57a/13 tûrurdum: tûrurum D2 103a/11.

¹⁴ S 51b/4, D1 57a/14-15 münkesirü'l-bâl görürüm: münkesirü'l-mebâl gördüm D2 103a/12-13.

¹⁵ S 51b/5, D1 57a/16 deyni: deyn D2 103a/14.

¹⁶ S 51b/5, D2 103a/14 - : ki D1 57a/16.

¹⁷ S 51b/5, D1 57a/17 didüm: didi D2 103a/15.

¹⁸ S 51b/5, D1 57a/17 buyurdılar: buyurdı D2 103a/15.

¹⁹ S 51b/6 Câbir babanıñ: Câbir babanıñ D1 57a/17, Câbir babanıñ D2 103b/1.

babaña, Allāhu Te‘ālā bilā-vāsiṭa vu bilā-ḥicāb¹ ḥiṭāb-ı⁽⁸⁾ müsteṭāb idüp: ‘Yā benüm kulum! Bir nesne taleb eyle ki anı in‘ām ideyüm.’ didi.⁽⁹⁾ Babañ daḥı: ‘Yā Rabb²! Beni tekrār iḥyā eyle, yine dünyāya göndür. Senüñ yolında bir daḥı⁽¹⁰⁾ şehīd olayum.’ didi. Haḳ Te‘ālā buyurdu ki: ‘Benüm taḳdīrüm taḡyīr olmaz. Senüñ⁽¹¹⁾ ‘ömriñ tamām olmuştur. Hemān benden āḥiret ḥuṣūşını ricā eyle!’ diyüp ol daḥı: ⁽¹²⁾ ‘Ben, senüñ envā‘-ı luṭfīña mazhar oldum. Baña bu kifāyet ider lākin benüm bu dār-ı⁽¹³⁾ bâḳīde ḥuzūr-ı ebedī bulup kemāl-i raḥmetiñe vāşıl olduğımı³ dünyāda ehl⁽¹⁴⁾ ü ‘iyālūme bildür.’ diyü tazarru‘ eylemegin, Rabbu'l-‘izzet daḥı bu āyet-i kerīme(y)i göndürüp⁽¹⁵⁾ i‘lām buyurdu: ﴿Ve lā-taḥsebenne'llezīne ḳutilū fī-sebīli'llāhi emvātan bel aḥyā'un⁽¹⁶⁾ ‘inde Rabbihim﴾⁴. Pes bu vech_ile Cābir'e ta‘ziyet idüp anuñçün⁵ raḥmet ü maḡfīret⁽¹⁷⁾ ve ravza-i cennet ile⁶ beşāret eyledi *raḍīya'llāhu te‘ālā ‘anhumā ve ‘an-sā’iri’-ş-şāḥābeti ecma‘īn*⁷.⁽¹⁸⁾ **El-ḥadīsu's-şālīs ve'l-‘iṣrūn**⁸.⁽¹⁹⁾ ﴿Lā-yezālu'llāhu fī-ḥāceti'l-‘abdi mādāme'l-‘abdu fī-ḥāceti aḥīhi﴾⁹. Bu ḥadīs-i şerīf-i [52a]⁽¹⁾ beşāret-maṣḥūb *Kitābü't-Terḡīb ve't-Terhīb* de İmām Ṭaberānī taḥrīciyle mektūbdur.⁽²⁾ Ma‘nā-yı laṭīfı: “Allāhu Te‘ālā ḳulınuñ ḥācetinde¹⁰ olmaḳdan zā‘il olmaz mādām ki⁽³⁾ ḳul, mü‘min¹¹ ḳarındaşınıñ ḥācetinde ola.” Ya‘nī Allāhu Te‘ālā, ḳulınuñ ḥācetlerini⁽⁴⁾ ḳazā vu dileklerini revā itmekden zā‘il olmaz mādām ki⁽⁵⁾ ḳul, mü‘min¹²

¹ S 51b/7, D1 57a/19-20 bilā-vāsiṭa vu bilā-ḥicāb: bilā-vāsiṭin u bilā-ḥicābin D2 103b/3-4.

² S 51b/9 babañ daḥı yā Rabb: babañ daḥı yā Rabbī D1 57a/21-22, baban daḥı yā Rabb D2 103b/6.

³ S 51b/13, D1 57b/5 olduğımı: olduğumuz D2 103b/14.

⁴ “Ve lā-taḥsebenne'llezīne ḳutilū fī-sebīli'llāhi emvātan bel aḥyā'un ‘inde Rabbihim yerzeḳūne: Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma! Bilākis onlar diridirler; Allah’ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehid kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.” (Âl-i İmrân, 3: 169-170)’ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/b3Ic>

⁵ S 51b/16 pes bu vech_ile Cābir'e ta‘ziyet idüp anuñçün: pes bu vech_ile Cābir'e ta‘ziyet idüp anuñçün D1 57b/9, bu vech Cābir'e ta‘ziyet idüp anuñçün D2 104a/3-4.

⁶ S 51b/17, D2 104a/5 ile: - D1 57b/10.

⁷ Raḍīya'llāhu te‘ālā ‘anhumā ve ‘an-sā’iri’-ş-şāḥābeti ecma‘īn: Allahu Te‘ālā o ikisinden ve diğeri saḥabelerin hepsinden razı olsun.

⁸ S 51b/18, D1 57b/12 ve'l-‘iṣrūne: ve ‘iṣrūne D2 104a/7.

⁹ “Lā-yezālu'llāhu fī-ḥāceti'l-‘abdi mādāme'l-‘abdu fī-ḥāceti aḥīhi: Kul, kardeşinin hacetini giderdiği sürece Allah da onun hacetini gidermeye devam edecektir.” Erişim: 26 Şubat 2023, <https://l24.im/bKtX>

¹⁰ S 52a/2, D1 57b/16 ḥācetinde: ḥācetinünde D2 104a/12.

¹¹ D2 104a/13 mü‘min: mü‘minün S 52a/3, D1 57b/17.

¹² D2 104b/1 mü‘min: mü‘minün S 52a/5, D1 57b/20.

karındaşının hâcetini sa'y eyleye. ¹. ⁽⁶⁾ **Fî-zikri Zeyd bin Şābiti'l-Medeniyyi'l-Enşārî**² **raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu**³ ⁽⁷⁾ Bu ḥadīṣ-i şerīf ve bu ḥaber-i münifūn rāvisi şāhib-i Resūlu'llāh ⁴ ⁽⁸⁾ ü kâtib-i vahy-i ilāh, 'ālim ü 'āmil ü kânit Ebū Sa'īd Zeyd bin Şābit ⁽⁹⁾ ibni Dahḥāk bin Ḥārīse bin Zeyd bin Şa'leb bin Levzān bin 'Amr⁵ bin 'Avf⁽¹⁰⁾ bin Ġanem bin⁶ Mālīk bin Neccārū'l-Enşāriyyi'n-Neccāriyyi's-Selemī'dür⁷. Aşlında ⁽¹¹⁾ Medīne-i Münevvere'de olan Neccār⁸ evlādından Benī Seleme kabilesinden olup, ⁽¹²⁾ tārīḥ-i hicretten on bir yıl muḳaddem Medīne-i Münevvere'de dünyāya gelmişdür ⁽¹³⁾ ve babası Şābit, Evs kabilesi ḥurūc idüp Medīne ḥalkı ile muḥārebe ⁽¹⁴⁾ itdükleri Bu'ās⁹ vaḳ'asında katl olunup kendüsi altı yaşında ⁽¹⁵⁾ yetīm ḳalmışdı¹⁰. **Naḳldür ki** Ḥazret, Medīne'ye geldüklerinde Zeyd bin Şābit ⁽¹⁶⁾ on bir yaşında olup Ḥazret'ün ḳapusunda ḥādīm ve ḥizmet-i şerīfelerine ⁽¹⁷⁾ mülāzım olmuşdur. Ātiyyū'z-zıkr Enes bin Mālīk, andan iki buḳuḳ yaş küçük ⁽¹⁸⁾ olmağıla, Ḥandaḳ ḡazāsında Ḥazret, Enes'ün ḡazāya ḳıḳmasına ruḥṣat ⁽¹⁹⁾ göstermeyüp ve lākin “Zeyd, şimden soñra cenge¹¹ ḳādirdür.” diyü anı ḡuzāt [52b] ⁽¹⁾ zümresinden 'add eyledi ve 'asākīr-i İslām'la¹² bile ḳıḳmağıla ibtidā icāzet ⁽²⁾ virdi andan soñra 'ilm-i dīn ile fāik ve ḥaḳāyık-ı yakīn_ile vāşik olup ⁽³⁾ farṭ-ı zekā vü emānet ve keşret-i faẓl u istikāmetinden¹³ ötüri Ḥazret anı ⁽⁴⁾ kâtib-i vahy¹⁴ eyledi. **Pes** Ḥazret'ün zamān-ı şerīflerinde Ḳurān-ı 'azīmi cem' u ḥıfẓ ⁽⁵⁾ eyleyüp ve kendinün cem' u kitābet eyledüğü¹⁵ tertīb üzre Ḳurān-ı Kerīm ü kelām-ı ⁽⁶⁾ ḳadīmi Resūl-i Ekrem ḥazretlerine eñ soñra ol 'arz eylemişdür. Anuñ ⁽⁷⁾ tertībi, ḥālā tilāvet itdügümüz¹⁶ Ḥazret-i 'Oşmān ¹⁷ cem' eyledüğü

¹ S 52a/5, D2 104b/1 - : şadaḳa Resūlu'llāh ve şadaḳa Ḥabību'llāh D1 57b/21.

² D1 58a/1, D2 104b/2 Şābiti'l-Medeniyyi'l-Enşārī: Şābiti'l-Medeniyyi'l-Enşāriyy S 52a/6.

³ S 52a/6 raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu: raḍiya'llāhu 'anhu D1 58a/1, D2 104b/2.

⁴ S 52a/7, D2 104b/4 - : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D1 58a/3.

⁵ D1 58a/5-6 Levzān bin 'Amr: Levzān bin 'Amr S 52a/9, Levzān bin 'Ömer D2 104b/6-7.

⁶ D1 58a/6, D2 104b/7 bin: - S 52a/10.

⁷ S 52a/10, D1 58a/6-7 Neccārū'l-Enşāriyyi'n-Neccāriyyi's-Selemī'dür: Neccārū'l-Enşāriyyi'n-Neccār D2 104b/7-8.

⁸ S 52a/10-11, D1 58a/7-8 aşlında Medīne-i Münevvere'de olan Neccār: - D2 104b/8.

⁹ 52a/14 Bu'ās: Buḡās S 52a/14, D1 58a/12, Buḡā D2 104b/12.

¹⁰ S 52a/15, D1 58a/13 ḳalmışdı: ḳalmışdur D2 104b/13.

¹¹ S 52a/19, D1 58a/19 cenge: ceng D2 105a/5.

¹² S 52b/1, D1 58a/20 'asākīr-i İslām'la: 'asākīr-i İslām'a D2 105a/6.

¹³ S 52b/3, D1 58b/2 istikāmetinden: istikāmetünden D2 105a/9-10.

¹⁴ S 52b/4, D1 58b/3 kâtib-i vahy: vahy kâtibi D2 105a/10.

¹⁵ S 52b/5, D1 58b/5 eyledüğü: eyledüğü D2 105a/13.

¹⁶ S 52b/7, D1 58b/7 itdügümüz: etdügümüz D2 105a/15.

¹⁷ S 52b/7, D2 105b/1 - : raḍiya'llāhu D1 58b/8.

muşhaf-ı şerîfün⁽⁸⁾ tertibine akreb idi ve Hâzret-i Ebû Bekr zamân-ı hilâfetinde şâhîfelerini⁽⁹⁾ ol cem' eyledi ve Hâzret-i 'Osmân'ın cem'i üzre memâlikde² intişâr bulan⁽¹⁰⁾ meşâhîf-i şerîfenün evvel³ nüshası dağı anuñ haţtıyladur ve Resûl-i⁽¹¹⁾ Ekrem şalla'llâhu te'âlâ⁴ 'aleyhi ve sellemden⁵ toktan iki hadîs-i şerîf rivâyet⁽¹²⁾ eylemişdür. Aşhâb-ı kirâm ü aḥbâb-ı fiḥâm⁶ arasında Ebû Sa'îd künyetinden⁷ ⁽¹³⁾ mâ'adâ aña Ebû 'Abdu'r-Raḥmân ve Ebû Hârice dağı dirler idi ve fuḥûl-i 'ulemâ'-i⁽¹⁴⁾ aşhâb⁸ ü kibâr-ı fuḥahâ'-i aḥbâbdan olup 'ilm-i ferâ'izde⁹ râsiḥ ve fıkḥ-ı dînde⁽¹⁵⁾ şâhib-i ka'b-ı şâmiḥ idi. **Naıldür ki** emîrû'l-mü'minîn 'Ömer'ün hilâfetlerinde⁽¹⁶⁾ şâhâbe-i kibârdan Übeyy bin Ka'b ile mâ-beynlerinde olan bir dîvâr huşuşında⁽¹⁷⁾ nizâ'ları¹⁰ düşüp ikisi bile Zeyd bin Şâbit'ün każâsına rızâ virüp⁽¹⁸⁾ anuñ kapusına geldiler. Hemân Zeyd, Hâzret-i 'Ömer'ün âvâzını işidüp⁽¹⁹⁾ istikbâl için kapuya karşı¹¹ varup: "Yâ emîre'l-mü'minîn¹²! Niçün baña bir haber [53a]⁽¹⁾ göndürmediñüz? Hizmet-i şerîfünüze ben varur¹³ idüm." didi. Hâzret-i 'Ömer eyitdi: ⁽²⁾ "Biz, bir¹⁴ huşûsa seni ḥakem idüp¹⁵ mâ-beynimüzde olan da'vâmızı saña ⁽³⁾ dînletdürmege geldük. Müddeî olan her ne kadar 'âlî-cenâb ise de ḥakimi¹⁶ kendi ⁽⁴⁾ katına getürmeyüp kendisi¹⁷, ḥâkimün hużûrına varmaḥ gerekdür." diyü cevâb¹⁸ ⁽⁵⁾ virdi ve Hâzret-i 'Ömer ḥacca ve ğayrı yire girdükde Medîne'de¹⁹ kendinün yirine ⁽⁶⁾ anı kâ'im-i maḥâm idüp emînlüğüne i'timâd ve 'ilm ü 'adline istinâd ile ⁽⁷⁾ cemî' umûrını aña tefvîz²⁰

¹ D2 105b/2-3 zamân-ı hilâfetinde şâhîfelerini: zamân-ı hilâfetlerinde şâhîfelerine S 52b/8, zamân-ı hilâfetlerinde şâhîfelerinde D1 58b/9-10.

² S 52b/9 cem'i üzre memâlikde: cem' üzre mâlikde D1 58b/11, cem' üzerine memâlikde D2 105b/4.

³ S 52b/10 meşâhîf-i şerîfenün evvel: meşâhîf-i şerîfenün ol D1 58b/11-12, meşâhîf-i şerîfün ol D2 105b/5.

⁴ D1 58b/13, D2 105b/7 te'âlâ: - S 52b/11.

⁵ Şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem: Allahu Teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun.

⁶ S 52b/12, D2 105b/8-9 aḥbâb-ı fiḥâm: aḥbâb-ı fiḥḥâm D1 58b/14.

⁷ S 52b/12, D2 105b/9 künyetinden: küniyyetinden D1 58b/15.

⁸ S 52b/13-14 fuḥûl-i 'ulemâ'-i aşhâb: fuḥûl-i 'ulemâ'-i aşhâb D1 58b/16, D2 105b/11.

⁹ S 52b/14, D1 58b/17 'ilm-i ferâ'izde: 'ilm-i ferâ'izden D2 105b/12.

¹⁰ S 52b/17, D1 58b/21 nizâ'ları: nizâ'lar D2 106a/1.

¹¹ S 52b/19, D2 106a/4 karşı: karşı D1 59a/1.

¹² S 52b/19, D2 106a/5 emîre'l-mü'minîn: emîre'l-müminîn D1 59a/1.

¹³ S 53a/1, D2 106a/6 varur: var D1 59a/2.

¹⁴ S 53a/2, D1 59a/3 bir: bu D2 106a/7.

¹⁵ S 53a/2, D2 106a/7 ḥakem idüp: ḥâkim D1 59a/3.

¹⁶ S 53a/3, D1 59a/5 ḥakimi: ḥâkim D2 106a/10.

¹⁷ S 53a/4, D2 106a/10 kendisi: kendüsi D1 59a/6.

¹⁸ S 53a/4, D1 59a/7 cevâb: اجواب D2 106a/11.

¹⁹ S 53a/5, D1 59a/8 Medîne'de: Medîne-i Münevver'e de D2 106a/12-13.

²⁰ S 53a/7, D1 59a/10 tefvîz: tevfiż D2 106a/15.

eyler idi ve Hâzret anuñ hakkında “Benüm ümmetümden ⁽⁸⁾ Zeyd bin Şābit, ‘ilm-i ferā’izi ziyāde bilicidir.” diyü buyurmuşlardır. Aşhāb-ı ⁽⁹⁾ kibārdan İbni ‘Ömer ve Enes ve Ebu'd-Derdā' ve Sehl' bin Sa'd ve İbni ‘Abbās ⁽¹⁰⁾ ve Ebū Hüreyre andan Kūrān-ı ‘azīm okuyup ve ‘ilm-i dīn ahz eylemişlerdür. ⁽¹¹⁾ **Naıldür ki** bir gün Medīne-i Münevvere'de Zeyd bin Şābit *radīya'llāhu* ² ‘*anhu*³ ata binmek ⁽¹²⁾ murād idinüp ayağını üzengüye kōduğı gibi ‘Abdu'llāh bin ‘Abbās ⁽¹³⁾ *radīya'llāhu* ⁴ ‘*anhumā*⁵ anda hāzır bulunmağın, anuñ üzengüsini tutdı. ⁽¹⁴⁾ Zeyd aña: “Ey Resūlu'llāh' uñ ‘emmüsi oğlu⁶! Niçün böyle idersün?” didi. ⁽¹⁵⁾ İbni ‘Abbās dahı: “‘Ulemā’-i dīn-i güzīn ü aşhāb-ı ma’rifet ü yakīne dā’imā biz ⁽¹⁶⁾ böyle iderüz.” diyü cevāb virdi. Hemān Zeyd bunı işitdūğı gibi atından⁷ ⁽¹⁷⁾ aşāğa indi. “Biz dahı āl-i Muḥammed'e işte böyle iderüz.” diyü İbni ‘Abbās' uñ ⁽¹⁸⁾ ayağını öpüp ḥāk-i pāyına yüzün⁸ sürdi. **Pes Zeyd** *radīya'llāhu* ⁹ ‘*anhu*¹⁰, ⁽¹⁹⁾ böyle ‘izz ü i’tibār ve temkīn ü vaḳār ile dünyāda elli toḳuz yıl ‘ömr sürüp [53b] ⁽¹⁾ “Tārīḫ-i hicretüñ kırk sekizinci¹¹ senesinde fevt oldı.” dirler ve Ebū Hüreyre ⁽²⁾ *radīya'llāhu* ¹² ‘*anhu*¹³ anuñ cenāzesine hāzır olup: “Bu ümmetüñ ḥayrlısı bugün ⁽³⁾ fevt oldı. Hemān Allāhu Te’ālā, İbni ‘Abbās'ı andan ḥalef eyleye.” diyü du’ā eyledi. ⁽⁴⁾ Defn eyledüklerinden soñra İbni ‘Abbās teessüf¹⁴ idüp: “‘İlm, dünyādan nice gider idüğünü ⁽⁵⁾ görüp bilmek isteyen kimse buña nazar idüp görsün ki ‘ilm nice gider imiş. Allāh ḥaḳḳıyıcūn ⁽⁶⁾ taḥḳīḳān bugün çok ‘ilm defn olındı.” didi¹⁵ *rıdvānu'llāhi* ¹⁶ ‘*aleyhim ecma’im*¹⁷. ⁽⁷⁾ **El-ḥadıṣu'r-rābi’ ve'l-‘işrūn.** ⁽⁸⁾ ✠Yehremu ibnu Ādem'e ve yuşebbu

¹ S 53a/9, D1 59a/13 Ebu'd-Derdā' ve Sehl: Ebu'd-Derdā' ve Şehl D2 106b/3.

² S 53a/11, D2 106b/6 - : te’ālā D1 59a/16.

³ Raḍīya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

⁴ S 53a/13, D2 106b/8 - : te’ālā D1 59a/18.

⁵ Raḍīya'llāhu ‘anhumā: Allah ikisinden de razı olsun.

⁶ D1 59a/19, D2 106b/10 oğlu: oğlu S 53a/14.

⁷ S 53a/16, D1 59a/22 işitdūğı gibi atından: işitdūğı gibi atdan D2 106b/14.

⁸ S 53a/18, D1 59b/1 yüzün: yüz D2 107a/1.

⁹ S 53a/18, D2 107a/2 - : te’ālā D1 59b/2.

¹⁰ Raḍīya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹¹ S 53b/1, D1 59b/3-4 tārīḫ-i hicretüñ kırk sekizinci: tārīḫ kırk sekizinci D2 107a/3-4.

¹² S 53b/2, D2 107a/5 - : te’ālā D1 59b/5.

¹³ Raḍīya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁴ D1 59b/8, D2 107a/9 teessüf: te’essüf S 53b/4.

¹⁵ S 53b/6, D1 59b/12 didi: - D2 107a/13.

¹⁶ S 53b/6, D2 107a/13 - : te’ālā D1 59b/12.

¹⁷ Rıdvānu'llāhi ‘aleyhim ecma’im: Allah onların hepsinden razı olsun.

minhu isnāni el-hırşu ‘ale’l-mālî ve’l-hırşu ‘alā-tūli’l-‘umri¹.⁽⁹⁾ Bu hadîs-i şerîf-i şaḥîḥ ve bu haber-i münîf-i faṣîḥ *Meşâriḳ*’dendür². Ma’nâ-yı⁽¹⁰⁾ lafzîsi: “Âdemoğlu yaşlı olur. Andan iki haşlet yigit olur: Biri⁽¹¹⁾ māl cem‘i³ üzerine hırş⁴, biri dahı ‘ömr uzun olmaqlığı üzerine hırşdur.”⁽¹²⁾ Ya’nî Âdemoğlu kıoca⁵ olup kuvvāsına za’f geldükde andan⁶ iki haşlet⁽¹³⁾ müstaḥkem olur: Birisi māl üzerine ḥariş olup mālî⁷ ziyāde sevmek,⁽¹⁴⁾ birisi dahı ‘ömr uzunluğına ḥariş⁸ olup çok yaşamağı sevmekdür.⁽¹⁵⁾ **Fî-zikri Enes bin Mālîki’l-Enşārî raḍiya’llāhu te’ālā ‘anhu**⁽¹⁶⁾ Bu hadîs-i şerîfün rāvisi ekşerü’l-ḥizmet⁹ ü evferü’l-muḥabbet, sālîk-i ḥayrū’l-mesālik⁽¹⁷⁾ Ebū Ḥamza Enes bin Mālîk binü’n-Naḍr¹⁰ bin Dāmdām bin Zeyd bin Ḥarām bin ‘Āmir⁽¹⁸⁾ binü’l-Ḥazreciyyi’l-Enşārî’dür *raḍiya’llāhu*¹¹ ‘anhu¹². Künyeti Ebū Ḥamza’dur. Lüḡatde⁽¹⁹⁾ ḥamza diyü yabanda biten bir nev‘e mancar¹³ otına dirler. Pes bu¹⁴ künyenün sebebinden [54a]⁽¹⁾ aña su’āl¹⁵ olduḡda: “Ben ol mancaruñ ekline mā’il olmağın, bir gün anı⁽²⁾ divşürmege meşḡul idüm. Nâ-gāḥ Ḥazret-i Resûl¹⁶ anı görüp benüm aña⁽³⁾ meylüm olduḡıyîçün baña Ebū Ḥamza¹⁷ diyü künyet ḳodılar.” diyü cevāb virdi.⁽⁴⁾ Vālidesi Ümmü’s-Süleyym Melîk binti Milḥān¹⁸ bin Ḥālid’dür ve Ḥazret-i Resûl¹⁹⁽⁵⁾ Medīne-i Münevvere’ye hicret eyledükleri zamānda Enes

¹ يهرم ابن ادم و يشب منه اثنان الحرص على المال، والحرص على العمر
el-hırşu ‘ale’l-mālî ve’l-hırşu ‘alā-‘umri: Âdemoğlu ihtiyarlayıp çöker fakat kendinden iki şey gençleşir: Mal üzerine hırş, ömür üzerine hırş.” (Baytan, 1971: 679-680).

² S 53b/9, D1 59b/16 Meşâriḳ’dendür: Meşâriḳ’dan D2 107b/2.

³ S 53b/10-11 yigit olur biri māl cem‘i: يكته olur birisi māl cem‘i D1 59b/17-18, olur biri māl cem‘ D2 107b/4.

⁴ S 53b/11, D1 59b/18 hırş: hırş D2 107b/5.

⁵ D1 59b/19 hırşdur ya’nî âdemoğlu kıoca: hırşdur ya’nî âdemoğlu kıoca S 53b/11-12, hırşdur ya’nî âdemoğlu kıoca D2 107b/6.

⁶ D1 59b/20 geldükde andan: geldükçe andan S 53b/12, geldükde D2 107b/7.

⁷ D2 107b/8 ḥariş olup māl: ḥariş olup māl S 53b/13, ḥariş olup māl D1 59b/21.

⁸ S 53b/14, D1 60a/1 ḥariş: ḥariş D2 107b/9.

⁹ S 53b/16, D1 60a/4 ekşerü’l-ḥizmet: işrū’l-ḥizmet D2 107b/12.

¹⁰ S 53b/17, D2 107b/14 binü’n-Naḍr: binü’n-Naḍr D1 60a/5.

¹¹ S 53b/18, D2 107b/15 - : te’ālā D1 60a/7.

¹² Raḍiya’llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹³ S 53b/19, D1 60a/8 mancar: mançar D2 108a/2.

¹⁴ S 53b/19, D2 108a/2 bu: - D1 60a/8.

¹⁵ S 54a/1, D1 60a/9 su’āl: suāl D2 108a/3.

¹⁶ S 54a/2, D1 60a/11 Ḥazret-i Resûl: Ḥazret-i Resûl’llāḥ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem D2 108a/5-6.

¹⁷ S 54a/3, D1 60a/12 Ḥamza: Ḥamza D2 108a/7.

¹⁸ S 54a/4 Milḥān: Milcān D1 60a/13, D2 108a/8.

¹⁹ S 54a/4, D1 60a/13-14 Ḥazret-i Resûl: Resûl’llāḥ şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem D2 108a/9.

bin Mâlik sekiz yaşında ⁽⁶⁾ olup atası, anası Hâzret'e hizmetkâr¹ idüp on yıl tamâm Hâzret'ün ⁽⁷⁾ hizmet-i şerîflerinde² oldu ve Hâzret'ün vefâtı³ günü on sekiz yaşını ⁽⁸⁾ itmâm idüp⁴ on toközuna girmişdi ve Hâzret anuñ hakkında “Yâ Rabb! Sen ⁽⁹⁾ anuñ mālını⁵ ve evlâdını ziyâde eyle.” diyü anlarıñ hakkında du‘â eylemegin, Allâhu ⁽¹⁰⁾ Te‘âlâ māl-ı bî-şümâr ü evlâd-ı bisyâr⁶ müyesser eylemişdi ve kendüsi dahı hamd ⁽¹¹⁾ ü şenâ tarîkıyla mübâhât idüp: “Taḥḳîḳan ben, enşâruñ māl ü evlâdı çok ⁽¹²⁾ olanlardanum⁷.” dirdi ve Hâzret'den iki biñ iki yüz ⁸ ḥadîs-i şerîf ⁽¹³⁾ rivâyet eylemişdür⁹. **Naḳıldür ki** anuñ kendi şulbinden yüz otuz miḳdârı ⁽¹⁴⁾ evlâd zuhûra gelmişdür. Yüz yigirmiden ziyâde ḥayâtda iken vefât¹⁰ eylemişdür ⁽¹⁵⁾ ve emîrü'l-mü'minîn Hâzret-i ‘Ömer'ün hilâfetinde Başra ḥalkına ta‘lîm-i dîn ü ta‘rîf-i ⁽¹⁶⁾ şer‘-i mübîn içün mesken-i me‘lûfından¹¹ irtihâl ve ol diyâra intikâl ⁽¹⁷⁾ idüp âhir ‘ömrine degin¹² Başra'da sâkin oldu. İttifâḳan ol eşnâda ⁽¹⁸⁾ Başra'da on üç gün ‘azîm tã‘un vâḳi‘ olup her bir¹³ günde ⁽¹⁹⁾ yetmiş biñ miḳdârı âdem fevt olurdu. **Pes**¹⁴ ol on üç günde [54b] ⁽¹⁾ Enes bin Mâlik'ün yetmiş evlâdı fevt oldu ve râvî-i ḥadîs¹⁵ Enes, ⁽²⁾ târîḥ-i hicretüñ¹⁶ toḳsan birinci senesinde Başra'da fevt olup cesed-i şerîfini¹⁷ ⁽³⁾ Muḥammed bin Sîrîn ḡusl eyleyüp Başra'dan taşra, şehre iki fersah miḳdârı ⁽⁴⁾ yirde defn eylediler¹⁸. Hâlâ ḳabr-i şerîfi¹⁹ ol maḥallde meşhûr u ma‘rûfdur ve bir rivâyetde ⁽⁵⁾ “Toḳsan üçinci²⁰ senede fevt oldu.” dirler. Ḳavl-i evvel üzre, vefâtı günü²¹ ⁽⁶⁾ toḳsan toköz

¹ D1 60a/15 Hâzret'e hizmetkâr: Hâzret'e hizmetkâr S 54a/6, Hâzret hizmetkâr D2 108a/12.

² D1 60a/16, D2 108a/13 hizmet-i şerîflerinde: hizmet-i şerîfelerinde S 54a/7.

³ S 54a/7, D1 60a/17 vefâtı: vefâtı D2 108a/14.

⁴ S 54a/7-8, D1 60a/17 yaşını itmâm idüp: yaşı itmâm D2 108a/14.

⁵ S 54a/9, D1 60a/19 mālını: ḥâlini D2 108b/1.

⁶ S 54a/10, D1 60a/20 māl-ı bî-şümâr ü evlâd-ı bisyâr: māl-ı pî-şimâl ü evlâd-ı pisyâr D2 108b/2-3.

⁷ S 54a/12, D1 60b/1 olanlardanum: olanlarındanum D2 108b/5.

⁸ D1 60b/2, D2 108b/6 - : on S 54a/12.

⁹ S 54a/12-13, D2 108b/7 ḥadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür: ḥadîs rivâyet eylemişler D1 60b/2-3.

¹⁰ S 54a/14, D2 108b/10 vefât: rivâyet D1 60b/5.

¹¹ S 54a/16, D1 60b/7 mesken-i me‘lûfından: mesken-i melûfından D2 108b/12-13.

¹² S 54a/17, D2 108b/14 degin: deg D1 60b/8.

¹³ S 54a/18, D1 60b/10 bir: yire D2 109a/1.

¹⁴ S 54a/19, D1 60b/11 pes: - D2 109a/2.

¹⁵ S 54b/1 râvî-i ḥadîs: râvî-yi ḥadîs D1 60b/12, râvî-yi ḥadîs-i şerîf D2 109a/4-5.

¹⁶ S 54b/2, D1 60b/12-13 târîḥ-i hicretüñ: hicretüñ D2 109a/5.

¹⁷ S 54b/2, D1 60b/14 cesed-i şerîfini: cesed-i şerîfi D2 109a/6.

¹⁸ S 54b/4, D2 109a/8 eylediler: eyledi D1 60b/15.

¹⁹ S 54b/4, D1 60b/16 ḳabr-i şerîfi: ḳabri şerîfi D2 109a/9.

²⁰ S 54b/5, D1 60b/17 üçinci: üçinçi D2 109a/10.

²¹ S 54b/5, D1 60b/18 günü: - D2 109a/11.

yaşında ve rivāyet-i şāniye üzre¹ yüz bir yaşında olur ⁽⁷⁾ ve aşhāb-ı Resūl'den Başra'da en
 sonra ol vefāt idüp ol diyārda ⁽⁸⁾ andan sonra şahābeden² kimse kalmadı *rıdvānu'llāhi* ³
*'aleyhim ecma'in*⁴. ⁽⁹⁾ **El-ḥadīsu'l-ḥāmis ve'l-işrūn.** ⁽¹⁰⁾ **İnne'llāhe cezze'e'l-Ḳur'āne**⁵
 şelāsete eczā'in fece'ale kılhuva'llāhu eḥadun cuz'en min-eczā'i'l-Ḳurāni⁶. ⁽¹¹⁾ Bu ḥadīs-
 i şerīf-i sa'ādet-medār ve bu ḥaber-i münīf-i beşāret-şi'ār *Mebāriku'l-*⁽¹²⁾ *Ezhār*, metnī'
Meşāriku'l-Envār'dandur. Ma'nā-yı melfūzisi: "Taḥkīkan Allāhu Te'ālā ⁽¹³⁾ Ḳurān'ı üç⁸
 cüz'e böldi. ⁹ Ḳulhuva'llāhu eḥad sūresini Ḳurān'dan¹⁰ bir cüz' kıldı." ⁽¹⁴⁾ Ya'nī Allāhu
 Te'ālā, sūre-i İhlās'ı¹¹ okıyan kimseye Ḳurān'ın şülüsini okumuş kadar ⁽¹⁵⁾ şevāb i'tā ider.
 Pes İhlās-ı şerīf-i üç kerre okıyan kimse Ḳurān'ı¹² ⁽¹⁶⁾ bütün okumuş kadar şevāba nā'il olur
*ni'me'l-vicāze ni'me't-ticāre*¹³, *eykazanallāhu ve iyyākum*¹⁴. ⁽¹⁷⁾ **Fī-zikri Ebi'd-Derdā**
'Uveymir¹⁵ *raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu* ⁽¹⁸⁾ Bu ḥadīs-i şerīfün rāvisi şāhib-i Resūl-i güzīn¹⁶ ü
 ḥādīm-i ḥabīb-i ⁽¹⁹⁾ Rabbu'l-'ālemīn, ma'dinü's-şıdk ve's-şafā vü menba'ü'l-ihlās ve'l-vefā,
 [55a] ⁽¹⁾ tārik-i zehārif-i dünyā vü tālib-i ma'ārif-i 'uḳbā Ebu'd-Derdā 'Uveymir bin 'Āmir
⁽²⁾ bin 'Adiyy bin Ka'b bin Ḥazrecü'l-Enşāri'dür *raḍiya'llāhu* ¹⁷ *'anhu*¹⁸. Ḥatunı Ḥayre¹⁹ ⁽³⁾

¹ D1 60b/19, D2 109a/12 üzre: üzerine S 54b/6.

² S 54b/8, D2 109a/15 şahābeden: aşhābdan bir D1 60b/21-22.

³ S 54b/8, D2 109b/1 - : te'ālā D1 60b/22.

⁴ Rıdvānu'llāhi 'aleyhim ecma'in: Allah onların hepsinden razı olsun.

⁵ S 54b/10, D1 61a/2 cezze'e'l-Ḳur'āne: cezze'e'l-Ḳurāne D2 109b/3.

⁶ D2 109b/4 min-eczā'i'l-Ḳurāni: mine'l-Ḳurāni S 54b/10, mine'l-Ḳur'āni D1 61a/3.

⁷ *İnne'llāhe cezze'e'l-Ḳur'āne şelāsete eczā'in fece'ale kılhuva'llāhu eḥadun cuz'en min-eczā'i'l-Ḳurāni*: Muhakkak ki Allah Kur'an'ı sevap itibariyle üç kısma ayırdı da İhlās sūresini Kur'an'ın kısımlarından yani bu üç kısımdan bir kısım yaptı." (Baytan, 1971: 107)

⁸ S 54b/11-12 Mebāriku'l-Ezhār metni: Meşāriku'l-Ezhār metni D1 61a/4, Mebāriku'l-Ezhār metn D2 109b/6.

⁹ D2 109b/8 Ḳurān'ı üç: Ḳurān'ı S 54b/13, Ḳurān-ı 'azīmü's-şānı üç D1 61a/6.

¹⁰ D1 61a/6, D2 109b/8 - : daḥı S 54b/13.

¹¹ S 54b/13, D2 109b/9 Ḳurān'dan: Ḳurān'da D1 61a/7.

¹² S 54b/14, D1 61a/8 sūre-i İhlās'ı: sūr-ı İhlās'ı D2 109b/10.

¹³ S 54b/15, D1 61a/10 Ḳurān'ı: Ḳurān D2 109b/13.

¹⁴ Ni'me'l-vicāze ni'me't-ticāre: Ne güzel vecize/özet, ne güzel ticaret.

¹⁵ Eykazanallāhu ve iyyākum: Allah, bizi ve sizi uyandırın.

¹⁶ S 54b/17, D2 110a/1 Ebi'd-Derdā 'Uveymir: Ebu'd-Derdā 'Aveymir D1 61a/12.

¹⁷ S 54b/18, D2 110a/2-3 şāhib-i Resūl-i güzīn: Resūl-i güzīn D1 61a/13.

¹⁸ S 55a/2, D2 110a/7 - : te'ālā D1 61a/17.

¹⁹ Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

²⁰ 55a/2 ḥatunı Ḥayre: vālidesi Ḥayre S 55a/2, vālidesi Ḥayre D1 61a/17, D2 110a/7-8.

binti Ebî Hâdred¹ Bilâl bin Eslem'dür *radîya'llâhu*² 'anhâ³ ki şeref-i şohbet-i Resûl'le⁽⁴⁾ müşerref olan şahâbiyyedendür ve İslâm'ı dahı oğlından muḳaddem vâḳi'⁽⁵⁾ olmışdur ve Ebu'd-Derdâ'nuñ oğlu Bilâl bin 'Uveymir'dür ki kibâr-ı tâbi'inden⁽⁶⁾ olup, kendüsinden 'ilm-i dîn aḥz idüp ḥadîs-i şerîf naḳl eylemişdür⁽⁷⁾ ve kızınıñ ismi Derdâ'dur ki oğlu Bilâl'den büyük olmağın, kendüsi Ebu'd-Derdâ⁽⁸⁾ ve ḥatunı Ümmü'd-Derdâ künyeleriyle iştihâr bulmuşlardur⁶. Pes Ebu'd-Derdâ',⁽⁹⁾ Bedr ḡazâsından⁷ soñra Medîne-i Münevvere'de İslâm'a gelüp Resûl-i Ekrem⁽¹⁰⁾ anı Selmân-ı Fârisî ile ḳardaşlar eylemişlerdür. Zîrâ hicretten soñra Hâzret,⁽¹¹⁾ muhâcirîn ile enşârı biribiriyile ḳardaşlar eyleyüp⁸ Ebu'd-Derdâ'nuñ⁽¹²⁾ ve Selmân-ı Fârisî'nüñ *radîya'llâhu*⁹ 'anhumâ¹⁰ İslâm'ları hicretten soñra vâḳi'⁽¹³⁾ olmağın, anlar dahı biribiriyile birâder eylediler. Naḳldür ki Ebu'd-Derdâ dünyâ⁽¹⁴⁾ üzerine âḥireti ihtiyâr ve taleb-i ma'âş üzerine ḳanâ'ati îşâr idüp⁽¹⁵⁾ bi'l-külliyye¹¹ dünyâdan fâriḡ idi ve cüz'î nesne ile ḳânî' idi. Ezîyyet¹²⁽¹⁶⁾ ü fakr u fâḳa ile şabr ve riyâzet u 'ibâdet¹³ ile nefesine cebr idüp⁽¹⁷⁾ esbâb-ı dünyâdan ḥânesinde bir nesne yok idi. Ḥattâ mervîdür ki,⁽¹⁸⁾ kendüsiyle ḥatununuñ bir palâs¹⁴ libâsları¹⁵ var idi. Namâz vaḳtinde anı⁽¹⁹⁾ nevbet_ile geyüp edâ-i farz iderlerdi ve dâ'imâ 'ibâdet ü tilâvete iştigâl¹⁶ [55b]⁽¹⁾ üzre gündüz şâ'im ve gicelerde ḳâ'im olup fîḫ u fetvâ ve fazl¹⁷ u taḳvâ⁽²⁾ ile şöhret bulup¹⁸ aşḫâb-ı kirâm içinde fetvâ viren on nefer¹⁹ şahâbelerden⁽³⁾ idi ve tertûb üzre nüzûl-

¹ S 55a/3 Hâdred: Hâdred S 55a/3, D1 61a/18, D2 110a/8.

² S 55a/3, D2 110a/9 - : te'âlâ D1 61a/18.

³ S 55a/3, D1 61a/18 'anhâ: 'anhu D2 110a/9. | *Radîya'llâhu* 'anhâ: Allah ondan razı olsun.

⁴ S 55a/6, D2 110a/14 eylemişdür: - D1 61b/3.

⁵ S 55a/7 Ebu'd-Derdâ: Ebu'd-Derdâ' D1 61b/5, Ebi'd-Derdâ' D2 110a/15.

⁶ S 55a/8, D1 61b/6 bulmuşlardur: bulmuşlar D2 110b/1.

⁷ S 55a/9, D1 61b/7 ḡazâsından: ḡazâsında D2 110b/2.

⁸ S 55a/10-11, D1 61b/9-10 Zîrâ hicretten soñra Hâzret muhâcirîn ile enşârı biribiriyile ḳardaşlar eyleyüp: - D2 110b/4.

⁹ S 55a/12, D2 110b/5 - : te'âlâ D1 61b/11.

¹⁰ *Radîya'llâhu* 'anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

¹¹ D1 61b/14, D2 110b/10 bi'l-külliyye: bi'l-külliyye S 55a/15.

¹² S 55a/15 ezîyyet: ezîyyet D1 61b/15, D2 110b/11.

¹³ S 55a/16, D1 61b/16 'ibâdet: 'ibâdât D2 110b/12.

¹⁴ D2 110b/14-15 ḥatununuñ bir palâs: ḥatunuñ bir palâs S 55a/18, ḥatunuñ bir palâsları D1 61b/18.

¹⁵ S 55a/18 libâsları: - D1 61b/18, libâsı D2 110b/15.

¹⁶ S 55a/19, D1 61b/20 tilâvete iştigâl: tilâvet iştigâli D2 111a/2.

¹⁷ S 55b/1 fîḫ u fetvâ ve fazl: fîḫ u fetvâ ve D1 61b/21, ve D2 111a/3.

¹⁸ S 55b/1-2, D1 61b/22 taḳvâ ile şöhret bulup: - D2 111a/3.

¹⁹ D1 61b/22-23, D2 111a/4 fetvâ viren on nefer: on nefer fetvâ viren S 55b/2.

i Kūrān-ı ‘azîmi, Hâzret zamânında¹ bi't-tamâm⁽⁴⁾ hıfz eyleyen on² nefer aşhâb-ı hıyârûn biridir. Nakıldür ki bir gün Selmân-ı Fârisî⁽⁵⁾ kardaşlığı Ebu'd-Derdâ'yı ziyâret eylemek içün anuñ menziline vardı.⁽⁶⁾ Kendüsini anda hâzır bulamayup ehl ü ‘iyâlini gâyet_ile³ mezellet üzre⁽⁷⁾ gördi. Pes hatunı Hayre'ye⁴ bu hâlden su’âl⁵ eyledi. Ol dağı:⁽⁸⁾ “Yâ Selmân! Senüñ birâderüñ Ebu'd-Derdâ’ ‘ibâdetde. Gündüzler⁶ ‘uzlet ü şıyâm⁽⁹⁾ ve giceler⁷ şabâha degin kıyâm ile mücâhede-i şâkka üzre olmağın, aślâ⁽¹⁰⁾ esbâb-ı ma’îşet_ile takayyüd eylemez. Ahvâlimüz anuñçün⁸ diğir-gündür ve hâtırımız⁽¹¹⁾ perişân ü mahzûndur.” diyü cevâb virüp ol eşnâda Ebu'd-Derdâ dağı⁽¹²⁾ çıkageldi. Selmân-ı Fârisî'(y)i⁹ evinde görüp şâd u handân görüp⁽¹³⁾ ol dağı şâd¹⁰ oldu ve hâl ü hâtırın su’âl¹¹ itdükden soñra hânesinde⁽¹⁴⁾ bulunan huşk ü terden önine ta’âm-ı mâ-hazar¹² getürdi ve “Ekl eyle!”⁽¹⁵⁾ diyü aña teklîf idüp kendüsi fâriğ oturdi. Selmân eyitdi:⁽¹⁶⁾ “Yâ ahl! Gel, bilece¹³ yiyelüm ba’dehu Rabbu'l-‘izzete şükran¹⁴ diyelüm.” didi. Ebu'd-Derdâ⁽¹⁷⁾ eyitdi: “Ben yimem. Zîrâ ki dâ’imâ şâ’imüm.” Hemân Selmân dağı kâsem idüp:⁽¹⁸⁾ “Mâdâm ki sen yimeyesün ben dağı yimezüm.” didi. Pes¹⁵ ol dağı berây-ı⁽¹⁹⁾ hâtır iftâr idüp ikisi bile yediler. İttifâk Selmân ol gice anda [56a]⁽¹⁾ yadı. Ebu'd-Derdâ yine ‘âdet-i kadîmesi üzre ‘ibâdete¹⁶ kâ’im ve kıyâma¹⁷ mülâzım⁽²⁾ olmağ diledi. Selmân eyitdi: “Ey birâder! Taḥkîḳan senüñ üzeriñde bedeniñüñ¹⁸ (3) ḥaḳḳı vardur dağı Rabbiñüñ¹⁹ ḥaḳḳı vardur dağı ehl ü ‘iyâlinüñ ḥaḳḳı vardur.⁽⁴⁾ Gâhî müftîr olup gâhî şâ’im ve ba’z-ı gicelerde²⁰ ehlüñ_ile

¹ S 55b/3, D1 62a/1 Hâzret zamânında: Hâzret'den D2 111a/5.

² D2 111a/6 on: - S 55b/4, sekiz D1 62a/2.

³ D2 111a/10 ‘iyâlini gâyet_ile: ‘iyâlini gâyatıla S 55b/6, عابالى gâyet_ile D1 62a/4-5.

⁴ 55b/7 hatunı Hayre'ye: vâlidisi Hayre'ye S 55b/7, vâlidisi Hayre'ye D1 62a/5, D2 111a/11.

⁵ S 55b/7, D1 62a/6 su’âl: suâl D2 111a/12.

⁶ S 55b/8, D2 111a/13 gündüzler: gündüzlerde D1 62a/7.

⁷ S 55b/9 giceler: gicelerde D1 62a/7, giçeler D2 111a/14.

⁸ D1 62a/9, D2 111b/1 ahvâlimüz anuñçün: anuñçün ahvâlimüz S 55b/10.

⁹ S 55b/12, D1 62a/11 Selmân-ı Fârisî'(y)i: Selmân-ı Fârisî D2 111b/3-4.

¹⁰ S 55b/12-13, D1 62a/12 görüp ol dağı şâd: - D2 111b/4.

¹¹ S 55b/13, D1 62a/13 su’âl: suâl D2 111b/5.

¹² S 55b/14, D1 62a/14 mâ-hazar: mâ-hâzır D2 111b/7.

¹³ S 55b/16, D1 62a/16 bilece: bileçe D2 111b/9.

¹⁴ S 55b/16 şükran: şekkerin D1 62a/17, D2 111b/9.

¹⁵ S 55b/18, D1 62a/19 pes: - D2 111b/12.

¹⁶ S 56a/1, D1 62a/22 ‘ibâdete: ‘ibâdet D2 112a/1.

¹⁷ S 56a/1 kıyâma: kıyâmına D1 62a/22, D2 112a/1.

¹⁸ S 56a/2 üzeriñde bedeniñüñ: üzeriñde bedeniñüñ D1 62a/23, üzerinde bedeniñüñ D2 112a/3.

¹⁹ S 56a/3, D1 62b/1 Rabbiñüñ: Rabbün D2 112a/3.

²⁰ S 56a/4, D1 62b/2 ba’z-ı gicelerde: ba’zı gicelerde D2 112a/5-6.

yatup ⁽⁵⁾ ba‘zen de kâ‘im ol ve her bir hâk şâhiblerine kendü hâkılarını¹ edâ eyle.” diyü ⁽⁶⁾ anı ol gice kıyâmdan men‘ eyledi. Ol dağı kabûl-i nefis ve icâbet-i mültemes ⁽⁷⁾ eyleyüp hâb-ı râhat-ı engîz² ü huşul-i istirahat-ı âmîz itdi. Çün ki ⁽⁸⁾ vaqt-i şabâh ve hengâm-ı fevz ü felâh karîb oldı, ikisi bile yirlerinden ⁽⁹⁾ kalkub âb-dest alup ikişer rek‘at namâz kılup ba‘dehu mescid-i Resûl⁽¹⁰⁾u‘llâh'a geldiler. Cemâ‘atıla şalât-ı fecri edâ eyledüklerinden sonra Ebu'd-Derdâ ⁽¹¹⁾ yirinden kalkup ol gice Selmân'la mâ-beynlerinde olan vâkı‘ayı ⁽¹²⁾ ‘arz eylemek için Resûl hazretinün huzûr-ı şerîflerine vardı. ⁽¹³⁾ Hemân Hazret aña hitâb idüp: “Yâ Ebe'd-Derdâ! Taḥḳîḳan senün üzeriñde³ ⁽¹⁴⁾ bedeniñün hâḳḳı ve Rabbiñün hâḳḳı ve ehl ü ‘iyâlinün hâḳḳı vardır. Her birinün ⁽¹⁵⁾ kendülerine hâḳḳların⁴ vir.” diyü Selmân'ın kavli üzerine vaṣiyyet eylediler ⁽¹⁶⁾ ve Ebu'd-Derdâ, Resûl hazretinden⁵ yüz yetmiş dört⁶ hadîs-i şerîf rivâyet ⁽¹⁷⁾ eylemişlerdür ve aşḥâb-ı kibâr ü aḥbâb-ı ḥıyâr⁷ mâ-beyninde aña Hâkîm-i Ümmet dirlerdi ⁽¹⁸⁾ ve ‘ilm-i kıra‘atda şüyüh-ı seb‘adan⁸ olan İbni ‘Âmir tecvîd ü kıra‘at⁹ ⁽¹⁹⁾ ‘ilmini andan aḥz idüp velâyet-i Şâm'da kendüden sonra anuñ kâ‘im-i [56b] ⁽¹⁾ maḳâmı olmuştur. Nakldür ki¹⁰ emîrül-mü‘minîn Hazret-i ‘Ömer'ün eyyâm-ı hilâfetinde ⁽²⁾ Humuş velâyetinde olan beytü'l-mâlî cem‘ ü¹¹ hıfzçün Ebu'd-Derdâ'yı¹² emîn ⁽³⁾ ü ‘âmil naşb idüp ol diyâra göndürdi. İttifâḳ Ebü Derdâ¹³ anda¹⁴ ⁽⁴⁾ varduḳda zehîr ü ishâl marâzına¹⁵ mübtelâ olup bir günde birkaç kerre ⁽⁵⁾ kaḳâ-yı ḥâcete varmaḡa muḥtâc olup ve ol yirde ḥelâ yapılmâḡ ‘âdet ⁽⁶⁾ olmamaḡıla, ḥalkı kaḳâ-yı ḥâcet için şahrâya ve ba‘îd ü tenhâ yirlere giderlerdi. ⁽⁷⁾ Pes Ebu'd-Derdâ bu¹⁶ ḥâli görüp beytü'l-mâldan iki bucuḳ dirhem ḥarc idüp ⁽⁸⁾ anda bir ḥelâ binâ itdürdi dağı Hazret-i ‘Ömer bu

¹ D2 112a/7 hâḳḳlarını: hâḳḳlarına S 56a/5, hâḳḳların D1 62b/4.

² S 56a/7, D2 112a/9-10 hâb-ı râhat-ı engîz: hâb-ı râhat-ı engîze D1 62b/6.

³ S 56a/13, D1 62b/14 üzeriñde: üzerinde D2 112b/4.

⁴ D1 62b/16, D2 112b/6 hâḳḳların: hâḳḳlarına S 56a/15.

⁵ S 56a/16, D1 62b/17 hazretinden: hazretlerinden D2 112b/8.

⁶ S 56a/16, D2 112b/9 dört: - D1 62b/17.

⁷ S 56a/17, D1 62b/19 aḥbâb-ı ḥıyâr: aḥbâb-ı ḥıyâr D2 112b/10.

⁸ D1 62b/20, D2 112b/12 şüyüh-ı seb‘adan: şüyüḡu seb‘adan S 56a/18.

⁹ S 56a/18, D2 112b/13 kıra‘at: kıraât D1 62b/21.

¹⁰ S 56b/1, D1 62b/23 nakldür ki: - D2 112b/14.

¹¹ D1 63a/1 beytü'l-mâlî cem‘ ü: beytü'l-mâl cem‘ ü S 56b/2, beytü'l-mâl cem‘ ü vü D2 113a/1-2.

¹² S 56b/2 hıfzçün Ebu'd-Derdâ'yı: hıfzıyıcün Ebu'd-Derdâ'yı D1 63a/1-2, hıfzıyıcün Ebu'd-Derdâ' D2 113a/2.

¹³ D2 113a/3-4 ittifâḳ Ebü Derdâ: ittifâḳ Ebu'd-Derdâ' D1 63a/3, ittifâḳan Ebü Derdâ S 56b/3.

¹⁴ S 56b/3, D1 63a/3 anda: - D2 113a/4.

¹⁵ S 56b/4, D1 63a/4 marâzına: marâzına D2 113a/4.

¹⁶ D1 63a/8, D2 113a/9 bu: - S 56b/7.

huşûşa vâkıf ve anuñ ⁽⁹⁾ bu fı'lini 'arîf olup aña gâzab eyledi ve 'itâbıla bir kâğıd yazup ⁽¹⁰⁾ aña göndürdi ki "Yâ 'Uveymir! Ben¹ haber aldum ki sen beytü'l-mâla hıyânet eylemişsün ⁽¹¹⁾ ve anda iki buçuk dirhem harc eyleyüp bir kenîf ihdâs eylemişsün. Kavam-i ⁽¹²⁾ Rûm' uñ 'imâretlerinden bakıyye olan hârâbeler saña² kifâyet eylemez mi idi ki ⁽¹³⁾ beytü'l-mâla³ böyle gâdr u ta'addî eyledün? İmdi mektûb vuşûl buldukda ⁽¹⁴⁾ hizmet-i emânetden⁴ el çeküp min-ba'd ol hizmete karışmayasun ve ol ⁽¹⁵⁾ yirde dahı тұrmayasun⁵! Şâm'a varup tâ ölünce⁶ anda sâkin olasun ⁽¹⁶⁾ ve bir dahı bunda gelmeyesün!". Pes bu mektûb aña vâsıl olduğı gibi ⁽¹⁷⁾ "Sem'an ve tã'aten⁷." diyüp, "Ol cânibden işâret ve benden itã'at⁸." diyüp ⁽¹⁸⁾ hemân Şâm-ı şerîfe gitdi ve âhîr 'ömrine degin anda halka ta'lîm-i 'ilm itdi. ⁽¹⁹⁾ 'Âdet-i kerîmesi her gün Dımaşş câmi'inde şalât-ı işrâkdan soñra [57a] ⁽¹⁾ arkasın mihrâba virüp oturup hâlâyık andan kıra't-ı 'azîm ⁽²⁾ ü kelâm-ı kâdîm okımağ içün anda cem' olurlar idi ve onar onar, bölük ⁽³⁾ bölük olup otururlardı ve Ebu'd-Derdâ her bölüğe bir 'arîf ta'yîn ⁽⁴⁾ eyleyüp Şeyh İbni 'Âmir dahı bir bölüğün 'arîfi ve ol cem'ün bir kâmil harîfi⁹ ⁽⁵⁾ idi. Pes her bölüğün halkı kıra't idüp gâlaṭlarını vâkı' oldukça ⁽⁶⁾ kendü 'arîflerine müraca'at idüp müşküllerini su'âl¹⁰ iderlerdi ve eger ⁽⁷⁾ 'arîfleri dahı gâlaṭ eylese Ebu'd-Derdâ' taşhîḥ¹¹ eylerdi. Bu hâl üzre birkaç ⁽⁸⁾ yıl mürûr idüp târîḥ-i hicretün otuz ikinci¹² senesinde Hâzret-i 'Osmân' uñ ⁽⁹⁾ hilâfeti zamânında Şâm-ı şerîfde vefât idüp rahmet-i Hâḫḫ'a vâsıl ⁽¹⁰⁾ oldu *Allâhumme radîya'llâhu 'anhu ve 'an-cemî'i ş-şahâbeti ve't-tâbi'in*¹³. ⁽¹¹⁾ El-hadîsu's-sâdis ve'l-'işrûn. ⁽¹²⁾ ✽Yâ Ebe'l-Munzirî! Etedrî eyye âyetin min-kitâbi'llâhi te'âlâ ma'ke 'azamu? Kultu ⁽¹³⁾ Allâhu lâ-ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-ḳayyûmu fedarebe fı-şadrî ve ḳâle li-

¹ S 56b/10, D1 63a/12 ben: - D2 113a/14.

² S 56b/12, D2 113b/2 saña: - D1 63a/15.

³ S 56b/13, D1 63a/15 beytü'l-mâla: beytü'l-mâl D2 113b/3.

⁴ D2 113b/4-5 vuşûl buldukda hizmet-i emânetden: vuşûl buldukda hizmet-i emânetden S 56b/13-14, vuşûlünde hizmet-i emânetden D1 63a/16-17.

⁵ S 56b/15, D1 63a/18 тұrmayasun: тұrmaya D2 113b/6.

⁶ S 56b/15, D1 63a/19 ölünce: ölünçe D2 113b/7.

⁷ D1 63a/21 tã'aten: tã'a S 56b/17, D2 113b/9.

⁸ S 56b/17, D1 63a/22 itã'at: tã'a D2 113b/10.

⁹ S 57a/4, D2 114a/5 harîfi: 'arîfi D1 63b/6.

¹⁰ S 57a/6, D1 63b/9 su'âl: suâl D2 114a/8.

¹¹ S 57a/7, D1 63b/10 taşhîḥ: taşhîḥ D2 114a/9.

¹² S 57a/8, D1 63b/11 ikinci: ikinçi D2 114a/11.

¹³ Allâhumme radîya'llâhu 'anhu ve 'an-cemî'i ş-şahâbeti ve't-tâbi'in: Allah ondan ve bütün sahabelerden, tâbiinden razı olsun.

yehtinike'l-⁽¹⁴⁾ilmu¹ hen'pen leke yâ Ebe'l-Munzirî². Bu hadîs-i şerîf ve bu haber-i münîf dahı ⁽¹⁵⁾ *Meşârik*'dendür. Ma'nası: Resûl-i Ekrem ³ râvî-i hadîs-i şerîfe hitâb ⁽¹⁶⁾ idüp⁴ buyururlar ki: "Yâ Münzir babası! Bilür müsün ki senün_ile olan ⁽¹⁷⁾ Kitâbu'llâh âyetlerinden kankı⁵ âyet ziyâde uludur?" Râvî-yi hadîs⁶ dahı eydür: ⁽¹⁸⁾ "Ben dahı eyitdüm ki: 'Yâ Resûla'llâh, benüm yazup hıfz eyledüğim âyât-ı 'izâmuñ ⁽¹⁹⁾ içinde ﴿Allâhu lâ-ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûmu﴾ ⁷ âyet-i kerîmesi cümleden a'zamdur.' [57b] ⁽¹⁾ diyü cevâb virdükde, Hâzret dahı mübârek elini benüm göğsüme urup: "Yâ Ebe'l-Münzir! ⁽²⁾ Bu 'ilm saña kolay olup ve qalbiñe siñsün⁸." diyü hayr du'alar eylediler⁹." ⁽³⁾ **Fî-zikri Ubeyy bin Ka'bi'l-Enşârî rağiya'llâhu te'âlâ 'anhu** ⁽⁴⁾ Bu hadîs-i şerîfün râvîsi şâhib-i Resûl-i muhtâr¹⁰ ü kâtib-i vahy-i girdigâr ⁽⁵⁾ Ebu'l-Münzir Übeyy bin Ka'b bin Qaysü'l-Enşârî'dür¹¹ ki 'âlem-i câhiliyyetde dahı ⁽⁶⁾ kitâbet idüp hüsni-î haţţ yazar idi. İslâm'a geldükden soñra Hâzret ⁽⁷⁾ min-'indi'llâh kendüye vahy olınan âyât-ı 'izâmuñ kitâbetine ta'yîn eyledükleri ⁽⁸⁾ sebebden hâfız-ı Qurân olup, Hâzret zamânında cümle Qurân-ı 'azîmi âyet ⁽⁹⁾ âyet hıfz eyleyüp cenâb-ı şerîflerine ezberden 'arz eyleyen yidi ⁽¹⁰⁾ nefer aşhâb-ı kirâmdan olup Akre'ü'l-Ümme demek_ile ma'rûf ve farţ-ı ⁽¹¹⁾ 'ilm ü fazlıla mevşûfdur ve

¹ S 57a/13-14, D2 114b/3 li-yehtinike'l-'ilme: ليتهنتك D1 63b/18.

² يا أبا المنذر أتدرى أى آية من كتاب الله معك أعظم؟ قال قلت: الله لا إله إلا هو الحي القيوم قال فضرب في صدرى وقال ليتهنتك العلم يا أبا المنذر "Yâ Ebe'l-Munzir! Etedrî eyye âyetin min-kitâbi'llâhi ma'ke 'azamu? Kâle: Kûltu Allâhu lâ-ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûmu kâle feğarebe fî-şadrî ve kâle li-yehtinike'l-'ilmu yâ Ebe'l-Munzir: Ya Ebe'l-Münzir! Allah'ın kitabından ezberlediğın âyetlerden hangisinin büyük olduğunu biliyor musun? Ebu Münzir demiştir ki: 'Ben de Allahu lâ ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûm dedim.' Bunun üzerine elini göğsüme vurarak, 'Ya Ebe'l-Münzir! İlim sana mübarek olsun.' buyurdu." (Baytan, 1971: 381)

³ S 57a/15, D2 114b/6 - : şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem D1 63b/20.

⁴ S 57a/15-16 râvî-i hadîs-i şerîfe hitâb idüp: râvî-i hadîs-i şerîfe hitâb D1 63b/20-21, râvî-yi hadîs-i şerîfe hitâb idüp D2 114b/6.

⁵ S 57a/17, D1 64a/1 kankı: kangı D2 114b/8.

⁶ S 57a/17, D1 64a/2 râvî-yi hadîs: râvî-yi hadîs-i şerîf D2 114b/9.

⁷ الله لا اله الا هو الحي القيوم: "Allâhu lâ-ilâhe illâ huve'l-hayyu'l-kayyûmu: Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağılı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaet edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi -dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür." (Bakara, 2: 255)'ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/ebOrc>

⁸ S 57b/2, D1 64a/6 siñsün: sekü D2 115a/1.

⁹ S 57b/2, D1 64a/7 eylediler: eyledi D2 115a/1.

¹⁰ S 57b/4, D1 64a/9 şâhib-i Resûl-i muhtâr: Resûl-i muhtâr D2 115a/3.

¹¹ S 57b/5, D1 64a/10 bin Qaysü'l-Enşârî'dür: Kayzü'l-Enşârî'dendür D2 115a/5.

Ḥazret'den yüz yetmiş dört ḥadīṣ-i ⁽¹²⁾ şerīf rivāyet eylemişdür¹. Nakıldür ki Resül ḥazretleri, bir gün Ḳurān-ı ⁽¹³⁾ ‘aẓīm tilāvet idüp mektüb olan āyetlerden bir āyet-i kerīmeyi ⁽¹⁴⁾ terk idüp okumadılar. Pes vahy kâtiblerinden ve sâ’ir aşḥâb-ı ⁽¹⁵⁾ güzīnden ba’zılar² “Yâ Resûla’llâh! Ol āyet-i kerīme Ḳurān'dan degül midür ⁽¹⁶⁾ yohsa? Bir aşı var mıdur? Anı niçün okımadıñuz?” diyü³ su’âl⁴ eylediler. ⁽¹⁷⁾ Ḥazret daḥı anlara teveccüh idüp: “Übeyy bin Ka’b sizün arañızda degül midür? ⁽¹⁸⁾ Anuñ Ḳurān'dan⁵ olduḡın ol bilmez mi? Aña şorsañuza⁶.” didükde Übeyy ⁽¹⁹⁾ daḥı muḳābeledde: “Belī, yâ Resûla’llâh! Ol āyet Ḳurān'dandur. Ammâ siz⁷ sa’adet_ile [58a] ⁽¹⁾ anı okumayup⁸ terk eylemek ile ‘acabâ nesh mi olındı ola? diyü⁹ baña daḥı ⁽²⁾ şübhe geldi.” didi. Ḥazret daḥı: “Eger¹⁰ ol mensûḥa olaydı elbette¹¹ ben, size ⁽³⁾ ḥaber virürdüm.” diyü buyurdılar. Pes bir gün Ḥazret, aña ḥiṭâb idüp: ⁽⁴⁾ “Yâ Übeyy! Allāhu Te’ālā cānibinden baña emr olındı ki ben, saña Ḳurān okıyam.” ⁽⁵⁾ ve bir rivāyetde “Taḥḳīḳan Allāhu Te’ālā baña emr eyledi ki ben¹², saña ﴿Lem yekuni’lleẓine ⁽⁶⁾ keferü﴾ ¹³ süresini okıyam¹⁴.” diyü buyurdılar. Übeyy bunı işidüp: “Yâ Resûla’llâh! ⁽⁷⁾ Ḥaḳ Te’ālā ḥazretleri benüm ismümi ta’yīn idüp adumıla¹⁵ beni afdı mı?” didi. Ḥazret ⁽⁸⁾ daḥı: “Ne’am, yâ Übeyy!” diyüp cevâb virdiler. Hemân Übeyy anı istimâ‘ eyledüḡi gibi ⁽⁹⁾ deryâ-yı şevḳi cüş u hurüş eyledi ve şafâsından bî-iḥtiyâr aḡlamaḡa başladı ⁽¹⁰⁾ ve emīrül-mü’mīnīn Ḥazret-i ‘Ömer ḥilāfetleri zamânında aña kemāl-i ta’ẓīm ü envā’-

¹ S 57b/12, D1 64a/19 eylemişdür: eylemişlerdür D2 115a/15.

² D1 64b/1, D2 115b/4 ba’zılar: ba’zıları S 57b/15.

³ D2 115b/6 okımadıñuz diyü: okımadıñuz S 57b/16, okumadıñuz diyü D1 64b/3.

⁴ S 57b/16, D1 64b/3 su’âl: suâl D2 115b/6.

⁵ S 57b/18, D2 115b/9 Ḳurān’dan: Ḳurān’da D1 64b/5.

⁶ S 57b/18, D2 115b/9 şorsañuza: şorsañuz D1 64b/6.

⁷ S 57b/19 Ḳurān’dandur ammâ siz: Ḳur’ân’dandur ammâ siz D1 64b/7, Ḳurān’dandur ammâ D2 115b/11.

⁸ S 58a/1, D2 115b/11 okumayup: okımayup D1 64b/8.

⁹ S 58a/1 olındı ola diyü: oldı ola D1 64b/8, D2 115b/12.

¹⁰ S 58a/2, D2 115b/14 eger: - D1 64b/9.

¹¹ S 58a/2, D1 64b/10 elbette: elbetde D2 115b/14.

¹² S 58a/4-5, D1 64b/12-13 olındı ki ben saña Ḳurān okıyam ve bir rivāyetde taḥḳīḳan Allāhu te’ālā baña emr eyledi ki ben: - D2 116a/2.

¹³ S 58a/6, D1 64b/14 keferü: - D2 116a/2. | لم يكن الذين كفروا من اهل الكتاب والمشركين منفكين حتى تأتئهم البينة | “Lem yekuni’lleẓine keferü min-ehli’l-kitābi ve’l-muşrikīne munfekkīne ḥattâ te’tiyehumu’l-beyyinetu: Ehl-i kitaptan ve müşriklerden hakkı inkâr edenler, kendilerine açık kanıt ve Allah tarafından gönderilen, tertemiz sayfaları okuyan bir elçi gelinceye kadar (hakkı inkârcılıktan) ayrılacak **değillerdir**.” (Beyyine, 98: 1)’den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/8vcLk>

¹⁴ S 58a/6 süresini okıyam: süresini okuyam D1 64b/14, süresin okıyam D2 116a/2.

¹⁵ S 58a/7, D2 116a/5 adumıla: adımıla D1 64b/16.

¹ (11) tekrîm idüp: “Bizüm¹ içimüzde kâzîlığı yigrek iden ‘alîdür ve Kûrân-ı⁽¹²⁾ ‘azîmi tecvîd-i tammıla yigrek² okıyan Übeyy'dür.” dir idi. Âhirü'l-emr târîh-i⁽¹³⁾ hicretü'n on toközuncı senesinde, âhirinde³ yine ‘Ömer⁵’ün hilâfeti zamânında⁽¹⁴⁾ Medîne-i Münevvere'de⁴ vefât eyledi. Hâzret-i ‘Ömer⁵ anı işidüp: “Hayfâ⁶ ve dirîğâ!⁽¹⁵⁾ Müslümânlaruñ seyyidi bugün fevt oldı.” diyü teessüf eyledi⁷.⁽¹⁶⁾ Cemm-i ğafir ü cem‘i keşir ile namâzını kılop yine anda Baķî‘de defn eylediler.⁽¹⁷⁾ **El-ĥadîsu's-sâbi‘ ve'l-‘işrûn.**⁽¹⁸⁾ ✽ Men eṭ‘ame mu‘minen⁸ ĥattâ yeşbe‘ahu min-seġebin⁹ edĥalehu'llâhu bâben min-ebvâbi'l-⁽¹⁹⁾cenneti lâ-yudĥiluhu illâ men kâne mişluhu^{✽10}. Bu ĥadîs-i şerîf-i naşîhat-i mefhûm [58b]⁽¹⁾ İmâm Ṭaberânî'nün *Mu‘cem-i Kebîr*'inde¹¹ merķûmdur. Ma‘nâ-yı şerîfi: “Bir kimse bir mü'mine¹² (2) ṭa‘âm yidürse ĥattâ ol mü'minden açlığı giderüp ķarnını¹³ toķ eylese (3) Allâhu Te‘âlâ ol kimesne(yi)¹⁴ cennet ķapularından bir ķapudan cennete idĥâl eyler ki ol (4) ķapudan bir kimse(yi) daĥı idĥâl eylemez.” İllâ şol kimse(yi) idĥâl eyler¹⁵ ki ol (5) kimse daĥı bu ‘ameli¹⁶ ya‘nî ṭa‘âm yidürüp açları toyıurmaĥı işleye. (6) **Pes** bu ‘ameli işleyen kimseleri Allâhu Subĥâne ve Te‘âlâ cennât-ı ‘âlîyâtına⁽⁷⁾ maĥşûş ķapudan idĥâl itmekligi¹⁷ bunlara ziyâde ta‘zîm¹⁸ (8) u tekrîm içündür *yesserena'llâhu ve iyyâkum bi-ĥurmeti Ĥabîbihi ve şafîyyihi*¹⁹.

¹ S 58a/10-11 kemâl-i ta‘zîm ü envâ‘-ı tekrîm idüp bizüm: kemâl-i ta‘zîm ü envâ‘-ı tekrîm idüp bizim D1 64b/21, ta‘zîm ü tekrîm idüp bizüm D2 116a/10-11.

² S 58a/11-12, D1 64b/22 iden ‘alîdür ve Kûrân-ı ‘azîmi tecvîd-i tammıla yigrek: - D2 116a/11.

³ S 58a/13 toközuncı senesinde âhirinde: toközuncı senesünün âhirinde D1 65a/1, toközuncı senesinde D2 116a/13.

⁴ D1 65a/2, D2 116a/14 Medîne-i Münevvere'de: Medîne-i Münevvere S 58a/14.

⁵ D1 65a/2, D2 116a/15 Hâzret-i ‘Ömer: Hâzret S 58a/14.

⁶ S 58a/14, D1 65a/3 ĥayfâ: ĥayfâ D2 116a/15.

⁷ S 58a/15, D1 65a/4 eyledi: - D2 116b/1.

⁸ S 58a/18, D1 65a/7 mu‘minen: مؤمن D2 116b/5.

⁹ S 58a/18, D1 65a/7 min-seġebin: - D2 116b/5.

¹⁰ من اطعم مؤمناً حتى يشبعه من سغبٍ ادخله الله باباً من ابواب الجنة لا يدخله الا من كان مثله: “Men eṭ‘ame mu‘minen ĥattâ yeşbe‘ahu min-seġebin edĥalehu'llâhu bâben min-ebvâbi'l-cenneti lâ-yudĥiluhu illâ men kâne mişluhu: Bir mü'mine doycak şekilde yemek yediren kişiyi Yüce Allah cennete, kapılarından öyle bir kapıdan geçirir ki o kapıdan sadece aynısını yapanlar girebilirler.” Erişim: 26 Ocak 2023, <https://l24.im/pPHorDw>

¹¹ S 58b/1, D1 65a/9-10 Mu‘cem-i Kebîr'inde: Mu‘cem-i Kebîr'inde D2 116b/8.

¹² S 58b/1, D2 116b/9 bir mü'mine: mü'minlere D1 65a/10.

¹³ S 58b/2, D2 116b/10 mü'minden açlığı giderüp ķarnını: mü'minlerin açlığın giderüp D1 65a/11.

¹⁴ D1 65a/12 te‘âlâ ol kimesne(yi): te‘âlâ ol kimse(yi) S 58b/3, ol kimesne(yi) D2 116b/11.

¹⁵ S 58b/4 kimse(yi) idĥâl eyler: kimse idĥâl eyler D1 65a/14, kimse(yi) idĥâl ider D2 116b/13-14.

¹⁶ S 58b/5 ‘ameli: ‘ilmi D1 65a/15, D2 116b/14.

¹⁷ S 58b/7, D1 65a/17 itmekligi: eylemeklikler D2 117a/3.

¹⁸ S 58b/7, D2 117a/3 ta‘zîm: ta‘zîm D1 65a/18.

¹⁹ Yesserena'llâhu ve iyyâkum bi-ĥurmeti Ĥabîbihi ve şafîyyihi: Allah, Ĥabîb'inin ve seçkin kulunun ĥürmetine bize ve size kolaylaştırsın.

(9) **Fī-zikri Mu‘āz bin Cebeli'l-Enşārī raḍiya'llāhu te‘ālā ‘anhu** ⁽¹⁰⁾ Bu ḥadīṣ-i şaḥīḥ¹ ve bu haber-i faṣīḥūn rāvisi envā‘-ı feẓā’ilūn ḥāvisi, ⁽¹¹⁾ şāḥibū'n-nebiyyi'l-Ekrem, mālīk-i ḥüsnü'l-aḥlāk² ve'ş-şiyem, el-muḥallā³ bi'l-fıkh ⁽¹²⁾ ve'l-faẓl ve'l-‘amelü'l-ma‘şüm mine'l-ḥaṭāyā ve'z-zelel⁴ Ebū ‘Abdu'r-Raḥmān ⁽¹³⁾ Mu‘āz⁵ bin Cebel bin ‘Amr⁶ bin Evs bin ‘Ā’iz bin ‘Adiyy ibni Ka‘b bin ‘Amr⁷ ⁽¹⁴⁾ bin Cüşem⁸ bin Ḥazrecü'l-Enşārī’dür⁹ *raḍiya'llāhu* ¹⁰ ‘anhu¹¹. Vālidesi Cüheyne¹² ⁽¹⁵⁾ kabilelerinden Hind binti Sehl’dür¹³. Mu‘āz, *mīmūn* zammıyladur. On yidi ⁽¹⁶⁾ yaşında İslām'a gelüp Bedr ğazāsında yigirmi yaşında olup ⁽¹⁷⁾ ol ğazāda ḥuşuşen ve andan soñra olan ğazālarda ‘umūmen ḥāzır ⁽¹⁸⁾ olmışdur ve Ḥazret'ün lisān-ı şerīflerinden¹⁴ yüz elli ḥadīṣ-i şerīf ⁽¹⁹⁾ rivāyet eylemişdür ve Ḥazret-i risālet-penāh nidā-yı maḥşuş u nuşḥ-ı pend-i ḥulūş ile [59a] ⁽¹⁾ bir niçe defa¹⁵ anı teşrīf ve iltifāt-ı şerīfleriyile¹⁶ tekrīm ü talṭīf eylemişlerdür ⁽²⁾ ve daḥı anuñ ‘ilm u ‘adālet ve faẓl u istikāmet_ile¹⁷ i‘timād idüp yigirmi ⁽³⁾ yaşına daḥı tamām vāşıl olmamışken, tazelüğinde anı Yemen cānibine ḥākim ⁽⁴⁾ ü kāzī naşb idüp göndürmişdür. **Naḳldür ki** Resül ḥazretleri¹⁸ anı ⁽⁵⁾ kaza vü ḥükümet_ile Yemen'e göndürdükleri eşnāda anuñ ḥaḳḳında ḥayr du‘ā idüp: ⁽⁶⁾ “Yā Mu‘āz! Yemen'e varduḳda ne ile ḥükm idersün?” diyü su‘āl buyurup Mu‘āz¹⁹ daḥı: ⁽⁷⁾ “Allāhu Te‘ālā’nuñ kitābıylā ḥükm iderüm²⁰.” diyü cevāb virdi. Ḥazret daḥı: “Eger ol ⁽⁸⁾ mes’eleyi²¹ Kitābu'llāh'da bulmazsañ ne ile ḥükm idersün?” diyü

¹ S 58b/10, D1 65b/1 ḥadīṣ-i şaḥīḥ: ḥadīṣ-i şerīf-i şaḥīḥ D2 117a/6.

² D1 65b/2, D2 117a/8 mālīk-i ḥüsnü'l-aḥlāk: mālīk-i ḥāsinü'l-aḥlāk S 58b/11.

³ S 58b/11, D1 65b/3 el-muḥallā: el-mücellā D2 117a/9.

⁴ S 58b/12 mine'l-ḥaṭāyā ve'z-zelel: mine'l-ḥaṭā’-i ve'z-zelel D1 65b/3, mine'l-ḥaṭā-yi ve'z-zelel D2 117a/10.

⁵ S 58b/13, D1 65b/4 Mu‘āz: Mu‘āz D2 117a/10.

⁶ S 58b/13, D1 65b/4 ‘Amr: ‘Ömer D2 117a/11.

⁷ S 58b/13, D1 65b/5 ‘Amr: ‘Ömer D2 117a/12.

⁸ 58b/14 Cüşem: حيشم S 58b/14, D1 65b/5, D2 117a/12.

⁹ S 58b/14 bin Ḥazrecü'l-Enşārī’dür: Ḥazrecü'l-Enşārī’dür D1 65b/5, bin Ḥurücü'l-Enşārī’dür D2 117a/12.

¹⁰ S 58b/14, D2 117a/13 - : te‘ālā D1 65b/6.

¹¹ Raḍiya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹² 58b/14 Cüheyne: جهنمه S 58b/14, D2 117a/13, جهتم D1 65b/6.

¹³ 58b/15 Sehl’dür: Şehl’dür S 58b/15, D1 65b/7, D2 117a/14.

¹⁴ S 58b/18, D1 65b/10 lisān-ı şerīflerinden: lisān-ı şerīfinden D2 117b/3.

¹⁵ D1 65b/12 def’a: def’an S 59a/1, D2 117b/6.

¹⁶ S 59a/1 iltifāt-ı şerīfleriyile: iltifāt-ı şerīflerine D1 65b/13, D2 117b/7.

¹⁷ S 59a/2, D1 65b/14 istikāmet_ile: استقامكه D2 117b/9.

¹⁸ S 59a/4, D1 65b/17 naḳldür ki Resül ḥazretleri: Resülü'llāh şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem D2 117b/12.

¹⁹ S 59a/6, D1 65b/20 su‘āl buyurup Mu‘āz: suāl buyurup Mu‘āz D2 118a/1-2.

²⁰ S 59a/7, D2 118a/2-3 iderüm: iderin D1 65b/21.

²¹ S 59a/7-8 eger ol mes’eleyi: ol mes’eleyi D1 65b/22, ol mes’ele(y)i D2 118a/4.

buyurdılar. ⁽⁹⁾ “Allāh'ın Resūl'inün sünnetiyle hüküm iderüm.” dedi. “Eger sünnetde ve hadîsde ⁽¹⁰⁾ bulmazsañ nice idersün?” dedi. Eyitdi: “Kendi re'yüm¹ ve ferâsetüm ve ictihâdum ⁽¹¹⁾ ve kıyâs² ile hüküm eylerüm.” dedi. Hâzret daḥı: “Allāhu Te'ālā, Resūl'inün resūlini³ ⁽¹²⁾ hidāyete tevfiḳ eyledi.” diyü ḥamd ü şenā ve şükr [ü] du'ā idüp göndürdiler. ⁽¹³⁾ **Naḳldür ki**⁴ Hâzret-i 'Ömer'ün zamān-ı ḥilāfetinde bir kimse sefere gidüp iki yıl ⁽¹⁴⁾ geçdükden soñra evine gelüp ḥatunını ḥāmil buldı. Hemān Hâzret-i 'Ömer'e ⁽¹⁵⁾ gelüp aḥvālını 'arz idicek⁵, Hâzret-i 'Ömer ol ḥatunı recm⁶ eylemek istedi. ⁽¹⁶⁾ İttifāḳan⁷ Mu'āz bin Cebel anda ḥāzır bulınp: “Siz bu ḥatunı ḥamli ḥālinde nice ⁽¹⁷⁾ recm⁸ idersiz ki eger⁹ ol ḥatunıñ günāhı daḥı var ise ḳarnındaki tıfluñ ⁽¹⁸⁾ günāhı yokdur.” diyü Hâzret-i 'Ömer'e anuñ recmini¹⁰ teḥîr itdürdi. **Pes**¹¹ ol ḥatun ⁽¹⁹⁾ birkaç günden soñra¹² vaḳ-ı ḥaml idüp bir oḡlan çoḡurdu¹³ ki hemān ol [59b] ⁽¹⁾ kimseye beñzer ve ön¹⁴ dişleri bitmiş. **Pes**¹⁵ ol kimse, oḡlanı ḳucaḡına alup¹⁶ aña ⁽²⁾ nazar idicek, “Ka'be Teñrîsi ḥaḳḳıyıcın bu oḡlan benüm şulbümden ḥāşıldur.” diyü ⁽³⁾ iḳrār eylemek_ile¹⁷ Hâzret-i 'Ömer daḥı anuñ nesebinün şübütına hüküm idüp: “Eger Mu'āz¹⁸ ⁽⁴⁾ olmasaydı 'Ömer ḥatā idüp helāk olurdu.” diyü aña¹⁹ du'ā eyledi. Ba'dehu Mu'āz²⁰ ⁽⁵⁾ *raḍiya'llāhu*²¹ 'anhu²², Şām'a irtihāl idüp anda tavaḫḫun eyledi ve ol diyārda şebāb-ı ⁽⁶⁾ enşāruñ efdali olmaḡın, Şām'da olan cemî' ḥavādîşde şıḡār u kibāruñ ⁽⁷⁾ mercî'i idi ve 'Aḳabe-i Müzdelife'de Hâzret'le bile bî'at

¹ D2 118a/8 re'yüm: rāyum S 59a/10, dā'im D1 66a/2.

² S 59a/11, D1 66a/2 kıyās: قیاس D2 118a/9.

³ S 59a/11, D1 66a/3-4 Resūl'inün resūlini: seni D2 118a/10.

⁴ S 59a/13, D1 66a/5 naḳldür ki: - D2 118a/12.

⁵ S 59a/15, D1 66a/8 idicek: idicek D2 118a/15.

⁶ S 59a/15, D1 66a/9 recm: reḳm D2 118b/1.

⁷ D1 66a/9, D2 118b/2 ittifāḳan: ittifāḳ S 59a/16.

⁸ S 59a/16-17 ḥamli ḥālinde recm: ḥaml ḥālinde recm D1 66a/10, ḥamli ḥālinde niḳe reḳm D2 118b/3.

⁹ S 59a/17, D1 66a/11 eger: - D2 118b/4.

¹⁰ S 59a/18, D2 118b/6 recmini: recmin D1 66a/12.

¹¹ S 59a/18, D1 66a/13 pes: - D2 118b/6.

¹² D1 66a/13, D2 118b/7 soñra: - S 59a/19.

¹³ S 59a/19, D1 66a/14 çoḡurdu: çoḡırdı D2 118b/8.

¹⁴ S 59b/1 ön: evlāduñ D1 66a/15, ön D2 118b/9.

¹⁵ S 59b/1, D1 66a/15 pes: - D2 118b/9.

¹⁶ S 59b/1, D1 66a/16 ḳucaḡına alup: ḳucaḡına D2 118b/10.

¹⁷ S 59b/3, D1 66a/18 eylemek_ile: eylemege D2 118b/12.

¹⁸ S 59b/3, D1 66a/19 Mu'āz: Mu'āz D2 118b/13.

¹⁹ S 59b/4, D2 118b/15 aña: - D1 66a/20.

²⁰ S 59b/4, D1 66a/20 Mu'āz: Mu'āz D2 118b/15.

²¹ S 59b/5, D2 119a/1 -: te'ālā D1 66a/20.

²² Raḍiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

eyleyen yetmiş neferde dâhil ⁽⁸⁾ olup şahâbe-i kirâm mâ-beyninde fakîh u müftî olan on nefer aşhâb-ı güzînün birisi idi. ⁽⁹⁾ **Naıldür ki**¹ Hazret-i 'Ömer'ün hilâfeti zamânında târih-i hicretün on sekizinci ⁽¹⁰⁾ senesinde velâyet-i Şâm'da nehr-i Ürdün nâhiyesinde tâ'ün-ı 'Amvâs ⁽¹¹⁾ demek_ile meşhûr bir 'azîm² tâ'ün vâkı' olup, 'aşere-i mübeşşereden olan³ ⁽¹²⁾ sâlifü'z-zıkr Ebû 'Ubeyde binü'l-Cerrâh anda fevt olduğdan sonra Mu'âz bin ⁽¹³⁾ Cebel dahı anda fevt oldu. Eşâh rivâyetde otuz üç yaşında vefât eylemişdür ⁽¹⁴⁾ ve oğlu 'Abdu'r-Rahmân dahı yine ol tâ'ündan fevt olup nesli münka'tı' olmuşdur ⁽¹⁵⁾ *ridvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in ve 'alâ-es-sâ'iri's-şahâbeti*⁴ *ecma'in*⁵. ⁽¹⁶⁾ **El-hadîsu's-sâmin ve'l-ışrûn**⁶. ⁽¹⁷⁾ **Men re'â minkum**⁷ munkerden felyuğayyirhu bi-yedihi⁸ veinlem ⁽¹⁸⁾ yeste'ti' febi-lisânihi veinlem yeste'ti' febi-kalbihi vezâlike ez'afu'l-îmâni⁹. Şadağa Resûlu'llâh. Bu hadîs-i ⁽¹⁹⁾ şerîf ve bu haber-i latîf 'uyûn-ı muhaddişînün ziyâ vü nûrî İmâm Müslim bin Haccâc-ı [60a] ⁽¹⁾ Nîşâbü'rî *Şahîh*¹ indendür. Ma'nâsı: “Sizden bir kimse bir fi'l-i münkeri görse ⁽²⁾ pes¹⁰ ol kimse, ol münkeri eliyle tağyîr eylesün. Ya'nî cebren ve kâharen ol münkeri ⁽³⁾ men' ü ref' eylesün ve eger buna dahı¹¹ kâdir olmazsa lisâniyâla men' eylesün ve eger buña dahı ⁽⁴⁾ kâdir olmazsa¹² kalbiyile inkâr eylesün ve bu kalb_ile¹³ inkâr eylemek ise huşûl-i ⁽⁵⁾ îmânuñ ziyâde za'ifrekidür¹⁴” ve bu maḥallde büzürgvâr şâhib, mezḥeb-i muḳtedâ-yı ⁽⁶⁾ ekrem efendimüz a'nî İmâm Âzam hazretlerinden mervîdür ki: “Fi'l-i

¹ S 59b/9, D1 66b/3 naıldür ki: - D2 119a/8.

² S 59b/10-11, D1 66b/5-6 tâ'ün-ı 'Amvâs demek_ile meşhûr bir 'azîm: - D2 119a/11.

³ D2 119a/12 olan: olup S 59b/11, D1 66b/7.

⁴ S 59b/15 'alâ-es-sâ'iri's-şahâbeti: - D1 66b/11, 'alâ-sâ'iri's-şahâbeti D2 119b/3.

⁵ S 59b/15 ecma'in: - D1 66b/11, D2 119b/3. | Ridvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in ve 'alâ-es-sâ'iri's-şahâbeti ecma'in: Allahu Teâlâ onların ve diğer sahabelerin hepsinden razı olsun.

⁶ S 59b/16, D1 66b/12 el-hadîsu's-sâmin ve'l-ışrûn: - D2 119b/4. | Başlık için boş yer bırakılmış ancak başlık yazılmamıştır.

⁷ S 59b/17, D2 119b/5 minkum: - D1 66b/13.

⁸ S 59b/17, D1 66b/13 bi-yedihi: - D2 119b/5.

⁹ من رأى منكم منكراً فليغيره بيده فان لم يستطع فليسهان فان لم يستطع فقلبه و ذلك اضعف الايمان: “Men re'â minkum munkerden felyuğayyirhu bi-yedihi feinlem yeste'ti' febi-lisânihi feinlem yeste'ti' febi-kalbihi vezâlike ez'afu'l-îmâni: Sizden bir kimse çirkin bir iş görürse onu eliyle değıştirsın. Eger buna gücü yetmezse diliyle tağyir etsin. Eger buna da gücü yetmezse kalbiyle nefret etsin. Bu ise imanın en zaif derecesidir.” (Baytan, 1971: 49)

¹⁰ S 60a/2, D1 66b/18 pes: - D2 119b/11.

¹¹ D2 119b/13 buna dahı: buña S 60a/3, D1 66b/19.

¹² S 60a/3-4, D1 66b/20-21 lisâniyâla men' eylesün ve eger buña dahı kâdir olmazsa: - D2 119b/14.

¹³ S 60a/4, D2 119b/15 kalb_ile: kalbiyile D1 66b/21.

¹⁴ S 60a/4-5 huşûl-i îmânuñ ziyâde za'ifrekidür: huşûl-i îmânuñ ziyâde za'ifrekidür D1 67a/1, huşûl-i i'ade ziyâde rekidür D2 119b/15, 120a/1

münkeri ⁽⁷⁾ el ile¹ tağyîr ü izâle-i emren ü hükkâm-ı zevi'l-ihtirâm üzerine farzdur ve lisânıla ⁽⁸⁾ men' ü zecr 'ulemâ'-i 'izâm üzerine farzdur ve kalb_ile inkâr sâ'ir 'avâm-ı nâsuñ ⁽⁹⁾ üzerine farz-ı 'ayndur².” *Enkazana'llāhu ve iyyākum 'an-ğafleti'l-hālikîn*³. ⁽¹⁰⁾ **Fİ-zikri Ebî Sa'îdi'l-Hudriyyi'l-Medeniyyi'l-Enşariyy**⁴ rağiya'llāhu 'anhu ⁽¹¹⁾ Bu hadîş-i şerîfün râvisi⁵ şāhib-i nebiyy-i Ekrem ü hādîm-i Resûl-i muhterem⁶, ⁽¹²⁾ sâlik-i hayrû'l-mesâlik Ebû Sa'îd Sa'd bin Mâlik bin Sinân bin 'Ubeyd⁷ ibni ⁽¹³⁾ Şa'lebe bin 'Abbādü'l-Hudriyyi'l-Hazreciyyi'l-Medeniyyi'l-Enşarî'dür⁸ *rağiya'llāhu*⁹ 'anhu¹⁰. ⁽¹⁴⁾ Hudre, hâ'-i mu'cemenün zammesiyile¹¹ ve dâl-ı mühmelenün fethasıyla¹² ve âhirinde hâyile ⁽¹⁵⁾ Yemen diyârında bir kabîledür. Pes Ebû Sa'd'ın aşlı ol kabîleden olup ⁽¹⁶⁾ ba'dehu Medîne-i Münevvere'ye gelüp Hazrec kabîlesine¹³ lâhik olmağıla, Hazret'ün ⁽¹⁷⁾ hicretlerinden¹⁴ sonra İslâm'a gelüp âhir 'ömrine degin yine anda sâkin olup ⁽¹⁸⁾ kibâr-ı aşhâb ü meşâhîr-i ahbâbdandur¹⁵ ve vâlidesi Üneyse bintü'l-Hâriş'dür ki 'Adiyy¹⁶ bin Neccâr ⁽¹⁹⁾ kabîlesindendir. **Naıldür ki** Ebû Sa'îdü'l-Hudrî¹⁷, İslâm'a geldükden sonra ğinâ üzerine [60b] ⁽¹⁾ fakrı ve cefâ üzerine şabrı îşâr u ihtiyâr idüp ve mâl ü menâl ü eşkâl ⁽²⁾ ü ahmâlini¹⁸ Allāhu Te'âlâ bezl ü nişâr idüp, Hazret'ün âsitânında hādîm ve aşhâb-ı şuffeye ⁽³⁾ mülâzım olmışdur ve

¹ D2 120a/3 ile: - S 60a/7, D1 67a/3.

² S 60a/9, D1 67a/7 farz-ı 'ayndur: farzdur D2 120a/7.

³ Enkazana'llāhu ve iyyākum 'an-ğafleti'l-hālikîn: Allah, helak olanların gafletinden bizi ve sizi korusun/kurtarsın.

⁴ 60a/10 Sa'îdi'l-Hudriyyi'l-Medeniyyi'l-Enşariyy: Sa'îdi'l-Hudriyyi'l-Medeniyyi'l-Enşariyy S 60a/10, Sa'îdi'l-Hudriyyi'l-Medeniyyi'l-Enşarî D1 67a/8, - D2 120a/9. Başlık için boş yer bırakılmış ancak başlık yazılmamıştır.

⁵ S 60a/11, D2 120a/10 râvisi: - D1 67a/9.

⁶ S 60a/11, D2 120a/11 hādîm-i Resûl-i muhterem: hâtem-i Resûl-i muhterem D1 67a/9-10.

⁷ S 60a/12, D1 67a/11 'Ubeyd: 'Ubeyde D2 120a/13.

⁸ 60a/13 'Abbādü'l-Hudriyyi'l-Hazreciyyi'l-Medeniyyi'l-Enşarî'dür: 'Abbādü'l-Hudriyyi'l-Hazreciyyi'l-Medeniyyi'l-Enşarî'dür S 60a/13, 'Abbādü'l-Hudriyyi'l-Hazreciyyi'l-Medeniyyi'l-Enşarî'dür D1 67a/11-12, 'Abbādü'l-Hudriyyi'l-Hazreciyyi'l-Medeniyyi'l-Enşarî'dür D2 120a/13-14.

⁹ S 60a/13, D2 120a/14 - : te'âlâ D1 67a/12.

¹⁰ Rağiya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹¹ S 60a/14 Hudre hâ'-i mu'cemenün zammesiyile: Hudre hâ'-i mu'cemenün zammeyile D1 67a/12-13, Huzere hâ'-i mu'cemenün zammesiyile D2 120a/14-15.

¹² S 60a/14 dâl-ı mühmelenün fethasıyla: dâl-ı mühmelenün fethiyle D1 67a/13, zâl-ı mühmelenün fethasıyla D2 120a/15.

¹³ D1 67a/16 Hazrec kabîlesine: Hazrec kabîlesine S 60a/16, Hüruc قلیله D2 120b/3-4.

¹⁴ S 60a/17, D1 67a/17 hicretlerinden: hicretinden D2 120b/4.

¹⁵ S 60a/18, D1 67a/18-19 meşâhîr-i ahbâbdandur: meşâhîr-i ahbâbdandur D2 120b/6-7.

¹⁶ D1 67a/20, D2 120b/8 'Adiyy: 'Adî S 60a/18.

¹⁷ D1 67a/20-21 Sa'îdü'l-Hudrî: Sa'îdü'l-Hudrî S 60a/19, Sa'îdü'l-Hudrî D2 120b/9.

¹⁸ D1 67b/2 ahmâlini: ahmâlini S 60b/2, icmâlini D2 120b/12.

Ḥazret'den biñ yüz yetmiş ḥadīṣ-i şerīf⁽⁴⁾ rivāyet eylemişdür. ⁽⁴⁾ Ḥazret-i 'Oṣmān'un 'aşrından soñra Medīne'de² fetvā viren beş nefer şaḥābenüñ³ ⁽⁵⁾ birisidür ve cümle ğazâlarda ḥāzır olmışdur ve toḡsan dōrt yıl 'ömr sürüp tārīḥ-i hicretün ⁽⁶⁾ yetmiş dōrdinci senesinde⁴ Medīne'de⁵ fevt olup Baḳī'de defn olunmışdur. ⁽⁷⁾ **El-ḥadīṣu't-tāsi' ve'l-'iṣrūn**⁶. ⁽⁸⁾ **Ḥafāzake'llāhu bimā ḥafizte bihi nebiyyehu**⁷. Bu ḥadīṣ-i şerīf-i şādık *Kitāb-ı Şaḥīḥ-i Meşāriḳ*'dendür. Ma'nā-yı şerīfi: Rāvi-i ḥadīṣe⁸, Resül-i Ekrem⁹ du'ā idüp buyurur¹⁰ ki: ⁽¹⁰⁾ "Allāhu Te'ālā, seni ḥıfz eylesün şol nesne sebebiyle ki sen, anuñ nebisini ḥıfz eyledün." ⁽¹¹⁾ Mā-ı mevşūf muḥabbetden kināyedür¹¹. Muḥaṣṣal-ı kelām, Allāhu Te'ālā seni şaḳlasun ⁽¹²⁾ şol muḥabbet sebebiyle ki sen, Allāhu Te'ālā'nun Resül'ini şaḳladuñ. ⁽¹³⁾ **Fī-zikri Ebī Ḳatādeti'l-Enşāriyy raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu**¹² ⁽¹⁴⁾ Bu ḥadīṣ-i şaḥīḥün¹³ rāvisi ḥādim-i Resül-i Ekrem ü mülāzım-ı nebiyy-i pür-kerem¹⁴ Ebū ⁽¹⁵⁾ Ḳatāde Ḥāriṣ bin Rib'ī'dür¹⁵. Pederinün ismi metruk olup ma'lūm olmamağıla, Benī ⁽¹⁶⁾ Rib'a¹⁶ kabīlesine nisbet ile şöhret bulmuşdur. **Naḳldür ki** Ḥazret-i Resül-i Ekrem ⁽¹⁷⁾ ü nebiyy-i muḥterem¹⁷ ba'z-ı ğazavāt gicelerinde bir gice¹⁸ sa'adet ile maḥaffeye girüp giderler ⁽¹⁸⁾ iken nişf-ı leyde¹⁹ beşeriyet muḳtezāsıyla uyḡu ğalebe idüp bī-iḥtiyār ⁽¹⁹⁾ ımızğanmaḳ vāḳi' olup maḥaffeden taşra meyl²⁰ eylediler. Hemān²¹ Ḳatāde irişüp [61a] ⁽¹⁾ Ḥazret şafāda olsunlar

¹ S 60b/3, D1 67b/4 ḥadīṣ-i şerīf: ḥadīṣ D2 120b/15.

² S 60b/4, D1 67b/5 Medīne'de: Medīne-i Münevvere'de D2 121a/1.

³ S 60b/4 şaḥābenüñ: aşḥābuñ D1 67b/6, şaḥābe D2 121a/2.

⁴ D1 67b/9 dōrdinci senesinde: dōrdinci senede S 60b/6, dōrdinçi senesinde D2 121a/5.

⁵ S 60b/6, D2 121a/5 Medīne'de: Medīne-i Münevvere'de D1 67b/9.

⁶ S 60b/7, D1 67b/10 el-ḥadīṣu't-tāsi' ve'l-'iṣrūn: el-ḥadīṣu's-şāmin ve'l-'iṣrūn D2 121a/7. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisın sıra numarası yanlış verilmiştir.

⁷ Ḥafāzake'llāhu bimā ḥafizte bihi nebiyyehu: Peygamberini koruduğın için Allah da seni korusun." (Baytan, 1971: 704)

⁸ S 60b/9 rāvi-i ḥadīṣe: rāvi-i ḥadīṣ D1 67b/12-13, rāvi-yi ḥadīṣ-i şerīfe D2 121a/10.

⁹ S 60b/9, D2 121a/11 - : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D1 67b/13.

¹⁰ D1 67b/14, D2 121a/11 buyurur: buyurlar S 60b/9.

¹¹ S 60b/11, D1 67b/16 kināyedür: kinānedür D2 121a/14.

¹² S 60b/13, D1 67b/9 fī-zikri Ebī Ḳatādeti'l-Enşāriyy raḍiya'llāhu te'ālā 'anhu: - D2 121b/2.

¹³ S 60b/14, D2 121b/3 ḥadīṣ-i şaḥīḥün: ḥadīṣ-i şaḥīḥün D1 68a/1.

¹⁴ S 60b/14, D2 121b/4 nebiyy-i pür-kerem: nebī-yi pür-kerem D1 68a/2.

¹⁵ S 60b/15, D1 68a/2 Rib'ī'dür: Rib'ī'dür D2 121b/5.

¹⁶ S 60b/16, D1 68a/3 Rib'a: Rabī'a D2 121b/6.

¹⁷ S 60b/17, D2 121b/8 - : şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem D1 68a/5.

¹⁸ S 60b/17, D1 68a/6 gicelerinde bir gice: giçelerinde bir giçe D2 121b/9.

¹⁹ S 60b/18, D2 121b/10 nişf-ı leyde: nişfü'l-leyde D1 68a/7.

²⁰ S 60b/19, D2 121b/12 meyl: meyl D1 68a/9.

²¹ D1 68a/9, D2 121b/13 - : Ebū S 60b/19.

diyü rıfķ u mülāyemet_ile yab yab mübārek ⁽²⁾ başlarına tayanup uyandırmadın yine yirlerine karar itdurdiler¹. Bir miķdār ⁽³⁾ daķı gidüp gicenün² şülüşanı geçdükde, yine uyķuya varup tekrār aşığa meyl ⁽⁴⁾ itdiler. Yine Ebū³ Kātāde irişüp uyandırmadın, minvāl-i sābık üzre karar ⁽⁵⁾ itdürdi. Ba‘dehu bir miķdār daķı gidüp evāķir-i leyl⁴ olup konmak maķallı karīb ⁽⁶⁾ olduķda Hāzret evvelkiden daķı ziyāde taşra meyl idüp düşmege karīb ⁽⁷⁾ oldılar. Pes Ebū Kātāde vech-i meşrūķ⁵ üzre tayanup kaldururken Hāzret ⁽⁸⁾ uyanup⁶: “Baña bu ķizmeti eyleyen kimdür?” didükde, “Yā Resūla'llāh! Ebū Kātāde ķulındur.” ⁽⁹⁾ diyü cevāp virdi. Hāzret: “Ne zamāndur ve ne zamāndan berü baña bu ķizmeti ⁽¹⁰⁾ itdün?” diyü su‘āl⁷ itdi. Ol daķı: “Āķir-i leyldür ve evā‘il-i leylden bu āna degin ⁽¹¹⁾ ķizmetünüzde yürüyüp⁸ yanunuzdayum.” diyü cevāb virdükde, Hāzret āna du‘ā idüp ⁽¹²⁾ bu ķadīs-i şerīfi buyurdılar ve Ebū Kātāde, Hāzret'ün lisān-ı dürrerbār⁹ ü gevher-i ⁽¹³⁾ nişārlarından yüz yetmiş ķadīs-i şerīf rivāyet eylemişdür. ¹⁰ ⁽¹⁴⁾ El-ķadīşu's-şelāşün¹¹. ⁽¹⁵⁾ Men kezame ğayzan ve huve yesteķī‘u en-yenfuzehu de‘āhu'llāhu te‘ālā yevme'l-ķiyāmeti ⁽¹⁶⁾ ‘alā-ru‘ūsi'l-ķalāyīķi hattā yuķayyirehu fı-eyyi'l-ķūrī şā‘e¹². Bu ķadīs-i şerīf-i ⁽¹⁷⁾ beşāret-mefhūm *Kitāb-ı Tarīķat-ı Muķammediyye*'nün “*Fevā'id-i Kezm-i Ğayz*”ında¹³ merķūmdur. ⁽¹⁸⁾ Ma‘nā-yı lafķisi: “Bir kimse ğazabını keff ü men‘ eylese ya‘nī ğazabınun muķtezāsını ⁽¹⁹⁾ terk eylese ve ķāl bu ki ol kimse ğazabun muķtezāsını¹⁴ icrā itmege [61b] ⁽¹⁾ ķādir olsa pes ol kimse(y)i teşrīfen ve tekrīmen Allāhu Te‘ālā ķalāyīķun ru‘ūsi ⁽²⁾ üzerine ya‘nī ķalāyīķun

¹ S 61a/2, D2 122a/1 itdurdiler: itdirdiler D1 68a/12.

² S 61a/3, D1 68a/12 gicenün: ğicenün D2 122a/2.

³ S 61a/3-4 meyl itdiler yine Ebū: meyl itdiler yine D1 68a/13, meyl eylediler yine Ebū D2 122a/3-4.

⁴ S 61a/5, D1 68a/15-16 evāķir-i leyl: āķir-i leyl D2 122a/6.

⁵ S 61a/7, D1 68a/18 vech-i meşrūķ: veķ-i meşrūķ D2 122a/9.

⁶ S 61a/7-8, D1 68a/19 kaldururken Hāzret uyanup: - D2 122a/10.

⁷ S 61a/10, D1 68a/22 su‘āl: suāl D2 122a/13.

⁸ S 61a/11, D1 68a/23 yürüyüp: yüz diyüp D2 122a/15.

⁹ S 61a/12, D2 122b/3 lisān-ı dürrerbār: lisān-ı dürrerbārlarından D1 68b/2-3.

¹⁰ D1 68b/4, D2 122b/4 - : raķiya'llāhu ‘anhu S 61a/13.

¹¹ S 61a/14 el-ķadīşu's-şelāşün: el-ķadīşu's-şelāşün D1 68b/5, el-ķadīşu't-tāsi‘ ve'l-‘işrūn D2 122b/5. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisin sıra numarası yanlış verilmiştir.

¹² “Men kezame ğayzan ve huve ķādirun ‘alā-en-yenfuzehu de‘āhu'llāhu subķānehu ‘alā-ru‘ūsi'l-ķalāyīķi yevme'l-ķiyāmeti hattā yuķayyirehu mine'l-ķūrī'l-‘īni mā şā‘e: Öfkesinin gereķini yerine getirebilecek güçte olduķu hālde öfkesini tutan kimseyi, Allahu Te‘ālā kıyamet günü mahlukātın başları üstüne davet eder ki onlardan önce dilediķi hurriyi kendine seçsin.” Erişim: 26 Ocak 2023, <https://l24.im/ebUQTVh>

¹³ S 61a/17, D2 122b/10 Fevā'id-i Kezm-i Ğayz'ında: Fevā'id-i Kezm-i Ğayz'ında D1 68b/9.

¹⁴ S 61a/19, D1 68b/10-11 terk eylese ve ķāl bu ki ol kimse ğazabun muķtezāsını: - D2 122b/12.

gözlerine karşı da‘vet idüp¹ hür-ı ĩnde muhayyer⁽³⁾ kıla. Kankı hürı(y)i² diler ise ya‘nı³ Allāhu Te‘ālā aña cennet hürilerinden kankı⁴ hürı(y)i dilerse tezvıc ide.” *Yesserena'llāhu ve iyyākum*⁵. ⁽⁵⁾ **Fı-zıkri Sehl bin Sa‘di'l-Medeniyyi'l-Enşariyy rağiya'llāhu ‘anhu**⁶ ⁽⁶⁾ Bu hadıs-i şerifün râvisi şâhib-i Hazret-i risalet-penâh ü hâdim-i ‘atebe-i ⁽⁷⁾ sa‘âdet-destgâh, imâm-ı taqiyy-i hâşî⁷ ü hümâm-ı vefiyy-i hâzî⁸, muḳtedâ-yı nâs ⁽⁸⁾ Ebu'l-‘Abbâs Sehl bin Sa‘d bin Mâlik bin Hâlid bin Şa‘lebe⁹ bin Hârişe bin ‘Amr¹⁰ ⁽⁹⁾ bin Sâ‘id bin Ka‘b binü'l-Hazreci's-Sâ‘idiyyi'l-Hazrecî'dür¹¹ *rağiya'llāhu te‘ālā ‘anhu*¹². ⁽¹⁰⁾ Zamân-ı câhiliyyetde ismi Hazn¹³ olup on beş yaşında iken şeref-i İslâm'la ⁽¹¹⁾ müşerref olup Hazret, anuñ ismini Sehl ḳomışdı. **Pes** Medīne-i Münevvere'de ⁽¹²⁾ sâkin olup yetmiş nefer hatun nikâhlanmışdur ve evlâd-ı keşiresi olup ⁽¹³⁾ kendinün ḳalefi¹⁴ ve şâkirdi olan ‘Abbâs nâm oğlu sebebiyle Ebu'l-‘Abbâs ⁽¹⁴⁾ diyü künyetlenmişdür¹⁵ ve Hazret'den yüz otuz hadıs-i şerif rivâyet eylemişdür ⁽¹⁵⁾ ve şâkalını vers ü za‘ferân ile boyamağı ‘âdet idinmiş idi¹⁶. Yüz yıldan ⁽¹⁶⁾ ziyâde ‘ömr sürüp efendimüz İmâm Âzam ü hümâm-ı efham anuñ evâḳir-i ‘aşrına ⁽¹⁷⁾ irişüp Medīne-i Münevvere'de ḳuzûr-ı şerifine vâşıl olmuşdur. **Nâḳıldür ki** ⁽¹⁸⁾ Sehl *rağiya'llāhu* ¹⁷ ‘anhu¹⁸, târiḳ-i hicretün seksen sekizinde veyâḳud ḳoḳsan ⁽¹⁹⁾ birinci¹⁹ senesinde Medīne-i Münevvere'de vefât eyleyüp aşḳâb-ı Resûl'den en şoñra [62a] ⁽¹⁾ ol

¹ S 61b/2, D1 68b/14 idüp: + D2 123a/1.

² S 61b/3 kankı hürı(y)i: kankı hürı D1 68b/15, kankı hürı D2 123a/1.

³ S 61b/3, D2 123a/2 ya‘nı: - D1 68b/15.

⁴ S 61b/3, D1 68b/16 kankı: kankı D2 123a/3.

⁵ *Yesserena'llāhu ve iyyākum*: Allah, bize ve size kolaylaştırsın.

⁶ S 61b/5 fı-zıkri Sehl bin Sa‘di'l-Medeniyyi'l-Enşariyy rağiya'llāhu ‘anhu: fı-zıkri Sehl bin Sehl bin Sa‘du'l-Medeniyyi'l-Enşarî rağiya'llāhu ‘anhu D1 68b/17, - D2 123a/5. | D2 nüshasının bu sayfasında hadis râvisinin adı yerine “el-ḳadıḳu's-şelâşün” ifadesi yer almaktadır. İfadede yer alan sıra numarası, nakledilen hadisin gerçek sıra numarası ile tutarlıdır.

⁷ S 61b/7, D2 123a/8 imâm-ı taqiyy-i hâşî: imâm-ı taqiyy-i hâşî D1 68b/19.

⁸ S 61b/7, D1 69a/1 hümâm-ı vefiyy-i hâzî: hümâm-ı vefi-i hâzî D2 123a/8.

⁹ S 61b/8, D1 69a/2 bin Hâlid bin Şa‘lebe: Şa‘leb D2 123a/10.

¹⁰ S 61b/8, D1 69a/2 ‘Amr: ‘Ömer D2 123a/10.

¹¹ S 61b/9, D1 69a/3 binü'l-Hazreci's-Sâ‘idiyyi'l-Hazrec: binü'l-Hazreci's-Sâ‘idiyyi'l-Hür D2 123a/11.

¹² *Rağiya'llāhu te‘ālā ‘anhu*: Allahu Teâlâ ondan razı olsun.

¹³ S 61b/10 Hazn: Hazn D1 69a/4, Hün D2 123a/13.

¹⁴ S 61b/13 ḳalefi: ḳalkı D1 69a/8, ḳalefi D2 123b/2.

¹⁵ S 61b/14, D2 123b/4 künyetlenmişdür: künyet olunmuşdur D1 69a/9.

¹⁶ S 61b/15 idinmiş idi: idinmiş D1 69a/11, idinmişdür D2 123b/7.

¹⁷ S 61b/18, D2 123b/11 -: te‘ālâ D1 69a/15.

¹⁸ *Rağiya'llāhu ‘anhu*: Allah ondan razı olsun.

¹⁹ S 61b/19, D1 69a/16 birinci: birinci D2 123b/12.

fevt olup andan sonra Medîne'de¹ şahâbeden bir kimse dahı kalmadı ⁽²⁾
*Allâhumme'rhemnâ me'ahum ve'hşurnâ fî-zumretihim*². El-**hādīşu'l-hādī ve's-selāsūn**³. ⁽³⁾
 El-**humma**⁴ min-feyhi cehenneme fe ebredühâ bi'l-mâ'i⁵. Şadağa en-nebiyyu'l-
 muhtâr. Bu **hādīş-i şerīf**⁽⁴⁾ *Meşāriḳ*'de⁶ mezbûr ve *Meşābiḥ*'de mezkûrdur. Ma'nası: "Sıtma
 marazı cehennemün ⁽⁵⁾ harâretinün şiddet ve kaynamasındandır. Pes⁷ anı şu ile şovuduñ." ⁽⁸⁾
 dimekdir. ⁽⁶⁾ Bu **hādīş-i şerīf**, isti'âre-i temşiliyye⁸ **ṭarīḳi** üzre vârid olmuştur. Zîrâ ⁽⁷⁾ sıtma
 zamânında ṭabî'atun harâreti, cismi eridüp ezâ eyledügi cehenneme teşbîh⁹ olmuştur. ⁽⁸⁾
 Nazm-ı **hādīş**deki ubredühâ 'ibâreti, *hemze-i vaşl* u *zamm-ı rā*¹⁰ ile bâb-ı evvelden ⁽⁹⁾ şıyğa-
 i emrdür. Gâh lâzım ve gâhice müte'addi isti'mâl olunur¹¹. Feth-i *hemze(y)i*¹² **ḳaṭ'**ıla ⁽¹⁰⁾
 isti'mâl olmak, ğalaṭ u lügata muḫālifdür. Mezîdâtıdan isti'mâli tefîl ⁽¹¹⁾ bâbına maḫşûştur.
 Ammâ sıtmayı tebrîdün **ṭarīḳi** ısıtma tutan âdeme¹³ ⁽¹²⁾ harâret vâktinde şovuk şu içirüp
 ve eṭrâfına şovuk şular ḳomaḳdır. ⁽¹³⁾ Eṭibbânun maḫmûmı şovuk şu ile yıḳamaḳdan¹⁴
 men' ü nehy eyledükleri bu **hādīş-i şerīfe** ⁽¹⁴⁾ muḫālif degüldür. Zîrâ **hādīş-i şerīf**de
 yıḳamaḳ¹⁵ ruḫşatına delâleti yokdur ⁽¹⁵⁾ ve şovuk şu ile yıḳaduḳda¹⁶ beden muncemid olup
 harâret içeriye urmaḳıla, ⁽¹⁶⁾ cigeri iḫrâḳ idüp ziyâde zararı fâhiştür. Ğaflet olunmaya. ⁽¹⁷⁾
Fî-zikri ummi'l-mu'minîne 'Âyişe binti Ebî Bekr raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhumâ¹⁷ ⁽¹⁸⁾ Bu

¹ S 62a/1, D1 69a/17 fevt olup andan sonra Medîne'de: vefât idüp andan sonra Medîne-i Münnevver'e de D2 123b/14-15.

² Allâhumme'rhemnâ me'ahum ve'hşurnâ fî-zumretihim: Allahım, bize merhamet et ve bizi onlarla haşret, dirilt.

³ S 62a/2 el-**hādīşu'l-hādī ve's-selāsūn**: el-**hādīşu'l-hādī ve's-selāsūn** D1 69a/20, el-**hādīşu's-selāsūn** D2 124a/3. D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisın sıra numarası yanlış verilmiştir.

⁴ S 62a/3, D1 69a/21 el-**humma**: el-ḥayy D2 124a/4.

⁵ El-**humma** min-feyhi cehenneme fe ebredühâ bi'l-mâ'i: Humma, cehennemın hararetındendir. Onu su ile soğutun." (Sandıkçı ve Koçak, 2008: 114)

⁶ S 62a/4, D1 69b/1 *Meşāriḳ*'de: *Meşāriḳ*'den D2 124a/5.

⁷ S 62a/5, D1 69b/3 pes: - D2 124a/7.

⁸ S 62a/6, D1 69b/4 isti'âre-i temşiliyye: isti'âde-i temşiliyye D2 124a/9.

⁹ S 62a/7, D2 124a/12 teşbîh: teşebbüh D1 69b/6.

¹⁰ S 62a/8 hemze-i vaşl u zamm-ı rā: hemze-i vaşl u zamm-ı rā' D1 69b/7, u D2 124a/13.

¹¹ S 62a/8-9, D1 69b/7-8 ile bâb-ı evvelden şıyğa-i emrdür gâh lâzım ve gâhice müte'addi isti'mâl olunur: - D2 124a/13.

¹² S 62a/9 feth-i hemze(y)i: feth-i hemze D1 69b/9, hemze(y)i D2 124a/13.

¹³ S 62a/11, D1 69b/11 tutan âdeme: dutan adama D2 124b/1.

¹⁴ S 62a/13, D1 69b/13 yıḳamaḳdan: yayḳamaḳdan D2 124b/4.

¹⁵ S 62a/14, D1 69b/15 yıḳamaḳ: yayḳamaḳ D2 124b/6.

¹⁶ S 62a/15, D1 69b/16 yıḳaduḳda: yayḳaduḳda D2 124b/7.

¹⁷ S 62a/17 fî-zikri ummi'l-mu'minîne 'Âyişe binti Ebî Bekr raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhumâ: fî-zikri 'Âişe binti Ebî Bekr raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhumâ D1 69b/19, - D2 124b/11.

hadîs-i şerîfün râvîyesi habîbe-i Habîb-i İlâh, zevce-i Hazret-i Resûlu'llâh, ⁽¹⁹⁾ şâhibetü'n-nebiyyi's-şefîkî's-Şiddîkati binti's-Şiddîk, ümmü'l-mü'minîn 'Âyişe [62b] ⁽¹⁾ binti Ebî Bekr 'Abdu'llâh bin Ebî Kuḥâfetü'l-Mekkiyyeti'l-Teymiyyeti'l-Ḳureşîyye'dür *radîya'llâhu* ¹ 'anhâ ⁽²⁾ ve 'an-ebîhâ ve 'an-ceddihâ². Vâlidesi Ümmü Rûmân bintü'l-Ḥâriş'dür. Binü'l-Ḥuveyreş'dür. ⁽³⁾ **Naḳldür ki** ³ Hazret-i 'Âyişe *radîya'llâhu* ⁴ 'anhâ⁵ bi'set-i nebînün dördinci⁶ senesinün ⁽⁴⁾ evâ'ilinde Mekke-i Mükerreme'de vücûda gelüp muḳaddemâ Cübeyr bin Muṭ'im içün nişân ⁽⁵⁾ konulup nâmzed kılınmış idi. İttifâkan ümmü'l-mü'minîn Ḥadîcetü'l-Kübrâ hazretlerinin ⁽⁶⁾ Mekke'de vefâtından sonra bir gün Cibrîl-i emîn nâzil olup Hazret'e⁷ bir yeşil ⁽⁷⁾ harîr pâresi içinde 'Âyişe'nün⁸ şûretini getürdi. "Allâhu Te'âlâ⁹ bunu saña ⁽⁸⁾ Ḥadîce'den 'ivaz virdi. Bu, senün dünyâ¹⁰ vü âhîretde helâlündür. Zîrâ ol ⁽⁹⁾ dahı anası rahmine düşüp şûrete gelmeden bi-izni'llâh ¹¹ 'âlem-i melekûtda¹² ⁽¹⁰⁾ taṣvîr olunup senünçün huṭbesi okınmışdur." didi. Pes¹³ Hazret dahı ⁽¹¹⁾ Ebû Bekr'e söyleyüp bi'setün onıncı¹⁴ senesinde dört yüz seksan¹⁵ dirhem ⁽¹²⁾ mihriyle Hazret'e aḳd-i nikâh olındı. Ammâ Hazret-i 'Âyişe ol zamân ⁽¹³⁾ ancak¹⁶ altı yaşında sağîre olmağıla, üç sene yine babası yanında terbiye ⁽¹⁴⁾ olunup¹⁷ tamâm toḳuz yaşında olduğdan sonra hicretten bir iki ay miḳdârı ⁽¹⁵⁾ muḳaddem Hazret anuñıla ḥalvet-i şaḥîḥa¹⁸ ile cem' olup Mekke-i Mükerreme'de duḥûl ⁽¹⁶⁾ eylediler ve Hazret andan ğayrı bîkr almak vâkı' olmadı ve andan aṣlâ ⁽¹⁷⁾ veledleri vücûda gelmemişdür. Ammâ hemşîresi¹⁹ Esmâ'nuñ oğlu

¹ S 62b/1, D2 125a/1 - : te'âlâ D1 70a/2.

² Raḍîya'llâhu 'anhâ ve 'an-ebîhâ ve 'an-ceddihâ: Allah ondan, babasından ve dedesinden razı olsun.

³ S 62b/3, D1 70a/4 naḳldür ki: - D2 125a/2.

⁴ S 62b/3, D2 125a/3 - : te'âlâ D1 70a/5.

⁵ Raḍîya'llâhu 'anhâ: Allah ondan razı olsun.

⁶ S 62b/3, D1 70a/5 dördinci: dördinç D2 125a/4.

⁷ S 62b/6, D1 70a/9 Hazret'e: Hazret D2 125a/9.

⁸ S 62b/7, D1 70a/10 'Âyişe'nün: 'Âişe'nün D2 125a/10.

⁹ S 62b/7, D2 125a/11 Allâhu te'âlâ: Allâh D1 70a/10.

¹⁰ S 62b/8, D1 70a/11 senün dünyâ: sende dünyâda D2 125a/12.

¹¹ S 62b/9, D1 70a/13 - : te'âlâ D2 125a/14.

¹² S 62b/9, D1 70a/13 'âlem-i melekûtta: 'ilm-i melekûtta D2 125a/15.

¹³ S 62b/10, D1 70a/14 pes: - D2 125b/1.

¹⁴ S 62b/11, D1 70a/15 onıncı: onınç D2 125b/2.

¹⁵ D1 70a/15, D2 125b/3 seksan: seksen S 62b/11.

¹⁶ S 62b/13, D2 125b/5 ancak: - D1 70a/17.

¹⁷ S 62b/14, D1 70a/18 olunup: olındı D2 125b/6.

¹⁸ S 62b/15 ḥalvet-i şaḥîḥa: ḥalvet-i şaḥîḥ D1 70a/20, ḥalvet-i şaḥîḥa D2 125b/9.

¹⁹ S 62b/17, D2 125b/12 hemşîresi: hemşiresi D1 70a/22.

‘Abdu’llāh bin ⁽¹⁸⁾ Zübeyr’e anuñ ziyādece ta‘alluķı olmağın, Hāzret aña Ümmü ‘Abdu’llāh diyü künyet¹ kōmıřlar ⁽¹⁹⁾ idi. **Naķldür ki** Resül hāzretleri, Benī el-Muştalık ğazāsına gitdüklerinde [63a] ⁽¹⁾ ķur’a birağup ittifāk² ķur’a Hāzret-i ‘Āyiře’ye dūřmegin, ol ğazāya Hāzret ⁽²⁾ anı bile alup gitmişlerdür. Emr-i ğazā tamām³ olduķdan şonra dönüp yine Medīne-i ⁽³⁾ Münevvere’ye gelürken günlerde bir gün Medīne’ye yaķın ķalup bir yirde ķondılar. ⁽⁴⁾ **Pes** ol gice⁴ Hāzret-i ‘Āyiře tecdīd-i vuzū iķün hevdecinden şaşra ķıķdı ⁽⁵⁾ ve hālāyıķdan ba‘īd bir tenhā yirde āb-dest alup yine hevdecine⁵ gelüp girdi ⁽⁶⁾ ve bu⁶ yanında olan ‘aķd-i ‘aķıķını⁷ yoķladı. Görđi ki bağı kırılıp dūřmiř. ⁽⁷⁾ Fi’l-hāl yine hevdecinden⁸ ķıķup anı aramağa āb-dest alduğı yire gitdi hemān. ⁽⁸⁾ ‘Asker “řabāh yaķındur.” diyü ol menzilden göķüp gitdiler⁹ ve Hāzret-i ⁽⁹⁾ ‘Āyiře’nün devesini yiden hādimi anı hevdecinden¹⁰ ķıķup gitdüğini¹¹ görmemegile, ⁽¹⁰⁾ anı hevdec iķinde şanup deve(y)i yidüp gitdi. **Pes** Hāzret-i ‘Āyiře gelüp ⁽¹¹⁾ görđi ki cümle ‘asker gitmişler. Biraz fıkr idüp “Elbette anlar¹² gelüp beni yine bu maħallde ⁽¹²⁾ yoķlarlar¹³.” diyü nā-ķār anda ķarār eyledi. İttifāķan ol ‘askerün düm-dārı olan ⁽¹³⁾ řafvān nām kimse “‘Askerün yirinde¹⁴ ‘askerden ķalmıř nesne var mıdır?” diyü ⁽¹⁴⁾ ol menzili yoķlarken nā-ġāh aña¹⁵ rāř gelüp daħı āyet-i hicāb nāzile olmadın ⁽¹⁵⁾ bir iki kez görmiş olmağıla, hemān ırāķdan anı bilüp devesini ķökerdi¹⁶ ⁽¹⁶⁾ ve kendüsi daħı¹⁷ ırāķ yire ķekilüp¹⁸ tamām-ı ri‘āyet-i edeb_ile “Yā ümme’l-mü’miñin! Gel bu ⁽¹⁷⁾ deveye bin ki seni ‘askere irişdüreyüm.” diyü nidā eyledi. **Pes** Hāzret-i ‘Āyiře

¹ D1 70b/1 Ümmü ‘Abdu’llāh diyü künyet: Ümmü ‘Abdu’llāh diyü künye S 62b/18, ümmü’l-mü’miñin diyü künyet D2 125b/14.

² S 63a/1, D2 126a/1 ittifāk: ittifāķan D1 70b/3.

³ S 63a/2, D2 126a/3 tamām: itmām D1 70b/5.

⁴ S 63a/4, D1 70b/7 gice: ġiće D2 126a/6.

⁵ S 63a/5, D1 70b/10 hevdecine: hevdeķine D2 126a/9.

⁶ S 63a/6, D1 70b/10 bu: - D2 126a/9.

⁷ S 63a/6, D1 70b/10 ‘aķd-i ‘aķıķını: ‘uķde-i ‘aķıķını D2 126a/10.

⁸ S 63a/7, D1 70b/12 hevdecinden: hevdeķinden D2 126a/11-12.

⁹ S 63a/8, D2 126a/14 gitdiler: gitdi D1 70b/14.

¹⁰ S 63a/9, D1 70b/15 hevdecinden: hevdeķinde D2 126a/15.

¹¹ S 63a/9, D1 70b/15 gitdüğini: gitdiğini D2 126b/1.

¹² S 63a/11 elbette anlar: anlar elbetde D1 70b/18, elbetde anlar D2 126b/4.

¹³ S 63a/12, D1 70b/18 yoķlarlar: ķoķlarlar D2 126b/4.

¹⁴ D1 70b/20 kimse ‘askerün yirinde: kimse ‘askerin yirinde S 63a/13, kimise ‘askerün yirinden D2 126b/6-7.

¹⁵ S 63a/14, D2 126b/8 aña: - D1 70b/21.

¹⁶ S 63a/15, D2 126b/11 ķökerdi: ķökerdüp D1 71a/1.

¹⁷ S 63a/16, D2 126b/11 daħı: - D1 71a/1.

¹⁸ S 63a/16, D1 71a/1 ķekilüp: ķöķüp D2 126b/12.

(18) gelüp deveye bindi. Şafvân dahı ardın ardın deveye¹ yakın gelüp yuların (19) eline alup² sür'at_ile 'askerün ardınca gitdi. Ertesi³ kuşluk zamânında anlara [63b] (1) irişdi. Münâfıklar bu hâli görünce⁴ hâşâ şümme hâşâ aña bühtân⁵ u iftirâ eylediler (2) ve Hâzret-i risâlet-penâhuñ hâtır-ı şerîfleri bu ma'nâdan münkesir olup gâyet_ile (3) müte'essir⁶ oldılar ve Medîne-i Münevvere'ye geldüklerinden⁷ sonra dahı bu maķûle-i güftgü (4) halk mâ-beyninde bir müddet geçüp bir gün Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm⁸ bi-emri'llâhi'l-meliki'l-(5)*allâm⁹ nâzil oldu ve sûre-i Nûr'da vâkı'a olan ﴿İnne'llezîne câ'û (6) bi'l-ifki﴾¹⁰, ﴿İnne'llezîne yuħibbûne en-teşî'a'l-fâħişetu﴾¹¹, ﴿İnne'llezîne yermüne'l-muħşanâti﴾^{12 (7)} âyât-ı kirâmı gibi bir nice¹³ âyât-ı 'izâmıla vahy-i Rabbânî vü haber-i Hâķķânî¹⁴ getürüp, (8) Hâzret-i 'Âyişe'nün 'iffetini i'lâm eylemek_ile Hâzret'ün¹⁵ hâtır-ı şerîfi tesliyet (9) ü tat'yib olup kemâ-kân anuñıla hüsn-i mu'âmele eylediler¹⁶. **Naķldür ki** Hâzret (10) dahı hâķîkat-i kaẓiyyeye ve nüzül-i vahyile huşuş-ı vâkı'aya 'arif olmadın, (11) ıztırâb-ı hâl ü inkisâr-i bâli eşnâsında emr-i mezbûrı aşhâb-ı kibâr ü erbâb-ı (12) hıyâr¹⁷ ile müşâvere idüp her biri bir

¹ S 63a/18, D1 71a/4 deveye: deve D2 126b/15.

² S 63a/19, D2 127a/1 alup: aldı D1 71a/5.

³ S 63a/19, D1 71a/6 ardınca gitdi ertesi: ardınca gitdi irtesi D2 127a/2.

⁴ S 63b/1, D1 71a/7 görünce: görinçe D2 127a/4.

⁵ S 63b/1, D1 71a/7 bühtân: büthân D2 127a/4.

⁶ S 63b/3, D2 127a/7 müte'essir: müteeşsir D1 71a/9.

⁷ S 63b/3, D1 71a/10 geldüklerinden: geldükden D2 127a/7.

⁸ 'Aleyhi's-selâm: Allah'ın selâmı üzerine olsun.

⁹ S 63b/4-5, D2 127a/9-10 bi-emri'llâhi'l-meliki'l-'allâm: bi-emri'llâhi te'âlâ D1 71a/12.

¹⁰ ان الذين جاؤ با لافك عصبه "İnne'llezîne câ'û bi'l-ifki" uşbetun: O iftirayı atanlar içinizden bir gruptur. Bunun sizin için kötü olduğunu sanmayın, aksine bu hakkınızda hayırlıdır. Onların her biri işlediği günahı yüklenecektir. İçlerinden günahın büyüğünü üstlenen için ise büyük bir azap vardır." (Nûr, 24: 11)'den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/RhHNng>

¹¹ S 63b/6, D2 127a/12 en-teşî'a'l-fâħişetu: el-fâħişetu D1 71a/14.

ان الذين يحبون ان تشيع الفاحشة في الذين امنوا لهم عذاب اليم "İnne'llezîne yuħibbûne en-teşî'a'l-fâħişetu fi'llezîne âmenû lehüm 'azâbun elîmun: Müminler arasında ahlaksızlığın yaygınlaşmasını isteyenlere dünyada ve ahirette can yakıcı bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Nûr, 24: 19)'dan. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/iyw60R>

¹² ان الذين يرمون المحصنات الغافلات المؤمنات لعنوا في الدنيا والاخرة "İnne'llezîne yermüne'l-muħşanâti'l-ğâfilâti'l-mu'minâti lu'inû fi'd-dunyâ ve'l-âhîrati: İmanlı, saf ve namuslu kadınlara iftira atanlar dünyada ve ahirette lanetlenmişlerdir, onlara büyük bir ceza vardır." (Nûr, 24: 23)'ten. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/yjMN>

¹³ S 63b/7, D1 71a/15 nice: niçe D2 127a/13.

¹⁴ S 63b/7, D1 71a/15 haber-i Hâķķânî: haber-i Hâķânî D2 127a/14.

¹⁵ S 63b/8, D2 127b/1 Hâzret'ün: Hâzret-i Resûl'ün D1 71a/17.

¹⁶ S 63b/9, D1 71a/18 eylediler: iderler D2 127b/3.

¹⁷ S 63b/11-12, D1 71a/21-22 erbâb-ı hıyâr: aħbâb-ı hıyâr D2 127b/7.

güne söylediler. Hâzret-i ‘Alî baş kaldırıp: ⁽¹³⁾ “Yâ Resûla'llâh! Hadd-i zâtında egerçi kim bu iftirâ vü bühtândan sâlimedür. Ammâ ⁽¹⁴⁾ ziyân-ı bed-güyândan¹ selâmet için anı taatlîk² eylemek enseb gibi görünür.” didi³. ⁽¹⁵⁾ Pes Hâzret-i ‘Âyişe bu sözden Hâzret-i ‘Alî'ye incinüp⁴ ğarazen ve ta‘aşsuben degül ⁽¹⁶⁾ belki kendinüñ ictihâdı mücebince⁵ ba‘z-ı hûşûşlarda anuñ taraf-ı hilâfetde ⁽¹⁷⁾ oldu. Hattâ anuñ hilâfeti zamânında Hâzret-i Mu‘âviye, Şâm ‘askeriyile gelüp⁶ ⁽¹⁸⁾ Şıffîn nâm mevzi‘de anuñ ile muhârebe eyledüklerinde Hâzret-i ‘Âyişe dağı: “Hak, ⁽¹⁹⁾ Mu‘âviye tarafındadır.” diyü ol maḥallde Mu‘âviye ile bile gelmiş idi. Muḥaṣṣal-ı kelâm [64a] ⁽¹⁾ ü netice-i merâm⁷ Hâzret-i ‘Âyişe'nün *raḍiya'llâhu* ⁸ ‘*anhâ*⁹ ‘uyûbından berâtına ve zünûbından¹⁰ ⁽²⁾ nezâhetine¹¹ Kûrân-ı ‘azîm nâṭık ü kelâm-ı kâdim şâhiddür ve Hâzret-i Hadîce'den ⁽³⁾ sonra efḍal-i nisâ vü eşedd-i muḥabbet_ile ḥabîbe-i Resûl-i Hudâ'dur. Hâzret anuñla yaturken ⁽⁴⁾ Cibrîl gelüp vahy getürmek vâkı‘ olmuşdur. Bu şa‘âdet, ezvâc-ı tâhirâtından ⁽⁵⁾ hîcbir¹² kimseye dağı müyesser olmamışdur ve Hâzret anuñ nevbeti güninde ve anuñ ⁽⁶⁾ beytinde fevt olmuşdur ve anda defn olmuşdur¹³. Hâlâ Ravza-i Muṭahhara olan ⁽⁷⁾ Hâzret-i ‘Âyişe'nün beyt-i şerîfleridir. On sekiz yaşında olup toḳuz yıl ⁽⁸⁾ Hâzret'le mu‘âşeret itmişlerdür. Ba‘dehu ‘ibâdet ü ictihâd ile iştiğâl ⁽⁹⁾ idüp Medîne-i Münevvere'de aşḫâb-ı kibâr ü muḥâcirîn ü enşâra fetvâ virdi¹⁴ ⁽¹⁰⁾ ve Hâzret'den iki bin iki yüz on¹⁵ ḥadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür. Dünyâda ⁽¹¹⁾ altmış yidi yıl ‘ömr sürüp âḫirü'l-emr târîḫ-i hicretüñ elli sekizinci¹⁶ ve bir rivâyetde ⁽¹²⁾ elli yidinci senesinde Medîne-i Münevvere'de vefât idüp, Ebû Hüreyre ¹⁷ namâzını ⁽¹³⁾ kıilup anda

¹ D2 127b/10 ziyân-ı bed-güyândan: ziyân-ı bed-güyân S 63b/14, D1 71b/1-2.

² S 63b/14, D1 71b/2 taatlîk: ıtlâḳ D2 127b/11.

³ S 63b/14, D1 71b/2-3 gibi görünür didi: görünürdi D2 127b/12.

⁴ S 63b/15, D1 71b/4 incinüp: inciyüp D2 127b/13.

⁵ S 63b/16, D1 71b/5 mücebince: müçebinçe D2 127b/14.

⁶ S 63b/17, D1 71b/7 gelüp: - D2 128a/2.

⁷ S 64a/1, D1 71b/10 netice-i merâm: نجيہ D2 128a/5.

⁸ S 64a/1, D2 128a/6 - : te‘âlâ D1 71b/11.

⁹ Raḍiya'llâhu ‘anhâ: Allah ondan razı olsun.

¹⁰ D2 128a/7 zünûbından: zünûbdan S 64a/1, D1 71b/12.

¹¹ S 64a/2, D1 71b/12 nezâhetine: bezâhetine D2 128a/7.

¹² S 64a/5, D1 71b/16 hîcbir: bir D2 128a/12.

¹³ S 64a/6, D1 71b/18 olmuşdur: olunmuşdur D2 128a/15.

¹⁴ D1 71b/23, D2 128b/6 virdi: virürdi S 64a/9.

¹⁵ S 64a/10, D1 72a/1 on: - D2 128b/6.

¹⁶ S 64a/11, D1 72a/3 sekizinci: sekizinçi D2 128b/9.

¹⁷ S 64a/12, D1 72a/5 - : raḍiya'llâhu ‘anhu D2 128b/11.

meḳābir-i müslimîn olan Baḳī nām mevzi'de defn eylediler ve bir rivāyetde ⁽¹⁴⁾ “Meymūne bin Mihrān^{1 2} namāzını kıldı.” dirler. Ammā “Evvelki ḳavl eṣaḥḥdur.” demişler. ⁽¹⁵⁾ **El-ḥadīsu's-ṣānī ve's-ṣelāṣūn**³. ⁽¹⁶⁾ Ni'me'r-reculu 'Abdu'llāhi levkāne yuṣallī mine'l-leylī⁴. Şadaḳa Resūlu'llāh. Bu ḥadīs-i ⁽¹⁷⁾ şerīf-i Resūl-i Bārī *Kitāb-ı Şaḥīḥ-i Müslim ve Buḥārī* dendür. Sebeb-i vürūd-ı ḥadīs-i şerīf ⁽¹⁸⁾ bu oldı ki, rāviye-i ḥadīs-i şerīf buyururlar ki: “Ḳarındaşum 'Abdu'llāh ⁽¹⁹⁾ bin 'Ömer bir gice vāḳı'asında görür ki⁶ iki melek gūyā anı tutup alup [64b] ⁽¹⁾ cehennem cānibine giderler. Ol daḥı: 'Cehennemden Allāh'a şıḡınurum⁷.' diyü feryād idüp ⁽²⁾ giderken nā-gāh bir melek daḥı gelüp: 'Yā 'Abdu'llāh! Ḳorḳma!' diyü anı anlarıñ ellerinden ⁽³⁾ ḥalāş eyler. Pes bu vāḳı'a(y)⁸ baña ḥikāyet eyledi. Ben daḥı⁹ Resūl-i Ekrem'e ḥikāyet ⁽⁴⁾ eyledüğimde¹⁰ peygām-ber 'aleyhi's-selām¹¹ daḥı bu ḥadīs-i şerīf buyurdılar.” Ma'nā-yı şerīfi: “Gökçek ⁽⁵⁾ kişi idi 'Abdu'llāh eger giceden ba'z-ı vāḳtde namāz kılaydı.” dimekdür. Pes¹² bu ḥadīs-i ⁽⁶⁾ şerīfün vürūdından soñra gicelerin¹³ ekşerinde 'Abdu'llāh 'ibādet üzre olup uyḥuyı az uyurdu. ⁽⁷⁾ **Fī-zikri ummi'l-mu'minīne Ḥafşa binti 'Umer raḍiya'llāhu 'anhumā**^{14 (8)} Bu ḥadīs-i şerīfün¹⁵ rāviyesi şāhibe-i 'ābide-i şavvāme vü şāliḥa-i zāhide-i ⁽⁹⁾ ḳavvāme, şiyām ü ḳıyāmıla melūfe¹⁶ ve şalāḥ ü felāḥıla ma'rūfe olan şems ⁽¹⁰⁾ binti ḳamer, ümmü'l-mü'minīn Ḥafşa binti 'Ömer¹⁷ ibnü'l-Ḥaṭṭāb

¹ S 64a/14, D1 72a/7 Mihrān: Nihrān D2 128b/14.

² S 64a/14, D1 72a/7 - : raḍiya'llāhu 'anhu D2 128b/14.

³ S 64a/15 el-ḥadīsu's-ṣānī ve's-ṣelāṣūn: el-ḥadīsu's-ṣānī ve's-ṣelāṣūn D1 72a/9, el-ḥadīsu'l-vāḥid ṣelāṣīn D2 129a/1. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisın sıra numarası yanlış verilmiştir.

⁴ نعم الرجل عبد الله لو كان يصلي من الليل: “Ni'me'r-reculu 'Abdu'llāhi levkāne yuṣallī mine'l-leylī: Abdullāh, ne iyi adamdır. Fakat gecenin bir kısmında kalkıp da namaz kılsa, bunu alışkanlık hâline getirse idi.” (Baytan, 1971: 434)

⁵ S 64a/18, D1 72a/13 bu oldı ki rāviye-i ḥadīs-i şerīf: + D2 129a/6-7.

⁶ S 64a/19, D1 72a/14 ki: - D2 129a/8.

⁷ S 64b/1, D1 72a/16 şıḡınurum: şıḡınurum D2 129a/10.

⁸ S 64b/3, D1 72a/18 pes bu vāḳı'a(y): bu vāḳı'a D2 129a/13.

⁹ S 64b/3, D1 72a/19 ben daḥı: bende ḥı D2 129a/14.

¹⁰ S 64b/4, D1 72a/19 eyledüğümdede: eyledükde D2 129a/14.

¹¹ S 64b/4, D2 129a/15 'aleyhi's-selām: 'aleyhi's-şalātu ve's-selām D1 72a/19-20. | 'Aleyhi's-selām: Allah'ın selāmı üzerine olsun.

¹² D1 72b/1 kılaydı dimekdür pes: kıldı dimekdür pes S 64b/5, kılaydı dimekdür D2 129b/2.

¹³ S 64b/6, D2 129b/4 gicelerin: gicelerün D1 72b/2.

¹⁴ S 64b/7, D1 72b/4 fī-zikri ummi'l-mu'minīne Ḥafşa binti 'Umer raḍiya'llāhu 'anhumā: - D2 129b/6. | D2 nüshasının bu sayfasında hadis rāvisinin adı yerine “el-ḥadīsu's-ṣānī ve's-ṣelāṣūn” ifadesi yer almaktadır. İfadede yer alan sıra numarası, nakledilen hadisın gerçek sıra numarası ile tutarlıdır.

¹⁵ S 64b/8, D2 129b/7 ḥadīs-i şerīfün: ḥadīs-i şerīf D1 72b/5.

¹⁶ S 64b/9, D2 129b/9 melūfe: me'lūfe D1 72b/6.

¹⁷ S 64b/10 ḳamer ümmü'l-mü'minīn Ḥafşa binti 'Ömer: ḳamer ümmü'l-mü'minīn Ḥafşa binti 'Amr D1 72b/7-8, 'Ömer D2 129b/10.

bin Nüfeylü'l-Mekkiyyeti'l-Kureşsiyyeti'l-⁽¹¹⁾‘Adeviyye'dür *rağiya'llāhu* ¹ ‘*anhu*². Vālidesi Zeyneb binti Maṭ‘ūn bin Ḥabīb bin Vehb ⁽¹²⁾ bin Ḥuzāfetü's-Sehmiyye'dür³ *rağiya'llāhu* ‘*anhā*⁴ ve vālidesinüñ ceddî Ḥabīb dahı ⁽¹³⁾ şeref-i İslām ile müşerref olmuştur. Ḥattā Medīne-i Münevvere'ye ekşer akrabā vu ta‘allukātı ⁽¹⁴⁾ ile bile hicret eyleyüp Bedr gazāsından sonra vefāt eylemişdür ve ba‘zılar⁵ ⁽¹⁵⁾ “Mezbūr Ḥabīb'ün ismi Ḥuneys'dür⁶.” dimişlerdür. Rāviye-i ḥadīs Ḥafsa⁷ *rağiya'llāhu* ⁸ ‘*anhā*⁹, ⁽¹⁶⁾ peder ü māder ü birāderleriyle bile ‘umūmen Mekke-i Mükerrema'den rihlet ve Medīne-i Münevvere'ye ⁽¹⁷⁾ hicret idüp tārīḥ-i hicretün üçinci senesinde Ḥazret, kendi nefs-i nefislerine¹⁰ ⁽¹⁸⁾ ‘aḳd-i nikāḥ eylemişlerdür. Fezā'iline ḥadd u ḡāyet yokdur. Ekşer¹¹ eyyāmda şā‘ime ⁽¹⁹⁾ vü aḡleb-i leyālde ḳā‘ime olup Ḥazret'den altmış ḥadīs-i şerīf rivāyet eylemişdür. [65a] ⁽¹⁾ **Naḳldür ki**¹² Ḥazret-i Resül bir zamānda¹³ anı bir ṭalāk boşadılar. Fi'l-ḥāl ⁽²⁾ Cebrā‘il nāzil olup: “Yā Muḥammed! Ḥaḳ Te‘ālā'nuñ emri budur ki sen, yine Ḥafsa'ya¹⁴ ⁽³⁾ mürāca‘atla nikāḥı ibḳā idesün. Zīrā ol¹⁵ dā‘imā şiyāma müdāvemem ve ekşeriyyā ⁽⁴⁾ ḳıyāma müvāzebet¹⁶ üzre olup cennetde dahı senün ḥatunuñ olsa gerekdür ⁽⁵⁾ diyü buyurdılar.” didi. Ḥazret dahı: “Sem‘an ve ṭā‘a. Allāh'dan emr, ḳuldan itā‘at.” diyüp¹⁷ ⁽⁶⁾ yine mürāca‘at u şoḥbet-i ḥalvet eylediler. Pes¹⁸ yidi yıldan ziyāde Ḥazret'ün taḥt-ı ⁽⁷⁾ nikāḥlarında olup¹⁹ ba‘dehu tārīḥ-i hicretün kırk beşinci senesinde şehir-i ⁽⁸⁾ şa‘bān'da dünyādan²⁰ sefer ve dār-ı ‘Adn'i maḳarr

¹ S 64b/11, D2 129b/11 - : te‘ālā D1 72b/9.

² Rağiya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

³ S 64b/12, D2 129b/13 Ḥuzāfetü's-Sehmiyye'dür: Ḥuzāfetü's-Sehmiyye'dür D1 72b/10-11.

⁴ Rağiya'llāhu ‘anhā: Allah ondan razı olsun.

⁵ S 64b/14, D1 72b/14 ba‘zılar: ba‘zılar D2 130a/3.

⁶ S 64b/15, D2 130a/3 Ḥuneys'dür: Ḥuneys'i'dür D1 72b/15.

⁷ S 64b/15, D1 72b/15-16 rāviye-i ḥadīs Ḥafsa: rāviye-i ḥadīs-i şerīf Ḥafza D2 130a/4.

⁸ S 64b/15, D2 130a/4 - : te‘ālā D1 72b/16.

⁹ S 64b/15, D1 72b/16 ‘anhā: ‘anhu D2 130a/5. | Rağiya'llāhu ‘anhā: Allah ondan razı olsun.

¹⁰ S 64b/17 üçüncü senesinde Ḥazret kendi nefs-i nefislerine: üçüncü senesinde Ḥazret-i Resül kendi nefs-i nefislerine D1 72b/18-19, onıncı senesinde Ḥazret kendi nefs-i nefislerine D2 130a/7-8.

¹¹ S 64b/18, D1 72b/20-21 ḡāyet yokdur ekşer: ḡāye yokdur ekşeriyyā D2 130a/9.

¹² S 65a/1, D1 73a/2 naḳldür ki: - D2 130a/12.

¹³ S 65a/1, D1 73a/2 zamānda: zamān D2 130a/12.

¹⁴ S 65a/2, D1 73a/4 Ḥafsa'ya: Ḥafza'ya D2 130a/15.

¹⁵ S 65a/3, D1 73a/5 ol: ١٥ D2 130b/1.

¹⁶ D1 73a/6 müvāzebet: müvāzebet S 65a/4, müvāzebet D2 130b/1.

¹⁷ S 65a/5 diyüp: - D1 73a/8, D2 130b/5.

¹⁸ S 65a/6, D1 73a/9 pes: - D2 130b/6.

¹⁹ S 65a/7, D1 73a/10 olup: alup D2 130b/7.

²⁰ S 65a/7-8, D1 73a/11-12 beşinci senesinde şehir-i şa‘bān'da dünyādan: beşinci senesinde şehir-i şa‘bān D2 130b/8.

eyledi¹. ⁽⁹⁾ El-ḥadīṣu's-şālīs ve's-şelāṣūn². ⁽¹⁰⁾ ✽ Men ṣallā fi-yevmin şintey 'aşrete secdetin erba'an ḳable'z-zuhri ve rek'ateyni ba'dehā ⁽¹¹⁾ ve rek'ateyni ba'de'l-mağribi ve rek'ateyni ba'de'l-işā'e ve rek'ateyni ḳable'l-fecri teṭevvu'an ⁽¹²⁾ buniye lehu beyten fi'l-cenneti³. Bu ḥadīs-i şerīf-i pūr-intihāc⁴ İmām Müslim bin Ḥaccāc ⁽¹³⁾ Şaḥīḥ'indendür⁵. Ma'nāsı: "Bir kimse on iki rek'at namāz kılsa ki dört⁶ rek'at ⁽¹⁴⁾ öyle namāzından evvel daḥı iki rek'at öyle namāzından⁷ sonra daḥı iki rek'at ⁽¹⁵⁾ aḥşam namāzından sonra daḥı iki rek'at⁸ yatsu namāzından sonra daḥı iki rek'at ⁽¹⁶⁾ şabāḥ namāzından evvel teṭavvu' olduğu⁹ hālde ol kimse için cennetde ⁽¹⁷⁾ bir ev yapılır." dimekdür. Metn-i ḥadīs-i şerīfdeki secde lafzından murād-ı Resūlu'llāh, ⁽¹⁸⁾ rek'atdur. Secdenün şevābı cümle erkāndan ziyāde olmağıla, mecāzen külliden cüz'ü¹⁰ ile ta'bīr ⁽¹⁹⁾ buyurulmuşdur ve teṭavvu'dan murād farz degül ma'nāsınadır. Pes bunda rek'atdan [65b] ⁽¹⁾ murād, nāfile olmaḳ lāzım gelmez ve sünnet-i mü'ekkedelüğüne māni' olmaz ve rek'at-ı mezbūrenün¹¹ ⁽²⁾ ekşeri yevmde vāḳi' olmağın, fi-yevmin diyüp leyle ta'arruz buyurmadılar. ⁽³⁾ Fī-zikri Remle binti Ebī Süfyān raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā¹² ⁽⁴⁾ Bu ḥadīs-i şerīfenün rāviyesi şāḥibāt-ı şāliḥāt¹³ ü ezvāc-ı muṭaḥḥarātdan ⁽⁵⁾ ümmü'l-mü'minīn ve'l-müslimīn, ḥabībe-i Ḥabīb-i Rabbu'l-ālemīn Ümmü Ḥabībe Remle binti ⁽⁶⁾ Ebī Süfyān Şaḥr bin Ḥarb bin Ümeyye¹⁴ bin 'Abdu's-Şems

¹ S 65a/8 dār-ı 'Adn'i maḳarr eyledi: dār-ı 'Adn'e maḳarr eyledi D1 73a/12, dār-ı 'Adn'e maḳarr oldı D2 130b/9.

² S 65a/9 el-ḥadīṣu's-şālīs ve's-şelāṣūn: el-ḥadīṣu's-şālīs ve's-şelāṣūn D1 73a/13, el-ḥadīṣu's-şānī ve şelāṣīn D2 130b/10. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisın sıra numarası yanlış verilmiştir.

³ من صلى في اليوم واللييلة اثنتي عشرة ركعة تطوعاً بنى الله له بيتاً في الجنة: اربعاً قبل الظهر وركعتين بعدها وركعتين بعد المغرب وركعتين بعد العشاء وركعتين قبل صلاة الغداة: "Men ṣallā fi'l-yevmi ve'l-leyleti eş-şinteyi 'aşrete rek'aten teṭevvu'an buniye'llāhu lehu beyten fi'l-cenneti: Erba'an ḳable'l-zuhri ve rek'ateyni ba'dehā ve rek'ateyni ba'de'l-mağribi ve rek'ateyni ba'de'l-işā'e ve rek'ateyni ḳable'şalāti'l-ğadati: Kim gece ve gündüz on iki rekât nāfile namāz kılsa Allah onun için cennette bir ev bina eder: Öğleden önce dört rekât, öğleden sonra iki rekât, gün batımından sonra iki rekât, akşam yemeğinden sonra iki rekât ve sabah namāzından önce iki rekât." Erişim: 25 Şubat 2023, <https://l24.im/0rNLvS>

⁴ S 65a/12, D1 73a/17 ḥadīs-i şerīf-i pūr-intihāc: ḥadīs-i şerīf bu ḥaber-i pūr-intihāc D2 130b/14-15.

⁵ S 65a/13, D1 73a/18 Şaḥīḥ'indendür: Şaḥīḥ'dendür D2 131a/1.

⁶ S 65a/13, D1 73a/18-19 namāz kılsa ki dört: ki dört D2 131a/2.

⁷ S 65a/14, D1 73a/19-20 evvel daḥı iki rek'at öyle namāzından: - D2 131a/2.

⁸ S 65a/15, D1 73a/20-21 aḥşam namāzından sonra daḥı iki rek'at: - D2 131a/3.

⁹ S 65a/16 olduğu: oldıḥı D1 73b/1, oldıḥı D2 131a/4.

¹⁰ S 65a/18, D1 73b/4 cüz'ü: cerr D2 131a/9.

¹¹ S 65b/1, D1 73b/7-8 rek'at-ı mezbūrenün: rek'atān-ı mezbūrenün D2 131a/12.

¹² S 65b/3, D1 73b/10 fī-zikri Remle binti Ebī Süfyān raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā: - D2 131a/15.

¹³ S 65b/4, D1 73b/11 şāḥibāt-ı şāliḥāt: şāḥibāt D2 131b/1.

¹⁴ S 65b/6, D2 131b/4 Ümeyye: Ümmeyye D1 73b/14.

ibni ‘Abdi Menāfū'l-Ḳureşsiyyeti'l-(7)‘Ümeviyyeti'l-Mekkiyye *radîya'llāhu*¹ ‘*anhādur*² ki Ḥazret-i Mu‘āviye'nün hemşiresi³ (8) olup, nesebleri Resül-i Ekrem⁴ ḥazretleriyle merķūm ‘Abdi Menāf da cem‘ olur⁵ (9) ve vālidesi Şafiyye binti Ebi'l-‘Āş'dur ki emīrū'l-mū'minīn ‘Oşmān ḥazretlerinin¹⁰ ‘ammesidür ve rāviye-i ḥadīş-i şerīf Remle, sābıķan ‘Abdu'llāh⁶ bin Caḥş nām¹¹ kimsenün ḥatunı olup andan⁷ Ḥabībe nām bir kıızı vücuda gelmegin⁸, Ümmü Ḥabībe¹² künyeti ile iştihār bulmuşdur ve zevci mezbūr ‘Ubeydu'llāh iki nevbet Ḥabeşe¹³ diyārına hicret idüp āhirū'l-emr merķūm ‘Ubeydu'llāh⁹ anda fevt olmuşdur ve bir¹⁴ rivāyetde dīn-i İslām'dan rücu‘ idüp el-‘iyāzen-bi'llāh mürtedd¹⁰ olduğdan soñra fevt¹⁵ olmuşdur. **Naķldür ki** Resül ḥazretleri¹¹ anuñ vefātından soñra ḥaberdār¹⁶ olup ‘Amr¹² bin Ümeyye-i Ḍamīrī'(y)i¹³ *radîya'llāhu*¹⁴ ‘*anhu*¹⁵ kendü cāniblerinden vekīl naşb¹⁷ idüp Ḥabeşe diyārına göndürdiler tā ki şāḥābe-i kibārdan ol zamānda anda¹⁶ sākin¹⁸ olan Sa‘īd bin Ebi'l-‘Āş *radîya'llāhu*¹⁷ ‘*anhu*¹⁸ anı dört yüz dirhem ve bir rivāyetde¹⁹ biñ dirhem kābin_ile Resūlu'llāh içün nikāḥ eyledi ve meblağ-ı merķūmı Ḥabeşe [66a]¹ pādīşāḥı Melik Necāşī kendi¹⁹ mālından virüp Ümmü Ḥabībe'ye²⁰ teslīm eyledi. (2) Andan soñra Resül ḥazretleri Şūraḥbīl bin Cassene nām kimse(y)i Ḥabeşe'ye²¹ göndürüp (3) Ümmü Ḥabībe'(y)i Medīne-i Münevvere'ye getürdiler ve Ḥazret'den otuz beş ḥadīş-i şerīf

¹ S 65b/7, D2 131b/6 - : te‘ālā D1 73b/15.

² Raḍiya'llāhu ‘anhā: Allah ondan razı olsun.

³ S 65b/7, D2 131b/7 hemşiresi: hemşiresi D1 73b/16.

⁴ S 65b/8, D2 131b/7 - : şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem D1 73b/17.

⁵ S 65b/8, D1 73b/18 olur: olup D2 131b/8.

⁶ S 65b/10, D2 131b/11 ‘Abdu'llāh: ‘Abdu'r-Raḥmān D1 73b/21.

⁷ S 65b/11, D1 74a/1 andan: anda D2 131b/12.

⁸ S 65b/11, D1 74a/1 vücuda gelmegin: olup D2 131b/13.

⁹ S 65b/12-13, D1 74a/2-3-4 ‘Ubeydu'llāh iki nevbet Ḥabeşe diyārına hicret idüp āhirū'l-emr merķūm ‘Ubeydu'llāh: ‘Abdu'llāh D2 131b/14.

¹⁰ S 65b/14, D1 74a/5 mürtedd: mürtedd D2 132a/1.

¹¹ S 65b/15, D1 74a/6 Resül ḥazretleri: Resūlu'llāh şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem D2 132a/2-3.

¹² S 65b/16, D1 74a/7 ‘Amr: ‘Ömer D2 132a/4.

¹³ S 65b/16 Ümeyye-i Ḍamīrī'(y)i: Ümeyye-i Ḍamīrī D1 74a/7-8, D2 132a/4.

¹⁴ S 65b/16, D2 132a/5 - : te‘ālā D1 74a/8.

¹⁵ S 65b/16, D2 132a/5 ‘anhu: ‘anhuyı D1 74a/8. | Raḍiya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁶ S 65b/17, D1 74a/10 anda: - D2 132a/7.

¹⁷ S 65b/18, D2 132a/8 - : te‘ālā D1 74a/11.

¹⁸ Raḍiya'llāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁹ S 66a/1, D1 74a/14 kendi: kendü D2 132a/11.

²⁰ S 66a/1, D1 74a/14 Ḥabībe'ye: Ḥabībe'yeye D2 132a/12.

²¹ S 66a/2 Şūraḥbīl bin Cassene nām kimse(y)i Ḥabeşe'ye: شرحيل bin حنيسه nām kimse(y)i Ḥabeşe D1 74a/15-16, شرحيل bin Casse nām kimse Ḥabeşe'yeye D2 132a/13-14.

(4) rivāyet eylemişdür ve dünyāda Ḥāzret'den sonra daḥı¹ 'ömr-i ṭavīl sürüp tārīḫ-i (5) hicretüñ kırk dördinci² senesinde Medīne-i Münevvere'de vefāt idüp rahmet-i Ḥaḫḫ'a (6) vāsıla ve dār-ı Na'īm'e dāḥile oldu *riḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhā ve 'alā-sā'iri's-ṣaḥābiyyāt ecma'īn*³. (7) **El-ḥadīsu'r-rābi' ve's-ṣelāsūn**⁴. (8) ✽Mā neḳaṣe mālun min-ṣadaḳatin velā 'afā reculun 'an-meḫlimentin illā zādehu'llāhu 'izzen⁵. (9) Bu ḥadīs-i şerīf-i beşāret-şi'ār ve bu ḥaber-i münif-i sa'ādet-medār *Kitāb-ı* (10) *Meşāriḳu'l-Envār*'dandur. Ma'nā-yı laṭifi: "Māl eksük olmaz, şadaḳadur⁶. Ya'nī (11) şadaḳa virse anuñ mālī eksilmez. Gerekse ol şadaḳa-i mefrūza⁷ olsun gerekse (12) nāfile olsun elbette⁸ ol virilen mālın yirine Allāhu Te'ālā ez'āf-ı muzā'af⁹ virür ve daḥı bir kimse(y)i⁹ zūlmden 'afv eylemez. İla'llāhi te'ālā ol zūlmı 'afv eylemek¹⁰ (14) sebebiyle ol kimsenüñ 'izzetini ziyāde eyler." Ya'nī bir kimseye zūlm olınsa pes (15) ol kimse zālimine ol zūlmı¹¹ 'afv idüp intişār u intikāmı terk eylese Allāhu Te'ālā (16) ol kimsenüñ 'izzetini ziyāde eyler. **Fī-zikri ummi'l-mu'minīne Ummu Seleme raḍiya'llāhu 'anhā**¹² (17) Bu ḥadīs-i şerīf ve bu ḥaber-i laṭifüñ rāviyesi ümmü'l-mu'minīn, zevcetu seyyidi'l-⁽¹⁸⁾mürselīn Ümmü Seleme Hind binti Ebī Ümeyye¹³ Süheyl¹⁴ ibni Ebī Ḥuzeyfe el-Muḡire bin 'Abdu'llāh (19) bin 'Amr¹⁵ bin Maḥzūm bin Yaḫza ibni Mürre bin Ka'b bin Lü'eyyü'l-Maḥzūmiyyeti'l-Ḳureşsiyyeti'l-[66b]⁽¹⁾Mekkiyye'dür. Nesebleri¹⁶,

¹ S 66a/4, D2 132b/2 daḥı: - D1 74a/18.

² S 66a/5, D1 74a/19 dördinci: dördinç D2 132b/3.

³ D1 74a/23 ecma'īn: - S 66a/6, D2 132b/6. | Rıḍvānu'llāhi te'ālā 'aleyhā ve 'alā-sā'iri's-ṣaḥābiyyāt ecma'īn: Allāhu Te'ālā, ondan ve diğ̈er sahabelerin hepsinden razı olsun.

⁴ S 66a/7 el-ḥadīsu'r-rābi' ve's-ṣelāsūn: el-ḥadīsu'r-rābi' ve's-ṣelāsūn D1 74b/1, el-ḥadīsu's-ṣālīs ve's-ṣelāsūn D2 132b/7. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisın sıra numarası yanlış verilmiştir.

⁵ "Mā neḳaṣe mālun min-ṣadaḳatin velā 'afā reculun 'an-meḫlimentin illā zādehu'llāhu 'izzen: Hiçbir sadaka malı eksiltmez. Bağışlamak, ancak sahibinin şanını yükseltir. Allah için alçak gönüllü davranan kimseyi Allah yükseltir." Erişim: 21 Haziran 2023, <https://l24.im/kSEev0>

⁶ S 66a/10, D1 74b/5 şadaḳadur: şadaḳa D2 132b/12.

⁷ S 66a/11, D1 74b/6 şadaḳa-i mefrūza: şadaḳa-i maḡrūza D2 132b/13-14.

⁸ S 66a/12, D1 74b/7 elbette: elbetde D2 132b/15.

⁹ D2 133a/1 kimse(y)i: kimse S 66a/13, D1 74b/9.

¹⁰ S 66a/13, D2 133a/3 eylemek: - D1 74b/10.

¹¹ S 66a/15, D1 74b/12 zūlmı: zūlmün D2 133a/5.

¹² S 66a/16 fī-zikri ummi'l-mu'minīne Ummu Seleme raḍiya'llāhu 'anhā: fī-zikri ummi'l-mu'minīne Ummi Seleme raḍiya'llāhu te'ālā 'anhā D1 74b/14, - D2 133a/8.

¹³ S 66a/18, D2 133a/11 Ümeyye: Ümmeyye D1 74b/16.

¹⁴ 66a/18 Süheyl: Sehl S 66a/18, D1 74b/16, D2 133a/11.

¹⁵ S 66a/19, D1 74b/17 bin 'Amr: 'Ömer D2 133a/12.

¹⁶ S 66a/19, 66b/1 Lü'eyyü'l-Maḥzūmiyyeti'l-Ḳureşsiyyeti'l-Mekkiyye'dür nesebleri: Lü'eyyü'l-Maḥzūmiyyeti'l-Ḳureşsiyyeti'l-Mekkiyye'dür nesebleri D1 74b/18-19, Lü'eyyü'l-Maḥzūmiyyeti'l-Ḳureşsiyye-i Mekkiyye'dür D2 133a/13.

Ḥazret-i risalet-penāhıla merķūm Mürre bin Ka'b'da cem' olur. ⁽²⁾ Vālidı olan Ebū Ümeyye¹, şanādīd-i Kureyş'ün kibārından² ve ehl-i Mekke'nün büzürgvārlarından ⁽³⁾ idi³ ve vālidesi 'Ātike binti 'Āmir'dür. Rāviye-i mezbūre Ümmü Seleme *raḍiya'llāhu* ⁴ 'anhā⁵, ⁽⁴⁾ sābıkan⁶ sābıķın-i evvelīn ü aşhāb-ı Resūl-i güzīnden olan Ebū Seleme 'Abdu'llāh bin ⁽⁵⁾ 'Abdu'l-Esed bin Hilālū'l-Maḥzūmī'nün taht-ı nikāhında olup, zevci mezbūrı ⁽⁶⁾ ile Ḥabeşe diyārına ibtidā ol hicret eylemişdür ve andan evlādı Zeyneb ve Seleme ⁽⁷⁾ ve 'Ömer⁷ ve Dürre'dür⁸. Ba'dehu Medīne-i Münevvere'ye yine ol zevci ile hicret eyleyüp ⁽⁸⁾ üç yıl daḥı anda⁹ bilece oldılar. **Naḳldür** ki bir gün zevci¹⁰ Ebū Seleme, Ḥazret-i ⁽⁹⁾ Resūl-i Ekrem'ün ḥizmet-i şerīflerinden ḳalkup evine geldi¹¹. Zevcesi Ümmü Seleme ⁽¹⁰⁾ *raḍiya'llāhu* ¹² 'anhā¹³ aña su'āl eyledi ki¹⁴: “Bugün Ḥazret-i Resūl'den ne işitdün? ⁽¹¹⁾ Baña ḥaber vir.” didi. Ol daḥı: “Bugün¹⁵ Ḥazret'den bir kelām işitdüm. Ol sebebdan ⁽¹²⁾ ğāyet_ile mesrūr oldum. Ol kelām-ı sa'ādet-encām budur ki Ḥazret-i Resūl-i ⁽¹³⁾ Ekrem bugün buyurdılar ki: ‘Müslümānlardan birine bir muşibet irişdükde, Allāh'ın ⁽¹⁴⁾ ḳazāsına teslīm olmağıla, ﴿İnnā li'llāhi ve innā ileyhi rāci'un﴾ ¹⁶ didükden soñra ⁽¹⁵⁾ *Allāhumme ecirni fī-muşibeti vāḥluf lī-ḥayran minhā*¹⁷ diyü du'ā eylese Allāhu Te'ālā ⁽¹⁶⁾ ol kimseye ol

¹ S 66b/2, D2 133a/15 Ümeyye: Ümmeyye D1 75a/1.

² S 66b/2, D1 75a/2 kibārından: kibārındandır D2 133b/1.

³ S 66b/2-3, D1 75a/2 büzürgvārlarından idi: büzürgvārlarındandır D2 133b/1-2.

⁴ S 66b/3, D2 133b/3 - : te'ālā D1 75a/4.

⁵ Raḍiya'llāhu 'anhā: Allah ondan razı olsun.

⁶ S 66b/4, D1 75a/4 sābıkan: - D2 133b/3.

⁷ D2 133b/9 'Ömer: 'Amr S 66b/7, D1 75a/8.

⁸ 66b/7 Dürre'dür: Zürre'dür S 66b/7, D1 75a/8, Zürre'dür D2 133b/9.

⁹ S 66b/8, D2 133b/11 daḥı anda: anda daḥı D1 75a/10.

¹⁰ S 66b/8 naḳldür ki bir gün zevci: naḳldür ki bir gün D1 75a/10, bir gün zevci D2 133b/11-12.

¹¹ S 66b/9, D2 133b/13 geldi: geldükde D1 75a/12.

¹² S 66b/10, D2 133b/14 - : te'ālā D1 75a/13.

¹³ Raḍiya'llāhu 'anhā: Allah ondan razı olsun.

¹⁴ S 66b/10, D1 75a/13 eyledi ki: idüp D2 133b/15.

¹⁵ S 66b/10-11, D1 75a/14-15 Ḥazret-i Resūl'den ne işitdün baña ḥaber vir didi ol daḥı bugün: - D2 133b/15.

¹⁶ S 66b/14, D1 75a/19-20 innā li'llāhi ve innā ileyhi rāci'un: - D2 134a/5.

الذين اذا اصابتهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون “Elleżīne izā eşābethum muşibetun ḳālū innā li'llāhi ve innā ileyhi rāci'un: Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, ‘Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz’ derler.” (Bakara, 2: 156)’dan. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/agi2YWb>

¹⁷ S 66b/15, D1 75a/20-21 Allāhumme ecirni fī-muşibeti vāḥluf lī-ḥayran minhā: - D2 134a/6. | Allāhumme ecirni fī-muşibeti vāḥluf lī-ḥayran minhā: Bana bu musibetim için ücret ver. Ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ver.

elinden giden ni‘metden hayrlusın virür.’ diyü buyurdılar.” didi. ⁽¹⁷⁾ Pes¹ bu kelâm-ı sürür-encâm ve bu peyâm-ı hubûr-ihtitâm Ümmü Seleme'nün hâtırında² ⁽¹⁸⁾ kalmışdı. İttifâkan târîh-i hicretün dördinci³ senesinde zevc-i mezbûrî ⁽¹⁹⁾ Ebû⁴ Seleme *radîya'llâhu*⁵ ‘*anhû*⁶, Medîne-i Münevvere'de fevt olup Ümmü Seleme bir müceb hadîs-i [67a] ⁽¹⁾ sâbık⁷ istircâ eyledükden sonra “*Allâhumme ecurni fî-muşîbeti vâhluf lî*⁽²⁾ *hayran minhâ*⁸” diyü du‘a eyleyüp ve lâkin gönlünden “Egerçi kim ben bu du‘âyı eyledüm ⁽³⁾ ammâ baña⁹ Ebü Seleme'den yigrek âdem kanda bulunur.” dir idi. Pes¹⁰ müddet-i ‘iddeti ⁽⁴⁾ tamâm olduğdan sonra bir gün Resûl-i Ekrem bir niçe aşhâb-ı güzîn ile anuñ kapısına ⁽⁵⁾ gelüp içerü¹¹ girmeye icâzet istediler. Ümmü Seleme dañı içerüde bir¹² pöst dibâgat eylerdi. ⁽⁶⁾ Hemân Resûl'ün âvâzlarını işitdüğü¹³ gibi ellerini yaykayup¹⁴ kapuyı açıvirdi ⁽⁷⁾ ve bir visâde bırağup: “Üzerine buyuruñ.” diyü Hâzret'e teklîf eyledi. Hâzret ⁽⁸⁾ dañı sa‘âdet_ile geçüp oturdılar ve anı kendi¹⁵ nefsleriyeçün hatunlığa taleb ⁽⁹⁾ eylediler. Ol dañı rızâ virüp târîh-i mezbûruñ şehir-i şevvâl'inde ‘akd-i nikâh ⁽¹⁰⁾ olup hâlvat-i şaḥîḥa vâkı‘a oldu. Pes¹⁶ Allâhu Te‘âlâ anuñ du‘âsını kabûl eyleyüp ⁽¹¹⁾ aña zevc-i sâbıkı¹⁷ Ebü Seleme'den yigrek belki ‘umûmen maḥlûkâtdan hayrlı bir¹⁸ zevc-i ⁽¹²⁾ şeref-dişâr ü bir şevher-i sa‘âdet-medâr¹⁹ müyesser eyledi ve Ümmü Seleme *radîya'llâhu* ‘*anhâ* ⁽¹³⁾ Hâzret'den²⁰ üç yüz

¹ S 66b/16-17 didi pes: pes D1 75a/23, didi D2 134a/9.

² S 66b/17, D1 75b/2 hâtırında: hâtırından D2 134a/11.

³ S 66b/18, D1 75b/2 dördinci: dördinç D2 134a/12.

⁴ S 66b/19, D2 134a/13 Ebü: Ümmü D1 75b/3.

⁵ S 66b/19, D2 134a/13 - : te‘âlâ D1 75b/3.

⁶ Raḍîya'llâhu ‘anhû: Allah ondan razı olsun.

⁷ S 66b/19, D2 134a/15 hadîs-i sâbık: sâbık D1 75b/5.

⁸ S 67a/1-2, D1 75b/5-6 Allâhumme ecurni fî-muşîbeti vâhluf lî-hayran minhâ: - D2 134b/1. | Allâhumme ecurni fî-muşîbeti vâhluf lî-hayran minhâ: Bana bu musibetim için ücret ver. Ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ver.

⁹ S 67a/3, D1 75b/8 baña: - D2 134b/3.

¹⁰ S 67a/3, D1 75b/9 pes: - D2 134b/4.

¹¹ D2 134b/7 içerü: - S 67a/5, D1 75b/11.

¹² S 67a/5, D1 75b/12 bir: - D2 134b/8.

¹³ S 67a/6, D1 75b/12-13 Resûl'ün âvâzlarını işitdüğü: Resûl'llâh'ın âvâzlarını işitdüğü D2 134b/9-10.

¹⁴ D1 75b/13, D2 134b/10 yaykayup: yıkayup S 67a/6.

¹⁵ S 67a/8, D1 75b/16 kendi: kendü D2 134b/13.

¹⁶ S 67a/10, D1 75b/18-19 vâkı‘a oldu pes: vâkı‘ oldu D2 135a/2.

¹⁷ S 67a/11, D1 75b/19-20 zevc-i sâbıkı: zevc-i şaḥîḥ D2 135a/3.

¹⁸ S 67a/11, D1 75b/21 bir: - D2 135a/5.

¹⁹ S 67a/12, D1 75b/21 şevher-i sa‘âdet-medâr: cevher-i sa‘âdet-medâr D2 135a/5-6.

²⁰ S 67a/12-13 raḍîya'llâhu ‘anhâ Hâzret'den: raḍîya'llâhu te‘âlâ Hâzret-i Resûl'den D1 75b/22, raḍîya'llâhu Hâzret'den D2 135a/6-7. | Raḍîya'llâhu ‘anhâ: Allah ondan razı olsun

yetmiş sekiz¹ hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve Hâzret'ün⁽¹⁴⁾ hatunlarında² andan yaşlu hatunı yoğıdı ve Hâzret'den sonra dağı çok⁽¹⁵⁾ 'ömr sürdi. Seksan³ dört yaşında târîh-i hicretün altmış ikinci⁴ senesinde⁽¹⁶⁾ Medîne-i Münevvere'de vefât itdi. 'Aşere-i mübeşşereden olan sâbıku'z-zıkr⁽¹⁷⁾ Sa'îd⁵ bin Zeyd, namâzını kılop Baķî'i'de defn eylediler ve⁶ ezvâc-ı tâhirâtun cümlesinden⁽¹⁸⁾ sonra ol fevt olmuşdur ve bir rivâyetde elli toközuncı senesinde⁷ fevt oldı.⁽¹⁹⁾ **El-hadîşu'l-hâmis ve's-selâsün**⁸. [67b]⁽¹⁾ **Qad ecernâ men ecerti ve âmennâ men âmentî**⁹. Bu hadîs-i şerîf ve bu haber-i münîf⁽²⁾ dağı *Meşârik'* dendür. Ma'nâsı: "Senün hâlâş eyledüğini ben dağı¹⁰ hâlâş eyledüm⁽³⁾ ve senün emân virdüğine ben dağı emân virdüm." dimekdür. Resûl-i Ekrem ü nebiyy-i⁽⁴⁾ pürkerem bu hadîs-i şerîfi Mekke-i Mükerreme fetğ olındığı gün buyurmuşlardur¹¹. Sebeb-i⁽⁵⁾ vürüdü 'an-karîb râviye-i hadîşün¹² menâkıbında zıkr olunur.⁽⁶⁾ **Fî-zikri Ummu Hânî binti Ebî Tâlib radiya'llâhu te'âlâ 'anhâ**¹³⁽⁷⁾ Bu hadîs-i şerîfün râviyesi feẓâ'il ü fevâzılun hâviyesi olan 'arife-i⁽⁸⁾ esrâr-ı seb'ü'l-meşânî¹⁴ vü vâkıfe-i daķâyık¹⁵ u haķâyık-ı me'ânî, ümmü'l-mü'minîn⁽⁹⁾ Ümmü Hânî Fâhite binti Ebî Tâlib 'Abdi Menâf¹⁶ bin Şeybe 'Abdu'l-Muṭṭalibi'l-Mekkiyyeti'l-⁽¹⁰⁾ Kureysiyyeti'l-Hâşimiyye'dür *radiya'llâhu*¹⁷ 'anhâ¹⁸ ki, Hâzret-i 'Alî'nün büyük kız⁽¹¹⁾ karındaşıdır. İsm-i haşşî¹⁹ Fâhite ve künyesi Ümmü

¹ S 67a/13, D1 75b/23 sekiz: {sekiz} D2 135a/7.

² S 67a/13-14 Hâzret'ün hatunlarında: Hâzret-i Resûl'ün hatunlarından D1 76a/1, Hâzret'ün hatunlarındı D2 135a/8.

³ D1 76a/3, D2 135a/10 seksan: seksen S 67a/15.

⁴ S 67a/15, D1 76a/3 ikinci: ikinci D2 135a/11.

⁵ 67a/17 Sa'îd: Sa'd S 67a/17, D1 76a/5, D2 135a/13.

⁶ S 67a/17, D1 76a/6 ve: + D2 135a/15.

⁷ D1 76a/8 toközuncı senesinde: toközuncı sene S 67a/18, toközuncı senesinde D2 135b/2.

⁸ S 67a/19 el-hadîşu'l-hâmis ve's-selâsün: el-hadîşu'l-hâmis ve's-selaşün D1 76a/9, el-hadîşu'r-râbî' ve şelaşin D2 135b/3. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili hadisin sıra numarası yanlış verilmiştir.

⁹ قد اجرنا من اجرت و امننا من امننت: "Qad ecernâ men ecerti ve âmennâ men âmentî: Yâ Ümme Hânî! Senin emân ve te'minat verdiğin kimseye biz de emân verdik." (Baytan, 1971: 494)

¹⁰ S 67b/2, D1 76a/12 hâlâş eyledüğini ben dağı: ihlâş eyledüğini bende hı D2 135b/6-7.

¹¹ S 67b/4 olındığı gün buyurmuşlardur: olduğu gün buyurmuşlar D1 76a/15, olduğu vaķt buyurmuşlardur D2 135b/10-11.

¹² S 67b/5 râviye-i hadîşün: râvî-i hadîşün D1 76a/16, râviye-i hadîs-i şerîfün D2 135b/11-12.

¹³ S 67b/6, D1 76a/17 fî-zikri Ummu Hânî binti Ebî Tâlib radiya'llâhu te'âlâ 'anhâ: - D2 135b/13.

¹⁴ S 67b/7-8, D2 135b/15 'arife-i esrâr-ı seb'ü'l-meşânî: 'arife-i esrâr-ı seb'ü'l-meşânîyyi'l-meşânî D1 76a/19.

¹⁵ S 67b/8 vâkıfe-i daķâyık: dâfıka-i daķâyık D1 76a/19, vaķ'a-i daķâyık D2 136a/1.

¹⁶ S 67b/9, D2 136a/3 'Abdi Menâf: 'Abdu'l-Menâf D1 76b/2.

¹⁷ S 67b/10, D2 136a/4 -: te'âlâ D1 76b/3.

¹⁸ Radiya'llâhu 'anhâ: Allah ondan razı olsun.

¹⁹ D2 136a/6 ism-i haşşî: ism-i haẓẓı S 67b/11, D1 76b/4.

Hānī'dür. Qādīmen İslām'a gelüp ⁽¹²⁾ ammā ki Medīne-i Münevvere'ye hicret eylememişdür ve Hāzret-i Resūl dahı Mekke-i ⁽¹³⁾ Mükerrreme'de iken anı kendülere nikāh idüp ve lākin min-ba'd duḥūl vāqī' olmamışdur. ⁽¹⁴⁾ Ba'zılar qatında Hāzret mī'rāca gitdükleri gice anuñ menzilinde olup göklere ⁽¹⁵⁾ anuñ menzilinden 'urūc eylemişdür¹ ve zevc-i sâbıkı Hubeyre bin Vehbü'l-Maḥzūmī'dür ki ⁽¹⁶⁾ Hānī ve Ca'de nām veledleri andandur. Sebeb-i vürūd-ı ḥadīṣ-i şerīf: Naḳldür ki² ⁽¹⁷⁾ Mekke-i Mükerrreme feth olduğu zamānda³ Ümmü Hānī kendinüñ⁴ oğlu Ca'de bin Hubeyre'ye ⁽¹⁸⁾ kendisi⁵ fuzūlī emān virdi. Pes⁶ anuñ qarındaşı Hāzret-i 'Alī aña i'tibār eylemeyüp ⁽¹⁹⁾ Ca'de'yi⁷ qatl eylemek istedi. Ümmü Hānī dahı Hāzret'ün⁸ ḥuzūr-ı şerīflerine varup [68a] ⁽¹⁾ selām virdi. Hāzret ol hâlde ḡusl eylemege meşğüller olup kızları ⁽²⁾ Fāṭimetü'z-Zehrā raḍiya'llāhu⁹ 'anhā¹⁰ anlara sūtre¹¹ içün perde tutar idi. Hemān Hāzret ⁽³⁾ perde ardından anuñ taḥiyyetini işidüp: "Ol selām viren kimdür?" diyü su'al ⁽⁴⁾ eylediler. Ol dahı: "Emmiñüz kıızı Ümmü Hānī'yüm." didi ve "Ḥizmet-i şerīfiñüze bir¹² 'arz-ı ḥāle ⁽⁵⁾ gelmişimdür." diyü cevāb virdükde, Hāzret aña: "Ehlen ve sehlen yā Ümmü Hānī! Merḥaban, şafa ⁽⁶⁾ geldün¹³!" diyü envā'-ı luṭflar izḥār eylediler. Pes ḡusl¹⁴ tamām idüp bir şevbe bürindiler ⁽⁷⁾ ve sekiz rek'at şalāt-ı duḥā¹⁵ kılup namāzdan fāriḡ olup Ümmü Hānī, Hāzret'ün ḥāk-i pāylarına¹⁶ ⁽⁸⁾ yüz sürüp: "Yā Resūla'llāh! Qarındaşum 'Alī, benüm emān virdüğim oğlum Ca'de'yi qatl ⁽⁹⁾ eylemek ister. Bākī emr sizündür. Anı şefā'at iderüm." didükde, Hāzret dahı: "Yā ⁽¹⁰⁾ Ümmü Hānī! Senün emān virdüğün kimseye ben ¹⁷ dahı emān virdüm." diyü bu ḥadīṣ-i

¹ D1 76b/10 'urūc eylemişdür: 'urūc eylemişlerdür S 67b/15, ḥurūc eylemişdür D2 136a/13.

² S 67b/16, D1 76b/12 naḳldür ki: - D2 136b/1.

³ S 67b/17, D1 76b/13 zamānda: vaḳt D2 136b/1.

⁴ S 67b/17, D1 76b/13 kendinüñ: kendünün D2 136b/2.

⁵ S 67b/17-18 Hubeyre'ye kendisi: Hubeyre'yi kendisi D1 76b/14, Hubeyre bin kendüsü D2 136b/2-3.

⁶ S 67b/18, D1 76b/15 pes: - D2 136b/3.

⁷ S 67b/19, D1 76b/16 Ca'de'yi: Ca'de'(y)i D2 136b/5.

⁸ S 67b/19, D1 76b/17 Hāzret'ün: Hāzret'e D2 136b/5.

⁹ S 68a/2, D2 136b/8 - : te'ālā D1 76b/19.

¹⁰ Raḍiya'llāhu 'anhā: Allah ondan razı olsun.

¹¹ S 68a/2, D2 136b/9 sūtre: setr D1 76b/20.

¹² S 68a/4, D1 76b/23 bir: ben D2 136b/13.

¹³ S 68a/6, D1 77a/2 geldün: geldün D2 136b/15.

¹⁴ S 68a/6, D1 77a/3 ḡusl: ḡusl D2 137a/1.

¹⁵ S 68a/7, D1 77a/4 şalāt-ı duḥā: şalāt-ı duḥāy D2 137a/2.

¹⁶ S 68a/7, D2 137a/4 ḥāk-i pāylarına: ḥāk-i pāy-ı şerīflerine D1 77a/5.

¹⁷ S 68a/10, D1 77a/9 - : de D2 137a/8.

(11) şerîfî buyurup, Ca‘de‘yi¹ katlden taḥlîş eylediler ve Ümmü Hânî *raḍiya‘llāhu*² ‘anhā³
(12) Ḥazret‘den kırk yidi ḥadîş-i şerîf⁴ rivāyet eylemişdür. Esedu‘llāhi‘l-gālib ‘Aliyy⁵ bin Ebî
Ṭālib⁽¹³⁾ ve zeynü‘n-nās⁶ ‘Abdu‘llāh bin ‘Abbās gibi⁷ niçe aşḥāb-ı kibār ü mefāḥirü‘l-
‘ulemā’ ve‘l-fuḫalā’⁽¹⁴⁾ Mücāhid ve ‘Urve ve ‘İkrime ve ‘Aṭā gibi çok tābi‘în-i ahyār andan
‘ilm ü fetvā⁽¹⁵⁾ ahz idüp, ḥadîş naḫl eylemişlerdür. **Naḫl olunur ki**⁸ Ümmü Hânî, Resül’e
bir gün⁹ (16) gelüp: “Yâ Resûla‘llāh! Taḥḫîḫan benüm yaşum ziyāde olup ḡāyet_ile pîr
oldum. Şimden⁽¹⁷⁾ soñra ziyāde ḥarekete ṭāḫatum ḳalmamışdur. Baña oturduğum yirde
idecek bir⁽¹⁸⁾ ‘amel emr eyleñüz¹⁰ ki aña ekşeriyyā iştigāl üzre olayum.” didi. Ḥazret eyitdi:
(19) “Yâ Ümmü Hânî! Yüz kerre *subḥāna‘llāh*¹¹ di. Taḥḫîḫan ol tesbîḥ, İsmā‘îl peygām-ber
[68b]⁽¹⁾ evlādından yüz ḳul āzād eylemiş kimsenün¹² şevābına ber-ā-berdür daḫı yüz kerre
*el-ḥamdu li‘llāh*¹³ (2) di ki fî-sebîli‘llāh ḡazā içün eyerlü ve uyanlu at virmek şevābına
mu‘ādildür⁽³⁾ daḫı yüz kerre *Allāhu ekber*¹⁴ di ki Allāh içün yüz deve ḳurbān eylemek ḳadar
şevābı vardur⁽⁴⁾ ve daḫı yüz kerre *lā-ilāhe illa‘llāh*¹⁵ di ki taḥḫîḫan anuñ şevābı yir ile gök
arasını⁽⁵⁾ ṭoldurur ve bundan soñra efḍal bir kimsenün daḫı ‘ameli göge ref olunmaz¹⁶ (6)
meḡer ki ol kimse daḫı bunlara müdāvemet eyleye.” diyü buyurdılar *nî‘me‘t-ticāretu‘s-
sehle*¹⁷. (7) **El-ḥadîşu‘s-sādis ve‘ş-şelāşün**¹⁸. (8) Leḳad ḳultu ba‘deke erba‘a kelimātin
şelāşin merrātin lev vuzinet bimā ḳulti munzu‘l-yevmi⁽⁹⁾ levezenethunne subḥāna‘llāhi ve

¹ S 68a/11, D1 77a/10 Ca‘de‘yi: جعده دى D2 137a/10.

² S 68a/11, D2 137a/11 - : te‘ālā D1 77a/10.

³ D1 77a/11, D2 137a/11 ‘anhā: ‘anhāy S 68a/11. | Raḍiya‘llāhu ‘anhā: Allah ondan razı olsun.

⁴ D1 77a/11, D2 137a/11-12 ḥadîş-i şerîf: ḥadîş S 68a/12.

⁵ D1 77a/12, D2 137a/13 ‘Aliyy: ‘Alī S 68a/12.

⁶ S 68a/13, D1 77a/12 zeynü‘n-nās: zeyyinü‘n-nās D2 137a/13.

⁷ S 68a/13, D2 137a/14 gibi: - D1 77a/13.

⁸ S 68a/15, D1 77a/15-16 eylemişlerdür naḫl olunur ki: eylemişdür D2 137b/2.

⁹ S 68a/15, D1 77a/16 Resül’e bir gün: bir gün Resûlu‘llāh şalla‘llāhu ‘aleyhi ve selleme D2 137b/2-3.

¹⁰ S 68a/18, D1 77a/19 eyleñüz: eyleyüñüz D2 137b/7.

¹¹ S 68a/19, D1 77a/21 subḥāna‘llāh: - D2 137b/9. | Subḥāna‘llāh: Allah noksanlardan münezzehtir.

¹² D1 77a/22, D2 137b/11 kimsenün: kimesnenün S 68b/1.

¹³ S 68b/1, D1 77a/23 el-ḥamdu li‘llāh: - D2 137b/12. | El-ḥamdu li‘llāh: Hamd Allah’a mahsustur. Allah’a hamdolsun.

¹⁴ S 68b/3, D1 77b/2 Allāhu ekber: - D2 137b/14. | Allāhu ekber: Allah en büyüktür, her şeyden büyüktür, üstündür, uludur.

¹⁵ S 68b/4, D1 77b/3 lā-ilāhe illa‘llāh: - D2 138a/1. | Lā-ilāhe illa‘llāh: Allah’tan başka ilāh yoktur.

¹⁶ S 68b/5, D1 77b/5 olunmaz: olmaz D2 138a/3.

¹⁷ Nî‘me‘t-ticāretu‘s-sehle: Ne güzel, ne kolay ticaret.

¹⁸ S 68b/7 el-ḥadîşu‘s-sādis ve‘ş-şelāşün: el-ḥadîşu‘s-sādis ve‘ş-şelāşün D1 77b/8, - D2 138a/6. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili başlık için boş yer bırakılmış ancak başlık yazılmamıştır.

bi-ḥamdihi ‘adede ḥalkihi ve rızā nefsihi vezinete ‘arşihî⁽¹⁰⁾ ve midāde kelimātihi¹. Bu ḥadīş-i şerīf ve bu ḥaber-i münif ‘uyūn-ı muḥaddişinün ziyā⁽¹¹⁾ vü nūrı İmām Müslim bin Haccāc-ı Nîşābūrî *Şaḥīḥ*’indedür². Rāviye-i ḥadīş-i şerīf⁽¹²⁾ ümmü’l-mü’minîn Cüveyriyye *raḍiya’llāhu*³ ‘anhā⁴ buyururlar ki: “Bir şabāḥ evimün mescidinde⁽¹³⁾ oturup zıkr ü ‘ibādet meşgūl olmuş idüm. Ḥazret-i Resūl⁵ benüm ḳatūmdan⁽¹⁴⁾ gidüp eglendiler. Ḥattā şalāt-ı duḥāyı kılduḳdan soñra⁶ geldiler. Ben daḥı evimün⁽¹⁵⁾ mescidinde otururdum. Ḥazret beni anda gördükdē buyurdılar ki: ‘Yā Cüveyriyye!⁽¹⁶⁾ Sen daḥı ben gideli zıkr ü ‘ibādetden ayrılmayup meşgūl misin?’ didiler. Ben daḥı: ⁽¹⁷⁾ ‘Ne‘am yā Resūla’llāh, ayrılmadum.’ didüğimde, Ḥazret daḥı bu ḥadīş-i şerīf⁷ buyurdılar.”⁽¹⁸⁾ Ma’nā-yı manṭūḳisi: “Va’llāhi ben, senün ḳatūndan gitdükden soñra dört kelime ile⁽¹⁹⁾ Allāhu Te‘ālā’yı üç kerre tesbīḥ eyledüm⁸. Eger ol dört⁹ kelimātuñ şevābı, senün [69a]⁽¹⁾ şabāḥ vaḳtinden berü eyledüğün zıkrū’llāhuñ şevābı ile vezn olınsa ol dört⁽²⁾ kelimenün şevābı senün eyledüğün zıkrū’llāhuñ şevābına ğālib olurdu. Ol dört⁽³⁾ kelime *subḥana’llāhi ve bi-ḥamdihi* ‘adede ḥalkihi ve rızā nefsihi vezinete ‘arşihî ve midāde kelimātihi¹⁰.”⁽⁴⁾ Ma’nāsı: “Ben, Allāhu Te‘ālā’(y)¹¹ tesbīḥ ü taḥmīd iderüm. Ya’nı noḳşān şıfatlardan tenzīḥ⁽⁵⁾ ve cemīl¹² şıfatlar ile tavşif eylerüm maḥlūḳātınun¹³ ‘adedine bāliḡ olur¹⁴. Tesbīḥ⁽⁶⁾ ü taḥmīd

¹ لقد قلت بعدك أربع كلمات ثلاث مرات لو وزنت بما قلت منذ اليوم لوزنتهن سبحانه الله وبحمده عدد خلقه ورضا نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته: “Leḳad ḳultu ba‘deki erba‘a kelimātin şelāse merrātin lev vuzinet bimā ḳulti munzu’l-yevmi levezenethunne subḥāna’llāhi ve bi-ḥamdihi ‘adede ḥalkihi ve rızā nefsihi vezinete ‘arşihî ve midāde kelimātihi: Ben senden sonra üç defa dört kelime söyledim ki bütün gün söylediğin zikirlerle karşılaştırılırsa ecir ve sevapta onlara muadil olur. Bunlar da: ‘Maḥlukatının sayısı ve zatının rızası ve arş-ı a‘zaminin vezni ve Kelimetullahın adedi kadar sonsuz ve sayısız hamd ü senâ ile Allahu Te‘ālâ hazretlerini tesbih ve tenzih ederim.’ meâlindeki zikirdir.” (Baytan, 1971: 503)

² D1 77b/13, D2 138a/12 *Şaḥīḥ*’indedür: *Şaḥīḥ*’indür S 68b/11.

³ S 68b/12, D2 138a/14 - : te‘ālā D1 77b/14.

⁴ Raḍiya’llāhu ‘anhā: Allah ondan razı olsun.

⁵ S 68b/13, D1 77b/16 Ḥazret-i Resūl: Ḥazret-i Resūlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem D2 138b/1-2.

⁶ S 68b/14, D1 77b/17 kılduḳdan: kıldan D2 138b/3.

⁷ S 68b/17, D1 78a/1 ḥadīş-i şerīfi: ḥadīş D2 138b/8.

⁸ D2 138b/11 kerre tesbīḥ eyledüm: kere tesbīḥ eyledüm S 68b/19, kerre tesbīḥ eyledim D1 78a/3-4.

⁹ S 68b/19, D1 78a/4 dört: Drot D2 138b/12.

¹⁰ Subḥāna’llāhi ve bi-ḥamdihi ‘adede ḥalkihi ve rızā nefsihi vezinete ‘arşihî ve midāde kelimātihi: Allah’ı; maḥlukatı sayısınca, nefsinin rızasınca, arşının ağırlığıncı, kelimelerinin adedince hamd ile tesbih ederim.

¹¹ S 69a/4, D2 139a/3 te‘ālā’(y): te‘ālā’yı D1 78a/9.

¹² S 69a/4-5 şıfatlardan tenzīḥ ve cemīl: şıfatlarından tenzīḥ ve cemīl D1 78a/10, şıfatlarından tenziyye ve cemīl D2 139a/4-5.

¹³ S 69a/5, D1 78a/11 maḥlūḳātınun: maḥlūḳātuñ D2 139a/6.

¹⁴ S 69a/5, D1 78a/11 olur: olup D2 139a/6.

ile dağı kendinün kullarından rızası miqdârına bâliğ olur¹. Tesbîh⁽⁷⁾ ü taḥmîd ile dağı
 ‘arş-ı ‘azîminün² veznine bâliğ olur³. Tesbîh ü taḥmîd ile⁽⁸⁾ dağı kelîmâtınun⁴ ya’nî
 ma’lûmâtınun ziyâdelüğüne yâhud müddlerine⁵ bâliğ olur. Tesbîh ü taḥmîd ile.”⁽⁹⁾ **Fî-
 zikri ummi'l-mu'minîne Cuveyriyye⁶ raḍiya'llâhu te'âlâ 'anhâ⁷**⁽¹⁰⁾ Bu ḥadîs-i şerîf-i
 sa'âdet-medâr ve bu ḥaber-i münîf-i beşâret-şi'âruñ⁽¹¹⁾ râvîyesi⁸ ümmü'l-mü'minîn, zevce-
 i Resûl-i Rabbu'l-‘âlemîn Cüveyriyye⁹ bintü'l-Ḥâriş⁽¹²⁾ bin Ebî Dîrâr¹⁰ bin Ḥabîb bin ‘Â'iz
 bin Cezime¹¹ bin Sa'd bin ‘Amrû'l-Ḥuzâ'aiyyeti'l-⁽¹³⁾Muştalîkiyye'dür *raḍiya'llâhu*¹²
 ‘anhâ¹³. Cedd-i râbî'i olan Cezime¹⁴ binti Sa'd, ⁽¹⁴⁾ Ḥuzâ'a¹⁵ kabîlesinden olup gâyet_ile
 hûb u şedîd âvâzı olmağın, ⁽¹⁵⁾ aña Muştalîk diyü lakab kômışlardı. Ba'dehu anuñ evlâdı
 dağı¹⁶ istiklâl ⁽¹⁶⁾ üzerine bir kabîle olup anlara Benî el-Muştalîk dirlerdi. Pes râvîye-i ⁽¹⁷⁾
 ḥadîs-i şerîf Cüveyriyye¹⁷ *raḍiya'llâhu*¹⁸ ‘anhâ¹⁹, ol kabîleden olup sâbıkan ismi Berre ⁽¹⁸⁾
 idi. ‘Âlem-i câhiliyyetde Musâfi²⁰ bin Şafvânu'l-Muştalîkî'nün²¹ ḥatunı olup ⁽¹⁹⁾ Benî el-
 Muştalîk²² gâzâsında gûzât-ı hıyâr u aşḥâb-ı ebrâruñ ellerinde esîr [69b] ⁽¹⁾ olmağın²³,
 gâzîler mâ-beyninde ganâyim taqşîm²⁴ olındukda Şâbit bin Kays bin Şemmâs ⁽²⁾ nâm bir

¹ S 69a/6, D1 78a/12 olur: olup D2 139a/8.

² S 69a/7 ‘arş-ı ‘azîminün: ‘arş-ı ‘azîmün D1 78a/13, D2 139a/9.

³ S 69a/7, D1 78a/13 olur: olup D2 139a/9.

⁴ S 69a/8 kelîmâtınun: kelîmâtun D1 78a/14, D2 139a/10.

⁵ S 69a/8, D2 139a/11 müddlerine: ḥaddlerine D1 78a/15.

⁶ S 69a/9, D2 139a/13 Cuveyriyye: Cevriyye D1 78a/16.

⁷ S 69a/9, D1 78a/16 ‘anhâ: ‘anhu D2 139a/13.

⁸ S 69a/10-11 ḥaber-i münîf-i beşâret-şi'âruñ râvîyesi: ḥaber-i münîf-i beşâret-şi'âr ki râvîyesi D1 78a/17-
 18, ḥaber-i münîf-i beşâret-şi'âruñ راويہی D2 139a/15.

⁹ S 69a/11, D1 78a/19 Cüveyriyye: Cevriyye D2 139b/2.

¹⁰ S 69a/12, D2 139b/2 Dîrâr: Dîrâd D1 78a/19.

¹¹ 69a/12 Cezime: جذعت S 69a/12, جذعت D1 78a/20, جذعة D2 139b/3.

¹² S 69a/13, D2 139b/4 - : te'âlâ D1 78a/21.

¹³ Raḍiya'llâhu ‘anhâ: Allah ondan razı olsun.

¹⁴ 69a/13 Cezime: جذعت S 69a/13, D1 78a/21, D2 139b/5.

¹⁵ S 69a/14, D1 78b/1 Ḥuzâ'a: Ḥuzâ'a D2 139b/5.

¹⁶ S 69a/15, D1 78b/3 dağı: - D2 139b/8.

¹⁷ S 69a/16-17 pes râvîye-i ḥadîs-i şerîf Cüveyriyye: pes ol râvîye-i ḥadîs-i şerîf Cüveyriyye D1 78b/4-5, râvî-
 i ḥadîs-i şerîf Cevriyye D2 139b/10-11.

¹⁸ S 69a/17, D2 139b/11 - : te'âlâ D1 78b/5.

¹⁹ S 69a/17, D1 78b/5 ‘anhâ: ‘anhu ‘anhâ D2 139b/11. | Raḍiya'llâhu ‘anhâ: Allah ondan razı olsun.

²⁰ 69a/18 Musâfi: Nâfi' S 69a/18, D1 78b/7, D2 139b/13.

²¹ S 69a/18, D1 78b/7 Şafvânu'l-Muştalîkî'nün: Şafvânu'l-Muştalîkî'nün D2 139b/13.

²² S 69a/19, D1 78b/8 el-Muştalîk: Muştalîk D2 139b/14.

²³ S 69b/1, D2 140a/1 olmağın: olup D1 78b/9.

²⁴ S 69b/1, D1 78b/9 taqşîm: taqsim D2 140a/2.

şahâbenü'n hışşesine düşüp Şâbit dahı anı bir miqdâr bahâ ile kitâbete ⁽³⁾ kesdi. Resûl
 hâzretleri anda rüşd ü necâbet ve İslâm ü sa'âdet eşerlerini ⁽⁴⁾ görüp li-vechi'llâhi'l-meliki'l-
 a'lâ anu'n bahâsını kendi mâllarından edâ idüp ⁽⁵⁾ ismini Cüveyriyye¹ kodılar. Ba'dehu
 'akd-i nikâhlarına getürmek_ile harem-i hâşş ü evvâc-ı ⁽⁶⁾ pür-ihlâş silkinde intizâm-pezîr
 ve evc-i şerefde cây-gîr² oldı ve Hâzret-i ⁽⁷⁾ risâlet-penâhdan ancak³ yidi hadîş-i şerîf rivâyet
 eylemişdür ve târîh-i hicretü'n altıncı ⁽⁸⁾ senesinde⁴ vâkı' olan mâh-ı rebî'ü'l-evvelde
 Medîne-i Münevvere'de vefât eyledi. ⁽⁹⁾ El-hadîşu's-sâbi' ve's-selâşün⁵. ⁽¹⁰⁾ ✽Men nezele
 menzilen şümme⁶ kâle e'ûzu bi-kelimâti'llâhi't-tâmmâti min-şerri mâ hâleka ⁽¹¹⁾ lem-
 yeğurruhu şey'un hattâ yerteħile min-menzilihi zâlike✽⁷. Bu hadîş-i şerîf-i beşâret-
 maşhûb ⁽¹²⁾ Kitâb-ı Meşâriķ'de mektûbdur. Ma'nâ-yı şerîfi: "Bir kimse bir konağa kónsa
 ve bundan ⁽¹³⁾ sonra e'ûzu bi-kelimâti'llâhi't-tâmmâti min-şerri mâ hâleka⁸ dise ol kimseye
⁽¹⁴⁾ aslâ bir şey zarar ırgürmeye tâ ki ol kimse ⁹ konduğı konağdan ⁽¹⁵⁾ gidinceye deg." Ya'nî
 Allâhu Te'âlâ, ol kimse(y)i ol konağdan göçünceye¹⁰ deg ⁽¹⁶⁾ ins ü cinn¹¹ ü hâşerâtu'n
 zararından hıfz ide. ⁽¹⁷⁾ Fî-zikri ummi'l-mu'minîne Havle binti'l-Hakîm radiya'llâhu
 'anhâ¹² ⁽¹⁸⁾ Bu hadîş-i şerîfi¹³ rivâyet eyleyen şâlihât u fâzılât ve kânîtat-ı ⁽¹⁹⁾ tayyibâtıdan
 şâhibetü'n-nebiyyi'l-kerîm, ümmü'l-mü'minîn, Havle bintü'l-Hakîm Hâzret'den [70a] ⁽¹⁾

¹ S 69b/5, D1 78b/15 Cüveyriyye: Cevriyye D2 140a/8.

² S 69b/6, D1 78b/16-17 intizâm-pezîr ve evc-i şerefde cây-gîr: intizâm-pezir ve evc-i şerefde cây-gîr D2 140a/11.

³ S 69b/7, D1 78b/18 ancak: ancak D2 140a/12.

⁴ S 69b/7-8 altıncı senesinde: altıncı senede D1 78b/19, altıncı senesinde D2 140a/14.

⁵ S 69b/9 el-hadîşu's-sâbi' ve's-selâşün: el-hadîşu's-sâbi' ve's-selâşün D1 78b/21, - D2 140a/15. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili başlık sayfa sonuna denk geldiğı için yazılmamış, 140b sayfasında da ayrıca başlık için boş yer bırakılmamıştır.

⁶ S 69b/10, D1 79a/1 şümme: - D2 140b/1.

⁷ من نزل منزلاً ثم قال اعود بكلمات الله التامات من شر ما خلق لم يضره شيء حتى يرتحل من منزله ذلك "Men nezele menzilen şümme kâle e'ûzu bi-kelimâti'llâhi't-tâmmâti min-şerri mâ hâleka lem-yeğurruhu şey'un hattâ yerteħile min-menzilihi zâlike: Bir kimse bir yere iner, sonra: 'Yarattığı mahluklarının şerrinden Allah'ın tam sıfatlarına sığınırım.' derse konduğu bu konak yerinden göç edinceye kadar hiçbir şey ona zarar vermez." (Baytan, 1971: 79)

⁸ S 69b/13, D1 79a/5-6 e'ûzu bi-kelimâti'llâhi't-tâmmâti min-şerri mâ hâleka: - D2 140b/6. | E'ûzu bi-kelimâti'llâhi't-tâmmâti min-şerri mâ hâleka: Yarattıklarının şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine (âyet, sıfat ve isimlerine) sığınırım.

⁹ D1 79a/7, D2 140b/8 - : ol S 69b/14.

¹⁰ S 69b/15, D1 79a/8 göçünceye: göçünceye D2 140b/11.

¹¹ S 69b/16, D1 79a/9 cinn: çinn D2 140b/11.

¹² S 69b/17 fî-zikri ummi'l-mu'minîne Havle binti'l-Hakîm radiya'llâhu 'anhâ: fî-zikri ummi'l-mu'minîne Havle binti'l-Hakîm radiya'llâhu te'âlâ 'anhu D1 79a/10, - D2 140b/13.

¹³ S 69b/18, D1 79a/11 hadîş-i şerîfi: hadîş-i şerîf D2 140b/14.

on beş hadîs-i şerîf rivâyet eylemişdür ve ba‘zılar anuñ ismini¹ sıyğa-i taşğîr⁽²⁾ üzre *yâ* ile Huveyle dirler. **Naıldür ki**² Hâzret-i Resûl, anı kendi nefsi-nefislerine³ (3) ‘ağd-i niğâh idüp ve lâkin anuñla halvet-i şahîha ve aña duhûl vâki‘ olduğunda⁴ (4) ‘ulemâ ihtilâf eylemişlerdür. Ekşer ü eşahh [ve] eşher ü evzah⁵ duhûl vâki‘ olmamağdur⁽⁵⁾ ve bir rivâyetde “Kendi⁶ nefsi-nefisini Hâzret'e hibe idüp **Vemraten mu'mineten in vehebet**⁽⁶⁾ nefsehâ li'n-nebiyyi”⁷ âyet-i kerîmesi anuñ hakkında nâzile olmuşdur.” dirler. Ammâ eşahh⁸ (7) budur ki, âyet-i mezbûre bundan sonra zîkr olıcak⁹, hadîs-i şerîfün râvîyesi¹⁰ olan (8) Meymûne bintü'l-Hâriş'ün hakkında nâzile olmuşdur. Va'llâhi a'lem bi's-şavâb¹¹. (9) **El-hadîsu's-sâmin ve's-selâsün**¹². (10) **Lâ-tezâlu ummeti bi-hayrin mâ lem-yefşu fihimu'z-zinâ fe izâ feşâ fihimu'z-zinâ feyûşiku**⁽¹¹⁾ an yu‘emmehumu'llâhu bi-‘azâbin¹³. Bu hadîs-

¹ S 70a/1, D2 141a/3 ismini: ismi D1 79a/14.

² S 70a/2, D1 79a/15 naıldür ki: - D2 141a/4.

³ S 70a/2, D1 79a/16 nefsi-nefislerine: nefsi-nefislerine D2 141a/5.

⁴ S 70a/3, D1 79a/17 olduğunda: olduğuna D2 141a/7.

⁵ S 70a/4, D2 141a/9 evzah: vâziḥ D1 79a/18.

⁶ D1 79a/19, D2 141a/10 kendi: kendü S 70a/5.

⁷ S 70a/5-6, D1 79a/20 mu'mineten in vehebet nefsehâ li'n-nebiyyi: - D2 141a/10.

يا ايها النبي انا احللتنا لك ازواجك التي اتيت اجورهن و ما ملكت يمينك مما افاء الله عليك وبنات عمك وبنات عماتك وبنات خالك

و بنات خالاتك التي هاجرن معك وامرأة مؤمنة ان وهبت نفسها للنبي ان اراد النبي ان يستنكحها

“Yâ eyyuhâ'n-nebiyyu innâ aḥlelnâ leke ezvâcekellâtî âteyte ucûrahunne ve mâ melekete yemînuke mim mâ efâ'a'llâhu ‘aleyke ve benâtî ‘ammike ve benâtî ‘ammâtike ve benâtî ḥâlîke ve benâtî ḥâlâtikellâtî häcerne me‘ake **vemraten mu'mineten in vehebet nefsehâ li'n-nebiyyi** in erâde'n-nebiyyu en-yestenkiḥahâ: Ey peygamber! Mehirleri verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimeti olarak verdiği cariyelerini, seninle birlikte hicret eden amca kızlarını, hala kızlarını, dayı kızlarını, teyze kızlarını sana helal kıldık. **Ayrıca mümin bir kadın kendini peygambere mehirsiz olarak bağışlar**, peygamber de onunla evlenmek isterse, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere, onu da sana helal kıldık. Müminlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında hangi kuralları geçerli kıldığımızı biliyoruz. Sana mahsus olanı güçlük geçmeyesin diye meşru kıldık. Allah çok bağışlayıcı, pek esirgeyicidir.” (Ahzâb, 33: 50)’den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/zS6em5>

⁸ S 70a/6, D1 79b/1 eşahh: şahîhi D2 141a/12.

⁹ D1 79b/1 olıcak: olıcak S 70a/7, olıcak D2 141a/13.

¹⁰ S 70a/7, D2 141a/14 râvîyesi: râvîsi D1 79b/2.

¹¹ S 70a/8, D1 79b/3 va'llâhi a'lem bi's-şavâb: - D2 141a/15.

¹² S 70a/9, D1 79b/4 el-hadîsu's-sâmin ve's-selâsün: - D2 141a/15. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili başlık sayfa sonuna denk geldiği için yazılmamış, 141b sayfasında da ayrıca başlık için boş yer bırakılmamıştır.

¹³ **Lâ-tezâlu ummeti bi-hayrin mâ lem-yefşu fihim veledu'z-zinâ fe izâ feşâ fihim veledu'z-zinâ feyûşiku an yu‘emmehumu'llâhu bi-‘azâbin**: Benim ümmetim, aralarında zina yaygınlaşmadıkça iyi durumda olacaklar ve eğer aralarında zina yaygınlaşırsa Cenâb-ı Hak onları yakında cezalandıracaktır.” Erişim: 1 Haziran 2023, [https://dorar.net/hadith/search?q=%D9%84%D8%A7%20%D8%AA%D8%B2%D8%A7%D9%84%20%D8%B7%D8%A7%D8%A6%D9%81%D8%A9%20%D9%85%D9%86%20%D8%A3%D9%85%D8%AA%D9%8A&st=a&m\[\]=1438](https://dorar.net/hadith/search?q=%D9%84%D8%A7%20%D8%AA%D8%B2%D8%A7%D9%84%20%D8%B7%D8%A7%D8%A6%D9%81%D8%A9%20%D9%85%D9%86%20%D8%A3%D9%85%D8%AA%D9%8A&st=a&m[]=1438)

i şerîf-i naşihat-mefhûm İmâm Münzîrî'nün ⁽¹²⁾ *Kitābü't-Tergîb ve't-Terhîb*'inde¹ merķûmdur. Ma'nâsı: "Benüm ümmetüm hayr ile olmağdan ⁽¹³⁾ zâ'il olmazlar tâ ki anlaruñ içinde zinâ fâş olmaduğça. Pes² kaçan anlaruñ içinde ⁽¹⁴⁾ zinâ fâş olsa qarîb³ olur ki Allāhu Te'ālā 'azābı anlaruñ cümlesine 'āmm eyleye." ⁽¹⁵⁾ dimekdür ve İmâm Ebū Ya'lā-i Mevşîlî'nün *Sünen*'inde⁴ bu hadîs-i şerîf tarîk-i âhîr ⁽¹⁶⁾ üzre zıkr olındı. Mefhûmı: "Benüm ümmetüm hayr ile olmağdan zâ'il olmazlar emrleri ⁽¹⁷⁾ muhkem olduğı⁵ hâlde tâ ki anlaruñ içinde veledü'z-zinâ zâhir olmaduğça." **Tenbîh**⁶ ⁽¹⁸⁾ Zamānımızda cehl⁷, şâyi'dür. Zevc ü zevce elfāz-ı küfrden şaķınamayup ⁽¹⁹⁾ tekellüm itdükde, el-ıyāzu bi'llāhi⁸ kâfir olup⁹ cemî' amelleri habı olduğundan¹⁰ [70b] ⁽¹⁾ mâ'adā eyledükleri cimā' dağı zinâ olur. Pes¹¹ bunlardan toğan veledü'z-zināda ⁽²⁾ ne kadar hayr olsa gerekdür. İmdi bu ma'nâyı te'emmül-i tâmm ile¹² fehm iden kimse aşı¹³ ⁽³⁾ kimseye itāle-i lisān itmeyüp cürmi kendüye nisbet idüp hāmūş olur hemān. ⁽⁴⁾ Allāhu Subhāne ve Te'ālā kendi keremiyle meded ü 'ināyet eyleye. ⁽⁵⁾ **Fî-zikri menākıbe ummi'l-mu'minîne Meymüne rağiya'llāhu te'ālā 'anhā**¹⁴ ⁽⁶⁾ Bu hadîs-i şaķîhüñ ve bu haber-i faşîhüñ Resül hazretlerinden râvîyesi fūnūn-ı ⁽⁷⁾ yümn-i bereketüñ hâvîyesi, ümmü'l-mu'minîn, zevce-i Resül-i Rabbu'l-âlemîn Meymüne bintü'l-⁽⁸⁾Hâriş bin Hâzn bin¹⁵ Büceyr¹⁶ bin Hezm bin Ru'veybe¹⁷ bin 'Abdu'llāh bin¹⁸ Hilāl bin 'Āmir ⁽⁹⁾ bin Şa'şa'atü'l-Hilāliyye'dür ki İbni

¹ S 70a/12 Kitābü't-Tergîb ve't-Terhîb'inde: Kitābü't-Tergîb ve't-Terhîb'inde D1 79b/8, والتدهيين D2 141b/4.

² S 70a/13, D1 79b/10 pes: - D2 141b/7.

³ S 70a/14, D1 79b/11 qarîb: kurbet D2 141b/8.

⁴ S 70a/15, D1 79b/13 Sünen'inde: Sünnen'inde D2 141b/10.

⁵ S 70a/17, D2 141b/13 olduğı: olduğı D1 79b/15.

⁶ S 70a/17, D1 79b/16 tenbîh: - D2 141b/14.

⁷ S 70a/18, D2 142a/1 cehl: cümle D1 79b/16.

⁸ S 70a/19, D2 142a/3 - : te'ālā D1 79b/18.

⁹ S 70a/19, D1 79b/18 olup: olur D2 142a/3.

¹⁰ S 70a/19, D1 79b/18 olduğundan: olduğunda D2 142a/4.

¹¹ S 70b/1, D1 79b/19 dağı zinâ olur pes: olur D2 142a/5.

¹² S 70b/2 te'emmül-i tâmm ile: teemmül-i tâmm ile fehm ile D1 79b/21, teemmül-i tâmm ile D2 142a/7.

¹³ S 70b/2, D2 142a/8 kimse aşı: - D1 79b/21.

¹⁴ S 70b/5, D1 80a/3 fî-zikri menākıbe ummi'l-mu'minîne Meymüne rağiya'llāhu te'ālā 'anhā: - D2 142a/12.

¹⁵ S 70b/8, D1 80a/7 bin: - D2 142b/1.

¹⁶ 70b/8 Büceyr: Hüseyr S 70b/8, Hüseyr D1 80a/7, D2 142b/2.

¹⁷ S 70b/8, D1 80a/7 Ru'veybe: رويت D2 142b/2.

¹⁸ S 70b/8, D2 142b/2 bin: - D1 80a/7.

‘Abbās’uñ *raḍiya’llāhu*^{1 2} ‘*anhumā*³ deyzesidür^{4 (10)} ve vālidesi Hımyer kabilesinden yāhūd Kināne⁵ cemā’atinden Hind binti ‘Avf’dur⁽¹¹⁾ ve ümmü’l-mü’minin Meymüne *raḍiya’llāhu ‘anhā*⁶, sābıkan Mes’ūd bin ‘Amrū’s-Şekaff’nün⁽¹²⁾ taht-ı nikāhında olup ba’dehu müfāraḳat vāḳı’ olmağıla, Ebū Rūhm⁷ bin ‘Uzzā^{8 (13)} ve bir rivāyetde ‘Āmir bin Lüeyy⁹ nām kimseye varmışdı. Ol zevci fevt⁽¹⁴⁾ olduğdan sonra tārīḥ-i hicretün yidinci¹⁰ senesinde Kā’be’den on mīl⁽¹⁵⁾ ba’id olan Serif¹¹ nām menzilde Hāzret-i risālet-penāha kendi nefsinı hibe⁽¹⁶⁾ eylemegin, Hāzret daḥı anı tezevvüc idüp hemān ol gice¹² ḥalvet-i şaḥīḥa olup⁽¹⁷⁾ ‘ale’s-şabāḥ Hāzret’le bile gitdi. Vemraten mu’mineten in vehebet nefsehā⁽¹⁸⁾ li’n-nebiyyi¹³ āyet-i kerīmesi anuñ ḥaḳḳında nāzile oldı. Eşāḥḥ kavilde nitekim ḥadīs-i⁽¹⁹⁾ sābıḳda beyān olındı ve Hāzret andan sonra bir ḥatun daḥı almamışdur [71a]⁽¹⁾ ve kendisi Hāzret’den yetmiş altı ḥadīs-i şerīf rivāyet eylemişdür ve kız ḳarındaşı⁽²⁾ oğlu ‘Abdu’llāh bin ‘Abbās ve ‘Abdu’llāh bin ‘Ubeydu’llāh bin ‘Utbe ve Yezīd binü’l-Eşām⁽³⁾ ve ‘Abdu’llāh bin Şeddād ve ‘Aḫā bin Yesār ve bunlara beñzer kibār ü ḥıyār andan⁽⁴⁾ eḥādīs istimā’ idüp ‘ilm ü fıḥḥ aḥz eylemişlerdür ve tārīḥ-i hicretün altmış⁽⁵⁾ üçinci¹⁴ senesinde

¹ S 70b/9, D1 80a/9 *raḍiya’llāhu*: - D2 142b/4.

² S 70b/9, D2 142b/4 - : te’ālā D1 80a/9.

³ S 70b/9, D1 80a/9 ‘*anhumā*: - D2 142b/4. | *Raḍiya’llāhu ‘anhumā*: Allah ikisinden de razı olsun.

⁴ S 70b/9, D2 142b/4 deyzesidür: teyzesidür D1 80a/9.

⁵ S 70b/10, D1 80a/10 Kināne: Lināne D2 142b/5.

⁶ *Raḍiya’llāhu ‘anhā*: Allah ondan razı olsun.

⁷ 70b/12 Rūhm: Dūhm S 70b/12, D1 80a/13, D2 142b/9.

⁸ S 70b/12, D2 142b/9 ‘Uzzā: مخزى D1 80a/13.

⁹ D1 80a/14, D2 142b/10 Lüeyy: Lü’eyy S 70b/13.

¹⁰ S 70b/14, D1 80a/15 yidinci: yidinçi D2 142b/12.

¹¹ D1 80a/16, D2 142b/13 Serif: Sırf S 70b/15.

¹² S 70b/16, D1 80a/18 gice: giçe D2 142b/15.

¹³ S 70b/17-18, D1 80a/19 mu’mineten in vehebet nefsehā li’n-nebiyyi: - D2 143a/2. | يا ايها النبي انا احللنا لك

ازواجك التي اتيت اجورهن و ما ملكت يمينك مما افاء الله عليك وبنات عمك وبنات عماتك وبنات خالك وبنات خالاتك التي هاجرن

معك وامرأة مؤمنة ان وهبت نفسها للنبي ان اراد النبي ان يستنكحها “Yā eyyuhā’ n-nebiyyu innā aḥlelnā leke ezvācekellātī

āteyte ucūrahunne ve mā meleket yemīnuke mimmā efā’a’llāhu ‘aleyke ve benāti ‘ammike ve benāti

‘ammāṭike ve benāti ḥālīke ve benāti ḥālātīkellātī ḥācerne me’ake **vemraeten mu’mineten in vehebet**

nefsehā li’n-nebiyyi in erāde’n-nebiyyu en-yestenkiḥahā: Ey peygamber! Mehirlerinı verdiğin eşlerini,

Allah’ın sana ganimeti olarak verdiği cariyelerini, seninle birlikte hicret eden amca kızlarını, hala kızlarını,

dayı kızlarını, teyze kızlarını sana helal kıldık. **Ayrıca mümin bir kadın kendini peygambere mehirsiz**

olarak bağışlar, peygamber de onunla evlenmek isterse, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak

üzere, onu da sana helal kıldık. Müminlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında hangi kuralları

geçerli kıldığımızı biliyoruz. Sana mahsus olanı güçlük geçmesin diye meşru kıldık. Allah çok bağışlayıcı,

pek esirgeyicidir.” (Ahzāb, 33: 50)’den. Erişim: 9 Ocak 2023, <https://l24.im/h89VP>

¹⁴ S 71a/5, D1 80b/7 üçinci: üçinçi D2 143a/13.

Mekke-i Mükerrreme'de vefât idüp hemşîrezâdesi ‘Abdu'llâh ⁽⁶⁾ ibni ‘Abbâs namâzını kılup yine kendi kubbesinde defn eylediler ve bir rivâyetde ⁽⁷⁾ “Altmış birinci senesinde¹ Serif nâm mevzi’de fevt oldu.” dirler². ⁽⁸⁾ **El-ḥadîṣu't-tâsi’ ve's-selâṣūn**³. ⁽⁹⁾ **Lâ-tuzekku enfusekumu'llâhu a'lemu bi-ehli'l-birri minkum**⁴. Bu ḥadîs-i şerîf-i naşîḥat-⁽¹⁰⁾ şî‘âr ve bu ḥadîs-i münîf-i vaşîyyet-dişâr⁵ *Kitâb-ı Meşâriku'l-Envâr* dandur. ⁽¹¹⁾ Ma’nâ-yı melfûzîsi: “Siz nefsleri⁶ pāklandurmañ ya’nî nefsiñüzi eyülüğe ⁽¹²⁾ nisbet eylemeñ. Zîrâ Allâhu Te‘âlâ eyülük ehlini sizden ziyâde bilicidir.” dimekdür. ⁽¹³⁾ **Fî-zikri Zeyneb binti Ebî Seleme raḍiya'llâhu te‘âlâ ‘anhumâ**⁷ ⁽¹⁴⁾ Bu ḥadîs-i şerîfüñ râvîyesi envâ‘-ı fezâ’ilüñ ḥâvîyesi, şâhibât-ı ⁽¹⁵⁾ şâlihât⁸ u ḥâdimât-ı kânîtatdan Zeyneb binti Ebî Seleme ‘Abdu'llâh bini'l-⁽¹⁶⁾Esed binü'l-Hilâli'l-Maḥzûmiyyeti'l-Hilâliyyeti'l-Ḳureyşîyyeti'l-Mekkiyye'dür. Vâlidisi, ⁽¹⁷⁾ sâbıku'z-zikr ezvâc-ı t̤ahirâtdan ümmü'l-mü'minîn Ümmü Seleme Hind binti Ebî ⁽¹⁸⁾ Ümeyye Süheyl'dür *raḍiya'llâhu*⁹ ‘anhumâ¹⁰. **Pes mezbûre**¹¹ Zeynep, Ḥazret'ün rebîbesi ya’nî ⁽¹⁹⁾ ügey kızı olup ehl-i beyt-i Resûl'dendür ve pederi¹² Ebü Seleme dahı aşḥâb-ı [71b] ⁽¹⁾ güzîndendür. Ümmü'l-mü'minîn Ümmü¹³ Seleme'nün zikri eşnâsında beyân olınmışdur. ⁽²⁾ **Sebeb-i vürüd-ı ḥadîs-i şerîf**¹⁴ budur ki, râvîye-i ḥadîs-i şerîfüñ sâbıkan ismi ⁽³⁾ Berre olup ma’nâsı hayrlu, eyü hatun demek olduğı ecden¹⁵ Ḥazret anı ⁽⁴⁾ tebdîl idüp aña Zeyneb diyü ad ḳodılar ve bu ḥadîs-i şerîfi ol zamânda ⁽⁵⁾ buyurdılar. Ba‘z-

¹ D1 80b/10 birinci senesinde: birinci senede S 71a/7, birinçi senesinde D2 143b/1-2.

² S 71a/7, D1 80b/11 dirler: - D2 143b/2.

³ S 71a/8, D1 80b/12 el-ḥadîṣu't-tâsi’ ve's-selâṣūn: - D2 143b/3. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili başlık için boş yer bırakılmış ancak başlık yazılmamıştır.

⁴ لاتزكوا أنفسكم الله أعلم باهل البر منكم: “Lâ-tuzekku enfusekumu'llâhu a'lemu bi-ehli'l-birri minkum: Siz kendinizi beğenip temize çıkarmayın. Çünkü Allah, içinizden iyilik, hayır ve tâ‘at ehlini en iyi bilendir.” (Baytan, 1971: 239)

⁵ S 71a/10, D2 143b/6 ḥadîs-i münîf-i vaşîyyet-dişâr: ḥaber-i münîf-i vaşîyyet-dişâr D1 80b/14.

⁶ S 71a/11, D1 80b/16 nefsleri: nefsleriñüzi D2 143b/7-8.

⁷ S 71a/13 fî-zikri Zeyneb binti Ebî Seleme raḍiya'llâhu te‘âlâ ‘anhumâ: fî-zikri Zeyneb binti Ebî Seleme raḍiya'llâhu te‘âlâ ‘anhâ D1 80b/18, - D2 143b/11.

⁸ S 71a/14-15, D1 81a/2 şâhibât-ı şâlihât: şâlihât D2 143b/13.

⁹ S 71a/18, D2 144a/3 - : te‘âlâ D1 81a/6.

¹⁰ Raḍiya'llâhu ‘anhumâ: Allah ikisinden de razı olsun.

¹¹ S 71a/18 mezbûre: mezbûr D1 81a/6, D2 144a/3.

¹² S 71a/19, D1 81a/8 pederi: peder D2 144a/5.

¹³ S 71a/19, 71b/1 aşḥâb-ı güzîndendür ümmü'l-mü'minîn Ümmü: aşḥâb-ı güzîndendür pederi Ebü D1 81a/8-9, aşḥâb-ı güzîndür ümmü'l-mü'minîn Ümmü D2 144a/6.

¹⁴ S 71b/2, D1 81a/10 sebeb-i vürüd-ı ḥadîs-i şerîf: vürüd-ı ḥadîs-i şerîf D2 144a/8.

¹⁵ S 71b/3, D1 81a/12 olduğı ecden: olur evcelden D2 144a/11.

ı ‘ulemā bundan istidlāl ider ki “Bir kimsenüñ isminde kendüye¹ (6) medh olsa anı tağyır idüp bir ğayr ism komağ müsteħabbdur ve yine bir kişinüñ (7) nāmında mezemmet ma’nāsı olsa anı tağyır eylemek müsteħabbdur².” demişler. Zīrā (8) Hāzret-i ‘Ömer’ün bir kızınun ismi ‘Āşiye olmağıla³, Hāzret anuñ ismini Cemīle’ye (9) tebdīl eylemişlerdür ve bu medh ü zemmden⁴ murād dünyevī olmayup belki uhrevī (10) olanlardır. Zīrā Cemīle dahı medhdür lākin dünyevīdendir. Āhiretde⁵ müsteħakq-ı medh (11) ü müstevcib-i kadh olanları Rabbu'l-‘izzetden ğayrı kimse bilmez. Pes⁶ (12) ol ma’nalar ile şüretde hüküm münāsib degüldür. **Nağldür ki**⁷ Zeyneb (13) *radīya’llāhu*⁸ ‘*anhā*’, kendi zamānında olan hatunlardan ‘ilm-i fikhı ziyāde bilürdi (14) ve aşhāb-ı kibār ü fuḡahā’-i ebrār ‘aşrlarında vāqı’a¹⁰ olan mesā’il-i müşkile (15) vü esvile-i mu’addelede ecvibe-i latīfe vü fetvā-yı münīfe virür idi (16) ve Resül-i şaḡaleyn ü nūr-ı ‘ālemīn¹¹, seyyid-i evtād-ı ādem *şalla’llāhu*¹² ‘*aleyhi ve sellem*¹³ (17) hāzretlerinden ancak yidi ḡadīs-i şerīf rivāyet eylemişdür. (18) **El-ḡadīsu’l-erba’ün**¹⁴ (19) *‘Lā-tū’iye fe-yū’iye’llāhu*¹⁵ ‘aleyke irdāhī me’steṭa’tü lā-tūkī fe-yūkiye’llāhu [72a] (1) ‘aleyki lā-tuḡşī fe-yuḡşīye’llāhu ‘aleyki¹⁶. Bu ḡadīs-i şerīf-i naşīhat-şī’ār (2) ve bu ḡaber-i münīf-i vaşīyyet-dişār *Mebāriku’l-Ezhār*¹⁷, metni *Meşāriku’l-Envār*’dandır. (3)

¹ S 71b/5 kimsenüñ isminde kendüye: kimsenüñ isminde kendüyi D1 81a/14-15, kimse bir kimsenüñ kendüyi D2 144a/14-15.

² S 71b/6-7, D1 81a/16-17 yine bir kişinüñ nāmında mezemmet ma’nāsı olsa anı tağyır eylemek müsteħabbdur: - D2 144b/1.

³ S 71b/8, D1 81a/18 Hāzret-i ‘Ömer’ün bir kızınun ismi ‘Āşiye olmağıla: - D2 144b/2.

⁴ S 71b/9, D1 81a/20 zemmden: zemmden D2 144b/3.

⁵ S 71b/10, D2 144b/6 āhiretde: āhiretde D1 81a/21.

⁶ S 71b/11, D1 81a/23 pes: - D2 144b/7.

⁷ S 71b/12, D1 81b/1 nağldür ki: - D2 144b/9.

⁸ S 71b/13, D2 144b/9 - : te’ālā D1 81b/1.

⁹ Radīya’llāhu ‘anhā: Allah ondan razı olsun.

¹⁰ S 71b/14, D2 144b/12 vāqı’a: vāqı’ D1 81b/4.

¹¹ S 71b/16, D2 144b/14-15 Resül-i şaḡaleyn ü nūr-ı ‘ālemīn: Resülü’ş-şāḡaleyn ü nūrü’l-‘ālemīn D1 81b/5-6.

¹² S 71b/16, D2 144b/15 - : te’ālā D1 81b/7.

¹³ Şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem: Allah’ın selāmı onun üzerine olsun.

¹⁴ S 71b/18, D1 81b/9 el-ḡadīsu’l-erba’ün: - D2 145a/3. | D2 nüshasının bu sayfasında ilgili başlık için boş yer bırakılmış ancak başlık yazılmamıştır.

¹⁵ S 71b/19 tū’iye fe-yū’iye’llāhu: kū’iye fe-yū’iye’llāhu D1 81b/10, kū’iye Allāhu D2 145a/4.

¹⁶ *Lā-tū’iye fe-yū’iye’llāhu* لا توعى فيوعى الله عليك ارضحى ما استطعت لا توكى فيوكى الله عليك لا تحصى فيحصى الله عليك ‘aleyke irdāhī me’steṭa’tü lā-tūkī fe-yūkiye’llāhu ‘aleyki lā-tuḡşī fe-yuḡşīye’llāhu ‘aleyki: Ey Esmā! Sakın çömlekte para saklama! Sonra Allah da senden imsak eder. Ey Esmā! Gücün yettiği kadar az olsa da sadaka ver.” (Baytan, 1971: 262)

¹⁷ S 72a/2, D1 81b/13 *Mebāriku’l-Ezhār*: *Mebāriku’l-Ezhār* D2 145a/8.

Sebeb-i vürûd¹: Râviye-i hadîş-i şerîf buyurur² ki: “Resûl-i Ekrem³ hâzretlerine⁽⁴⁾ su’âl⁴ eyledüm ki: “Yâ Resûla'llâh! Benüm mâlum ve rızķum yokdur ancak⁵ zevcimün⁽⁵⁾ getürdüğü⁶ şey vardır. İmdi yâ Resûla'llâh, ben taşadduk ideyin mi?”⁽⁶⁾ didüğimde, Hâzret dahı bu hadîş-i şerîfi buyurdılar. Ma’nâ-yı laîfi: ⁽⁷⁾ “Sen şaklama mâluñdan⁷ fazla olan şey’i şol içine şey koduğın⁽⁸⁾ vi’â⁸ gibi. Zîrâ Allâhu Te’âlâ dahı mezîd ni’metini⁹ senden men’ider ve sen şey’i⁽⁹⁾ yesîr-i taşadduk ile ne miķdâra ķâdir olursun¹⁰. Pes hâzun, erinün getürdüğü¹¹ ⁽¹⁰⁾ şeyden şey’i ķalîliñe ‘âdetâ anda müsâmaķa olınagelmışdür. Erinden iznsüz¹² taşadduk ⁽¹¹⁾ itmesi cā’izdür.” demişler ve “Sen elünde olan rızķı bağlar ile bağlayup ⁽¹²⁾ şaklama. Zîrâ ki Allâh¹³ dahı senden rızķuñ¹⁴ bereketini giderür ve sen Allâh’uñ ⁽¹³⁾ virdüğü rızķı iddiķâr idüp şaklama. Zîrâ ki Allâhu Te’âlâ dahı¹⁵ saña rızķı az virür.” dimekdür. ⁽¹⁴⁾ **Fî-zikri Esmâ’ binti Ebî Bekri’ş-Şiddîķ rağiya'llâhu te’âlâ ‘anhumâ**¹⁶ ⁽¹⁵⁾ Bu hadîş-i şerîfüñ ve bu haber-i münîfüñ Resûl hâzretinden râviyesi ⁽¹⁶⁾ şâhibât-ı ķânitât ü muķassenât-ı muķşanâtdan ķânite-i şâbire¹⁷ vü şâdıķa-i ⁽¹⁷⁾ hâcire, ümmü ‘Abdu'llâh Esmâ’ binti Ebî Bekri’ş-Şiddîķ ibni Ebî Kūhâfe-i ‘Oşmân’dur ⁽¹⁸⁾ *rağiya'llâhu*¹⁸ ‘anhâ ve ‘an-vâlidihâ ve ‘an-ceddiḥâ¹⁹. **Naķldür ki** mezbûre Esmâ, ‘amm-ı ⁽¹⁹⁾ filden otuz yıl şoñra ve bi’set-i nebîden on yıl muķaddem Mekke-i Mûkerreme’de [72b] ⁽¹⁾ dünyâya gelüp ‘izz u na’îmile perverde olmışdür. Ol toğduğı²⁰ zamânda vâlidî ⁽²⁾

¹ S 72a/3, D1 81b/13-14 sebeb-i vürûd: vürûd D2 145a/9.

² S 72a/3, D1 81b/14 buyurur: buyururlar D2 145a/10.

³ S 72a/3, D2 145a/10 - : şalla'llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem D1 81b/15.

⁴ S 72a/4, D1 81b/15 su’âl: suâl D2 145a/11.

⁵ S 72a/4, D1 81b/16 ancak: anķaķ D2 145a/12.

⁶ S 72a/5, D1 81b/17 getürdüğü: getürdüğü D2 145a/12.

⁷ S 72a/7, D1 81b/19 mâluñdan: mālından D2 145b/1.

⁸ S 72a/8, D1 81b/20 vi’â: du’â D2 145b/2.

⁹ S 72a/8, D1 81b/21 ni’metini: ni’meti D2 145b/3.

¹⁰ S 72a/9, D2 145b/5 olursun: iseñ D1 82a/1.

¹¹ S 72a/9, D1 82a/2 getürdüğü: getürdüğü D2 145b/5.

¹² S 72a/10, D1 82a/3 iznsüz: iznsüz D2 145b/7.

¹³ S 72a/12 zîrâ ki Allâh: ki zîrâ Allâhu te’âlâ D1 82a/5, ki zîrâ Allâh D2 145b/10.

¹⁴ S 72a/12, D2 145b/10 senden rızķuñ: rızķı senden D1 82a/5.

¹⁵ S 72a/13, D2 145b/13 dahı: - D1 82a/7.

¹⁶ S 72a/14 fî-zikri Esmâ’ binti Ebî Bekri’ş-Şiddîķ rağiya'llâhu te’âlâ ‘anhumâ: fî-zikri Esmâ binti Ebî Bekri’ş-Şiddîķ rağiya'llâhu ‘anhu D1 82a/9, - D2 145b/14.

¹⁷ S 72a/16 muķassenât-ı muķşanâtdan ķânite-i şâbire: muķassenât-ı muķşanâtdan ķânite-i şâbire D1 82a/11-12, muķassenât-ı muķşanâtdan ķânite vü şâbire D2 146a/2.

¹⁸ S 72a/18, D2 146a/4 - : te’âlâ D1 82a/14.

¹⁹ Rağiya'llâhu ‘anhâ ve ‘an-vâlidihâ ve ‘an-ceddiḥâ: Allah ondan, anasından ve dedesinden razı olsun.

²⁰ D1 82a/17, D2 146a/9 toğduğı: toğduğı S 72b/1.

Ebū Bekrū'ş-Şiddīk *radīya'llāhu*¹ 'anhu² on sekiz yaşında idi ve vālidesi⁽³⁾ Kuteyle binti 'Abdu'l-'Uzzā bin 'Abdu'l-'Iyd bin Naḍr bin Mālik'dür ve birāderi⁽⁴⁾ 'Abdu'r-Raḥmān bin Ebī Bekr daḥı anuñ vālidesi Kuteyle'dendür. Bu ikisinden ğayrı⁽⁵⁾ Ḥazret-i Ebū Bekr'ün Kuteyle'den evlādı³ olduğu ma'lūm degüldür ve Esmā'-i mezbūre,⁽⁶⁾ hemşiresi⁴ olan Ḥazret-i Āyişe *radīya'llāhu*⁵ 'anhumādan⁶ üç buçuk yaş büyükdür⁽⁷⁾ ve qadīmen Mekke-i Mükerreme'de İslām'a gelüp Ḥazret'den rivāyet-i eḥādīs-i şerīfe⁽⁸⁾ elli sekiz 'adeddür⁷ ve aşḥāb-ı kirām u aḥbāb-ı fiḥām⁸ mā-beyninde Zātu'n-niṭākayn⁽⁹⁾ demek_ile meşhūre⁹ vü efvāh-ı ricālde bu laḳabıla ma'rūfedür. Lüġatde¹⁰ niṭāk,⁽¹⁰⁾ kesr-i nūmla kuşak u izār gibi bir nev' uzun bezdür¹¹ ki 'Arabistān'da ḥatunlar⁽¹¹⁾ anı libās iderler. Sebeb-i laḳabı, İmām Münzirī'nün *Terġīb ü Terhīb*'inde zıkr⁽¹²⁾ olınuğı üzre¹² Ḥazret-i risālet-penāh *şalla'llāhu*¹³ 'aleyhi ve sellem¹⁴ Medīne-i⁽¹³⁾ Münevvere'ye hicret eyledükleri gice¹⁵ Ebū Bekrū'ş-Şiddīk *radīya'llāhu*¹⁶ 'anhu¹⁷ Ḥazret'le⁽¹⁴⁾ yimegiçün kendi¹⁸ evinden bir miḳdār azıḳ tedārik idüp bir sofraya koydı⁽¹⁵⁾ ve bir kırbaya daḥı bir miḳdār şu koydı. Anları bağlamağa¹⁹ bir nesne taleb eyledi.⁽¹⁶⁾ Hemān kıızı Esmā'ya: "Niṭākuñı²⁰ yırtup iki pāre eyle! Bir pāresi ile sofa(y)ı⁽¹⁷⁾ ve bir pāresiyile kırba(y)ı bağla!" didi. Hemān Esmā daḥı

¹ S 72b/2, D2 146a/10 - : te'ālā D1 82a/18.

² Raḍīya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

³ D1 82b/1, D2 146a/15 evlādı: veledi S 72b/5.

⁴ D2 146b/1 Esmā'-i mezbūre hemşiresi: Esmā-yı mezbūre hemşiresi S 72b/5-6, Esmā'-i mezbūrde hemşiresi D1 82b/2.

⁵ S 72b/6, D2 146b/2 - : te'ālā D1 82b/3.

⁶ Raḍīya'llāhu 'anhumā: Allah ikisinden de razı olsun.

⁷ S 72b/7-8, D1 82b/5-6 rivāyet-i eḥādīs-i şerīfe elli sekiz 'adeddür: elli sekiz ḥādīs-i şerīf rivāyet eylemişdür D2 146b/4-5.

⁸ S 72b/8, D2 146b/6 aḥbāb-ı fiḥām: aḥbāb-ı fiḥām D1 82b/6.

⁹ S 72b/9, D1 82b/7 meşhūre: meşhūr D2 146b/7.

¹⁰ S 72b/9, D2 146b/8 lüġatde: lüġatde D1 82b/8.

¹¹ S 72b/10, D1 82b/9 bezdür: bizdir D2 146b/9.

¹² S 72b/11-12 zıkr olınuğı üzre: zıkr olınuğı üzre D1 82b/11, - D2 146b/11.

¹³ S 72b/12, D2 146b/12 - : te'ālā D1 82b/12.

¹⁴ Şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: Allah'ın selāmı onun üzerine olsun.

¹⁵ S 72b/13, D1 82b/13 gice: giçe D2 146b/13.

¹⁶ S 72b/13, D2 146b/14 - : te'ālā D1 82b/13.

¹⁷ Raḍīya'llāhu 'anhu: Allah ondan razı olsun.

¹⁸ S 72b/14, D2 146b/14 kendi: - D1 82b/14.

¹⁹ S 72b/14-15 azıḳ tedārik idüp bir sofraya koydı ve bir kırbaya daḥı bir miḳdār şu koydı anları bağlamağa: koydı anları bağlamağa D1 82b/14, qodı anları bağlama D2 146b/15.

²⁰ S 72b/16, D1 82b/15 niṭākuñı: niṭākını D2 147a/1.

niṭākını iki pāre¹ yırtup⁽¹⁸⁾ bir pāresiyile sofranuñ ve bir pāresiyile kırbanuñ ağzın² bağladı. **Pes**⁽¹⁹⁾ aña Zātu'n-niṭākayn diyü laḳab ḳodılar. **Naḳldür ki** işbu Esmā, muḳaddemā Zübeyr [73a]⁽¹⁾ bin 'Avvām'uñ *raḍiya'llāhu*³ ⁴ *'anhum*⁵ taht-ı nikāhında olup hicretten yigirmi ay⁽²⁾ soñra 'Abdu'llāh bin Zübeyr'i ṭoğırdı. Hicretten⁶ soñra muhācirinden⁽³⁾ Medīne-i Münevvere'de andan evvel bir⁷ kimsenüñ evlādı zuhūra gelmemişdür⁽⁴⁾ ve Zübeyr evāḥir-i 'ömrinde Medīne'den Başra'ya hicret idüp ve lākin Esmā imtinā⁽⁵⁾ itmegin, Zübeyr aña ṭalāk virüp ol daḥı oğlu 'Abdu'llāh ile yine⁸ Mekke-i⁽⁶⁾ Mükerrreme'ye gelüp āḥir 'ömrine deg anda sākin oldı ve tārīḥ-i⁽⁷⁾ hicretüñ yetmiş beşinci⁹ senesinüñ şehr-i cemāzīyü'l-āḥiresi¹⁰ ⁽⁸⁾ evāḥirinde Mekke-i Mükerrreme'de ṭoḳsan ṭoḳuz yaşında⁽⁹⁾ vefāt idüp anda defn olındı⁽¹⁰⁾ *raḍiya'llāhu*¹¹ *'anhumā ve 'an-sā'iri's-ṣaḥābeti*¹² ⁽¹¹⁾ *mine'l-muhācirin ve'l-enşār*¹³ ⁽¹²⁾ *ve't-tābi'ini'l-aḥyār*⁽¹³⁾ *ve'l-ebrār*¹⁴. ⁽¹⁴⁾ *İlā-yevmi'l-ḥaşri ve'n-neşri ve'l-ḳarāri Allāhumme ṣalli 'alā-Muḥammedin ellezī efḥame beyānuhu'l-bedīu kulle belīḡin ve ḥaṭībīn ve 'alā-ālihi ve evlādihi ve ezvācihi ve aṣḥābihi mānāḥe'l-ḥamāmu ve ṣāḥa'l-'andelību ve'l-ḥamdu li'llāhi rabbi'l-'ālemīn*¹⁵.

¹ D2 147a/4 pāre: - S 72b/17, D1 82b/17.

² S 72b/18, D1 82b/19 ağzın: ağzını D2 147a/5.

³ S 73a/1, D1 82b/21 raḍiya'llāhu: raḍiye D2 147a/8.

⁴ S 73a/1, D2 147a/8 - : te'ālā D1 82b/21.

⁵ Raḍiya'llāhu 'anhum: Allah onlardan razı olsun.

⁶ S 73a/2, D1 82b/22 hicretten: hiçretten D2 147a/10.

⁷ S 73a/3, D2 147a/11 bir: + D1 83a/1.

⁸ S 73a/5 ol daḥı oğlu 'Abdu'llāh ile yine: ol daḥı 'Abdu'llāh {ile} yine D1 83a/3-4, veledi oğlu 'Abdu'llāh ile D2 147a/15.

⁹ S 73a/7, D1 83a/5 beşinci: beşinç D2 147b/2.

¹⁰ D1 83a/6 şehr-i cemāzīyü'l-āḥiresi: şehr-i cemāzīyü'l-āḥirisi S 73a/7, şehr-i cemāzīsi D2 147b/3.

¹¹ S 73a/10, D2 147b/2 - : te'ālā D1 83a/8.

¹² D1 83a/9, D2 147b/6 'an-sā'iri's-ṣaḥābeti: 'an-sāyiri's-ṣaḥābeti S 73a/10.

¹³ S 73a/11 ve'l-enşār: - D1 83a/10, D2 147b/6.

¹⁴ Raḍiya'llāhu 'anhumā ve 'an-sā'iri's-ṣaḥābeti mine'l-muhācirin ve'l-enşār ve't-tābi'īnu'l-aḥyār ve'l-ebrār: Allah o ikisinden ve muhacirlerden, ensardan, tābilerden, hayır işleyenlerden olan diğēr sahabelerden razı olsun.

¹⁵ Eşsiz beyanı ve belagatı ile her belīḡi ve hatibi aciz bırakan Muhammed aleyhisselama ve ailesine ve evlatlarına ve eşlerine ve dostlarına ḥaşır-neşir ve karar gününe kadar, güvercin feryad u figan ettiḡi sürece ve bülbül öttüḡü sürece salat u selam eyle! Hamd alemlerin Rabbine mahsustur.

4. SÖZLÜK

4.1. Sözlüğün Oluşturulmasında Dikkat Edilen Hususlar

Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer için hazırlanmış olan bu sözlükte öncelikle kelimelerin transkripsiyon alfabesi ile yazılmış hâlleri, ardından kökenleri ve son olarak metinde kullanıldıkları anlamları alfabetik sıra dikkate alınarak yazılmıştır. Özellikle Arapça ve Farsça kökenli bazı kelimeler, metne kaynak dildeki imlâsından farklı bir şekilde geçmişse sözlükte öncelikle kelimenin metin içerisinde geçen hâli, ardından () parantez içerisinde kaynak dildeki imlâsı yazılmıştır. Sözlüklerde veya taranılan yazılı kaynaklarda kökeni hakkında net bir bilgi edinilemeyen kelimeler için “?” işareti kullanılmıştır.

Sözlük bölümüne tenkitli metinde geçen her kelimenin anlamı dâhil edilmeyerek; metinde bulunan Türkçe arkaik kelimelere ve sözlüklerde/incelenen kaynaklarda sık rastlanılmayan bazı kelimelere yer verilmiştir.

4.2. Sözlük

A

‘abādile: (Ar.) Abdullah isimliler.

‘abd: (Ar.) 1- Allah'a göre insan. 2- Köle, bende.

ābdār: (Far.) (Kılıç, kama ve benzeri için) keskin, parlak ve zağlı.

‘abīd: (Ar.) İbadet eden, bir varlığa tapan, ona kul olan, kulluk eden, tapınan.

‘abide: (Ar.) İbadet eden kadın, dindar kadın.

a‘dā’: (Ar.) Düşmanlar.

‘adāvet: (Ar.) Düşmanlık, kin.

‘add eyle-: (Ar.+T.) 1- Bir şeyi, bir şey saymak, bilmek, farz etmek, telakki etmek. 2- Öyle kabul etmek.

‘adem: (Ar.) "-sizlik" anlamı vermek için bazı kelimelerin başına getirilmiştir.

‘adem-i itā‘at: (Ar.+Ar.) Buyruk dinlemezlik, itaatsizlik.

ağleb: (Ar.) Çok kere, ekseriya, ekser.

ağniyā: (Ar.) 1- Zenginler. 2- Gözü gönlü tok olanlar.

aḥbār: (Ar.) 1- Haberler, bilgiler. 2- Hikâyeler, rivâyetler.

‘ahd: (Ar.) Devir, zaman, çağ.

aḥfā: (Ar.) En gizli, pek gizli, çok gizli.

aḥfād: (Ar.) Torunlar, oğul oğulları, çocukların çocukları.

aḥī: (Ar.) Bir kimsenin en çok sevdiği yakını, arkadaş, dost.

āḥirü'l-emr: (Ar.+Ar.) Nihayet, en sonunda.

āḥiz: (Ar.) Alan, alıcı, kabul eden.

aḥkād: (Ar.) Kötülükler, nefretler, kinler.

aḥkām-ı şer‘iyye: (Ar.+Ar.) 1- Dinî hükümler. 2- Mecelle hukukunda itikat, ibadet, muamelat, nikâh ve cezalara ait hükümler.

aḥlāk-ı ḥamīde: (Ar.+Ar.) Övülmeye değer huylar.

aḥmāl: (Ar.) 1- Yükler, ağırlıklar. 2- Ağır şeyler. 3- Eşya.

aḥsen: (Ar.) Daha güzel, en güzel, pek güzel, en yakışıklı.

aḥsente: (Ar.) Pek iyi, çok güzel, mükemmel!

aḥyār: (Ar.) 1- İyi, hayırlı ve erdemli olanlar, salihler. 2- Dostlar.

aḥz: (Ar.) Alma, alış.

aḥzār: (Ar.) Uyanıklık veren kuşkular, ihtiyatlılıklar.

‘ā‘ide: (Ar.) Gelir, kazanç, kâr.

‘aḳīk: (Ar.) Yanardağ ateş toplarının denize düşmesi ile oluşan, kesildiğinde çok sayıda eş merkezli şerit ve damar görüntüsü veren kuvars türü, silisli bir süs taşı.

‘aḳabinde: (Ar.) Hemen ardında, bir olayın arkasında.

‘aḳār: (Ar.) 1- Ev, dükkan, arsa, bağ, çiftlik ve tarla gibi gelir getiren mülk. 2- Bu mülklerden elde edilen gelir, hâsılat.

aḳdem: (Ar.) 1- Önce. 2- Daha önce, ilk önce, en önce.

‘aḳd-i nikāḥ: (Ar.+Ar.) Evlenme sözleşmesi, nikâh.

aḳre’: (Ar.) Kur'an-ı Kerim'i en güzel ve en doğru biçimde okuyan.

aḳreb: (Ar.) En yakın, daha yakın.

aḳvāl: (Ar.) Sözler.

aḳvām: (Ar.) Kavimler, milletler, halklar.

āl: (Ar.) 1- Akrabalık yoluyla birbirine bağlı olan kimseler. 2- Sülale, soy.

‘ālī: (Ar.) Yüksek, yüce, büyük, ulu.

‘ālī: (Ar.) 1- Nicelik ve nitelik bakımından en üstün olan, mümtaz, yüce, ulu. 2- Mevki bakımından üstte bulunan.

‘ālī-cenāb: (Ar.+Ar.) Yüksek mevkili, yüce.

‘alā’im: (Ar.) Belirtiler, işaretler, izler, alâmetler.

alda-: (T.) Aldatmak, bir kimseyi kandırmak, oyun etmek, yanıltmak.

a‘lem: (Ar.) Daha çok bilen, en çok bilen, daha âlim.

‘âlem-i ervāḥ: (Ar.+Ar.) Ruhlar âlemi, ahiret.

‘âlem-i melekût: (Ar.+Ar.) Allah'ın mutlak egemen olduğu âlem.

‘ale’ş-şabāḥ: (Ar.+Ar.) Sabahleyin, sabah vaktinde, sabah erkenden.

‘ālīyy: (Ar.) Yüksek, büyük, yüce.

Allāhu a‘lem: (Ar.+Ar.) Doğrusunu en iyi Allah bilir, Allah daha iyi bilicidir.

‘allām: (Ar.) Her şeyi bilen, çok bilgili.

āmīz: (Far.) Karışık, kaynaşık, karışmış.

a‘māl: (Ar.) 1- İşler, davranışlar, emirler. 2- Yapılan iyi işler, sevaplar.

‘āmil: (Ar.) Bir işi yapan, üzerine alan, yüklenen, etken, etmen.

‘amm: (Ar.) Amca.

‘amm: (Ar.) Genel, kamuya ilişkin.

ammā-ba‘du: (Ar.+Ar.) Bundan sonra.

‘amme: (Ar.) Hala.

‘amm-ı fīl: (Ar.+Ar.) İslam tarihinde yaklaşık olarak miladi 570 yılında yaşandığı rivayet edilen bir olaydan dolayı verilen isimdir.

‘ammzāde: (Ar.) Amca çocuğu.

a‘nī: (Ar.) Bundan anlaşılan şudur, yani, demek istiyorum ki.

‘anbariyye: (Ar.) Yayla çiçeği.

ancılayın: (T.) Üçüncü teklik kişi ve işaret zamirinin ilgi, araçlılık hâlinde iken aldığı biçim; onun gibi, o kadar, öyle.

ānen-fe-ānen: (Ar.+Ar.) Sürekli olarak, durmadan, bir düzeye.

anīk: (Ar.) Garip, tuhaf.

‘an-ḵarīb: (Ar.) Yakında, çok geçmeden.

ārām: (Far.) 1- Durma. 2- Kalma, yerleşme, karar kılma, ikamet.

‘arāz: (Ar.) İşaret, belirti, iz.

ardın ardın: (T.) Gerisin geriye.

arık: (T.) Zayıf, cılız, halsiz.

‘arız ol-: (Ar.+T.) Sonradan ortaya çıkmak.

‘arız: (Ar.) Yanak.

‘arż-ı ḥāl: (Ar.+Ar.) Hâlini bildirme, gönül dileği.

‘asākır: (Ar.) Askerler.

āṣār: (Ar.) 1- Eserler. 2- Bir kimsenin veya toplumun meydana getirdiği, yaptığı kalıcı ve sanat değeri taşıyan yapı, eşya, kitap, yazılı ve sözlü ürünler, yapıtlar.

‘as‘as: (Ar.) 1- Karanlık. 2- Gecenin karanlığı ile gelmesi, karanlık basması.

‘asel: (Ar.) Bal.

aşğar: (Ar.) En küçük.

aşḥāb-ı güzīn: (Ar.+Far.) Seçkin ve meşhur sahabeler.

aşḥāb-ı şuffe: (Ar.+Ar.) Mescid-i Nebevi'nin yanında bulunan ve suffa denilen yerde ikamet ederek peygamberimizin her türlü sohbet ve

nasihatlerini dinleyen ve Kur'an tahsil eden, başka hiçbir dünyevi işle uğraşmayan, geçimleri yalnızca Resulullah tarafından karşılanan sahabe.

‘aşiye: (Ar.) Kadın için isyancı.

aşlub: (Ar.) Döller, soylar, nesiller.

āstān: (Far.) 1- Eşik. 2- Dergâh.

‘aşere-i mübeşşere: (Ar.+Ar.) Cennetlik oldukları bizzat Hz. Muhammed tarafından müjdelenmiş olan on sahabe.

‘āşir: (Ar.) Onuncu.

‘atā’: (Ar.) 1- Verme, veriş, dihiş. 2- Büyüğün küçüğe verdiği hediye, bağış, ihsan, bahşış.

‘atebe: (Ar.) 1- Kapı eşiği. 2- Eşiği öpülen yüce makam.

‘atīk: (Ar.) 1- Antika değerinde, kıymetli. 2- Geçmiş, kadim. 3- Kölelikten, tutsaklıktan kurtarılmış. 4- Temiz soylu, necib.

‘atıyyāt: (Ar.) Armağanlar, bahşişler, ihsanlar.

ātiyyü'z-zıkr: (Ar.+Ar.) Gelecekte söyleneceği gibi.

atıyeb: (Ar.) Daha güzel, pek güzel, en güzel, çok güzel.

‘avdet eyle-: (Ar.+T.) Geri dönmek, geri gelmek.

āy: (Ar.) Eser, iz, nişan, belirti.

‘ayān eyle-: (Ar.+T.) 1- Gözle görülür hâle getirmek. 2- Açığa vurmak, belli etmek.

a‘yān: (Ar.) Bir yerin ileri gelen, nüfuzlu kişileri, eşraf, seçkinler.

āyet: (Ar.) 1- Kimsenin inkâr edemeyeceği açık delil, nişan, belirti, alâmet. 2- İşaret, iz.

‘ayş: (Ar.) Yaşama, yaşayış.

a‘zam: (Ar.) Çok (daha, en, pek) büyük.

‘azīm: (Ar.) 1- Büyük, ulu, yüce. 2- Şiddetli, kuvvetli, hayret uyandırıcı, görkemli, muhteşem.

‘azīmet it-: (Ar.+T.) Yola çıkmak, gitmek.

B

bī-şümār: (Far.+Far.) Sayısız, pek çok.

bī-tekellüf: (Ar.) Teklifsiz.

bāb: (Ar.) Arapçada fiillerin harf sayıları, mücerred veya mezid olmaları bakımından ayrıldıkları grupların her biri.

ba'dehu: (Ar.) Sonra.

ba'de-zamān: (Ar.+Ar.) Bir zaman sonra.

bahādur: (Far.) Savaşlarda gücü ve gözüpekliğiyle üstün gelen, kahraman, yiğit, cesur.

ba'īd: (Ar.) Uzak, ırak.

bā'is: (Ar.) 1- Sebep olan, müsebbip. 2- Gerektiren, icap ettiren.

bāl: (Far.) Kanat.

bāliḡ ol-: (Ar.+T.) 1- Ulaşmak, varmak. 2- Belirli bir miktara ve özelliğe erişmek.

bar: (T.) Var, mevcut.

Bārī: (Ar.) 1- Yaratan, yaratıcı. 2- Güzel, düzgün ve yerli yerinde yaratan Allah.

bārr: (Ar.) 1- İyi. 2- Hassas, ince.

ba's it-: (Ar.+T.) 1- Diriltmek. 2- Bir görevle göndermek.

başıret: (Ar.) 1- Doğru görüş, sağgörü. 2- Uyanıklık. 3- Uzağı görüş, ileriye görüş gücü, seziş. 4- Anlayış, kavrayış, feraset.

baṭn: (Ar.) Soy, nesil, kuşak, göbek.

bāzil: (Ar.) 1- Bol bol para dağıtan, para harcayan. 2- Çok cömert.

bed'an: (Ar.) İlk başta, başlangıç olarak.

bed-āyīn: (Far.+Far.) 1- Gelenek ve görenekleri kötü olan. 2- Dinî düşünceleri aykırı olan.

bed-gūy: (Far.+Far.) Herkes hakkında kötü sözler söyleyen, dedikoducu.

bedī: (Ar.) Sözün kulağa hoş gelecek ve ruha heyecan verecek biçimde düzenlenmesini ele alan bilim dalı, söz estetiği.

behcet: (Ar.) 1- Güzellik. 2- Sevinç.

behre: (Far.) 1- Hisse, pay. 2- Nasip, kısmet.

beled: (Ar.) 1- Ülke. 2- Şehir, belde, kent.

belī: (Far.) Evet, hay hay, peki.

belīḡ: (Ar.) (Söz, yazılı eser için) yeterli, tam ve açık, fasih.

beliyye: (Ar.) 1- Bela. 2- Felaket. 3- Dert, sıkıntı, keder, meşakkat.

berāt: (Ar.) 1- Azat belgesi. 2- İmparatorluk döneminde göreve atama, maaş tahsisi, rütbe ve nişan gibi haklar ile bağışıklıkların tanındığına dair devletçe verilen belge.

berāy-ı hātır: (Far.+Ar.) Hatır için.

berī: (Ar.) 1- Temiz, arınmış. 2- Hiçbir karışıklığı, kusuru veya eksikliği olmayan.

be's: (Ar.) Zarar, mahzur, beis.

beşāret: (Ar.) İyi haber, müjde.

betül: (Ar.) 1- (Kadın için) erkeklerden çekinen, namuslu. 2- Erkeklerden tamamen uzaklaşmış, kendini Allah'a adanmış.

bey' u şirā': (Ar.+Ar.) Alım satım, ticaret.

beyn: (Ar.) 1- İki şeyin arası veya ortası. 2- Arada, arasında, araya.

beytü'l-māl: (Ar.+Ar.) Devlet hazinesi, maliye.

Beytü'l-Muḳaddes: (Ar.+Ar.) Kudüs'teki kutsal mabed.

bezl eyle-: (Ar.+T.) Bol bol vermek, dağıtmak, saçmak.

bī'atū'r-rıdvān: (Ar.+Ar.) Hicretin 6. yılında ahabın Hudeybiye'de Hz. Peygamberle yaptıkları biat.

bidāyet: (Ar.) 1- Başlangıç, işin başı, ilk önce. 2- Başlama.

bidevī: (Ar.) (At için) hızlı koşan.

bī-ğarez: (Far.+Ar.) Tarafsız, taraf tutmayan.

bī-günāh: (Far.+Ar.) Günahsız, suçsuz, zavallı.

bī-ihtiyār: (Far.+Ar.) Elde olmayarak, irade dışı, kendiliğinden, istemeden.

bi-izni'llāh: (Ar.) Allah'ın izniyle.

bī-kıyās: (Far.+Ar.) Ölçüsüz, sayısız.

bıkr: (Ar.) Kız olma, kızlık, bakirelik.

bilād: (Ar.) 1- Beldeler. 2- Ülkeler.

bilā-ḥicāb: (Ar.+Ar.) Örtüsüz, perdesiz.

bilā-tereddüd: (Ar.+Ar.) Tereddüt etmeden.

bilā-vāsıta: (Ar.+Ar.) Doğrudan doğruya, araç ve aracı kullanmaksızın, vasıtasız.

bi'l-küllıye: (Ar.) Bütün olarak, büsbütün.

bī'r: (Ar.) Kuyu.

bīrūn: (Far.) Fazla.

bī'şet-i nebī: (Ar.+Ar.) Hz. Muhammed'in gönderilmesi.

bisyār: (Far.) Çok, bol.

bī-teklīf: (Far.+Ar.) Teklifsiz.

bi't-tamām: (Ar.) Bütünüyle.

buğday eñlü: (T.+T.) Buğday benizli, esmer.

burhān: (Ar.) Delil, kanıt.

büzürgvār: (Ar.) Yücelik ve ululuk sahibi olan, ileri gelenlerden olan kimse.

bühtān: (Ar.) Yalan yere suçlama, birine işlemediği suçu yükleme, kara çalma, iftira.

būkā': (Ar.) Göz yaşı dökme, ağlama.

bürde: (Ar.) Arapların gündüzleri elbise üzerine hırka olarak giydikleri, geceleri de örtü olarak kullandıkları yünlü üstlük.

C

cahīm: (Ar.) Cehennem.

cāmi‘u'l-Ḳur‘ān: (Ar.+Ar.) Kur'an'ı derleyen, toplayan; Hz. Osman.

cānib: (Ar.) 1- Yan. 2- Yön, cihet.

cāriyye: (Ar.) 1- Geçerli olan, yürürlükte bulunan. 2- Geçen, seyreden.

cāy-gīr: (Far.) Yerleşmiş, sabit, yer tutan.

cebelū: (Ar.) Silahlı ve zırhlı asker.

cehrī: (Ar.) Yüksek sesle veya açıktan yapılan.

celīsū'l-enīs: (Ar.+Ar.) Yakın arkadaş, cana yakın dost.

celiyye: (Ar.) Belli olan her şey.

cemāzīyü'l-uḥrā: (Ar.+Ar.) Arabî aylardan altıncı ay.

cemī‘an: (Ar.) Hep, bütün, tekmil, hep birlikte, tümü birden.

cemīle: (Ar.) Güzel, iyi, çekici, lâtif.

cemm-i ğaffr: (Ar.+Ar.) 1- Pek kalabalık. 2- Büyük insan kalabalığı.

cenān: (Ar.) 1- Yürek, kalp, gönül. 2- Ruh, can.

cennāt-ı na‘īm: (Ar.+Ar.) İnsana bağışlanan cennet.

cerr: (Ar.) Çekmek, öteden beriye doğru çekmek.

ceyb: (Ar.) Yaka.

ceyş: (Ar.) 1- En az dört yüz atlı ve yayadan oluşan ordu. 2- Asker, ordu, cünd.

cezīl: (Ar.) Çok, bol.

cezīre: (Ar.) Ada.

cıda: (T.) Mızrak.

cidāl: (Ar.) 1- Sözlü kavga, tartışma, çekişme, niza. 2- Mücadele, savaş, muharebe.

cimā‘: (Ar.) İnsanlar için cinsel birleşme, çiftleşme.

cinān: (Ar.) Cennetler.

civāriyyet: (Ar.) 1- Yakınlık. 2- Çevrede, dolayında bulunma durumu.

cizye: (Ar.) İmparatorluk döneminde devleti metbu tanımış bulunan Müslüman olmayan ahalinin erkeklerinden devletçe can güvenliğinin sağlanmış olmasından dolayı İslamî hükümlere dayanılarak alınan kişisel vergi.

cūd: (Ar.) Cömertlik, eli açıklık.

cumhūr: (Ar.) 1- Halk, ahali. 2- Takım, gürüh, grup, sınıf.

cūş eyle-: (Far.+T.) Coşmak, coşup taşmak.

cūdā düş-: (Far.+T.) 1- Ayrılmak, ayrı düşmek. 2- Uzak kalmak.

cürm: (Ar.) Cezayı gerektirecek suç.

cüst: (Far.) Çabuk hareket eden, çevik.

cüvān-baḥt: (Far.+Far.) 1- Mutlu. 2- Asil, cömert.

cüyüş: (Ar.) Askerler, ordu.

Ç

çal-: (T.) Kesici bir aleti sallamak, kesmek üzere sürmek, vurmak, biçmek.

çün ki: (Far.+T.) Ne vakit ki, vaktaki.

D

dīger-gün: (Far.+Far.) 1- Başka bir biçime girmiş, değişmiş, mütegayyir. 2- Bozulmuş, bozuk.

dād: (Far.) Doğruluk, adalet.

dāfık: (Ar.) Fırlayarak, fişkırarak dökülen su, sel ve benzeri.

daḥil: (Ar.) Gelir, irat.

daḳāyık: (Ar.) İnce ve anlaşılması güç şeyler.

dār: (Ar.) 1- Ev, yuva. 2- Avlu ve küçük bahçesi ile beraber birkaç odalı yer.

dār-ı beḳā': (Ar.+Ar.) 1- Kalıcı yer. 2- Öbür dünya, ahiret.

dārib: (Ar.) Vuran, çarpan, yaralayan.

defātir: (Ar.) Birbirine dikilmiş kâğıtlar, defterler.

degirmi: (T.) Yuvarlak, çember biçiminde olan.

dehān: (Far.) Ağız.

delā'il: (Ar.) İspatlamaya yarayan şeyler, deliller, kanıtlar.

delālet: (Ar.) Belirti, işaret, delil.

denī': (Ar.) Alçak, kötü, soysuz, bayağı.

derūn: (Far.) Gönül, ruh, kalp, yürek.

destgāh: (Far.) Kudret, iktidar.

devāt: (Ar.) 1- Hokka ve kalemten meydana gelen yazı takımı. 2- Divit.

deyn: (Ar.) Borç.

dibāḡat: (Ar.) Deriyi terbiye etme, tabaklık.

dilrāne: (Far.) Yiğitçesine, mertçesine.

dirīḡa: (Far.) Eyvahlar olsun, çok yazık!

-dişār: (Ar.) Sonuna geldiği kelimelere bolluk, çokluk anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapan son ek.

dīvānhāne: (Far.+Far.) 1- Geniş sofa. 2- Divan toplantısının yapıldığı daire, salon.

diyānet: (Ar.) Dindarlık, dinî emirlere uyma.

diyet: (Ar.) Öldürülen veya yaralanan için kısas mümkün değilse bunu yapanın ödemesi gereken bedel, kan bedeli.

Drot: (?) Fransa'nın güneybatı tarafında bulunan bir nehir.

duḡter: (Far.) Kız çocuğu, kerime.

duḡl: (Ar.) 1- İçeri girme, giriş. 2- Cinsel ilişkide bulunmak.

dūr ol-: (Far.+T.) Uzak düşmek, uzak olmak.

düm-dār: (Far.) Ordunun gerisini emniyete alan güçler.

dürerbār: (Ar.) İnciler saçan, inciler döken.

dürr-i şehvār: (Ar.+Far.) Padişahlara lââyık iri inci.

E

e'āzım: (Ar.) Büyük adamlar, ulular, saygın kimseler.

ebṛār: (Ar.) 1- Hayır işleyenler, hayır sahipleri. 2- İyi insanlar.

ebṭāl: (Ar.) Yiğitler, kahramanlar.

ecīl: (Ar.) Sebep.

ecīr: (Ar.) Ücret karşılığı çalışan kimse.

ecmāl: (Ar.) 1- Erkek develer. 2- Topamlar, yekünler.

ecr: (Ar.) 1- Ahirete ait ödül, sevap. 2- Mükâfat, ödül.

ecr-i cezīl: (Ar.+Ar.) Bol mükafat.

ecvibe: (Ar.) Cevaplar, yanıtlar.

eczā': (Ar.) 1- Parçalar, kısımlar. 2- Ciltlenmemiş kitap parçaları, cüz. 3- İlaç, ilaç maddesi.

edā': (Ar.) 1- Üzerinde borç veya yükümlülük bulunan bir şeyi yerine getirmek. 2- Namaz ve diğer dinî vecibeler için kılma, yerine getirme, icra etme.

ednā: (Ar.) 1- En alçak, en aşağı. 2- En bayağı, en adi.

efḍāl: (Ar.) 1- En fazla, en üstün. 2- En erdemli, daha erdemli, en faziletli.

efḍāl: (Ar.) 1- İyilikler, ihsanlar. 2- Üstün özellikler, erdemler.

efḥām: (Ar.) En yüce, en ulu, çok büyük.

efrād: (Ar.) Bireyler, fertler.

efvāh: (Ar.) Ağızlar.

efzūn: (Far.) Fazla, çok, aşkın.

egin: (T.) Sırt, omuz, eğin, eyin.

eḥād: (Ar.) Pazar günü.

eḥādīs: (Ar.) Hadisler.

ehlen: (Ar.) Hoş geldin.

e'imme: (Ar.) İmamlar, önderler.

ekall: (Ar.) En az, pek az, daha az.

ekīde: (Ar.) Kuvvetli.

ekl: (Ar.) Yiyecek yeme, yenilme.

ekmel: (Ar.) (İnsan için) hiç kusursuz, en mükemmel, en uygun, pek mükemmel, daha mükemmel.

eknāf: (Ar.) Yanlar, yönler.

ekrem: (Ar.) En cömert, en şerefli; daha cömert, pek cömert.

elfāz: (Ar.) Sözcükler, kelimeler.

el-ḥāletu ḥāzihi: (Ar.) Şimdiki hâlde, bugünkü durumda, hâlâ, henüz.

elḥān: (Ar.) Nağmeler, ezgiler.

elsine: (Ar.) Diller, lisanlar.

elṭaf: (Ar.) En güzel, en hoş olan, pek latif, daha hoş, daha latif.

elṭāf: (Ar.) Lutuflar.

emāret: (Far.) Mücevherler.

emced: (Ar.) En onurlu olan, şeref ve haysiyet sahibi olan.

emhāl: (Ar.) Bir şeyin yapılması için verilen süreler, mehiller, mühletler, vadeler.

emīn: (Ar.) İmparatorluk döneminde bazı devlet görevlerindeki sorumlu kişilere verilen ad.

emīr: (Ar.) 1- Bir kavmin, şehrin veya devletin başkanı, bey. 2- Kumandan.

emīrū'l-mü'minīn: (Ar.+Ar.) Müslümanların emîri, önderi; halife.

emlāk: (Ar.) Mülkler, mallar.

emrāz: (Ar.) Hastalıklar, illetler.

emti'a-i gūn-ā-gūn: (Ar.+Far.) Çeşitli mallar.

emvāl: (Ar.) Mallar, mülkler, satın alınan şeyler.

enām: (Ar.) 1- Bütün varlıklar, yaratıklar, canlılar. 2- Halk, insanlar.

encām: (Far.) Son, nihâyet.

enderün: (Far.) İmparatorluk döneminde devlet adamlarının ve saray halkının eğitim gördüğü, yetiştiği okul.

engîz: (Far.) Artıran, kıskırtan, depreştiren.

enîk: (Ar.) Güzel, sevimli, şirin.

enseb: (Ar.) En uygun, daha uygun, çok yerinde, pek münasip.

envā': (Ar.) Çeşitler, türler.

envār: (Ar.) Nurlar, ışıklar, parlaklıklar.

enzaf: (Ar.) En temiz, pek temiz.

erāmil: (Ar.) 1- Dullar. 2- Dul kadınlar.

erba'a: (Ar.) Çarşamba.

erc: (Far.) Kadir, kıymet.

erkān: (Ar.) Bir kurumun önemli kişileri, ileri gelenleri.

erşed: (Ar.) 1- En olgun. 2- En doğru yolu tutmuş, doğru yola en yakın olan, davranışları en iyi olan.

esbāb: (Ar.) 1- Sebepler. 2- Bir şeyi elde etmeye veya ona ulaşmaya aracılık veya yardım eden şeyler.

Esedu'llāh: (Ar.) Allah'ın aslanı, Hz. Ali.

Esedu'llāhi'l-gālib: (Ar.+Ar.) Allah'ın aslanı, Hz. Ali.

esfār: (Ar.) 1- Seferler, yolculuklar. 2- Düşmana karşı yapılan savaşlar.

eşkal: (Ar.) 1- Ağır şey. 2- Ağırılık.

eşkāl: (Ar.) En ağır yükler, çok ağır şeyler.

esvile: (Ar.) Sorular, sualler.

eşhāş: (Ar.) Kişiler, kimseler.

eşher: (Ar.) En ünlü, daha ünlü, pek şöhretli.

eşref: (Ar.) Çok şerefli, en şerefli, en çok onur sahibi.

eṭibbā': (Ar.) Tabipler, hekimler, doktorlar, tıp bilimine vakıf olanlar.

eṭvār: (Ar.) Tavırlar, davranışlar, hâl ve hareketler.

evā'il: (Ar.) Önceler, geçmiş zamanlar, başlangıçlar, ilk zamanlar, iptidalar.

evān-ı şebāb: (Ar.+Ar.) Gençlik çağı.

evāsıt: (Ar.) 1- Orta yerler, ortalar. 2- Orta günler, orta zamanlar.

evc: (Far.) En yüksek derece.

evcel: (Ar.) Korkak adam.

evfāk: (Ar.) Daha uygun, en uygun, pek uygun.

evfer: (Ar.) Daha çok olan, en çok olan, pek çok olan, çok bol.

evkāt: (Ar.) Zamanlar, çağlar, vakitler.

evrāk: (Ar.) 1- Kâğıtlar. 2- Kitap sayfaları. 3- Üzerine yazılmış kâğıtlar.

evşāf: (Ar.) Bir şeyin veya kimsenin taşıdığı nitelikler, sıfatlar, kaliteler, vasıflar.

evtād: (Ar.) Direkler, kazıklar.

evzā': (Ar.) Durumlar, duruşlar, tavırlar, vaziyetler.

evzah: (Ar.) Daha açık, çok açık, besbelli.

evzān: (Ar.) Ölçüler, ağırlıklar.

eyit-: (T.) Demek, söylemek, ayıtmak.

eytām: (Ar.) Ana ve babası ölmüş çocuklar, öksüzler.

eyyām: (Ar.) Günler.

eż'āf-ı mużā'af: (Ar.+Ar.) Pek çok, kat kat.

ezhede: (Ar.) Malı az oldu.

ezvâc-ı t̤ahirât: (Ar.+Ar.) Temiz eşler,
Hz. Muhammed'in eşleri.

F

fâcir: (Ar.) Dince yasaklanmış bulunan Allah'ı inkâr, şirk, yalan, zina, hırsızlık gibi haram fiilleri işleyen, günahkar.

fâhîr: (Ar.) 1- Parlak, gösterişli, güzel. 2- Şaşıla. 3- Kıymetli, değerli.

fâ'ik: (Ar.) 1- Üstün, yüksek, yüce. 2- Maneviyatta üstün.

fâ'il: (Ar.) 1- Yapan, eden, yerine getiren, işleyen, uygulayan, işleyici. 2- Özne.

fâ'iz: (Ar.) 1- Amacına ulaşan, maksadını elde eden. 2- Muradına eren. 3- Korktuğundan kurtulan, necat bulan.

fâka: (Ar.) Yoksulluk, fakirlik.

fakîh: (Ar.) Fıkıh bilgisine sahip olan veya fıkıh bilimi ile uğraşan.

fâri': (Ar.) Yüksek, uzun.

fâriğ ol-: (Ar.+T.) Vazgeçmek, el çekmek, çekilmek.

farṭ-ı zekâ: (Ar.+Ar.) Aşırı derecede zeki olma.

fârûk: (Ar.) 1- Haklıyı haksızdan (doğruyu yanlıştan) tam olarak ayırt edebilen kimse. 2- Halife Hz. Ömer'in lakabı.

farz-ı 'ayn: (Ar.+Ar.) Bir Müslüman'ın bizzat yerine getirmekle mükellef olduğu ibadet ve işler.

fâsid: (Ar.) 1- Bozuk, bozulmuş. 2- Yanlış yapılmış, yanlış olan, doğru olmayan.

faşîh: (Ar.) 1- Açık, doğru ve düzgün biçimde konuşan, konuşması düzgün. 2- (Söz için) açık, doğru, düzgün, ahenkli.

faşl it-: (Ar.+T.) Çözmek, halletmek.

fâş ol-: (Far.+T.) Ortaya çıkmak, bilinir, konuşulur olmak.

fâzıl: (Ar.) 1- İyi ahlaklı, erdemli. 2- Üstün.

fâzıl: (Ar.) İyi ahlaklılık, erdem, üstünlük, olgunluk, lütuf.

fe'-emmâ: (Ar.) Kaldı ki, ... gelince.

felâh: (Ar.) 1- Mutluluk. 2- Kurtuluş.

ferâset: (Ar.) Anlayış, sezîş, idrak.

ferîşte: (Far.) Melek.

ferrâş: (Ar.) Hizmetçi, hâdim.

fersah: (Ar.) Yaklaşık 5 km. gelen uzunluk ölçüsü birimi, üç mil.

ferzend-i ercmen: (Far.+Far.) Şerefli çocuk, soylu çocuk.

feşâhat: (Ar.) İfadede, kelimelerden her birinin ve bu kelimelerden meydana gelen cümlelerin lafız, mânâ, âhenk ve kurallara uygunluk bakımından yerinde, düzgün ve doğru olması durumu; dilin söylenmesi güç, âhenksiz, alışılmamış kelimelere, yadırganacak yabancı sözlere,

fetâ: (Ar.) 1- Yiğit, delikanlı, mert. 2- Genç.

feth: (Ar.) Bir harfin üstünle okunması.

fetha: (Ar.) Arap alfabesinde a, e ünlülerini karşılamak için harflerin üzerine konulan üstün adı verilen işaret.

feth-i kelâm: (Ar.+Ar.) Söze başlama.

fevâ'id: (Ar.) Faydalar, yararlar, kazançlar.

fevâiyh: (Ar.) Çiçek ve meyve kokuları.

fevâzıl: (Ar.) Fazilet sahipleri, erdemliler, faziletliler.

fevt ol-: (Ar.+T.) Ölmek.

feyyâz: (Ar.) 1- Bereketli, çok verimli, fazlasıyla feyiz verici. 2- (Kişi için) içi çok temiz ve çok cömert.

fezâ'il: (Ar.) İnsanda var olan, iyilik etmeye ve kötülükten çekinmeye yönelik sürekli ve değişmez

davranışlar, güzel vasıflar, erdemler, faziletler.

fiḥām: (Ar.) Şânı ve itibârı yüksek olan büyük ve ulu kimseler.

filori: (İt.) Avrupa ülkelerinde kesilen altın paralara imparatorluk sınırları içinde verilen ad.

fi'l-vâkı': (Ar.) Gerçekte, gerçekten, doğrusu, hakikaten.

firāş: (Ar.) 1- Yatak, döşek. 2- Hasır, halı, kilim. 3- Yayı.

firāvān: (Far.) Çok, fazla, bol, aşırı, sayısız.

fişāl: (Ar.) Sütten kesme.

fi-seb'li'llāh: (Ar.) 1- Allah yolunda. 2- Hiçbir karşılık beklemeksizin.

fi-zemāninā: (Ar.) Günümüzde, şimdiki zaman içinde, bugünkü günde.

fuḥūl-i 'ulemā': (Ar.+Ar.) Bilginlerin en değerlileri.

fuḫahā': (Ar.) İslam hukukçuları, din bilginleri.

fuḫahā'-i Ḥanefiyye: (Ar.+Ar.) Hanefî mezhebinin din bilginleri.

Furḳān: (Ar.) Hak ve bâtlı olarak nitelendirilen durumları kesin olarak belirtmesi dolayısıyla Kur'an'a verilen isim.

fuḫalā': (Ar.) Erdem sahibi kimseler, faziletliler.

G-Ğ

ğadr et-: (Ar.) Haksızlık etmek.

gāh: (Far.) Bazen.

gāhī: (Far.) Bazen, ara sıra.

ğalaṭ: (Ar.) 1- Yanılma, yanlışlık, hata, sehv. 2- Yanlış.

ğalebe it-: (Ar.+T.) Yenmek, üstünlük sağlamak, galip gelmek.

ğāmıza: (Ar.) Anlaşılması güç durum.

ğanā'im: (Ar.) Savaşta elde edilen mallar, ganimetler.

ğār: (Ar.) Mağara, in.

ğarā'ib: (Ar.) 1- Yadırganacak, şaşılacak şeyler. 2- Akıl almayacak, tuhaf şeyler, görülmedik, inanılamayacak harika şeyler.

ğaşy: (Ar.) 1- Çok etkileyici bir durum veya nesne karşılığında kendinden geçme, çok beğenme. 2- Bayılma, kendinden geçme.

ğāyāt: (Ar.) Gayeler, amaçlar, hedefler, erekler.

ğayz: (Ar.) Aşırı derecede kızgınlık, öfke, hınç, kin.

ğazabnāk: (Ar.) Gazaplı, öfkeli.

ğazevāt: (Ar.) Gazveler, gazâlar.

ğāzī: (Ar.) 1- Gazveye (din uğruna savaş) çıkan Müslümanlar arasında bulunan kimse veya kumandan. 2- Savaşlarda büyük yararlılıklar göstermiş bulunan kişi ve şehirlere verilen unvan. 3- Gittiği savaştan sağ ve muzaffer olarak dönen kimse.

gevher-nişār: (Far.+Ar.) Cevher saçan, cevher dağıtan.

ğınā: (Ar.) 1- Zenginlik. 2- Tok gözlülük.

ğıyāb: (Ar.) 1- Var olmama, hazırda bulunmama. 2- Görülebilir yerde bulunmayış.

girdigār: (Far.) Yaratan, Allah.

gökçek: (T.) 1- (İnsan için) güzel, sevimli, hoş. 2- Hoş, güzel, latif, insanın içini açan.

gūn: (Far.) Tarz, usul, biçim.

ğurebā: (Ar.) Garipler, memleketinden uzakta yaşayanlar, gurbetçiler.

ğurre: (Ar.) Arabî ayların ilk yirmi dört saati.

ğuzāt: (Ar.) Gaziler.

gücrek: (T.) Daha zor, daha müşkül.

ğüft-ü-gū: (Far.+Far.) Dedikodu.

gül-bün: (Far.+Far.) Gül fidanı.

güyeğü: (T.) Güvey, damat.

güzīn: (Far.) 1- Seçilmiş, seçkin. 2- Beğenmiş.

H

ḥāb: (Far.) Uykü.

ḥabībe: (Ar.) Kadın için sevgili.

ḥabṭ: (Ar.) Boş olma, boşa gitme, fâsîd ve bâtil olma.

ḥācet: (Ar.) 1- Herhangi bir şey için gerekli olma, gereklilik, lüzum, ihtiyaç. 2- İhtiyaç duyulan şey, gerekli madde.

ḥācib: (Ar.) Kapıcı, perdecî.

ḥācir: (Ar.) Diğerlerinden daha üstün ve faziletli olan.

ḥadd-i zâtında: (Ar.+Ar.) Aslında.

ḥādîm: (Ar.) 1- Yardımcı olan. 2- Hizmet eden kimse. 3- Köle olmayan hizmetçilere verilen isim.

ḥafāyā: (Ar.) Gizli şeyler, sırlar.

ḥafīyye: (Ar.) Gizli.

ḥafīyyeten: (Ar.) Gizli, saklı olarak, gizlice.

ḥā'-i mu'ceme: (Ar.+Ar.) Noktalı ha.

ḥāḫān: (T.) Hanlar hanı, padişah, imparator, kayser, hükümdar, sultan, melik, kaan.

ḥāḫāyık: (Ar.) Gerçek ve doğru olan şeyler, hakikatler.

ḥākimü's-şer': (Ar.+Ar.) Bir yerin kadısı, şeriat hâkimi.

ḥāk-pā: (Far.+Far.) Ayağın toprağı, ayak tozu.

ḥāksār: (Far.) 1- Toprakla beraber. 2- Toprak içinde kalmış, durumu çok dağınık olan.

ḥāl: (Ar.) Annenin erkek kardeşi, dayı.

ḥalā'ik: (Ar.) Mahlûkat, yaratıklar.

ḥalāş: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş.

ḥalāyık: (Ar.) 1- Mahlûkat, yaratıklar. 2- Kadın köle, cariye, karavaş.

ḥāle: (Ar.) 1- Hala. 2- (Araplarda) teyze.

ḥalef: (Ar.) Sonradan gelen, birinin yerini alan kimse, ardıl.

ḥālet: (Ar.) Durum.

ḥālî ol-: (Ar.+T.) (O şeyden) arınmış olmak, uzak kalmak, (o şeysiz) olmak.

ḥālî: (Ar.) 1- Boş, ıssız, تنها, münhal. 2- Açık ve ıssız, kimsesiz yer.

ḥāliyyā: (Ar.) Şimdiki zamanda, şimdiki durumda.

ḥalk ol-: (Ar.+T.) Yaratılmak.

ḥalt-ı kelām: (Ar.+Ar.) Sözü karıştırma, lafın akışını değiştirme, konu dışına çıkma.

ḥalvet-i şahîha: (Ar.+Ar.) Cinsel ilişkiye engel bir durum olmaması hâlinde karı koca arası ilişki.

ḥamd ü şenā': (Ar.+Ar.) Övgü ve teşekkür bildirme.

ḥāmil: (Ar.) Yüklü, gebe.

ḥaml eyle-: (Ar.+T.) Bir nedene bağlamak, yüklemek, yormak, isnat etmek.

ḥāmūş: (Far.) Susan, susmuş, sessiz, suskun.

ḥandān: (Far.) Gülen, neşeli, güleç.

ḥande-rüy: (Far.+Far.) Güler yüzlü.

ḥān-mān: (Far.+Far.) Ev bark, yuva, aile.

-ḥār: (Far.) Sonuna geldiği kelimelere "yiyen, içen" anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

ḥarîş: (Ar.) 1- Bir şeyi çok fazla isteyen, üzerine düşen, düşkün. 2- Hırslı, aç gözlü, istekli.

ḥarîr: (Ar.) 1- İpek. 2- İpekli kumaş.

ḥasene: (Ar.) Güzel.

ḥāsin: (Ar.) İyi, güzel.

ḥaṣīr: (Ar.) Bitki saplarından örölmüş yaygı.

ḥāṣā ṣümme ḥāṣā: (Ar.+Ar.) Kesinlikle öyle değildir.

ḥāṣā-fe-ḥāṣā: (Ar.+Ar.) Kesinlikle öyle değildir.

ḥaṣī': (Ar.) 1- Huşu içinde olan, günah ve kusurlarını düşünüp Allah'a yalvaran. 2- Alçak gönüllü olan, tevazu gösteren.

ḥaṣyet: (Ar.) 1- Saygı karışık korku. 2- Saygı duymakla beraber korkma, çekinme.

ḥaṭāyā: (Ar.) Hatalar, kusurlar, suçlar, günahlar.

ḥātem: (Ar.) 1- Mühür yüzüğü, yüzük. 2- Son, en sonuncu.

hātif: (Ar.) 1- Sesi işitildiği hâlde kendisi görünmeyen. 2- Gaip ten seslenir gibi haber veren melek.

ḥaṭīr: (Ar.) Büyük ölçüde, yüce, ulu, büyük.

Havāric: (Ar.) Hâricî mezhebine uyanlar, Hâricîler.

ḥavāyic: (Ar.) Gerekli olan (maddî) şeyler, ihtiyaçlar.

ḥavf: (Ar.) 1- Korkma duygusu, korku, fobi. 2- Korkma, aşırı çekinme.

ḥāvī: (Ar.) İçine alan, içinde bulunduran, içeren.

ḥavşala: (Ar.) İnsanın anlama, kavrama, kabul edebilme ve tahammül derecesi.

ḥayf: (Ar.) Yazık, eyvah!

ḥayy: (Ar.) Diri, canlı, hayat sahibi kimse.

ḥayyiz: (Ar.) Mekân, yer, mevki.

ḥazar: (Ar.) Barış ve güven.

ḥazer eyle-: (Ar.+T.) Sakınmak.

ḥāzī': (Ar.) Alçak gönüllü, mütevazı.

ḥāzık: (Ar.) Usta, mahâretli.

ḥāzim: (Ar.) İleri görüşlü, basiretli, tedbirli, ihtiyatlı.

hecr: (Ar.) Ayrılık.

hedaye: (Ar.) Hediye.

helâ': (Ar.) Ayak yolu, tuvalet.

hemân: (Far.) 1- Zaman geçmeden, hiç vakit geçirmeden, gecikmeden, çabucak, derhal. 2- Sanki.

hemşîre: (Far.) 1- Aynı memeden emmiş olanlar, süt ortakları. 2- Kız kardeş, bacı.

hemze-i vaşl: (Ar.+Ar.) Kelime başında bulunan ve yalnız yazıldığı zaman okunan, başka kelimeden sonra geldiğinde yazılsa da okunmadan atılan elif veya hemze.

hengâm: (Far.) Zaman, vakit.

hergâh: (Far.) Her zaman, her vakit.

hergiz: (Far.) "Asla, hiçbir vakit" anlamında olumsuzluk bildirir.

herkanğı: (Far.+T.) Özellikleri iyice belli olmayan, rastgele, belirsiz.

hevdec: (Ar.) Kadınlar için deve üzerinde yapılmış mahfe.

hey'et-i maḥşûsa: (Ar.+Ar.) Bir iş için özel olarak meydana getirilmiş kurul.

heze: (?) İşte.

ḥıdmet: (Ar.) Hizmet, görev, iş.

ḥıyânet: (Ar.) Kutsal sayılan değerlere karşı kötülükte bulunma, el uzatma, hainlik.

ḥıyâr: (Ar.) 1- İyiliği çok olan, hayrı çok olan. 2- Hayırseverler, hayırlılar.

ḥibr: (Ar.) 1- Bilgin. 2- Öğretmen. 3- Saygıya değer kişi.

ḥikmetu'llâh: (Ar.) Allah'ın hikmeti.

ḥilāf: (Ar.) 1- Karşıt, zıt, aykırı. 2- Karşıtlık, aykırılık, ihtilaf, zıtlık.

ḥilye: (Ar.) 1- İnsanda bulunan övünç duyulabilecek dış güzellikler, güzel sıfatlar. 2- Görünüş.

ḥīn: (Ar.) Zaman, zamanın bir parçası, an.

ḥinnāʾ: (Ar.) Kına.

hirās: (Far.) Korkma, korku.

ḥitām: (Ar.) Son, bitim, nihayet.

ḥiyyef: (Ar.) Korkan, korkak.

ḥizāne: (Ar.) Hazine.

ḥod: (Far.) 1- Kendi. 2- Bizzat.

ḥūb-āwāz: (Far.+Far.) Güzel sesli.

ḥubūr: (Ar.) Aşırı derecede sevinç, sevinçler.

ḥubz-ı şaʿīr: (Ar.+Ar.) Arpa ekmeği.

ḥuccāb: (Ar.) Kapıcılar, hacıpler.

ḥucr: (Ar.) Kucak.

Ḥudā: (Far.) Allah.

ḥuddām: (Ar.) Hizmet edenler, hizmetçiler, hademeler.

Ḥulefāʾ-i Rāşidīn: (Ar.+Ar.) İslam tarihinde ilk dört halifeye verilen isim.

ḥumret: (Ar.) Kızılık, kırmızılık.

ḥūrā: (Ar.) Hûrî.

ḥūr-ı ʿīn: (Ar.+Ar.) Ahu gözlü cennet kızları.

ḥurūc: (Ar.) 1- Kapalı bir yerden dışarı çıkma, çıkış. 2- Çeşitli sebeplerle sıkıntılı bir hayatın sürdüğü bölgeden daha rahat bir yere göç etme, göç.

ḥurūş eyle-: (Far.+T.) Coşmak, gürüldemek.

ḥuşk ü ter: (Far.+Far.) İyi ve kötü.

ḥuşūnet: (Ar.) Sertlik, kabalık, kırıcılık, katılık.

ḥuṭbe: (Ar.) 1- Cuma ve bayram namazlarında camilerde minberde verilen öğüt ve edilen dua. 2- Kız isteme, dünürlük işleme.

ḥuṭūr eyle-: (Ar.+T.) Hatıra gelmek.

ḥüccet: (Ar.) 1- Belge, kanıt, delil, senet. 2- Tanık, şahit.

ḥücerāt: (Ar.) Odacıklar.

hüdā: (Ar.) 1- Doğru yolu gösterme, doğru yola gitme, hidayet. 2- Doğruluk, kurtuluş.

ḥükkām: (Ar.) Hâkimler, yargıçlar.

hümām: (Ar.) Bir işe sınıksız sarılıp o işi başaran, azimli, himmetli.

hüreyre: (Ar.) Kedi yavrusu.

hüveydā: (Far.) Açıkça belli olan, apaçık, besbelli, aşikâr.

I

ırmızğan-: (T.) Uyku ile uyanıklık arasında bulunmak, pinekleme, uyur uyanık uyuşukluk içinde olmak.

‘ıtk: (Ar.) Eskiden köle veya cariyeye üzerindeki mülkiyet hakkının, köle sahibi tarafından herhangi bir şekilde kaldırıldığının bildirilme işlemi, azat etme, köle ve cariyeyi serbest bırakma.

ıtlāk üzre: (Ar.+T.) Genel olarak.

ıtlāk: (Ar.) 1- Bırakma, salıverme, serbest bırakma. 2- Deme, denilme, ... diye adlandırma.

‘ıyādet: (Ar.) 1- Hatır sormak için yapılan ziyaret. 2- Hasta ziyareti.

‘ıyāzen-bi’llāh: (Ar.+Ar.) Allah'a sığınarak.

İ

‘ibād: (Ar.) 1- Kullar. 2- İbadet edenler.

‘ibādāt: (Ar.) İbâdetler.

ibāhāt: (Ar.) Uygun görülenler, mubahlar.

‘ibāret: (Ar.) Bir şey veya şeylerden meydana gelen, oluşan, müteşekkil, mürekkebe.

ibkâ’ it-: (Ar.+T.) Sürekli kılmak, kalıcı yapmak, yerinde bırakmak, kaldırmamak, değiştirmemek.

ibrām it-: (Ar.+T.) Zorlamak, üstüne düşmek, ısrar etmek.

ibtihāc: (Ar.) Sevinçli olma, sevinme, gönlü açılma.

icmā’: (Ar.) 1- Dağınık öğeleri bir araya getirme, toplama, toparlama. 2- Toplanma, bir araya gelme. 3- Din bilginlerinin bir konuda düşünce ve görüş birliği içinde olmaları.

icmāl: (Ar.) Kısaltma, özetleme, ihtisar etme.

ictihād: (Ar.) Dini bilgi ve kaynaklara dayanarak bir konuda görüş bildirme.

ictināb: (Ar.) 1- Sakınma, çekinme. 2- Uzaklaşma.

‘id: (Ar.) Bayram.

idāre: (Ar.) Döndürme.

iddihār it-: (Ar.+T.) Toplayıp biriktirmek, yığmak, stoklamak.

idhāl eyle-: (Ar.+T.) İçeriye almak, dahil etmek.

ifākāt bul-: (Ar.+T.) İyileşmek.

ifsād: (Ar.) Ortalığı karıştırma, düzeni bozma, karıştırma, fesat çıkarma.

iḥdās eyle-: (Ar.+T.) 1- Meydana getirmek, ortaya çıkarmak. 2- Tesis etmek, kurmak.

iḥfā’ it-: (Ar.+T.) Gizlemek, saklamak.

iḥkām: (Ar.) 1- Manevi olarak sağlam duruma getirme, kuvvetlendirme, metin kılma, sağlamlaştırma, tahkim etme. 2- Güçlendirmek, sağlamlaştırmak.

iḥlās: (Ar.) 1- Hiçbir art düşünce olmaksızın yalansız, riyasız sevgi ve bağlılık; temiz sevgi, içten gelen sevgi. 2- Bütün işlerini ve ibadetini Allah'ın hoşnutluğu için yapma.

iḥrāk it-: (Ar.+T.) Yakmak, ateşe vermek.

iḥtilāt it-: (Ar.+T.) Karışmak, kaynaşmak.

iḥtirāz: (Ar.) Çekingen durma, çekinme, sakınma, kaçınma.

iḥtiyār eyle-: (Ar.+T.) Seçmek, tercih etmek.

‘ikāb: (Ar.) 1- Azap verme. 2- Bir kötülük sonucu çekilen eziyet, cefa, azap. 3- Cezalandırmak, ceza vermek.

ikāle: (Ar.) Bir sözleşmenin, tarafların anlaşması sonucu kaldırılması, yok sayılması.

ikrār eyle-: (Ar.+T.) İnkâr etmeyerek açıkça söylemek, kabul etmek.

ilktidā' it-: (Ar.+T.) Uymak, tabi olmak.

ilā-ğayri'n-nihāye: (Ar.+Ar.) Sonsuza kadar, sonu olmayan zamana kadar.

ilā-inķırāzi'z-zamān: (Ar.+Ar.) Sonuna kadar.

i'lām it-: (Ar.+T.) İletmek, ulaştırmak, bildirmek, haber vermek, duyurmak.

ilhāḥ it-: (Ar.+T.) Israr etmek, üstelemek.

ilhāk it-: (Ar.+T.) Katmak, bağlamak.

ilhām-ı Rabbānī: (Ar.+Ar.) Allah tarafından içe telkin edildiği düşünülen duygu veya sezgi.

ilkā' eyle-: (Ar.+T.) 1- Atmak. 2- Telkin etmek, ilham etmek.

illā'llāh: (Ar.) Allah'tan başka.

'ilm-i ferā'iz: (Ar.+Ar.) İslam hukukuna göre mirasın bölüşümü konularını ele alan bilim dalı.

'ilm-i ledün: (Ar.+Ar.) Allah'ın sıfatlarına ilişkin bilgi, Tanrı bilgisi, teoloji.

'imāme: (Ar.) Din adamlarının giydiği sembolik başlık, destar, sarık.

imāmet: (Ar.) Cemaatle kılınan namazlarda öne geçerek namaz kıldırma işi ve görevi, imam olma, imamlık.

imekle-: (T.) Emeklemek.

imtinā' it-: (Ar.+T.) Bir şeyi yapmaktan çekinmek, kaçınmak.

imtişāl: (Ar.) 1- Bir örneğe göre hareket etme, bir örneğe uyma, benzemeye çalışma, ayak uydurma. 2- Alınan buyruğa tamamen uyma.

imtizāc it-: (Ar.+T.) Uyuşmak, kaynaşmak, bağdaşmak.

in'am: (Ar.) 1- İyilik etme, bağış ve yardımda bulunma; ihsan etme, lütufta bulunma. 2- Nimet verme.

'ināyet: (Ar.) 1- Yardım, iyilik, lütuf, ihsan. 2- Bir şeyi veya kimseyi dikkate alma, iltifat ve itibar etme, gözetme, kayırma.

'inda'llāh: (Ar.) Allah'ın katında, Allah'ın nazarında.

infāk: (Ar.) 1- Harcayıp tüketme. 2- Nafaka vererek bir kimsenin geçimini sağlama, besleme, geçindirme, nafakalandırma.

inhizām: (Ar.) Yenilme, bozguna uğrama, bozgun.

intibāḥ: (Ar.) 1- Uykudan uyanma, uyanık olma, uyanış, uyanıklık. 2- Gerçeği anlama, göz açıklığı, teyakkuz.

intifā': (Ar.) Yararlanma, istifade etme.

intikāl it-: (Ar.+T.) Bir yerden başka bir yere geçmek, göçmek.

intimā': (Ar.) Sonuna geldiği kelimelere "sahip olan, mensup olan, -li" anlamı katarak Farsça usulüyle birleşik kelime yapar.

intişār: (Ar.) 1- Hakkını tamam alma. 2- Öç alma.

intişār: (Ar.) 1- Yayılma, dağılma, saçılma. 2- Herkesin yararlanabileceği şekilde yayılma, genelleşme, yaygınlaşma.

intizār çek-: (Ar.+T.) Bekleyiş içinde olmak.

i'rāz it-: (Ar.+T.) Yüz çevirmek, sakınmak, çekinmek.

irgür-: (T.) Ulaştırmak, eriştirmek.

irtidād: (Ar.) Bir Müslümanın İslamiyeti bırakarak başka bir dine girmesi, dinden çıkma, mürtedlik.

irtihāl it-: (Ar.+T.) Göçmek.

ĩsār: (Ar.) Seçmek.

iskāt: (Ar.) 1- Düşme. 2- Düşürülme. 3- Hükümsüz bırakma.

isnād eyle-: (Ar.+T.) Yükleme, dayandırmak.

isneyn: (Ar.) 1- İkinci. 2- Pazartesi.

işr: (Ar.) 1- İz, ayak izi. 2- Gidiş, meslek, tutulan yol.

isti'ade: (Ar.) Bir şeyin iadesini isteme.

isti'are-i temşiliyye: (Ar.+Ar.) Benzetme yoluyla yapılan istiare.

istidlāl: (Ar.) Bir konuda delil, belge veya verilere dayanarak sonuç çıkarma, bir yargıya varma, akıl yürütme, kanıtlama.

istifsār it-: (Ar.+T.) 1- Sormak soruşturmak. 2- Bir konuda açıklama istemek.

istiğfār: (Ar.) Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileme, tövbe etme.

istiḥbāb: (Ar.) 1- Bir şeyi iyi, güzel bulma, sevmek, beğenme, müstehap sayma. 2- Dost edinme.

istiḥdād: (Ar.) Kasık yülümek, kasıkta bulunan fazla kılları ustura veya tıraş bıçağı ile almak, kılları kökünden kesmek, kazımak, tıraş etmek.

istiḥlāl: (Ar.) 1- Helal sayma. 2- Helal etmesini isteme, helalleşme.

istiḥzā' it-: (Ar.+T.) Biriyle dalga geçmek, alay etmek, alaya almak.

istikbāl: (Ar.) Gelen bir misafire karşı gitme, karşılama.

istimā': (Ar.) Dinleme, duyma, işitme, kulak verme.

isti'māl: (Ar.) Kullanma, kullanış.

istircā': (Ar.) Bir ölüm karşısında "Biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz" meâlindeki "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn" âyetini okuma.

istivā': (Ar.) Birden çok şeyin birbirine denk olması, eşitlik, denklik.

'işā': (Ar.) 1- Akşam ezanından yatsı ezanına kadar geçen süre. 2- Güneşin

batmasından ertesi sabaha kadar geçen süre.

iş'ār: (Ar.) 1- Yazı ile bildirme. 2- Haber verme, bildirme, tebliğ.

işrāk: (Ar.) Güneşin doğuşundan ufuk üzerinde beş derece yükselmesine kadar geçen zaman süresi.

iştibāh it-: (Ar.+T.) Şüphelenmek, kuşku duymak.

iştihār bul-: (Ar.+T.) Ün kazanmak, tanınmak.

iştirā' eyle-: (Ar.+T.) Satın almak.

i'tā' it-: (Ar.+T.) Ödemek, vermek.

'itāb: (Ar.) Bir kimseye hoşuna gitmeyecek sözler söyleme, paylama, azarlama, darılma, tersleme.

i'tāk: (Ar.) Azad edilme, hürriyetine kavuşma.

iṭāle-i lisān: (Ar.+Ar.) Dil uzatma, sövüp sayma.

i'timād eyle-: (Ar.+T.) Güvenmek, güven duymak.

itkân: (Ar.) Sağlamlaştırma, sağlam hâle getirme, sağlam kılma.

itmām it-: (Ar.+T.) Tamamlamak, bitirmek.

ittibā': (Ar.) 1- Birine veya bir şeye uygun davranışta bulunma, tabi olma, uyma. 2- Birinin arkasından gitme, izleme.

ittifākāt: (Ar.) Tesadüfi olan şeyler.

'ivāz: (Ar.) Bir şeye karşı alınan ya da verilen bedel, karşılık.

'iyāl: (Ar.) Bir kimsenin geçimini sağlamak zorunda olduğu kişiler, bir evde oturan aile bireyleri.

izāle: (Ar.) Yok etme, ortadan kaldırma, giderme.

'izām: (Ar.) Büyükler, ulular, seçkin kimseler.

izār: (Ar.) Belden aşğıyı örtmekte kullanılan bez, peştamal.

i'zāz: (Ar.) Saygı ile ağırlama, ağırlanma.

izhār: (Ar.) Gösterme, açığa vurma.

izz: (Ar.) 1- Değer, kıymet. 2- Yücelik, ululuk. 3- Şan ve şeref. 4- Kudret, güçlülük.

izzet: (Ar.) 1- Büyüklük, yücelik, ululuk. 2- Şeref, itibar, değer, saygı. 3- Güç, kudret, kuvvet.

K

ka'b: (Ar.) Ululuk, şeref, şan.

ḳabā'il: (Ar.) Kabileler, boylar.

ḳabīḥ: (Ar.) Çirkin, iğrenç, kötü.

kābin: (Far.) Evlenme töreninde, miktarı bir kurulca belirlenen ve erkeğin kadına vermek zorunda olduğu para.

ḳabl: (Ar.) Önce, evvel.

ḳabz eyle-: (Ar.+T.) Almak, ele geçirmek, zapt etmek.

ḳaçan: (T.) 1- Ne zaman, ne vakit? 2- Ne zaman ki, vaktaki, -dığı, -dığında. 3- Eğer.

ḳadem baş-: (Ar.+T.) Ayak basmak, gelmek.

ḳadḥ: (Ar.) Çekiştirme, arkadan konuşma, kötüleme. **gāḥice:** (Far.) Bazı kere, bazen.

ḳahren: (Ar.) Zora başvurarak, ezerek, cebren.

ḳā'il: (Ar.) 1- Akli yatmış, inanmış. 2- Razi olmuş, boyun eğmiş.

ḳā'im: (Ar.) 1- Ayakta duran, dik duran. 2- Bir işte sebat eden.

ḳā'im-maḳām: (Ar.+Ar.) Birinin yerine vekil olarak geçen kimse.

ḳal'a: (Ar.) Kale kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

ḳalb: (Ar.) Arap dil bilgisinde elif, vav, ye harflerinin yer değiştirmesi.

ḳalīl: (Ar.) Çok olmayan, az, kısa.

ḳamīṣ: (Ar.) 1- Pamuklu gömlek. 2- Gömlek.

ḳamrā: (Ar.) Aydınlık.

ḳandan: (T.) Nereden?

ḳānī': (Ar.) Bir şeyi yeterli bulan, azı ile yetinen, fazlasını istemeyen, kanaat eden.

ḳānit: (Ar.) 1- Bağlı, Allah'a itaatli. 2- Dindar, dua eden.

ḳānūn-ı şāni: (Ar.+Ar.) Ocak ayı, ikinci kânun.

ḳa'r: (Ar.) Çukur şeyin dibi, son, nihayet.

ḳarābet: (Ar.) Akrabalık, yakınlık.

ḳarbān: (Far.) Kervan.

ḳārī: (Ar.) 1- Okuyan, okuyucu. 2- Kur'an'ı usulüne göre okuyan.

ḳarīb: (Ar.) 1- Yer ve zaman bakımından uzak olmayan, yakın. 2- Soyca veya ilişkili olarak insana yakın olan, akraba, komşu.

ḳarye: (Ar.) Köy veya küçük kasaba, yerleşim birimi.

ḳarz-ı ḥasen: (Ar.+Ar.) Faizsiz olarak verilen borç.

ḳasem eyle-: (Ar.+T.) Yemin etmek.

kāsid: (Ar.) Revaçta olmayan, sürümsüz, geçmez, aranmaz.

ḳaşr: (Ar.) 1- Kısaltma, kısa kesme. 2- Köşk, saray.

ḳaṭ': (Ar.) Etkisini artırmak üzere nazım ya da nesirde sözü yarıda kesme.

ḳaviyye: (Ar.) Kavî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

ḳavl: (Ar.) Söz, lakırdı.

ḳavvām: (Ar.) Çok namaz kılan.

ḳayd: (Ar.) Bağlayacak şey, bağ, kelepçe.

ḳazā: (Ar.) 1- Yargı görevi, davaları bir hükme bağlama işi. 2- Yargı bakımından kadıya bağlı bulunan bölge, kadılık.

ḳazā': (Ar.) Yapma, yerine getirme, ifa etme.

ḳazā'-i ḥācet: (Ar.+Ar.) Tuvalet ihtiyacını gidermek, abdest bozmak.

ḳazf: (Ar.) Sövmek.

ḳāzī: (Ar.) İmparatorluk döneminde yargılama yetkisine sahip kişi, şeriat hakimi, dinî yargıç.

ḳāziyye: (Ar.) 1- Konu, husus. 2- Olay, vukuat.

kefāf: (Ar.) Yaşamaya yetecek kadar rızık.

keff: (Ar.) Haklarından kendi isteği ile vazgeçme, feragat etme, çekilme.

kehvāre: (Far.) Beşik.

kelām: (Ar.) 1- Bir şeyi anlatmak için söylenen sözler, söylem, söz, lakırdı. 2- Söyleyiş, söyleme.

kemā-kān: (Ar.+Ar.) Eskiden olduğu gibi.

kenīf: (Ar.) Ayakyolu, tuvalet, hela.

kerem: (Ar.) 1- Soyca temizlik, soyluluk, asalet, ululuk, büyüklük. 2- Cömertlik.

kerkes: (Ar.) Akbaba.

kerrūbiyyīn: (Ar.) Sadece ibadetle meşgul olan büyük melekler.

kesb eyle-: (Ar.+T.) Kazanmak, edinmek.

keşīr: (Ar.) Çok, bol.

kesr: (Ar.) Arap dil bilgisine göre bir harfin esreli yani i'li okunması.

keşret: (Ar.) Çok olma hâli, çokluk, bolluk.

ketef: (Ar.) Omuz.

kevkeb: (Ar.) 1- Yıldız, ahter. 2- Parıltılı şey.

kevn ü mekân: (Ar.+Ar.) Varlık, kâinat.

kezā: (Ar.) Tekrarlamalardan kaçınmak amacıyla "böyle, böylece, aynı

biçimde, aynı, öylece" anlamında kullanılır.

kezm: (Ar.) Öfkesini yenme, sinirlerine hâkim olma.

ḳibleteyn: (Ar.) İki kible.

ḳimāt: (Ar.) Örtü, sargı, sarılacak bez, beşik bağırdağı.

ḳırba: (Ar.) Tulum, su kabı.

ḳitāl: (Ar.) 1- Birbirini öldürme, vuruşma. 2- Savaş, cenk.

ḳıyām: (Ar.) 1- Bir işe kalkışma, girişme, teşebbüs etme, davranma, girişim. 2- İsyan etme, karşı gelme, başkaldırma.

ḳibār: (Ar.) 1- Büyükler. 2- Yüce ve ulular, seçkinler.

ḳifāyet it-: (Ar.+T.) Yetmek, yeterli olmak, kâfi gelmek.

ḳīl: (Ar.) Söz, kelam.

kimesne: (T.) Kimse.

kināne: (Ar.) Okluk, ok kılıfı, sadak.

kitābet eyle-: (Ar.+T.) Yazmak.

kitābete kes-: (Ar.+T.) Deftere geçirmek.

Kitābu'llāh: (Ar.) Kur'an-ı Kerim.

kizb: (Ar.) 1- Yalan söyleme, kandırma, aldatma. 2- Yalan.

ḳoş-: (T.) Ekleme, yanına katmak, yardımcı veya arkadaş olarak vermek.

ḳubḥ: (Ar.) Çirkinlik.

ḳulūb: (Ar.) Kalpler, gönüller.

ḳurb: (Ar.) Yakın olma, yakın bulunma, yakınlık.

ḳurbet: (Ar.) Yakınlık, Allah'a yakınlık.

ḳuṭb-ı zamān: (Ar.+Ar.) Zamanın ermişlerinin başı.

ķuṭbü'l-aķṭāb: (Ar.+Ar.) 1- Kutupların kutbu. 2- Her çağda tek olarak bulunduğuna inanılan büyük din adamı.

ķuvvā: (Ar.) Güçler, duyular (işitme, koklama güçleri gibi...).

ķuvve: (Ar.) Kuvvet, güç, iktidar.

küll: (Ar.) Bir şeyin tamamı, bütünü, tüm, hep, bütün.

L

lâkin: (Far.) Arapça lâkin kelimesinin eski metinlerde rastlanan Farsçalaşmış şekli.

la'în: (Ar.) Lanetlenmiş, Hakk'ın rahmetinden mahrum olmuş lanetli kimse.

lâhiķ: (Ar.) 1- Ulaşan, yetişen, kavuşan. 2- Eklenen.

lahmî: (Ar.) Şişmanca, etli butlu.

lahza: (Ar.) Göz açıp kapayana kadar geçen çok kısa zaman, göz kırpma süresi, an.

la'în: (Ar.) 1- Lanetlenmiş, lanetli, mel'un. 2- Kovulmuş, istenmeyen. 3- Dinden çıkmış, çıkarılmış.

lâmi': (Ar.) Parlayan, parıldayan, ışıldayan.

lâ-yu'add: (Ar.+Ar.) Sayısız, pek çok.

lebîb: (Ar.) Akıllı, zeki.

let: (Far.) Dayak atma, dövme.

leţâfet-gûy: (Ar.+Far.) Güzel konuşan, güzel söyleyen.

levin: (Ar.) 1- Renk. 2- Yüzün rengi, beniz.

leyyin: (Ar.) 1- Yumuşak, mülayim. 2- Hafif.

li-ebin: (Ar.) 1- Baba tarafından, baba yoluyla. 2- Baba bir kardeşler.

lihyc: (Ar.) Sakal.

li-ümm: (Ar.) Anne tarafından.

li-vechi'llâh: (Ar.) Allah için, Allah nâmına, Allah aşkına.

M

mâ-: (Ar.) Başına getirildiği kelimeye "şu nesne ki, o ki" anlamı katar.

ma'îşet: (Ar.) 1- Yaşama, yaşayış, dirlik, geçinme. 2- Yaşamak için gereken şey, geçimlik, dirlik.

mā-ʿadā: (Ar.) ...-den başka, ...-den gayrı.

ma'an: (Ar.) Beraber, birlikte.

mā-beyn: (Ar.) İki şeyin arası, ara, aradaki.

mācid: (Ar.) 1- Çok yüce. 2- Kerem sahibi. 3- Hoş ve nazik yaratılışlı. 4- Şan ve şeref sahibi olan.

ma'din: (Ar.) Bir şeyin üretildiği, çıkarıldığı yer, kaynak.

mağfūr: (Ar.) 1- Allah'ın bağışına kavuşan. 2- Günahlarının affedilmesi için Allah'a dua edilen.

mağrūz: (Ar.) Taze, yeni.

māh: (Far.) Yılın on ikide biri, ay, şehir.

maḥaffe: (Ar.) Deve, katır gibi hayvanların sırtına konulan iki kişilik oturacak yer, mahfe.

maḥāfil: (Ar.) Toplantı yerleri, oturulup konuşulacak, tartışılacak yerler, lokal.

mā-ḥazar: (Ar.) Gerektiğinde kullanılmak üzere bir kenarda tutulmuş, elde bulunan.

maḥfi: (Ar.) Gizli, saklanmış.

maḥfūz ol-: (Ar.+T.) Saklı olmak, gizli kalmak.

maḥlūṭ: (Ar.) Başka bir şey karıştırılmış olan, karışık, katışık, karışmış, karışım.

maḥmūm: (Ar.) Hummaya yakalanmış, sıtmaya tutulmuş, ateşi olan, ateşli.

mā'il: (Ar.) Benzeyen, andıran, benzer.

maḥbūr: (Ar.) Gömülü, gömülmüş, kabre konulmuş.

maḥūl: (Ar.) Söylenmiş, denilmiş.

maḥūle: (Ar.) Cins, çeşit.

māldār: (Ar.) Mal tutan, zengin.

ma'mûre: (Ar.) Bayındır hâle getirilmiş yer, imar edilmiş, mamur yer.

manşûb: (Ar.) 1- Tayin edilmiş, atanmış. 2- Devlet hizmetinde görevlendirilmiş.

manşûr: (Ar.) 1- Allah'ın yardımına mazhar olmuş ve galip gelmiş. 2- Zafer kazanmış.

manţûk: (Ar.) 1- Denilmiş, söylenilmiş. 2- Söz, kelam.

manzar: (Ar.) Görünüş, suret.

maraz-ı mevt: (Ar.+Ar.) Kişinin ölümüne yol açan hastalık, ölüm sebebi olan hastalık.

ma'rûf: (Ar.) 1- Herkesçe bilinen, tanınan. 2- Ünlü, meşhur.

maşhûb: (Ar.) Beraberinde olan, birlikte götürülen, arkadaşlık edilen, hemdem.

maşlahat: (Ar.) 1- Güvenlik, barış, güven ve huzur yolu, barış yolu. 2- Önemli iş, mesele.

ma'sher: (Ar.) 1- Birlikte yaşayan insanlar topluluğu, toplum. 2- Bölük, topluluk.

mazbûţ: (Ar.) Bir yere yazılmış, deftere geçirilmiş, kayıt altına alınmış, kayıtlı.

maẓrûb: (Ar.) Vurulmuş, dövülmüş.

me'ânî: (Ar.) Manalar, anlamlar.

mebâl: (Ar.) İdrarın çıktığı yer.

me'îd: (Ar.) 1- Çok büyük, ulu, şan ve şeref sahibi. 2- Azametli.

mecma': (Ar.) 1- Toplantı yeri, toplanılacak yer. 2- Birleşilen, kavuşulan nokta.

mecmû'an: (Ar.) Toplu olarak, toptan, hepsi, hep birlikte.

mecrûh: (Ar.) Yaralanmış, yaralı.

me'cûr: (Ar.) Sevab kazanan, sevabı verilmiş olan, hayır sahibi.

medâr: (Ar.) 1- Etrafında dönülen nokta. 2- Neden, sebep, vasıta, vesile. 3- Dayanak, yardım, yardımcı, muavenet.

medd: (Ar.) 1- Arapçada bir sesi gereğinden fazla uzatarak söyleme. 2- Elifi uzun okuma.

medfûn: (Ar.) Defnedilmiş, gömülmüş.

medîd: (Ar.) Uzun, uzun süren.

mefâhir: (Ar.) Övünülecek şeyler, gurur duyulacak hâller.

mefhûm: (Ar.) 1- Bir söz veya kelimenin taşıdığı anlam, kavram. 2- Anlaşılmış olan, anlaşılan, kavranan.

mefrûza: (Ar.) Farz kılınmış, yapılması borç sayılmış olan.

mehâbet: (Ar.) 1- Büyük ve saygıdeğer kişilerin karşısında duyulan korku ile karışık saygı. 2- Büyüklük, ululuk, yücelik.

meḥâsin: (Ar.) İnsan bedeninin güzel olan kısımları.

mehcûr ol-: (Ar.+T.) Ayrılmak, ayrı kalmak, uzaklaşmak.

mehdî: (Ar.) Doğru yolda olan, hidayete eren.

meḳâbir: (Ar.) Mezarlar, kabirler.

maḳarr: (Ar.) Oturulan yer, ikâmetgâh.

mektûb: (Ar.) Yazılmış, yazıya geçirilmiş.

melâmet: (Ar.) Azarlama, kınama, yerme, ayıplama, serzeniş.

melfûzî: (Ar.) Söylenmiş, telaffuz edilmiş olan.

melîḥ: (Ar.) Güzel, sevimli, şirin.

me'lûf: (Ar.) Alışılmış, huy edinilmiş.

mel'un: (Ar.) 1- Allah tarafından lanetlenmiş olan, lanetli, Allah'ın gazabına uğramış. 2- Lanetlenmiş kimse, toplum tarafından dışlanmış kişi.

memâlik: (Ar.) Memleketler, ülkeler, yurtlar.

memkür: (Ar.) 1- Av kanıyla kirlenmiş, av kanı bulaşmış. 2- mec. Avlanmış.

memlûk: (Ar.) 1- Birinin malı sayılan kimse, köle. 2- Kölemenlerden olan kimse.

menâfî: (Ar.) Elde edilen yararlar, istifadeler.

menâl: (Ar.) Ele geçirilen veya sahip olunan her şey, mal mülk.

menkül: (Ar.) (Söz için) başkalarından duyularak söylenen, ağızdan ağıza yayılmış olan, dilden dile aktararak gelmiş, söylenegelmiş, nakledilmiş, anlatılan.

mennân: (Ar.) 1- İyiliksever, iyilik eden. 2- (Allah'ın güzel isimlerinden) çok ihsan eden, çok ihsan edici.

mensûh: (Ar.) Hükümsüz bırakılmış, geçerliliği ortadan kaldırılmış, geçersiz kılınmış.

menzile: (Ar.) Aşama, derece, durum.

merâm: (Ar.) İçten geçirilen niyet, istek, amaç, gaye, maksat.

merbû: (Ar.) 1- Bağlanmış, bağlı. 2- Bir şeye eklenmiş, bitişik.

merci'-i hâşş ü 'âmm: (Ar.+Ar.+Ar.) Her sınıf insanın başvurabileceği yer.

merdûd: (Ar.) 1- Reddedilmiş, atılmış, kovulmuş. 2- Geri çevrilmiş. 3- Lanetlenmiş.

merğûb: (Ar.) Rağbet gören, istenen, aranan.

merkad: (Ar.) Mezar.

merkûm: (Ar.) 1- Yazılmış. 2- (Kişi için) adı geçen, az önce anılmış olan, işaret edilmiş.

meşâbîh: (Ar.) Kandil ve benzeri aydınlatma araçları, lambalar, çırağlar.

meşâhîf: (Ar.) Kur'an-ı Kerim'ler, mushaflar.

mesâ'il: (Ar.) Meseleler, sorunlar.

mesâkîn: (Ar.) 1- Yoksullar. 2- Miskinler, tembeller, uyuşuklar.

meşâlih: (Ar.) İşler, çalışmalar, uğraşlar.

mesâlik: (Ar.) Tutulan, gidilen yollar.

meşârif: (Ar.) Masraflar, giderler, harcamalar.

mesâvî: (Ar.) Kötülükler, fenalıklar.

mesmû': (Ar.) İşitilmiş, duyulmuş, haberli.

mesned: (Ar.) Üzerine dayanılan şey, dayanak, destek.

mesrûr: (Ar.) Sevinçli, sevinmiş olan, memnun.

meştûr: (Ar.) Satır hâline getirilmiş, yazılmış, yazılı.

mestûre: (Ar.) Saklı, örtülmüş, örtülü.

meşâhîr: (Ar.) Ünlü kimseler, meşhurlar, ünlüler.

meşâyih: (Ar.) Şeyhler.

meşrû': (Ar.) Şeriatın kabul ettiği, uygun bulunduğu.

meşveret: (Ar.) 1- Bir konu hakkında birinin görüşünü alma, danışma. 2- İlgili birkaç kişinin bir konuda yaptığı toplantı, görüş alış veriş.

metâ': (Ar.) 1- Geçici zevk, kısa vadeli lezzet. 2- Yarar, çıkar, fayda, menfaat. 3- Mal, kıymetli eşya.

metbû': (Ar.) Kendisine uyulan, tabi olunan, uyruk olunan.

mevā'id: (Ar.) Vaat olunmuş şeyler.

mevlā: (Ar.) Köle veya cariyesi olan kimse.

mevşūf: (Ar.) Nitelikleri belirlenmiş, vasıflanmış, nitelenmiş.

meyān: (Far.) Orta, ara, vasat.

meyyit: (Ar.) 1- Ölmüş, ölü. 2- Ceset, ölmüş insan.

mezīd: (Ar.) 1- Çoğalmış, artmış, eklenmiş. 2- Arapçada asıl köküne harf eklenmiş fiil.

mezbūr: (Ar.) 1- Yukarıda yazılmış bulunan, adı geçen. 2- Yazılmış, kaydedilmiş.

mezellet: (Ar.) Alçaklık, bayağılaşmak, aşağılaşmak, horluk, hakirlik, bayağılık.

mezzemet: (Ar.) Kınama, yeme, çekiştirme.

mezkūr: (Ar.) Adı geçen, kendisinden söz edilen, zikredilen.

mihr: (Ar.) Müslüman bir erkeğin evlilik anında eşine verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para ve mal.

mīl: (Ar.) Uzunluğu ülkeden ülkeye değişen bir uzaklık ölçüsü birimi.

min-ba'd: (Ar.+Ar.) Bundan böyle, bundan sonra.

min-‘indi'llāh: (Ar.) Allah tarafından, Allah katından.

minnet eyle-: (Ar.+T.) 1- İyilik etmek. 2- Karşılıksız vermek.

mizmār: (Ar.) Hz. Davut'a indirilen Zebur isimli kitabın sûrelerinden her biri, mezmur.

mu‘abber: (Ar.) Rüya için yorulmuş, tabir edilmiş.

mu‘abbir: (Ar.) Rüya tabir eden, rüya yorumcusu.

mu‘addel: (Ar.) Başka bir şekle sokulmuş, olduğundan farklı duruma getirilmiş, değiştirilmiş, değişik.

mu‘ādil: (Ar.) Eşit, denk, eşdeğer.

mu‘anven: (Ar.) 1- Kendisine unvan verilmiş, unvanlı, meşhur. 2- Unvan almış olan.

mu‘āraza: (Ar.) 1- Kavga, çekişme. 2- Karşı çıkma, karşı görüşte olma, muhalefet, reddetme.

mu‘āşeret: (Ar.) 1- Birlikte yaşama, hoş geçinme. 2- Birbiri ile sosyal ilişkiler içinde bulunma. 3- Uyum.

mu‘āvenet: (Ar.) Yardım.

mu‘āvin: (Ar.) 1- Yardım eden. 2- Yardımcı.

mu‘ayyen: (Ar.) 1- Kesin olarak belirlenmiş, belli, kesin. 2- Kararlaştırılan, tespit edilen.

mubāya‘a: (Ar.) Biat ve sözleşme.

mu‘cib: (Ar.) Şaşırtan, insanı hayrete düşüren, şaşkınlık veren.

mūcebince: (Ar.) Gereğince.

mufaşşalaten: (Ar.) Ayrıntılı olarak, ayrıntılarıyla, kapsamlı olarak, etraflıca, inceden inceye.

muğayyer: (Ar.) Değişik bir biçime sokulmuş, değiştirilmiş, başkalaştırılmış.

muhāceret: (Ar.) Bir yerden başka bir yere gidip yerleşme, göç.

muhācireteyn: (Ar.) İki kere göç etmiş olan kimse.

muḥaddese: (Ar.) Konuşulan kişi.

muḥaddiṣīn: (Ar.) Hadis bilginleri, hadisçiler.

muḥāfazāt: (Ar.) Koruyuculuk, muhafızlık.

muḥakkiḳīn: (Ar.) Gerçeği araştıranlar, soruşturucular.

muḥallā: (Ar.) Süslenmiş, süs yapılmış, donatılmış.

muḥalled: (Ar.) Sürekli olan, daimî, kalımlı.

muḥallefât: (Ar.) Ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler.

muḥarremü'l-ḥarām: (Ar.+Ar.) Muharrem ayı.

muḥarrif: (Ar.) Sözü, yazıyı veya anlamı değiştiren, bozan, tahrif eden kimse veya şey.

muḥaṣṣal-ı kelām: (Ar.+Ar.) Sözün kıyası.

muḥassenāt: (Ar.) Yararlı, güzel, hayırlı işler.

muḥayyer: (Ar.) 1- Seçme serbestliği olan. 2- Seçme hakkı kendisine verilmiş olan, iki şeyden birini seçmekte serbest olan.

muḥibb: (Ar.) 1- Dost olan, seven, dostlukla bağlı olan. 2- Muhabbet eden.

muḥkem: (Ar.) Kesin, açık seçik belli olan.

muḥṣanāt: (Ar.) Haramdan sakınan temiz ve namuslu kadınlar.

muḥtefî: (Ar.) Gizlenmiş, saklanmış, gizli.

mu'în: (Ar.) Yardım eden, yardımcı.

muḥaddem: (Ar.) Zaman bakımından önce gelen, önceki.

muḥarrebîn: (Ar.) Allah'a yakın olanlar.

muḥarrer: (Ar.) Kararlaştırmış, kararlaştırılmış.

muḥâtele it-: (Ar.+T.) Savaşmak.

muḥâvemet: (Ar.) Bir karşı gücün etkilerine karşı koyma, direnme, dayanma.

muḥîm ol-: (Ar.+T.) Bir işi sürekli yapmak.

muḥtedâ: (Ar.) 1- Kendisine uyulan, örnek olarak alınan, tabi olunan. 2- Önderlik eden, önde bulunan.

muḥtezâ: (Ar.) 1- Gereken, gerekli olan, bir şeyin gerektirdiği. 2- Bir şeyin yapılması sırasında mutlak olarak gerekli olan şey.

muḥtezâsınca: (Ar.) Gerektirdiği biçimde, gereğince, îcâbınca.

muraḳḳa': (Ar.) Yama yapılmış, yamalı.

murtazâ: (Ar.) 1- Beğenilmiş, uygun bulunmuş, seçilmiş. 2- Hz. Ali'nin takma adlarından biri.

muṣāfaha it-: (Ar.+T.) Karşılıklı olarak birbirine hayır duada bulunarak el sıkışmak, saygı ile tokalaşmak.

muṣāḥabet: (Ar.) İki ve daha çok kişi arasında yapılan konuşma, görüşme, sohbet etme, söyleşi.

muṣtula-: (T.) Sevindirici haber vermek, müjdelemek.

mutāba'at: (Ar.) Birini takip etme, izleme, uyma.

mu'tād: (Ar.) Her zaman olduğu için alışılmış durumda olan, alışılmış, her zaman olan.

muṭahhâr: (Ar.) 1- Temizlenmiş, paklanmış. 2- Kutsal, mübarek.

mu'tak: (Ar.) Özgürlüğü eline verilmiş, kölelikten azat edilmiş, azatlı.

mutavaṣṣit: (Ar.) 1- İki taraf arasında aracılık eden, aracı. 2- Orta hâlli olan.

mu'temedün-'aleyh: (Ar.+Ar.) Kendine güvenilen, itimat edilen kimse.

muṭṭali' ol-: (Ar.+T.) Bir durum veya olaydan haberi olmak, bilgi edinmiş olmak, vakıf olmak, haberdar olmak.

muttaşıl: (Ar.) Aralık bırakmayacak biçimde yakın, yan yana olan, bitişik.

muvâfaqat eyle-: (Ar.+T.) Uygun bulmak, kabul etmek, onaylamak, peki demek, razı olmak.

muẓāheret: (Ar.) Arka çıkma, destekleme, yardım etme.

mū'zī: (Ar.) 1- Eziyet eden, inciten. 2- Rahat bırakmayan, rahatsız eden.

mübāhāt: (Ar.) Övünme, kendini övme, iftihar.

müberhen: (Ar.) 1- Kanıt ile ispat edilmiş olan, müsbet, sabit. 2- Açıkça belli olan, aşikâr.

mübeşşer: (Ar.) Kendisine müjde verilmiş olan, müjde verilerek sevindirilmiş olan.

mübîn: (Ar.) 1- Açıklayan, belli eden. 2- İyiye kötüden (hayrı şerden) ayırt edebilen.

mübtelâ: (Ar.) Tutkun, tutulmuş.

müca'ad: (Ar.) (Saç için) kıvrıcık, kıvrılmış, kıvrık.

mücāhede: (Ar.) 1- Çalışma, çabalama, uğraşma. 2- Savaşma, çarpışma. 3- İnsanın nefsinin yenmek için yaptığı mücadele.

mücehhez: (Ar.) 1- Gerekli şeyleri almış, donanmış. 2- Hazırlanmış, hazırlıklı.

mücellâ: (Ar.) Cilalanmış, parlatılmış, cilalı, parlak.

mücerred: (Ar.) 1- Yalın, çıplak, soyulmuş, tecrit olunmuş. 2- Yalnız, tek başına. 3- Başka bir şey ile karışık olmayan.

mücmel: (Ar.) 1- Özet olarak anlatılmış, kısa ve özlü. 2- Sözü az, anlamı çok olan.

müctehid: (Ar.) İslam hukukunda Kur'an-ı Kerim ve hadislere peygamberin davranışlarına göre yorum yapan din bilgini.

müdāhene: (Ar.) Bir çıkar uğruna birini yüzüne karşı övme, dalkavukluk, yağcılık.

müdārā eyle-: (Far.+T.) Dost gibi görünmek, yüze gülmek.

müdāvemmet: (Ar.) Devam etme, arkası kesilmeme.

müdd: (Ar.) Tahıl için bir ölçü, bir çift avuç.

müdde'ī: (Ar.) Kişi için birinden veya bir tüzel kişiden davacı olan, dava eden, yargıda dava açan, davacı.

müddet-i 'iddet: (Ar.+Ar.) Boşanmış veya kocası ölmüş bir kadının yeniden evlenebilmesi için beklemek zorunda olduğu süre.

müfāraḳat: (Ar.) Karı koca arasındaki nikâhla kurulu evlenmenin fesih veya boşanma yoluyla sona erdirilmesi, eşlerin birbirinden ayrılması.

müftir: (Ar.) (Yiyecek ve benzeri) orucu bozan.

mühmele: (Ar.) Arap harfleri için noktasız.

mührele-: (Far.+T.) Mühre ile kâğıdı düzeltmek, parlatmak, cilâlamak, kâğıda şekil vermek.

mükāleme: (Ar.) Karşılıklı konuşma, söz etme.

mükerrem: (Ar.) Kerem sahibi, saygı duyulan, saygın, saygıdeğer, aziz, kutsal.

mülāḫaza: (Ar.) 1- Bir konuyu ayrıntılarına varıncaya kadar inceleme, irdeme. 2- Düşünce, fikir.

mülākī ol-: (Ar.+T.) 1- Konuşmak, görüşmek, buluşmak. 2- Karşılaşmak, kavuşmak.

mülākḳab: (Ar.) Lakaplanmış, lakaplı.

mülāṭafet: (Ar.) 1- İhsan etme. 2- Karşılıklı şaka yapma, şakalaşma, lâtifeleşme. 3- Güzellikle davranma.

mülâvemet: (Ar.) Birbirini çekiştirme, azarlama, kınama.

mülâyemet: (Ar.) Yumuşak başlılık, yumuşak huyluluk, uysallık.

mülâzemet: (Ar.) 1- Tutku derecesinde bağlı olma, aşırı bağlılık. 2- Süreklilik, devamlılık.

mülâzım: (Ar.) Bir yere veya bir kimseye bağlanıp ondan ayrılmayan.

mültefit: (Ar.) 1- İltifat eden, iyilikle karşılayan, iyi davranan, güler yüz gösteren. 2- Önem verip dikkate alan, önemseyen.

mültemes: (Ar.) Önerilmek suretiyle istenilmiş.

mültezim: (Ar.) İmparatorluk döneminde vergi ve benzeri gelirlerin toplanması işini götürü olarak üzerine alan kimse.

münâfât: (Ar.) 1- Çelişkili olma. 2- Birbirine zıt olma, karşıtlık, muhalefet.

mün'akid: (Ar.) (Anlaşma ve sözleşme için) iki taraf arasında resmen kabul ve imza edilmiş olan.

münâza'a: (Ar.) 1- Ağız dalaşı, sözlü kavga, çekişme, münakaşa. 2- Taraflar arasındaki düşmanlık, dava, çekişme.

müncemid: (Ar.) Donmuş, donuk olan.

müncerr ol-: (Ar.+T.) Sona ermek, son bulmak, sonuçlanmak.

münevver ol-: (Ar.+T.) Nurlanmak, aydınlanmak.

münfa'il ol-: (Ar.+T.) Alınmak, gücenmek.

münîf: (Ar.) 1- Yüksek, ulu, yüce. 2- Herkesçe tanınan, bilinen, meşhur.

münkalib ol-: (Ar.+T.) Değişmek, dönüş sergilemek.

münkariza: (Ar.) Batmış, çökmüş, inkıraz bulmuş olan.

münkaṭı' ol-: (Ar.+T.) Son bulmak, devam etmemek, kesilmek.

münker: (Ar.) 1- Makbul olmayan, geçerli olmayan. 2- Dinî yönden yapılması sakıncalı olan ve hoş görülme-yen; dinî kurallara aykırı olan, geleneklere ters düşen.

münkesir: (Ar.) 1- Kırılmış, kırık. 2- Gücenmiş, kırılmış olan, kırgın.

münselik: (Ar.) Bir yola düşmüş olan, bir yola girmiş olan.

münşerih ol-: (Ar.+T.) 1- Neşelenmek, tasadan uzak olmak. 2- Rahat olmak.

müntehâ: (Ar.) 1- Sona ulaşmış olan, sona eren, son noktaya varmış olan. 2- Son, uç.

mürecceb: (Ar.) (Yalnızca Recep ayı için) uğurlu, kutlu, mübarek.

mürselîn: (Ar.) 1- Gönderilen şeyler. 2- Peygamberler.

mürtâd: (Ar.) Aranan bir şeyin peşinden koşan.

mürtedd: (Ar.) 1- Önceki dinini bırakıp başka bir dine geçen. 2- Kur'an'ı Kerim ve hadislerde bildirilen iman ve ibadet ilkelerini kabul etmeyen, Allah'ın buyrukları ile belirlenen genel kuralları reddeden.

mürûr eyle-: (Ar.+T.) Geçmek.

müşâlaḥa: (Ar.) 1- Tarafların aralarındaki anlaşmazlığa kendi rızaları ile çözüm bulması, uzlaşma, sulh olma. 2- Savaşan, dövüşen, kavga eden taraflar için bu duruma son vererek barış anlaşması yapmaları, barış anlaşması.

müsâvât: (Ar.) Aynı durum ve derecede olma, denklik.

müsned: (Ar.) Dayandırılan, kendisine bir şey yüklenilmiş olan, isnat edilen, senetli.

müstaḥkem: (Ar.) 1- Sağlamlaştırılmış, kuvvetlendirilmiş. 2- Sağlam, muhkem.

müstaḥsen: (Ar.) Herkes tarafından beğenilmiş olan, güzel bulunmuş olan, beğenilmiş olan.

müstecāb: (Ar.) 1- Cevap alan, isteği kabul edilen, istediği cevabı alan, onaylanan. 2- Kabul edilen, hoş görülen.

müsteḥabb: (Ar.) 1- İyi ve makbul sayılan, kabul edilen, beğenilen, onay gören. 2- (Eylem ve davranışlar için) farz ve vacip dışında dinen sevap kazandıran ve yapılması hoş karşılanan, yapılmaması günah sayılmayan, teşvik edilen.

müsetāb: (Ar.) İyi ve güzel bulunan, beğenilen.

müstevcib: (Ar.) Uygun, layık, müstehak.

müşābehet: (Ar.) İki nesne arasındaki benzerlik, benzeme.

müşāverāt: (Ar.) Müşavereler, danışmalar.

müşāvere it-: (Ar.+T.) Görüş alışverişinde bulunmak, danışmak.

müşeddede: (Ar.) (Sözcük için) şeddelenmiş.

müşerref ol-: (Ar.+T.) Şereflenmek, onur kazanmak.

müşg: (Far.) Asya'da yaşayan misk keçisi adı verilen bir tür ceylanın erkeğinin karın derisi altında bulunan bir bezeden çıkarılan siyah renkli ve güzel kokulu yağ, misk.

müş'ir: (Ar.) Bildiren, haber veren.

müştedd: (Ar.) Şiddetlenmiş, kuvvetlenmiş, şiddeti artmış, azmış.

mütāba'at: (Ar.) Birine bağlı olma, arkasından gitme, birine uyma, tabi olma.

müte'addī: (Ar.) Fiil için geçişli.

müte'ahḥirīn: (Ar.) 1- Son zamanlarda yetişenler, sonrakiler. 2- Son gelenler.

müte'allik: (Ar.) (Bir şeye veya kimseye) bağlı olan, onunla ilişkili olan, ilgili olan, asılı.

müte'ayyin: (Ar.) 1- Apaçık belli olan, meydanda olan, ortaya çıkan. 2- (Kişi için) bir yerin ileri gelenlerinden olan, eşraftan olan, tanınmış, bilinmiş.

müteferriḳa: (Ar.) Küçük parçalara ayrılmış.

müteḡayyir: (Ar.) 1- Değişen, başkalaşan, değişken. 2- Bozulmuş, bozuk.

mütekāşire: (Ar.) Çoğalmış, çok, artmış.

mütevāfire: (Ar.) Çoğalan, bollaşan.

müvāzebet: (Ar.) Ayrılmamak üzere bir şeyin üzerine düşmek, daima ona hizmet etmek.

müyesser ol-: (Ar.+T.) 1- Kolaylıkla elde edilmek. 2- Nasip olmak.

müzāḥame: (Ar.) Birbirini sıkıştırma, sıkıntı ve zahmet verme, itişe kakışa bir yöne doğru akma, hücum etme.

müzāheret: (Ar.) Yardım etme, arka çıkma, koruma.

N

na'īm: (Ar.) Huzur, mutluluk ve bolluk içerisinde yaşayış, nimetlenme.

nādīm ol-: (Ar.+T.) Pişman olmak, nedamet duymak.

nāfi': (Ar.) Yararlı, faydalı, kârlı, kazançlı, menfaatlı.

nāfizü'l-kelām: (Ar.+Ar.) Sözü geçen, sözü dinlenen.

nā-gāh: (Far.+Far.) 1- Zamansız, uygun zamanda olmayan, vakitsiz. 2- Ansızın, birdenbire.

nağamāt: (Ar.) Nağmeler, ezgiler.

nā-haqq: (Far.+Ar.) 1- Haksız. 2- Gereksiz. 3- Haksız yere, boşu boşuna.

nāhiye: (Ar.) 1- Bölge. 2- Çevre, civar.

nā'ib: (Ar.) 1- Bir kimsenin yerine bakan kimse, vekil. 2- Eskiden kadı yerine kaza yetkisini kullanan, hüküm verebilen kimse.

nā'im: (Ar.) Uyuyan, uykuda olan.

nāka: (Ar.) Dişi deve.

naķi: (Ar.) Temiz, pak.

naql: (Ar.) 1- İşittiği haberleri ve sözleri başkasına anlatan. 2- (Bilgi için) akıl ile bulunması mümkün olmayan fakat ağızdan ağza veya kitaplar aracılığıyla bilinen, öğrenilen.

naqş: (Ar.) 1- Gerekenden az olma, eksiklik, noksanlık. 2- Eksiltme, azaltma.

na'leyn: (Ar.) Bir çift takunya.

nāmzed: (Far.) Sözlü, nişanlı, yavuklu.

nār: (Ar.) Ateş, od.

nās: (Ar.) 1- İnsan, bir tek kimse. 2- İnsanlar, halk, topluluk.

naşb eyle-: (Ar.+T.) Tayin etmek, atamak.

nāşır: (Ar.) Yardımcı, yardım eden, yardımda bulunan.

naşīr: (Ar.) Yardım eden, yardımcı.

naşr: (Ar.) Yardım.

nāşī: (Ar.) Ortaya çıkan, görünen, ileri gelen.

nātiq: (Ar.) 1- Söz söyleyen, konuşan. 2- Anlatan, dile getiren.

naẓīm: (Ar.) İnci gibi sıra sıra dizilmiş.

naẓar eyle-: (Ar.+T.) Bakmak.

nāẓır: (Ar.) (Kişi için) yüzü ve cephesi bir tarafa dönük olan, bakan, gören, gözetken.

naẓīf: (Ar.) 1- Temiz. 2- Zarif, muntazam, güzel.

nāzil: (Ar.) Bir yere inen, konan, konaklayan.

nāzile ol-: (Ar.+T.) İnme, konaklamak.

ne'am: (Ar.) 1- Evet. 2- Pek güzel, hay hay öyledir.

necābet: (Ar.) 1- Temiz ve asil bir soydan gelme, soylu olma. 2- Soyluluk, asalet.

necāt: (Ar.) Tehlikeli bir durumu, sıkıntıyı atlatma, kurtulma, kurtuluş, selamete erme.

necīb: (Ar.) 1- Soyu soppu temiz, soylu, asilzade. 2- Güzel huylu, ahlaklı. 3- Cömert.

nedb: (Ar.) Davet, çağrı, teşvik.

nef: (Ar.) Menfaat, çıkar, yarar, kazanç.

nefer: (Ar.) 1- Ona kadar kişiden oluşan insan topluluğu. 2- (Belirtilen sayıda) insandan meydana gelmiş, kişi.

nefs: (Ar.) 1- Kişinin öz varlığı, kişilik, öz benlik. 2- Ruh, can, hayat. 3- Varlığın her türlü manevi yönü. 4-

Dünya istekleri, ten istekleri, şehvanî istekler.

nefy: (Ar.) 1- Sürgün etme, sürme. 2- Ayırma, yerinden ayırma.

nemîme: (Ar.) 1- Dedikodu etme, çekiştirme. 2- Söz götürüp getirme, fitnecilik.

nemmām: (Ar.) İnsanlar arasında laf taşıyarak arabozan, dedikoducu, kovucu.

nemnāk: (Far.) Nemli, rutûbetli, ıslak.

nerdubān: (Far.) Merdiven.

neşā'ih: (Ar.) Nasihatlar, öğütler.

Neşārā: (Ar.) Hristiyanlar, Nasrânîler.

nesh: (Ar.) Kaldırma, hükümsüz bırakma.

neşsār: (Ar.) Saçan, dağıtan.

neşv ü nemā: (Ar.+Ar.) Gelişme, büyüme, gelişim.

nev'en: (Ar.) Biraz, çok az miktarda.

nevvāb: (Ar.) Vekillik eden, naiplik yapan.

neyyir: (Ar.) Işıklı, aydınlık, parlak.

nezāhet: (Ar.) 1- Manevi temizlik, saflık. 2- Kusurlardan, ayıplardan uzak olma.

nısf-ı leyl: (Ar.+Ar.) Güneş'in alt meridyenden geçtiği an, Güneş'in batması ile doğması arasındaki zamanın ortası, gece yarısı.

ni'am: (Ar.) 1- Nimetler. 2- İyilikler, hidayetler.

nisā': (Ar.) Kadınlar.

nisbet: (Ar.) 1- Yakınlık, hısımlık, akrabalık, karabet. 2- İlgi, bağ, bağlılık, ilişki.

nisvān: (Ar.) Kadınlar.

niṭāk: (Ar.) 1- Kemer, kuşak. 2- Peştamal.

niṭākayn: (Ar.) Bir kuşağın ikiye bölünmüş parçalarından her biri.

nizā': (Ar.) Kavga, çekişme, anlaşmazlık.

nuṣḥ: (Ar.) Öğüt, nasihat.

nükr: (Ar.) İnkâr.

nüzül: (Ar.) Yukarıdan aşağı inme.

Ö

ögey: (T.) Üvey.

‘ömr-i tavîl: (Ar.+Ar.) Uzun ömür.

‘öşr: (Ar.) Toprak ürünlerinden onda bir oranında hazinece alınan vergi, aşar.

P

pākîze: (Far.) 1- Temiz, saf. 2- Lekesiz.

pālās: (Far.) Eski aba, çul.

pāy: (Far.) Ayak.

pāyān: (Far.) Son, bitim, sonuç, nihayet, akıbet.

pāye: (Far.) Merdiven basamaklarından her biri.

pend: (Far.) Öğüt, nasihat.

perverde: (Far.) 1- Beslenmiş, büyütülmüş. 2- Yetiştirilmiş, eğitilmiş.

pervergār: (Far.) Rızık veren Allah.

pes: (Far.) 1- O hâlde, öyle ise, pekâla, öyle iken. 2- Sözün kısası, kısacası, hasılı. 3- İşte.

pesendide: (Far.) Beğenilmiş, takdir edilmiş.

peyām: (Far.) Başkasından alınan bilgi.

peyk: (Far.) Osmanlı Devleti'nde habercilik ve padişahlarla şehzadelere muhafızlık yapan, atlıların yanında koşarak giden, gösterişli kıyafetleriyle bazı törenlere katılan, bu için hızlı koşucu olarak eğitilmiş yeniçeri askeri.

-pezîr: (Far.) Farsça kelimelerden "kabul eden, kabul edebilir" anlamında birleşik sıfatlar yapan son ek.

pîr ol-: (Ar.+T.) Yaşlanmak.

pür-: (Far.) Eklendiği kelimelerden "dolu, çok, sahip" anlamlarında birleşik sıfatlar yapan Farsça ön ek.

R

rabṭ: (Ar.) 1- Bağlama, bitiştirme, iliştirme. 2- Yalnız tek bir şeye bağlanma.

rāci': (Ar.) 1- Geri dönen. 2- Şahıs zamirinin gösterdiği kimse.

raḍiye: (Ar.) "Razı olsun!" anlamında iyi dilek sözü.

raḥā: (Ar.) Değirmen.

rāsiḥ: (Ar.) Bir bilimsel alanda özellikle dinî konularda çok derinlemesine bilgi sahibi olan.

rāvi: (Ar.) 1- İşittiğini başkasına anlatan, nakleden. 2- Bir hadisi kaynak göstererek nakleden kimse, nakil.

ravza: (Ar.) 1- Bol ağaçlı ve çiçekli bahçe, sulu arazi. 2- Cennet.

re'āyā: (Ar.) Askerî sınıf dışında bir hükümdarın yönetimi altında bulunan halk.

rebîbe: (Ar.) Üvey kız.

rebî'ü'l-evvel: (Ar.+Ar.) Ay takvimine göre yılın üçüncü ayı.

recm eyle-: (Ar.+T.) Taşa tutmak, taşlayarak öldürmek.

ref: (Ar.) 1- Yükseltme, yüceltme. 2- Ortadan kaldırmak, yok etmek.

ref': (Ar.) Yüksek, yüce.

refîk: (Ar.) Arkadaş, yoldaş, dost.

refṭār: (Far.) 1- Gidiş, yürüyüş. 2- Salına salına, eda ile yürüme.

rehvār: (Ar.) Sarsmadan yürüyen binek hayvanı. (Metinde bu sıfat insan için kullanılmıştır.)

remed: (Ar.) Göz ağrısı, göz kapağı yangısı.

reşîk: (Ar.) Uzun boylu, biçimli vücutlu, boylu boslu.

revā it-: (Far.+T.) Karşılama, gidermek.

revâ'ih: (Ar.) Güzel kokular, rayihalar.

re'y: (Ar.) 1- Düşünce, fikir, görüş. 2- Kanaat, mütalaa.

rıfk: (Ar.) 1- Yavaşlık, tatlılık, yumuşaklık. 2- Şefkat, acıma, merhamet.

rıhlet eyle-: (Ar.+T.) Göçmek.

ri'ayet: (Ar.) Gözetleme, saklama, kollama, koruma.

ricâl: (Ar.) 1- Erkekler. 2- Saygın kimseler, ileri gelenler.

rikâb: (Ar.) Büyük bir kimsenin makamı, huzuru.

risâlet-penâh: (Ar.+Far.) 1- Peygamberlik sığınağı. 2- Hz. Muhammed.

riyâset: (Ar.) Reislik, başkanlık.

riyâzet: (Ar.) Züht ve takva amacıyla dünya zevklerinden, dünya işlerinden el etek çekme, nefsini kırma.

rîzân ol-: (Far.+T.) Dökülmek.

ruh: (Far.) Yanak.

ru'ûnet: (Ar.) Bönlük, ahmaklık, bencillik.

ru'ûs: (Ar.) Başlar.

rüşd: (Ar.) Doğruluk, doğru yoldan ayrılmama.

S

şāʿ: (Ar.) Arap ülkelerinde kullanılmakta olan 1040 dirhem (3.5 kg.) gelen tahıl ölçüğü.

sābık: (Ar.) Geçmiş, önceki, eski, geçen.

sābıkān: (Ar.) Bundan önce, evvelce.

sābıkāt: (Ar.) Rütbe veya derece bakımından ileri olanlar.

sābıkīn: (Ar.) Gelip geçmiş olanlar, önce geçmiş olan kimseler, öncekiler, evvelkiler.

sābıkīn-i evvelīn: (Ar.+Ar.) İlk Müslüman olan kırk kişi.

şabih: (Ar.) Güzel, latif, şirin, gökçek.

şābir: (Ar.) Sabreden, acele etmeyen, bekleyen, sabırlı.

şābit-kaḍem: (Ar.+Ar.) 1- Sürekli, devamlı, değişmez, süreklilik gösteren. 2- Kararlı davranan, ayağına sağlam.

şaçı: (T.) 1- Saçılan şeyler. 2- Bir dilek ve benzeri için saçılan para, çiçek ve benzeri şeylerin tümü.

şadaḳāt: (Ar.) Sadakalar.

şaded: (Ar.) Düşünce, niyet, kasıt, teşebbüs.

şādık: (Ar.) 1- Doğru, gerçek, hakiki. 2- Dostluğu ve bağlılığı içten olan, sadakatli.

şadr: (Ar.) Göğüs.

saḑāʿ-yı ḥāṭır: (Ar.+Ar.) Gönül rahatlığı, iç huzuru.

şaḡīr: (Ar.) Küçük, ufak.

şāḥī: (Ar.) 1- Bulutsuz. 2- Ayık.

şāḥābiyyāt: (Ar.) Hz. Muhammed'i sağlığında görmüş, sohbetlerine katılmış, konuşmuş olan kimseler.

şāḥib: (Ar.) Himāye eden kimse, koruyucu, hāmî.

şāḥibāt: (Ar.) Sahibeler, kadın sahipler.

şāḥn: (Ar.) 1- Avlu. 2- Cami ve medreselerde cemaatin toplanmasına ayrılmış, üzeri kubbe ile örtülü yer.

sāʿil: (Ar.) 1- Dilenci. 2- Yoksul.

şāʿim: (Ar.) Oruç tutan, oruçlu.

sāk: (Ar.) Sap.

şakaleyn: (Ar.) Dünya ve ahiret.

saḳaṭāt: (Ar.) Konuşma, söz ve benzerinde yapılan yanlışlıklar, hatalar.

şakīl: (Ar.) Ağır, ağır olan.

sāl: (Far.) Yıl, sene.

şalābet: (Ar.) 1- Metanet, dayanıklılık, kuvvet. 2- Dürüstlük.

şalāḥ: (Ar.) 1- Doğru olanı yapmak. 2- Barış içinde olma, rahatlık, barış, asayiş.

şalāt-ı ḍuḥā: (Ar.+Ar.) Güneşin doğu ufkunda bir mızrak boyu yükselmesi ile kerāhet vakti çıktıktan sonra yani güneşin doğuşundan yaklaşık 40-50 dakika sonra ilk kuşluk vaktinde kılınan namaz.

şalāt-ı fecr: (Ar.+Ar.) Sabah namazı.

şalāt-ı işrāk: (Ar.+Ar.) Güneş doğduktan sonra kılınan nafîle namaz.

sālifü'z-zıkr: (Ar.+Ar.) Sözü geçmiş olan.

şālīḥa: (Ar.) 1- Erdem sahibi, faziletli. 2- Dinin buyruklarına uygun davranan.

şālīḥāt: (Ar.) İyi işler yapan Müslüman kadınlar.

sālīk: (Ar.) Bir yola girmiş olan, bir yol tutan, bir yolu izleyen.

sālīme: (Ar.) Korkusuz ve endişesiz olan, selamete ermiş, emin.

şamed: (Ar.) 1- Ebedî ve ezelî, daim. 2- Hiçbir kimseye, hiçbir şeye ihtiyacı ve bağlılığı olmayan ancak her şey

kendine muhtaç ve bağlı olan ulu ve ebedî anlamında Allah'ın sıfatı.

sāmi'e: (Ar.) İşitme gücü, duyma melekesi.

şanādīd: (Ar.) Baş olanlar, başkanlar, ileri gelenler.

şanem: (Ar.) Put.

şārim: (Ar.) 1- Keskin. 2- Kesen, kesici.

şavāb: (Ar.) Doğru, dürüst.

şavt: (Ar.) Ses, seda.

şavvām: (Ar.) Çok fazla oruç tutan kimse.

sa'y eyle-: (Ar.+T.) 1- Çalışmak. 2- Gayret göstermek.

sebi: (Ar.) Esir düşmüş kimse.

seb'ü'l-meşānī: (Ar.+Ar.) 1- Katlanan yedi ayet. 2- Fatiha suresi.

seby: (Ar.) Savaşta esir alınma, tutsak olma.

sehā: (Ar.) El açıklığı, cömertlik, sehavet.

sem'an ve tātāten: (Ar.+Ar.) Aldığı emri işitir işitmez uygulayacağını belirtme sözü, baş üstüne.

semere: (Ar.) 1- Meyve, yemiş. 2- Yarar, verim, fayda.

semm-i helāhil: (Ar.+Ar.) Panzehiri bulunmayan zehir.

semt: (Ar.) Manevi yol, ahlaken tutulan yol, siret.

ser-asker: (Far.+Ar.) Başkomutan, sadrazamdan başka orduya komuta eden vezir.

ser-dār: (Far.+Far.) İmparatorluk döneminde ordu komutanı anlamında kullanılan terim, ordu komutanı.

serir: (Ar.) Yüksek yatak, döşek, karyola.

sermed: (Ar.) Sürekli, ebedî ve ezeli.

ser-tāc: (Far.+Ar.) 1- Baş tacı. 2- Baş tacı edilen, çok sevilen, hürmet gören. 3- En üstün, en ileri.

ser-ver: (Far.+Far.) Bir toplulukta ileri gelen, başkan olan, reis, baş.

se-şenbiḥ: (Far.+Far.) 1- Üçüncü gün. 2- Salı.

sevb: (Ar.) Bez.

seyf: (Ar.) Kılıç.

seyyid: (Ar.) Bir topluluğun ileri gelen kişisi, lider, önder, efendi.

seyyi'e: (Ar.) Kötülük, fenalık.

şiddik: (Ar.) 1- (İnsan için) hiç yalan söylemeyen, hep doğru konuşan, sözünde duran. 2- Halife Hz. Ebu Bekir'in lakabı.

şıḡan-: (T.) Kollarını ve bacaklarını sıvamak.

şıḡār u kibār: (Ar.+Ar.) Küçükler ve büyükler, küçük büyük herkes.

şıyānet: (Ar.) Koruma, saklama, muhafaza etme.

şıyḡa: (Ar.) Kip.

şıyḡa-i taḡīr: (Ar.+Ar.) Küçültme eki.

silk: (Ar.) Tutulan yol, meslek.

sinn-i vuḡūf: (Ar.+Ar.) Duraklama yaşı.

sipās: (Far.) Hamd etme, şükür, yetinme.

siyāb: (Ar.) Giyecek şeyler, elbiseler.

šovud-: (T.) Soğutmak.

šovuk: (T.) Soğuk.

sulb: (Ar.) Zürriyet.

sulbî oḡul: (Ar.+T.) Öz evladı.

şulbiyye: (Ar.) 1- Sulbî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli. 2- Bir erkeğin

sulbünden gelen, onun zürriyetinden olan, öz oğul.

şulehâ': (Ar.) Günah işlemeyen, iyi niyetli kimseler, salihler.

sûre: (Ar.) Şeref, şan.

şübût: (Ar.) Herhangi bir kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkma, sabit olma, kesinlik kazanma, gerçekleşme.

südüs: (Ar.) Altıda bir.

sülûk: (Ar.) 1- Bir yola girme, bir yol tutma. 2- Bir müridin, manevi yönden derece derece yükselme ve gelişme çabası göstermek üzere bir mürşidin yönlendirme ve denetimini kabul ederek kendini bir bütünlük içinde Allah'a vermesi.

şülüş: (Ar.) Üçte bir.

şülüşân: (Ar.) Üç kısımdan ikisi, üçte iki.

şümün: (Ar.) Sekizde bir.

sünnet-i mü'ekke: (Ar.+Ar.) Hz. Muhammed'in her zaman yaptığı ve yapılmasını gerekli gördüğü sünnetler.

süñü: (T.) Söğüt.

sütire: (Ar.) Örtü, perde.

süvâr: (Far.) Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse.

süver: (Ar.) Sureler.

Ş

şād: (Far.) Neşeli, mutlu, sevinçli.

şākir: (Ar.) Durumundan ve gördüğü iyilikten memnurluk duyan ve bunu sözle ifade eden, şükreden.

şākird: (Far.) Öğrenci.

şākķ: (Ar.) Sıkıntı veren, eziyetli, zahmetli, zor, müşkil.

şāmiķ: (Ar.) Yüksek, yüce.

şart: (Ar.) 1- Koşul. 2- Şart cümlesinde, şartı ifade eden cümlecik.

şātır: (Ar.) Sadrazam ve vezirlerin maiyetinde debdebelerini arttırmak için bulunan, yolsuz davrananların tevkif ve götürülmesinde bir nevi zaptiye görevi yapan kimselere verilen isimdir.

şāyī: (Ar.) Yayılmış ve herkesçe bilinmiş.

şē'ā'ir: (Ar.) Törelere, âdetler, adap, ayin.

şebāb: (Ar.) Gençlik.

şecer: (Ar.) Ağaç.

şedīd: (Ar.) 1- Sert, şiddetli, zorlu. 2- Katı, sıkıntı.

şeffī: (Ar.) Bir suçun affı için aracılık ya da kefillik eden kimse.

şefīķ: (Ar.) Esirgeyerek seven, sevecen, şefkatli.

şehinşāh: (Far.) Şahlar şahı.

şehr: (Ar.) Ay, otuz günlük zaman dilimi.

şehr-i zi'l-ħicce: (Ar.+Ar.) Ay takvimine göre Arap aylarından yılın on ikinci ve son ayı, hac ayı.

şekkerīn: (Far.) Şeker gibi tatlı, şekerli.

şerīf: (Ar.) 1- Kutsal. 2- Yüksek, soylu, şerefli.

şerīk: (Ar.) Ortak.

şer'ü'ş-şerīf: (Ar.+Ar.) İslam şeriatı.

şetm eyle-: (Ar.+T.) Sövmek.

şevher: (Far.) Koca.

şevket: (Ar.) (Padişahlar için) ululuk, yücelik, heybet.

-şī'ār: (Ar.) Arapça isimlerin sonuna gelerek "sahip olan, -an" anlamında birleşik sıfatlar yapan son ek.

şimşīr: (Far.) Kılıç.

şīr: (Far.) Süt.

şiyem: (Ar.) Huylar, yaradılışlar.

şūrā: (Ar.) Bir konuyu görüşüp tartışmak ve bir karara varmak amacıyla yapılan toplantı, danışma kurulu.

şūrta: (Ar.) 1- Bir eyalet veya şehrin din ve devlet işlerini düzenleyen vali. 2- En önde savaşan asker, çarkacı askeri.

şurū: (Ar.) İşe başlamak.

şühūr-ı Rūmīyye: (Ar.+Ar.) İmparatorluk döneminde, 1678'den sonra kullanılmaya başlanan ve Rumi sene esasına dayanan takvimde yer alan aylar.

şüyüh: (Ar.) Şeyhler.

T

ta'a: (Ar.) İtaatkâr.

ta'addî: (Ar.) Haksızlık, adaletsizlik.

ta'alluk: (Ar.) İlgisi bulunma, ilgili olma, ilgi, ilişki, bağ, bağlantı, nispet.

ta'allukât: (Ar.) 1- Bir şeyle veya biri ile bağlantısı olanlar, ilgililer. 2- Yakınlar, akrabalar.

ta'am: (Ar.) Yemek, yiyecek, aş.

ta'aşsub: (Ar.) Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı taraftarlık gösterme, aşırı derecede tutma.

ta'at: (Ar.) Allah'ın buyruklarına uyma, Allah'a itaat etme, ibadet etme.

tab': (Ar.) Yaratılış, mizaç, huy, karakter, tabiat.

tâbi'in: (Ar.) 1- Tabi olanlar, bağlananlar. 2- Hz. Muhammed'in ashabından en az birini görmüş ve konuşmuş olanlar.

tâbnâk: (Far.) Parlak, parıltılı.

ta'cîl: (Ar.) 1- Acele etme. 2- Acele ettirme.

tafdîl: (Ar.) 1- Üstün kılma. 2- Bir kimseyi erdemi dolayısıyla başka birinden daha üstün tutma, tercih etme.

tağyîr: (Ar.) 1- Başkalaştırma, değiştirme. 2- Bozma.

taḥallûf: (Ar.) Geride kalma, geçilme, arkada bırakılma.

tâhir: (Ar.) Temiz, arı, pak.

taḥiyye: (Ar.) 1- Allah'tan uzun bir ömür dileme. 2- "Allah uzun ömür versin" diye selâm verip dua etme.

taḥkîkân: (Ar.) 1- Tahkik yoluyla, araştırmak sûretiyle. 2- Gerçekten, hakîkaten.

tahlîş: (Ar.) Kurtarma.

taḥmîd eyle-: (Ar.+T.) Allah'a şükretmek.

taḥrîc: (Ar.) Bir eserdeki hadisleri çıkarma ve her hadisin isnatlarını göstererek doğruluğunu veya zayıflığını ortaya koyma.

taḥrîm: (Ar.) 1- Haram sayma, haram kılma. 2- Herhangi bir şeyi kendisine dinî açıdan haram sayarak yasaklama.

taḥrîr: (Ar.) 1- Yazarak kitap ve benzeri eser meydana getirme. 2- Kaydetme, deftere geçirme.

taḥrîş: (Ar.) 1- Aşırı hırslandırma. 2- Bir kimsenin tamahını uyandırma, tutkulanırma.

taḥt: (Ar.) 1- Aşağı, alt. 2- Aşağıda, altında. 3- Gelecek olan zamir, ileride, aşağıda.

taḥvîf: (Ar.) Korkutma, ürkütme.

tâ'ib: (Ar.) Tövbe eden.

taḥî: (Ar.) 1- Dinine bağlı. 2- Haramdan, günden kaçınan.

taḥayyüd: (Ar.) 1- Bağlı olma, bağlanma, bağlılık. 2- Kayıt altına girme, şartları kabul etme. 3- Çalışma, uğraşma.

taḥrîr it-: (Ar.+T.) 1- Sözle anlatma, sözlü anlatım, anlatış, ders verme. 2- Anlatmak.

taḥrîr: (Ar.) 1- Belli bir yere yerleştirme, orada bulundurma. 2- Sabitleştirme, sağlamlaştırma.

taḥşîr: (Ar.) Suç, günah, kusur.

tâli': (Ar.) 1- Doğan. 2- Ortaya çıkan.

ta'lim eyle-: (Ar.+T.) Bilgi kazanmak, öğrenmek.

taḥtîf eyle-: (Ar.+T.) Gönlünü almak, gönlünü hoş etmek.

ta'm: (Ar.) Tat, lezzet.

taḡḡalı: (T.) Kağıt, hayvan, süs eşyası için damgası olan, damga vurulmuş, damgalanmış.

ta'mīm it-: (Ar.+T.) Genellemek, genelleştirmek.

ṭapu: (T.) 1- Hizmet, vazife. 2- Bir kimsenin yanı, katı, makam, nezd, huzur, kapı.

ṭard: (Ar.) 1- (Kişi için) bulunduğu görevden ya da kurumdan çıkarma, kovma. 2- Bir yerden uzaklaştırma, uzağa sürme.

tārī ol-: (Ar.+T.) Belirmek, görünmek.

ṭarīḡ: (Ar.) 1- İzlenen yöntem, tutulan yol. 2- Bir velinin Allah'a erişmek için tuttuğu yol, tarikat. 3- Sebep, vasıta, araç, vesile.

ṭarīḡat: (Ar.) 1- Meslek, yol. 2- Aynı dinin içinde tasavvufa dayalı olarak bazı ilkelerle birbirinden ayrılan Allah'a erişme yollarından her biri.

taṣadduḡ eyle-: (Ar.+T.) Sadaka olarak vermek.

taṣavvur: (Ar.) 1- Bir şeyi zihinde biçimlendirme, kurma, tasarım. 2- Amaç, düşünce, niyet, maksat, plan.

taṣḥīḡ it-: (Ar.+T.) Düzeltmek.

taṣrīḡ eyle-: (Ar.+T.) Açıkça belirtmek.

taṭlīḡ: (Ar.) Nikâhlı eşini boşama, bırakma, ayırma.

taṭyīb: (Ar.) Gönlü hoş edilme, hoşlandırılma.

ṭā'ūn: (Ar.) Veba.

tavaṭṭun eyle-: (Ar.+T.) Bir yeri vatan edinmek, yurt tutmak.

ṭavīl: (Ar.) (Boy ya da uzaklık için) uzun.

tavṣīf it-: (Ar.+T.) Nitelendirmek, niteliklerini söylemek.

ṭayyib: (Ar.) İyi, hoş, güzel.

taẓarru': (Ar.) Kendisini alçaltarak yalvarma, yakarma, yakarış.

tāze: (Far.) Dinç görünüşlü, yıpranmamış, körpe.

ta'ẓīm: (Ar.) Saygı gösterme, ululama, ağırlama, hürmet etme.

ta'ẓīmen: (Ar.) Saygı göstererek, hürmet ederek.

teba'ıyyet: (Ar.) Uyuma, tabi olma, uyruklu etme.

tebcīl: (Ar.) Yüceltmek, ululamak.

tebdīl it-: (Ar.+T.) Değiştirmek.

teber: (Far.) Küçük balta.

teberrūk: (Ar.) Uğurlu sayma, bereket vasıtası olarak görme.

teb'īd eyle-: (Ar.+T.) Uzaklaştırmak, sürmek.

tebrīd: (Ar.) Isısını azaltma, soğutma.

tebṣīr it-: (Ar.+T.) Müjdelemek.

te'cīl: (Ar.) Belli bir vakte erteleme, sonraya bırakma.

tecdīd-i vuzū: (Ar.+Ar.) Abdest tazelemek.

techīz ü tekfīn: (Ar.+Ar.) Ölünün yıkanıp kefenlenme işlemi.

tecvīz eyle-: (Ar.+T.) Uygun bulmak, izin vermek.

te'dībēn: (Ar.) Terbiye vermek amacıyla, terbiye için, uslandırmak amacıyla.

te'emmūl: (Ar.) Bir işi etraflica düşünme.

te'ennī: (Ar.) 1- Yavaş iş görme, ağırdan alma. 2- İhtiyatlı davranma, aceleye getirmeden iyice düşünüp taşınarak yapma.

te'ezzī: (Ar.) 1- Gönlü kırılma, incinme. 2- İncitme.

tefađđulen: (Ar.) 1- Üstün olma, erdemli olma. 2- Bağışlama, iyilik yapma, yardımseverlik. 3- Erdemlilik taslama, üstünlük iddiasında bulunma.

teferruk: (Ar.) Ayrılma, dağılma.

tefhīm eyle-: (Ar.+T.) Anlatmak, açıklamak, bildirmek.

tefrika: (Ar.) Ayrılma, ayrılık.

tefvīz eyle-: (Ar.+T.) Bir şeyi bir kimsenin üzerinde bırakma, ihale etme.

teğannī: (Ar.) Makamla şarkı söyleme.

teğayyūr: (Ar.) 1- Değişme, başkalaşma. 2- Bozulma, kokuşma.

te'hīr it-: (Ar.+T.) Geciktirmek, geri bırakmak, ertelemek.

teḥādūs: (Ar.) Birlikte sohbet etmek veya konuşmak.

tekbīr: (Ar.) Allah'ın yüceliğini belirtmek için söylenen "Allahü Ekber" sözüne verilen ad.

tekellüm eyle-: (Ar.+T.) Konuşmak, söylemek, demek.

tekerrüm: (Ar.) 1- Kerem sahibi olma. 2- Saygı görme, saygınlık.

te'kid: (Ar.) 1- Sağlamaştırma, kuvvetli hâle getirme. 2- Üsteleme.

tekmīl: (Ar.) Tamamlama, bitirme, sona erdirmek.

tekrīm it-: (Ar.+T.) Yüceltmek, saygı göstermek, ululamak.

telemmüz eyle-: (Ar.+T.) 1- Öğrencilik etmek. 2- Bir kimsenin öğrencisi olmak.

telkīb: (Ar.) Takma isim verme, lakap takma.

temlīk eyle-: (Ar.+T.) Bir mülkü başkasına mülk edinmesi için vermek; onun mülkü olmasını sağlamak.

tenevvūr: (Ar.) Aydınlanma, parlanma, nurlanma.

tenzīh eyle-: (Ar.+T.) Allah'ı bütün kusurlardan uzak tutmak.

tenziye: (Ar.) Kabahatlerden, kusurlardan arınmış olmak.

terğīb it-: (Ar.+T.) İsteklendirmek, arzu ettirmek.

tertīb: (Ar.) Düzen, usul.

tertil: (Ar.) 1- Kurallarına uygun okuma. 2- Yavaş ve anlayarak okuma.

tervīc eyle-: (Ar.+T.) 1- İtibarını artırmak. 2- Değer vermek, tutmak, desteklemek.

tesliyet: (Ar.) Bir kayıp dolayısıyla teselli etme, avutma.

tesmiye eyle-: (Ar.+T.) Adlandırmak.

teşdīd eyle-: (Ar.+T.) Kuvvetlendirmek, şiddetlendirmek, sağlamlaştırmak.

teşebbüh: (Ar.) Zorla benzemeye çalışma, kendini benzetmeye özenme.

teṭavvū: (Ar.) 1- Bir şeyi kendi istediği için yapma. 2- Farz olmadığı hâlde yapılan ibadet.

tevābī: (Ar.) 1- Bir kimsenin ardından gidenler, ona tabi olanlar, maiyet. 2- Bir kimsenin görüşünü benimseyenler.

tevaḵḵuf it-: (Ar.+T.) Durmak, duraklamak.

tevārīḥ: (Ar.) Tarihler.

tevciḥ it-: (Ar.+T.) Yöneltmek, çevirmek.

tev'em: (Ar.) İkiz.

tevfiḵ eyle-: (Ar.+T.) Uydurmak, uygun hâle getirmek.

te'vīl: (Ar.) Naslarda geçen bir lafzı bir delile dayanarak aslı manasından alıp taşıdığı muhtemel manalardan birine nakletmek.

tevķīr eyle-: (Ar.+T.) Ağırlamak, ululamak, saygı göstermek.

teyemmün it-: (Ar.+T.) Uğurlu saymak.

te'yîd it-: (Ar.+T.) 1- Sağlamlaştırmak. 2- Doğrulamak, gerçeklemek.

tezevvüc it-: (Ar.+T.) Evlenmek.

tezkire: (Ar.) Bir şeyi hatırlatmaya, bir haberi bildirmeye yarayan kısa yazı, not.

tezvîc eyle-: (Ar.+T.) Bir kadını kocaya vermek, evlendirmek, kocalandırmak.

tibyân: (Ar.) Açıkça anlatma, açık açık bildirme.

tilmîz: (Ar.) Öğrenci, talebe, çırak.

tomalan: (T.) Domalan mantarı.

tuğulğa: (T.) Çelik başlık, miğfer.

tulun-: (T.) Ay ya da güneşin batması.

tu'me: (Ar.) 1- Yiyecek, azık. 2- Bir lokma.

tutuk: (T.) Kapalı, tıkalı, örtülü.

türâb: (Ar.) Toprak.

U-Ü

‘ubbād: (Ar.) Alışkanlık veya gayretle hizmet veya ibadete adanmış.

‘uqbā: (Ar.) Öbür dünya, ahiret.

‘ulūm: (Ar.) Bilimler, ilimler.

‘umerān: (Ar.) İlk iki halife, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer.

‘umūmen: (Ar.) Tam olarak, bütünüyle, herkesçe, cümleten.

umūr: (Ar.) 1- İşler, görevler. 2- Emirler.

ur-: (T.) Vurmak, saldırmak, dövmek, çarpmak, acı çekertmek.

urbān: (Ar.) Alışveriş için eskiden verilen pey akçesi.

‘urūc eyle-: (Ar.+T.) Yukarı çıkmak, yükselmek.

‘uşāt: (Ar.) Âsiler, isyan edenler, baş kaldıranlar.

‘usr: (Ar.) 1- Zorluk, güçlük. 2- Darlık, sıkıntı.

‘usret: (Ar.) Sıkıntı, zahmet, zorluk, güçlük.

uyan: (T.) Dizgin, yular.

‘uyūb: (Ar.) Utanılacak şeyler, ayıplar.

‘uyūn: (Ar.) Kaynaklar, pınarlar.

übūvvat: (Ar.) Babalık, baba olma durumu, atalık.

ūlfet: (Ar.) 1- Uyuşup kaynaşma. 2- Görüşüp konuşma. 3- Dostluk, arkadaşlık.

ümerā: (Ar.) Beyler, emirler.

ūmmū'l-mū'minīn: (Ar.+Ar.) Müminlerin anası, Hz. Peygamberin eşlerine verilen unvan.

V

vā: (Ar.) "Vah vah, yazık!" anlamında üzüntü, yazıklanma ve ayrılık bildiren kelimelerle birlikte kullanılan ünlem.

va‘de eyle-: (Ar.+T.) Söz vermek.

vādī: (Ar.) 1- İki dağ arasında kalan uzun çukurluk, koyak. 2- Yol, tarz, usul.

vāfire: (Ar.) 1- Fazla, çok. 2- Bol.

va‘id: (Ar.) Bir kimseyi, kusurlarını söyleyerek kötülükten alıkoyma, doğru yola iletmek için yapılan korkutma, yıldırma hareketi.

vaqār: (Ar.) İnsana saygınlık, soyluluk kazandıran, olgunluk duygusu veren davranış ölçülülüğü, ağırbaşlılık, onurluluk, ciddiyet.

vaqf eyle-: (Ar.+T.) Vakıf hâline getirmek, vakıflaştırmak.

vāle: (Far.) İnleme, inilti.

vālid: (Ar.) Baba, ata.

vālideyn: (Ar.) 1- İki ata. 2- Anne-baba.

va'llāhū'l-‘azīm: (Ar.+Ar.) Allah hakkı için.

varaqa: (Ar.) 1- Varak. 2- Üzeri yazılı kağıt.

vārid ol-: (Ar.+T.) Erişmek, ulaşmak.

vāşik: (Ar.) İnanan, itimat eden.

vaz‘ eyle-: (Ar.+T.) Koymak, konulmak.

vaz‘: (Ar.) 1- Bir şey için ayırma, ona ait kılma, tahsis etme. 2- Belirleme, tayin etme. 3- Vaziyet, tavır, duruş.

vāzih: (Ar.) Şüphe bırakmayacak şekilde açık olan, açık seçik, apaçık.

vaz‘-i haml: (Ar.+Ar.) Doğum yapma, çocuk doğurma.

vech: (Ar.) 1- Yüz, çehre, surat. 2- Neden, sebep, münasebet, ilgi. 3- Biçim, tarz, üslup, yol, şekil. 4- Araç, vasıta.

vech-i meşrūh: (Ar.+Ar.) Açıklanan yolda, şerhedildiği gibi.

vefi: (Ar.) Sevgisine bağlı, vefalı.

vefret: (Ar.) Bolluk, okluk, zenginlik.

veķāyi': (Ar.) Olaylar, hadiseler, vak'alar.

velādet: (Ar.) Dūnyaya gelme, doęma, doęuř.

vera': (Ar.) Dinen yasaklanmış olan řeyleri yapmaktan ileri derecede kaçınma, haramdan ve řūpheli řeylerden sakınma.

vereşe: (Ar.) Mirasçılar.

vers: (Ar.) Yemen'de yetiřen gūzel kokulu sarı bir ot.

vi'ā': (Ar.) Kap, mahfaza.

visāde: (Ar.) 1- Baş yastığı. 2- şilte.

vūcūb: (Ar.) Gerekli olma, gereklilik.

vūrūd: (Ar.) Geliř, gelme, yetiřme.

Y

yab yab: (T.) Yavaş yavaş, usul usul, sessizce.

yar: (T.) Tükürük, ağız suyu.

yāre: (T.) Yara.

ya'süb: (Ar.) Başkan, reis.

yayka-: (T.) 1- Su ile çalkalayarak yıkamak. 2- Yıkamak.

yed-: (T.) 1- Çekerek peşinden götürmek, yedeğinde götürmek. 2- Yanında, beraberinde götürmek.

yed-i kudret: (Ar.+Ar.) Allah'ın gücü.

yigrek: (T.) Daha iyi olan, daha üstün bulunan, daha uygun tutulan, en iyi olan, çok daha iyi olan.

yiñice: (T.) Çok yeni.

yesir: (Ar.) Az nesne, cüz'i.

yevm: (Ar.) Gün.

yevmen-fe-yevmen: (Ar.) Günden güne, gittikçe.

yumrı: (T.) Yuvarlak, şişkin veya kabartılı şey, kabarcık, tümsek.

yümn: (Ar.) Uğur, bereket, bahtiyarlık.

Z

zābiṭ: (Ar.) Tutan, denetleyen.

zāde'llāhu: (Ar.) Allah artırsın manasındaki duadır.

za'f: (Ar.) Zayıflık.

za'ferān: (Ar.) Safran.

zāhide: (Ar.) Haram şeylerden kaçınan ve dinin emirlerini aynen yerine getiren kadın.

zahir: (Ar.) Yardım eden, destekleyen, arka çıkan.

zaḥm: (Far.) Yara.

zā'il ol-: (Ar.+T.) Kaybolmak, ortadan kalkmak.

zamm it-: (Ar.+T.) Katmak, eklemek.

zamm: (Ar.) Arap dil bilgisinde bir harfin ötre ile okunması.

zār it-: (Far.+T.) Ağlayıp sızlamak.

zebān: (Far.) 1- Tat alma organı, dil. 2- Konuşulan dil, lisan.

zacr: (Ar.) Önleme, engelleme, yasaklama.

zehir: (Ar.) İç ağrısı.

zehārif-i dünyā: (Ar.+Ar.) Dünyaya düşkünlük.

zehrāk: (Far.) Zehirli.

zelel: (Ar.) Eksiklik.

zemm: (Ar.) Kötüleme, yeme.

zevī-: (Ar.) Başına getirildiği kelimelere "sahip, malik" anlamı katarak birleşik kelimeler yapan Arapça ön ek.

zevī'l-iḥtirām: (Ar.+Ar.) Saygıdeğer kişiler.

zeyn: (Ar.) Süs, bezek.

zīb ü ziver: (Far.+Far.) Süs.

zihī: (Far.) Ne güzel, ne hoş.

zīnetle-: (Ar.+T.) Bezemek, süslemek.

zī'n-nūreyn: (Ar.+Ar.) 1- İki kez nurlu. 2- (Hz. Peygamberin iki kızı ile evlendiği için) Hz. Osman'ın lakabı.

ziyā': (Ar.) Işık, aydınlık.

ziyy: (Ar.) Dış görünüş, kılık kıyafet.

zu'afā: (Ar.) Zayıflar, güçsüzler.

zūhhād: (Ar.) Zahitler.

zūnūb: (Ar.) Günahlar.

SONUÇ

Divan edebiyatı içerisinde yer alan siyer, mevlit, hilye, maktel gibi dinî-tasavvufî türler içerisinde en çok işlenen tür, kırk hadistir. Dinî, ahlakî, edebî, sosyal ve didaktik boyutu ile İslâm kültür ve medeniyetinin izlerini taşıyan kırk hadis tercümeleri, tarih boyunca şâirlerin, nâsirlerin, âlimlerin hatta temel uğraş alanı edebiyat ve din olmayan pek çok insanın hizmet etme amacı taşıdığı bir tür olmuştur. Sanatı ve sanatçıyı himaye etmeyi kendisine şîâr edinen Osmanlı padişahları da mevcut kırk hadis geleneğinin sürekliliğini sağlamak adına yaşadıkları devirde hadis ilmine ve edebiyatına destek vermişlerdir. Bilhassa III. Ahmed'in İstanbul'da kurduğu kütüphanenin bir bölümünü sadece hadis ilmine tahsis etmesi ve kırk hadis tercümelerinin nicelik bakımından zirvede olduğu devrin de kendi saltanat yıllarına tekâbül etmesi bu durumu örnekler mahiyettedir. Bu çalışmanın ana eksenini oluşturan Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eseri de bu zengin dönemin edebî mahsullerinden sadece biridir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde kırk hadis tercüme geleneğinin tarihî seyrine, Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi'nin hayatına ve edebî kişiliğine, *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eserin tespit edilen üç nüshasının tavsîfine ve nüshalara ait soyağacına yer verilmiştir. Osmanlı'da uzun yıllar ilmiye mensubu olarak görev yapmış Şa'bân-zâde Mehmed Muhteşem'in oğlu olan Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi, incelenen kaynak ve tezkirelerden hareketle iyi bir öğrenim gören, şâirliği ve katipliği ile devrinde şöhret bulan, hiddetinin çokluğu ile tanınan bir kişidir. Ayrıca varlığından haberdar olunan -şimdilik- tek eseri de *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı mensur kırk hadis tercümesidir.

H. 1115 / M. 1703 tarihinde telif edilen ve Sultan III. Ahmed'in tahta çıkışı esnasında (H. 1115 / M. 1703) kendisine sunulan eserin tespit edilebilen üç nüshası bulunmaktadır. Abdülkadir Karahan, eserin sadece Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer Yazmaları No. 3762'de yer alan bir nüshasına ulaşabildiğini kaydederken (Karahan, 1991: 247) Feridun Hakan Özkan bu nüshaya ilâveten iki nüshanın daha bulunduğunu tespit etmiştir. Özkan tarafından tespit edilen nüshalar şunlardır (Özkan, 1999: 571-572): Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Mustafa Con A 347, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşîr Ağa No. 112. İlâveten, *Osmanlı Mü'ellifleri* (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338: 262) ve *El-Cevherü'l-Esnâ fî-Terâcimi Ulemâi ve Şuarâi Bosna* (Muhammed M. El-Arnâvud,

2010: 151) adlı kaynaklarda *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer* adlı eserin bir nüshasının da Esad Efendi Kütüphanesi'nde bulunduğu bilgisine yer verilmektedir. Bu kaynaklardan hareketle Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki ilgili birim ile iletişime geçildiğinde kütüphanedeki mevcut yazmalar arasında Hacı Beşîr Ağa No. 112'de Şa'bân-zâde Bosnevî adına kayıtlı tek bir nüshanın olduğu bilgisine erişilmiştir. Tüm bu bilgilerden hareketle eserin tespit edilebilen mevcut nüsha sayısı üçtür.

Ulaşılabilen üç nüsha içerisinde çoğunluk ile doğru varyantı ihtiva etmesi ve müellif hattı nüshadan istinsah edilme ihtimalinin yüksek olması hasebiyle S nüshası, en kâmil nüshadır. S nüshası ile büyük ölçüde uyumlu giden D1 nüshası da bu bağlamda itibarı hak eden bir nüshadır. Ancak D2 nüshasının içerisinde eksik/fazla harf, kelime, kelime grubu, ek, başlık, cümle barındırması; diğer iki nüshanın ittifak ettiği birçok varyant ve imlâ özelliğinde -kuvvetle muhtemel- müstensih'in tercihi, dikkatsizliği, Arapça ve Farsça'ya olan hakimiyet derecesi gibi faktörlerden ötürü farklılık arz etmesi ve hatalarla dolu olması tenkitli metnin kurulması esnasında kendisinden az istifade edilmesine neden olmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde metnin incelemesine ve imlâ hususiyetleri bakımından değerlendirilmesine yer verilmiştir. Eser, hadis metinleri ve onlara ayrılan tercüme/şerh kısımları ile bir kırk hadis tercümesi; hadis râvîlerine ayrılan hayat hikâyeleri ile de bir biyografi kimliği taşımaktadır. Hatta eserde hadis râvîlerine ayrılan kısmın, hadislerin açıklamasına ayrılan kısımdan daha geniş yer tuttuğu görülmektedir. Secili anlatımın ön planda olduğu bu eserde, on kadın râvîye de yer verilmesi türün Türkçe tercümeleri arasında ufak da olsa bir yenilik oluşturmıştır. *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'in geniş bir dil incelemesine tabii tutulmadan imlâ özellikleri bakımında incelendiği kısım da ise; ç sesinin c sesi ile karşılanması, p sesinin b sesi ile karşılanması, birleşik yazım örnekleri, telaffuzun imlâya yansması, asıl imlâsından farklı yazılan Arapça ve Farsça kelimeler, hâ-i resmiyye ile biten kelimelere gelen belirtme ve yönelme hâli ekinin yazımı, sonu hemze ile biten Arapça kelimelerin muzâf/mevsûf olma durumları, iç ve son sesinde hemze yer alan Arapça kelimelerin imlâsında görülen ikili kullanımlar, özel isimlerin imlâsında görülen yanlışlıklar başlıkları altında bir inceleme yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde evvelâ metnin kurulmasında dikkat edilen hususlar belirtilmiş ardından eserin mevcut üç nüshası ile aparat ve ana metinde seçmeci yöntemin kullanıldığı tenkitli metin neşrinin transkripsiyonlu hâli verilmiştir.

Bu sayede müellifin kaleminden çıkan orijinal metne en yakın metni ortaya koyma gayesi (Ateş, 1942: 255) yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise öncelikle sözlüğün kurulmasında dikkat edilen hususlara, akabinde *Ahsenü'l-Haber min-Kelâmi Seyyidi'l-Beşer*'e ait 1844 kelime ve kelime grubundan oluşan sözlüğe yer verilmiştir. 2 kelimenin ise incelenen sözlük ve kaynaklarda kökenine dair net bir bilgi tespit edilememiş ve bu kelimeler kökenine ilişkin bilgi nakledilen ilgili kısımda “?” işareti ile gösterilmiştir.

Türk edebiyatına ve Türk kültürüne bir katkı sunması amacı ile hazırlanan bu çalışmanın, müstefidleri ve ilgilileri sayesinde daha da kâmil bir hâle gelmesi ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdülkerimoğlu, A. (haz.). (1985). *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli zübdeti'l-eş'âr*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Açıl, B., Yazar, S., Turgut, K. ve Kavak, Ö. (2022). *Tenkitli neşir kılavuzu*. Ankara: İSAM Yayınları.
- Akarsu, M. (2001). *H. Osman ve hilâfeti*. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara.
- Akbayar, N. (haz.). (1996). *Sicill-i Osmânî* (5. Cilt). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Altun, İ. (2002). *Ebû Mûsâ El-Eş'arî'nin hayatı ve kişiliği*. Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Altuntaş, M. C. (2018). *Osmanlı döneminde hadis ilmi*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Anonim, (2019). *Hadislerle İslâm* (1. Cilt). İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ateş, A. (1942). "Metin tenkidi hakkında". *Türkiyat Mecmuası*. C. 7, S. 0. 253-267.
- Ayar, K. (2007). "Dört halife dönemi siyasetinde Ebû Mûsâ El-Eş'arî". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. C.7, S. 4. 9-80.
- Baktır, M. (1999). İbn Melek. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 20, 175-176). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Başaran, S. (1998). Huzeyfe b. Yemân. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 18, 434-435). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Başaran, Z. Ş. (2016). *Râvi-rivayet ilişkisi: Ebû'd-Derdâ örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.
- Bayraktar, İ. (1993). *Edebî ve ilmî açıdan hadis*. İzmir: Işık Yayınları.
- Baytan, E. (haz.). (1971). *Meşâriku'l-envâr ve tercümesi* (1-2. Cilt). İstanbul: Enver Baytan Kitabevi.
- Bilgin, A. (2006). Nehcû'l-ferâdis. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 32, 540-541). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tâhir. (1338). *Osmanlı mü'ellifleri* (2. Cilt). İstanbul: Âmire Matbaası.
- Canım, R. (2016). *Divan edebiyatında türler* (5. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çakan, İ. L. (1993). el-Câmi'u's-sahîh. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 7, 129-132). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çakan, İ. L. (2022). *Hadis edebiyatı* (26. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Çaldak, S. (2017). "Türkçe metin neşirlerinde Arapça ibarelerin aktarımına dair". H.-Aynur, M.-Çakır, H.-Koncu, A. E.-Özyıldırım (haz.). *Metin neşri: problemler, tespitler, öneriler* (s. 106-130). İstanbul: Klâsik Yayınları.
- Çapan, P. (haz.). (2005). *Tezkire-i Safâyî nuhbetü'l-âsâr min-fevâ'id-i'l-eş'âr inceleme-metin-indeks*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

- Çiçekana, M. (2005). *Mu'âz b. Cebel hayatı ve şahsiyeti*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı, Konya.
- Çimen, A. (2017). “Amr b. Âs’a yöneltilen eleştirilerin incelenmesi”. *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 3, S. 2. 245-270.
- Çubukcu, A. (1992). Buâs. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 6, 340). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Efendioğlu, M. (2007). Osman b. Huneyf. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 33, 469-470). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Efendioğlu, M. (2008). Saîd b. Zeyd. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 35, 580-581). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Efendioğlu, M. (2010). es-Sünenü'l-kübrâ. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 38, 148-150). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Efendioğlu, M. (2013). Zübeyr b. Avvâm. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 44, 522-524). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ekinci, R. (haz.). (2018). *Vekâyi 'u'l-fuzalâ Şeyhî'nin şakâ'ik zeyli* (4. Cilt). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Erbaş, N. ve M. İ. Güler. (2020). “Şa'bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi ve ahsenü'l-haber min-keîlâmi seyyidi'l-beşer adlı kırk hadîs tercümesi”. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi 2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Kongresi Bildiri Kitabı*. Konya: Aybil Yayınları. 201-213.
- Erul, B. (2010). Talha b. Ubeydullah. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 39, 504-505). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eyice, S. (1989). Ahmed III kütüphanesi. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 2, 40-41). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fayda, M. (1991). Amvâs. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 3, 100). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fayda, M. (1994). Ebû Bekir. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 10, 101-108). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fayda, M. (2007). Ömer. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 34, 44-51). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gacek, A. (2020). *Arapça elyazmaları için rehber* (2. Baskı). Ali Benli ve M. Cüneyt Kaya (çev.), İstanbul: Klâsik Yayınları.
- Görmez, M. (2010). Taberânî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 39, 310-312). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gülaç, Ö. H. (2013). *Cüveyriye bint Hâris hayatı ve rivayetleri üzerine bir inceleme*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Van.
- Güler, M. İ. (2019). *Kıssa-i Anter* (1. cilt / h. 1145) [inceleme-metin-sözlük]. Basılmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun.
- Hatiboğlu, İ. (2004a). Mesâbihu's-sünne. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 29, 258-260). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hatiboğlu, İ. (2004b). Meşâriku'l-envâri'n-nebeviyye. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 29, 361-362). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Hatiboğlu, İ. (2006). el-Müstedrek. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 32, 134-135). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İnce, A. (haz.). (2005). *Tezkiretü 'ş-şu 'arâ Sâlim Efendi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- İsen, M. (2014). Abdullah Şabanoviç. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. Erişim: 22 Haziran 2020, <https://l24.im/2WXhJAG>
- İsmail b. Muhammed el-Aclûnî. (1162). *Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs* (2. Cilt). Mektebü't-İlmi'l-Hadis. Erişim: 2 Ocak 2023, <https://l24.im/Tq1>
- İsmail Belîğ. (1302). *Târîh-i Bursa güldeste-i riyâz-ı irfân ve vefeyât-ı dânişverân-ı nâdiredân*. Bursa: Hudâvendigâr Vilâyet Matbaası.
- Kanar, M. (2012). *Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1988). Abdullah b. Amr b. Âs. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 1, 85-86). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1993). el-Câmi'u's-sahîh. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 7, 114-123). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1997a). Hafsa. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 15, 119-120). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1997b). Hâkim en-Nişâbü'rî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 15, 190-193). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2004). Meymûne. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 29, 506-507). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2006a). Münzirî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 32, 35-37). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2006b). Müslim b. Haccâc. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 32, 93-94). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2010). es-Sünen. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 38, 145-147). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2012). Ümmü Seleme. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 42, 328-330). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2020). Muâz b. Cebel. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 30, 336-338). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaplan, Y. (2014). Şaban-zâde Abdullah Vâsıf Çelebi. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. Erişim: 22 Haziran 2020, <https://l24.im/h5bLlJS>
- Kara, İ. (1981). Hadîs-i erba'în. *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi* (C 4, 10-12). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karahan, A. (1991). *İslâm-Türk edebiyatında kırk hadis toplama, tercüme ve şerhleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karahan, A. (2002). Kırk hadis. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 25, 470-473). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karahan, A. (2006). Nâbî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 32, 258-260). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karatay, H. (2008). *Hattat divân şâirleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kavakçı, Y. Z. (haz.). (1966). *Hadis edebiyatı tarihi*. İstanbul: İrfan Yayınevi.

- Kaya, İ. (2013). *H. Ömer ve ailesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Keskiner, P. B. (2012). *Sultan Ahmed III (r. 1703-1730) as a calligrapher and patron of calligraphy*. Basılmamış Doktora Tezi. SOAS Üniversitesi Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümü, London.
- Kılıç, M. (2001). “Edebiyat tarihi bakımından kırk hadisler”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Sadi Çöğenli Özel Sayısı*. C. 8, S. 18. 93-101.
- Kınlı, S. (2007). *Hat ve hattâtân’da Osmanlı hattatları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Koç, M. (haz.). (2014). *Tuhfe-i hattâtîn*. İstanbul: Klâsik Yayınları.
- Koçu, R. E. ve M. A. Akbay. (1958). Abdullâh Vâsıf. *İstanbul ansiklopedisi* (C 1, 54). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi.
- Koçu, R. E. ve M. A. Akbay. (1958). Ahmed III. kütüphanesi. *İstanbul ansiklopedisi* (C 1, 289-293). İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi.
- Köksal, M. F. (2012). “Metin neşrinin ana esasları”. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. S. 31/Bahar. 179-209.
- Kurnaz, C. ve M. Tatçı (haz.). (2001). *Tuhfe-i Nâilî-divân şâirlerinin muhtasar biyografileri* (2. Cilt). Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Kut, G. (1989). Ali Şîr Nevâî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 2, 449-453). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kut, G. ve N. Bayraktar. (2021). *Yazma eserlerde vakıf mühürleri*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Meral, A. (haz.). (2012). *Şâh-ı velâyet sırr-ı hidâyet Hazret-i İmâm Ali*. İstanbul: Revak Kitabevi.
- Muhammed M. El-Arnâvud (haz.). (2010). *el-Cevheru’l-esnâ fî-terâcimi ulemâi ve şuarâi el-Bosna*. Kuveyt. Erişim: 3 Ocak 2023, <https://124.im/tarF2>
- Müstakîmzâde Süleyman Sa’deddin Efendi. (2000). *Mecelletü’n-nisâb-ı tıpkıbasım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Necib Âsım. (1331). “Hadîs-i erba’în tercümeleri”. *Millî Tetebbûlar Mecmuâsı*. C. 2, S. 4. 149-155.
- Önkal, A. (1989). Alâ b. Hadramî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 2, 310). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Önkal, A. (1993). Cüheyne (benî Cüheyne). *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 8, 107). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Önkal, A. (1994). Ebû Ubeyde b. Cerrâh. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 10, 249-250). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, M. (1989). Ali evlâdı. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 2, 392-393). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özafşar, M. E. (2002). Osmanlı eğitim kültür ve sanat hayatında hadis. *Türkler ansiklopedisi* (C 11, 356-369). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H. ve Demir, M. (2020). *Hadislerle İslâm* (7. Cilt). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Özcan, A. (2007). Osmanzâde Ahmed Tâib. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 34, 2-4). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Özkan, F. H. (1999). “Şa‘bânzâde Mehmed Muhteşem’in hayatı ve eserleri”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*. C. 27, S. 2007-3. 568-578.
- Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Rado, Ş. (1984). *Türk hattatları*. İstanbul: Yayın Matbaacılık.
- Sandıkçı, K. ve M. Koçak (haz.). (2008). *Câmi‘u’l-usûl tercüme ve şerh* (5-7-10-12-13-15. Cilt). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi. *Ahsenü’l-haber min-keîami seyyidi’l-beşer*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer Yazmaları No. 3762.
- Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi. *Ahsenü’l-haber min-keîami seyyidi’l-beşer*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Mustafa Con A 347.
- Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi. *Ahsenü’l-haber min-keîami seyyidi’l-beşer*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa Koleksiyonu No. 112.
- Şahyar, A. E. (2012). Ümmü’d-Derdâ el-Eslemiyye. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 42, 316). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şemseddin Sâmî. (1314). *Kâmûsu’l-a‘lâm* (6. Cilt). İstanbul: Mihran Matbaası.
- Tezcan Aksu, B. (2018). “Sekizinci yüzyıldan günümüze takvimlerimiz”. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKİAD) Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı*. C. 2, S. 1. 382-413.
- Tokatlı, Ü. (1996). *Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddin Za‘îfî, kitâb-ı bostân-ı nasâyih*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Tulum, A. M. (1968). *Sinan Paşa-tazarı ‘nâme-inceleme-metin*. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, Ş. (2022). Kemalpaşazâde. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 25, 238-240). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uğur, M. (1994). Ebû Ya‘lâ el-Mevsilî. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 10, 258-259). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ünver, İ. (2008). “Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler”. *Electronic Turkish Studies*. C. 3, S. 6. 1-46.
- Yaltkaya, Ş. ve Kilisli Rifat Bilge (haz.). (1972). *İzâhu’l-meknûn fi’z-zeyli ‘alâ keşfi’z-zunûn an esâmî’l-kütüb ve’l-fünûn I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Yaman, A. P. (2003). *Hat sanatı için kaynak devhâtü’l-küttâb incelemeli metin çevirisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yazar, S. (2008). “Klâsik Türk edebiyatının başlangıcından XVI. yüzyıla kadar Türkçe divanlardaki Arapça meseller”. *ICANAS*. C. 4. 1777-1802.
- Yıldırım, S. (2000). *Osmanlı’da kırk hadis çalışmaları I*. İstanbul: Osmanlı Hadis Araştırmaları.
- Yıldırım, S. (2006). *Hız. Peygamber’in hanımlarından Ümmü Seleme’nin hayatı ve kişiliği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı, Şanlıurfa.
- Yıldız, F. (2013). “İslâmî ilimler, divan edebiyatı ve tasavvuf geleneğindeki yeriyle tarihten günümüze popüler hadis kitapları: kırk hadisler”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C. 2, S. 21. 407-455.

- Yılmaz, O. K. (2020). *İSAM tahkikli neşir klavuzu* (3. Baskı). Ankara: İSAM Yayınları.
- Yüksel, E. (1992). Birgivi. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C 6, 191-194). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Nükran ERBAŞ, Pazar Anadolu Öğretmen Lisesi’ni bitirdikten sonra Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünden 2019 yılında mezun oldu. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans programına girdi. 2023 yılında Gaziantep/Araban Araban Anadolu Lisesi’ne Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atanan Nükran ERBAŞ’ın edebiyat, tiyatro ve coğrafya temel ilgi alanlarındandır (22.06.2023).

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-8455-3937

Yayınlar:

1. Erbaş, N. (2019). “Yeşilyurt köyündeki (Rize) halk hekimliği uygulamalarına bir bakış”. *II. Genç Türkologlar Çalıştayı Bildiri Kitabı*. Ordu: Ordu Üniversitesi Yayınları. 227-237.
2. Erbaş, N. ve M. İ. Güler. (2020). “Şa‘bân-zâde Abdullâh Vâsıf Efendi ve ahsenü’l-haber min-keîâmî seyyidi’l-beşer adlı kırk hadis tercümesi”. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi 2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Kongresi Bildiri Kitabı*. Konya: Aybil Yayınları. 201-213.
3. Ergönerç, D. ve N. Erbaş. (2019). “Karadeniz türkülerinde alkış”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. C. 16, S. 63. 497-529.
4. Ergönerç, D. ve N. Erbaş. (2021). “Karadeniz türkülerinde kargış”. *Türk Dünyasında Dil, Edebiyat ve Kültür Yolunda Türkbilim Araştırmaları Dizisi-4*. İstanbul: Kutlu Yayınevi. 142-182.